SCI-CONF.COM.UA

RESULTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH AND DEVELOPMENT

PROCEEDINGS OF X INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
DECEMBER 12-14, 2021

MADRID
2021

RESULTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH AND DEVELOPMENT

Proceedings of X International Scientific and Practical Conference

Madrid, Spain

12-14 December 2021

Madrid, Spain

2021

UDC 001.1

The 10th International scientific and practical conference "Results of modern scientific research and development" (December 12-14, 2021) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2021. 784 p.

ISBN 978-84-15927-33-4

The recommended citation for this publication is:
Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Results of modern scientific research and development. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2021. Pp. 21-27. URL: https://sci-conf.com.ua/x-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-results-of-modern-scientific-research-and-development-12-14-dekabrya-2021-goda-madrid-ispaniya-arhiv/.

Editor
Komarytskyy M.L.
Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring coutries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: madrid@sci-conf.com.ua

homepage: ***https://sci-conf.com.ua***

©2021 Scientific Publishing Center "Sci-conf.com.ua" ®
©2021 Barca Academy Publishing ®
©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. ***Tretiakova S., Yatsenko A., Rumyk V., Tanasiichuk Ya.*** 16
MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE WINTER WHEAT HYBRID KHIULIUKS.
2. ***Берднікова О. Г.*** 21
ДОСЛІДЖУВАННЯ РІЗНО ІНТЕНСИВНИХ СОРТІВ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ М'ЯКОЇ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ В УМОВАХ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ.
3. ***Білько М. В., Успаленко О. В.*** 28
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ТЕМПЕРАТУРНОГО РЕЖИМУ ДЕАЛКОГОЛІЗАЦІЇ ВИН НА ЇХ ОРГАНОЛЕПТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ.
4. ***Бойчук І. В.*** 33
ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО ЗА РІЗНОГО СОРТОВОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ.

VETERINARY SCIENCES

5. ***Гонтарь А. М., Северин Р. В., Войтенко Р. В., Кутько Є. І.*** 40
ПОШИРЕННЯ РЕПРОДУКТИВНО-РЕСПІРАТОРНОГО СИНДРОМУ СВИНЕЙ.
6. ***Звенігородська Т. В., Мороз В. Ю.*** 44
АНАЛІЗ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В СОБАК.

BIOLOGICAL SCIENCES

7. ***Skoryk O.*** 47
STUDY OF INDICATORS OF PROOXIDANT-ANTIOXIDANT HOMEOSTASIS IN PATIENTS WITH NERVOUS DISEASES.
8. ***Кур'ята В. Г., Поливаний С. В., Поливана А. С., Стебло Т. Л.*** 50
ЗМІНА МЕЗОСТРУКТУРИ ЛИСТКІВ ГІРЧИЦІ БІЛОЇ ЗА ДІЇ ІНГІБІТОРІВ РОСТУ ЯК ОСНОВА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ УРОЖАЙНОСТІ КУЛЬТУРИ.
9. ***Маленко Я. В., Головчак А. В.*** 55
ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД ХВОЙНИХ РОСЛИН ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ ПРОМИСЛОВОГО МІСТА.
10. ***Оніпко В. В., Наумочкіна Т. О.*** 60
ФЛОРИСТИЧНИЙ СКЛАД ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНІ МОГИЛИ».

MEDICAL SCIENCES

11. ***Antsupova V., Lastivka I., Malieieva I., Shabelnyk O., Hlazkova N.*** 64
USE OF MODERN MOLECULAR GENETIC METHODS IN THE DIAGNOSIS OF TUBEROUS SCLEROSIS.
12. ***Antymys O., Lozova H., Lypchuk N., Dmyterko O., Kryvyi O., Stetsiuk D.*** 68
POST HYPOTHERMIA CHANGES IN THE PERIOD OF THE SKIN.

13. ***Babadzhan V., Fedorenko O., Koshkina M.*** 71
THE COMBINED CURRENT CHRONIC ARTERY HEART DISEASE AND DIABETES MELLITUS TYPE 2 INFLUENCE ON OF THE LEFT ATRIUM REMODELING.

14. ***Dutchak U., Ilnytskyi N., Horichok S., Kushla M., Kapitan Yu., Danyliv A., Shmihelska M., Melnyk K., Khanasyk Ya., Melnyk D., Ponaida Ya., Tsinik S.*** 73
MORPHOFUNCTIONAL CONDITION OF JOINTS AFTER THE INFLUENCE OF GENERAL DEEP HYPOTHERMIA.

15. ***Hlushchenko T. A., Batig V. M.*** 77
THE STATE OF NONSPECIFIC RESISTANCE OF THE ORAL CAVITY IN PATIENTS WITH GENERALIZED PERIODONTITIS AND METABOLIC SYNDROME.

16. ***Kryvetska I. I., Khovanets K. R.*** 80
FEATURES OF CEREBRAL BLOOD CIRCULATION DISORDERS IN THE HEMORRHAGIC TYPE.

17. ***Pokidko M., Formanchuk T., Filippov S., Galunko V.*** 83
ANALYSIS OF METHODS FOR ESTIMATING THE SIZE OF THE WOUND DEFECT IN PATIENTS WITH CHRONIC WOUNDS.

18. ***Virstyuk N. G., Lavrynovych O. M., Vasylechko M. M.*** 85
INFLAMMATION BIOMARKERS IN PATIENTS WITH NON-ALCOHOLIC FATTY LIVER DISEASE IN COMBINATION WITH OSTEOARTHRITIS.

19. ***Ахраров Х. Х., Мирзамухамедова К. Ж., Юлдашева Х. Ф., Гафорова С.*** 89
К ВОПРОСУ О ДИСФУНКЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ.

20. ***Бабаджанова Ф. А., Айталиева Дияра Данияр кизи, Комилова Севара Абдумурат кизи, Хамраева Ойбегим Рустам кизи*** 94
АНАЛИЗ ДИСФУНКЦИЙ ПОДЖЕЛУДОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЕ В АСПЕКТЕ ФИЗИОЛОГИИ.

21. ***Буяк П. З.*** 100
ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ПУРПУРЫ ШЕНЛЕЙН-ГЕНОХА У ДЕТЕЙ В СОЧЕТАНИИ С ОСТРЫМ ИНФЕКЦИОННЫМ ТОНЗИЛЛИТОМ.

22. ***Косілова О. Ю., Попова А. О., Тінчуріна С. Р.*** 103
ЯКІСТЬ СНУ ТА ЙОГО РОЗЛАДИ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

23. ***Кузовик В. Д., Коломієць А. А.*** 105
TWINKLING-ЕФЕКТ ЯК АНОМАЛІЯ РОБОТИ ДОПЛЕРІВСЬКИХ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ РЕЖИМІВ СИСТЕМ УЛЬТРАЗВУКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЙОГО ДИФЕРЕНЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ.

24. ***Решетняк Л. Р., Шевченко В. В.*** 109
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ДІАГНОСТИКИ ВІРУСНОГО ГЕПАТИТУ В ЛЮДИНИ.

25. ***Сергета І. В., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л.*** 112
ОСОБЛИВОСТІ СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА СТАН АДАПТАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ І ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ СТУДЕНТІВ.
26. ***Тимофієнко В. О., Меленко С. Р.*** 115
COVID-19 ТА ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ.
27. ***Тихонова Л. В., Чупіна В. І.*** 120
ВИЗНАЧЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ СИНДРОМУ ВЕГЕТАТИВНОЇ ДИСФУНКЦІЇ ТА ЙОГО ТРИГЕРНИХ ФАКТОРІВ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ.
28. ***Юрженко А. В., Гангур І. Ю., Полянська А. В.*** 123
ВПЛИВ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ВТРУЧАННЯ НА ОРГАНІЗМ ВАГІТНИХ, ВИБІР КОМПЛЕКСУ АНЕСТЕЗУЮЧИХ ЗАСОБІВ.
29. ***Юрик О. Є., Сташкевич А. Т., Фіщенко Я. В., Улещенко Д. В., Шевчук А. В., Юрик Н. Є., Дуда Б. С.*** 129
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ВТОМИ У ОСІБ З ГРИЖАМИ МІЖХРЕБЦЕВИХ ДИСКІВ У ПОПЕРЕКОВОМУ ВІДДІЛІ ХРЕБТА.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

30. ***Kozak D.*** 135
CURRENT CHALLENGES OF PHYSICIANS' DRUGS SAFETY PERCEPTION IN EXPERIENCE AMONG PEDIATRIC PATIENTS.
31. ***Решетняк Л. Р., Коломієць А. А.*** 140
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ ПРЕПАРАТІВ ІНСУЛІНУ У ФІКСОВАНІЙ КОМБІНАЦІЇ З C-PEPTIDE.

TECHNICAL SCIENCES

32. ***Abrazhan K. I., Homma A. S., Konovalyuk V. S.*** 142
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF AIR TRANSPORTATION IN UKRAINE.
33. ***Gasymov Shakir Vahid, Karimov Balaaga Asad*** 146
THE ESTABLISHMENT OF EFFECTIVE LOGISTICS CENTERS IN AZERBAIJAN IS THE MAIN PRIORITY FOR THE DEVELOPMENT OF THE CAUCASUS REGION.
34. ***Marych M. V., Bagliuk G. A., Grypachevsky O. M., Goncharuk D. A.*** 150
SINTERED AND HOT FORGED POWDER EQUIATOMIC ALLOY TICRFENICUC: COMPARISON OF STRUCTURE AND PROPERTIES.
35. ***Sun Jian, Voronova Ye.*** 155
CURRENT STATUS OF RESEARCH ON DRY SHRINKAGE PROPERTIES OF CEMENT STABILIZED MACADAM.
36. ***Астаф'єв О. Ю., Вручинський А. В.*** 160
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ І ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ.
37. ***Верченко М., Топчій О. А.*** 165
ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННИХ ЗБАГАЧУВАЧІВ У ТЕХНОЛОГІЇ ПАШТЕТІВ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.

38. ***Глущенко О. Л., Беляєв М. О.*** 169
ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ПАЛЬНИКОВИХ ПРИСТРОЇВ КОТЕЛЬНИХ АГРЕГАТІВ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНОЇ КОНСТРУКЦІЇ.
39. ***Ковалевський В. М.*** 175
ЧУТЛИВІСТЬ СТРУМОВОГО СИГНАЛУ В ЛАНЦЮГУ КОНТУРУ КОРЕГУВАННЯ КОЕФІЦІЄНТУ СПІВВІДНОШЕННЯ ВИТРАТ У АВТОМАТИЧНОГО РЕГУЛЯТОРА.
40. ***Курганська К. Г.*** 183
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ В ЗАДАЧАХ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ НЕРУХОМОСТІ.
41. ***Лебець Д. В., Узун Д. Д.*** 189
BLAZOR ДОДАТОК НА ОСНОВІ ІНТЕРНЕТ ПЛАТФОРМИ З ПРОДАЖУ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ.
42. ***Міца О. В., Булина Я. В.*** 195
РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ДАНИХ ВЕЛИКОЇ РОЗМІРНОСТІ НА ВІДПОВІДНІСТЬ ПЕВНИМ ЗАКОНАМ.
43. ***Міца О. В., Ніколенко В. В., Мигалега П. П.*** 200
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ І РОЗПІЗНАВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.
44. ***Мовчанюк О. М., Коваль А. М.*** 206
ШВИДКІСТЬ ПОГЛИНАННЯ РІДИНИ ВОЛОКНИСТИМ ШАРОМ АСЕПТИЧНОГО ПАКОВАННЯ.
45. ***Монич В. В., Мулеса О. Ю.*** 212
РОЗРОБКА ВЕБ-ДОДАТКУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛІКАРІВ ТА ЇХ ПАЦІЄНТІВ.
46. ***Оксанич І. Г., Тараканова Н. О., Орловський М. І.*** 215
МЕТОДИКА ПОШУКУ ОСОБЛИВИХ ШЛЯХІВ МЕРЕЖЕВИХ ГРАФІКІВ.
47. ***Оксанич І. Г., Федорова Я. В.*** 220
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВЕЛИКИХ МІСТ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ.
48. ***Стефанович П. І., Стефанович І. С., Стефанович В. І.*** 223
ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.
49. ***Ткач А. І., Козуб Ю. Г.*** 230
СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ВИЯВЛЕННЯ ОБ’ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ TENSORFLOW API.
50. ***Удовенко А. Є., Козуб Г. О.*** 233
ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЮ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНИХ ІГОР.
51. ***Узун Д. Д., Дем'яненко П. А.*** 236
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА ХМАРНОЇ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ.

52. ***Ференс Д. Я., Коцовський О. В.*** 241
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ФРЕЙМВОРКІВ.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

53. ***Muravyov V. M., Kureev O. V.*** 244
ANALYTICAL ASPECTS OF THE STUDY OF ALTERNATIVE ELECTRODYNAMICS.
54. ***Козаченко Т. А.*** 247
ВРАЩЕНИЯ ВОЛЧКА ЛАГРАНЖА ПОД ДЕЙСТВИЕМ НЕСТАЦИОНАРНЫХ ВОССТАНАВЛИВАЮЩЕГО И ВОЗМУЩАЮЩЕГО МОМЕНТОВ СИЛ.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

55. ***Мельничук А. Л., Гнатюк С. С., Карташова П. І.*** 253
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ РІВНЕНСЬКОЇ ТА БРЕСТСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

ARCHITECTURE

56. ***Демиденко Т. П., Мандріченко О. Є.*** 260
СТВОРЕННЯ ПАРАМЕТРИЗОВАНОЇ МОДЕЛІ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ МОНОЛІТНИХ РЕЗЕРВУАРІВ У ПРОГРАМНОМУ ПРОДУКТІ REVIT.
57. ***Євтушенко І. О., Каранда А. О., Войко Н. Ю.*** 265
КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПАРК СЕМИ СВІТІВ.
58. ***Нестеренко Д., Тюрикова Е. Н., Погорелов О. А.*** 270
АРХИТЕКТУРНО-ДИЗАЙНЕРСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ТЕМЫ ПАРКА-ТЕАТРА В РЕШЕНИИ ОДЕССКИХ СКЛОНОВ.
59. ***Тюрикова Е. Н., Недошитко О. М., Ву Мингли*** 276
АРТ-ДИЗАЙН В АРХИТЕКТУРНОЙ СРЕДЕ.
60. ***Тюрикова Е. Н., Титинов В. В., Жирова А. П.*** 281
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПОЗИЦИИ МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ПЕШЕХОДНОЙ УЛИЦЫ - ОБЩЕСТВЕННОГО ЦЕНТРА.

PEDAGOGICAL SCIENCES

61. ***Piddubna A. A., Kotsiubynska O. V., Makoviichuk K. Y.*** 287
SYSTEMATIC APPROACH TO THE ORGANIZATION OF STUDENTS INDEPENDENT WORK.
62. ***Slepets A. A., Mykhailova A. G., Pradyi T. P., Sanzhur T. S.*** 292
PECULIARITIES OF BIOORGANIC CHEMISTRY TEACHING TO FOREIGN STUDENTS IN MEDICAL UNIVERSITY.
63. ***Uskova L., Chepurna M., Koval S.*** 297
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (HEI) IN MODERN CONDITION.

64. ***Апухтіна В. В., Дядя Я. О.*** 300
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ.
65. ***Бадіца М. В., Бесчастна Ю. М.*** 303
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В САМОСТІЙНІЙ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.
66. ***Балануца О. О.*** 307
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДИПЛОМАТІВ.
67. ***Бородай Є. С., Харламова О. О., Скляр Т. В., Лихолат Ю. В.*** 311
СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ: ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ.
68. ***Ганус О. В., Вантюх О. М., Куруц Н. В., Ганус Є. О.*** 315
ПРИРОДНИЧО-КРАЄЗНАВЧИЙ КВЕСТ ЯК СПОСІБ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
69. ***Гогола І. О.*** 322
НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ З БАТЬКАМИ В ЗДО.
70. ***Денисенко Н. Г., Зайчук К. А., Яцик Т. О.*** 327
ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.
71. ***Кравченко Т. В.*** 335
ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КРЕАТИВНОЮ ОСВІТНЬОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ СУЧАСНОГО ТИПУ.
72. ***Кізім С. С., Куцак Л. В., Кіреєва О. І.*** 340
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ.
73. ***Ковальова О. В.*** 347
АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.
74. ***Ковтун А. О., Кучерган Є. В., Марчик В. І.*** 350
РІВЕНЬ ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИПУСКНОГО КУРСУ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
75. ***Котяш І. С.*** 356
ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ».
76. ***Лимарєва Ю. М., Воронова І. В.*** 360
ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНЗ ТА ЇХ СИСТЕМ: ОБЕРНЕНІ ЗАДАЧІ.
77. ***Лопатін В. В., Афанасьєва Д. Є.*** 367
МОТИВИ ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ КУРСАНТІВ У ЛУГАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІМЕНІ Е. О. ДІДОРЕНКА.

78. ***Максименко О. В.*** 370
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА - ОСНОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ПЕДАГОГІКИ.

79. ***Наумец Е. А., Войтенко О. А., Пысьменнык О. В.*** 377
ВЛИЯНИЕ ПЛИОМЕТРИКИ НА РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ.

80. ***Павленко Е. А., Рыжкова А. В.*** 390
МЕТОДИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ (ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ).

81. ***Полянський О. С., Дідюк Н. О., Д'яконов В. І., Дьяконов О. В., Пиріжок В. С.*** 398
НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ТУРИЗМУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЗАСОБИ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ ОРГАНІЗОВАНОГО ТА СТИХІЙНОГО ВІДПОЧИНКУ ТУРИСТІВ.

82. ***Потеряхин А. А.*** 406
ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС И ИТОГИ ВЫСТУПЛЕНИЯ КИКБОКСЕРОВ НА МЕЖРЕГИОНАЛЬНОМ ТУРНИРЕ «ЗОЛОТАЯ ОСЕНЬ» 2021 ГОДА.

83. ***Свириденко В.*** 410
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФІНАНСИСТІВ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

84. ***Склярова Ю. С.*** 414
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.

85. ***Татарченко Л. І., Гаврил М. В.*** 422
ІСТОРІЯ ТАНЦЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПСИХОТЕРАПІЇ.

86. ***Фролова Л. С., Петренко Ю. О., Круценко О. С.*** 429
ВПЛИВ ТОЧНОСТІ ЗОРОВОМОТОРНОЇ РЕАКЦІЇ НА ПРОСТОРОВО-ТОЧНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РУХІВ СТУДЕНТІВ-БАСКЕТБОЛІСТІВ.

87. ***Щербина Л. М.*** 435
УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В НОВИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ. ВНУТРІШНЯ СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

88. ***Алексеенко І. В.*** 441
ШЛЮБ І МАТЕРИНСТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНІ ФЕНОМЕНИ.

89. ***Горянська А. М., Гаврилюк К. С.*** 448
ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА.

90. ***Ємець Д. О.*** 454
СУЧАСНІ МЕТОДИ ТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ З КОЛЕКТИВНОЮ ТРАВМОЮ.
91. ***Любчук О. К., Васильєв Д. О.*** 459
ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА СПОСОБІВ ЙОГО ПРОФІЛАКТИКИ.
92. ***Любчук О. К., Кирпичникова М. О.*** 466
ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ФОРМИ ТА НАПРЯМИ.
93. ***Пелешенко О. В., Ільченко О. В.*** 472
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ.
94. ***Пісоцький В. П., Смолінський К. Ф.*** 479
ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ.
95. ***Пріснякова Л. М., Бандур Я.*** 486
ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ РЕВНОЩІВ.
96. ***Пріснякова Л. М., Карасьова А.*** 490
ВПЛИВ НАПРЯМКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ТИПОЛОГІЮ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ.
97. ***Пріснякова Л. М., Коваль-Деянова М. А.*** 494
ТЕНДЕНЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ВІДНОСИН В СУСПІЛЬСТВІ З ЦИФРОВИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ.
98 ***Пріснякова Л. М., Рубан І. А.*** 497
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ ПЕРІОДІ.
99. ***Туриніна О. Л., Чередніченко К. В.*** 500
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ СЕРЕД МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.

JOURNALISM

100. ***Tomchakovska Yu., Khodieieva A.*** 507
THE PHENOMENON OF "GONZO JOURNALISM".
101. ***Горбань Л. В.*** 510
ФОРМАЛЬНО-ЗМІСТОВА ПАРАДИГМА ФОТОАЛЬБОМУ.
102. ***Івасюк В. М.*** 514
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОЗВАЖАЛЬНИХ ПРОГРАМ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ НА ПЛАТФОРМІ YOUTUBE.
103. ***Казімірська І. І.*** 520
ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМАХ.

ART

104. ***Байгулакова Р. Т.*** 525
КАЗАХСКИЕ ТРАДИЦИОННЫЕ ЖАНРЫ В ХОРОВЫХ СЦЕНАХ ОПЕРЫ «КЫЗ ЖИБЕК» Е. БРУСИЛОВСКОГО.
105. ***Костюк О. П., Кравецький В. С.*** 531
БАРБЕРІНГ ЯК КУЛЬТУРНИЙ НАПРЯМОК.
106. ***Тимошенко К. Д.*** 534
ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ У МОНОВИСТАВУ.
107. ***Шмегельська Ю. В.*** 541
ЕТНІЧНИЙ ВПЛИВ СХІДНОЇ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНУ МОДУ.

CULTUROLOGY

108. ***Бильченко Е. В.*** 548
ГЛОБОЛОКАЛИЗАЦИЯ В ПОЛИТИКЕ РЕГИОНОВ: КОМПАРАТИВНЫЙ И КРИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС (НА ПРИМЕРЕ КАЛИНИНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ).
109. ***Водяхін Є. В.*** 555
СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ У РАДЯНСЬКУ ДОБУ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX).
110. ***Пустовалов В. С.*** 564
ПОРІВНЯННЯ ШЛЯХІВ СТАНОВЛЕННЯ КАНІВСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ХОРТИЦЯ».

POLITICAL SCIENCES

111. ***Basharova D. D.*** 567
THE PROBLEM OF PRESERVING THE NATIONAL IDENTITY OF THE FRENCH REVOLUTION.
112. ***Naumova N. H., Abdel Razek Daniil Shawkiyovych*** 572
CHINESE FOREIGN POLICY IN THE AFRICAN REGION.
113. ***Лугченко М. А.*** 576
УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ФОРМАЛЬНИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ.

PHILOLOGICAL SCIENCES

114. ***Михайленко В. В.*** 583
ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОГРАФІКИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.
115. ***Федик Н. І.*** 588
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОМОВИ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.

116. ***Щербина Л. М.*** 593
ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ.
117. ***Юхимець С. Ю., Головекно Д. П.*** 598
ЛЕКСИКО - СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ США УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ Б. ОБАМИ ТА Д. ТРАМПА).

PHILOSOPHICAL SCIENCES

118. ***Kyrychenko M. S.*** 606
THE MADNESS OF POWER: CANCER RELAPSE OF THE FASCIST REGIME OF TODAY IN ITS POST-PHILOSOPHICAL COMPREHENSION.
119. ***Капіца В. Ф.*** 611
НООСФЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОМПЛЕКС З РОЗВИТКУ ТВОРЧО-ПРОДУКТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ, ПІЗНАВАЛЬНИХ СИЛ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ДІЯЛЬНОСТЕЙ В СИСТЕМІ НООНАУКОВОГО ВИРОБНИЦТВА.
120. ***Лобань А. Ф.*** 619
СУЧАСНИЙ АНГЛІЙСЬКИЙ СЛЕНГ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ (ФЕЙСБУК, ТВІТЕР, ІНСТАГРАМ, ЮТУБ).

ECONOMIC SCIENCES

121. ***Feshchenko K., Ivanova O.*** 624
DIGITAL TRANSFORMATIONS AND TRENDS IN CUSTOMER EXPERIENCE.
122. ***Lekiashvili D., Datuashvili P.*** 628
SUBJECT AND SUBJECTIVE PART OF THE CRIME.
123. ***Ragulina N. V.*** 633
CIRCULAR ECONOMY IN UKRAINE AND PECULIARITIES OF ITS FINANCING.
124. ***Ripnyi V. V., Koryakina S. M., Koryakina A. M., Chupakhin A. B.*** 639
FEATURES OF IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PRACTICE OF LOGISTICS MANAGEMENT.
125. ***Bolikhov P. V., Voronova Ye. M.*** 644
OPTIMIZATION OF WAREHOUSE LOGISTICS PROCESSES AT THE ENTERPRISE.
126. ***Варламова А., Мордвінова І. О.*** 648
ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН М. ЗАПОРІЖЖЯ ТА ОБЛАСТІ.
127. ***Васьківська К. В., Васьківський Ю. П., Галімук Ю. О.*** 654
МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.

128. ***Верескун М. В., Міхно О. Р.*** 661
ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.
129. ***Гудзь М. В., Потапова А. О.*** 665
МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТНОЇ СИТУАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЯХ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТОМ.
130. ***Гудзь М. В., Подоляк С. М.*** 670
МОЖЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ АВТОМАТИЗАЦІЇ HR - ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ.
131. ***Єфремова Н. О., Демчук В. О.*** 675
SWOT-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ АГРОБІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
132. ***Кім Т. І., Демиденко Р. А.*** 679
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄС В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0.
133. ***Коваленко Ю. М., Завадко А. В.*** 686
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТИЦИПАТОРНОГО БЮДЖЕТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.
134. ***Корчинська О. О., Андреєва А. О.*** 690
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.
135. ***Кушнір Л. П.*** 695
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ.
136. ***Лищенко О. Г., Савченко Г. О.*** 700
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ
137. ***Любчук О. К., Каранда М. О.*** 704
ВІРТУАЛЬНІ ПОДОРОЖІ СУЧАСНОСТІ.
138. ***Любчук О. К., Ярченко Ю. В., Терстуях Вал. І., Терстуях Влад. І.*** 708
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.
139. ***Мартинюк У. А.*** 715
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ З УРАХУВАННЯМ ТЕНДЕНЦІЙ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ.
140. ***Найденко О. Є.*** 720
УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.
141. ***Підгурська В. П., Сус Л. В.*** 726
АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ.
142. ***Русавська В. А., Таран М. Д.*** 731
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НОВИХ КОНЦЕПЦІЙ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА РИНКУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ, ЩО БАЗУЮТЬСЯ НА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ СЕРІЇ ISO 9000.

143. ***Терентьєва О. В.*** 737
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.
144. ***Ткаченко А. А., Бобокало А. Ю.*** 741
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК ПЕРМАНЕНТНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ.
145. ***Ткаченко І. П., Кравченко Р. А., Шенцов Є. В.*** 744
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ: НАРАТИВИ УПРАВЛІННЯ.
146. ***Фатюха Н. Г., Прищепа В. І.*** 755
АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ, ЯКІ ОДЕРЖАЛИ ПРИБУТОК ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.
147. ***Ходаківська О. В., Пугачов М. І., Шпикуляк О. Г., Крушельницький М. В.*** 759
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.

LEGAL SCIENCES

148. ***Гапонов А. В.*** 766
ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЕЛЕМЕНТІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ КИРГИЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.
149. ***Григорчук М. В., Ткачук І. М.*** 770
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОГОВІРНИХ ОРЕНДНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.
150. ***Дементьєва А. О.*** 776
АНАЛІЗ НЕДОСКОНАЛОСТЕЙ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, МОЖЛИВОСТІ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ОХОРОНИ ПРАЦІ УКРАЇНИ.
151. ***Дроздовська Ю. В., Журавель О. А.*** 779
ПРО БЕЗПЕКУ ПРИ ЗАТРИМАННІ ПРАВОПОРУШНИКА.
152. ***Коваль О. М., Ресницька Т. В.*** 782
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УХВАЛЕННЯ ВИПРАВДУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.

AGRICULTURAL SCIENCES

UDC 633.111

MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE WINTER WHEAT HYBRID KHIULIUKS

Tretiakova Svitlana
k. s.-g. Sciences, Associate Professor
Yatsenko Anatolii
Dr. s.-g. Sciences, Professor
Rumyk Vladyslav
master
Tanasiichuk Yaroslav
master
Uman National University
Horticulture, street Institutskaya, 1, Uman
Cherkasy region, 20305, Ukraine

Abstract. The main morphological and biological features of the winter wheat hybrid have been established. Its resistance to diseases, lodging, frost resistance is noted. It is characterized by a significant rate of productive tillering and high yields.

Key words: hybrid, winter wheat, stability, yield, growth

The hybrid of winter wheat is Khiuliuks, which are the only non-GMO hybrids in the world. What they both have in common is a stable and constant harvest under stress, good resistance to disease, high grain quality. They are also characterized by excellent baking properties. Due to the early maturation and harvesting, these hybrids are an excellent precursor for winter crops in crop rotations.

In addition, Khiuliuks is characterized as a very productive and productive mid-late hybrid with high grain and straw yields, as well as high winter hardiness and excellent disease resistance. The Khiuliuks hybrid combines winter hardiness, early

maturity and maximum resistance to fusarium wilt and pyrenophorosis. Perfect for crop rotations at the beginning of winter rape sowing.

Khiuliuks is a medium-late hybrid of winter wheat, suitable for early sowing, characterized by high resistance to cold, which strongly generates new leaves after exposure to cold stress. It has a high resistance to many diseases, small growth (above average), has a strong tillering rate and a high number of grains in the ear. Grain quality - II-III class. Registered in Ukraine since 2015.

Khiuliuks has good resistance to many cereal diseases plus a gene for resistance to cercosporelosis root rot of wheat, which allows sowing hybrids in cereals. It is also resistant to viral mosaic, which can be found in the soil or on leaves with virus vectors. That is, it is a universal hybrid, resistant to diseases, which is undemanding to the soil and its predecessor, and the advantage is that it can be sown on many types of soils, with different crop rotations. This is the stability, the universal product that will give maximum yield in all conditions.

Khiuliuks has his own recommendations for sowing dates. As this is a mid-late hybrid, it can be sown from 5 to 30 September - until the first decade of October. Due to the effect of heterosis, maximum tillering, hybrids have their own sowing rate, which is radically different from varieties - it is 120-170 seeds / m2. The sowing rate also depends on the sowing date; the average sowing rate is 150 grains / m2.

The hybrid was sown in the recommended time this is the third decade of September. According to our research scheme, sowing was carried out on September 25, because Khiuliuks is mid-late, it should be sown earlier. The recommended depth for sowing this hybrid is 5-7 cm. To get a powerful tillering, there is a sowing rate,

which depends on the date of sowing, soil type, tillage, and predecessor. The recommended average sowing rate is 1.5 million / ha, i.e. 3 sowing units. However, in the experiment we also investigated seeding rates: 1.5, 2.0 and 2.5 million / ha.

The total area of the plot was 60 m2, the estimated 50 m2, the repetition in the experiment three times, the predecessor - peas. In both field experiments, seeds weighing 1000 seeds 49-51 g, row spacing - 15 cm were used.

Characteristics of winter wheat hybrids and their advantages. If we look at wheat yields in recent years, we see that after a large increase in yields, when talking about averages in Europe, Western Europe, where rates are slightly higher, yields do not increase despite the biological potential of the crop. Moreover, even with the fact that we use the best plant protection products, it is too difficult to balance all the conditions for potential yields, i.e. more than 8 tons per hectare on average. In wheat hybrid technologies, due to the fact that there will be different variability, due to the fact that they will adapt to natural and weather conditions, we will be able to break this barrier and give higher yields, show greater profitability. We will continue to develop and the first species will be available in Europe in the 2020s. We will focus on several key countries - France, Germany, Poland and Ukraine. In addition, Ukraine will be closely involved in the development of these new hybrids, in particular, specific hybrids for Ukrainian weather conditions will appear.

SAATEN UNION is the first and only company in the world to create commercial winter wheat hybrids. They are created by classical selection using chemical castration. Hybrids have the effect of heterosis. Hybrids are stronger, more powerful and more versatile in their physiology and biology compared to winter wheat varieties. The hybrid is created on the basis of parent lines, which in SAATEN UNION are selected very carefully to produce a specific hybrid with certain characteristics that will carry the maximum yield. The lines of the parental forms intersect and obtain a hybrid. Crossbreeding is carried out along two lines: the female paternal line - "mother" and the male - "father". The female paternal line is made sterile with the help of a special pollen-sterilizing agent to prevent self-pollination. In addition, the task of the male paternal line - "father" - is to pollinate the female

paternal line, to pass on to it its properties, its advantages.

Seeds collected from the female paternal line are already hybrid seeds, but this does not mean that we can sow it. In order to understand how powerful the hybrid will be in the field, how much it has taken over all the characteristics of the parents and can realize its potential for productivity, conduct further tests and crosses. For example, if a company crosses 2,000 samples, it gets about 600 samples with hybrid seeds. For 4 years, they undergo various tests to confirm the heterosis of generation F1. At the end of the 4th year, 2-3 hybrids are received, which will show maximum productivity in the fields of farms, and which the company can launch in commercial.

Advantages of hybrids. Winter wheat hybrid is a new genetics, the effect of heterosis, high stable yield, even under stress; the hybrid is much more resistant to disease than the variety, hybrids are resistant even to viral mosaic.

The hybrid has a significant advantage over the variety - a large ear and a large number of grains, high grain quality. On a plant, all spikelet's are uniform, of the same size and carry many grains - on the average, it can reach 55-60 grains on an ear.

Winter wheat hybrids have a larger feeding area per leaf per square meter. The leaves are bigger, so they absorb more sun, more moisture, and more nutrients that we give on the leaf. That is, they are more efficient for crop formation.

Hybrids have a high tillering rate. The tillering process can be adjusted by sowing rate and sowing depth. Hybrids have a much stronger root system than varieties, which gives better resistance to drought and cold, other stressful conditions, more efficient absorption of nutrients and increases the potential of the hybrid.

Due to the effect of heterosis in hybrids, the root system prevails over varietal lines by 60%, and stem mass - up to 50%. The ability to tiller is formed at the genetic level, because breeders select such varietal lines that the effect of tillering was as high as possible. In addition, full productivity is realized: if the hybrid gives 5-6 stalks, then all these stalks carry an ear. All these are very big advantages that guarantee the maximum yield and profit.

Characteristics of winter wheat hybrids in Ukraine. There are already 28 registered wheat hybrids in Europe, each aimed at its own function. For example,

SAATEN UNION creates hybrids for specialized confectionery production, where the quality of protein is more than 400% - they are designed for baking biscuits, cakes, a variety of dough that conventional varieties are not able to "pull".

SAATEN UNION also has hybrids that are very resistant to drought, and we hope they will come to Ukraine in 2-3 years. They were created especially for Italy, Spain, Turkey, Serbia, and Greece, those areas where there is virtually no moisture during flowering, ripening, and other phases. These are the hybrids we are waiting for in Ukraine, in the future they should show very high yields in those regions where there is no moisture and varieties cannot reach their full potential.

УДК: 633.11:631.527.5 (477.7)

ДОСЛІДЖУВАННЯ РІЗНО ІНТЕНСИВНИХ СОРТІВ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ М'ЯКОЇ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ В УМОВАХ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

Берднікова Олена Геннадіївна
к. с.-г.наук, доцент
Херсонський державний
аграрно-економічний університет

Анотація. Маневрування у сортовій структурі посівів дає позитиви результати. Сортовий склад посівів на кожний наступний рік формується, виходячи з зареєстрованих та перспективних сортів і гібридів, але в кожному окремому господарстві може використовуватись лише частина з них. В умовах господарства максимальну врожайність зерна забезпечили сорт Шестопалівка та Подолянка – 78,7 та 69,8 ц/га при середній стійкості до грибкових хвороб, високій якості зерна: натура 777 та 765 г/л, вмісту клейковини 28,5 і 27,7 (при групі якості клейковини 1-2). Слід вказані сорти використати для оптимізації існуючої сортової структури озимої пшениці.

Ключові слова: озима пшениця, сорт, якість зерна, стійксть до хвороб, висота рослин, кущистість , зимостійкість, економічна ефективність

Постановка проблеми. З огляду на основну харчову цінність і масштаби виробництва зернових культур важливе місце займає озима пшениця. Виробництво та посів пшениці на всіх континентах світу досягли приблизно 620 млн. тонн. До складу ядра пшениці озимої входять такі речовини (%): білок 16,8, крохмаль 63,8, клітковина 2, жир 2, зола 1,8, вода 13,6, а також ферменти та вітаміни та провітаміни І. Досліджений плід пшениці використовується для виробництва борошна в крупах, З огляду на основну харчову цінність і масштаби виробництва зернових культур важливе місце займає озима пшениця. Виробництво та посів пшениці на всіх континентах світу досягли приблизно

620 млн. тонн. До складу ядра пшениці озимої входять такі речовини (%): білок 16,8, крохмаль 63,8, клітковина 2, жир 2, зола 1,8, вода 13,6, а також ферменти та вітаміни та провітаміни І. Виведення новітніх сортів озимої пшениці є одним із шляхів підвищення ефективності її вирощування. Основною продовольчою культурою в Україні є озима пшениця. Урожайність і рентабельність його посадки значною мірою визначає добробут аграріїв. На жаль, середнє виробництво озимої пшениці в Україні в 2,5 рази нижче, ніж у країнах Західної Європи. Причин такого становища багато, наприклад, посів насіння низьковрожайних і застарілих сортів, які не придатні для сучасного високоінтенсивного землеробства. За сучасних умов, тобто коли ми розуміємо, що сорт оновиться протягом 5-9 років, наукові селекційні центри світу та України прагнуть підвищити потенціал високої якості та врожайності, підвищити стійкість до хвороб та суворих погодних умов. , і високий коефіцієнт якості зерна.

Стан вивченості питання. Сорт є одним із головних факторів сталого виробництва зерна пшениці озимої. Сіючи пшеницю озиму , в основному підбирають сорти з високим потенціалом врожайності, чутливістю до хімічних добрив і агротехніки, і сильною комплексною стійкістю до шкідливих факторів (перезимівля, посуха, вилягання, хвороби та ін.), а також якісні сорти Високоврожайна озима пшениця сорти забирають з ґрунту багато поживних речовин, споживають воду, тому ці сорти пред'являють високі вимоги до агротехніки. Якщо таких умов немає, то цей сорт напевно не підвищить урожайність, тобто не так добре, як озима пшениця. Сорт є одним із головних факторів сталого виробництва зерна озимої пшениці. Сіючи озиму пшеницю, в основному підбирають сорти з високим потенціалом врожайності, чутливістю до хімічних добрив і агротехніки, і сильною комплексною стійкістю до шкідливих факторів (перезимівля, посуха, вилягання, хвороби та ін.), а також якісні сорти Високоврожайна озима пшениця сорти забирають з ґрунту багато поживних речовин, споживають воду, тому ці сорти пред'являють високі вимоги до агротехніки. Якщо таких умов немає, то цей сорт напевно не

підвищить урожайність, тобто не так добре, як озима пшениця. Підвищення врожайності м'якої пшениці залежить від здібностей сорту та ступеня його реалізації за різних кліматичних умов і техніки вирощування. Тому виявлення сортів озимої пшениці з різними характеристиками адаптації та типами розвитку з точки зору екологічної пластичності та стабільності врожаю є дуже актуальним і має найважливіше практичне значення. На Півдні України це явище активізує ярий ріст озимої пшениці, навіть якщо день короткий, в цей момент забезпечується велика кількість води, формуючи інтенсивний урожай [2-3]. Це культура, сформована шляхом оптимізації сортового складу в умовах виробництва та використанням звичайного дворучного посіву. Важливим є те що необхідно використовувати сорт як високоінтенсивний, універсальний та напівінтенсивний. Це забезпечує взаємодоповнюваність, задоволення попиту та високу врожайність озимої пшениці в конкретних умовах господарства.

Однак є також господарства, які віддають перевагу лише інтенсивним видам і не можуть отримати стабільну стабільність. Лише за умов високого агротехнічного фону можна побачити справжнє становище інтенсивних сортів озимої пшениці. Акцент саме слід робити на потенціалі сорту в конкретній місцевості, у конкретному кліматі та його реакції на умови навколишнього середовища.

Сорти озимої пшениці мають вищий рівень збереження рослин взимку (табл. 1).

Табл. 1

Рівень забезпеченості перезимівлі

№ п.п.	Сорт	Стан посівів восени, (на 11 листопада), бал	Стан посівів весною (на 13 березня), бал	Оцінка перезимівлі, %
1	Шестопалівка	9	9	89
2	Куяльник	9	8	
3	Смуглянка	9	9	87
4	Подолянка	9	9	87
5	Одеська 267	9	8	78

Числове значення показує, що всі сорти, крім Одеського 267, мають високу морозостійкість, а холодостійкість цього сорту становить 78%. Загалом

у сортів Подолянка та Смуглянка спостерігалися ранні колоски із затримкою на 2-5 днів відповідно. Цей етап відноситься до сорту Шестопалівка. Протягом року вегетаційний період триває в середньому від 280 до 283 днів. Сорти Шестопалівка та Подолянка нижчі. Термін росту Одеська-267 і Куяльник продовжено на 5-8 днів.

Таблиця 2

№ п/п	Сорт	Стійкість до обсипання	Стійкість до поникання колосу	Стійкість до ламкості колосу
1	Шестопалівка	9	9	9
2	Куяльник	9	9	9
3	Смуглянка	9	9	9
4	Подолянка	9	9	9
5	Одеська 267	9	9	9

Згідно з таблицею 3, усі досліджені сорти мають високу стійкість, зокрема стійкість до вилягання, осипання, поникнення колоса та ламкість. Усі ці показники впливають на врожайність та структуру досліджуваних сортів озимої пшениці. Розраховуючи врожайність різних сортів пшениці озимої, ми бачимо, що найвища урожайність – №1 яка має урожайність зернових 78,7 ц/га Урожайність №4 на 0,89 ц/га нижча за №1 Урожайність №3 нижча на 1,84ц/га. Одеська -267 має дещо нижчий рівень врожайність на рівні 54 ц/га формує сорт № 5, який має невелику масу 1000 зерен, що досягає 29 г, а сорт озимої пшениці №2 сформував урожайність 57 ц/га відповідно.

Таблиця 3

№п/п	Сорт	Урожайність зерна, ц/га	Маса 1000 насінин, г
1	Шестопалівка	78,7	35
2	Куяльник	57	32
3	Смуглянка	60,3	34
4	Подолянка	69,8	33
5	Одеська 267	54	29
$НСР_{05}$, ц/га		1,9-2,2	-

За даними таблиці бачимо, що найвища урожайність – №1 яка має

урожайність зернових 78,7 ц/га Урожайність №4 на 0,89 ц/га нижча за №1 Урожайність №3 нижча на 1,84 ц/га. Одеська -267 має дещо нижчий рівень врожайність на рівні 54 ц/га формує сорт № 5, який має невелику масу 1000 зерен, що досягає 29 г, а сорт озимої пшениці №2 сформував урожайність 57 ц/га відповідно.

Таблиця 4

№п/п	Сорт	Урожайність зерна, ц/га	Маса 1000 насінин, г
1	Шестопалівка	78,7	35
2	Куяльник	57	32
3	Смуглянка	60,3	34
4	Подолянка	69,8	33
5	Одеська 267	54	29
$НСР_{05}$, ц/га		1,9-2,2	-

З вищесказаного добре видно, що досліджувані сорти є різними. Найвищою врожайністю є сорт №1 Урожайність обумовлена наступними факторами: високоврожайними кущами та кількістю зерен на колосі.

Показники якості зерна пшениці озимої всіх сортів формуються під впливом факторів ззовні, а також біологічних особливостей сорту. Показники якості: вміст білка та клейковини (%), вихід хліба 100 грам борошна (см3). Хлібопекарські характеристики борошна характеризують еластичність, подовження, а також фізико-хімічні фактори тіста, що визначають міцність борошна. Тільки не викликаючи різкого зниження якості зерна, можна отримати високоврожайну озиму пшеницю при зрошенні.

Природна маса, маса 1000 зерен і скло характеризують цілісність, щільність і продуктивність зерна. Характер зерна є найпростішим критерієм для вимірювання якості пшениці, який визначається однорідністю розміру зерна, площі поверхні та щільності. Визначено, що в природних умовах вихід борошна нижче 740 грам зазвичай знижується. У досліджених нами сортів ця кількість перевищувала певний норматив, тобто 765-780 грамів на літр.

Скловидність вважається непрямим критерієм оцінки білкових, борошняних і хлібопекарських властивостей озимої пшениці.

Серед перевірених сортів ця кількість коливається від 72% до 83%. Однією з головних якостей зерна озимої пшениці є те, що їх білок дуже важливий для цінності хліба. Продукт містить різні рівні білка в залежності від умов вирощування. Крім того, основним вихідним пунктом вмісту білка в культурі порушується генотип породи. Відмінною рисою якісного хліба є його великі розміри. У спільному досліді різниця між сортом №4 (1200 см3) і №1 (1110 см3) полягає в тому, що на 100 грамів борошна припадає найбільший об'єм хліба.

Висновки. З вищесказаного добре видно, що досліджувані сорти є різними. Найвищою врожайністю є сорт №1 Урожайність обумовлена наступними факторами: високоврожайними кущами та кількістю зерен на колосі. Показники якості зерна пшениці озимої всіх сортів формуються під впливом факторів ззовні, а також біологічних особливостей сорту. Показники якості: вміст білка та клейковини (%), вихід хліба 100 грам борошна (см3). Хлібопекарські характеристики борошна характеризують еластичність, подовження, а також фізико-хімічні фактори тіста, що визначають міцність борошна. Тільки не викликаючи різкого зниження якості зерна, можна отримати високоврожайну озиму пшеницю при зрошенні.

Природна маса, маса 1000 зерен і скло характеризують цілісність, щільність і продуктивність зерна. Характер зерна є найпростішим критерієм для вимірювання якості пшениці, який визначається однорідністю розміру зерна, площі поверхні та щільності. Визначено, що в природних умовах вихід борошна нижче 740 грам зазвичай знижується. У досліджених нами сортів ця кількість перевищувала певний норматив, тобто 765-780 грамів на літр.Скловидність вважається непрямим критерієм оцінки білкових, борошняних і хлібопекарських властивостей озимої пшениці.

Серед перевірених сортів ця кількість коливається від 72% до 83%. Однією з головних якостей зерна озимої пшениці є те, що їх білок дуже важливий для цінності хліба. Продукт містить різні рівні білка в залежності від умов зростання. Крім того, основним вихідним пунктом вмісту білка в культурі

порушується генотип породи (табл. 3.8). Відмінною рисою якісного хліба є його великі розміри. У спільному досліді різниця між сортом №4 (1200 см3) і №1 (1110 см3) полягає в тому, що на 100 грамів борошна припадає найбільший об'єм хліба.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В.І., Артюр О.Д., Хмара В.В., та ін. Морозостійкість, зимостійкість і врожай озимої пшениці в залежності від умов зволоження і живлення рослин // Вісник с. - г. науки - 1975 - №10. - С. 22 - 26.
2. Вавилов Н.И. Избранные труды. Т. 3 - М. - Л.: Изд. АН СССР, 1962. 531с.
3. Ван Дер Планк. Устойчивость растений к болезням. - М.: Колос, 1972. - 254 с.
4. Гамаюнова В.В. Вміст метіоніну і біологічна цінність білка зерна с/г культур при зрошенні залежно від норм азотного добрива II Таврійський науковий вісник. -Херсон. - 2004. - Вип. 36.-С. 13-16.
5. Гармашів В.Н. Агротехніка озимої пшениці в Степу // Озимі зернові культури. - К.: Урожай, 1993. С. 106 - 102.
6. Генкель П.А. Засухоустойчивость и продуктивность растений // Сельскохозяйственная биология. - 1979. - Т.14. - №3. - С. 316 - 322.
7. Гешеле Э.Э. Методическое руководство по фитопатологической оценке зерновых культур. - М.: Колос, 1978. - 206с.
8. Губанов Я.В., Иванов Н.Н. Озима пшениця - М.: Колос, 1988. - 302с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ТЕМПЕРАТУРНОГО РЕЖИМУ ДЕАЛКОГОЛІЗАЦІЇ ВИН НА ЇХ ОРГАНОЛЕПТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Білько Марина Володимирівна,
доктор технічних наук, професор,
професор кафедри біотехнології продуктів
бродіння і виноробства
Успаленко Ольга Василівна,
аспірант
Національний університет харчових технологій
Україна

Вступ. Безалкогольні вина набули широкої популярності та виробляються в широкому асортименті в Європі та США. За даними глобального маркетингового агентства Fact. MR, світовий ринок безалкогольних вин зростатиме щороку на 7% і досягне обсягу 10 млрд доларів до 2027 року.

Безалкогольні вина можна розглядати як напої, які можуть виступати відмінною альтернативою алкогольним святковим напоям для водіїв, вагітних жінок, спортсменів та тих споживачів, які за різних причин чи особистих переконань, не вживають алкоголь. Їх дозволено вживати людям, які хворіють на цукровий діабет, рекомендують пити людям з підвищеним артеріальним тиском або зі зниженою секрецією шлунково-кишкового соку. Деалкоголізовані вина можна розглядати як дієтичний напій, оскільки містить на дві третини менше калорій, ніж натуральні алкогольні вина. Очевидно, що безалкогольні вина прийнятні і для людей зі строгими релігійними переконаннями [1].

З-поміж ключових характеристик безалкогольних вин є збереження у його вмісті усіх корисних речовин традиційного вина і зокрема, наявність антиоксидантів та поліфенолів, які захищають організм від атеросклерозу, сповільнюють старіння клітин та знижують рівень холестерину. Завдяки таким мікроелементам як магній, калій, мідь, кальцій, залізо, а також вітамінам і мінеральним кислотам, безалкогольне вино є корисним напоєм, який позитивно

впливає на організм [2].

Технологія безалкогольного вина була відома ще з давніх-давен: і єгиптяни, і римляни для отримання вина без алкоголю застосовували метод короткочасного нагрівання.

Сучасне безалкогольне вино, згідно резолюції OIV, – це вино, технологія якого передбачала переробку винограду, процеси алкогольного бродіння та прийом деалкоголізації, який зменшив початковий фактичний вміст алкоголю нижче ніж 0,5 % об. Часткова деалкоголізація вина – напій, отриманий винятково з вина або спеціального вина, яке пройшло обробку деалкоголізації відповідно, яка зменшила початковий фактичний вміст алкоголю більш ніж на 20 %об. [3].

Відомо, що етиловий спирт випаровується за температурі 78°С, але разом відбувається часткова втрата органолептичних характеристик, тому наразі застосовуються більш щадні методи деалкоголізації, які не настільки сильно змінюють ароматичні, смакові і корисні властивості вина.

Виділяють три основні способи деалкоголізації вина: вакуумний метод екстрагування алкоголю; метод холодної фільтрації (зворотного осмосу); мембранний метод [4]. В України споживачі лише починають ознайомлюватись з даною продукцією, яка, як правило, імпортного походження, адже українські виробники лише роблять перші спроби у напрямку впровадження виробництва безалкогольних вин.

Отже, дослідження, направлені на розвиток напрямку виробництва безалкогольних вин в Україні, є актуальними.

Метою роботи було дослідження органолептичних показників якості деалкоголізованого вина залежно від температурного режиму вакуумного екстрагування**.**

Об’єкти та методи дослідження. Об’єктами досліджень були біле та червоне сухе вино, виготовлене із винограду сорту Шардоне і Каберне-Совіньйон відповідно, які деалкоголізували методом вакуумного екстрагування алкоголю.

Для визначення основних фізико-хімічних та органолептичних показників вин, були використані загальноприйняті в практиці виноробства методи дослідження.

Деалкоголізацію виконували за допомогою вакуумного екстрагування на лабораторній установці. Даний спосіб передбачає поділ вина на рідку і пароподібну фракції при поступовому нагріванні до температури 30±2 °С та тиску 6-16 кПа у безповітряному просторі (вакуумі) протягом декілька хвилин. Деалкоголізацію проводили у двох температурних режимах: 20±2 та 30±2 °С.

Результати дослідження. Процес деалкоголізації вина впливає не тільки на зниження вмісту алкоголю, а й на його органолептичні характеристики. Результати фізико-хімічного аналізу деалкоголізованих вин наведено у таблиці1.

Таблиця 1

Фізико-хімічні показники деалкоголізованого вина за різних температур вакуумного екстрагування

Температура процесу, °С	Об'ємна частка спирту, %	Масова концентрація		
		титрованих кислот, г/дм^3	залишкового цукор, г/дм^3	летких кислоти, г/дм^3
Шардоне (контроль) до деалкоголізації				
-	12,0	5,3	2,2	0,34
Після деалкоголізації				
20±2	5,0	5,6	2,2	0,34
30±2	0,4	6,0	3,0	0,34
Каберне-Совіньон (контроль) до деалкоголізації				
-	12,3	4,7	2,4	0,4
Після деалкоголізації				
20±2	5,6	4,9	2,6	0,4
30±2	0,5	5,1	3,0	0,4

Як свідчать дані, зображені у таблиці 1, за температури 20±2ºС відбувається лише часткова де алкоголізація вина, об'ємна частка спирту була більше, ніж 5 % об. Збільшення температури до 30±2ºС забезпечує кондиції вина по спирту, характерні для безалкогольних вин.

Слід відмітити, що в процесі вакуумного екстрагування відбувається концентрування вина, в результаті якого зростають показники вмісту

залишкових цукрів на 25…36 % та титрованих кислот на 9…13 %, масова концентрація летких кислот залишається незміною.

Аналіз результатів досліджень сенсорних характеристик деалкоголізованого вина дозволив встановити відмінності між дослідними зразками (табл. 2).

Таблиця 2

Органолептичні характеристики вин, деалкоголізованих за різних температур

Показники	Контроль (до деалкоголізації)	Дослідні зразки	
		температура,ºС	
		(20±2)	(30±2)
Шардоне			
Прозорість	прозоре	прозоре	прозоре
Колір	світло-солом’яний	світло-солом’яний	світло-солом’яний
Аромат	гармонійний, повний, з добре вираженими особливостями сорту	гармонійний, з вираженими особливостями сорту	винний з відчутними сортовими особливостями
Смак	гармонійний, повний, без сторонніх присмаків	гармонійний, без сторонніх присмаків	свіжий, але пустуватий, з відчутною кислотністю
Каберне-Совіньйон			
Прозорість	прозоре	прозоре	прозоре
Колір	темно-червоний	темно-червоний	темно-червоний
Аромат	гармонійний, повний, злагоджений, з добре вираженими особливостями сорту	гармонійний, з вираженими особливостями сорту	винний з відчутними сортовими особливостями
Смак	гармонійний, повний	гармонійний, в міру танінний	винний, збалансований, легкий

За температури вакуумного екстрагування 30±2ºС відбувається часткова втрата інтенсивності аромату початкового зразку, але особливості сорту в зразках були відчутні. Разом з вилученням етилового спирту, втрачаються речовини аромату – естери, терпенові спирти, альдегіди, тіоли та ін., що призводить до зниження сили аромату. Разом з тим колір зразків та прозорість не змінилися, а смак зразків став простішим.

Висновки. Отже, температура вакуумного концентрування 30°С дозволяє отримати безалкогольні вина, концентрація спирту в яких не перевищує 0,5 % об., разом з тим відбувається зміна кондиційності вина в бік збільшення вмісту цукрів та титрованих кислот.

Отримані результати показують необхідність проведення подальших досліджень, направлених на збереження органолептичних характеристик безалкогольних вин на етапі деалкоголізації для удосконалення їх технології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Climate change and global wine quality / Gregory V. Jones, Michael A. White, Owen R. Cooper, Karl Storchmann. *Springer*.2005. p. 319.

2. Conibear H. Rising alcohol levels in wine – is this a cause for concern. *AIM Digest*. 2006. p 18.

3. Resolution OIV-ECO 523-2016: International Code of Oenological Practices. URL:https://www.oiv.int/en/technical-standards-and-documents/oenological-practices/international-code-of-oenological-practices (дата звернення:06.12.2021)

4.Resolution OIV-OENO 394A-2012: International Code of Oenological Practices. URL:https://www.oiv.int/en/technical-standards-and-documents/oenological-practices/international-code-of-oenological-practices (дата звернення:06.12.2021)

УДК:633.52:631.5(477.7)

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ ЛЬОНУ ОЛІЙНОГО ЗА РІЗНОГО СОРТОВОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Бойчук Інна Володимирівна
к. с.-г.наук, доцент
Херсонський державний
аграрно-економічний університет

Постановка проблеми. В Україні у другій половині 18 ст. посіви льону олійного становили понад 275 тис. га. До середини минулого століття льон олійний був досить поширеною в Україні культурою: його посівні площі становили близько 100 тис. га. Найбільше вирощували льон олійний у Миколаївській, Кіровоградській, Донецькій, Луганській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. Але після освоєння цілини уряд Радянського Союзу вирішив «перенести» цю скоростиглу культуру з України до Казахстану. Тому посівні площі льону олійного значно скоротилися, хоча насіння льону тоді й тепер на нашому ринку – дефіцитний продукт. Наразі в Україні основні площі льону олійного сконцентровані у зоні південного степу та в Криму.

Цілі дослідження. Олійний льон - культура багатоцільового призначення (олія, льоноволокно, кормові макуха та шроти), яка використовується людиною з давніх часів. Він невибагливий до умов обробітку, забезпечує високі врожаї олійя-насіння, відрізняється порівняно високою стабільністю продуктивності, не потребує обробітку спеціального набору сільгоспмашин.

У насінні льону міститься 46-50% і більше олії, яка перевершує інші олії за споживчими властивостями. Цим пояснюється його використання у вигляді технічної сировини для ряду галузей промисловості: лакофарбової, миловарної, шкіряно-взуттєвої та інші.

Одним із шляхів найбільш гарантованого збільшення валового збору льону олійного є підвищення його врожайності за рахунок впровадження нових сортів, більш продуктивних, стійких до стресових факторів довкілля і

придатних до інтенсивних технологій вирощування.

Матеріали та методи досліджень. Досліджуванні сорти за даними оригінаторів наступні особливості:

Сорт льону олійного Орфей. Оригінатор: Інститут олійних культур УААН (м. Запоріжжя). Сорт створено методом індивідуального добору з гібридної комбінації. Висота рослин 55-60 см. Тривалість періоду вегетаціїо 88-90 днів. Квітка середньої величини, відкрита, забарвлення пелюстків блакитне, забарвлення пиляків блакитне. Насіння коричневе, маса 1000 штук насінин – 7,8 г. Вміст олії в насінні – 46-48 %. Урожайність – 1,90-2,00 т/га. Стійкий проти вилягання та розтріскування коробочок. Занесений до Державного Реєстру сортів рослин України з 2002 року та рекомендується для вирощування в степовій зоні України.

Сорт льону олійного Евріка. Оригінатор: "Інститут землеробства Української академії аграрних наук". Сорт Еврика - це рослини льону-Кудряшов висотою 57-62см. Стебло округле, товщиною 3-4мм, яке розгалужується в нижній і верхній частинах. Тривалість вегетаційного періоду 81 день. Суцвіття - кисть довжиною 25-32см. Плід - куляста коробочка з 7-10 насінням. Насіння овально видовженої форми, коричневого кольору. Маса 1000 насіння 7-8 г. Стійкий до вилягання, розтріскування коробочок і осипання насіння. Рекомендована зона для вирощування: Лісостеп, Полісся, Степ. Занесений до Державного Реєстру сортів рослин України з 2004 року.

Сорт льону олійного Айсберг. Оригінатор: Інститут олійних культур УААН (м. Запоріжжя).

Середньостиглий. Тривалість вегетаційного періоду — 86-88 діб. Вирізняється чіткою маркерною ознакою — «зіркоподібною» білою квіткою, коричневим насінням. Висота рослин — 54-57 см. Маса 1000 насінин — 7,6-8,0 г. Вміст олії в насінні — 47-49 %. Потенційна врожайність — 1,8-2,1 т/га. Стійкий проти фузаріозного в’янення, не вилягає, не осипається.

Рекомендовано для вирощування в усіх ґрунтово-кліматичних зонах України Занесений до Державного Реєстру сортів рослин України з 2001 році.

Результати досліджень. Крім досліджуваних факторів, загальноприйнятою на Півдні України є методика сільськогосподарських досліджень. При висадці льону олійного на дослідне поле землеробство після збирання попередника (озимої пшениці) включало посів БДВП-4,2 на глибину 8-10 і 10-12 см, а якщо бур'янів було більше, то землеробство. Вирощування відбувається на початку жовтня (глибина 20-22 см). Весняна підготовка ґрунту включає застосування важкозубих борін ранньою весною, коли ґрунт досягає фізичної зрілості на глибину 6-8 см шляхом оранки та передпосівного обробітку ґрунту. Посів при прогріванні ґрунту до +10 0С: 2019-11 березня 2019-16 березня та 14 квітня 2020 року. Сівалкою точного висіву «Клен-1,5» висівають насіння за звичайним рядковим способом, з міжряддям 15 см і глибиною 3-5 см. Посіви прикочують кільчастими вальцями.

Вплив застосування мінеральних добрив на урожайність сортів льону олійного в умовах природного зрошення

Умови зрошення (Фактор А)	Сорт (Фактор В)	Фон мінерального живлення (Фактор С)	Урожайність, т/га	Приріст урожаю ± до контролю, від ф. А, т/га	Приріст урожаю ± до контролю, від ф. В, т/га	Приріст урожаю ± до контролю, від ф. С, т/га
Природне зволоження	Айсберг	Контр.(б/д)	1,23	-	-	-
		N_{45} P_{60}	1,53	-	-	0,30
		N_{60} P_{60}	1,71	-	-	0,49
		N_{90} P_{60}	1,85	-	-	0,63
	Орфей	Контр.(б/д)	1,28	-	0,03	-
		N_{45} P_{60}	1,57	-	0,02	0,29
		N_{60} P_{60}	1,75	-	0,02	0,47
		N_{90} P_{60}	1,91	-	0,04	0,63
	Евріка	Контр.(б/д)	1,34	-	0,10	-
		N_{45} P_{60}	1,58	-	0,03	0,24
		N_{60} P_{60}	1,75	-	0,02	0,41
		N_{90} P_{60}	1,95	-	0,08	0,61

Найбільший врожай (табл. 1) на зрошенні отриманийна варіанті з внесенням $N_{90}P_{60}$ по сорту льону Еврика – 1,95 т/га, в умовах вирощування без зрошення по сорту Орфей при внесенні $N_{90}P_{60}$ - 1,91 т/га. Зменшення норми внесення добрив незалежно від сорту мало негативний вплив на врожайність

культури. При вирощуванні льону олійного без внесення добрив урожайність у залежності від сорту склала в умовах вирощування без зрошення 1,23-1,34 т/га, приріст врожаю - 0,08 т/га - забезпечило вирощування сорту льону Евріка в умовах богари (без зрошення) з внесенням $N_{90}P_{60}$.

Найбільший приріст урожаю від фактору А отримали на сорті льону олійного Айсберг - 0, 3 т/га та від фактору С відносно контролю - 0,61 т/га при внесенні $N_{90}P_{60}$. Від фактору В найбільший

Олійність та вихід жиру з насіння сортів льону олійного в залежності від умов вирощування та норм внесення мінеральних добрив

Умови зрошення (Фактор А)	Сорт (Фактор В)	Фон мінерального живлення (Фактор С)	Урожайність, т/га	Олійність, %	Вихід жиру, кг/га
Природне зволоження	Айсберг	Контр.(б/д)	1,23	39,5	440
		N_{45} P_{60}	1,53	40,3	560
		N_{60} P_{60}	1,71	39,8	616
		N_{90} P_{60}	1,85	43,0	717
	Орфей	Контр.(б/д)	1,28	40,1	460
		N_{45} P_{60}	1,57	42,3	594
		N_{60} P_{60}	1,75	43,0	673
		N_{90} P_{60}	1,91	43,7	745
	Евріка	Контр.(б/д)	1,34	44,1	530
		N_{45} P_{60}	1,58	44,5	630
		N_{60} P_{60}	1,75	45,0	704
		N_{90} P_{60}	1,96	45,3	791

Нашими дослідженнями доведено: показники олійності льону, вирощеного в в умовах без зрошення (табл. 2). А от відмінності показників олійності в залежності від сорту були суттєвими. Так, найвищу олійність незалежно від норм добрив і режимів зрошення показав сорт льону олійного Евріка в межах 44,1-45,3%, що є на 2,5-4% більше, ніж отримана олійність на сортах Еврика та Орфей. В залежності від внесення добрив найвищу олійність, отримали по сорту Евріка за умови внесення $N_{90}P_{60}$, в умовах богари цей показник склав 45,3%, вихід жиру при цьому - 791 кг/га.

Як показала врожайність першого року досліджень, кожен сорт льону олійного реагує по-різному на умови вирощування. Найбільше на зрошення

відгукнувся сорт Еврика, де приріст урожаю від цього фактору склав 0,31 т/га, урожайність склала 2,19 т/га з олійністю 44,3%.

Початок і тривалість етапів росту і розвитку визначаються біологічними особливостями сорту та агрокліматичними умовами місцевості посадки. У роки з сильними опадами тривалість періоду розвитку подовжується, а посушливий період скорочується. Життєвий цикл лляної олії пройшов основні стадії розвитку: розсада, ялина, цвітіння та дозрівання.

Дослідженнями, проведеними протягом 2019-2020 років, встановлено, що тривалість інтерфази та вегетаційного періоду сорту залежать від погодних умов та умов вирощування. Тривалість від сходів до дозрівання від 81 до 99 днів.

За умов природного зволоження тривалість вегетаційного періоду скорочується: максимум 88 днів для сорту Еврика, максимум 89 днів для сорту Орфей, максимум 88 Айсберг.га і 88,7% і 4,5 млн шт./га, а льону сорту Еврика - найменшого. (90,2 % І 4,5 млн. шт./га та 86,2 % і 4,3 млн. шт./га).

Таб. 1.

Фази розвитку рослин льону олійного

(середнє за 2019-2020 рр.)

Умови зволоження	Сорт	Фази						Тривалість періоду вегетації, діб
		сівба	сходи	ялинки	бутонізація	цвітіння	стиглість	
2019 - 2020 рр.								
Природне зволоження	Еврика	11.03	05.04	21.04	03.05	15.05	06.07	93
	Орфей	11.03	05.04	21.04	01.05	13.05	05.07	92
	Айсберг	11.03	05.04	21.04	01.05	11.05	05.07	92
	Еврика	16.03	17.04	02.05	19.05	28.05	16.07	91
	Орфей	16.03	17.04	02.05	17.05	27.05	16.07	91
	Айсберг	16.03	17.04	02.05	16.05	26.05	15.07	90
	Еврика	07.04	28.04	09.05	20.05	25.05	17.07	81
	Орфей	07.04	28.04	09.05	18.05	27.05	20.07	84
	Віра	07.04	28.04	09.05	18.05	26.05	19.07	83

Важливо отримати дружні і вчасні сходи для формування високого врожаю. У більшості випадків існує пряма залежність між схожістю насіння та врожайністю. Хороша схожість насіння – це не лише економія споживання насіння, а й здорова, добре розвинена та міцна рослина, здатна формувати

високопродуктивні та якісні рослини. Насіння з високою схожістю в лабораторних умовах не завжди дає дружні зрілі сходи в полі. Низька схожість насіння в полі є не тільки причиною зрідження, а й ослаблення сходів. Це призводить до зрідження посівів, що знижує врожайність.

Висновок. За рахунок значення сортового складу, мінерального живлення і внесення добрив та умов зволоження, що виявляється у встановленні особливостей росту та розвитку рослин, формуванні кондиційного насіння сортів льону олійного за оптимального технологічного забезпечення (оптимізація мінерального живлення, умови водоспоживання).

Для отримання високоякісного насіння сортів льону олійного що користується попитом, рекомендуємо вирощувати сорти Еврика, сорт Айсберг – в умовах природного волого забезпечення, так як вони забезпечують максимальні показники врожайності і виходу насіння в умовах півдня України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Чехов А. В., Лапа О. М., Міщенко Л. Ю., Полякова І. О. Льон олійний – біологія, сорти, технологія вирощування. К: Наукова думка, 2007. 55 с.
2. Товстановська Т. Г., Полякова І. О. Агробіологічні особливості вирощування льону олійного в Україні. *Агроном*. 2007. № 1. С. 14–15.
3. Edited by Alister D. Muir and Neil D. Westcott. Flax. *The genus Linum*. Agriculture and Agri-Food Canada, Saskatoon, Saskatchewan, Canada. 2003. 308 p.
4. Льон олійний, гірчиця. Стратегія виробництва олійної сировини в Україні (малопоширені культури): монографія / І. А. Шевченко та ін. Інститут олійних культур Національної академії аграрних наук України. Запоріжжія : СТАТУС, 2017. 44 с.
5. Олійний льон – від 100% рентабельності та низка інших переваг. URL: https://agronom.com.ua/olijnyj-lon-vid-100-rentabelnosti-ta-nyzka-inshyh-perevag.
6. Дейна Д. Олійний аутсайдер – все про виробництво та експорт

льону URL: https://agravery.com/uk/posts/show/olijnij-autsajder-vse-pro-virobnictvo-ta-eksport-lonu

7. Ільків Л. А. Сучасний стан та ефективність виробництва льону. *Молодий вчений*. 2018. № 12(64). С. 614–618. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-140

8. Жаркова О. Сортові ресурси льону олійного. *Пропозиція*. 2006. № 1. С. 76

9. Лен масличный – селекция, семеноводство, технология возделывания и уборки / Галкин Ф. М. та ін. Краснодар, 2008. 191 с. Ручка В. А. Лен масличный – ценная техническая культура. *Научно-технический бюллетень ИМК УААН*. Запорожье: *ИМК УААН*, 1999. Вып. 4. С. 234–236.

10. Мінарченко В. М., Махиня Л. М., Середа І. П. Медична ботаніка. Київ : Медицина, 2009. 328 с.

11. Живетин В. В. Гинзбург Л. Н. Масличный лен и его комплексное использование. М.: ЦНИИКАЛП, 2000. 96 с.

VETERINARY SCIENCES

ПОШИРЕННЯ РЕПРОДУКТИВНО-РЕСПІРАТОРНОГО СИНДРОМУ СВИНЕЙ

Гонтарь Алла Михайлівна,
к.в.н., доцент
Северин Раїса Василівна,
к.в.н., доцент
Войтенко Роман Володимирович,
аспірант,
Кутько Єлизавета Ігорівна,
студентка
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Незважаючи на набутий науковий і практичний досвід профілактики та боротьби з репродуктивно-респіраторним синдромом свиней (РРСС), це захворювання наразі є однією з найбільш суттєвих ветеринарних проблем галузі, особливо зараз, коли реєструються атипові, з гострим перебігом його форми як в Україні*, так і в інших країнах світу.* Вірус репродуктивно-респіраторного синдрому набув тотального поширення серед поголів'я відносно недавно, тож має високу потенційну здатність до варіабельності та постійного еволюціонування [2, 4]. Уражуючи значну кількість свинопоголів'я, спричиняє колосальні економічні збитки галузі в будь якій країні з розвиненим свинарством. *Вони пов'язані з порушеннями у відтворенні тварин і з хворобами дихальних шляхів молодняку. Симптоми цієї хвороби часто розпізнати проблематично. Репродуктивно - респіраторний синдром свиней проявляється в асоціації як з іншими вірусними патогенами, так і з бактерійними,* що вимагає *постійної оцінки ризиків захворювання та запровадження програм постійного моніторингу за асоціативним перебігом РРСС, без яких подальші*

економічні втрати галузі свинарства неминучі. Епізоотичну ситуацію щодо РРСС можна контролювати завдяки налагодженому менеджменту й відповідним заходам біобезпеки [1, 3].

Мета роботи - детальне вивчення епізоотичної ситуації щодо поширення репродуктивно-респіраторного синдрому свиней у господарствах різної форми власності в одному із центральних регіонів України.

Матеріали і методи. Дослідження проводили з 2018 по 2021 рр. на базі кафедри епізоотології та мікробіології Державного біотехнологічного університету, а також у господарствах Полтавської області. Всього обстежено 6 свиногосподарств. Матеріалом досліджень були поросята різних вікових груп, а також дорослі свиноматки. Запроваджували вірусологічні, серологічні та молекулярно – генетичні методи досліджень. За досліджуваний період у господарствах різної форми власності огляду піддано 3200 свиней. З них у 25,4% виявлена інфекційна патологія. Тварин піддавали клінічному огляду, при цьому враховували відсоток захворюваності, одужання і загибелі. Лабораторні дослідження проводили при первинному і повторному оглядах та після одужання.

Результати і обговорення. Епізоотологічні дослідження здійснено серед таких вікових груп тварин: поросята віком 20 - 30 діб, поросята, які знаходяться на дорощуванні у віці 60 - 80 діб, ремонтний молодняк віком 160 - 180 діб. Під час здійснення клінічного дослідження та діагностики у свиногосподарствах звертали увагу на наявність таких респіраторних ознак, як кашель, риніти, важке дихання, пригніченість та швидка втома тварин. Результати серологічних досліджень поросят відлученого періоду показали наявність специфічних антитіл до збудника репродуктивно - респіраторного синдрому свиней у кожному господарстві, що дозволяє зробити висновок про раннє їх інфікування артерівірусом. Позитивні результати серологічних досліджень свідчили про початкову стадію розвитку епізоотичного процесу РРСС у чотирьох господарствах Полтавської області. Клінічна фаза розвитку інфекції РРСС була вже цілком сформованою серед поросят відлученого періоду, титри

специфічних антитіл щодо РРСС складали (7,8 + 0,3) log_2 і маніфестантний прояв починав формуватись серед поросят старшого віку. Можливою причиною раннього інфікування була трансплацентарна передача вірусу від свиноматок. Рівень серопозитивності до збудника репродуктивно - респіраторного синдрому свиней серед тварин з технологічної групи ремонтний молодняк коливався від 20 % до 100 %. Встановлено, що зі збільшенням віку поросят кількість позитивно реагуючих тварин зростала. Серопозитивність молодняку в усіх обстежених господарств в середньому складала 58 %, що свідчило про значну циркуляцію вірусу РРСС в досліджуваній віковій категорії. Найбільша питома вага серед бактерійних чинників при респіраторній патології поросят належала мікоплазмам, стрептококам, сальмонелам, які були причиною секундарних респіраторних захворювань поросят на тлі їх попереднього інфікування збудником РРСС. Отримані результати вказували на необхідність при проведенні лабораторної діагностики на РРСС зважати на ймовірну присутність у біо- та пат. матеріалах вторинної умовно – патогенної мікрофлори, яка може маскувати наявність у досліджуваних пробах не лише збудника РРСС, а й інших вірусів репродуктивно - неонатальних інфекцій.

Висновки

1. Суттєве поширення вірусу репродуктивно - респіраторного синдрому свиней у обстежених господарствах Полтавської області серед відлучених поросят та поросят на дорощуванні підтверджено їх серопозитивністю на рівні 58%.

2. Відмічено зростання рівня серопозитивності до 78 % у середньому до вірусу РРСС серед дорослого ремонтного поголів’я у досліджених господарствах.

3. В обстежених свиногосподарствах репродуктивно - респіраторний синдром проявлявся у хронічних формах, переважно з ознаками респіраторного синдрому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болезни свиней / В.А. Сидоркин, В.Г. Гавриш, А.В. Егунова, С.П. Убираева. - М.: Аквариум, 2007. - 544 с.

2. Болезни свиней / З. Пейсак. - // САО «Брестская типография, 2008 . – 456 с.

3. Гаффаров Х.З. Инфекционные болезни свиней и современные средства борьбы с ними / Х.З. Гаффаров, Е.А. Романов. Казань, 2003. — 200 с.

4. Зеленуха О.А. Мероприятия при респираторных болезнях свиней в промышленных комплексах / О.А. Зеленуха // Сучасна ветеринарна медицина.- 2011.- №3.- С. 28-30.

АНАЛІЗ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В СОБАК

Звенігородська Таміла Владиславівна,
кандидат ветеринарних наук, доцент
Мороз Вікторія Юріївна,
старший викладач кафедри хірургії та акушерства
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

Вступ. Агресивна поведінка впливає негативно як на власників тварини, так і на саму тварину, а також на інших тварин, що проживають разом. Вона може проявлятися в вигляді постійного гарчання, гавкання, намаганні вкусити. Мільйони людей по всьому світу щороку звертаються до лікарень з приводу покусів, при чому частка покусаних власними собаками досить значна [2]. Деякі з цих укусів призводять до смерті людей. Економічні, соціальні та медичні наслідки проблем лише нещодавно привернули увагу ветеринарів та спеціалістів з поведінки собак. Тестування поведінки собак можна широко використовувати при підборі собак власниками, при вирішенні, який тип дресирування для даної тварини буде найкращим, при розведенні, тощо [1]. На сьогоднішній день мало вивчений вплив різних умов на формування агресивної поведінки. Тому метою нашої статті є аналіз різних факторів, що впливають на розвиток агресивної поведінки собаки від народження до дорослого віку.

Матеріали і методи. З грудня 2020 року по грудень 2021 року нами було досліджено 25 собак з агресивною поведінкою. Проводилося опитування всіх членів сім'ї, як проявляється агресивна поведінка їх улюбленця, коли вона почалася, які в нього умови життя. Сім'ї, де були собаки з агресією, відвідували, а також спілкувалися з ними телефоном, щоб отримати детальний аналіз поведінкової проблеми. Проводили уточнення стимулів, що викликають та підкріплюють агресію.

Результати і обговорення. Спостерігали 5 типів агресивної поведінки. У дев'яти собак (36 %) це була агресивна поведінка, викликана страхом. Такі

собаки демонстрували пози оборони, страху чи підпорядкування. Вони реагували на погляди дітей, незнайомців, різкі звуки поза межами двору (в приватних будинках). Як приклад такої пози: вуха відведені назад, хвіст опущений і затиснутий між задніми лапами. Як правило собаки лише гавкали, але в деяких випадках показували готовність вкусити, особливо, якщо об'єкт їхнього страху швидко наближався.

У семи собак (28 %) спостерігали домінантну агресію. Її прояви були різноманітні. Поза, яку приймали собаки це стійка прямо, прямий контакт очима, вуха рівні; при сильному прояві агресії собаки оголювали ікла, гарчали, намагалися напасти і вкусити. Найчастіше вони проявляли таку поведінку на членів сімї і рідко на чужих людей (здебільшого на чужих дітей). Вони могли блокувати пересування будинком окремих членів сім'ї або всіх. Собаки могли не ставати в характерну позу, але проявляли агресію, коли їх силою перевертали на спину. В однієї собаки спостерігали агресію, коли власниця намагалася погладити її по голові.

Агресія присвоєння проявлялася в двох собак (8 %). Ця агресія проявлялася в гарчанні, клацанні зубами, намаганні вкусити, коли собака володіє якимось предметом (іграшкою, м'ячем), а хтось (сім'я, незнайомець, тварина) близько підходив та намагався цей предмет взяти.

Агресія хижака проявлялася у чотирьох (16 %) собак і полягала у вистежуванні та переслідуванні рухомого об'єкта, це могла бути людина, дитина, велосипедист, тварина. При цьому собака гавкає, рве, кусає. Може загризти і вбити інших тварин (собак, котів, птицю, білку тощо).

Агресія, викликана болем реєструвалася у трьох собак (12 %). При цій проблемі собака гарчала, оголювала зуби, клацала або кусалася лише тоді, коли відчувала біль, наприклад, коли її лікували або по необережності травмували.

Серед дослідних собак 19 були самці (76 %) і 6 – самки (24 %). Серед них один самець кастрований (4 %).

Висновки. Серед дослідних тварин агресію проявляли здебільшого некастровані самці – 72 %. Аналіз поведінки показав, що найпоширенішими

видами агресії є агресія страху (36 %) та домінантна агресія (28 %).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Robinson, L. M., Skiver Thompson, R., & Ha, J. C. (2016). Puppy Temperament Assessments Predict Breed and American Kennel Club Group but Not Adult Temperament. Journal of Applied Animal Welfare Science, 19(2), 101–114. doi:10.1080/10888705.2015.112776

2. Wilsson, E. (2016). Nature and nurture—How different conditions affect the behavior of dogs. Journal of Veterinary Behavior, 16, 45–52. doi:10.1016/j.jveb.2016.10.002

BIOLOGICAL SCIENCES

STUDY OF INDICATORS OF PROOXIDANT-ANTIOXIDANT HOMEOSTASIS IN PATIENTS WITH NERVOUS DISEASES

Skoryk Olena
Phd
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

Introduction. Reactive oxygen species (ROS) are recognized as important mediators of nervous System injury. In neurodegeneration, the uncontrolled production of ROS impairs neuronal function and contributes to neuronal death particularly in the brain, where ROS-mediated redox signalling is actively involved in neurogenesis, neuronal differentiation, plasticity and memory consolidation. Under physiological conditions, ROS production and elimination is tightly regulated under “redox homeostasis” with the maintenance of low ROS concentration. In case of imbalance in prooxidants and antioxidants with associated disruption of redox circuitry and macromolecular damage, oxidative stress occurs. Lipid peroxidation is particularly important in brain disorders as the brain is very rich in polyunsaturated lipids. Antioxidants act in two ways: First, the antioxidant defense systems, which are initiated against oxidative damage, prevent generation of ROS, and block and capture the generated radicals. cludes superoxide dismutase, catalase, and glutathione peroxidase. The second line of defense is represented by reduced thiol and non-enzymatic antioxidants.

Objective. Therefore, the purpose of my work is to determine the quantitative changes in antioxidant parameters and intensity of oxidative stress in the blood of patients with nervous diseases.

Materials and methods. The work was carried out in conjunction with the

biochemical laboratory of the hospital № 1, Dnipro. A total of 50 people aged 30 to 45 years were examined, which are divided into 5 groups: group 1 (K) - control group of relatively healthy people, n = 10, group 2 - patients with cerebrospinal vascular crisis, n = 10, group 3 - patients with encephalopathy, n = 10, group 4 - patients with sciatica, n = 10, group 5 - patients with stroke, n = 10. Blood was taken from patients in the morning, on an empty stomach. Methods for determining the content of TBA - active products, total lipids, reduced glutathione, ceruloplasmin and catalase activity in the blood were used to assess the indicators of lipid peroxidation and the state of the antioxidant defense system. Statistical data processing was performed in the Microsoft Office Excel software package. Comparison of the average values of the variables was performed using Student's t-test. Differences in indicators were considered significant at $P < 0.05$.

Results. Experiments have shown that the level of end products of lipid peroxidation in the venous system of cerebral blood flow, in particular, in the jugular vein, is significantly increased in diseases that are accompanied by brain damage. Antioxidants and lipid peroxidation products enter the blood by resorption from cerebrospinal fluid, and their content adequately reflects the state of the brain in the presence of a lesion.

It was observed a significant increase in the content of end products of lipid peroxidation in the blood of patients with nervous disease, which is evidence of intensification of oxidative stress. Disorders of lipid metabolism have been shown in patients with nervous disease, which is probably related to dyslipidemia. It was shown decrease in catalase activity in patients of all groups (43-52 %) and decrease in the content of reduced glutathione in blood of patients with cerebrospinal vascular crisis and increase in the content of reduced glutathione in blood of groups 3-5 (45-100%) compared to healthy people. It was demonstrated a violation of the ratio of pro- and antioxidant status due to depletion of antioxidant potential, as evidenced by the decrease in the studied indicators.

We can observe the following dynamics of changes in the content of ceruloplasmin in patients with nervous disease:

- Reduction of the indicator in patients with cerebrospinal vascular crisis by 55%;

- Reduction of the ceruloplasmine in patients with encephalopathy by 45%;

- Increase in the concentration of ceruloplasmin in patients with stroke by 12%;

- Reduction of the ceruloplasmine in patients with sciatica by 38% compared to healthy people.

Conclusions. The course of nervous disease is accompanied by an imbalance between the activity of regeneration of free radicals and their elimination under the influence of endogenous antioxidant system. The studied indicators are quite informative in this pathology and indicate the feasibility of their use in the diagnosis and use in the treatment of drugs with antioxidant properties, as well as to identify the risk of complications.

УДК 582.675.5: 661.162.65/66

ЗМІНА МЕЗОСТРУКТУРИ ЛИСТКІВ ГІРЧИЦІ БІЛОЇ ЗА ДІЇ ІНГІБІТОРІВ РОСТУ ЯК ОСНОВА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДВИЩЕННЯ УРОЖАЙНОСТІ КУЛЬТУРИ

Кур'ята Володимир Григорович
д.б.н., професор
Поливаний Степан Володимирович
к.б.н., доцент
Поливана Аліна Сергіївна
к.пед.н.
Стебло Тетяна Леонідівна
студентка природничо-географічного факультету
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

В польових умовах вивчали вплив хлормекватхлориду та фолікуру на анатомічні показники листків рослин гірчиці білої. Вивчено вплив ретардантів на мезоструктуру листків рослин гірчиці білої (Sinapis alba L.). Застосування препаратів на насадженнях гірчиці у фазу бутонізації зумовило оптимізацію анатомічної будови листків, відбувалося потовщення асиміляційної паренхіми внаслідок розростання її клітин.

Ключові слова: гірчиця біла (Sinapis alba), регулятори росту рослин, хлормекватхлорид, фолікур, мезоструктура листків

Синтетичні регулятори росту та розвитку рослин дають можливість спрямовано регулювати окремі етапи онтогенезу з метою мобілізації потенційних можливостей рослинного організму. При цьому важливо вивчити характер змін тих фізіологічних процесів та анатомічних структур, які мають безпосереднє відношення до формування майбутнього врожаю.

Дія хлормекватхлориду та фолікуру на процеси метаболізму сільськогосподарських культур, їх ріст і розвиток вивчені недостатньо [1, 2, 3].

Разом з тим, систематичного вивчення впливу антигіберелінових препаратів на анатомічну будову вегетативних органів рослин гірчиці білої не проводилося. Саме тому метою нашої роботи було вивчити вплив ретардантів хлормекватхлориду та фолікуру на мезоструктуру листків гірчиці білої.

Мікропольові дослідження були проведені у селі Четвертинівка Тростянецького району Вінницької області в 2018-2019 та 2021 роках. Площі ділянок по 10 м^2, повторність п'ятикратна. Рослини гірчиці білої сорту Ослава обробляли у фазу бутонізації за допомогою ранцевого обприскувача водним 0,5%-м розчином хлормекватхлориду та 0,04% розчином фолікуру. Контрольні рослини обприскували водопровідною водою.

Мезоструктурні організацію листка дослідних рослин вивчали на фіксованому матеріалі. Для консервації біологічного матеріалу використовували суміш етилового спирту, гліцерину, води з додаванням 1% формаліну у співвідношенні 1:1:1. Визначення розмірів клітин і окремих тканин здійснювали за допомогою окуляр-мікрометра МОВ-1-15х. Для цього використовували часткову мацерацію тканин листка. Як мацеруючий агент було обрано 5%-й розчин оцтової кислоти в 2 моль/л соляної кислоти [3, 4].

В умовах польового досліду встановлено, що у рослин гірчиці білої вже на 10-й день після обробки розчинами хлормекватхлориду та фолікуру відмічалося достовірне зростання товщини листків, що є типовою реакцією рослин на вплив інгібіторів росту [6, 7] (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив стимуляторів росту на мезоструктурні показники листків гірчиці білої сорту Ослава

Показники	Контроль	ХМХ 0,5%-й	Фолікур 0,025%-й
Товщина листкової пластинки, мкм	206,34±4,84	*286,59±7,06	*267,94±5,49
Товщина верхнього епідермісу, мкм	18,79±0,49	*21,85±0,56	*20,98±0,55
Товщина хлоренхіми, мкм	167,31±3,89	*245,44±3,99	*227,09±3,45
Товщина нижнього епідермісу, мкм	20,24±0,46	19,30±1,31	19,78±1,09
Довжина клітин губчастої паренхіми, мкм	23,03±0,81	*37,04±0,84	*38,05±1,32
Ширина клітин губчастої паренхіми, мкм	16,48±0,39	*22,49±0,48	*21,780,32
Об'єм клітин стовпчастої паренхіми, мкм3	2038,49±101,92	*2489,86±120,66	2295,36±116,25

Примітка: * – різниця достовірна при Р≤0,05.

Під впливом антигіберелінових препаратів за рахунок збільшення

розмірів хлоренхіми відбувалося потовщення листків рослин малини [4], соняшнику [8] льону олійного[9], маку олійного [7, 10].

Встановлено, що листкові пластинки за дії хлормекатхлориду та фолікуру потовщувалися внаслідок розростання фотосинтетичної тканини – хлоренхіми. Використання препаратів призводило до зростання об'єму клітин стовпчастої і розмірів клітин губчастої паренхіми. Більш виражений ефект спостерігали за дії хлормекватхлориду. Відомо, що ріст гальмуючі препарати впливають на кількість продихів на одиницю абаксіальної поверхні листка [6]. Виявлено підвищення кількості і площі продихів також у рослин рису [11] та картоплі [12] за дії паклобутразолу. Проведені нами дослідження впливу свідчать, що обробка рослин гірчиці білої ретардантами також впливала на продиховий апарат листків. Встановлено, що в обох дослідних варіантах зростала площа та кількість продихів на одиницю площі листка (табл. 2.).

Таблиця 2

Вплив мезоструктурних показнипків на формування продихового апарату листків гірчиці білої сорту Ослава

Показники	Контроль	ХМХ 0,5%-й	Фолікур 0,025%-й
Кількість продихів на 1 мм^2 абаксіальної поверхні листка, шт.	328,13±13,89	*377,79±10,78	*370,88±12,24
Площа одного продиху, мкм^2	120,76±1,79	*158,84±2,72	*149,03±2,19
Кількість клітин епідермісу на 1 мм^2 абаксіальної поверхні листка шт.	993,24±18,02	*1065,98±16,06	*1184,36±14,44

Примітка: 1. * – різниця достовірна при $P \leq 0,05$.

Відмічено, що під впливом ретардантів відбуваються істотні зміни в епідермісі листків. Обробка інгібіторами росту листків гірчиці білої у фазу бутонізації призводила до потовщення верхнього епідермісу листків у всіх варіантах дослідження відносно контролю, та незначного зменшення товщини нижнього епідермісу. Разом з тим, кількість клітин епідермісу на одиницю абаксіальної поверхні листка збільшувалася в усіх дослідних варіантах відносно контролю, що призводило до зменшення розмірів клітин нижнього епідермісу, найбільша різниця зафіксована у варіанті із використанням розчину фолікуру. Таким чином, ігібітори росту росту хлормекватхлорид та фолікурупризводили до позитивних змін у формуванні мезоструктури листків

гірчиці білої.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Matysiak, K., & Kaczmarek, S. (2013). Effect of chlorocholine chloride and triazoles – tebuconazole and flusilazole on winter oilseed rape (*Brassica napus* var. oleifera L.) in response to the application term and sowing density. J. Plant Prot. Res., 53(1), 79–88. doi: 10.2478/jppr-2013-0012.
2. Koutroubas, S. D., & Damalas, C. A. (2016). Morpho-physiological responses of sunflower to foliar applications of chlormequat chloride (CCC). Bioscience Journal, 32, (6), 1493-1501. DOI: 10.14393/BJ-v32n6a2016-33007
3. Koutroubas, S. D., & Damalas, C. A. (2015). Sunflower response to repeated foliar applications of Paclobutrazol. Planta daninha, 33 (1). http://dx.doi.org/10.1590/S0100-83582015000100015
4. Кур’ята В.Г. (1999). Фізіолого-біохімічні механізми дії ретардантів і етиленпродуцентів на рослини ягідних культур: дис. доктора біол. наук 03.00.12, Інститут фізіології рослин і генетки НАН України, Кив
5. Курьята В.Г. (1998). Действие ретардантов на мезоструктуру листьев малины. Физиология и биохимия культурных растений, 30 (2), 144-149
6. Кур’ята В. Г. (2009) Ретарданти – модифікатори гормонального статусу рослин. Фізіологія рослин: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Логос Т.1., 565-587.
7. Поливаний С.В., Курята В.Г. (2016). Фізіологічні основи застосування модифікаторів гормонапльного комплексу для регуляції продукційного процесу маку олійного. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД»
8. Рогач Т.І., Курята В.Г. (2018). Фізіологічні основи регуляції морфогенезу та продуктивності соняшнику за допомогою хлормекватхлориду і трептолему. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД»
9. Ходаніцька О.О., Курята В.Г. (2017). Дія хлормекватхлориду і трептолему на морфогенез, продуктивність та жирнокислотний склад насіння льону олійного. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД»

10. Kuryata, V.H., Polyvanyi, S.V. (2018). Features of morphogenesis, donor-acceptor system formation and efficiency of crop production under chlormequat chloride treatment on poppy oil. Ukrainian Journal of Ecology, 8(4), 165-174.

11. Yim K., Kwon Y., Bayer D. (1997). Growth-responses and allocation of assimilates of rice seedlings by paclobutrazol and gibberellin treatment. Plant Growth Regulation, 16(1), 35-44

12. Ткачук О.О., Курята В.Г. (2015). Дія ретардантів на морфогенез, період спокою і продуктивність картоплі. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД»

ТАКСОНОМІЧНИЙ СКЛАД ХВОЙНИХ РОСЛИН ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ ПРОМИСЛОВОГО МІСТА

Маленко Яна Вячеславівна
к.б.н., завідувач кафедри
Головчак Альона Вікторівна
магістр
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Імплементація Цілей сталого розвитку ООН спряжена з диверсифікацією економіки на засадах зеленого ресурсоефективного зростання, а також плану дій щодо розбудови відповідної інституційної системи й інструментарію забезпечення сталого розвитку України. Розвиток зеленого будівництва та технологій розглядається як один з найважливіших напрямів і визначальних чинників задіяння інноваційних рушіїв зростання. На теперішній час кількість, площа та якісний стан зелених насаджень визнані міжнародним індикатором відповідності інфраструктури сучасного міста принципам сталого розвитку, а озеленення, як комплекс робіт, що включає створення, використання, оздоровлення зелених насаджень, визначається обов'язковим складником благоустрою населених пунктів. Створення системи збереження існуючої екологічної мережі міста та збільшення площі зелених насаджень є однією з оперативних складових стратегічного напряму «Екологічно безпечне місто ефективного використання ресурсів» документу «Стратегічний план розвитку міста Кривого Рогу на період до 2025 року», що регламентує реалізацію Міської програми вирішення екологічних проблем Кривбасу та поліпшення стану навколишнього природного середовища на 2016-2025 роки. системи впорядкування, оцінки, обліку, оздоровлення та збереження зелених насаджень.

Біологічні, екологічні, декоративні та санітарно-гігієнічні особливості, властивості та характеристики хвойних рослин визначають їх високу

господарську цінність. Аналітичний огляд різних аспектів та окремих питань використання хвойних в озелененні населених пунктів, що висвітлений у працях ряду науковців, відображує наявні проблеми, спрямовує подальший пошук, свідчить про активне використання цих рослин в озелененні міст України, як правило, невеликий їх видовий асортимент у складі зелених насаджень та визначає актуальність проведення деталізованих досліджень, спрямованих на комплексне вивчення таксономічного фонду Хвойних зелених насаджень певного функціонального призначення конкретних районів міста Кривий Ріг з метою їх оптимізації.

Мета роботи - визначення таксономічного складу хвойних рослин зелених насаджень загального та обмеженого користування Металургійного та Довгинцівського районів міста Кривий Ріг.

Матеріали та методи. Дослідження проведені на основі системного та елементно-структурного підходів з використанням загальновизнаних універсальних методів (спостереження, опис, порівняння, аналіз наукової та науково-методичної літератури, аналіз та синтез краєзнавчого матеріалу, абстрагування, індукція, дедукція, формалізація, класифікація, узагальнення). Таксономічний аналіз хвойних рослин в процесі польових рекогносцирувальних та детально-маршрутних досліджень протягом 2020-2021 років здійснено із залученням фундаментальних класичних видань та сучасних конспектів флори.

Дослідження таксономічного складу хвойних рослин реалізовані в межах зелених насаджень загального та обмеженого користування Металургійного та Довгинцівського адміністративно-територіальних районів міста Кривий Ріг, яким властива складна інфраструктура, висока концентрація промислових підприємств і потужне техногенне навантаження. В ході роботи обстежено 58 ділянок (33 дослідні ділянки Металургійного та 25 дослідних ділянок Довгинцівського районів міста), з яких 17 ділянок опису розташовані в межах зелених насаджень загального користування, 30 – обмеженого користування на територіях закладів освіти та 11 – обмеженого користування територій закладів

охорони здоров'я.

Результати та обговорення. Загальний таксономічний склад хвойних рослин зелених насаджень загального й обмеженого користування включає 10 видів *(Juniperus communis L., Juniperus sabina L, Juniperus virginiana L, Platycladus orientalis (L.) Franco., Thuja occidentalis L., Picea abies (L.) Karst., Picea glauca (Moench)Voss., Picea pungens Engelm., Pinus sylvestris L., Taxus baccata L.)*, що належать до 6 родів *(Juniperus L., Picea Dietr., Pinus L., Platycladus Spach, Taxus L., Thuja L.)* та 3 родин. Найбільшого поширення набули представники двох родин *Pinaceae* та *Cupressaceae* зафіксовані в зелених насадженнях різного функціонального призначення. Родина *Taxaceae* представлена лише одним видом *Taxus baccata L.*, що занесений до Червоної книги України.

Таксономічні спектри хвойних рослин зелених насаджень Металургійного району міста більш ємні і відзначаються домінуванням за кількістю видів (5 видів; 50,0%) та родів (3 роди; 50%) представників *Pinaceae* (табл. 1). Ця родина зберігає лідерські позиції у родових спектрах хвойних зелених насаджень обмеженого користування, як територій закладів освіти, так й ділянок закладів охорони здоров'я. Лише у спектрах таксонів зелених насаджень обмеженого користування, розташованих на територіях закладів освіти Металургійного району, за кількістю родів (60,0%) перевагу має родина *Cupressaceae*. Аналогічна картина спостерігається й щодо складу хвойних рослин зелених насаджень різного призначення Довгинцівського району Кривого Рогу. Аналіз спектрів таксонів хвойних зелених насаджень дозволяє визначити наступні особливості: 1) розширені спектри хвойних зелених насаджень загального користування; 2) домінування у родових спектрах представників *Cupressaceae,* на долю яких припадає не менше 50,0%; 3) приблизно рівнозначна доля участі та однакова кількість видів родин *Cupressaceae* та *Pinaceae* у спектрах хвойних зелених насаджень загального та обмеженого користування; 4) перевага у таксономічних спектрах хвойних зелених насаджень загального та обмеженого користування видів родини

Pinaceae.

В цілому таксономічні спектри хвойних рослин зелених насаджень району досліджень характеризує: 1) наявність представників лише двох таксонів (*Pinaceae, Cupressaceae)* у складі таксономічного фонду зелених насаджень різного функціонального призначення; 2) епізодичне трапляння виду *Taxus baccata L.* родини *Taxaceae* винятково у складі зелених насаджень загального користування, що розташовані на територіях парків (парк «60-річчя Перемоги», парк «Ювілейний»); 3) перевага за кількістю видів у спектрах таксонів представників *Pinaceae*; 4) більш ємний фонд таксонів хвойних рослин зелених насаджень загального користування у порівнянні з насадженнями обмеженого користування територій закладів освіти та охорони здоров'я.

Таблиця 1

Таксономічний склад хвойних рослин зелених насаджень різного функціонального призначення Металургійного та Довгинцівського районів міста Кривий Ріг

№	Родина	Спектри таксонів хвойних зелених насаджень											
		загального користування				обмеженого користування (заклади освіти)				обмеженого користування (заклади охорони здоров'я)			
		1		2		1		2		1		2	
		а	%	а	%	а	%	а	%	а	%	а	%
Металургійний адміністративно-територіальний район													
1	*Cupressaceae*	2	33,3	4	40,0	3	60,0	3	42,8	1	33,3	1	20,0
2	*Pinaceae*	3	50,0	5	50,0	2	40,0	4	57,2	2	66,7	4	80,0
3	*Taxaceae*	1	16,7	1	10,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		6	100,0	10	100,0	5	100,0	7	100,0	3	100,0	5	100,0
Довгинцівський адміністративно-територіальний район													
1	*Cupressaceae*	3	50,0	4	44,4	2	50,0	3	42,8	2	50,0	2	40,0
2	*Pinaceae*	2	33,3	4	44,4	2	50,0	4	57,2	2	50,0	3	60,0
3	*Taxaceae*	1	16,7	1	11,2	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом		6	100,0	9	100,0	4	100,0	7	100,0	4	100,0	5	100,0

Розподіл хвойних рослин в межах ділянок нерівномірний. Більш різноманітним за асортиментом є склад зелених насаджень загального користування (парків, скверів). Тут зустрічаються гніздові групи з ялини звичайної, туї західної, сосни звичайної (парк «ім. Б. Хмельницького», сквер біля ДП «Криворізький державний цирк», парк Ювілейний). Також можна

зустріти алеї з ялини звичайної та колючої, сосни звичайної (парк «60 річчя Перемоги», сквер Героїв, сквери між житловими будинками по вул. Матусевича). Тільки на одній ділянці з 17 обстежених (парк «Ювілейний») зареєстровано 8 видів Хвойних, на 7 ділянках зафіксовано 4-7 видів (парк «ім. Б. Хмельницького», парк «Героїв», парк «60 річчя Перемоги», сквер біля Державного цирку, сквер Героїв, сквер біля виконкому районної у місті ради, парк «Залізничників»). На територіях закладів охорони здоров'я наявні групові посадки туї західної, ялини звичайної та колючої, сосни звичайної. На п'яти ділянках, розташованих в межах комунальних підприємств «Криворізька міська лікарня №1», «Криворізька інфекційна лікарня №1», «Криворізький протитуберкульозний диспансер», «Центр первинної медико-санітарної допомоги № 5*» та «Криворізький онкологічний диспансер» виростає по 4 види хвойних рослин.* Слід зауважити, що у зелених насадженнях обмеженого користування, розташованих на територіях закладів охорони здоров'я, хвойні, навіть, у невеликій кількості таксонів, присутні завжди. Найменше різноманіття видів зареєстровано у складі зелених насаджень обмеженого користування закладів освіти. Тут часто зустрічаються поодинокі особини, а на 9 описових ділянках хвойні відсутні взагалі. Аналіз результатів досліджень засвідчує потребу розширення асортименту хвойних рослин зелених насаджень загального та обмеженого користування Металургійного та Довгинцівського районів міста Кривий Ріг. Оновлення асортименту хвойних рослин зелених насаджень доцільно здійснювати з урахуванням їх екологічних особливостей, за рахунок добору вже адаптованих до умов регіону видів та використання можливостей коніферетуму Криворізького ботанічного саду НАН України. Враховуючи досвід науковців України, перспективними для озеленення можна вважати: *Cryptomeria japonica Thunb. ex L.f., Juniperus squamata Lamb., Juniperus procumbens, Pinus nigra ssp. pallasiana, Pseudotsuga menziessii (Mirb.) Franco., Pinus strobus L., Abies alba Mill., Picea omorica (Panc.) Purkyne, Chamaecyparis lawsoniana Parl.* та ін.

УДК 574.42

ФЛОРИСТИЧНИЙ СКЛАД ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНІ МОГИЛИ»

Оніпко Валентина Володимирівна
д.п.н. проф. кафедри ботаніки
екології та методики навчання біології
Наумочкіна Тетяна Олегівна
магістрантка 2 курсу природничого
факультету
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Охорона зникаючих степових видів України можливе лише за умови повного збереження всіх існуючих степових екосистем, створення навколо них відновлювальних зон та відтворення Степу на значній площі орних земель взагалі. Степова екосистема, як найбільш знищена господарською діяльністю людини, має найбільший пріоритет у відтворенні її природного стану. Збільшується кількість зникаючих видів рослин і тварин, зменшуються площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, лісів. Все це відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів, осушення або обводнення територій, будівництва тощо. Сучасна степова рослинність заповідника «Кам'яні могили» потребує невідкладної охорони, так як біоценози степу унікальні зі своїми власними, специфічними властивостями, хоч і в сучасності справжній цілинний степ є досить рідкісним явищем. У наш час глобальна проблема збереження біорізномнітності набула провідного значення у вирішенні не тільки загальнобіологічних і екологічних, а й значною мірою соціальних, політичних аспектів розвитку суспільства, що відображено у «Концепції про охорону біологічної різноманітності» (Ріо-де-Жанейро, 1992) та у «Положенні всеєвропейської стратегії збереження біотичної та ландшафтної різноманітності» (Софія, 1995).

Наші дослідження мають певний науковий інтерес, оскільки детально

рідкісні та зникаючі рослини заповідника «Кам’яні могили» в останні роки не досліджувалися. Проте ми виявили досить чисельні популяції охоронювальних рослин на даній території. Встановлені їх біоморфологічні і екологічні особливості, встановлено значення в житті людини та шляхи збереження.

Нині степові екосистеми займають здебільшого ізольовані ділянки, формування всіх рівнів екомереж спрямоване на їх поєднання та збереження видового і ценотичного різноманіття. Географічно заповідник розташований на Приазовській височині, у верхів’ях р. Каратиш, притоки р. Берд. Він простягається на зовнішній частині Азово-Подільського масиву, що входить до складу Українського кристалічного щита. Кам’яні могили – це міцні скелі, які підносяться на 50-70 метрів над трав'янистим покривом підлеглої площі. Загалом із всієї території заповідника близько 200 га займають гранітні культури. За площею і висотою - це найбільша височина на Донбасі та Азові [3].

Слід відмітити, що Кам’яні могили характеризуються досить високими показниками як флористичного багатства, так і наявності рідкісних видів рослин. Це пояснюється ценотичним різноманіттям степів заповідника, що в свою чергу обумовлено унікальною геоморфологією території [2].

У сучасному рослинному покриві заповідника найбільшу площу (за даними картування 2000 р.) займають кореневищно-злакові лучно-степові ценози (42,0 %) значні площі утворюють агломеративні угруповання на щебенистих ґрунтах та відслоненнях твердих порід (по 14,5 %), дерниннозлакові (10,8 %), чагарникові та чагарниково-степові ценози (9,2 %), різнотравні угруповання (5,3 %) [1]. Найменші площі займають лучні, лучно-болотні та деревно-чагарникові угруповання. Флора судинних рослин заповідника налічує 470 видів рослин, що складає майже 50 % від показника видового складу флори для українського степового заповідника (враховуючи чотири відділення). За ценотичним спектром у її складі переважають степові (22,2 %) та петрофітні (21,2 %) види у межах відділення відмічено 8 причорноморсько-приазовських, 1 приазовсько-донський та 3 приазовських

ендеміків 32 види рослин занесено до Червоної книги України. Із 25 степових формацій, занесених до Зеленої книги України, 9 – зустрічаються у Кам'яних могилах, зокрема, угруповання формації Карагани скіфської (Caraganeta scythicae) зрідка трапляються на схилах балок з щебнистими чорноземами, інші – Amygdaleta nanae, Stipeta lessingianae, Stipeta ucrainicae, Stipeta tirsae, Stipeta dasyphyllae, Stipeta pulcherrimae і на кам'янистих ділянках – Stipeta graniticolae, досить звичайно –Stipeta capillatae). [1].

Рослинність тут представлена формаціями ковил відокремленої (Stipa disjuncta), волосистої (Stipa capillata), вузьколистої (Stipa tirsa), гранітної (Stipa graniticola), Залеського (Stipa zalesskii), Лессінга (Stipa lessingiana), найкрасивішої (Stipa pulcherrim), пірчастої (Stipa pennata), пухнастолистої (Stipa dasyphylla) russolea), шорсткої (Stipa asperella) та дуже рідкісними для Правобережної України угрупованнями ковили української (S. ucrainica), з субдомінуванням катрану татарського. Перераховані вище угруповання занесені до Зеленої книги України [6]. Усіх домінантів даних формацій занесено до Червоної книги.

Вкрай актуальним є розширення площі та меж українського степового природного заповідника, в якому нині залишилося три відділення – «Кам'яні могили», «Крейдяна флора» і «Михайлівська цілина»[4].

У зв'язку з цим актуальним є виявлення і обстеження типових степових ділянок у Донецькій та Запорізькій областях, вивчення їхнього ландшафтного і біотичного різноманіття, розроблення, обґрунтування та включення до складу українського степового заповідника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байрак О. М. Роль заповідника «Кам'яні могили» у збереженні фіторізноманіття степів україни / Наукові праці всеукраїнської науково-практичної конференції - с. Назаровка, Донцька область, 2017 р.

2. Байрак О. М. заповідні степи україни / О.М. Байрак, О.В. Дудкін, В.П. Коломійчук, К. В. Полянська – Полтава: дивосвіт, 2014.

3. Білик Г. І., Панова Л. С. Рослинні комплекси заповідника «кам'яні могили» // укр. ботан. журн.– 1959. – 16, № 6.

4. Панова Л.С. Рослинний покрив заповідника «Кам'яні могили» // укр. ботан. журн. – 1972. – 29, № 4.

5. Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. ч.1. біосферні заповідники. природні заповідники / колектив авторів під ред. В.А. Онищенка та Т.Л. Андрієнко. – Київ: фітосоціоцентр, 2012.

6. Зелена книга України /Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Національна академія наук України, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного/. – К.: Альтерпрес, 2009.

MEDICAL SCIENCES

USE OF MODERN MOLECULAR GENETIC METHODS IN THE DIAGNOSIS OF TUBEROUS SCLEROSIS

Antsupova Vita
PhD, Associate Professor
Bogomolets National Medical University
Kyiv, Ukraine
Lastivka Iryna
PhD, Associate Professor
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine
Malieieva Iryna
assistant
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine
Shabelnyk Oleh
PhD, Associate Professor
Hlazkova Nataliia
assistant
Lugansk State Medical University
Rubizhne, Ukraine

Introductions. Tuberous sclerosis (TS) is a disease from the group of phacomatosis, which is genetically caused by a defect in embryonic development with the formation of tumor-like formations. TS affects all organs and systems, especially the skin and nervous system. The frequency among infants is 1:6000-1:10000. 80% of TS are the result of a de novo mutation. Family cases are inherited by autosomal dominant (AD) type of inheritance. The disease was first described by Friedrich von Recklinghausen in 1862. The French neurologist Desire-Magloire Bourneville coined the term "tuberous sclerosis" to describe brain disorders found in a pathological autopsy of a 15-year-old patient with a history of epileptic seizures and

seizures central hemiparesis. Diagnostic criteria proposed by Roach E.S. and DiMario F.J. in 1999 include primary and secondary symptoms. The primary signs of TS include angiofibromas of the face or fibrous plaques on the forehead; non-traumatic periungual fibroids; hypopigmented spots (more than three); multiple retinal hamartomas; cortical tubers, subependymal nodes, giant cell astrocytoma; rhabdomyomas of the heart, lymphangiomyomatosis of the lungs and multiple angiomyolipomas of the kidneys. Secondary signs - multiple indentations in tooth enamel, hamartomatous rectal polyps, migratory tracts in the white matter of the brain, bone cysts, gum fibromas, hamartomas of internal organs, achromatic retina, hypopigmented "confetti" spots on the skin and multiple cysts of the kidneys. The diagnosis is based on the diagnostic criteria of the disease (primary and secondary signs) and the detection of mutations.

Aim. Verification of the diagnosis of "tuberous sclerosis" in a child with epilepsy by molecular genetic diagnosis.

Materials and methods. The clinical case, targeted high-yield sequencing of clinically important genes, Sanger sequencing.

Results and discussion. TS is a severe hereditary disease with a progressive course. There are 4 clinical forms of TS: classical, psychoneurological, cutaneous and cerebrospinal fluid.

The classic form is characterized by the Vocht triad: convulsions (93%), mental retardation (48-62%) and adenoma of the sebaceous glands of Pringle (83.0%). The onset of the disease is attributed to 2-5 years of life with seizures, retardation in psychomotor development, which are the result of hamart of the brain.

Psychoneurological form, due to the growth of neuroglia, is manifested by mental retardation, epilepsy, spastic paralysis, psychopathy. The severity of mental retardation and epileptic seizures depend on the degree of hamartoma damage in the brain and varies from moderate to deep. At the cerebrospinal form the cerebrospinal hypertension prevails.

Dermatological form is characterized by a predominance of skin symptoms: symmetrical adenoma of the sebaceous glands of Pringle (most common in children

3-10 years), periungual fibroids, shagreen plaques, hypopigmented spots. Bone changes are manifested by thickening of the cortical layer and reduction of the bone marrow canal of tubular bones with hyperostosis and hypoplasia of the bones of the feet and hands, cysts of the phalanges. In 50% of cases, tumors of the heart, kidneys, etc. are detected, which can be diagnosed in the prenatal period using echocardiography and other methods.

The development of TC is determined by two genes: TSC1 - encodes the protein hamartin, located on chromosome 9q34; and TSC2 - encodes the protein tuberin, located on chromosome 16p13. In hereditary cases of the disease, the frequency of mutations in the genes TSC1 and TSC2 is 50% for each. In sporadic cases, mutations for the TSC1 gene are found in 10-15% of patients, and for the TSC2 gene in 70% of cases. The absence of mutations was detected in 10-25% of cases, which may be explained by the limitation of the sensitivity of available DNA typing methods to the detection of mutations Clinical studies have shown that mutations in the TSC1 gene are clinically manifested by a milder course of the disease, and with TSC2 mutations the symptoms are more severe and incurable. Hypersensitivity of cells of patients with TS to ionizing radiation was revealed, which may indicate a possible defect in the DNA repair system. The prognosis of TS is unfavorable and in most cases depends on the severity of damage to internal organs. In severe disease, 30% of patients do not live to 5 years; about 70% die before adolescence.

Treatment is symptomatic and includes: anticonvulsants, neuropsychological rehabilitation and surgical treatment. The scope and type of therapy is determined by the topic and severity of damage to various organs and systems. Current knowledge of the molecular genesis of TS has allowed the use of rapamycin target inhibitors (mTOR) for the prevention and treatment of benign tumors and facial angiofibromas.

Here is a clinical case of TS, which was confirmed by modern molecular genetics methods. The family of a 4-year-old boy who is under the supervision of a pediatric neurologist for symptomatic epilepsy and frequent polymorphic seizures has consulted a geneticist. Complaints of parents about the presence of depigmental spots

in a child from birth; convulsions from 4 months, feeding problems. A boy from a second pregnancy, which took place on the background of anemia, the risk of miscarriage in the 1st trimester. Childbirth II at 38 weeks by cesarean section. Body weight at birth 3000 g, length – 52 cm, Apgar score – 8/8 points. The baby is healthy from the first pregnancy, the mother is currently pregnant. The family history of the mother and father is burdened by oncopathology. Allergic history without features. Child's phenotype: on the skin of the buttocks and torso there are multiple dense matte white spots up to 0.6 cm and depigmented spots. MRI of the brain: MRI picture of cortical and subcortical focal changes of the brain characteristic of tuberous sclerosis. To verify the diagnosis, DNA diagnostics is recommended for the patient and his parents. A boy with epilepsy has a mutation in p.1869del(p.Asp624Thrfs*74) of the TSC2 gene. This mutation was not detected in parents and siblings. In addition, the patient and his mother were found to carry a pathological mutation p.220C>T(p.Arg74Cys) of the SGSH gene, which is responsible for the development of mucopolysaccharidosis type IIIA.

Taking into account all the data, the patient was given recommendations for further observation. Parents are recommended prenatal diagnosis of TS of the current pregnancy; planning subsequent pregnancies.

Conclusions. The use of modern molecular genetic methods allowed to identify the pathogenic mutation of tuberous sclerosis, confirm the clinical diagnosis and conduct medical and genetic counseling in the family. A mutation in p.1869del(p.Asp624Thrfs*74) of the TSC2 gene was detected in a child with epilepsy. Given the high degree of disability, prevention and early prenatal diagnosis of the disease are important. Genetic confirmation of the diagnosis in early childhood allows you to track the occurrence of seizures and carry out their early treatment.

POST HYPOTHERMIA CHANGES IN THE PERIOD OF THE SKIN

Antymys O.,
Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor
Lozova Halyna,
Lypchuk Nastia,
Dmyterko Olha,
Kryvyi Oleksandr,
Stetsiuk Daria
students
Ivano-Frankivsk National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Introduction. People often fall into extreme conditions of the environment, so the problem of adaptation of the organism is becoming increasingly important. It is now known that the effects of even short-term stress exposure to the cold factor can be manifested by morphofunctional changes in organs and tissues, which increase with increasing duration. The cold factor is associated with a number of professions, such as diving, work of polar stations, refrigeration plants, long voyages in low latitudes. Therefore, the ambient temperature is an important factor in the life of living organisms, because the cold man and animal are in contact for a long period of their lives. It is known that under the influence of cold there is an increase in the resistant properties of the organism and a complex of adaptive reactions is formed, aimed at maintaining the stability of the internal environment - homeostasis. Based on the above, this study is relevant and promising.

Aim: to establish morphological changes in mast cells of different layers of the skin on the 3rd day of the post-hypothermic period.

Materials and methods. The study was performed on white rats: Group I control animals; Group II - animals were subjected to cooling, bringing the rectal temperature to + 15ºC and studied the skin layers on the 3rd day of the post-hypothermic period.Histological (touidine blue), electron microscopic and morphometric methods were used.

Results and discussion. There is a statistically significant difference in mast cell diameters (P <0.01). Their volume, area and number have significantly decreased. Particularly pronounced changes are observed in cells located at a small distance from the vascular wall. Thus, in the papillary layer of the dermis, the number of these mast cells is reduced by half and is 2.08 ± 0.83 per arteriole, and in the reticular layer - 2.15 ± 0.71. In the hypodermis, the number of closely spaced mast cells decreases threefold (2.38 ± 0.68). The secretory activity of closely spaced mast cells also increases significantly. Thus, 59.96% of degranulating cells were found in the papillary layer of the dermis. Of these, 8.53% with weak degranulation, 12.93% - with moderate and 38.42% - with strong degranulation. In the reticular layer also increases the secretion processes, especially strong. Here you can find 70.42% of degranulating mast cells, 11.02% - with a weak degree, 13.73% - with medium and 45.67% - with a strong degree of degranulation. In the hypodermis, almost all cells located close to the microvessels degranulate (96.63%), with 16.08% - weakly degranulating, 21.65% - degranulating moderately, and 58.91% - strongly. Degranulation indices are 0.62 in the papillary layer, 0.72 in the reticular layer, and 0.97 in the hypodermis.

Cells located at some distance from the vessels also decreased significantly in number, albeit at a slower rate than previous mast cells. Functional activity, in contrast, increased significantly, but to a lesser extent than in previous mast cells.53.21% of all mast cells degranulated. Of these, 7.35% in the papillary layer degranulated weakly, 12.12% - moderately, 33.74% - strongly. In the reticular layer, the degree of degranulation was 67.35%, 10.51% - with weak secretion, 13.14% - with moderate and 43.43% - with strong. 88.35% of tissue basophils were found in the state of secretion in the hypodermis, and 15.92% - mild, 21.06% - medium and more than half - strong (51.37%). The degranulation index, respectively, in layers was 0.53, 0.67, 0.88. Significantly removed from the microvascular mast cells decreased slightly less in number. Degranulation processes, on the other hand, increased significantly, especially with a strong degree, although to a lesser extent than in previous cells, and in the papillary layer the number of degranulating cells

was 52.76%, in the retina - 64.22%, in the hypodermis - 86.82%. Mast cells with weak degranulation accounted for 6.08% - in the papillary layer, 10.15% - in the reticular layer and 15.03% - in the hypodermis. With moderate degranulation, respectively, in layers - 12.01%, 13.02% and 20.89%. With strong degranulation in the papillary layer of mast cells was 16.08%, in the retina - 21.65% and in the hypodermis most of the cells degranulated (58.9). Layered indices of degranulation increased, which in the papillary layer was 0.53 in the reticular layer - 0.64, and in the hypodermis - 0.87.

At the ultrastructural level, you can see a significant reduction in the size of mast cells and the mass output of granules outside them. Almost all cells degranulate, resulting in the appearance of a small cell with a swollen nucleus and a small number of granules. In the cytoplasm of mitochondria with destroyed ridges, vacuolated tubules of granular endoplasmic reticulum and destroyed single tanks of the Golgi apparatus. There is a significant number of micropinocytic vesicles, multivesicular cells and vacuoles.

Conclusions. In studying the effect of general deep hypothermia on mast cells of different layers of the skin, we found their massive degranulation, especially those located directly near the vessel wall.

THE COMBINED CURRENT CHRONIC ARTERY HEART DISEASE AND DIABETES MELLITUS TYPE 2 INFLUENCE ON OF THE LEFT ATRIUM REMODELING

Babadzhan Volodymyr
prof. MD
Fedorenko Olha
student
Koshkina Marharyta
PhD Student
Kharkiv National Medical University
Kharkiv, Ukraine

Introduction. Combined course of cardiovascular and endocrine pathology leads to increase in probability of development of sharp cardiovascular events. The community of links of pathogenesis causes a number of metabolic violations which are shown first of all by diastolic dysfunction. It affects haemodynamics in the left atrium and changes it is anatomy.

Aim. To define features of left atrium remodeling in the conditions of diastolic dysfunction of the left ventricle at patients with the coronary artery disease depending on presence of the diabetes mellitus type 2.

Materials and methods. We examined 58 patients with chronic coronary artery disease, to 36 of them there was diagnosed coronary artery disease in combination with diabetes mellitus type 2, and to 22 - only coronary artery disease. The control group was made by 15 almost healthy faces. To all patients there was conducted the echocardiographic research during which we determined the size of the left atrium. Also to all participants of a research was carried out definition of the general cholesterol and its fractions, blood serum glucose, glucose hemoglobin.

Results and discussion. Patients with the combined current of coronary artery disease and diabetes mellitus type 2 showed authentically higher rates of the size of the left atrium (4,71+0,06 cm) ($p<0,05$), than patients with coronary artery disease without the accompanying diabetes mellitus type 2 (4,13+0,05 см) ($p<0,05$).

Conclusions. These data can demonstrate more expressed remodeling of the left atrium at accession of diabetes mellitus type 2 at patients with coronary artery disease. Also, increase in the size of the left atrium authentically correlated with indicators of carbohydrate exchange and lipid profile. It can say about bigger strengthening of rigidity of a myocardium at patients with coronary artery disease and diabetes mellitus type 2 in comparison with patients only with coronary artery disease.

MORPHOFUNCTIONAL CONDITION OF JOINTS AFTER THE INFLUENCE OF GENERAL DEEP HYPOTHERMIA

Dutchak U.
Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor
Ilnytskyi Nazarii,
Horichok Solomiia,
Kushla Mariana,
Kapitan Yuliia,
Danyliv Anastasiia,
Shmihelska Maria,
Melnyk Khrystyna,
Khanasyk Yaroslavna,
Melnyk Dmytro,
Ponaida Yana,
Tsinik Solomiia
students
Ivano-Frankivsk National Medical University
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Introduction. Among the many diseases of the musculoskeletal system, which lead to significant loss of ability to work and even disability, a significant place is occupied by joint pathology.

Cold is one of the important exogenous factors that have both positive and negative effects on the body. A detailed analysis of the literature on the study of the effects of cold on the constituent components of the joint showed that scientists mainly focused on the study of the local effects of cold in the experiment. No work has been found on the effect of general deep hypothermia on the elements of articular cartilage, as well as in different periods of the post-hypothermic period. Based on the above, we can conclude that although the study of joint structure as a complex multicomponent organ-specific system has been conducted by many authors using a variety of research methods, along with studying the impact of various damaging factors on the condition of articular cartilage and joint capsule there is almost no data

on the effect of general deep hypothermia on these structures and reparative processes that develop in them after the cessation of cold.

The most relevant and promising in theoretical and practical terms is a comprehensive study of all components of the joint, assessment of their reparative processes under the influence of general deep hypothermia, to study which used the rat knee joint in the experiment. According to the authors, the action of various factors often causes damage to the knee joints.

Therefore, the aim of this study was to establish changes in the structural components of the joints after exposure to general deep hypothermia.

Materials and methods. The study was performed on white rats: Group I control animals; Group II - animals were subjected to cooling, bringing the rectal temperature to + 15ºC and studied the knee joint on the 3rd day of the post-hypothermic period. Histological, electron microscopic and morphometric research methods were used.

Results and discussion. On the third day of the post-hypothermic period, soft tissue edema, reddening of the skin, and limited movement are observed in the knee joint. The greatest changes in this period are the vascular bed. The superficial vascular network of the fibrous layer of the articular capsule of the knee joint is represented by shapeless plexuses. The arterioles that form the plexus expand, increasing their tortuosity. The venules are much wider than in previous terms. When stained with hematoxylin and eosin, it was found that in the arterioles of the surface network of the fibrous layer of the nucleus of endothelial cells protrude into the lumen. The inner elastic membrane is less tortuous, in some places thinner. Myocytes are oblong. The outer shell is almost undetectable.

At the ultrastructural level in the arterioles endotheliocytes are swollen, their lumenal surfaces are wavy, with the formation of folds. Cytoplasm of endothelial cells of low electron density. Mitochondria with fuzzy crystals. The profiles of the Golgi apparatus and the granular endoplasmic reticulum are expanded. The basement membrane adjacent to the endothelial cells is dilated and merges with myocytes.Myofilaments of smooth myocytes are condensed, vacuoles are observed.

Venular sacculations of various configurations are found in the walls of the venules. Their endothelium is swollen, the lumen is deformed and dilated.

In the deep layer of the fibrous layer, the arterial network is intense and clear. At the same time arterioles are tortuous in places. The venules are dilated, along them there are varicose deformations of their walls. The atrial wall is thickened, with swollen endothelial cells. The inner shell is thin, torn in places. The outer elastic membrane is almost not contoured. The venous network is deformed. The middle shell is thin. On the synovial membrane of the joint capsule on the third day of the post-hypothermic period, an unevenly injected mesh with significantly narrowed capillaries can be observed.

At electron microscopic research sharp narrowing of a gleam of capillaries, hypostasis of nuclei of endotheliocytes is fixed. The granular endoplasmic reticulum is represented by dilated tubules and vacuoles. Mitochondria have blurred membranes, without a clear orientation. The mitochondrial matrix becomes weakly osmophilic or contains electron-transparent areas. Other mitochondria are completely devoid of cristae and have an electron-enlightened matrix. In the cytoplasm of endothelial cells can be noted a significant number of micropinocytic vesicles, polysomes, vacuoles and multivesicular cells. The basement membrane is blurred, fuzzy.

The thickness of articular cartilages undergoes the greatest changes. Layered morphometry gives the following results: in the knee joint the thickness of the surface zone is 64.63 ± 2.63 μm ($P < 0.02$), intermediate - 116.19 ± 4.69 μm ($P < 0.02$), basal - 126 , 49 ± 4.15 μm ($P < 0.02$).

The cytoplasm of chondrocytes of all layers remains hydrophilic, the ordered arrangement of columns of cartilaginous cells of an intermediate and basal zone is broken, nuclei are contoured weakly, in some cells completely disappear. Collagen fibers in all areas are swollen, disorganized.

Ultrastructural analysis showed that in the surface area almost all chondrocytes with signs of edema and degeneration. Some of them have a flattened spindle-shaped shape. The cytoplasm is electron-dense. The number of organelles decreases, the

endoplasmic reticulum disintegrates. The Golgi apparatus is weakly expressed, many vacuoles, lysosomes. In others, the cytoplasm is enlightened, single organelles, mitochondria with enlightened matrix and destruction of crystals, reduced by endoplasmic reticulum and Golgi apparatus are identified. Chondrocytes of the intermediate zone also undergo significant changes. In the cytoplasm of some of them nuclei of ovoid shape, with heterogeneous distribution of chromatin. There is a reduction of the granular endoplasmic reticulum and the Golgi apparatus. There is swelling of mitochondria with disorganization and lack of cristae. In the swollen cytoplasm of some cells, a large number of lysosomes and their membranes are detected. Remains of organelles are freely located among the altered collagen fibers. Clasmatosis is observed in many cells.At the histological level, the articular capsule of the knee joint is also swollen and fibrous, in places with mucoid edema. Synovial cells swell, lose their cubic shape, the nuclei of some of them go into the joint cavity. The foci of mucoid edema around the hemocapillaries are well expressed. All cells of the synovial membrane are damaged. At electron microscopic research of cytoplasm of synovial cells of weak electron density, increase in nuclei with enlightenment of nucleoplasm with a narrow heterochromatin border on periphery is observed. The nucleoli in most of them are represented by isolated lumps of nuclear material. Tanks of the granular endoplasmic reticulum are dilated, membranes lose ribosomes, the content of tanks is less than usual, the electron density. Individual synovial cells have many cytoplasmic vesicles and vacuoles. Mitochondria are enlarged in size, with destroyed cristae. Differentiation of synovial cells into types is lost.

Conclusions. In the study of the effects of general deep hypothermia, changes are observed primarily in the vascular bed, which further cause disturbances in the structure of synovial cells and fibrous structure of the joint capsule, as well as chondrocytes of all areas of articular cartilage. The reaction of chondrocytes is explained by the fact that they are the most functionally active cells and therefore the first to respond to cold.

THE STATE OF NONSPECIFIC RESISTANCE OF THE ORAL CAVITY IN PATIENTS WITH GENERALIZED PERIODONTITIS AND METABOLIC SYNDROME

Hlushchenko Tetiana Anatolyevna,
postgraduate student
Batig Victor Markianovich,
professor,
Head of Department of therapeutic dentistry
Bukovynian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Introductions. The problem of studying the relationship between metabolic syndrome and periodontal disease is multidisciplinary and relevant for modern scientists. Topics of risks associated with various metabolic disorders have become one of the most important research topics in periodontology. It was found that successful periodontal treatment has an effect in the tactics of treatment of some types of metabolic disorders [1,2,3].

An important role in the pathogenesis of periodontal disease is played by the secretory immunity of the oral cavity, which is the first immune barrier that protects the body from various antigenic stimuli. The state of local immunity of the oral cavity reflects the general immunological reactivity of the body at the level of mucous membranes and is manifested by local production of antibodies and local oral protective factors - immunoglobulins class A, M, G and secretory immunoglobulin A, which is a healthy condition markers [4,5].

Oral fluid is an important factor that can influence the development of changes in periodontal tissues.

Aim. In order to study the state of local resistance of the oral cavity in generalized periodontitis in patients with metabolic syndrome, individual factors of oral fluid immunity were studied - IgA, IgG, IgM and sIgA, which provide primary protection against various antigenic influences.

Materials and methods. To achieve this goal, an immunological study was

performed in 30 people with metabolic syndrome and generalized periodontitis, who formed the main group, and 30 people with generalized periodontitis without somatic pathology, who formed a comparison group. The obtained results were compared with the data of 20 practically healthy individuals with intact periodontium who were included in the control group.

Results and discussion. According to the results of the research, the main group showed the lowest level of class A immunoglobulin and secretory IgA. The content of sIgA in the oral fluid of patients with metabolic syndrome was 0,63 ± 0,03 g/l, while in persons not burdened with somatic pathology, this figure was 1,2 times higher and equal to 0,75 ± 0,04 g/l, $p<0,01$. The control group showed the highest value of sIgA concentration in oral fluid (0,92 ± 0,06 g/l, $p_1<0,01$). The content of IgA in the oral fluid of the main group was also below the reference values (0,98±0,06 g/l).

In the comparison group, this figure was 1,09 ± 0,07 g/l, which was 1,1 times higher than the data of the main group, $p<0,01$. In almost healthy subjects of the control group, the digital value of IgA in the oral fluid was 1,23 ± 0,09 g/l, which is 1,3 times higher than the data of the main group, and 1,1 times - the data of the comparison group, $p_1 <0,01$.

The opposite was the situation of the marker of acute inflammatory process - IgM. Patients with generalized periodontitis on the background of metabolic syndrome found the highest level of IgM in oral fluid, which was 1,27 ± 0,09 g/l. In persons with periodontal disease, but not burdened with somatic pathology, the content of class M immunoglobulin in the oral fluid was 1,1 times lower, which in digital equivalent was 1,15 ± 0,08 g/l, $p<0,01$. In patients without somatic and periodontal pathology, the level of IgM in the oral fluid was 1,08 ± 0,07 g/l, which was significantly lower than the main and comparative groups, $p_1 <0,01$.

There was a significant difference in the values in the observation groups for IgG. In patients of the main group, the content of IgG in the oral fluid was 1,31 ± 0,10 g/l, in the comparison group – 1,17 ± 0,07 g/l, which was respectively 1,2 and 1,1 times less for a similar indicator in the control group – 1,06 ± 0,06 g/l, $p_1<0,01$.

Conclusions. Thus, the most significant changes in nonspecific oral protective factors were found in patients with metabolic syndrome. Intensification of IgM and IgG production with a decrease in sIgA and IgA in patients with generalized periodontitis on the background of metabolic disorders indicates the presence of functional stress of the humoral immune system in response to antigenic stimulation by periodontal pathogenic microflora and indicates persistent antigen and long-term loading.

REFERENCES:

1. La Monte M. J., Williams A. M., Genco R. J. et al. Association between metabolic syndrome and periodontal disease measures in postmenopausal women: the Buffalo OsteoPerio study. *J. Periodontol*. 2014. 85 (11):1489-1501.
2. Anand, P., Sukul, S., Kamra, P. Periodontal Diseases and Systemic Conditions: A Comprehensive Review. *Journal of Advanced Medical and Dental Sciences Research*. 2018;6(7):73-75.
3. De Sousa S. M. Norman R.J. Metabolic syndrome, diet and exercise. *Best Pract. Res. Clin. Obstet. Gynaecol.* 2016; doi: 10.1016/j.bpobgyn.2016.01.006.
4. Sylenko HM, Skrypnykov PM, Sylenko YI, Pisarenko OA. Features of development of generalized periodontitis in persons with secretory immunoglobulin a deficiency and its treatment (Literature Review).*Wiad Lek.* 2021;74(6):1510-1514.Pmid: 34159947 Review.
5. Zizzi A, Tirabassi G, Aspriello S, Piemontese M, Rubini, Lucarini G. Gingival advanced glycation end-products in diabetes mellitus-associated chronic periodontitis: an immunohistochemical study. *J Periodontal Res*. 2013 jun;48(3):293-301. doi: 10.1111/jre.12007. epub 2012 sep 28.pmid: 23017082

FEATURES OF CEREBRAL BLOOD CIRCULATION DISORDERS IN THE HEMORRHAGIC TYPE

Kryvetska I. I.
Khovanets K. R.

In the general structure of cerebrovascular diseases, the main role occupies an acute disorders of cerebral circulation, namely – cerebral stroke.

According to the literature, mortality from hemorrhagic stroke reaches 40-50%, and disability develops in 70-75% of survivors. Mortality from subarachnoid hemorrhage is quite high - about 30% of patients die.

Virchow made a significant contribution to understanding the pathogenesis of stroke. He proposed the timing of thrombosis and embolism, which are still key in the diagnosis, treatment and prevention of stroke. Later he found that the cause of arterial thrombosis is not inflammation, namely: atherosclerotic changes in blood vessels.

In the modern scientific literature, the terms "hemorrhagic stroke" and "non-traumatic intracerebral hemorrhage" are used either as synonyms or to hemorrhagic strokes, along with intra-myoscular, also include non-traumatic subarachnoid hemorrhage. Intracerebral hemorrhage is the most common type of hemorrhagic stroke and most often occurs between the ages of 45-60. Cerebral hemorrhage can occur by diapedesis or as a result of vascular rupture. In both cases, functional-dynamic angio-dystonic disorders of general and, in particular, regional cerebral microcirculation are the basis for the release of blood outside the vascular bed. The main pathogenetic factor of hemorrhage is hypertensive crises, in which spasms or pralysis of the cerebral arteries and arterioles occur. Metabolic disturbances arising in the area of ischemia contribute to the disorganization of the walls, which in these conditions become permeable to plasma and erythrocytes.

As a rule, a stroke develops suddenly, in the daytime, against the background of emotional or physical overstrain. The cause of cerebral hemorrhage is most often a sharp increase in blood pressure (80-95% of cases). Less often, hemorrhage is caused by atherosclerosis, blood diseases, inflammatory changes in cerebral vessels,

intoxication, vitamin deficiencies and other reasons.

The mechanism of occurrence of diapedetic hemorrhages is a violation of the interaction between the coagulation and anticoagulation systems of the blood, as well as paralysis of the walls of small vessels, which contributes to an increase in the permeability of the vascular walls and plasmorrhage. At the same time, the development of a spasm of many vascular branches, in combination with the penetration of blood into the medulla, can lead to the formation of an extensive focus of hemorrhage, and sometimes multiple hemorrhagic foci.

Depending on the localization, hemorrhagic strokes are divided into: globular (hemorrhages in one fate of the brain), which usually occur in the area of the cortex and subcortical substance of the brain, supratentorial deep hemorrhages in the basal ganglia and internal capsule; hemorrhage in the caudal body; hemorrhages in the basal ganglia; hemorrhage in the brain stem hemorrhage in the medulla and medulla oblongata (primary occurs rarely) cerebral hemorrhages (in 82%, usually limited to one cerebellar hemisphere, the primary site of the dentate nucleus is often affected).

Moya-Moya disease is a rare chronic form of obliteration of the terminal sections of the internal carotid artery with proliferation of pathological vessels at the base of the brain (Moya-Moya vessels). In childhood, this disease often has a course with ischemic complications; in adults, it can lead to GI. Bleeding in Moya-Moya disease arises from the dilated branches of the anterior choreoidal artery and / or the posterior communicating artery. In most dilated arteries, there is marked fibrosis and thinning of the media with fragmentation of the elastic layer. As a result of hemodynamic stress or aging, microaneurysms are formed in dilated arteries with thin walls. In the diagnosis of hemorrhagic stroke, the anamnesis collected from the patient or his representatives is important, where to find out the presence of arterial hypertension, previous acute cerebrovascular accidents, as well as from his relatives. Or were there headaches, noise in the head, a feeling of "heartbeat in the head"? How the patient was treated before this case (regularly, not regularly, drank alcohol and smoked). What happened to the patient the day before?

Most often, there is an acute, sudden onset with severe headache. Sheath

symptoms soon follow. Convulsive seizures are common. Neurological symptoms are caused by the localization of the hematoma, dysfunction of the perifocal parts and the pathways caused by their compression by the developed hematoma, increased intracranial pressure, dislocation of the midline structures, breakthrough of blood into the subarachnoid space and ventricular system, acute occlusion of the cerebrospinal fluid.

Thus, a hemorrhagic stroke has severe moral and social consequences. Improvement of the condition, reduction of the risk of complications and improvement of the quality of life of patients with hemorrhagic stroke depends on the quality of medical care.

ANALYSIS OF METHODS FOR ESTIMATING THE SIZE OF THE WOUND DEFECT IN PATIENTS WITH CHRONIC WOUNDS

Pokidko Mariya,
Doctor of Medicine, Professor Department
of Surgery No2 with the course "Fundamentals of Dentistry"
Formanchuk Tetiana,
Associate Professor, PhD,
Associate Professor Department of Surgery No2 with the course
"Fundamentals of Dentistry"
Filippov Serhii,
Postgraduate Student at the Department
of surgery № 2 with the course "Fundamentals of Dentistry",
Galunko Volodymyr,
Assistant Department of Surgery No2 with the course
"Fundamentals of Dentistry"
National Pirogov memorial Medical University,
Vinnytsya

Introduction. Treating chronic wounds remains a challenge for clinicians and consumes a large number of health resources around the world. Despite routine treatment, the process of healing a chronic wound is radically different from the "normal" wound, and does not pass the physiological stages of healing in time. The size of the wound is one of the most important indicators of its healing. There are various methods for determining the area of the wound, such as measuring the linear dimensions, transferring the contours of the wound to the film with manual calculation of the area, digital photography and computer planimetry using edge videometry. Accurate determination of the size of the wound and the dynamics of their changes during treatment allows you to properly assess the therapeutic prognosis, choose adequate treatment tactics and conduct its timely correction. All this helps to reduce the risk of radical operations and costs.

Objective: To evaluate and compare the effectiveness of planimetry with manual area calculation and digital planimetry in the treatment of chronic wounds.

Materials and methods. On the basis of the surgical department for the

treatment of patients with purulent-septic diseases of the Vinnytsia city clinical emergency hospital, in the period from 2020 to 2021, a comprehensive examination of 177 patients with chronic wounds of the lower extremities of various etiologies (diabetes mellitus type I and II, chronic venous insufficiency) was conducted.Among them there were 104 men (58.75%), 73 women (41.25%). The age of patients ranged from 28 to 82 years (the mean age was 59.7±7.3 years). According to the Wagner`s classification there were 12 (6.78%) patients with lesions of the first degree, with IInd degree there were 83(46.9%) patients, with IIIrd - 62(35.02%), with IVth - 15(8.5%) and with Vth - 5(2.8%), respectively. Wound defects of patients were assessed after surgery using the following methods. Using the standard planimetry method, wound defects were traced along the contour through a transparent film, followed by counting the area in the middle of the contour (method A). Also using software, digital planimetry (method B).

Results. When using method A, the area of the wound defect consisted 11.3 ± 0.71 cm2. It took about 15-20 minutes to measure and calculate the area using standard formulas. When determining the size of the wound defect, most patients experienced pain. When using method B, the median area consisted 10.66 ± 0.73 cm2. It took 2-3 minutes to determine the area of the wound using the program. It should be noted that the non-contact method of wound defect assessment can significantly reduce the risk of wound infection and avoid pain, which is an advantage of this method. Wound area indicators were presented as M ± m. When calculating the data, it was determined that the differences between the averages of method A and method B were not statistically significant ($p > 0.05$).

Conclusions. Digital planimetry has advantages over the duration of the study, eliminates contact with the wound surface, does not require special equipment other than a digital device, and does not require special skills from the doctor. The results of digital planimetry correspond to the results of mechanical. Digital planimetry has a wide range of applications in clinical practice and can be used as a routine method in the daily practice of physicians for dynamic assessment of wound size.

INFLAMMATION BIOMARKERS IN PATIENTS WITH NON-ALCOHOLIC FATTY LIVER DISEASE IN COMBINATION WITH OSTEOARTHRITIS

Virstyuk N. G.
professor
Lavrynovych O. M.
postgraduate
Vasylechko M. M.
docent
Ivano-Frankivsk National
Medical University
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Introduction. Today, osteoarthritis (OA), as the most common joint disease in the population over 40 years, has become global and occupies one of the leading places in the overall structure of joint pathology. OA belongs to inflammatory diseases. In recent decades it has become obvious in most countries that non-alcoholic fatty liver disease (NAFLD), including non-alcoholic steatohepatitis (NASH), began to rank first among all liver pathologies in most countries, while the prevalence of other chronic liver diseases has not changed or even decreased. An important place among the pathogenetic links of both diseases is occupied by metabolic disorders and the development of the inflammatory process.

The aim of research – to study changes in inflammatory markers of patients with NAFLD in combination with OA depending on the stage of NAFLD.

Material and methods. 75 patients were examined and divided into groups: group I – 42 (56,0%) patients with NAFLD in combination with OA, which were divided into subgroups IA – 24 (57,1%) patients with non-alcoholic fatty hepatosis (NAFLD), IB – 18 (42,9%) patients with non-alcoholic steatohepatitis (NASH); group II (omparison group) – 33(44,0%) patients with OA without NAFLD. Among those examined were 45 (60 %) of women, 30 (40 %) of men, aged from 45 to 74 years. The control was 20 healthy volunteers.

NAFLD was established according to the unified clinical protocol "Non-

alcoholic steatohepatitis " (Order of the Ministry of Health of Ukraine # 826), Adapted clinical guideline "Non-alcoholic fatty liver disease", recommendations of the European Association for the Study of the Liver (EASL), European Association for the Study of Diabetes (EASD), European Association for the Study of Obesity (EASO). The diagnosis of OA was established in accordance with the Unified clinical protocol of the primary, secondary (specialized), tertiary (highly specialized) medical aid, # 762, recommendations of the American College of Rheumatologists (ACR, 2019), International Society for the Study of Osteoarthritis (OARSI), European Association for the Clinical and Economic Aspects of Osteoporosis and Osteoarthritis (ESCEO, 2019), European Antirheumatic League (EULAR, 2019).

The severity of pain was assessed on a 10 cm visual analog scale (VAS). Functional capabilities - according to the algenofunctional Leken index (Lequesne) and WOMAC index (Western Ontario and McMAster Universities Osteorthritis Index). The level of C-reactive protein (CRP), tumor necrosis factor alpha (TNF-α) and interleukin-6 (IL-6) in blood serum was determined by enzyme-linked immunosorbent assay on the analyzer PR2100 (Sanofi diagnostic pasteur, France) using reagents “Human Sex-depend test, «Elisa»” (Germany).

The statistical processing of the obtained results was carried out using the software – Microsoft Excel spreadsheet and application software package Statistica v. 10.0 (StatSoft, USA). The presence of a correlation relationship was determined using a rank correlation coefficient (r) Spearman.

Results. It was determined that in blood of both groups of patients the level of markers of inflammation has increased, especially IB group with a combination of NASH and OA (table 1).

Table 1

Biomarkers of inflammation in patients with NAFLD in combination with OA depending on the stage of NAFLD

Indices, units measurement	Control, n=20	IA group (NAFLD with OA), n=24	IB group (NAFLD with OA), n=18	II group (OA), n=33
CRP, mg/l	4,20±0,07	12,38±0,73*#•	18,92±1,12*•	10,55±0,63#•
TNF-α, pg/ml	7,49±0,35	32,81±1,60*#•	57,24±2,53*•	25,63±1,29#•
IL-6, pg/ml	9,52±0,48	21,56±0,92*#•	44,65±1,88*	18,71±0,84#•

Notes: * - the significance of the difference compared with patients of group II (p<0,05);

- the significance of the difference compared with patients in the IB group (p<0,05);

• - the significance of the difference compared to control (p<0,05).

In particular, in patients of IB group the CRP indicator exceeded that in healthy 4.5 times, in patients of IA group - 2.9 times and in group II - 2.5 times (p<0,05); TNF-α was 7.6 times higher than in healthy people, 4.4 times higher in patients with group IA and 3.4 times higher than in patients of group II (p<0,05); the indicator of IL-6 exceeded that in healthy 4.7 times, in patients of group IA - 2.2 times and group II - 2 times (p<0,05).

The obtained results indicate the most intense inflammatory syndrome in patients with a combination of NASH and OA, which may be due to the mutually aggravating influence of both nosological forms. Correlations between biomarkers of inflammation and pain intensity were revealed by correlations between CRP, TNF- α, IL-6 and VAS scale (r = 0,48; r = 0,65; r = 0,62; p < 0,05); between biomarkers of inflammation and pain intensity by correlations between CRP, TNF- α, IL-6 and VAS scale (r = 0,39; r = 0,57; r = 0,55 respectively; p < 0,05); functional impairment by correlations between CRP, TNF- α, IL-6 and Leken index (Lequesne) (r = 0,42; r = 0,60; r = 0,58 respectively; p < 0,05) and WOMAC index (r=0,48;r=0,55; r = 0,51 respectively; p < 0,05), indicating the dependence of pain and functional disorders on the intensity of the inflammatory process.

Conclusions. 1. Indicators of biomarkers of systemic inflammatory syndrome CRP, TNF- α, IL-6 in the blood of patients with NAFLD and OA are higher compared to patients with OA without NAFLD, especially at the stage of NASH. 2. Adverse effects of systemic inflammation on the indicators of CRP, TNF- α, IL-6 on the intensity of pain on the VAS scale and functional impairment according to the Leken index (Lequesne) and WOMAC were revealed.

К ВОПРОСУ О ДИСФУНКЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Ахраров Хабибулла Хамидуллаевич
доцент
кафедры фармакологии, физиологии
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент
Мирзамухамедова Комила Жавлоновна
студентка
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент
Юлдашева Хуснора Фуркатовна
студентка
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент
Гафорова Ситора
студентка
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент

Несомненный вклад в становление и развитие восстановительной медицины внесли успехи физиологии, биохимии, иммунологии, других смежных и точных наук в исследовании закономерностей сохранения и восстановления здоровья, изучении процессов адаптации и естественного старения организма, в разработке совершенных способов преморбидной диагностики и коррекции функционального состояния человека.

При этом в процессе восстановления утраченных функций необходимо четкое представление о состоянии регуляторных механизмов, свойственных здоровому и больному организму.

Несмотря на то, что здравоохранение находится на передовых позициях в любом государстве, а педиатры и терапевты работают профессионально и с полной самоотдачей, существует неудовлетворенность определенной части населения медицинской помощью. Большие затраты времени и средств на

консультации и обследование, имеют важное социальное и экономическое значение. Как отмечают авторы литературы, что недооценивается роль педиатров и врачей общей практики в лечении многих широко распространенных заболеваний, что противоречит интегрированному подходу к формированию здоровья детей и взрослого населения, современной концепции здравоохранения.

Как отмечают авторы литературных источников, что в то же время общепризнано, что эти состояния часто имеют функциональную природу, их корни лежат в семье, образе жизни и питают. Избыточное обследование в этих случаях не только не способствует установлению истины, оно зачастую скрывает причины болезней под масками многочисленных диагнозов. Не является исключением из этого ряда и синдром диспепсии, который, хотя и считается преимущественно функциональным, в процессе обследования, как правило, обретает облик сочетанной гастроэнтерологической патологии.

Статистические данные показали ,что язвенная болезнь является одним из наиболее часто встречающихся заболеваний желудочно-кишечного тракта. Предполагается, что ею страдают приблизительно 10% населения земного шара. Новые экономические условия изменили идеологию отношений между субъектами медицинской помощи. К традиционно приоритетным для отечественного здравоохранения задачам снижения показателей заболеваемости и смертности добавились новые, в том числе удовлетворение нужд потребителей медицинских услуг и внедрение мало затратных технологий диагностики и лечения патологических состояний.

Клиницисты, физиологи и патофизиологи отмечают в своих исследованиях, что клиническая картина и патогенетические механизмы формирования язвенной болезни желудка не зависят от пола и характеризуются: полиморфизмом болевого синдрома, связью появления болей с качеством пищи у 50% мужчин и у 41,6% женщин, кислотная продукция, как базальная, так и после стимуляции пентагастрином, регуляция базальной секреции, реакция париетальных клеток на стресс, реализация его

влияния на париетальные клетки не отличаются от данных, полученных а контрольной группе. Выявленное повышение содержания соматостатина в желудочном соке в условиях инсулиновой гипогликемии может иметь значение в снижении защитной функции соматостатина в условиях стрессовой ситуации; изменение гормонального фона свидетельствует о дисфункции гипофизарно-надпочечниковой системы, проявляющейся в нарушении системы обратной связи - секреция АКТГ снижена в стадии обострения и повышается в стадии ремиссии заболевания, а секреция кортизола остается повышенной. Снижение секреции эстрадиола, чувствительности соматотрофов к стрессовой ситуации (инсулиновой гипогликемии) - секреция СТГ повышается меньше, чем в контрольной группе ($p < 0,05$) способствуют повыщению активности процессов ПОЛ, ухудшению микроциркуляции и снижению активности репаративных процессов в слизистой оболочке желудка; при гистологическом исследовании у всех больных в антральном и фундальном отделах желудка выявлен хронический гастрит, с кишечной метаплазией в антральном отделе.

Также анализируя данные литературных источников можно отметить ,что под функциональной понимают те случаи диспепсии, когда при тщательном гастроэнтерологическом обследовании, ее причину установить не удается. Проведенными в последние годы исследованиями показано, что в основе клинических проявлений функциональной диспепсии лежат две группы факторов: двигательные расстройства желудка и двенадцатиперстной кишки (ДПК), а так же висцеральная гиперчувствительность. Клиницистами было отмечено, что с помощью специальных методов исследования у больных с диспепсией было выявлено нарушение аккомодации и ритма перистальтики желудка, антродуоденальной координации и замедление эвакуации из желудка, Эти работы интересны с точки зрения изучения функционального состояния желудка при диспепсии, но они не раскрывают причин синдрома. Отсюда еще одно название функциональной диспепсии - эссенциальная, то есть неизвестной этиологии. Литературные источники также отражают, что в настоящее время диагностические мероприятия при сахарном диабете направлены, в основном,

на уточнение характера поражения слизистой оболочки верхних отделов пищеварительного тракта. Однако, такой подход не способствует изучению вне гастроинтестинальных механизмов диспепсии и позволяет проводить преимущественно симптоматическое лечение, что обуславливает рецидивирующее течение этого состояния.

Между тем, круг патологических состояний, способных за счет гуморальных и нервно-рефлекторных влияний вызвать функциональные расстройства верхних отделов пищеварительного тракта. В литературе приводятся многочисленные сведения о диспепсическом синдроме при депрессиях, вегетативных нарушениях, пищевой аллергии, инфекциях. И есть достаточно оснований полагать, что лечение этих заболеваний в комплексе с симптоматическими средствами, будет способствовать стойкому купированию проявлений диспепсии.

До настоящего времени как отмечают отечественные авторы ,что в отечественной медицинской практике при наличии у больного с диспепсии, принято думать, прежде всего, о диагнозе хронического гастрита или гастродуоденита. Он, как правило, выставляется по субъективным данным, обнаруживаемым при скопческом исследовании, и является своеобразным критерием при диспепсических проявлениях любой этиологии. Однако, согласно Сиднейской классификации, хронический гастрит является морфологическим диагнозом и верифицируется только на основании изучения биоптата слизистой оболочки желудка. Тем более, что эндоскопические и морфологические изменения при гастрите никак не коррелируют с клиническими проявлениями диспепсии. А диагностические и лечебные подходы, осуществляемые на основе таких представлений, однобокие и зачастую ошибочные, уводят врача от поиска и устранения истинных причин синдрома диспепсии, обуславливая избыточное и необоснованное медикаментозное лечение.

Таким образом, к концу литературного обзора можно отметить, что существует разрыв между современными представлениями о природе и

лечении диспепсических расстройств и традиционными, принятыми во врачебной практике стереотипами. Они находят выражение в избыточном гастроэнтерологическом обследовании больных в ущерб широкому клиническому подходу, что способствует значительным затратам. Внедрение современных технологий ведения в широкую клиническую практику будет способствовать повышению качества оказываемой медицинской помощи и принесет значительный экономический эффект.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бельмер С. В. Гасилина Т.В. Проблема пищеварительной недостаточности: определение, выявление и коррекция / С.В.Бельмер, Т.В.Гасилина // Рус. мед. журн. - 2003. - Т. 11, № 3 (175). - С. 119-121.

2. Арутюнов А.Г. Механизмы взаимосвязи гастроэзофагеальной рефлюксной болезни и бронхиальной астмы и тактика ведения больных / А. Г. Арутюнов, С. Г. Бурков, Е.П.Щерба // Клинич. перспективы гастроэнтерологии, гепатологии. — 2004. № 2. — С. 5-9.

3. М.Л.Макаева, Р.Ф.Гатиятуллин, А.Н.Нуриахметова, Т.М.Коценко // Атопический дерматит и патология органов пищеварения у детей / Материалы VII Конгр. Педиатров России "Детская гастроэнтерология: настоящее и будущее", М., 2002. — С. 171.

4. Боткина А. С.Пищевая аллергия у детей: современный взгляд на проблему// Лечащий врач. - М., 2012. - №6, С. 16-20

5. Kassem A.M. Gastrointestinal bleeding / A.M. Kassem // Endoscopy. -2004. Vol. 36. - P. 947 - 949.

6. Romagnani S. The increased prevalence of allergy and the hygiene hypothesis :missing immune deviation, reduced immune suppression or both? Immunology; 2004;112:352-363

АНАЛИЗ ДИСФУНКЦИЙ ПОДЖЕЛУДОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЕ В АСПЕКТЕ ФИЗИОЛОГИИ

Бабаджанова Феруза Абдумаликовна
старший преподаватель кафедры
Фармакологии и физиологии
Ташкентского Педиатрического Медицинского Института
г. Ташкент
Айталиева Дияра Данияр кизи
студентка
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент
Комилова Севара Абдумурат кизи
студентка
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент
Хамраева Ойбегим Рустам кизи
студентка
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт
г. Ташкент

Несмотря на обнадеживающие успехи в изучении молекулярно-генетических основ заболеваний поджелудочной железы (ПЖ) и механизмов развития фиброза органа, патологии по-прежнему остается трудно диагностированым и их излечивать.

Специалистами этой области утверждено, что для изучения секреторной деятельности желез желудка, поджелудочной железы, тонкой кишки, желчевыделения у человека используют зондовые и беззондовые методы. При зондовых исследованиях испытуемый проглатывает (или ее вводят через нос) эластичную трубку, которая проводится в желудок, двенадцатиперстную или тощую кишку. Существуют двухканальные зонды для одновременного получения содержимого желудка и двенадцатиперстной кишки, которое можно отсасывать как натощак, как и после стимуляции пищеварительных желез различными методами (прием пробного завтрака, различных

фармакологических стимуляторов и т. д.).

Применение эндоскопических управляемых зондов позволило вводить тонкий катетер в проток поджелудочной железы и получать ее секрет без примеси к нему других секретов, что неизбежно при аспирации содержимого двенадцатиперстной кишки. Зондовые методы позволяют определять объем секрета и содержание различных его компонентов: электролитов, ферментов, а также pH и др. Стимуляторы секреции вводят в пищеварительный тракт или парентерально. Знание механизмов их действия позволяет определить место, характер и причины нарушения секреции.

Существуют методы зондирования, с помощью которых возможно определение ряда параметров непосредственно в полости пищеварительного тракта, наблюдения за их динамикой в содержимом желудка или кишечника. Для этого зонды снабжают соответствующими датчиками (например, датчиками pH, давления, электродами для отведения регистрируемых потенциалов и др.). Методы эндоскопического исследования желудка и кишечника, кроме визуального контроля за состоянием слизистой оболочки, позволяют брать ее кусочки для последующего морфологического и биохимического исследования.

А также в литературе отмечено, что гидролиз и всасывание углеводов можно исследовать следующим образом: испытуемый натощак выпивает определенное количество раствора крахмала. Отсутствие увеличения содержания глюкозы в крови (по сравнению с эффектом перорального введения того же количества глюкозы) указывает на нарушение гидролиза полисахаридов. Содержание глюкозы в крови, учитываемое в течение нескольких часов после приема внутрь дисахаридов (мальтозы, сахарозы, лактозы и трегалозы), дает возможность сделать выводы о недостаточности дисахаридазных систем поджелудочной железы и тонкой кишки. Пробы с пероральным или зондовым введением в кишку мономеров питательных веществ (жирные кислоты, моносахариды, аминокислоты) с радиоактивной меткой с последующим их определением в крови и кале позволяют

количественно оценить процесс всасывания в тонкой кишке.

Наконец, существуют зонды, с помощью которых полость желудка или кишки перфузируют растворами разного состава. Так, перфузируя отрезок кишки раствором какого-либо вещества, например крахмала, можно по разности его концентрации во вводимом и аспирируемом растворах определить переваривание крахмала и оценить соответствующую ферментативную активность исследуемого отрезка кишки. Из литературных источников становится ясным, что эпидемиологические показатели заболеваний ПЖ ухудшаются, а их удельный вес достигает от 6 до 10,5 % в структуре заболеваний органов пищеварения, в том числе у лиц, употребляющих алкоголь (38-95% случаев ХП). В индустриальных странах алкогольная интоксикация в 70-80% случаев является причиной первичного хронического панкреатита (ПХП) у взрослых, и результаты лечения этих пациентов остаются неблагоприятными.

Анализ литературы показал, что первичным, или так называемым автономным, считается панкреатит, который развивается в самой ПЖ, являющейся органом-мишенью и в начале возникновения не связан с патологией других органов гепатопанкреатодуоденальной области, как, например, вторичные панкреатиты. Эти данные позволяют предположить, что у лиц, злоупотребляющих алкоголем, достаточно часто развиваются изменения по типу ХП . Поэтому диагностический термин «алкогольный панкреатит» у пациентов, злоупотребляющих этанолом, становится созвучным понятию «первичный хронический панкреатит» (ПХП).

Авторами зарубежных и отечественных источников литературы отмечено, что несмотря на многообразие причин развития ПХП, пусковыми патогенетическими факторами структурных и функциональных нарушений ПЖ являются повышение давления в протоковой системе ПЖ, рефлюкс в проток желчи и (или) дуоденального содержимого. В результате ауто-лиза ацинарных клеток активируются процессы перекисного окисления ли-пидов (ПОЛ), накапливаются продукты пероксидации, происходит депрессия

антиоксидантной защиты (АОЗ). В качестве одной из основных причин избыточной активации процессов свободнорадикального окисления (СРО) также являются нарушения микроциркуляции в ПЖ и тканевая гипоксия.

Специалистами потверждено, что проблема усугубляется отсутствием четких критериев, позволяющих своевременно поставить диагноз ПХП. Пациенты длительное время наблюдаются у терапевта с подозрением на другие заболевания, в результате чего хирургическое лечение предпринимается чаще всего для ликвидации развивающихся осложнений.

Авторы отмечают ,что первоочередными целями комплексного лечения следует считать уменьшение, купирование абдоминального болевого синдрома, устранение симптомов диспепсии, восстановление основных функций и внешнесекре-торной недостаточности ПЖ.

В связи с этим, под термином «выздоровление» при ХП подразумевают понятие «качество жизни», которое необходимо изучать с позиций совокупности параметров, отражающих изменения течения жизни пациентов с оценкой физического состояния, психологического благополучия, социальных отношений и функциональных способностей в период развития заболевания и его лечения. Все это необходимо для прогнозирования течения послеоперационного периода и снижения риска трансформации в онкологическую патологию ПЖ.

Несмотря на многочисленные работы, посвященные патологиям поджелудочной железы, до конца остается неясным патогенез этого заболевани, при этом требуется одновременное воздействие нескольких повреждающих факторов. Таковыми являются экзо - и эндотоксины, метаболическое состояние ткани ПЖ, иммуноопосредованные факторы, приобретенная стриктура панкреатического протока и другие. Существенный вклад в современное понимание патогенеза ХП внесло открытие генов наследственного панкреатита. В развитии и течении ХП существенную роль играют нарушения функциональной активности иммунокомпетентных клеток, в частности Т-лимфоцитов-хелперов, продуцирующих цитокины. Последние

образуют в организме универсальную информационно-коммуникационную систему, регулирующую физиологические, воспалительные, иммунные, пролиферативные процессы формирования фиброза. Из всего многообразия причин возникновения ХП на особом месте находится курение и употребление алкоголя. Дуоденопанкреатический контур регуляции и саморегуляции секреции электролитов и ферментов достаточно сложен и многокомпонентен по своим механизмам, мультипараметричен по рецептируемым составляющим секреции, особенно в управлении высвобождения панкреатических ферментов.

Как отмечают специалисты, что в клиническом плане ХП представляет собой динамическое заболевание, эволюция которого определяется причиной, вызвавшей панкреатит, активностью воспалительного процесса, развитием фиброзных изменений ткани ПЖ. Прогрессирование функциональной недостаточности ПЖ при ХП влияет на качество жизни больных, прогноз заболевания и зависит от стадии заболевания.

Анализ литературных даных показал, что ХП – заболевание, которое трудно диагностировать и лечить. Это обусловлено низкой чувствительностью функциональных тестов и методов визуализации ПЖ. Проблема диагностики ХП до настоящего времени не может считаться решенной. Симптоматология поражения ПЖ не имеет определенных клинических проявлений в силу идентичности их с заболеваниями смежных органов. Наличие неясного болевого синдрома, локализующегося в верхней половине живота, требует исключения заболеваний ПЖ, тщательного изучение структурных особенностей органа, оценки результатов функциональных тестов исследования ПЖ. Эти сложности объясняются рядом факторов: отсутствием отчетливой корреляции между данными визуализации ПЖ, морфологическими изменениями, тяжестью панкреатической недостаточности, лабораторными и функциональными показателями. Морфологические исследования в основном проводятся после смерти больного, что делает невозможным сопоставить их с функциональными тестами.

Таким образом, подводя итог литературного анализа можно отметить, что

только экспериментальные исследования на животных позволяют провести морфофункциональное сопоставление и динамическое наблюдение за развитием острого и хронического панкреатита.

ЛИТЕРАТУРА

1.Антисекреторная терапия при остром и хроническом панкреатите / Л. И. Зинчук, И. Т. Ветлугаева, В. В. Бедин и др. // Клин, перспективы гастроэнтерологии, гепатологии. 2003. - № 6. - С. 24-28.

2. Боженков, Ю. Г. Практическая панкреатология / Ю. Г. Боженков, А. Н. Щербюк, С. А. Шалин. М. : Медицинская книга, Н. Новгород, 2003. -211 с.

3. Васильев, Ю. В. Этиопатогенетические и клинические аспекты хронического алкогольного панкреатита / Ю. В. Васильев, Н. С. Живаева // Гепатология. - 2006. -№ 3.-С. 19-24.

4. Apte, M. V. Alcohol-induced pancreatic injury / M. V. Apte, J. S. Wilson // Best. Pract. Res. Clin. Gastroenterol. 2003. - Vol. 17. - P. 593-612.

5. Association of HLA-DRB 1*0401 allele with chronic pancreatitis / G. M. Ca-vestro, L. Frulloni, T. M. Neri et al. // Pancreas. 2003. - Vol. 26(4). - P. 388-391.

6. Lomberk, G. Pain management / G. Lomberk // Pancreatology. 2008. - Vol. 8.-P. 542-543.

7. Brener W., Hendrix T.R., McHugh P.R. Regulation of the gastric emptying of glucose // Gastroenterol. 1983. Vol. 85. N 1. P. 76-82.

8. Brown N.J. An animal model for investigation the effect on infused nutrients into the ileum on stomach to caecum transit (SCTT) using the rat 11 J.Physiol. 1986. Vol. 378. P.14.

ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ПУРПУРЫ ШЕНЛЕЙН-ГЕНОХА У ДЕТЕЙ В СОЧЕТАНИИ С ОСТРЫМ ИНФЕКЦИОННЫМ ТОНЗИЛЛИТОМ

Буяк Павел Зиновьевич
ассистент кафедры педиатрии
Ивано-Франковский национальный медицинский университет

Введение. Согласно современным исследованиям, заболеваемость на геморрагический васкулит у детей составляет 23-26 случаев на 10 тыс. детского населения, при этом чаще болеют дети в возрасте от 3-х до 7-ми лет. Несмотря на публикации в современной научной литературе, посвященные этиологии, патогенезу и факторам риска развития заболевания, роль инфекционных агентов в инициации и прогрессировании симптоматики у детей, больных пурпурой Шенлейн-Геноха, остается мало изученной.

Цель работы. Установить особенности клинического течения у детей, больных геморрагическим васкулитом в сочетании с острым тонзиллитом.

Материалы и методы. Для реализации цели работы нами комплексно обследованы 30 детей в возрасте от 3-х до 17-ти лет, больных геморрагическим васкулитом, пребывающих на стационарном лечении в КНП «ИФОДКЛ ИФОС» в течении 2018—2020 годов.

Диагноз основного заболевания установлен согласно современных протоколов диагностики и лечения, рекомендаций Консенсуса EULAR/PReS, 2006: пальпируемая пурпура в сочетании или при отсутствии диффузной боли в животе, наличие депозитов IgA при биопсии ткани любого органа, артрит или артралгия, поражение почек (изолированный мочевой синдром в виде гематурии и/или протеинурии). Диагноз тонзиллита установили на основании Приказа Минздрава Украины от 06.04.2021 № 639 "Об утверждении Унифицированного клинического протокола первичной, вторичной (специализированной), и третичной (высокоспециализированной) медицинской помощи «Тонзиллит»". Обработку данных проводили с помощью пакетов программ „Excel for Windows” и «Statistica for Microsoft 10.0».

Результаты и обсуждение. Все дети проходили комплексное обследование, в том числе и ЛОР статуса. Всем обследуемым до поступления в стационар проведена полимеразная цепная реакция (ПЦР) в реальном времени (rRT-PCR) с использованием реагентов BAG Diagnostics (Германия), сертифицированных системой CE (IVD), на анализаторе CFX-96 BioRad (США) для определения наличия коронавирусной болезни (лаборатория SINEVO). Среди больных геморрагическим васкулитом, в не зависимости от наличия ЛОР патологии, у 15,0% обследуемых результаты ПЦР оказались положительными.

Все дети, больные пурпурой Шенляйн-Геноха, были распределены на группы: основная, у детей которой наблюдались признаки тонзиллита в анамнезе или на момент поступления (50,0%) и группа сравнения, дети которой симптомов острой респираторной инфекции на протяжении месяца не имели (50,0%). У обследуемых первой группы преобладали кожная и абдоминальная форма заболевания (40,0% и 26,7%, $p<0,05$), в то время, как у пациентов второй группы чаще наблюдались кожная и суставная формы (60,0% и 20,0%). У всех обследуемых детей наблюдалась сыпь геморрагического характера, преимущественно на нижних конечностях.

Также нами установлено, что у всех детей основной группы среди симптомов превалировали: головная боль (66,7%) и общая слабость (60,0%). А также в среднем за 2 недели до возникновения сыпи - боль в горле, усиливающаяся при глотании (53,3%), субфебрильная температура тела – 37.5-38.5^{0}С (26,7%), диарея (6,7%). У детей второй группы чаще отмечали сыпь по всему туловищу макулезно-папулезного характера (73,3%), артралгии и абдоминальную боль (20,0% и 20,0% соответственно).

Хотя кожный симптом более интенсивно был выражен у пациентов второй группы. Таким образом, у большинства обследуемых первой группы превалировали симптомы интоксикационного синдрома, обусловленные коморбидным характером патологии.

Выводы. Важным аспектом клинического течения геморрагического

васкулита является наличие острой респираторной патологии, которая часто является инициирующим фактором его возникновения.

В частности, наличие острого тонзиллита у больных детей васкулитом Шенлейна-Геноха может способствовать наличию смешанных форм васкулита с вовлечением в патологический процесс органов брюшной полости, суставов и почек.

ЯКІСТЬ СНУ ТА ЙОГО РОЗЛАДИ
У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Косілова Ольга Юріївна
к.мед.н., доцент кафедри гігієни та екології №1
Попова Анна Олександрівна
Тінчуріна Сабіна Рашидівна
студенти
Харківського національного медичного університету
м. Харків, Україна

Введення. Розлади сну є досить поширеною патологією серед багатьох людей. За даними світових досліджень, поширеність безсоння сягає 10–30% населення. Зазвичай зустрічається у літніх людей, жінок та людей із медичними та психічними розладами. Інсомнія тягне за собою значні наслідки, такі як депресія, зниження активності, нещасні випадки, пов'язані з роботою або автотранспортом, і загалом погана якість життя [1, 2].

Навчання у медичному ВУЗі супроводжується напруженням, пов’язаним з навчальним навантаженням і великою кількістю стресових ситуацій, що можуть призвести до психічних розладів та розладів сну. А розлади сну, у свою чергу, відображаються на працездатності студента, його здатності сприймати матеріал, поведінці та стані функціональних систем організму [3].

Мета роботи. Дослідити якість сну та фактори, що впливають на розвиток його порушень у студентів медичного ВУЗу.

Матеріали та методи. Було проведене анкетування щодо суб’єктивних уявлень про причини виникнення розладів сну (Анкета причини порушення сну О. І. Рассказова, О. Ш. Тхостов), у якому взяло участь 102 студенти 1-6 курсів Харківського національного медичного університету.

Результати і обговорення. За даними наукової літератури, причини інсомнії дуже різноманітні за своєю природою: стрес, недотримання гігієни сну (дуже поширене явище особливо серед студентів і людей, що живуть у гуртожитку, оскільки вони знаходяться в ситуації вимушеного використання

спального місця для роботи або навчання), тривожні стани, зміна графіка роботи, соматичні і неврологічні захворювання, синдром апное уві сні (даний розлад може виникнути навіть через несприятливе середовище для сну — галасливі сусіди, сперте повітря в приміщенні тощо) або через порушення циклу “сон-активність” [4]. Виявлено, що основними чинниками, що впливають значною мірою/дуже сильно на якість сну та розвиток його порушень є стрес (76,47%), втома (67,65%), сильні позитивні чи негативні емоціїї (79,41%), очікування (68,63%), больові відчуття (64,7%) та думки, пов'язані з подіями попередніх днів (63,72%).

Висновки. Основними факторами впливу на сон опитаних студентів виявилися стрес, на’язливі думки, емоційне напруження, тривога, що здебільшого пов’язані з напруженою інтелектуальною діяльністю та інформаційним перевантаженням. Уникнення цих чинників дасть можливість скоротити кількість випадків розладів сну серед студентів-медиків і, таким чином, їх фізичне та психічне здоров’я, засвоєння навчального матеріалу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Taylor DJ, Mallory LJ, Lichstein KL, Durrence HH, Riedel BW, Bush AJ. Comorbidity of chronic insomnia with medical problems. Sleep. 2007 Feb;30(2):213-8. doi: 10.1093/sleep/30.2.213. Erratum in: Sleep. 2007 Jul 1;30(7):table of contents. PMID: 17326547.

2. Schutte-Rodin S, Broch L, Buysse D, Dorsey C, Sateia M. Clinical guideline for the evaluation and management of chronic insomnia in adults. J Clin Sleep Med. 2008 Oct 15;4(5):487-504. PMID: 18853708; PMCID: PMC2576317.

3. Голенков Андрей Васильевич, Иванова Ирина Леонидовна, Куклина Ксения Владимировна, and Петунова Елена Александровна. "Эпидемиология расстройств сна у студентов-медиков" Вестник Чувашского университета, no. 3, 2010, pp. 98-102.

4. Kansagra S. Sleep Disorders in Adolescents. Pediatrics. 2020 May; 145(Suppl 2):S204-S209. doi: 10.1542/peds.2019-2056I. PMID: 32358212.

TWINKLING-ЕФЕКТ ЯК АНОМАЛІЯ РОБОТИ ДОПЛЕРІВСЬКИХ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ РЕЖИМІВ СИСТЕМ УЛЬТРАЗВУКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЙОГО ДИФЕРЕНЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Кузовик Вячеслав Данилович
д.т.н., професор
Коломієць Ангеліна Аланівна
Національний Авіаційний Університет
м. Київ, Украина

Вступ. Twinkling-ефект може виникати як у колірних так і у спектральних доплерівських режимах експлуатації систем ультразукової діагностики. У режимах КДК та ЕДК артефакти twinkling-ефекту виглядають як зони скупчення картованих пікселів, що швидко і хаотичного змінюють кольори картування та локалізуються у місцях зображення, де можна впевнено виключити наявність руху крові по судинах. Характерними ознаками є швидка невпорядкована зміна кольорів, що охоплює всю палітру можливих картувальних швидкостей кровотоку. За зоною мерехтіння пікселів часто виявляється акустична тінь. Зона мерехтіння завжди має витягнуту в напрямку «від датчика» форму незалежно від наявності акустичної тіні. Інколи зона мерехтіння може розповсюджуватися на всю ділянку акустичної тіні.

При спектральному експлуатаційному режимі артефакти twinkling-ефекту мають вигляд шуму широкого спектра або спектра, що містить два максимума, розташованих дзеркально і симетрично по відношенню до базальної лінії швидкості. Таку картину лікарі іноді помилково трактують як наявність двох протилежно направлених потоків (наприклад, як при пролапсах клапанів серця або при зміні кровотоку в судинах печінки при її циротичному ураженні). Але віддиференціювати хибний спектр можливо за наступними ознаками: він не містить характерної для кровотоку пульсації і картується у такій зоні інтересу, де рух крові по судинах виключений. Крім того, у спектральному режимі поява

таких артефактів супроводжується відтворенням інтенсивного шуму через динаміки сканера.

Можливою причиною виникнення артефактів twinkling-ефекту є багаторазове перевідбиття сигналу ультразвукового променя від нерівного рельєфу поверхні щільної структури, що призводить до формування складного тривалого сигналу. Також не можна виключити вплив вузькосмугового фазового шуму, що виникає у доплерівському тракті пристрою. Останні дослідження довели що провідна роль у формуванні артефактів twinkling-ефекту належить переважно нелінійним ефектам взаємодії ультразвуку із мікробульбашками газу на поверхні щільної структури та пружним мікроколиванням щільного включення відносно скануючої поверхні датчика під дією ультразвукових хвиль. Хаотичні зміни мікробульбашок газу викликають розширення доплерівського спектру, а мікроколивання включення надають доплерівському спектру характерної симетрії відносно базової лінії.

З одного боку артефакт є спотворенням зображення і призводить до зниження якості візуалізації, а отже і до збільшення частоти діагностичних помилок. Помилка в діагностиці завжди призводить до призначення некоректного та неефективного лікування, іноді стан пацієнта може погіршуватися значною мірою, навіть до розвитку загрозливих для життя процесів. З іншого боку, знання фізичних принципів спотворення сигналів та причин появи конкретних артефактів відкриває нові можливості для проведення диференційної діагностики. Правильна інтерпретація змін зображення є складним процесом і потребує від лікаря високого рівня теоретичної підготовки та практичного досвіду.

У клінічній практиці під час проведення ультразвукових досліджень частіше зустрічаються twinkling-артефакти, пов'язані із нелінійними ефектами взаємодії бульбашок газу на поверхні конкрементів із ультразвуковими променями. Це явище спостерігаєься у пацієнтів із сечокам'яною хворобою, калькульозними холециститами, холедохолітіазом, кальцинатами Вірсунгового протоку та ін. Рідше виявляються twinkling-артефакти з іншим механізмом

формування – ті, що виникають через пружні коливання самого твердого включення по відношенню до скануючої поверхні датчика. Виявлення деяких відмінностей у механізмах формування таких артефактів дозволяє умовно розділити їх на 2 типи.

Мета роботи. Метою роботи є порівняння принципів формування артефактів twinkling-ефекту 1 та 2 типів та дослідження їх діагностичного значення.

Матеріали та методи. Дослідження проводилося із використанням системи ультразвукової діагностики Canon (Toshiba) Xario 200 та Lanmage CX5 EXP. В рамках дослідження було виконано ультразвукове j,cnt;tyyz сечовивідної системи 41 пацієнту в умовахвідділення невідкладних станів міської лікарні м. Києва. Використовувалися експлуатаційні режими B-mode/2D+ЕДК та B-mode/2D + КДК.

Результати та їх обговорення. Візуалізація twinkling-артефакту першого типу практично не залежить від частоти повторення імпульсів та параметрів фільтрів руху стінок судин. У цьому випадку реєстровані зміни спектру є досить грубими, не відрізняються симетричністю. За цих умов коливання, обумовлені ларингеальними та васкулярними циклічними вібраціями, не спотворюють сигналу навіть якщо присутні одночасно, оскільки мають значно меншу амплітуду по відношенню до базової лінії.

При візуалізації twinkling-артефакту із утворенням за механізмом другого типу має значення налаштування частоти повторення імпульсу. Залежність є оберненопропорційною – чим вища частота повторення імпульсу тим менша інтенсивність мерехтіння. Сигнали, сформовані за механізмом 2 типу значно слабші у порівнянні з 1 типом. Вони можуть імітувати ларингеальні та васкулярні вібрації. Спектр таких сигналів низькоамплітудний і має умовну симетричність по відношенню до базової лінії та циклічність. Циклічність пов'язана із однаковим проміжком часу між повторним надсиланням імпульсу на об'єкт та його коливанням у відповідь на цей імпульс. Ширина акустичного тракту при цьому залишається сталою, оскільки об'єкт, від якого маємо

коливання також має сталі характеристики. Те саме можна сказати, наприклад, про ларингеальні та васкулярні вібрації, з чим і пов'язане помилкове трактування лікарем мерехтінь із такими характеристиками.

Для запобігання необ'єктивної оцінки ларингеальних та васкулярних вібрацій лікарю слід звертати увагу на вік пацієнта та анамнестичні дані щодо системних захворювань. Спотворенню спектру таких коливань сприяє також зміна еластичності м'язевої оболонки та ендотелію судинної стінки та м'язевого шару стінок дихальних шляхів. У старших пацієнтів зміна еластичності виникає через розростання сполучної тканини у товщі м'язевих оболонок. Неінтенсивні розростання сполучної тканини є закономірним фізіологічним процесом і трактуються як вікова норма. Посилення такого процесу спостерігається у курців, пацієнтів із васкулітами, нестабільністю артеріального тиску зі схильністю до підвищення, глікозилюванням ендотеліальних білків при перманентній гіперглікемії, атеросклеротичних змінах із жировою інфільтрацією та кальцинозом, при запальних процесах, що супроводжуються набряком стінок та інтерстицію, порушенням вибіркової проникності стінок судин зі змінами градієнтів концентрації окремих речовин у судинній системі та за її межами та ін.

Висновки. Отже, twinkling-артефакти, сформовані за першим механізмом, матимуть клінічне та диференціально-діагностичне значення частіше ніж сформовані за другим механізмом. За умов адекватного попереднього налаштування системи ультразвукової діагностики перед дослідженням кожного окремого пацієнта якість діагностики та диференціальної діагностики може значно зростати. Результати такого ультразвукового дослідження матимуть вищу цінність при прийнятті рішень щодо подальшої лікувальної тактики. Для простішого і кращого диференціювання лікарем twinkling-артефактів першого та другого механізму ми пропонуємо таблицю основних відмінностей у їх візуалізації.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ДІАГНОСТИКИ ВІРУСНОГО ГЕПАТИТУ В ЛЮДИНИ

Решетняк Людмила Расулівна
к.т.н., доцент
Шевченко Вікторія Володимирівна
Студентка
Національний Авіаційний Університет
м. Київ, Украина

Приблизно у 350 млн осіб виявляються маркери поточної хронічної інфекції, що характеризується широким спектром клінічних варіантів і результатів захворювання - від неактивного носія ВГВ з низьким рівнем віремії до пацієнтів з вираженою активністю та можливістю формування несприятливих наслідків – цирозу печінки та гепатоцелюлярної карциноми [1]. Від цирозу печінки та гепатоцелюлярної карциноми щороку у світі гине близько 1 млн осіб.

Кінцеві стадії прогресуючого ХГВ є причиною 5-10% трансплантацій печінки, що виконуються щорічно [2]. В Україні останніми роками захворюваність на хронічні форми вірусних гепатитів зросла. У зв'язку з чим необхідно забезпечити якісну та своєчасну діагностику цих інфекцій.

Для специфічної лабораторної діагностики застосовують такі методи: імунна електронна мікроскопія (ІЕМ), імуноферментний аналіз (ІФА), полімеразна ланцюгова реакція (ПЛР).

Діагностика вірусного гепатиту В (ГВ) заснована на виявленні антигенів вірусу - HBsAg, HBeAg, антитіл М і С до HBcAg, С до HBeAg, С до HBeAg методом ІФА (чутливість 0,1 нг/мл), або його ДНК в крові та інших біологічних рідинах організму, а також у клітинах та тканинах органів методом ПЛР [2].

Найважливіший маркер інфекції - HBeAg. Він виявляється починаючи з 2-5 тижня від моменту інфікування і до моменту одужання при гострій інфекції (при хронічній інфекції - довічно). Середня тривалість циркуляції у крові HBeAg - 70-80 діб. Однак при гострій формі вірусного гепатиту існує період

«вікна», коли єдиним маркером інфікованості є М до HBcAg. Час тривалості фази вікна коливається від 3 тижнів до 1 року [1].

Тільки комплексний аналіз маркерів інфекції дозволяє визначити наявність вірусу, встановити клінічну стадію перебігу інфекції та імунологічний статус обстежуваного, а також судити про ефективність лікування [3].

НК вірусу ГВ виявляється у сироватці чи плазмі крові методом ПЛР. Її наявність свідчить про високу реплікативну активність вірусу. Кількість ДНК вірусу в крові швидко зростає протягом інкубаційного періоду і стає максимальною у гострій фазі захворювання. Циркуляція понад 5-6 місяців є несприятливим прогностичним критерієм та свідчить про перехід інфекції до хронічної форми.

Кількісна характеристика вмісту ДНК вірусу ГВ у клінічних зразках є важливою для оцінки ефективності противірусної терапії. Якщо концентрація вірусу менше 105 копій/мл, то прогноз курсу лікування сприятливий, якщо вище, необхідно застосувати інші схеми лікування. Частота виявлення ДНК вірусу ГВ корелює із частотою визначення HBsAg, HBeAg та М до HBcAg.

Використовуючи техніку ПЛР, можна визначити підтип HBsAg. Так як у практику вітчизняної охорони здоров'я були включені національні стандарти обов'язкового виявлення різних концентрацій поверхневого антигену вірусу ГВ у зразках сироваток крові (з 2003 р. – 0,1 нг/мл), вирішальне значення для індикації HBsAg мають такі методи як ІФА у різних модифікаціях та ПЛР [1,2]. У виняткових випадках (якщо немає спеціального обладнання) дозволено використовувати імунохроматографічний експрес-тест (чутливість 5 нг/мл) [2]. Серологічне дослідження крові на маркери вірусу гепатиту О (ВГD) показане лише у пацієнтів з наявністю в крові HBsAg, тобто інфікованих вірусом ГВ. Щороку на ВГD обстежують «здорових» носіїв HBsAg, а також пацієнтів з хронічним вірусним гепатитом при загостреннях і погіршенні стану.

Методи специфічної лабораторної діагностики вірусних гепатитів постійно вдосконалюються, перелік маркерів інфікування розширюється, і

правильна інтерпретація їх поєднань дозволить лікарям швидко оцінити результати лабораторних досліджень та призначити хворому на лікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ющук Н. Д. ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ: КЛІНІКА, ДАГНОСТИКА, ЛІКУВАННЯ / Н. Д. Ющук, О. О. Клімова. // Діагностика та лікування.Москва. – 2012. – №8. – С. 24–35.
2. Піменов Н. Н., Чуланов В. П., Комарова С. В. та ін. Гепатит С в Україні: епідеміологічна характеристика та шляхи вдосконалення діагностики та нагляду // Епідеміологія та інфекційні хвороби. – 2012. – № 3. – С. 4-9.
3. Медичні лабораторні технології: посібник з клінічної лабораторної діагностики: у 2 т. / В. В. Алексєєв, В. Б. Сбойчаков, А. М. Сокурова та ін; За ред. О. І. Карпіщенко. - 3-тє вид., Пере-раб. та дод. – Т. 2. – М.: Геотар-Медіа, 2013. – 792 с.

ОСОБЛИВОСТІ СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА СТАН АДАПТАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ І ФУНКЦІОНАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ СТУДЕНТІВ

Сергета Ігор Володимирович,
д.мед.н., професор,
завідувач кафедри загальної гігієни та екології,
Стоян Наталія Вікторівна,
к.мед.н., доцент,
доцент кафедри загальної гігієни та екології,
Дреженкова Інна Леонідівна,
к.б.н., доцент,
доцент кафедри загальної гігієни та екології
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова

Вступ./Introductions. Обов'язковою складовою здійснення комплексної та об'єктивної оцінки рівня адаптованості студентів до успішного виконання навчально- і професійно-значущих обов'язків слід вважати проведення всебічної гігієнічної оцінки особливостей умов перебування дівчат і юнаків, які оволодівають спеціальностями в різних галузях виробництва, та інтелектуальної праці під час навчання у закладах вищої освіти на основі поглибленого вивчення характеристик навчальної і позанавчальної діяльності, аналізу режимних компонентів повсякденної діяльності, встановлення рівня рухової активності тощо [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Мета роботи./Aim. Метою роботи є гігієнічна оцінка особливостей способу життя та визначення рівня адаптаційних можливостей організму сучасної студентської молоді.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження проводились на базі Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Програмно-цільова структура роботи зумовлювала проведення поглибленої оцінки соціально-гігієнічних та матеріально-побутових умов життя дівчат і юнаків на підставі використання спеціально розробленої анкети, що

передбачала визначення особливостей житлово-побутових та соціальних умов перебування, особливостей взаємовідносин в родині, рівня матеріального забезпечення родин студентів, дотримання режиму дня та режиму рухової активності, рівня поширення шкідливих звичок, особливостей характеру навчання у закладі освіти, а також особливостей навчально - і професійно-значущої адаптації до умов постійного перебування.

Результати та обговорення./Results and discussion. Одержані, в ході проведених досліджень, дані засвідчують наявність виражених ознак суттєвого перевищення науково-обґрунтованих нормативних параметрів максимально-допустимої тривалості денного перебування студентів у закладі освіти, що, безперечно, справляє негативний вплив на рівень адаптаційних ресурсів студентів, суттєво зменшуючи ступінь функціональної готовності їх організму до успішного виконання навчально- і професійно-орієнтованих завдань.

Результати оцінки режиму навчальної і позанавчальної діяльності студентів, які засвоюють медичні спеціальності в умовах навчання у закладі вищої освіти, підкреслюють наявність цілого ряду суттєво виражених відхилень з боку провідних показників характеру її організації від загальноприйнятих гігієнічних нормативів і регламентів. Як такі, передусім, слід відзначити: недостатню тривалість нічного сну, суттєве перевищення встановлених гігієнічними вимогами нормативних параметрів максимально-допустимої тривалості денного перебування студентів у стінах університету, низький рівень добової рухової активності, неврегульоване ставлення до використання як чинників здорового способу життя таких засобів, як ранкова гімнастика та процедури загартовування, недостатній час перебування дівчат і юнаків на свіжому повітрі, виражені порушення з боку організації оптимального режиму харчування, напружений режим організації повсякденної діяльності тощо.

Дані, отримані під час визначення особливостей навчально-значущої адаптації до умов перебування в закладі вищою освіти, засвідчують і той факт, що ¾ дівчат і 2/3 юнвків визнають характер власного навчання як напружений та дуже напружений, причому, проблеми, які виникають, студенти пов’язують з

почуттям постійної втоми і особистісними чинниками. Рівень нервово-емоційного напруження студентів під час здійснення професійно-орієнтованої навчальної діяльності, переважно, є помірним.

Висновки./Conclusions. В ході досліджень здійснена об'єктивна гігієнічна оцінка особливостей способу життя та визначені особливості функціональних і адаптаційних можливостей організму сучасної студентської молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мороз В. М., Макаров С. Ю., Серебреннікова О. А., Сергета І. В. Навчальний стрес та психофізіологічні критерії оцінки адаптаційних можливостей організму студентів закладів вищої медичної освіти. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. – 184 с.

2. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. – 208 с.

3. Полька Н. С. Актуальні проблеми психогігієни дітей і підлітків: шляхи та перспективи їх вирішення (огляд літератури і власних досліджень) / Н. С. Полька, І. В. Сергета // Журнал НАМН України. – 2012. – т. 18, № 2. – С. 223-236.

4. Сергета І. В., Бардов В. Г., Дреженкова І. Л., Панчук О. Ю. Гігієнічні нормативи рухової активності студентів закладів вищої медичної освіти та шляхи її оптимізації. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. – 184 с.

5. Сергета І. В., Панчук О. Ю., Яворовський О. П. Гігієнічна діагностика професійної придатності студентів закладів медичної освіти (на прикладі стоматологічних спеціальностей). – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. – 348 с.

6. Тимощук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020.–272с.

COVID-19 ТА ВІРУСНІ ГЕПАТИТИ

Тимофієнко Вікторія Олександрівна
студентка 4 групи, 5 курсу, МФ1
Буковинського державного медичного університету
Науковий керівник:
Меленко Світлана Романівна
Кандидат медичних наук, доцент кафедри
Інфекційних хвороб та епідеміології
Буковинського державного медичного університету
м. Чернівці, Україна

Введення. На сьогоднішній день нагальною проблемою являється донедавна невідомий мутований збудник Sars-CoV-2 – вірус, який здатен викликати кишкові та респіраторні захворювання [1]. В епоху пандемії під удар може потрапити будь-хто, незалежно від віку, статі чи національності. ВООЗ станом на 28 листопада нараховує 260 493 573 підтверджені випадки зараження Covid-19, більше 5 млн яких завершилися летально. Тому в сьогоднішньому світі є максимально доцільним вивчення Sars-CoV-2, адже спираючись на численні дослідження відомо, що цей вірус проявляє себе абсолютно різними варіантами. Тому не дивно, що ковідна інфекція впливає на важливий орган людського організму – печінку. Вона значно страждає при дії коронавірусу, але ще більше негативних наслідків виникає при приєднані Covid-19 до вже існуючої проблеми – вірусного гепатиту. Тому для ефективної боротьби з ворогом ми маємо досконало знати його сильні та слабкі сторони і беручи цю інформацію за основу, створювати ефективні плани терапії для будь-яких випадків зараження коронавірусною інфекцією.

Мета роботи. Дослідити дію Covid-19 на печінку при наявному вірусному гепатиті, прослідкувати зміни функціональної здатності органа та вплив на загальний стан пацієнта. Дізнатися, чи впливає наявність гепатиту на тяжкість перебігу коронавірусної інфекції та вірогідність виникнення ускладнень (в тому числі летального характеру).

Матеріали та методи дослідження. Огляд медичних статей, найновіших наукових публікацій з досліджуваної тематики.

Результат і обговорення. Відомо, що головним органом-мішенню для Sars-CoV-2 являються легені. Але специфічний вплив нового вірусу на печінку вже також доведений експериментально. За результатами досліджень, він може легко проникати в печінкові клітини (навіть в умовах in vitro). В якості сприймаючих клітин (своєрідними вхідними воротами) є гепатоцити та холангіоцити. Відразу після проникнення в клітину мікроорганізму, в ній запускається індукція прозапальних цитокінів, збільшення прозапальних генів, які ,в свою чергу, відповідають за продукцію прозапальних білків [2]. В іншому дослідженні з 22 пацієнтів з летальним наслідком від коронавірусної інфекції (вік 52-90 років) було виявлено невелику кількість копій вірусу безпосередньо в гепатоцитах [3]. З іншого боку існує непрямий вплив Covid-19 на печінку: гіпоксія, яка виникає на фоні пневмонії, запускає механізми враження судиин, виникає ендотеліальна дисфункція, прогресія коагулопатії. На цьому фоні в печінці спостерігаються різні важкі судинні аномалії, в тому числі пристінковий фіброз ворітної вени, портальний фіброз, тромбоз судин, паренхіматозний некроз [4].

Щодо розвитку хвороби при інфікуванні коронавірусною інфекцією у людей з вже наявним хронічним вірусним гепатитом В дослідження були проведені в Китаї. Виявлено, що з 105 хворих у 20,95% випадків було присутнє підвищення рівня АЛТ, у 27,62% – спостерігалося підвищення АСТ, у 6,67% – загального білірубіну, у 6,67% – ГГТ, у 0,95% – ЛФ. Причому, в 28,57% випадків розвивалася і швидко прогресувала гостра печінкова недостатність. Спостерігалася значно вища смертність у осіб з ураженням печінки [5].

Інше дослідження було направлене на вивчення реактивації HBV при зараженні Covid-19. При лікуванні коронавірусної інфекції використовують імунодепресанти. Але виявилося, що на фоні прийому даної групи препаратів виникала легка реакивація вірусу гепатиту В, спостерігалося збільшення числа копій даного мікроорганізму. У носіїв HBV, у хворих із легким стертим

перебігом та з негативними тестами на DNA HBV інфікування Sars-CoV-2 ініціювало реактивацію вірусного гепатиту В та значно підвищувало ризик нового тяжкого перебігу ураження печінки. Пацієнти з реактивацією гепатиту В мали негативний HBeAg і до госпіталізації не отримували жодного противірусного лікування від HBV [6].

При вивченні масиву комплементарної ДНК виявив підвищену регуляцію сприяючих Sars-CoV-2 факторів. HBV індукує продукцію генів, які стимулюють інтерферон, внаслідок чого активуються білки ACE2, кількість яких збільшується в 2,55 рази, TMPRSS2 (в 2,29 рази) та рецептори CTSL (в 3,18 рази) [7]. А цей процес значною мірою впливає на можливість коронавіруса проникнути в гепатоцит, адже він використовує ці рецептори як провідники всередину клітини. Тобто, виникає ситуація, коли печінка, запалена вірусом гепатиту В, являється привітним середовищем, широко відкритими воротами для Sars-CoV-2. Отже, тяжкість перебігу такої комбінованої інфекції буде різко підвищена, а лікування довшим та виснажливішим [7].

Однак в іншому дослідженні даної теми були отримані досить несподівані результати. Виявили, що пацієнти з уже існуючою інфекцією HBV можуть мати меншу вірогідність госпіталізації або смерті у відділенні інтенсивної терапії. Подібну тенденцію спостерігали і у 2003 році при спалаху SARS. За гіпотезою, механізм цього захисного ефекту може бути опосередкований імунною відповіддю організму людини на непряму взаємодію між HBV та SARS-CoV. Але це дослідження було обмежено зовсім невеликим розміром вибірки випадків коронавірусної інфекції з уже існуючим HBV. Тому для досконалого вивчення проблеми необхідна більша когорта та повторні дослідження [8].

Висновки. Наразі остаточної і аргументованої відповіді на питання, яким же чином перебігає коронавірусне захворювання в людей з вже наявним гепатитом В не існує, але роботи в цьому напрямку наближають нас до більш правильної терапії даних пацієнтів, до глибшого розуміння патологічних процесів,а це все в результаті дає позитивні відповіді на лікувальну тактику і

зберігає життя багатьом людям.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Journal of Hepatology (13.04.2020): COVID-19: Abnormal liver function tests. Qingxian Cai, Deliang Huang, Hong Yu, Zhibin Zhu, Zhang Xia, Yinan Su, Zhiwei Li, Guangde Zhou, Jizhou Gou, Jiuxin Qu, Yan Sun, Yingxia Liu, Qing He, Jun Chen, Lei Liu, Lin Xu.

2. Cell Stem Cell (21/09/2020): Human Pluripotent Stem Cell-Derived Neural Cells and Brain Organoids Reveal SARS-CoV-2 Neurotropism Predominates in Choroid Plexus Epithelium. Fadi Jacob, Sarshan R. Pather, Wei-Kai Huang, Feng Zhang, Samuel Zheng Hao Wong, Haowen Zhou, Beatrice Cubitt, Wenqiang Fan, Catherine Z. Chen, Miao Xu, Manisha Pradhan, Daniel Y. Zhang, Wei Zheng, Anne G. Bang, Hongjun Song, Juan Carlos de la Torre, Guo-li Ming.

3. The New England Journal of Medicine (13.05.2020): Multiorgan and Renal Tropism of SARS-CoV-2. Victor G. Puelles, M.D., Marc Lütgehetmann, Maja T. Lindenmeyer, Jan P. Sperhake, Milagros N. Wong, Lena Allweiss, Silvia Chilla, Axel Heinemann, Nicola Wanner, Shuya Liu, Fabian Braun, Shun Lu, Susanne Pfefferle, Ann S. Schröder, Carolin Edler.

4. Liver International (12/07/2020): Liver histopathology in severe COVID 19 respiratory failure is suggestive of vascular alterations. Aurelio Sonzogni, Giulia Previtali, Michela Seghezzi, Maria Grazia Alessio, Andrea Gianatti, Lisa Licini, Denise Morotti, Pietro Zerbi, Luca Carsana, Roberta Rossi, Eleonora Lauri, Alessandro Pellegrinelli, Manuela Nebuloni

5. Clinical Gastroenterology and Hepatology (14/06/2020): Characteristics of Liver Function in Patients With SARS-CoV-2 and Chronic HBV Coinfection. Xiaojing Zou, Minghao Fang, Shusheng Li, Liang Wu, Bing Gao, Hong Gao, Xiao Ran, Yi Bian, Renjie Li, ShanshanYu, Jianmin Ling, Donghui Li, Deying Tian, Jiao Huang

6. Hepatology Research (06/08/2020): Longitudinal changes of liver function and hepatitis B reactivation in COVID-19 patients with pre-existing chronic

hepatitis B virus infection. Jiaye Liu, Tingyan Wang, Qingxian Cai, Liqin Sun, Deliang Huang, Guangde Zhou, Qing He, Fu-Sheng Wang, Lei Liu, Jun Chen.

7. Atsumasa Komori на Науково-практичній онлайн конференції з міжнародною участю “Львівські Різдвяні терапевтичні читання”.

8. The American Journal of Gastroenterology (02/2021): Clinical Characteristics of COVID-19 Patients With Pre-existing Hepatitis B Virus Infection: A Multicenter Report.

ВИЗНАЧЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ СИНДРОМУ ВЕГЕТАТИВНОЇ ДИСФУНКЦІЇ ТА ЙОГО ТРИГЕРНИХ ФАКТОРІВ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Тихонова Людмила Володимирівна
Кандидат медичних наук, доцент
Чупіна Вілена Ігорівна
студент
Кафедра неврології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Введення. Особливості темпу життя сучасної людини в тому числі і підлітка вимагають від нього підвищених фізичних і емоційних витрат, що призводить до виснаження вищих кіркових функцій і розвитку різних функціональних розладів. Саме ослаблення кіркових впливів на вищі нейроендокринні центри розглядається як основний механізм розвитку цих станів. Незважаючи на велику кількість досліджень, які присвячені темі вегетативної дисфункції, відсутні достовірні дані про поширеність синдрому вегетативної дисфункції (СВД) в організованій популяції підлітків, не запропоновані скринінгові програми, а також способи профілактики на основі виявлених факторів ризику розвитку поєднаних вегетативних порушень.

Метою роботи стало вивчення частоти зустрічальності СВД серед осіб організованої популяції підлітків з визначенням основних тригерних чинників.

Матеріали і методи дослідження: На першому етапі було проведено анкетування 220 учнів, 105 хлопчиків (47,7%) і 115 дівчат (52,3%), віком 13-17 років: 13-15 років – у 9 класі, 14-16 років – у 10 класі, 15-17 років – у 11 класі за допомогою опитувальника Вейна, з метою оцінки стану вегетативної нервової системи та подальшої інтерпретації вегетативного статусу респондента. На другому етапі здійснювався аналіз результатів отриманих даних, які були стандартизовані за статтю та віком з використанням математично-статистичних методів. У разі наявності у респондента ознак синдрому вегетативної дисфункції респондентам пропонувалося анкетування за допомогою самостійно

розробленої анкети, щодо виявлення тригерних факторів, які пов'язані з образом життя та впливають на розвиток СВД. Групу порівняння склали респонденти без ознак СВД. Статистичні розрахунки здійснювали за допомогою програм Statistica 8 та SPSS 20.

Результати. За результатами анкетного тестування у 55,9% (123) підлітків, учнів 9-11 класів виявлено СВД, який у 11,8% мав виражений характер. 44,1% підлітків мали набор ознак, які свідчили про наявність помірного ступеня важкості СВД. Найбільш часто серед обстежуваних зустрічалися такі ознаки, як: оніміння і похолодання пальців кистей, стоп (42,8%), порушення сну (44%), зниження працездатності, швидку стомлюваність (37,6%), приступоподібні головні болі (30,7%). Більш ніж в 1/4 випадків реєструвалися схильність до почервоніння обличчя (27,7%) та відчуття утруднення при диханні (23,6%). Підвищену пітливість відзначали 64,7% (у групі порівняння – 35,3%, $p < 0,001$), відчуття серцебиття, «замірания», «зупинки серця» – 88,9% (у групі порівняння – 11,1%, $p<0,001$), відчуття утруднення при диханні (відчуття браку повітря, прискорене дихання) – 96,2% (у контрольній групі – 3,8%, $p<0,001$), порушення функції травлення (схильністьність до запорів, проносів, «здуття» живота, болі) – 92,6% (у групі порівняння – 7,4%, $p < 0,001$), приступообразні головні болі – 83,6% (у конльній групі – 16,4%, $p < 0,001$), зниження працездатності, швидка стомлюваність – 75,6% (у групі порівняння – 24,4%, $p < 0,001$) і порушеннясну – 76% (у групі порівняння – 24%, $p < 0,001$).

Виразність вегетативних розладів була чітко пов'язані з симпатикотоничним варіантом тонусу ВНС при мінімальній (5,6%) зустрічальності нормального ейтоничного тонусу. Найбільш значимими факторами ризику в розвитку СВД у підлітків є малорухливий спосіб життя, хронічні стресові ситуації, недосипання, безладний режим харчування, використання електронних пристроїв біль 3 годин/добу.

Висновки. Висока частота зустрічальності СВД у підлітків свідчить про «перенапруження» вищих регуляторних центрів, подовження якого в поєднанні

з порушеннями способу життя може призводить до нарощування гальмівних процесів в нервовій систем, виснаженні компенсаторних механізмів нервової регуляції та ймовірність хронізації патологічного стану, що потрібно використовувати для створення «вегетативного портрета» підлітка і є підставою для розробки профілактичних заходів для збереження здоров'я.

УДК 616.314-089.5:618.2

ВПЛИВ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ВТРУЧАННЯ НА ОРГАНІЗМ ВАГІТНИХ, ВИБІР КОМПЛЕКСУ АНЕСТЕЗУЮЧИХ ЗАСОБІВ

Юрженко Анастасія Володимирівна
к.мед.н., доцент кафедри
стоматології післядипломної освіти
з курсом терапевтичної та ортопедичної стоматології
Гангур Іван Юрійович
ст. викл. кафедри терапевтичної стоматології
Полянська Адріана Василівна
ас. кафедри терапевтичної стоматології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Ужгород, Україна

Анотації. Стан порожнини рота вагітної впливає на здоров'я всього організму матері, а відповідно, і на здоров'я малюка в її утробі. Тому дуже важливо забезпечити зубам і яснам хороший догляд, стежити за їх станом протягом всієї вагітності. Перед відвідуванням лікаря-стоматолога майбутня мама консультується з лікарем, який веде її вагітність. Якщо жінка здорова і виношує малюка без ускладнень, тоді найкращим періодом для відвідування стоматолога є 2-й триместр. У цей період плід вже не так вразливий, а організм жінки менш сприйнятливий.

Ключові слова: вагітність, плід, стоматологічні втручання, травматичність, тривожність.

Актуальність теми. Вагітні і годуючі матері на стоматологічному прийомі представляють особливу групу ризику у зв'язку з незвичайною психофізіологічною суттю цих періодів життя. Стоматологічна допомога таким пацієнткам повинна надаватися вчасно. Лікування повинно проводитися абсолютно безболісно з використанням місцевих анестетиків, психотерапевтичної підтримки, та премедикації. Біль і стрес провокують викид

в організм адреналіну, який, в свою чергу, діє несприятливо на організм жінки та дитини.

Мета дослідження. Впровадити методику, яка дозволить оцінити ступінь травматичності стоматологічного втручання, його ризик для вагітної, та обрати комплекс анестезуючих засобів для даної групи пацієнтів.

Матеріал та методи дослідження. В обстеженні прийняли участь 12 вагітних на різних строках вагітності у яких виявлено такі зміни в ротовій порожнині: підвищення в'язкості слини і виникнення кислої реакція, порушення кровотоку в найдрібніших судинах, збільшення схильності до відкладання м'якого зубного нальоту у пришийковій ділянці зубів, виникнення множинних зон демінералізації твердих тканин зубів - початкового карієсу, поява ознак запалення ясен - гінгівіту вагітних. Клінічно це проявляється набряком та ціанозом ясен вже з 2-3 місяця вагітності. При наявності загальносоматичних захворювань та токсикозу вагітності ситуація ще більше загострюється. Все це потребує негайного лікування, яке повинне проводитися абсолютно безболісно. При резорбтивній дії всі місцеві анестетики здатні досягати плоду як в ранні, так і в пізні терміни вагітності. Проте біологічне значення їх дії на плід неоднозначне. Тому, для вагітних використовують сучасні анестетики без, або з мінімальним вмістом адреналіну. Бо він, у свою чергу, має такі системні фармакологічні ефекти, які є несприятливими для вагітної жінки, а саме: стимуляція тонічних скорочень міометрія, ослаблення перистальтики ШКТ з підвищенням тонусу його сфінктерів, підвищення рівня цукру в крові, прискорення серцевого ритму, підвищення серцевого викиду, підвищення артеріального тиску [1]

В програму обстеження входило і оцінка ступеня травматичності стоматологічного втручання, їх ступеня ризику для вагітної та дитини. План комплексного знеболення на основі рівнів травматичності. Оцінка характеру та ступеня травматичності стоматологічного втручання.

Ступінь травматичності становить 2 бали (малий) для втручань: препарування каріозної порожнини, операція видалення зуба з приводу

хронічного періодонтиту, операція на слизовій оболонці порожнини рота.

Ступінь травматичності становить 4 бали (середній) для втручань: операція на альвеолярному відростку щелеп, операція видалення зуба із застосуванням бормашини, препарування зубів під штучні коронки, депульпація зуба, видалення каменя з протоки слинної залози, операція видалення зуба з приводу хронічного періодонтиту.

Ступінь травматичності становить 6 балів (високий) для втручань: первинна хірургічна обробка щелепно-лицьової ділянки і шинування, періоститів, флегмон, абсцесів, операція на язику, розтин і дренування запальних вогнищ щелепно-лицевої ділянки [2].

Таблиця 1.

Оцінка рівня тривожності пацієнток у балах.

Ступінь	Бали
високий ступінь	5
середній ступінь	3
низький ступінь	1

Результати досліджень та їх обговорення. Використання подібного підходу до знеболення у вагітних пацієнток, показало, що до групи з незначним ступенем психоемоційної напруги і ризику стоматологічного втручання можна віднести 21,5% пацієнток, з помірним – 77,2%, і із значним – 1,3% вагітних. Сумарна оцінка в балах дозволяє віднести кожну пацієнтку до однієї з трьох груп. Після підрахунку всіх балів і визначення ступеня ризику стоматологічного втручання для вагітної пацієнтки здійснювалось планування знеболення (таб.2).

Таблиця 2.

Ступінь ризику стоматологічного втручання для вагітної жінки у балах.

Ступінь ризику	Бали
Незначний	1- 10
Помірний	11 – 15
Високий	16 – 20

Незначний ступінь ризику стоматологічного втручання - можливе проведення анестезії в умовах стоматологічної поліклініки в повному об’ємі із

застосуванням адекватної місцевої анестезії, характер знеболення в разі вираженої психоемоційної напруги або значної травматичності втручання, показане комбіноване знеболення (премедикація + місцева анастезія). Премедикація: перорально транквілізатор бензодіазепінового ряду - діазепам (реланіум, седуксен, сібазон) з розрахунку 0.1-0.2 мг на кг маси тіла.

Помірний ступінь ризику стоматологічного втручання – проведення анестезії в умовах амбулаторної стоматологічної допомоги з обмеженням об'єму хірургічного втручання. Тривалі і найбільш травматичні втручання переносяться на післяродовий період. Терапевтична допомога надається в повному об'ємі. Показана попередня консультація акушера-гінеколога і терапевта для вирішення питання про можливість проведення стоматологічного лікування при даній патології і акушерсько-гінекологічному статусі в даний термін вагітності. Вибір схеми комбінованого знеболення залежить від переважання тієї або іншої патології, а також рівня тривожності до і під час вагітності. У пацієнток з ускладненням вагітності, гіпотонією, непритомними станами при проведенні лікарських маніпуляцій, а також супутньою анемією (у момент огляду САТ<100 і ДАТ <60 мм рт.ст.) Доцільно як премедикацію використовувати поєднання седуксена 0,1-0,2 мг/кг з метацином 0,5-1,0 мг. У пацієнток з схильністю до гіпертензії при стресових ситуаціях, страждаючих гіпертонічною хворобою в 1-й стадії (у момент огляду САТ >135 і ДАТ- 90 мм рт.ст.), захворюванням щитовидної залози, нирок як премедикація використовувати поєднання седуксена 0,1-0,2 мг/кг і баралгіну 20-30 мг (3 мл стандартного розчину). Місцева анестезія проводиться після досягнення седативного ефекту через 20-25 хв.

Високий ступінь ризику стоматологічного втручання – проводиться в умовах загальносоматичного або акушерського стаціонара із залученням терапевта і анестезіолога незалежно від ступеня травматичності і об'єму втручання. Знеболення планується згідно призначення суміжних спеціалістів або під загальним наркозом. У більшості випадків використовують анестетики артикаїнового ряду, які практично не проникають через гематоплацентарний

бар'єр, і відповідно безпечні для дитини, що обумовлює його перевагу при виборі засобів для місцевого знеболення. Концентрації артикаїну у сироватці крові новонароджених становить приблизно 30% його концентрації у крові матерів. При випадковому внутрішньосудинному введенні матері епінефрину (адреналіну) може зменшувати швидкість кровотоку у матці [2,3].

В даний час дозволені наступні артикаїновмісні препарати: ультракаїн ds, убістезин 1:200000, септанест, брилокаїн, цитокаїн, тримекаїн. Препарати артикаїна з низьким вмістом адреналіну 1:200000 є найбільш безпечним для вагітних жінок. Застосування препарату Ультракаїн® Д-С форте під час вагітності можливе лише після ретельного аналізу співвідношення користь-ризик. Слід надавати перевагу препарату Ультракаїн® Д-С, оскільки він містить менше епінефрину (1:200 000), ніж Ультракаїн® Д-С форте. Він в цьому плані більш безпечний в мінімальних кількостях оскільки не потрапляє в плаценту і в молочні залози. Він дозволений і вагітним, і годуючим жінкам. При цьому, важливо правильно розрахувати дозу анестетика.

Висновки. У ході дослідження було виявлено, що поріг больової чутливості у вагітних жінок набагато нижчий, а ступінь травматичності та ризику – вищий. Тому, насамперед, перед проведенням стоматологічних маніпуляцій, лікар-стоматолог повинен врахувати всі можливі ризики для вагітних, щоб запобігти ускладненням. Препаратом вибору для місцевої анестезії при вагітності є ультракаїн ds (без вазоконстриктора) в карпулах, так, як він є найбільш сприятливим для даної групи пацієнтів. Вагітній жінці не слід нехтувати візитом до стоматолога, адже будь-яка запущена стоматологічна проблема може мати низку серйозних наслідків для здоров'я організму як матері так і дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Добровольська М. К., Глеба Л. А. Пам`ятка для вагітних. Методичні рекомендації. Ужгород-2009р. с.5-7.

2. Добровольська М. К., Локота Є. Ю., Глеба Л. А., Гелей В. М.

Організація профілактики карієсу зубів і захворювань пародонту у вагітних. Методичні рекомендації. Ужгород-2009р. с.23-26.

3. Добровольська М. К., Локота Є. Ю., Глеба Л. А. Методи антенатальної профілактики карієсу зубів та хахворювань пародонту у вагітних. Методичні рекомендації. Ужгород 2009р. с.3-5.

УДК 617.559:616.71-018.3-002

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ВТОМИ У ОСІБ З ГРИЖАМИ МІЖХРЕБЦЕВИХ ДИСКІВ У ПОПЕРЕКОВОМУ ВІДДІЛІ ХРЕБТА

Юрик Ольга Єфремівна,
доктор мед. наук,
Сташкевич Анатолій Трохимович,
Фіщенко Яків Віталійович,
доктори мед. наук, професори,
Улещенко Дмитро Володимирович,
Шевчук Андрій Вікторович,
кандидати мед. наук,
Юрик Надія Єфремівна,
Дуда Борис Сергійович,
лікарі
Державна установа
«Інститут травматології та ортопедії НАМН України»
м. Київ

Вступ/Introductions. Остеохондроз поперекового відділу хребта та його неврологічні прояви є одним із найпоширеніших захворювань, яке призводить до порушення працездатності та інвалідності людей переважно в молодому віці. Остеохондроз, за даними багатьох авторів, є найбільш частою причиною патології хребта та посідає 2-е місце серед населення України серед причин тимчасової втрати працездатності, поступаючись тільки респіраторним інфекціям. Болі в спині зустрічаються в 40–80 % населення. У віці 20–64 роки болі в спині турбують 24 % чоловіків та 32 % жінок. Найчастіше найбільш виражені болі в спині спостерігаються у осіб віком 50–64 років. Спрогнозовано, що у найближчі 10-15 років біль у нижньому відділі спини при дегенеративно-дистрофічній патології хребта стане головною причиною інвалідизації дорослого населення України. Тому актуальним залишається питання надання своєчасної якісної медичної допомоги цій категорії пацієнтів.

Питанням вибору залишається надання консервативного або

оперативного методу лікування дегенеративно-дистрофічної патології хребта з його неврологічними проявами. З цієї точки зору цікавим є погляд на прояв втоми у осіб з цією патологією на етапі надання консервативного або хірургічного лікування.

Мета роботи/Aim – вивчити особливості прояву втоми у осіб з грижами міжхребцевих дисків в попереково-крижовому відділі хребта в передопераційному періоді в залежності від виду оперативного втручання та порівняти ці показники з даними, отриманими у осіб, які отримували консервативне лікування в період загострення процесу.

Матеріали і методи/Materials and methods. Об'єктом нашого дослідження були 71 пацієнт з неврологічними проявами остеохондрозу хребта в попереково-крижовому його відділі, зумовленими грижами та протрузіями міжхребцевих дисків на цьому рівні. 50 пацієнтам були проведені оперативні втручання: 25 – відкрита мікродискектомія та 25 – біполярна мікроендоскопічна дискектомія. 21 особа складали контрольну групу, котрим проводилося консервативне лікування з приводу люмбалгії та люмбоішіалгії в стадії загострення процесу. Тривалість больового синдрому у всіх пацієнтів була більш ніж півроку.

Діагностику втоми та визначення її характеристик проводили за допомогою шкал втоми MFIS-20, FAS та FSS.

Дослідження виконані з дотриманням основних положень «Правил етичних принципів проведення наукових медичних досліджень за участю людини», затверджених Гельсінською декларацією (1964-2013 рр.), ICH GCP (1996 р.), Директиви ЄЕС № 609 (від 24.11.1986 р.), наказів МОЗ України №690 від 23.09.2009 р., № 944 від 14.12.2009 р., № 616 від 03.08.2012 р. Кожен пацієнт підписував інформовану згоду на участь у дослідженні, вжито всі заходи для забезпечення анонімності пацієнтів.

Результати і обговорення/Results and discussions. Встановлено, що відкрита мікродискектомія проведена у 69 % осіб чоловічої статі в молодому віці та у 56 % осіб жіночої статі середнього віку, В похилому віці чоловіки і

жінки оперувалися майже однаково часто: 19 % чол. і 22 % жін. Менш часто оперувалися чоловіки в середньому віці та жінки в молодому віці (12%). Сторона ураження у чоловіків та жінок дещо різнилися між собою: у чоловіків в 44 % випадків операція проводилася зліва, у 38 % – справа і у 18 % – було двостороннє ушкодження; у жінок порівну ушкоджувалися ліва і права сторони (по 22 % випадків), та найчастіше було двостороннє ушкодження – 56 %.

У пацієнтів, котрі оперувалися методом мікроскопічної ендоскопічної біполярної дискектомії виявлені такі показники. Цій методиці лікування надавали перевагу особи молодого віку (73 % чол. та 44 % –жін.). В середньому та похилому віці жінки однаково часто оперувалися: по 28 % в кожній віковій групі. У чоловіків в цих вікових групах розподіл був таким: 18 % осіб середнього віку та 9 % – похилого віку.

Стосовно сторони ушкодження при цьому виді операції виявлено наступне. У 18 % чоловіків ушкодження спостерігалося зліва, у 45 % – справа, у 37 % – двосторонній процес. У жінок в 64 % випадків був лівосторонній процес, у 21 % – правосторонній, 15 % – двосторонній.

Осіб контрольної групи було майже порівну: 11 чоловіків та 10 жінок. Вікові групи розподілилися майже порівну: приблизно по 33 % в кожній віковій групі. Сторона ушкодження у 9 % чоловіків була зліва, у 45 % – справа, у 36 % випадків була двостороння симптоматика. У жінок у 60 % випадків спостерігалася лівостороння симптоматика, у 30 % – правостороння і у 10 % випадків був восторонній процес. Такі розбіжності в характері протікання процесу можна пояснити особливостями фізичного навантаження на поперково-крижовий відділ хребта, який неоднаково навантажують чоловіки та жінки.

При вивчені характеру втоми у наших пацієнтів виявлено наступне.

Таблиця 1.

Характеристика втоми у осіб з різновидами дискектомії при локалізації гриж в попереково-крижовому відділі хребта

Вид операції	MFIS-20	FAS	FSS
Відкрита мікродискектомія	3,57± 0,15 **	2,18±0,49 **	2,00±0,81 *
Біполярна мікроендодискектомія	1,80± 0,54 *	1,22± 0,65 **	0,63± 0,02
Контрольна група	0,36± 0,08	0,33± 0,03	1,6± 0,14 *

Примітка: * – $p < 0,5$;

** – $p < 0,05$

Проведені дослідження показали, що у всіх обстежених пацієнтів були відсутні ознаки хронічної втоми, оскільки за даними шкали MFIS із 20 можливих балів у всіх обстежених показники були нижче 12 балів (від 12 до 20 балів – маркери прояву хронічної втоми).

Нами виявлені розбіжності в оцінці показників втоми між двома групами хворих, яким проводилися оперативні втручання.

При обстеженні за допомогою шкали MFIS-20 у осіб першої клінічної групи (відкрита мікродискектомія) виявлені такі скарги. В 53 % випадків пацієнти скаржилися на свої фізичні здібності: рухи у них були незграбними і некоординованими; вони відчували слабкість у м’язах ніг, були проблеми з тривалим фізичним навантаженням; вони мало рухалися при фізичних навантаженнях. Середній бал в цій субшкалі сягав 34 ± 1,5. При аналізі тверджень стосовно когнітивних питань, таких як пам’ять, концентрація уваги та прийняття рішень пацієнти цієї групи у 47 % випадків скаржилися на свою забудькуватість, концентрацію уваги, їм важко було приймати рішення; була проблема із виконанням завдань, що вимагають продумування. Середній бал складав 27± 0,9. Стосовно психосоціальних аспектів їхнього здоров’я, то їх менше мотивувало приймання участі в соціальних заходах; вони були обмежені у своїх можливостях робити якісь речі поза домом. Субмасштабний діапазон в психосоціальній субшкалі складав 5 ± 0,4 бали.

Шкали FAS та FSS визначили теж наявність у них фізичної та психічної

втоми, які у 68 % і 61 % випадків були легкого ступеню, але у 32% і 39 % випадків відповідно наближалися до помірного ступеню.

Стосовно осіб другої клінічної групи (особи, яким була проведена біполярна мікроскопічна ендоскопічна дискектомія) у значної кількості пацієнтів (47 %) було також виявлено наявність глобальної втоми легкого ступеню, але з нижчими показниками, що видно з таблиці 1.

Деякі відмінності у них були виявлені і при опитуванні по субшкалам MFIS-20. У фізичній субшкалі субмаштабний діапазон у 41 % опитаних коливався від 11 до 29 балів. Пацієнти скаржилися переважно на проблеми навіть з незначним фізичним навантаженням; вони часто були незграбними і нескоординованими, малорухомими. У субшкалі пізнавальних фунцій у 31 % опитаних були проблеми з концентрацією уваги, інколи у них виникала забудькуватість. Середній бал у цій шкалі у них сягав 18± 2.1. В психосоціальній субшкалі середній бал складав 2± 0,4 бали.

Значення показників шкал FAS та FSS коливалися в межах показників легкого ступеня, але вони були нижчими, ніж у осіб першої клінічної групи.

У осіб контрольної групи значення субшкал фізичної втоми, психічної втоми, мотиваційної втоми та зниженої активності не мали будь-яких достовірних відмінностей між окремими спостереженнями над пацієнтами цієї клінічної групи та наближалися до показників, близьких до нормальних значень.

Отже, визначення показників втоми за допомогою стандартизованих шкал MFIS-20, FAS та FSS допомагає покращити відбір пацієнтів до того чи іншого виду оперативного мікрохірургічного втручання на попереково-крижовому відділі хребта з приводу гриж міжхребцевих дисків на цьому рівні та покращити складання індивідуальних програм реабілітації пацієнтів в післяопераційному періоді.

Висновки/Conclusions.

1. Проведені дослідження показали, що особам з неврологічними проявами остеохондрозу хребта в попереково-крижовому відділі, зумовленого

грижами міжхребцевих дисків, притаманні скриті ознаки втоми, які можна виявити, провівши дослідження за допомогою стандартизованих шкал втоми.

2. Визначення показників втоми за допомогою стандартизованих шкал MFIS-20, FAS та FSS допомагає покращити відбір пацієнтів до того чи іншого виду оперативного мікрохірургічного втручання на попереково-крижовому відділі хребта з приводу гриж міжхребцевих дисків на цьому рівні та покращити складання індивідуальних програм реабілітації пацієнтів в післяопераційному періоді.

3. Найбільш чутливою у визначенні рівня втоми у пацієнтів з ознаками неврологічних проявів остеохондрозу хребта є шкала втоми MFIS-20, яка значно покращує диференційований відбір пацієнтів до мікрохірургічного втручання у пацієнтів з грижами міжхребцевих дисків в попереково-крижовому відділі хребта.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

UDC 615.065:616-053.2

CURRENT CHALLENGES OF PHYSICIANS' DRUGS SAFETY PERCEPTION IN EXPERIENCE AMONG PEDIATRIC PATIENTS

Kozak Dmytro
Postgraduate student of the pharmacology department
Bogomolets National medical university
Kyiv, Ukraine

Introductions. Thanks to the consolidation of all available data in the world, it has become possible to find out the answers to the most insistent questions about the safety and effectiveness of medicines. Recent years have been characterized by the emergence of information on new important risks, which are inherent to widely known drugs, more specifically: ACE inhibitors, hydrochlorothiazide, ulipristal, fluoroquinolones, clarithromycin, valproates, etc. In addition to the fact that new information has been revealed about the specific problems of certain medicinal agents, pharmacovigilance has identified risk factors that contribute to these problems and developed measures to minimize them [8].

Children and adolescents are specifically vulnerable to adverse drug reactions (ADRs). ADRs are more common and can be more severe in pediatric patients than in adult patients [1]. Well-grounded data on ADRs in children and adolescents are very restricted [4], especially due to the often off-label use. A review on drug prescription by physicians in pediatric medical treatment showed that as many as 65 % of prescriptions in the hospital setting and 31 % of prescriptions in the primary health care setting were off-label. These represent a risk in the treatment of younger patients. Therefore, spontaneous reports on ADRs are an essential source of information to better characterize the risks of drugs and occurrence of side effects in

children [5]. However, the problem of ADRs under-reporting is quite spread [3]. For instance, in Germany, the reporting rate in children is only half as high as in adults [6]. This inconsistency could be potentially caused by the fear of probable legal consequences in the case of ADRs owing to medical malpractice or off-label use [5, 6]. Studies have shown a great influence of ADRs on the life quality of children / adolescents and their families [8] and on therapy problems due to ADRs [4]. Nevertheless, not so much is known about the extent to which doctors include ADRs in their decisions concerning treatment or in the communication to patients and their parents.

Our study was aimed to investigate the physicians' perception on ADRs reporting in the children and adolescents' treatment and stresses on side effects of drugs among pediatric patients.

Materials and methods. There were used common science theoretical methods (system analysis, generalization and systems approach); bibliographic method (elaboration of scientific related literature on topic) and sociological method (online questionnaire survey).

Results and discussion. 69 among 127 doctor taking part in survey said that ADRs play a slight role in their patient care, and 4 (3 %) stated that they play no role at all. In contrast, for 47 (37 %) of the respondents, drugs side effects play a moderate role in their patients' treatment, and for 7 (6 %) a significant role.

29 (23 %) of all 127 participants declared that they were unable to evaluate how many of their pediatric patients experienced ADRs during treatment with medicinal agents. The other physicians estimated that 7.5 % of their pediatric patients were influenced by drugs side effects. Of the 127 physicians, 42 (33 %) felt unable to determine how many patients had a need of an ambulatory treatment because of ADRs. The participants left stated that 2 % of their pediatric patients had to have ambulatory treatment due to occurred side effects. Regarding the frequency of hospitalization or a prolonged hospital stay due to ADRs, 49 (39 %) of the 127 physicians could not roughly calculate how many of their pediatric patients were affected. 11 (9 %) among all 127 respondents claimed that none of their pediatric

patients had to be hospitalized or stay in a hospital for a longer time due to ADRs. The remaining physicians evaluated that 1 % of children and adolescents were affected by (prolonged) hospitalization. These doctors' professional experience did not differ from those who asserted that none of children and adolescents had to be hospitalized or experienced a prolonged hospital stay [7].

Concerning crucial causes of drugs side effects with several answers possible, 82 (65 %) of the 127 participants chose "active ingredient profile", 44 (35 %) "disposition (genetic/underlying disease", 40 (31 %) "dosage mistakes", 40 (31 %) "increase of dosage", 33 (26 %) "active ingredients interactions", and 25 (20 %) "non-compliance of the patient/parents". Doctors working in neuro-/social pediatrics mentioned "increase of dosage" and "active ingredients interactions" more often than other physicians taking part in the questionnaire. Single mentions on other reasons connected to parents' concerns triggered by the information about probable drugs side effects and a general ambivalence of the parents about drug administration to their children, allergies, drugs use for the treatment of wrong diseases (e.g., exanthema due to amoxicillin in case of infectious mononucleosis), or exogenous factors. Of all 127 participants, 8 (6 %) felt unable to estimate the most important causes for side effects of drugs.

The supreme priority was given to "checking on correct drug use", "discontinuation of drug therapy", "active ingredient change", and "ADR symptomatic treatment". Of all respondents, 16 (13 %) of 127 participating physicians were unable to prioritize their answers. Some doctors added further statements on measures to take in case of dug side effects occurrence: 3 (2 %) connected to communications with the parents, e.g., "Discussion of the next steps with patients and parents, explain with patience, participatory decision-making."; 1 (1 %) participant mentioned the "use of supportive medication e.g. to protect the intestinal flora when antibiotics are administered"; and 2 (2 %) respondents said they cannot give a statement on frequent measures taken in case of an ADR [6].

Conclusions. Doctors' perception on ADRs were ambivalent. On the one hand, drugs side effects influenced their parents consultations and drug therapy choice, on

another one, they had problems to evaluate the impact of ADRs on their child and adolescent patients. Physicians report ADRs rather seldomly to the authorities, resulting in a potential gap in patient safety.

To adjust general safety of pediatric patient, doctors' vigilance should be enhanced. Pharmacovigilance measures should be better delated to physicians, and the reporting processes should be more simple to fit better in the physicians' medical care.

REFERENCES

1. Choonara, I. (2013). Educational paper: aspects of clinical pharmacology in children-pharmacovigilance and safety. European journal of pediatrics, 172(5), 577-580.

2. Gates, P.J., Meyerson, S.A., Baysari, M.T., & Westbrook, J.I. (2019). The prevalence of dose errors among paediatric patients in hospital wards with and without health information technology: a systematic review and meta-analysis. Drug safety, 42(1), 13-25.

3. Hussain, R., Hassali, M.A., Muneswarao, J., & Hashmi, F. (2020). Physicians' understanding and practices of Pharmacovigilance: qualitative experience from a lower middle-income country. International journal of environmental research and public health, 17(7), 2209.

4. Jeschke, S., Woltermann, S., Neininger, M.P., Pauschek, J., Kiess, W., Bertsche, T., & Bertsche, A. (2021). Interviews with patients aged 6–17 years provide valuable insights for physicians who need to deliver an epilepsy diagnosis. Acta Paediatrica, 110(5), 1556-1561.

5. Kaushal, R., Bates, D.W., Landrigan, C., McKenna, K.J., Clapp, M.D., Federico, F., & Goldmann, D.A. (2001). Medication errors and adverse drug events in pediatric inpatients. Jama, 285(16), 2114-2120.

6. Kimland, E., & Odlind, V. (2012). Off-label drug use in pediatric patients. Clinical Pharmacology & Therapeutics, 91(5), 796-801.

7. Neininger, M.P., Jeschke,S., Kiesel, L.M., Bertsche, T., & Bertsche, A.

(2021). Physicians' perspectives on adverse drug reactions in pediatric routine care: a survey. World Journal of Pediatrics, 1-9.

8. Zaichenko, G.V., Matveieva, O.V. Bezpeka likarskykh zasobiv u rozrizi zdiisnennia farmakonahliadu [In Ukrainian: Безпека лікарських засобів у розрізі здійснення фармаконагляду] (2021). Materialy «Naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu do Vsesvitnoho dnia bezpeky patsiientiv 2021 roku» [In Ukrainian: Матеріали «Науково-практичної конференції з міжнародною участю до Всесвітнього дня безпеки пацієнтів 2021 року»], (Kyiv, 17 veresnia 2021 r.), NAMN Ukrainy, NMU imeni O.O. Bohomoltsia, DU «Instytut hromadskoho zdorovia imeni O.M. Marzeieva NAMN Ukrainy», Ukrainska asotsiatsiia hromadskoho zdorovia. Kyiv, MVTs «Medinform», S. 54-55.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ ПРЕПАРАТІВ ІНСУЛІНУ У ФІКСОВАНІЙ КОМБІНАЦІЇ З C-PEPTIDE

Решетняк Людмила Расулівна
к.т.н., доцент
Коломієць Ангеліна Аланівна
Студентка
Національний Авіаційний Університет
м. Київ, Украина

Вступ. Цукровий діабет є одним із найпоширеніших захворювань обміну речовин із хронічним перебігом. Приблизно половина хворих на різні форми цукрового діабету потребує постійної або тимчасової інсулінотерапії. Неефективне лікування призводить до декомпенсації стану пацієнтів та розвитку стійких патологічних змін організму, що значно погіршують якість життя та можуть призводити до інвалідизації. У зв’язку із цим актуальними є питання вдосконалення існуючих та розробки нових засобів для терапії цукрового діабету. Зокрема це стосується препаратів інсуліну.

Мета роботи. Метою роботи є розробка препаратів інсуліну у фіксованій комбінації із C-peptidez підвищеним фармакологічним потенціалом.

Матеріали та методи. Численні дослідження 2015-2021 років довели що молекула C-peptide має додаткові функції, про які не було відомо раніше. У контексті лікування хворих на цукровий діабет її можна використувати для запобігання розвитку та попередження прогресування таких ускладнень як нейропатії, нефропатії, остеопороз та ретинопатії. Для створення препаратів інсуліну у фіксованій комбінації із C-peptide запропоновано використовувати технологію рекомбінантної ДНК.

Результати та їх обговорення. Оскільки молекула C-peptide являє собою послідовність амінокислот – шлях введення в організм препаратів із такою діючою речовиною передбачає ін'єкційну форму. Для зменшення інвазивності терапії препаратами на основі пептидних структур використовують метод підшкірних ін'єкцій. Отже, при розробці фіксованої комбінації інсуліну із C-

peptide слід орієнтуватися на кінцевий продукт у вигляді розчину для підшкірних ін'єкцій. З метою підвищення прихильності пацієнтів до такого лікування рекомендовано створити фіксовану комбінацію C-peptide з інсуліном. Таким чином, при збільшенні ефективності лікування цукрового діабету добова кількість ін'єкцій для конкретного пацієнта залишиться сталою. Для одержання послідовності C-peptide запропоновано застосовувати штами *S. cerevisiae* та технологію рекомбінантних векторів експресії. Користуючись технологією рекомбінантної ДНК, можливо синтезувати білок C-peptide шляхом вбудування гену, кодуючого необхідну послідовність, у генотип продуцента після чого додати отриманий білок до інсуліну, створивши таким чином фіксовану комбінацію. За останні 10 років з'явилося декілька препаратів із пептичної структурою молекул основних діючих речовин. Зокрема, це комбінації з ліраглутидом, аналогами соматотропного гормону людини тощо. Такі препарати успішно для лікування пацієнтів, є безпечними та ефективними.

Висновки. У зв'язку із значною поширеністю інсулінозалежних форм цукрового діабету та масштабами негативних наслідків хвороби для суспільства питання ефективності лікування та запобігання розвитку ускладнень цієї хвороби давно вийшло за рамки суто клінічного інтересу. У роботі викладено перспективи розробки препаратів інсуліну у фіксованій комбінації із C-peptide, що мають підвищений фармакологічний потенціал а також запропоновано методи отримання молекули C-peptide. Передбачається що застосування результатів роботи на практиці сприятиме підвищенню прихильності пацієнтів до лікування а також зниженню економічних збитків внаслідок зменшення частоти випадків непрацездатності та інвалідизації пацієнтів із інсулінозалежними формами цукрового діабету. Також передбачається що застосування запропонованих препаратів сприятиме значному покращенню якості життя пацієнтів, оскільки не призведе до збільшення числа ін'єкцій на добу поряд із значним підвищенням ефективності лікування.

TECHNICAL SCIENCES

УДК 005.591.6:659:629.76

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF AIR TRANSPORTATION IN UKRAINE

Abrazhan Kateryna Ihorivna
Homma Andrii Serhiyovich
Scientific advisor
Konovalyuk V. S.
candidate of Physical and Mathematical science
Associated Professor
National Aviation University, Kyiv

Introduction In Ukraine, due to the difficult situation because of quarantine, monopolization processes in the air transport industry have intensified. Due to the pandemic, the number of daily flights has dropped many times around the world.

Continuation and strengthening of monopolization processes in the air transport industry, led to negative consequences. For example, there will be a decline in the economic and political process, the development of air traffic will stop and airports will lose big revenues.

Along with airlines, Ukrainian airports also suffer. The amount of funds of airlines does not allow to ensure the operation of airports in terms of continued quarantine. The aviation industry will not be able to survive this process of stopping without the help of the state. After all, such a large-scale stop happened for the first time in its history. [1]

The aim of the work: To perform research on the current state of the air transportation sector in Ukraine and make a forecast for the passenger flow in 2022. To determine prospects of the development of the transportation sector in Ukraine.

Materials and methods: To find the information and statistical data, the open

resources and the Internet network were used. For the estimation of the future number of transported passengers by air, the trend method of forecasting was used.

In September 2020, flight service decreased by 56% less than in 2019. Thus, the resumption of flights by the end of 2020 will not be as fast as expected at the beginning, but some shipments are still carried out. [2]

Despite the difficulties the modern world of aviation faces nowadays, some air carriers still keep afloat and even try to change things for the better. The Hungarian low cost carrier Wizz Air, in July of 2020, opened a new base in Lviv Danylo Halytskyi airport, and expanded the geography and quantity of flights providing cheap travels to the greater amount of Ukrainians and foreign guests. [3]

Another good news that give us a hope that the industry will recover and rejoice the travelers across the country, is the registration of two new airlines - The BEES Airlines and East-West, which are now operating theri flights in Kiev Sikorsky Airport. The Bees Airlines took the niche in the low cost air transportation, complementing the fact that the consultant and the future potential head of the airline Evgeniy Hainatskyi was earlier a chief manager in the successful and young low cost carrier Sky Up. [5] The East-West airline is headed by another individual but more likely will take the most of the domestic air passenger and cargo transportation in Ukraine. [6]

Nonetheless, worldwide trends in the development of transportation systems point to the need for quick adoption of cutting-edge transportation technology and regional mobility projects. Transportation becomes more and more energy efficient and environmentally friendly, as well as safer and more convenient for customers (passengers and customers). Many governments all over the world are seeking to replace the majority of internal combustion engine passenger automobiles with electric vehicles by 2030. Vehicles are becoming faster, more efficient, and more environmentally friendly, which is a major trend in all modes of transportation. Railway travel of 350 km/h is becoming a reality, while "Maglev" technology can already reach speeds of 500 km/h and higher.

To estimate the forecasted number of passengers, transported by airlines in the

Ukrainian airports, there was used trend method. From the table below we can see the number of passengers transported for the period of 2017-2021 and forecast for 2022. As we can conclude from results, the estimated number will be on the same level as in 2018.

Table1.

Statistical data on passengers transportation

Passenger transportation by air i thousands, of pax	
2017	15940
2018	17657
2019	18628
2020	6811
2021	12025
Forecast for 2022	17947,4

Picture1. Graph, representing the trend of air transportation by air in Ukraine.

Conclusion It should be also noted that in order to create an efficient transport complex in Ukraine and to contribute to achievement of the regional transport “hub” status the Strategy takes into account the following global tendencies in the field of transport: high technological complexity of the transport means and their ergonomics, the multimodality, satellite navigation, “intelligent” transport systems, information technology, e-document management; use of composite materials, reduction of metal content, improvement of vehicles’ aerodynamics and safety; fuel efficiency and eco-safety of vehicles, use of alternative fuel types, "green" transport; mass containerization, multimodality, interoperability of transport systems in delivery

chains; accelerating and ensuring timely delivery of passengers and freight by high speed transport means and logistics development.

For now the trends of development of the Ukrainian aerospace sector are more than satisfactory. It is planned to open new routes and expand the geography of flights, as well as the number of passengers who use the air transportation services.

REFERENCE LIST:

1. Життя або смерть: чи залишиться цивільна авіація після пандемії [Electronic resource]. – Access mode: https://www.unian.ua/tourism/wheretogo/karantin-ta-civilna-aviaciya-shcho-bude-z-galuzzyu-pislya-pandemiji-10996097.html

2. Візз Ейр Україна. [Electronic resource]. – Access mode:: https://wizzair.com/en-gb

3. Пандемія проти польотів: наскільки зменшився авіатрафік в Україні у вересні [Electronic resource]. – Access mode: https://news.24tv.ua/pandemiya-proti-polotiv-naskilki-zmenshivsya-novini-ukrayini_n1430575

4. В Україні з’явилась нова авіакомпанія [Electronic resource]. – Access mode: https://dyvys.info/2020/07/28/v-ukrayini-z-yavylas-nova-aviakompaniya/

5. Зараз в Україні йде робота над створенням, щонайменше, двох нових авіакомпаній. Одна з них буде займатися чартерними перевезеннями, можливо, вже восени поточного року. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.uvidpustku.com/interview-yevhenii-khainatskyi-bees-airline/

6. Угорська бюджетна авіакомпанія Wizz Air оголосила про відкриття 1 липня 2020 року нової бази у Міжнародному аеропорту "Львів" імені Данила Галицького. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/29/659946

THE ESTABLISHMENT OF EFFECTIVE LOGISTICS CENTERS IN AZERBAIJAN IS THE MAIN PRIORITY FOR THE DEVELOPMENT OF THE CAUCASUS REGION

Gasymov Shakir Vahid
master
Karimov Balaaga Asad
associate professor
National Aviation Academy
Baku, Azerbaijan

Abstract: This article analyzes the development of logistics centers in the Republic of Azerbaijan, which makes it possible to increase the traffic in the TRACECA international transport corridor. The ongoing large-scale projects for the construction of new logistics centers in Azerbaijan and the more efficient use of the potential of transit freight traffic open up favorable opportunities for a stable increase in income.

Key words: Logistics, Transport corridors, logistics centers

Introduction: The development of the transport system is of great importance for the Republic of Azerbaijan.

Main part: Transport, along with such infrastructural spheres of the country's economy as energy, communications, education, healthcare, satisfies the primary needs of the life of society, playing an important role in achieving social, economic, foreign policy, and other priorities of the state.

There are about 25,000 kilometers of roads in Azerbaijan serving domestic freight traffic and access to international highways. Highways in Azerbaijan run parallel to the main railway lines. The main highways through which international transport passes are the border corridor Baku-Alat-Ganja-Kazakh-Georgia (the Azerbaijani section of the TRACECA corridor) with a length of 503 km and the so-called North-South from the border with Russia to the border with Iran 521 km. From

the city of Yevlakh (on the Baku-Tbilisi highway), the highway to Nagorno-Karabakh departs to the south.

Azerbaijan actively participated and rendered great assistance in the restoration of the historical Silk Road - the development of the TRACECA program closely cooperating with many countries of the world, the European Union, and other international organizations. The Republic of Azerbaijan which is among the eight countries of the former union (Georgia, Armenia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan), initiated the establishment of the European Commission TRACECA program at a conference in Brussels in 1993. [3]

In 2020, the volume of freight traffic constituted 52 million 761.9 thousand tons, cargo turnover - 158.3 million tons on the Azerbaijani section of the Europe-Caucasus-Asia transport corridor. Compared to the previous year, there was an increase in freight traffic on the Azerbaijani section of the Europe-Caucasus-Asia transport corridor; in 2019, this growth increased by 0.2 percent compared to 2018. 34 million 610.9 thousand tons, or 65.6 percent of cargo transported by road 13 million 326.6 thousand tons, or 25.3% transported by rail, 4 million 824.4 thousand tons or 9.1%, by sea, as well as 15.3% or 8.77 million tons of transit cargo, was transported along the corridor. [2]

The Aran economic region is among one of the 10 economic regions of Azerbaijan. It Includes 16 administrative districts and 18 cities. It borders on Iran in the south, as well as on the economic regions of Upper Karabakh, Ganja-Gazakh, Sheki-Zagatala, Gorny Shirvan, Absheron, and Lankaran. The region consists of the districts of Agdash, Agjabadi, Barda, Beylagan, Bilasuvar, Goychay, Hajigabul, Imishli, Kurdamir, Neftchala, Saatli, Sabirabad, Salyan, Ujar, Yevlakh, Zardab as well as the cities of Mingachevir, Shirvan, and Yevlakh.

The area is 21,150 km², which constitutes 24.7% of the total area of the republic.

Population - 2116.0 thousand people. for 2020. The region is generally characterized by a dry subtropical climate.

Transport lines pass through the territory of this region, connecting Baku with

the main economic regions, Georgia, Iran, and Turkey. Recently, there has been a trend towards an increase in the number of international traffic, which has increased the importance of these transport routes. The Yevlakh airport operates in the region, which is used for agricultural work.

In 2020, 19 million 886 thousand goods were transported by road in the Aran region. In this region, the largest amount of goods were transported to the city of Mingachevir, which constituted 30% percent of goods transported from the region. The main reason for the development of this region is the Europe-Caucasus-Asia international transport corridor. This corridor is rapidly developing on the territory of the Republic of Azerbaijan. In 2020, 38,491.4 thousand tons of cargo were transported via the Europe-Caucasus-Asia transport corridor through Azerbaijan, the turnover of goods amounted to 9254.3 million tons/km. [2]

The territory of Azerbaijan, along which the historical Silk Road passes, has always been known as a strategic trade and economic corridor connecting Europe and Asia and even very distant countries. In modern conditions, countries have to qualitatively change the existing links, however, regional transport corridors still retain their importance in the global communication system. The role of Azerbaijan in this area is growing and acquires special significance in the context of the new challenges of the globalized world. The favorable geographical position of the republic, large-scale projects being implemented, more efficient use of the potential of transit and freight traffic open up favourable opportunities for a stable increase in the volume of income from this territory.

Thanks to the TRACECA and North-South international transport corridors, Azerbaijan has become a transport hub in the Caucasus, and now it is important to attract goods to these corridors. Azerbaijan has successfully synchronized the work of the North-South and East-West international transport corridors.

Taking into account the existing strengths and capabilities of the country, the main goal of Azerbaijan is to turn the country into a leading logistics and trade center of regional importance, creating efficient logistics centers with stable parallel links with other countries for the period after 2025. In order to solve this problem, logistics

and shopping centers having stable links with international markets will be created in Azerbaijan.

Conclusion: By 2020, the construction of four logistics centers was to be completed in the territory of Azerbaijan. Two logistics centers will be located on the North-South international transport corridor, one logistics center in the Khachmaz region, the other in the Astara region [1]

The other two logistics centers will be located on the way to the Europe-Caucasus-Asia international transport corridor, in the Yevlakh and Gazakh regions.

Therefore, the construction of a logistics center in the Yevlakh region will make it possible to increase the traffic in the international transport corridor with the creation of new jobs for the residents, as well as, improve the socio-economic situation of the region.

REFERENCES:

1. Стратегическая дорожная карта по развитию логистики и торговли в Азербайджанской Республике от 6 декабря 2016 года

2. https://www.stat.gov.az/ Национальный комитет статистики Азербайджанской Республики за 2017 год.

3. http://www.traceca-org.org/ru/glavnaja/

SINTERED AND HOT FORGED POWDER EQUIATOMIC ALLOY TICRFENICUC: COMPARISON OF STRUCTURE AND PROPERTIES

Marych M. V.
PhD, Researcher
Bagliuk G. A.
Doctor of science, Prof.
Grypachevsky O. M.
PhD, Senior Researcher
Goncharuk D. A.
Researcher
Institute for Problems
of Materials Science NAS of Ukraine
Kyiv, Ukraine

A characteristic feature of high entropy alloys is the content in their composition of not less than 5 basic elements, mainly in the equiatomic ratio. The presence of a large (not less than five) number of heterogeneous, but in an equal number of atoms, having different individual properties, imposes its specificity on the formation of a solid solution of high entropy alloys. The high entropy of mixing causes the minimization of the free Gibbs energy, which leads to the preferential formation of solid solutions with a BCC, FCC or FCC + BCC structure. The phases formed on the basis of solid solutions are more stable [1-3]. Alloys with such structures have high hardness, strength, wear resistance, oxidation resistance, etc. These properties of high entropy alloys are due to the slow diffusion of atoms in a multicomponent matrix, a significant distortion of the lattice, which arises in connection with the difference in the atomic dimensions of the constituent elements of the alloy, as well as the interaction between elements in phases based on a solid solution [4-8]. When giving carbon in the alloys, high entropy carbides will form.

To obtain HEAs the most widely used were various casting technologies [1-3]. However, in recent years, the methods of powder metallurgy are gaining increasing popularity in the development and production of these alloys [4-5]. The purpose of the work is to study the influence of the manufacturing method on the crystalline

structure, phase composition and properties of the Ti-Cr-Fe-Ni-Cu-C equiatomic alloys.The initial Ti, Cr, Ni, Cu, Fe, and C powders with the purity of 99.5 - 99.9% were used as the starting elements for the preparation of the equiatomic alloys of the Ti-Cr-Fe-Ni-Cu-C system. Alloys were produced by two methods of powder metallurgy – vacuum sintering and hot-forging with subsequent annealing.

The starting powders were dosed on an electronic scales. The charge of the equiatomic composition was prepared by mixing the powders in a drum mixer with a diagonal axis for 2 hours with the addition of alcohol. From the obtained mixture, cylindrical billets with a diameter of 20 and 40 mm at a pressure of 700 MPa were extruded in a steel matrix. Consolidation of powder blanks by hot forging was carried out on a dougostator press at a temperature of 1050°C in argon. Sintering of the samples and annealing of the stamped samples were carried out in a vacuum induction furnace at 1200°C for 2 hours. X-ray diffraction studies of high entropy TiCrFeNiCuC alloys, obtained by different methods, revealed features both in the phase composition and in the defectiveness of their crystal unit cell. Regardless of the method of preparation, alloys had a heterogeneous structure. On the X-ray diffraction pattern of the alloy obtained after sintering at 1200°C for two hours, a number of lines characterizing the phase with a FCC lattice are fixed, as well as TiC carbide.

Fig. 1. XRD patterns of TiCrFeNiCuC alloys, obtained by vacuum sintering (a) and hot forging with subsequent annealing (b)

Microhardness measurements: a FCC structure with a crystal lattice parameter equal to a = 0.36098 nm has a microhardness of 4.9 GPa, a structure with a crystal lattice parameter equal to a = 0.35877 nm has a microhardness of 6.8 GPa.

Along with solid solutions of the FCC type in the highly entropic TiCrFeNiCuC alloy obtained by sintering at 1200° C for two hours, titanium carbide with a crystal lattice parameter of 0.43215 nm is formed. According to the dependence of the TiC cell parameter on the amount of carbon bound in it in the sintered alloy, there is a TiC phase with an atomic ratio of carbon to titanium of 0.74 ($TiC_{0.74}$). X-ray diffraction studies of the alloy TiCrFeNiCuC, obtained by hot forging and subsequent high-temperature annealing, indicate the formation of a heterophase structure of the alloy. The X-ray spectrum of the alloy is represented by phases of FCC, BCC, TiC and Cr_3C_2 carbides (Fig. 1 b). One of the phases with the parameter a_1 = 0.36046 nm a_2 = 0.35815 copper i.e. with a high copper content, another phase of FCC with a_2 = 0.35815 nm is closer to the nickel parameter, i.e. with a high content of nickel.The microstructure of the sintered and stamped alloys consists mainly of two structural regions. According to micro-X-ray spectral analysis, the light phase has an increased content of Cu, Fe, and Cr. The darker phase is the result of the maximum interdiffusion of all elements of the alloy and has an increased concentration of Ni, Ti and C. Consequently, the dark phase contains TiC. In the stamped alloy, a much greater dispersion of the structural elements is observed compared to the sintered alloy, as well as the presence of two carbides – TiC and Cr_3C_2, which is explained by the influence of hot forging.

Fig. 2. Microstructures of sintered (a) and hot forged (b) equiatomic TiCrFeNiCuC alloys

Analysis of the processes of structure formation of high entropy phases formed in alloys of TiCrFeNiCuC composition, inclusions of various compounds showed a significant increase in the defectiveness of crystal structures and, accordingly, an increase in the microhardness of both individual structural components and hardness of the alloy as a whole, using preliminary hot forging of porous blanks. In the sintered alloy, the hardness is 30 HRC, in the alloy with the preliminary hot forging, the hardness increased to 42 HRC (Table 1).

Table 1

Characteristics of TiCrFeNiCuC alloys obtained

№	Production method	Density, g/cm^3	Porosity,%	Hardness, HRC
1	sintering	6,28	4,0	30
2	forging and annealing	6,40	2,2	42

Thus, preliminary hot forging during the formation of a high entropy alloy intensifies the processes of structure formation, causes redistribution of carbon (with the formation of chromium carbide Cr_3C_2, titanium carbide TiC is formed with a smaller carbon content in TiC to 0.58), and also provides processes that lead to significant distortion of the crystalline lattice of the forming phases, which contributes to the strength of the alloys.

REFERENCES

1. *Ch. Zhang et al.*, “Computational Thermodynamics Aided High-Entropy Alloy Design,” JOM, vol. 64, No. 7, pp. 839—845, 2012.

2. *J.W. Yeh*, “Recent progress in high-entropy alloys,” Ann. Chim. Sci. Mat., vol. 31, pp. 633—648, 2006.

3. *Firstov S.A., Gorban V.F., Krapivka N.A.* Mechanical properties of cast multicomponent alloys at high temperatures // Current problems of physics material science. - 2008. - Issue. 17. - P. 126-139.

4. *Fan Y. H, Zhang Y. P, Guan H. G, Suo H. M, He L.* AlNiCrFe*x*$Mo_{0.2}$CoCu High Entropy Alloys Prepared by Powder Metallurgy // Rare Metal Materials and Engineering. – 2013. Vol. 42, No.6. – P. 1127–1129.

5. *Bagliuk G.A., Marych M.V., Mamonova A.A., Gripachevsky A.N.* Features of the structure formation in the sintering of compacts from a multicomponent charge of the TiCrFeNiCu system // Powder Metallurgy. - 2015. - No. 9/10. - P. 46-52.

CURRENT STATUS OF RESEARCH ON DRY SHRINKAGE PROPERTIES OF CEMENT STABILIZED MACADAM

Sun Jian
PhD-student
Voronova Yelizavera
Associate Professor
Kharkov National Automobile and Highway
Kharkov, Ukraine

Introduction Cement stabilized macadam (CSM) as a semi-rigid base mix has been widely used in the construction of high-grade highway base, which has the advantages of high strength, stability, anti-scouring ability and low engineering cost.At the same time, it also has its own defects: the pavement paved with semi-rigid base mixes such as cement stabilized macadam will have cracks in the surface layer one after another after several years or even months of use. This kind of cracks in the initial stage is often manifested as micro-cracks, but with the role of vehicle loading, road surface rainwater infiltration, alternating changes in environmental temperature and other factors combined, micro-cracks will further expand, and gradually develop into transverse cracks, longitudinal cracks and even local network cracks, resulting in the reduction of pavement performance, and eventually produce structural damage It is found that the evolution of cracks often starts from the sub-grade, that is to say, the micro-cracks generated by the sub-grade itself induce the cracking of high-grade semi-rigid sub-grade pavement, and this kind of cracks caused by the shrinkage of the sub-grade mixture, starting from the sub-grade part and gradually expanding to the surface layer is called "reflection cracks".The main causes of semi-rigid base material cracking make the vehicle load and the dry shrinkage and temperature shrinkage of cement stabilized macadam (CSM).Among them, the drying shrinkage of cement stabilized macadam has the greatest effect on the shrinkage cracks in semi-rigid sub-grade[1,2].

Aim This paper analyzes the drying shrinkage mechanism of cement stabilized macadam, the influencing factors, and proposes effective measures to prevent

shrinkage of cement stabilized macadam.

Materials and methods The drying shrinkage of cement stabilized macadam is the volume contraction due to the change in its internal water content. This is due to the capillary tension effect, adsorption of water and inter-molecular forces and inter-layer water action caused with the decrease of water content.

1.Capillary tension effect The first thing to be dissipated in cement stabilized macadam is gravitational water in the large pores, and this form of water evaporation causes less shrinkage in the macroscopic volume of the cement stabilized macadam material, followed by the dissipation of water in the capillary pores, causing capillary tension effects.According to the principles of colloid chemistry [3], the pressure of the liquid and its vapor equilibrium is called the saturation vapor pressure (P_s), when the liquid surface is in a horizontal state, the vapor pressure (P_g) at the liquid surface is lower than P_s, the evaporation of the liquid occurs, and vice verse, the condensation of the liquid occurs.In contrast, the liquid surface in cement-stabilized gravel materials is not in a horizontal state, but often in a curved shape. It is known from physicochemical theory that the change of curvature radius of the curved liquid surface in the capillary, the difference in pressure between inside and outside the capillary liquid surface ΔP. Derived by bending the liquid surface, the equation can be obtained as

$$\Delta P = \frac{2\sigma}{r} = \frac{Rt\rho}{m} \ln \frac{p}{p_0} \qquad (1)$$

Where: ΔP- pressure difference inside and outside the bending liquid surface, convex surface is negative, concave surface is positive, direction pointing out of the liquid surface (Pa);

R—radius of curvature of the water surface, pointing out of the water surface is negative (m).；

σ — surface tension of liquid surface （N/m）；

p —curved surface saturated vapor pressure （Pa);

p_0 — water saturation vapor pressure at plane（Pa）；

t— absolute temperature（K）；

ρ— density of water（$10^6 g/m^3$）；

m— molar mass of water（18g/mol）.

It can be seen from equation (1) that ΔP is a function of p/p_0 at constant temperature, and ΔP increases with decreasing relative humidity, which means that the lower the relative humidity, the finer the capillary tube and the greater the capillary tension.Therefore, as drying proceeds, the radius of curvature of the liquid surface in the capillary tube changes continuously, and the drying shrinkage becomes larger.

2 .Absorption of inter-molecular forces of water. After the evaporation of capillary water, as the relative humidity continues to become smaller, the adsorbed water in cement-stabilized aggregates starts to evaporate, making the water film on the particle surface thinner, the particle spacing smaller, and the molecular force increases, leading to further contraction of its macroscopic volume.The amount of contraction at this stage is much larger than the amount of capillary action. When the adsorbed water film thins to a certain extent, the amount of contraction gradually decreases until the contraction is terminated.

3. Inter-layer water action After the capillary water and adsorbed water have mostly evaporated, the inter-layer water is the one that plays a role in the shrinkage of the material.Because cement stabilized macadam contain a large number of crystals or non-crystals with a laminated structure, such as C-S-H, C-A-H, $Ca(OH)_2$ and other substances.Layered crystals, especially those connected by Van der Waals bonds between crystal layers, have a large amount of inter-layer water and hydration ions trapped between the cells. As the relative humidity decreases, the inter-layer water evaporates and the cell spacing becomes smaller, causing the material to shrink, but the effect of inter-layer water gradually weakens or disappears as the water content decreases.

Results and discussion

1. Moisture content The drying shrinkage of cement stabilized gravel mainly occurs at the early stage of the completion of base material pouring and molding, so the selected specimen should be at the early stage of the end of molding, and the beam specimen with an age of 28d is used as the tested specimen, and the relationship between its drying shrinkage and water content is measured.

It is found that with the dissipation of water, the capillary aperture becomes thinner and thinner, the radius of curvature of the bending liquid surface gradually decreases, the capillary tension becomes larger and larger, and the drying contraction force becomes larger and larger.In the later stages when capillary tension is at work, the effect of adsorbed water and inter-molecular forces on water begins to arise and gradually increases. There is also a repulsive force between the particles, which arises from the fact that the ionic concentration of bound water at the center of the particles is higher than the normal aqueous solution ionic concentration far from the particle surface, thus generating an osmotic pressure.Therefore, the adsorbed water and inter-molecular forces reach a maximum and gradually weaken as the particle spacing decreases further. During the weakening of the influence of adsorbed water and inter-molecular forces, inter-layer water starts to play a role, but it gradually increases the repulsive force between particles as the distance between crystal layers becomes smaller and the inter-layer water decreases, thus the influence on macroscopic volume contraction becomes weaker and weaker.

2. Age It was found that the dry shrinkage coefficient of cement stabilized macadam at the age of 1d is generally greater than about two times of the age of 28. The dry shrinkage coefficient of cement stabilized macadam decreases rapidly at the initial stage, and then the rate of decrease slows down gradually. The dry shrinkage coefficient of cement stabilized macadam is inversely proportional to the stiffness of the material, while it is directly proportional to its moisture content. With the growth of the age, the material internal crystallization and condensation continuously generated, so that the inter-particle connectivity and integrity is stronger and stronger, and the material stiffness increases, so the material dry shrinkage value decreases

with the growth of the age.

Conclusions In addition to the above three forms of drying shrinkage, the effects of carbonation shrinkage and the drying shrinkage of the aggregate itself on the overall shrinkage of cement stabilized macadam should not be ignored. Therefore, in order to solve the effect of drying shrinkage on cement stabilized macadam, the following measures can be taken:

(1) The water content has a greater impact on the drying shrinkage, and the water content of the material must be strictly controlled during construction.

(2) The destructive effect of drying shrinkage occurs mainly in the early stage, so good and timely nourishment after the completion of construction can reduce the occurrence of dry shrinkage.

(3) Try to schedule the construction in the wet and cool season.

(4) The method of sawing joints, setting expansion joints and using geotextiles for treatment can be used.

REFERENCES

1.Yang, Qiu-Ling, Ma, Ke-Bol. Three-dimensional finite element analysis of the temperature field of hydration heat of mass concrete[J]. Journal of Harbin Institute of Technology, No.36(2).P 261-263.2004

2.Wu Y, Luna R. Numerical implementation of temperature and creep in mass concrete[J]. Finite elements in analysis and design,No. 37(2).P 97-106.2001,

3.Chen Yingbo, Li Xiucai, Zhang Xiong. Simulation analysis of temperature field of mass concrete casting[J]. Journal of Huazhong University of Science and Technology: Urban Science Edition,No. 21(2).P 37-39,2004

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ І ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Астаф'єв Олександр Юлійович
к.т.н., доцент кафедри
інформаційних технологій і моделювання
Вручинський Антон Віталійович
студент 4-го курсу
Факультету інформаційних технологій, групи КН 18-1
Державний університет економіки і технологій
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Проблема захисту складних, високонавантажених систем, завжди гостро стояла перед розробниками та спеціалістами сфери безпеки. Через стрімкий розвиток процесу цифровізації критичність цієї проблеми набуває максимального рівня. Абсолютно всі операції, послуги, документи переносяться в цифровий простір. Важко навіть уявити, яким може бути масштаб збитків, у разі порушення цілісності даних в системах державного рівня. Налагодження системи інформаційної безпеки є комплексним питанням, що включає в себе сотні складових, від апаратних схем захисту даних до контролю над діями безпосередньо людей. Для повноцінного функціювання система забезпечення захисту систем необхідна стабільна і надійна робота усіх складових разом. Порушення роботи навіть однієї з них може призвести до несанкціонованому доступу до даних. Розвиток систем безпеки повинен бути невпинним та стрімким. Чим більше пройшло часу з моменту останнього серйозного ІБ-інциденту, тим більша ймовірність злому системи.

Ціль роботи. Ціллю роботи є визначення актуальних проблем інформаційної безпеки України та знаходження шляхів їх розв'язання.

Матеріали і методи. Дослідивши історію розвитку засобів захисту інформації, проаналізувавши інформацію в профільній літературі, веб-ресурсах та проконсультувавшись з фахівцями, можна виокремити актуальні проблеми та шляхи підвищення рівня захисту, надійності всіх рівнях інформаційних

систем.

Результати і обговорення. Інформаційна безпека — це стан захищеності систем обробки і зберігання даних, при якому забезпечено конфіденційність, доступність і цілісність інформації, використання й розвиток в інтересах громадян або комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захищеності інформації особи, суспільства і держави від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення, перевірки запису чи знищення. Незважаючи на впровадження передових методів захисту та невпинний розвиток систем інформаційної безпеки в Україні, загальний рівень захищеності даних досі залишається на порівняно низькому рівні. Захист інформації є багатоскладовим питанням, що може повноцінно функціонувати тільки за умови достатнього рівня надійності кожної окремої складової.

Інформаційну безпеку як поле битви з трьох сторін: з боку злочинного співтовариства, що використовує інформаційні технології та з боку законодавства та правоохоронної системи.

Серед найбільш важливих складових можна виокремити такі категорії:

- Обізнаність населення;
- Недоброчесні працівники;
- Профільні помилки в дизайні систем захисту;
- Проблеми правового кодексу.

Обізнаність населення. Базовим та початковим рівнем систем захисту даних є кінцевий користувач. Переважна більшість людей мають досить низький рівень комп’ютерної грамотності. Люди можуть не знати як влаштований інтернет, які потенційні загрози може нести неуважне використання засобів передачі та збереження інформації. Культура плати за використання програмного забезпечення чи контенту не є розповсюдженою. Кожне використання не ліцензійного ПО або контенту є великою загрозою для безпеки даних користувача, адже віруси, нерідко, є складовими “взламаних”

програм.

Недоброчесні працівники. працівники компаній мають доступ до різного рівня персональних даних клієнтів і досить часто цей доступ є надмірним. За умов не високої оплати праці, багато працівників використовують свій доступ до даних для продажі інформації. Приймаючи оплату кріптовалютою, замовник і виконавець залишаються анонімними. Це відкриває величезні можливості для шахраїв.

Профільні помилки в дизайні систем захисту. Через відсутність вичерпного тестування або не достатню кваліфікацію спеціалістів безпеки/розробників, інформаційна система може бути запущена в роботу з критичними вразливостями. Хакери регулярно отримають доступ до гігантських клієнтських баз даних. На основі аналізу отриманих результатів формуються списки потенційно вразливих категорій людей. Ці данні перепродуються стороннім особам, що використовують їх для інших видів шахрайства. Як спам розсилки, фішингові сайти, прямі прозвони. Деякі великі ресурси не мають надійного захисту від парсингу ботами. Платформи P2P перепродажі речей можуть бути під постійним моніторингом ботів, для виявлення користувачів, що підходять під критерії можливого та вигідного обману.

Проблеми правового кодексу. Поточна структура правового кодексу не покриває всі можливі порушення інформаційної безпеки та конфіденційності даних. Особу шахрая досить важко ітендифікуви та притягнути до відповідальності, у разі, якщо, обманута людина, добровільно передала власні дані зловмиснику, дала згоду на використання своїх даних або ж стала жертвою масового витоку інформації. Інструменти пошуку кібезлочинців не мають достатній рівень розвитку, що б гарантувати однозначну інтенсифікацію злочинця.Вирішенням проблеми недостатнього рівня обізнаності населення, може стати налагодження освітнього процесу, для підняття загального рівня комп’ютерної грамотності населення. Необхідно переглянути та доповнити шкільну програму інформатики. Розпочати вичерпну кампанію інформування

груп населення, що можуть потенційно стати жертвами шахраїв. Замість того, щоб говорити про алгоритми дивовижним програмістам, необхідно надати навики практичної комп'ютерної безпеки, спрямовані на тих, хто робить покупки, спілкується або веде бізнес в Інтернеті – іншими словами, майже для всіх.

Часткове вирішення проблеми недоброчесних працівників можна досягти шляхом покращення умов праці та оплати. Ризик виконання протиправних дій не буде рівноцінним потенціальній вигоді. Гарним доповненням, може стати розробка системи логування всіх запитів працівника, з зазначенням хто, коли, де і який саме запит був зроблений.

Для зменшення кількості профільні помилок в дизайні систем захисту необхідне розширення штату відділу тестування. Запровадження строгого контролю та аналізу всіх змін застосованих до програмного продукту. Залучення спеціалістів з великим досвідом роботи у сфері захисту інформації. Чітко розмежувати відповідальності та сфери впливу розробників. Строго класифікувати потенційні загрози за рівнем критичності, слідувати та розширювати світові стандарти побудови захищених інформаційних систем, вдосконалюючи не тільки програмне забезпечення а й апаратне.

Для покращення результативності правових механізмів захисту інформації необхідно: реформування правового кодексу для покриття переважної більшості випадків цифрових злочинів, покращення ситуації з корупцією, реформування та оновлення відділів кіберполіції. Розробка нових методів виявлення та відслідковування кібер-злочинців допоможе зменшити загальну кількість кібер–злочинів. З боку населення треба проявляти більшу соціальну активність. А саме не мовчати про випадки шахрайства, вказувати на розміщення офісів шахраїв, відмовитись від пропозицій «чорної» роботи, інформувати близьке оточення про виявлені способи шахрайства.

Висновки. Важливість рівню інформаційної безпеки важко переоцінити. Від захищеності інформації залежить стан політичної, економічної, соціальних, військових сфер країни. Стабільний та надійний розвиток країни можливий

лиш за умови надання гарантій інформаційної безпеки. В поточному стані систем захисту населення та бізнес не має впевненості в надійності систем захисту інформації. Питання інформаційної безпеки потребує комплексного реформування на всіх рівнях. Застосувавши зазначені, шляхи вирішення проблем можна досягти значного покращення становища у сфері безпеки інформації. Процес реформування необхідно розпочати якомога скоріше, виділивши необхідну кількість ресурсів та часу.

УДК 637.5

ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННИХ ЗБАГАЧУВАЧІВ У ТЕХНОЛОГІЇ ПАШТЕТІВ ОЗДОРОВЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Верченко М.
Топчій О. А.
Національний Університет Харчових Технологій
Київ, Україна

Розробка медико-біологічних вимог до складу та якості спеціалізованого продукту для профілактики серцево-судинних патологій здійснювалася на основі концепції збалансованого та функціонального харчування, норм фізіологічної потреби у харчових речовинах та енергії для людей, схильних до серцево-судинних патологій.

Відповідно до цих вимог продукт на м'ясній основі для профілактики серцево-судинних патологій повинен сприяти поліпшенню обмінних процесів, зменшенню гемокоагуляції; володіти протисклеротичним, терапевтичним ефектом, що забезпечується поєднанням тваринного і рослинного білка, його збалансованістю по амінокислотному складу, обмеженням енергетичної цінності продукту та кухонної солі, а також холестерину, поряд з достатнім забезпеченням організму білком і оптимальним жировим складом.

Продукт повинен бути збагачений вітамінами, макроелементами та мікроелементами при оптимальному їх співвідношенні, поліненасиченими жирними кислотами, харчовими волокнами, а також іншими специфічними інгредієнтами, які можуть сприяти запобіганню ризику розвитку серцево-судинних патологій.

У табл.1 представлені формалізовані медико-біологічні вимоги щодо допустимих рівнів вмісту основних харчових речовин.

Таблиця 1.

Формалізовані медико-біологічні вимоги до продукту на м'ясній основі для профілактики серцево-судинних патологій

Показники	Норма	% від добової потреби
Білок, г/100 г продукту	15,0-20,0	15-20
Жир г/100 г продукту, не більше	15,0	15-20
Холестерин, мг/100 г продукту, не більше	35,0	10-15
НЖК: МНЖК: ПНЖК	1:1:1	
Коэффіцієнт ЖК збалансованості, дол. од	1	
Співвідношення ПНЖК ω_6: ω_3	(8-2): 1	
Співвідношення білок :жир	1:(0,8-0,9)	
Енергетична цінність, ккал	150-200	7-Ю
Харчові волокна, г/100 г продукту	6-11	30-40
Вітаміни, мг/100 г продукту:		
С	37,5-62,0	30-50
β - каротин,	0,6-1,0	30-50

Відповідно до сформульованих вимог білкова складова спеціалізованих продуктів повинна поєднувати білок тваринного і рослинного походження, так як при цьому досягається більш виражений гіпохолестеринемічний ефект.

Джерелом білка у продукті може бути гомогенат м'язових білків (грудка куряча) та м'ясо баранини. Для підвищення вмісту білка та поліпшення біологічної цінності білків передбачають введення в склад продукту рослинного білка. Жировий компонент представляють рослинним маслом (конопляним), який є джерелами ПНЖК і має хорошу збалансованість по ω_3 і ω_6 жирним кислотам, а також жиром свинячим топленим, що володіє хорошою збалансованістю жирнокислотного складу.

Продукт повинен бути додатково збагачений вітамінами (вітамінами-антиоксидантами С,А,Е, β -каротином, вінамінами групи В), мінеральними елементами (калієм, магнієм, міддю) та харчовими волокнами.

Рекомендується максимально скоротити вміст іонів натрію в продукті. М'ясо, деякі крупи, овочі після відварювання подрібнюються або протираються.

З джерел вуглеводів перевагу віддають рослинним продуктам - зерновим, овочам, які містять у достатній кількості харчові волокна (ПВ).

Не дозволяється використовувати глутамат натрію, фосфати, розпушувачі, консерванти. Енергетична цінність 100 г продукту має бути в межах 150-200 ккал.

При розробці рецептур керувалися використанням джерел регіональної сировини тваринного та рослинного походження для створення м'ясних продуктів функціонального призначення з розширенням їхнього асортименту. При створенні рецептур спиралися на медико-біологічні вимоги до якості м'ясних продуктів профілактичної спрямованості, а також керувалися нормами споживання харчових речовин, відповідно до яких розробляються вимоги до складу та властивостей лікувально-профілактичних продуктів на м'ясній основі.

Паштети займають особливе місце у м'ясній промисловості. Гомогенізована структура, доступність у збагаченні функціональними інгредієнтами робить їх, у ситуації, що склалася, дуже затребуваними для споживача. У зв'язку з цим, розробка м'ясного паштету для профілактики серцево-судинних патологій проводилася в напрямку створення науково-обґрунтованих рецептур та технології приготування паштетів.

Для дослідження функціонально-технологічних властивостей рослинних інгредієнтів вивчалися водо- і жирозв'язувальна здатність, здатність, pH на модельних системах порошок: вода, та їх вплив на якісні характеристики. Ці чинники істотно впливають як на економічні показники, а й у споживчі властивості готового продукту.

Рослинні інгредієнти є однією з найважливіших складових дієтотерапії при профілактиці серцево-судинних патологій, за рахунок вмісту харчових волокон, вітамінів, мінеральних речовин.

Доцільно було використовувати в якості стабілізатора, а також харчової добавки альгінат натрію, який має такі властивості, як технологічні, так і лікувально-профілактичні.

Альгінат натрію сприяє поліпшенню вуглеводно-ліпідного обміну,

виведенню холестерину, підвищенню імунітету, а також загального оздоровлення організму.

Для збагачування м'ясного паштету були обрані такі інгредієнти, як суміш клітковин рослинних (СКР), яка включає шрот з насіння льону - 40%, з насіння гарбуза – 30% та з насіння розторопші- 30% та альгінат натрію. Ці інгредієнти покращують органолептичні та фізико-хімічні показники, збільшують термін зберігання м'ясного паштету та збагачують продукт вітамінами та мінеральними елементами, здатними виводити холестерин з організму.

Що стосується органолептичних характеристик, то вони оцінювались за наступними показниками: зовнішній вигляд, колір, смак та запах. Результати представленні в таблиці 2.

Таблиця 2.

Найменування показника	Рослинні інгредієнти	
	Альгінат натрія	Суміш клітковини (шрот з насіння льону, гарбуза та розторопші)
Смак	Без смаку	Сладкуватий
Запах	Легкий запах	Приємний
Колір	Порошок білого світло-кремового	Коричневого
Зовнішній вид	Тонкодісперсний порошок	Тонкодісперсний порошок

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гречко В. В., Страшинський І. М., Пасічний В. М. (2019). Харчові волокна як функціональний інгредієнт у мясних напівфабрикатах. Технічні науки та технології, (2(16), 154–164.

2. Сирохман І. В., Завгородня В. М. Товарознавство харчових продуктів функціонального призначення: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 544 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОТИ ПАЛЬНИКОВИХ ПРИСТРОЇВ КОТЕЛЬНИХ АГРЕГАТІВ З МЕТОЮ ВИЗНАЧЕННЯ НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНОЇ КОНСТРУКЦІЇ

Глущенко Олена Леонідівна
к.т.н., доцент, доцент кафедри теплоенергетики
Беляєв Максим Олександрович
здобувач вищої освіти першого бакалаврського рівня
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна

Вступ. Інтенсифікація виробництва, підвищення його технічного рівня й поліпшення умов праці значною мірою визначаються розвитком енергетики. Промислові підприємства та житлово-комунальний сектор потребують великої кількості теплоти на технологічні потреби, опалення та гаряче водопостачання. Промислові та опалювальні котельні мають забезпечити безперервне та якісне теплопостачання підприємств та споживачів житлово-комунального сектора. Підвищення надійності та економічності теплопостачання значною мірою залежить від якісної роботи котлоагрегатів та впровадження економічного використання палива та енергії, забезпечення промисловості сучасними котельними агрегатами.

Мета роботи. Одним з головних складових котельного агрегату є пальникові пристрої, які можуть використовуватись для спалювання різних видів палива (твердого, рідкого, газоподібного).

Від роботи пальникового пристрою залежить продуктивність та економічність не тільки котельного агрегату, а і всього технологічного циклу в цілому. Отже, заміна пальникового пристрою на більш сучасну та досконалішу модель дозволить підвищити паровидатність котельного агрегату. Саме цьому актуальному питанню і присвячена дана робота.

Матеріали та методи. Газовий пальник організує процес горіння газу і перетворює хімічну енергію в теплову. Він забезпечує повноту згорання газу в

камері горіння і створює факел полум'я, потрібний за умовами технологічного процесу в промисловій установці.

По досконалості згорання газу (без втрат тепла) при мінімальному надлишку повітря можна судити про якість газового пальника, якщо витримані всі останні показники установки. Вплив камери горіння позначається на запаленні горючої суміші і стабілізації факела полум'я. Процес змішування і спалювання газу може бути різним і визначається характером рухів і взаємодій факелів полум'я, що горять, і довжиною факела.

Процес змішування газу з повітрям починається в пальнику, а завершується в топковій камері. Отже, весь процес змішування, який практично і закінчується в топкових умовах горіння, можна розділити на дві нерівні частини. Одна частина процесу протікає в пальнику, інша – в топці. Успішне протікання і завершення процесу горіння рідкого, пилоподібного і газоподібного палив в камері горіння визначаються роботою пальника. Його призначення -розподілити кожне паливо рівномірно в потоці повітря. Якщо це виконано і в топці забезпечені умови запалення, висока температура і необхідний шлях факелу полум'я, то станеться повне згорання палива будь-якого вигляду при мінімальному надлишку повітря.

Для забезпечення якісної роботи газопальникових пристроїв величина хімічної неповноти згоряння при спалюванні газу не повинна перевищувати допустимих меж [1]:

1) для газопальникових пристроїв в комунально-побутових і промислових установках з відведенням продуктів горіння (димоходом або вентиляцією) на підставі експлуатаційних даних сума всіх горючих в сухих продуктів горіння при $\alpha_т$=1 не повинна бути більше 0,3 % за об’ємом;

2) при спалюванні природного газу з коефіцієнтом надлишку повітря $\alpha_т$=1,15 втрата тепла від хімічної неповноти згоряння на виході з топки котла не повинна перевищувати в екранованих топках 1,5 %, а в неекранованих 1 %.

В залежності від ступеня розвитку процесу змішування газу з повітрям пальники підрозділяються на [2]: без попереднього змішування; з покрашеним

змішуванням; з попереднім змішуванням.

В залежності від призначення використання кожен із цих видів пальників має свої переваги та недоліки.

Найбільш поширеними є пальники з повним попереднім змішуванням - інжекційні, в яких газ високого тиску підсмоктує повітря, причому співвідношення газ-повітря зберігається при зміні тиску газу, тобто при зміні кількості газу, що проходить через пальник. Основними перевагами інжекційних пальників є те, що вони забезпечують повне згоряння при коефіцієнті витрати повітря, близькому до одиниці, і не вимагають спеціальних пристроїв для подачі і регулювання кількості повітря, що істотно спрощує систему опалення печі.

Ці пальники застосовуються у тих випадках, коли виникає потреба у забезпеченні майже безфакельного спалювання палива, за рахунок ретельного попереднього змішування газу з повітрям у процесі інжекції [3]. Основна перевага цих пальників – це можливість працювати без вентиляторів; спалювання газу відбувається з коефіцієнтом витрати повітря близьким до 1, що дозволяє отримати високотемпературний факел зі збереженням коефіцієнту витрати повітря при коливаннях тиску газу. Також позитивними якостями цих пальників вважають відсутність мережі повітропроводів, добре використання початкового тиску газу, саморегульованість співвідношення «газ-повітря», відносну простоту конструкції та експлуатації. До недоліків варто віднести громіздкість та велику металоємність, шумоутворення під час роботи пальника, можливість проскакування полум’я в пальник при роботі на мінімальній тепловій потужності; низьку стійкість кратера пальника; порушення режиму горіння при роботі на підігрітому повітрі.

Зробивши аналіз різноманітних пальників, які використовуються на котельних агрегатах, пропонуємо звернути увагу на сучасні пальники Babcock Wanson серії LNTA італійського виробництва, які відносяться до пальників без попереднього змішування і досить вдало застосовуються на сучасних котлах.

Загальний вид пальника Babcock Wanson серії LNTA представлений на

рис. 1. Технічна характеристика пальника Babcock Wanson серії LNTA представлена в табл. 1.

Рис. 1. Загальний вид пальника Babcock Wanson серії LNTA

Таблиця 1

Технічні дані пальника Babcock Wanson серії LNTA

Модель	LNTA 22/23 - 33/34 (от 3 МВт до 10,5 МВт)	
Паливо	природний газ	дизельне пальне
O_2 (% до диму)	2	3
Окиси азоту (мг/м^3)	< 100 (1)	< 200
Діапазон регулювання	1 до 8 (3)	1 до 4
(1) з оптимізацією рівня викидів окислів азоту (2) залежно від якості палива і технічних характеристик (3) з системою автоматичного управління зміною швидкості		

Результати та обговорення. З метою обрання найбільш оптимальної конструкції пальникового пристрою для котельного агрегату, проведемо розрахунок пальника без попереднього змішування (пальник типу Babcock Wanson серії LNTA [4]) по методиці, представленій у [2]. Результати розрахунку пальника Babcock Wanson серії LNTA представлені у табл. 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку пальника Babcock Wanson серії LNTA

Назва показника	Одиниці виміру	Результат розрахунку
1	2	3
Вихідні дані		
1. Витрата природного газу, $B_{0г}$	м^3/год	950
2. Склад природного газу: - CH_4 - C_2H_6 - C_3H_8 - C_4H_{10} - C_5H_{12} - CO_2 - N_2	 % % % % % % %	 92,1 2,6 0,9 0,3 0,2 0,5 3,4
3. Надлишковий тиск газу перед пальником, $\Delta P_г$	мм.вод.ст. кПа	326,2 3,2
4. Надлишковий тиск повітря перед пальником, $\Delta P_п$	мм.вод.ст. кПа	244,6 2,4
5. Температура газу, $t_г$	ºС К	20 293
6. Температура повітря, $t_{пов}$	ºС К	20 293
7. Густина газу, $\rho_г$	кг/м^3	0,715
8. Густина повітря, $\rho_п$	кг/м^3	1,293
Розрахунок		
1. Теоретична кількість повітря для горіння газу, L_0	м^3/м^3	9,58
2. Пропускна здатність пальника по повітрю, $B_{0\ пов}$	м^3/год.	10011,1
3. Швидкості газу і повітря, - $W_{0г}$ - $W_{0п}$	 м/с м/с	 18,4 36,2
4. Площа вихідного перерізу для газу, $F_г$	м^2	0,014
5. Площа вихідного перерізу для повітря, $F_п$	м^2	0,0073
6. Діаметр газового сопла, $d_г$	мм	133
7. Площа перерізу труби, $F_{вн}$	м^2	0,0131
8. Внутрішній діаметр труби пальника, $d_{вн}$	мм	407
9. Діаметр корпусу пальника, $d_{кор}$	мм	509
10. Дійсна швидкість газу у вихідному перерізі, $W_г$	м/с	19,7
11. Дійсна швидкість повітря у вихідному перерізі, $W_п$	м/с	38,8
12. Кількість газо-повітряної суміші, $B_{0\ сум}$	м^3/год.	10961,1
13. Площа вихідного перерізу кратера пальника, $F_{кп}$	м	0,108
14. Діаметр кратеру пальника, $d_{кп}$	мм	0,307

Результати проведених досліджень представлені у вигляді діаграм (рис.2).

А) **Б)**

А) при 20 ºС; Б) при 150 ºС

Рис. 2. Область застосування пальників Babcock Wanson серії LNTA по температурі повітря, яке подається на горіння

Висновки. В роботі зроблено розрахунок пальникових пристроїв типу Babcock Wanson, який показав, що використання на котельних агрегатах саме пальників цього типу дозволить підвищити видатність котельного агрегату, за рахунок вдосконалення організації спалювання палива та зекономити паливні ресурси на рівні 2 % на рік.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ионик А.А. Основы расчёта инжекционных газових горелок. – М.: Гостоптехиздат, 1963. – 154с.

2. Гусовский В.Л., Лифшиц А.Е., Тымчак В.М. Сожигательные устройства нагревательных и термических печей. Справ. – М.: Металлургия, 1981. – 272 с.

3. Винтовкин А. А., Ладыгичев М. Г., Гусовский В. Л., Усачев А. Б. Современные горелочные устройства (конструкции и технические характеристики): Справочное издание / А. А. Винтовкин и др. — М.: Машиностроение-1, 2001. — 496 с.

4. Руководство инструкций по эксплуатации горелок BALTUR IBR.G 2012.- 122с.

ЧУТЛИВІСТЬ СТРУМОВОГО СИГНАЛУ В ЛАНЦЮГУ КОНТУРУ КОРЕГУВАННЯ КОЕФІЦІЄНТУ СПІВВІДНОШЕННЯ ВИТРАТ У АВТОМАТИЧНОГО РЕГУЛЯТОРА

Ковалевський Валерій Михайлович
к. т. н., доцент
Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. На виробництвах мінерального добрива амофос для процесу нейтралізації фосфорної пульпи за допомогою газу NH_3 використовуються швидкісні реактори нейтралізатори (рис. 1). Якість технологічного процесу нейтралізації фосфорної пульпи контролюється на виході з реактора нейтралізатора за допомогою вимірювання pH, яка залежить від співвідношення значення витрати потоку аміаку на вході у реактор відносно до *max, min* або робочої витрати потоку фосфорної пульпи, яка визначає продуктивність процесу реактора нейтралізатора.

Рис.1. Конструкція реактора: 1-електромотор; 2-редуктор; 3-кришка реактора; 4-лопать мішалки; 5-охолоджуюча сорочка; 6-корпус реактора; 7-вал змішувача; 8-перегородка

Збурення pH нейтралізованої пульпи також залежить і від коливань хімічного складу та домішок у потоку фосфорної пульпи на вході у реактор нейтралізатор. У схемі автоматизації процесу нейтралізації пульпи (рис. 2)

витрата аміаку на вході у реактор нейтралізатор регулюється автоматичним регулятором (поз. 4-3) згідно налаштованого до технологічного регламенту значення коефіцієнту співвідношення витрати аміаку до значення вимірюваної витрати потоку фосфорної пульпи (поз. 3-1) на вході у реактор нейтралізатор та корегувального сигналу про значення pH, вимірюваного датчиком (поз. 5-1).

Рис. 2. Схема автоматизації процесу нейтралізації фосфорної пульпи в реакторе нейтралізаторе.

Комплект технічних засобів (поз. 5-1), (поз. 5-2) та прилад (поз. 5-3) в

схемі автоматизації (рис. 2) утворюють контур вимірювання і контролю pH пульпи на виході реактора нейтралізатора. Вихідний струмовий сигнал приладу (поз. 5-3) подається на вхід автоматичного регулятора співвідношення витрат (поз. 4-3), як сигнал для ланцюга автоматичного корегування у регулятора коефіцієнту співвідношення витрати аміаку до витрати фосфорної пульпи при змінах її властивостей на вході у реактор нейтралізатор.

Мета роботи./Aim. Після етапу проектування схеми автоматизації та виконання монтажних робіт по технічним засобам і приладам вимірювання технологічних параметрів завжди наступає етап робіт по налаштуванню струмів для ланцюгів у автоматичних регуляторів. Основна задача даної роботи була визначена необхідністю розробити алгоритм для аналізу у регулятора якості числових значень струмового вхідного сигналу у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрати NH_3, згідно до вимірюваних значень pH.

Матеріали та методи./Materials and methods. Значення струмового сигналу у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат повинні залежати і змінюватися від значень pH, які показує цифровий дисплей приладу (поз. 5-3) і які передаються по інтерфейсу RS-485 до керуючого комп'ютера. Для налаштування ланцюга корегувального сигналу треба визначити рівняння, тобто функцію залежності значень струму (4…20 mA) на вході у автоматичний регулятор (поз. 4-3) від числових значень pH, котрі показує цифровий дисплей приладу (поз. 5-3).

Для визначення фактору, який впливає у автоматичного регулятора на чутливість струмового сигналу в ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат, в роботі розглядається 2 варіанта числових розрахунків струмів та їх порівняльний аналіз. Фахівцям з автоматизації процесів відомо, що сигнали між приладами у ланцюгу контуру схеми контролю параметру повинні змінюватися лінійно згідно такої залежності

$$Y = A + B \cdot X , \qquad (1)$$

де Y – значення вихідного сигналу (струму mA) з приладу (QIR^{pH});

X – значення pH нейтралізованої пульпи на дисплею приладу (поз.5-3);

А, В - числові коефіцієнти у залежності (1).

Для розрахунку числових значень для коефіцієнтів А, В у залежності (1) як, функції $Y= f$(pH) для корегувального струму в даній роботі був використаний числовий метод «обраних точок» з роботи [1], згідно до якої можна для залежності (1) записати наступні рівняння у такому вигляді

$$Y_0 = A + B \bullet X_0 , \quad (2)$$

$$Y_к = A + B \bullet X_к , \quad (3)$$

де X_0 – начальне значення pH шкали дисплея приладу (поз. 5-3);

$X_К$ – кінцеве значення pH шкали дисплея приладу (поз. 5-3);

Y_0 – начальне значення сигналу на виході з приладу (поз. 5-3);

$Y_К$ – кінцеве значення сигналу на виході з приладу (поз. 5-3).

Для обчислення коефіцієнтів А та В по методу «обраних точок» і даним з таблиці № 1 у даній роботі виконано 2 варіанта порівняльних розрахунків і дані числових результатів записано у таблицю № 2 та таблицю № 3.

Таблиця № 1.

Данні для виконання розрахунків коефіцієнтів А та В

Варіанти розрахунків	Значення для виконання розрахунків			
	Значення шкали дисплея приладу (поз. 5-3)		Значення струму на виході приладу (поз. 5-3)	
Розрахунок № 1	X_0 $X_к$	1 pH 10 pH	Y_0 $Y_к$	4 mA 20 mA
Розрахунок № 2	X_0 $X_к$	3 pH 8 pH	Y_0 $Y_к$	4 mA 20 mA

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Розрахунок №1 передбачає, що при визначенні залежності струму для ланцюга корегування коефіцієнту співвідношення витрат у приладу (поз. 5-3) можливо налаштувати шкалу цифрового дисплею на значення від 1,0 pH до 10,0 pH, а вихідний струмовий сигнал буде стандартним (4…..20 mA). Згідно числових даних з таблиці № 1 для рівнянь (2) і (3) відповідно можна записати по методу «обраних точок» таку систему

$$4{,}0 = A + B \bullet 1{,}0 \quad (4)$$

$$20{,}0 = A + B \bullet 10{,}0 \quad (5)$$

і по розрахунку отримуємо значення для коефіцієнтів (А = 2,223) та (В=1,777), тобто рівняння (1) у вигляді функції залежності струму $Y = f_1$(pH) у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат для регулятора буде такою

$$Y = 2,223 + 1,777 \cdot X \qquad (6)$$

Далі для аналізу і побудування графіка статичної характеристики за допомогою рівняння (6) розраховуємо по $Y = f_1$(pH) числові значення струмів для ланцюга корегування коефіцієнту співвідношення витрат у регулятора (поз. 4-3) і записуємо значення струмів для відповідних pH у вигляді таблиці № 2.

Таблиця № 2.

Дані для $Y = f_1$(pH) по розрахунку № 1.

X pH	5,3	5,39	5,48	5,57	5,66	5,75	5,84	5,93	6,02	6,11	6,2
Y mA	11,641	11,801	11,960	12,120	12,280	12,440	12,600	12,760	12,878	13,080	13,240

Для розрахунку № 2 згідно даних з таблиці № 1 передбачається, що при визначенні струму для ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат у приладу (поз. 5-3) можливо налаштування шкали цифрового дисплею на значення від 3,0 pH до 8,0 pH, а вихідний струмовий сигнал залишається стандартним (4…..20 mA). Згідно числових даних по таблиці № 1 для рівнянь (2) і (3) можна записати по методу «обраних точок» наступну систему

$$4,0 = A + B \cdot 3,0 \qquad (7)$$

$$20,0 = A + B \cdot 8,0 \qquad (8)$$

і по розрахунку отримуємо значення для коефіцієнтів (А = –5,6) та (В=3,2), тобто рівняння (6) для залежності струму $Y = f_2$(pH) у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат для регулятора буде мати інший вигляд

$$Y = -5,6 + 3,2 \cdot X \qquad (9)$$

Далі для аналізу і побудування графіку статичної характеристики за допомогою рівняння (9) розраховуємо по $Y = f_2$(pH) числові значення струмів для ланцюга корегування коефіцієнту співвідношення витрат у регулятора (поз. 4-3) і записуємо значення струмів для відповідних pH у вигляді таблиці № 3.

Таблиця № 3.

Дані для $Y = f_2$(pH) по розрахунку № 2.

X pH	5,3	5,39	5,48	5,57	5,66	5,75	5,84	5,93	6,02	6,11	6,2
Y mA	11,36	11,648	11,939	12,224	12,512	12,80	13,088	13,376	13,664	13,952	14,24

Для візуального аналізу числових даних для струмів у ланцюгу корегування по даних розрахунків №1 та №2, записаних у таблицях № 2 і № 3 побудуємо графіки статичних характеристик (рис. 3). Відмінність статичних характеристик, отриманих у розрахунках № 1 та № 2 і зображених на (рис. 3), можна оцінити по числових показниках чутливості струмового сигналу у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат коли змінюється вимірюване значення pH. Показник чутливості ланцюгу зі струмом – це відношення значення інтервалу змінювання струму в ланцюгу на відповідне змінювання вимірюваного параметру контуром контролю pH, що і визначає така залежність

$$P = (\Delta_{mA}) / (\Delta_{pH}) \qquad (10)$$

де Δ_{mA} - інтервал змінювання струму в ланцюгу корегування в (mA);

Δ_{pH} - відповідний інтервал змінювання вимірюваного параметру в (pH).

Рис. 3. Статичні характеристики для струмів у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат у автоматичного регулятора:
1-графік статичної характеристики функції $Y = f_1$(pH) з таблиці № 2;
2-графік статичної характеристики функції $Y = f_2$(pH) з таблиці № 3

Значення для Δ_{mA} та Δ_{pH} статичної характеристики $Y = f_1(pH)$ можна визначити за допомогою даних записаних у таблицю № 2 і відповідно отримуємо наступні числові значення

$$\Delta_{mA} = 13{,}240 - 11{,}641 = 1{,}599 \text{ mA} \quad (11)$$

$$\Delta_{pH} = 6{,}2 - 5{,}3 = 0{,}9 \text{ pH} \quad (12)$$

За допомогою значень розрахованих по розрахунках (11) і (12) ми визначаємо показник чутливості P_1 до зміни струму у ланцюгу корегування

$$P_1 = 1{,}599 / 0{,}9 = 1{,}776 \text{ [mA /pH]} \quad (13)$$

Для розрахунку № 2 і статичної характеристики 2 на (рис. 3) значення Δ_{mA} та Δ_{pH} можна визначити за допомогою даних записаних у таблицю № 3 і відповідно отримуємо наступні значення

$$\Delta_{mA} = 14{,}24 - 11{,}641 = 2{,}599 \text{ mA} \quad (14)$$

$$\Delta_{pH} = 6{,}2 - 5{,}3 = 0{,}9 \text{ pH} \quad (15)$$

За допомогою значень розрахованих по (14) і (15) ми визначаємо показник чутливості P_2 до зміни струму у ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат у автоматичного регулятора

$$P_2 = 2{,}599 / 0{,}9 = 2{,}888 \text{ [mA /pH]} \quad (16)$$

Выводы./Conclusions. По числовим значенням розрахованих показників P_1 та P_2 і графікам на (рис. 3) легко бачити що показник чутливості P_2 = 2,888 більше в 1,626 рази більше ніж показник чутливості P_1=1,776. Відповідно по результатах розрахунків показників чутливості P_1 та P_2 можна зробити висновок, що на етапу налаштування приладів для експлуатації контуру вимірювання pH нейтралізованої пульпи і налаштування струму в ланцюгу корегування коефіцієнту співвідношення витрат у автоматичного регулятора потрібно цифровий дисплей приладу (поз. 5-3) налаштовувати на інтервал від 3,0 pH до 8,0 pH. Тоді чутливість вхідного струмового сигналу в ланцюгу по корегуванню коефіцієнту співвідношення витрати NH_3 до вимірюваного значення витрати фосфорної пульпи буде більшим у автоматичного регулятора.

1. Ковалевський В. М. Технічні засоби автоматизації: Визначення характеристик сигналів приладів та пристроїв у контурах контролю і керування

процесом технологічного апарату [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 151 «Автоматизація та комп’ютерно-інтегровані технології» за освітньо-професійною програмою «Автоматизація та комп’ютерно-інтегровані технології хімічних виробництв» / В. М. Ковалевський; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові данні – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 163 с. Бібліогр.: с. 153. URL: https://ela.kpi.ua/handle/123456789/29682 (дата звернення 22.03.2021 р.)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДАНИХ В ЗАДАЧАХ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ НЕРУХОМОСТІ

Курганська Крістіна Георгіївна
студентка
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Вступ. Розробка систем машинного навчання конче необхідна для задоволення зростаючих потреб людства сьогодні. Насамперед, машинне навчання є актуальним для будь-якої сфери, в тому числі продажу будівель. Існує велика кількість факторів, що впливають на ринкову вартість нерухомості. Наразі дати найбільш точну оцінку вартості може експерт у цій області, хоча цей процес можливо і потрібно автоматизувати. Програмна система для такої автоматизації, має вміти швидко та якісно оцінювати вартість нерухомості, зважаючи на всю велику кількість факторів відповідно до ступеню їх важливості при тих чи інших умовах. Використання методів машинного навчання в цій області все ще залишається непоширеним для України, і ми маємо нестачу такого роду програмного забезпечення.

Мета роботи. Метою дослідження є реалізація моделей машинного навчання високої точності для прогнозування вартості продажу квартир по локаціям України. В даному випадку можливим є використання як наявних алгоритмів класифікації, так і нейронної мережі, яку в свою чергу необхідно спроектувати та провести її навчання.

Матеріали та методи. Матеріалами для проведення дослідження слугували основні чинники процесу ціноутворення на ринку нерухомості, проблеми оцінювання ринкової вартості житла, огляд вже існуючих систем, також математичні поняття задачі класифікації, ряд алгоритмів класифікації, штучні нейронні мережі та градієнтні методи навчання, зокрема алгоритм Adam. Методами дослідження для досягнення поставленої мети стали моделювання, теоретичний, порівняльний та системний аналіз.

Результати та обговорення. В ході проведення дослідження для подальшого тренування моделей було зібрано дані з відомого українського маркетплейсу DOM.RIA за допомогою API. Платформа в загальному доступі надає дані продажу та оренди квартир, будинків, офісів, земельних ділянок, гаражів та комерційної нерухомості. В результаті, було обрано продаж квартир в якості області проведення дослідження. В ході проведення попередньої обробки даних було здійснено наступні кроки:

1. Очистка сирих даних від зайвих ознак. Спочатку зібраний датасет становив 6000 рядків зі 155 стовпчиками. Після очистки залишилось 25 стовпчиків, з яких 17 категоріальних, 5 дійсних, та 3 цілі, а цільова змінна - ціна квартири.

2. Виявлення аномалій та їх видалення. На даному етапі, проведено детальний аналіз ознак, що найбільше корелюють з цільовою змінною, та видалено шум для кожної з них при наявності. До 10 найбільш корелюючих ознак увійшли: житлова площа, вартість комунальних платежів влітку та взимку, площа кухні, кількість кімнат, кухня-студія, пентхаус, якість, рік побудови, багаторівневість.

3. Аналіз ознак локації. Інформація про локацію є цікавою і разом з тим важливою, адже вартість нерухомості може сильно залежати від міста. Всього в базі дані були представлені для 19 областей та 34 міста. Однак тренувати моделі для такої кількості категоріальних ознак, враховуючи ще решту, призводить до її низької прогнозної здатності, оскільки розмірність даних сильно збільшується після кодування категоріальних ознак. Тому у вибірку увійшли міста Київської області, а саме Київ, Ірпінь, Буча, Київ-Святославський, Біла Церква, Богуслав, Бориспіль, та Бровари.

4. Обробка категоріальних даних. Для всіх категоріальних даних застосовано “one-hot-encoding”, лише категоріальна змінна якості лишилась такою як є, оскільки всі її значеннями є цілі натуральні числа, що виражають рейтинг.

5. Нормалізація числових даних. До всіх числових ознак застосовано

метод мінімаксної нормалізації для проведення їх всіх до діапазону [0..1].

6. Заповнення пропусків. У роботі було заповнено пропуски, використовуючи метод k-найближчих сусідів.

7. Розбиття цільової змінної на класи. Крайні точки ціни квартир у вибірці становлять $856 та $7.000.000. Ознаку було розбито на 20 класів.

8. Балансування даних. Для проведення даної процедури, збалансовано дані шляхом збільшення числа об'єктів для кожного класу, кількість об'єктів яких, є меншою за найбільшу наявну кількість. При чому дані не просто дублюються, а генеруються нові, що найближче знаходяться до поточних.

В результаті проведених всіх описаних вище операцій, отримано вибірку, що становить 12198 рядок та 58 колонок. Для подальшого тренування моделей з 75% даних сформовано тренувальну вибірку, та з решти 25% - тестувальну. Для оцінки якості роботи моделей використано метод оцінки точності для тренувальної та тестових вибірок, матрицю втрат та кросс-валідаційну перевірку. Отже отримано наступні результати:

- Метод k-найближчих сусідів

Найголовніший параметр для побудови моделі – це кількість найближчих сусідів k для вхідного об'єкту. Збільшення числа сусідів призводить до згладжування меж прийняття рішень. Згідно цього твердження, якщо встановити k = 1, то результат прогнозування буде найвищим, в тому числі для тренувальної вибірки - результат прогнозування буде дорівнювати 100%. Порівняно з 94% результатом кросс-валідаційної перевірки – це явне перенавчання. Найкращий результат вийшов для 5 сусідів, де правильність на тренувальних даних 0.962, а на тестових – 0.938. Результат перехресної перевірки - 0.914.

- Дерева прийняття рішень

Модель класифікації за алгоритмом дерева прийняття рішень, має безумовну перевагу – дані майже зовсім не треба попередньо підготовлювати. Основний недолік алгоритму – схильність до перенавчання. Для того, щоб

цього уникнути необхідно здійснити попереднє обрізання максимальної глибини, чи листів. Найкращий результат при значеннях max_depth=15, max_leaf_nodes=250. Тоді правильність алгоритму на тренувальних даних рівна 0.919, а на тестових – 0.886. Згідно кросвалідаційної перевірки, усереднена точність прогнозування моделі становить 0.86.

- Випадкове дерево

Для того, щоб отримати якомога кращий результат прогнозування з алгоритмом випадкового лісу, варто щонайменше налаштувати кількість дерев для побудови. Її було знайдено за допомогою градкового пошуку з перехресною перевіркою. В результаті виявилось, що 500 дерев – приносять найкращий результат. Інші налаштування: max_depth = 15, max_leaf_nodes=500, max_features = ‘sqrt’. Тоді правильність алгоритму на тренувальних даних рівна 0.994, а на тестових – 0.974. Згідно крос-валідаційної перевірки, усереднена точність прогнозування моделі становить 0.933.

- Градієнтний бустінг

Для того, щоб отримати найкращий результат навчання класифікаційної моделі за допомогою градієнтного бустінгу, необхідно дуже добре налаштувати параметри, які пропонує алгоритм. Насправді, найважливішими серед них є всього три параметри: n_estimators, max_depth, та learning_rate, де останній контролює наскільки сильно кожне дерево буде намагатись виправити помилки попереднього дерева. Налаштовані параметри: max_depth=3, learning_rate=0.1, n_estimators – 200. Отже маємо такі результати: правильність алгоритму на тренувальних даних рівна 0.995, а на тестових – 0.967, результат крос-валідаційної перевірки = 0.923.

- Адаптивний бустінг

Даний алгоритм-ансамбль може брати в основу роботи будь-який алгоритм, що підтримує зважування зразків. В якості базового алгоритму, використано випадковий ліс прийняття рішень. На прогнозну здатність адаптивного бустінгу в більшій мірі впливатиме прогнозна здатність базового алгоритму, тому встановлено для нього значення параметрів, як для

випадкового лісу. Таким чином правильність на навчальному наборі = 0.987, та на тестовому = 0.970. Однак середня правильність на навчальному наборі згідно 5-блочної кросс-валідації = 0.941.

- Лінійні моделі

При побудові моделі логістичної регресії для вирішення задач класифікації, в першу чергу потрібно звернути увагу на вид регуляризації, та параметр налаштування регуляризації. У нашому випадку, було реалізовано модель з використанням L2 регуляризації, та C=300. В результаті правильність алгоритму на тренувальних даних рівна 0.779, а на тестових – 0.758. За результатами перехресної перевірки роботи середня правильність моделі досягає 0.741.

Лінійний метод опорних векторів також потребує налаштування параметру регуляризації C. Так само, було реалізовано модель з використанням L2 регуляризації, але C=200. Отже правильність алгоритму на тренувальних даних рівна 0.716, а на тестових – 0.693, перехресної перевірки досягає 0.672.

- Повнозв’язна штучна нейронна мережа

Архітектура створеної ШНМ містить: вхідний шар, два прихованих шари по 512 нейронів, та вихідний шар. Функція активації для обох прихованих шарів однакова - ReLu, для вихідного шару - Softmax. В якості оптимізатора застосовано алгоритм Adam, що відноситься до групи методів градієнтного навчання. Функцією втрат обрано категоріальну кросс-ентропію (categorical_crossentropy). З 40% від усього датасету було створено тестову вибірку. Для навчання моделі найбільше підійшло 50 епох. В такому разі, результати наступні: точність для тренувальних даних становить 0.9797, а функція втрат - 0.0565, для валідаційних - 0.9710, та 0.0838 відповідно.

Висновки. Таким чином, у роботі був проведений аналіз наявних способів та особливостей оцінки вартості нерухомості на сучасному ринку та виділено основні критерії оцінки. Зібрано базу даних з продажу квартир для України. Проведено детальний аналіз цього набору даних, необхідну попередню обробку, та звужено вектор дослідження для Київської області.

Нтреновано моделі, з використанням методу k-найближчих сусідів, логістичної регресії, лінійного методу опорних векторів, дерев рішень, випадкового лісу, градієнтного та адаптивного бустінгу. Також спроектовано та натреновано штучну неронну мережу.

Отже, при використанні алгоритмів класифікації деякі моделі зіткнулись з перенавчанням. Лінійні моделі показали найнижчу прогнозну здатність, в той час як випадковий ліс та адаптивний бустінг - найвищу. Найкращі ж результати показала нейронна мережа. Таким чином, у вирішенні цієї задачі, використання нейронної мережі має перевагу, оскільки ШНМ дає змогу більш гнучкого проектування, та використання великого набору даних. Надалі, подібну архітектуру нейронної мережі можна використовувати для тренування моделей окремо для кожної області України. Цікавою задачею на майбутнє є створення нейронної мережі для оцінки вартості будь-якого типу нерухомості для всієї України.

УДК 504.062

BLAZOR ДОДАТОК НА ОСНОВІ ІНТЕРНЕТ ПЛАТФОРМИ З ПРОДАЖУ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ

Лебець Д. В.
магістр
Узун Д. Д.
к.т.н., доцент
Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Вступ. Маючи свій стаціонарний магазин з продажу побутової техніки, слушною б думкою було для поширення аудиторії клієнтів та додаткового заробітку створити веб версію;

Як варіант це може бути інтернет-магазин, але слід задуматися над ефективністю тому, що не завжди витрачені на нього кошти можуть окупитися та велика кількість магазинів витісняють одне одного. Рішенням даної проблеми є створення інтернет платформи побутової техніки, де є як і клієнти так і дилери, які виставляють свої товари на продаж.

Веб додаток дозволятиме клієнту переглядати доступні товари магазину, детальний опис та створювати замовлення маючи тільки пристрій з браузером (телефон, планшет, ноутбук тощо).

Інтернет платформа ніяк не витісняє звичайні магазини, а навпаки групує їх в одне місце з легким доступом. В окремих сегментах торгівлі відсутність магазину в інтернеті є стратегічною помилкою.

Актуальність. Інтернет платформа – це web-сайт, який приймає замовлення на товари та послуги від користувачів в режимі реального часу. Він дозволятиме користувачам переглядати існуючі товари магазину, дивитися їх детальний опис, додавати їх у кошик та сплачувати, а також спостерігати етап купівлі. Щодо дилерів, то вони зможуть реєструвати нові товари, оновляти застарілу інформацію, видаляти неактуальні товари та управляти етапом

купівлі. Інформація про всіх користувачів може зберігатися в базі даних магазину, якщо бізнес модель, розрахована на повторні купівлі, або ж відправлятись одноразово. Також це є розширеною версією інтернет-магазину задуманою на більшу кількість продажів та заохочення дилерів.

Інтернет платформа передбачає торгівлю в рамках країни або ж міжнародну торгівлю. Головним прибутком для неї являється взяття грошей у дилерів, котрі хочуть виставляти свої товари на цій площадці, свого роду підписка, яка може бути щомісячна чи щорічна. У майбутньому платформа може вирішити брати гроші з комісій продажу товарів.

Ця платформа має тип фіксованої ціни товару– з доставкою, включеній у вартість, або з доставкою, котра рахується окремо, після оформлення замовлення.

Основні переваги інтернет платформи:

- доступ клієнтам 24 години на добу, 7 днів на тиждень, що дозволяє не втрачати користувачів в неробочі години;
- бізнес не прив'язаний до регіону – можна здійснювати торгівлю не тільки в своєму місті, але й по всій країні та навіть на міжнародному рівні;
- не потрібно орендувати чи купляти торгівельний майданчик, можна обійтися просто складом для товарів, з якого і відправляти їх напряму покупцям;
- лавка такої платформи необмежена, тобто не виникає проблем з нехваткою місця для представлення товарів потенційним замовникам;
- online торгівля не потребує великої кількості найманих співробітників – якщо особисто не вистачає часу на оформлення замовлень, можна найняти всього одного менеджера, і він буде виконувати ту роботу, яку в звичайному магазині роблять четверо консультантів;

Основні недоліки інтернет платформи:

- негативний вплив упаковки та газу на навколишнє середовище. Якщо ваша покупка буде запакована в кілька шарів пластикової та картонної упаковки і доставлена прямо до ваших вхідних дверей, це добре для вас, але не

так корисно для навколишнього середовища;

- проблеми з доставкою та затримки. Навіть у найбільших та найкращих компаній та інтернет-магазинів бувають погані дні, тому немає жодної гарантії, що ви отримаєте свою покупку вчасно, якщо не заберете її в магазині. Предмети губляться, потрапляють в об'їзд, пошкоджуються або доставляються на неправильну адресу частіше, ніж ви можете собі уявити;

- ризик шахрайства. Якщо ви робите покупки в Інтернеті, існує більший ризик шахрайства: шахрайство з кредитними картками, фішинг, злом, крадіжка особистих даних, підроблені продукти, підроблені веб-сайти та інші види шахрайства є звичайним явищем;

Дослідження. Метою цього дослідження є порівняння продуктивності двох веб-додатків, які використовують фреймворки Angular і Blazor. Я оціню продуктивність і представлю результати, щоб побачити, чи Blazor може конкурувати з Angular як сучасним фреймворком веб-розробки. Більш конкретно, дослідження має відповісти на наступне дослідницьке запитання:

– Виходячи з оцінки продуктивності, чи було б сприятливим для розробника або компанії розглянути можливість використання фреймворку Blazor замість Angular під час розробки веб-додатків?

Lighthouse – це простий у використанні інструмент для вимірювання та оцінки продуктивності веб-додатків, який створює детальний звіт про ефективність. Тому я вирішив використовувати Lighthouse для оцінки та порівняння моїх веб-додатків. У Lighthouse визначено шість показників для оцінки ефективності, тому я вирішив включити всі шість показників для свого дослідження. Шість показників ефективності, які я оцінив за допомогою Lighthouse:

1. First Contentful Paint - вимірює, скільки часу потрібно браузеру, щоб відобразити перший фрагмент вмісту DOM (об’єктна модель документа), наприклад тексти та/або зображення, після переходу користувача на певну сторінку.

2. Time to Interactive - вимірює час, необхідний для того, щоб сторінка

стала повністю інтерактивною. Сторінка вважається повністю інтерактивною, якщо:

- На сторінці відображається корисний вміст, який вимірюється за допомогою відображенні першого контенту.
- Обробники подій реєструються для більшості видимих елементів сторінки.
- Сторінка реагує на дії користувача протягом 50 мілісекунд.

3. Speed Index - показує, як швидко вміст сторінки візуально відображається під час завантаження сторінки. Для цього знімається відео завантаження сторінки, а потім вимірюється візуальний прогрес у секундах між кожним кадром у відео.

4. Largest Contentful Paint - позначає час, коли найбільший текст або зображення відображається на екрані. Це приблизно, коли основний вміст сторінки бачать користувачі.

5. Total Blocking Time - вимірює загальну кількість часу, протягом якого сторінка не реагує на введення користувача, наприклад клацання мишею, натискання екрана або натискання клавіатури.

6. Cumulative Layout Shift - вимірює несподіване переміщення вмісту сторінки. Зміщення макета відбувається щоразу, коли видимий елемент змінює своє положення від одного відображеного кадру до наступного.

На основі 20 тестів на кожному фреймворку маємо такі результати (рис.1).

Рис. 1. Середні результати продуктивності

Висновки. Метою цього дослідження було порівняти та оцінити

фреймворк Blazor в порівнянні з фреймворком Angular, щоб побачити, чи зможе він конкурувати як сучасна платформа веб-розробки. Отже, незважаючи на те, що загальний показник продуктивності фреймворків Angular був кращим, ніж фреймворк Blazor (Angular отримав 69,75, а Blazor 50,8), було б несправедливо сказати, що Blazor працював гірше, ніж Angular. В основному це пов'язано з проблемою ненадійної продуктивності додатків Angular у чотирьох із шести виміряних категорій. Тим часом додаток Blazor мав дуже стабільну та надійну продуктивність у кожній категорії і навіть перевершував Angular у двох із шести категорій з величезним відривом (First Contentful Paint та Speed Index), що було дивно.

Фреймворк Angular показав дуже хороші результати в чотирьох із шести вимірювань продуктивності, незважаючи на те, що він мав певні проблеми зі стабільними результатами. Ці дані свідчать про те, що платформа Angular працює краще, ніж платформа Blazor, використовуючи ці показники продуктивності. Але я не хочу знижувати продуктивність фреймворку Blazor, оскільки я повинен мати на увазі, що його можна було б покращити і, можливо, навіть перевершити фреймворк Angular, якби додаток було опубліковано.

З шести виміряних метриків ефективності перевага Angular у чотирьох випадках. Таблиця 1 продемонструє результати у більш чіткому вигляді та покаже, який фреймворк мав перевагу та в якій категорії.

Таблиця 1

Перелік метриків та фреймворку, у якого результат був кращий

Метрики	Фреймворк
First Contentful Paint	Blazor
Time to Interactive	Angular
Speed Index	Blazor
Total Blocking Time	Angular
Largest Contentful Paint	Angular
Cumulative Layout Shift	Angular
Performance Score	Angular

На основі результатів Angular працює краще, ніж Blazor. Однак, незважаючи на це, це не означає, що він обов’язково кращий як фреймворк. Angular показав занадто багато суперечливих результатів під час оціночних тестів, щоб він був кращим, тим часом Blazor давав дуже послідовні результати продуктивності і здавався стабільною структурою в цілому на етапі тестування.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Шахрайства в інтернеті [Електронний ресурс]. URL: https://minjust.gov.ua/m/yak-ne-stati-jertvoyu-shahraiv-v-interneti-ta-scho-robiti-yakscho-vi-potrapili-u-pastku

2. Документація та аналіз метриків Ligthhouse [Електронний ресурс]. URL: https://webdevblog.ru/ispolzovanie-google-lighthouse-dlya-audita-veb-prilozhenij/

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ДАНИХ ВЕЛИКОЇ РОЗМІРНОСТІ НА ВІДПОВІДНІСТЬ ПЕВНИМ ЗАКОНАМ

Міца Олександр Володимирович
д-р. техн. наук, доц.
Булина Ярослав Віталійович
студент
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Вступ. В останні роки відбувається значне зростання обсягу даних. Згідно зі звітом IDC, світ вступив у еру ZB у 2010 році і обсяг даних зростає приблизно вдвічі кожні два роки. Очікується, що до 2025 року глобальний обсяг даних сягне 175ZB. Настала ера великих даних. У той час як обсяг даних швидко зростає, проблеми якості даних, такі як неякісні і помилкові дані, стають все очевиднішими, що впливає на відкриття та інновації. Великі дані повинні мати не лише великий обсяг, а й високу якість, тому дослідження ефективності та надійності даних є дуже важливим.

За останнє десятиліття були розроблені та успішно застосовуються абсолютно нові методи виявлення підозрілих операцій та текстів. Засновано дані прийоми на засадах математичного та емпіричного аналізів. Використовуючи їх, уважний аналітик може розпізнати сфабриковані документи. З появою комп'ютерів стало набагато легше аналізувати великі обсяги даних, але переважно весь аналіз зводився до простого підсумовування. І лише останніми роками аналіз операцій з метою виявлення випадків шахрайства збагатився солідним науковим інструментарієм.

Мета роботи полягає в дослідженні законів, що використовуються для перевірки інформації, та розробці програмного забезпечення для перевірки даних великої розмірності на відповідність цим законам.

Матеріали і методи. Астроном Саймон Ньюком першим відкрив

емпіричний закон розподілу чисел. Він говорить, що, якщо ми випадково виберемо будь-яке число з таблиці, що містить фізичні значення або статистичні дані, ймовірність того, що воно буде починатися з одиниці, приблизно дорівнює 0,301. Якби всі початкові цифри чисел зустрічалися з однаковою ймовірністю, то така ймовірність повинна дорівнювати 0,1. Американський фізик Френк Бенфорд виявив ту ж закономірність, що і Ньюком, проте він пішов набагато далі. Бенфорд проаналізував довідкові дані про площі поверхні 335 річок, хімічні параметри тисяч хімічних сполук, номери будинків з адресного довідника, результати бейсбольних матчів (рис.1). У результаті вчений виявив, що скрізь дотримується та сама закономірність: чисел, що починаються з одиниці, набагато більше, ніж тих, що починаються з будь-якої іншої цифри.

Title	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Count
Rivers, Area	31.0	16.4	10.7	11.3	7.2	8.6	5.5	4.2	5.1	335
Population	33.9	20.4	14.2	8.1	7.2	6.2	4.1	3.7	2.2	3259
Constants	41.3	14.4	4.8	8.6	10.6	5.8	1.0	2.9	10.6	104
Newspapers	30.0	18.0	12.0	10.0	8.0	6.0	6.0	5.0	5.0	100
Spec. Heat	24.0	18.4	16.2	14.6	10.6	4.1	3.2	4.8	4.1	1389
Pressure	29.6	18.3	12.8	9.8	8.3	6.4	5.7	4.4	4.7	703
H.P. Lost	30.0	18.4	11.9	10.8	8.1	7.0	5.1	5.1	3.6	690
Mol. Wgt.	26.7	25.2	15.4	10.8	6.7	5.1	4.1	2.8	3.2	1800
Drainage	27.1	23.9	13.8	12.6	8.2	5.0	5.0	2.5	1.9	159
Atomic Wgt.	47.2	18.7	5.5	4.4	6.6	4.4	3.3	4.4	5.5	91
$n^{-1}, \sqrt{n}$	25.7	20.3	9.7	6.8	6.6	6.8	7.2	8.0	8.9	5000
Design	26.8	14.8	14.3	7.5	8.3	8.4	7.0	7.3	5.6	560
Digest	33.4	18.5	12.4	7.5	7.1	6.5	5.5	4.9	4.2	308
Cost Data	32.4	18.8	10.1	10.1	9.8	5.5	4.7	5.5	3.1	741
X-Ray Volts	27.9	17.5	14.4	9.0	8.1	7.4	5.1	5.8	4.8	707
Am. League	32.7	17.6	12.6	9.8	7.4	6.4	4.9	5.6	3.0	1458
Black Body	31.0	17.3	14.1	8.7	6.6	7.0	5.2	4.7	5.4	1165
Addresses	28.9	19.2	12.6	8.8	8.5	6.4	5.6	5.0	5.0	342
$n, n^2, \ldots, n!$	25.3	16.0	12.0	10.0	8.5	8.8	6.8	7.1	5.5	900
Death Rate	27.0	18.6	15.7	9.4	6.7	6.5	7.2	4.8	4.1	418
Average	30.6	18.5	12.4	9.4	8.0	6.4	5.1	4.9	4.7	1011
Benford's Law	30.1	17.6	12.5	9.7	7.9	6.7	5.8	5.1	4.6	

Рис. 1 Розподіл перших цифр із наборів даних роботи Бенфорда

Намагаючись виразити виявлену закономірність математично, Френк Бенфорд вивів формулу, що описує ймовірність (p) того, що випадкове число буде починатися з цифри n:

$$p = \log(n+1) - \log(n).$$

З формули зрозуміло: чим меншою є цифра, тим більша ймовірність того, що з неї буде починатися випадкове число.

Існують певні умови, яким повинні відповідати набори даних, які передбачаються до аналізу за законом Бенфорда. По-перше, геометричний

розподіл. Це означає, що джерело даних для аналізу має бути геометричним джерелом даних. Щоправда, на практиці така відповідність дотримується рідко. Але вихідні дані повинні прямувати до геометричного розподілу. По-друге, дані мають відноситися до однакових об'єктів. Не можна змішувати дані платіжних доручень та дані адрес клієнтів. По-третє, не повинно бути обмежень для чисел максимум і мінімум. Якщо є певна межа (припустимо, граничний розмір розрахунків готівкою), то така сукупність даних вже може не бути ідеальною Бенфорд-послідовністю. По-четверте, відсутність системи нумерації. Числа не повинні бути складовими системами. Наприклад, набір цифр в ІПН не буде Бенфорд-послідовністю, тому що перші дві цифри в ІПН – код регіону, другі дві – код інспекції, а остання цифра – контрольна – обчислюється з усіх попередніх.

Тести можуть проводитися як на відповідність до Закону Бенфорда, так і на невідповідність. Припустимо, ми знаємо, що номери прибуткових касових ордерів та суми, зазначені в них, мають відповідати Закону Бенфорда. Але під час аналізу з'ясовується, що вони не відповідають. Отже, висока ймовірність того, що ці прибуткові ордери сфальсифіковані.

Лінгвіст Джордж Ципф помітив дивну тенденцію у використанні людьми певних слів у мові. Він виявив, що невелика кількість слів використовується постійно, а переважна більшість дуже рідко. В кількох подальших роботах з вивчення частоти використання слів у природних мовах була виявлена закономірність, яку пізніше назвали «законом Ципфа»: добуток частоти використання слова та його позиції в частотному словнику - величина приблизно стала. Значення цієї постійної величини відрізняється для різних мов.

Закон Ципфа можна ще сформулювати так: частота використання слова в тексті знаходиться приблизно в обернено пропорційній залежності від його порядкового номера в списку частотності. Це означає, що друге за частотою використання слово буде зустрічатися в корпусі слів приблизно вдвічі рідше, ніж перше. Так само, третє слово зустрічатиметься втричі рідше, ніж перше, і

так далі. Крива, що описує закон Ципфа - гіпербола, що досить швидко спадає і з майже горизонтальним «хвостом», що тягнеться потім (рис.2). У спадаючій частині цієї кривої знаходяться найуживаніші слова, а в хвості – слова, що вживаються рідко.

Рис2. Графік закону Ципфа

Відкриття закону Ципфа стало початком інфометрії, науки про вимір кількісних характеристик інформації. Ця наука зараз є дуже затребуваною. На її основі працюють алгоритми пошукових систем, на кшталт Google та Yandex, що визначають популярність сайтів та ступінь їх відповідності пошуковому запиту. Зрозуміло, що закон Ципфа повинен дотримуватися як для всієї мови, так і для деякої її підмножини, невеликого тексту на сайті, що перевіряться. Пошуковим системам не складно визначити частоту слів на сайті, який перевіряють. При цьому частота слів, що «накручуються» за допомогою недобросовісних прийомів, значно перевищуватиме значення частот, які відповідали б закону Ципфа. Таким чином, обман досить легко виявляється і сайти, творці яких хотіли обманути пошукові системи, цими системами взагалі блокуються.

Фактично, розподіл слів за частотами лише констатує становище, що вже склалося в мові: одні слова зустрічаються частіше, ніж інші. За допомогою закону Ципфа можна визначити деякі кількісні залежності в частоті

використання слів.

Результатом даної роботи є програмний продукт для перевірки даних на відповідність закону Бенфорда та закону Ципфа. Проект розроблявся з використанням мови програмування C# та інтерфейсу програмування додатків Windows Forms.

Висновки. Аналіз даних із застосуванням закону Бенфорда дозволяє розкрити такі негативні явища, як шахрайство, випадкові помилки, що часто зустрічаються, і операційну неефективність. Дані, що відповідають закону Бенфорда: населення країн та міст, площі басейнів річок, площі країн та територій, розміри островів, повсякденні витрати, показники змін на фінансових ринках і т.д. Закон Ципфа застосовують, щоб проаналізувати поширеність слів в конкретній мові. Також закон застосовується для перевірки природності тексту. Розроблений в ході даної роботи програмний продукт дозволяє відповісти на питання про відповідність вхідних даних розглянутим законам.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Sambridge M., Tkalčić H., Arroucau P. Benford's Law of First Digits: from Mathematical Curiosity to Change Detector // Asia Pacific Mathematics Newsletter. — 2011

2. F. Benford. The law of anomalous numbers. Proceeding of the American Philosophical Society – 1938

3. H. Guiter and M. V. Arapov, editors. Studies on Zipf's Law. Wissenschaftlicher Verlag Trier, 1982.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ І РОЗПІЗНАВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Міца Олександр Володимирович
д-р. техн. наук, доц.
Ніколенко Володимир Володимирович
канд. фіз.-мат. наук, доц.
Мигалега Петро Петрович
студент
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

Анотація: Нейронна мережа, як один із методів машинного навчання, досить часто знаходить своє призначення в широкому спектрі прикладних областей. Галузь транспорту не є виключенням і має великий перелік таких завдань. Дана робота сконцентрована на бінарній класифікації об'єктів пересування, а саме літаків, на супутникових знімках. Завдання є комплексним та ускладнюється різними чинниками: якістю супутникового знімку, погодними умовами, наявністю тіней тощо.

Ключові слова: штучний інтелект, нейронні мережі, багатошаровий перцептрон, згорткові нейронні мережі, класифікація зображень, розпізнавання образів, алгоритми обробки зображення, хмарні обчислення.

Мотивація: В середині 80-х років минулого століття Джефрі Гінтон разом з колегами створили архітектуру багаторівневої нейронної мережі зі зворотнім поширенням помилки, котра викликала чималу дискусію в спільноті науковців. Немов ефект метелика, дана подія надала поштовх багатьом іншим AI-ентузіастам для генерування нових ідей та проектів, змінивши тим самим напрямок розвитку людства. В той час виникли перші автопілоти, котрі успішно справлялись хоча б в примітивних умовах на дорозі, точне розпізнавання рукописних цифр і багато подібних програм за якими стояли нейронні мережі. Аналогічно з тим, як вину потрібні час та умови для

дозрівання, новітнім технологіям потрібні час та сприятливі умови для того, щоб увійти в маси та закріпитись як стандарт. Через брак даних та обчислювальних потужностей такі архітектури нейронних мереж не могли проявити свій максимальний потенціал, а відтак відійшли в тінь. Проте, все змінилось в 2010 році, коли стартував проект ImageNet – датасет з 14 мільйонами фотографіями розмічених по класам. Потужностей відеокарт на той момент вже було достатньо для тренування складних нейромережевих архітектур, і команда Дж. Гінтона показала один з найуспішніших результатів розпізнавання на датасеті ImageNet, розробивши нейромережу AlexNet. Так як це було відкрите змагання, з'явилось і багато інших охочих спробувати свої архітектури нейромереж – новий період в розвитку штучного інтелекту розпочався. Гонитва за найкращими показниками не є основною мотивацією даної роботи. Радше сказати – особистий інтерес, котрий в свою чергу є локомотивом для всього іншого.

Матеріали та методи: Всі дані для тренування та тестування нейромережі були взяти з відкритих джерел та поділяються на два типи: кольорове зображення з літаком, де літак займає більшу частину площини, та кольорове зображення на яких літак відсутній (ліс, будівлі тощо). Датасет з літаками – «MTARSI - Muti-type Aircraft of Remote Sensing Images» (рис. 1).

Рис. 1. MTARSI - Muti-type Aircraft of Remote Sensing Images

Зображення з іншими об'єктами були отримані з декількох датасетів: «Inria Aerial Image Labeling» (рис. 2), «AID» та «RESISC45». Будь-які інші

додаткові зображення, котрі не входять в перераховані датасети, були отримані ручним пошуком в Google Maps.

Рис. 2. м. Інсбрук - Inria Aerial Image Labeling

Більшість зображень мають відносно невелику розмірність: починаючи від 100x100 та закінчуючи 600x600. Проте, супутникові знімки датасету Inria Aerial Image мають високу роздільну здатність та розмірність 5000x5000 кожен, тому було прийнято рішення поділити декілька таких зображень на набагато менші частинки. Таким чином з одного зображення 5000x5000 було отримано 1600 зображень розмірністю 125x125. Знімки, розмірність котрих була 600x600, були так само оброблені. Така розмірність була вибрана не випадково. В подальшому всі зображення перед надходженням в нейронну мережу будуть переформатовані до розмірності 128x128. Надто велика чи надто мала розмірність зображення мають багато недоліків, тому краще зупинитись на золотій середині. При розмірності 128x128 зберігаються необхідні деталі об’єктів і одночасно такий розмір знімку не є надто об’ємним для подальших обчислень.

Архітектура нейромережі, котра використовувалась для тренування, в основному побудована на згорткових шарах. Згорткові нейромережі (рис. 3) – це клас нейромереж, котрі використовуються в розпізнаванні образів, в аналізі та обробці зображень, та були розроблені конкретно під опрацювання пікселів. В області обробки зображень архітектура згорткової нейромережі є еталоном.

Рис. 3. Згорткова нейромережа

Набір одного згорткового шару з 32-ма фільтрами розмірністю 3x3 та одного шару агрегування розмірністю 2x2 ми назвемо модулем. Таких модулів було використано три. Після проходження всіх ознак через згорткові шари, дані розгортались в повноз’єднану нейромережу з 512-ма нейронами. В усіх попередніх шарах, як стандарт, використовувалась активаційна функція ReLU. Останній, вихідний шар ми використовуємо для класифікації. Так як ми визначаємо ймовірність «літак» чи «не літак», для такого випадку цілком підійде сигмоїдна активаційна функція. Для оцінки помилки було обрано бінарну кросентропію. В якості алгоритму оптимізації було використано алгоритм Adam – покращена версія стохастичного градієнтного спуску. Співвідношення тренувальних, валідаційних та тестових даних як 80:10:10 відповідно. Кількість епох тренування – 10. Тренування відбувалось на сервісі Google Cloud. Даний сервіс має в наявності тільки платні віртуальні машини, проте для нових користувачів надається віртуальна сума у розмірі 300 доларів. Використовуючи цей ресурс, було налаштовано тренування на віртуальній машині з 8-ядерним процесором та 30 ГБ оперативної пам’яті. Звісно, тренування за допомогою відеокарти відбувалося б набагато швидше і дало б можливість використати більші значення гіперпараметрів, проте таке задоволення не вписується в межі даної суми віртуальних коштів.

В результаті тренування модель показує точність 97.5% на тестовому датасеті. При ручному тестуванні зображень помітно, що найкраще нейронна мережа справляється з класифікацією пасажиро-подібних літаків (рис. 4). Набагато гірше справляється з розпізнаванням винищувачів (рис. 5).

[[0.9779555]]

Рис. 4. Ймовірність, що це літак - 97.7%

[[0.53508824]]

Рис. 5. Ймовірність, що це літак - 53.5%

Висновки: Кількість пасажирських та військових літаків в датасеті суттєво відрізняється. Хоча точність нейромережі дуже висока, цілком є підстави для того, щоб вважати цей дисбаланс в датасеті основою для перенавчання. Провівши ще декілька вибіркових тестувань стає зрозуміло, що нейромережа надто добре пристосувалась до розпізнавання ознак літаків з геометрією крила класичного пасажирського літака. Це добре, якщо використовувати модель тільки для класифікації пасажирських чи транспортних літаків, та не зовсім добре, якщо намагатись класифікувати винищувачі, форма котрих має багато особливостей. На жаль, незалежно від потужностей та гіперпараметрів, мала кількість даних чи їхня низька якість суттєво впливають на реальну результативність нейронної мережі. Не

змінюючи архітектуру нейронної мережі та значення гіперпараметрів, можна досягнути кращого результату після доповнення датасету більшою кількістю літаків певного класу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Aurelion Geron. «Hands-on Machine Learning with Scikit-Learn, Keras, and TensorFlow: Concepts, Tools, and Techniques to Build Intelligent Systems». O'Reilly UK Ltd., 2019. ISBN-13: 978-1492032649
2. «This Canadian Genius Created Modern AI». Bloomberg, 2018. URL: https://www.youtube.com/watch?v=l9RWTMNnvi4
3. Seth Weidman. «Deep Learning – Grundlagen und Implementierung». O'Reilly, 2020. ISBN PDF: 978-3-96010-378-3

УДК 676.038.2

ШВИДКІСТЬ ПОГЛИНАННЯ РІДИНИ ВОЛОКНИСТИМ ШАРОМ АСЕПТИЧНОГО ПАКОВАННЯ

Мовчанюк Ольга Михайлівна,
к.т.н., доцент
Коваль Андрій Миколайович,
магістрант
Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

Анотація: Досліджено вплив температури води та pH розчину лугу на швидкість поглинання рідини волокнистим шаром відходів виробництва асептичного паковання для рідких харчових продуктів. Найбільшу швидкість поглинання отримано для розчину лугу за pH 12. Дія чинника температури води на її поглинання стає помітною за температури 60 °С. Відносний приріст маси зразків для вказаних умов склав відповідно 17 і 8 %.

Ключові слова: Волокно, картон, фольга, асептичне паковання, водневий зв'язок, вода, температура, гідроксид натрію, поглинання рідини.

Вступ. Сучасна світова спільнота все більше уваги звертає на рециклінг відходів, що дає можливість знизити екологічний тиск на довкілля. Нарощування обсягів використання вторинної волокнистої сировини для виробництва паперу та картону давно вже стало загальносвітовою тенденцією. Удосконалення технології перероблення сьогодні дає змогу звернути увагу на такі види макулатури, які донедавна мільйонами тон вивозились на полігони сміття для захоронення. До таких відносяться відходи виробництва і використання асептичного паковання типу Тетра Пак для рідких харчових продуктів, що виробляється з комбінованих матеріалів, до складу яких входить 75 % високоякісного картону, 20 % поліетилену, 5 % алюмінієвої фольги [1].

Це паковання забезпечує надійний захист харчових продуктів від проникнення вологи, запахів, світла, але його природний термін розкладання може перевищувати 100 років. Дослідження довели, що використовуючи відходи такого пакування, можна виготовляти високоякісні види картонно-паперової продукції, суттєво знижуючи при цьому використання первинних волокнистих напівфабрикатів в композиції, а інколи і зовсім від них відмовляючись [1-3].

Однією з основних проблем перероблення відходів асептичного паковання під час виробництва паперової продукції є велика кількість волокнистих відходів і надмірне подрібнення неволокнистих її складових (поліетилену і фольги) на стадії розпускання через низьку швидкість просочення і набухання волокон картонного шару, що стримуються гідрофобними шарами полімеру і фольги.

Метою дослідження було визначення впливу температури і pH середовища на швидкість поглинання води і лугу волокнистим шаром відходів виробництва асептичного паковання.

Матеріали і методи. Для дослідження з відходів виробництва асептичного паковання були підготовлені зразки розміром 30х50 мм (рис. 1).

Рис. 1. Загальний вид зразків асептичної упаковки

Для просочення використовувалась вода та розчин гідроксиду натрію (за pH 8 та 12) [4, 5]. Дослідження проводилися за постійної температури, у спеціальному пристрої. Просочення водою відбувалося за температури 13°C;20°C; 30°C; 40°C; 60°C, а розчином NaOH – за 20°C.

Зразки поміщались у скляну ємність пристрою з просочувальною рідиною та розміщувались під скляною кришкою, що надійно утримувала їх у рідині, забезпечуючи з нею повний контакт всіх поверхонь. Зразки попередньо

зважувалися. Через кожні 15 хв з ванни виймався один зразок, фільтрувальним папером знімалася волога з його плоских (полімерних) поверхонь, після чого знову фіксувалася його маса. За різницею маси зразка до і після просочування визначалася кількість поглинутої ним рідини. По відношенню цієї різниці до початкової маси зразка знаходили відносний приріст маси зразка, %.

Результати та обговорення. Результати проведених досліджень представлено на рис. 2. Помітно, що температурний інтервал 13 – 30 °С не має суттєвого впливу на швидкість поглинання рідини картонним шаром зразків асептичного паковання. Приблизно однакові результати отримано для варіантів просочення водою за температури 40 °С і лугом за pH 8. А от під час просочення зразків за температури води 60 °С спостерігалися помітні зміни. Через 45 хв відносний приріст маси зразка склав 8 %. Найбільший приріст маси (17 %) за такий самий час було отримано для зразків, що просочувалися лугом за pH 12. Аналогічного ефекту за температури води для просочення 60 °С вдалося досягти лише за 250 хв. Збереженню форми та структури картону при його зануренні у воду сприяє наявність міжволоконних сил зв'язку, головним чином водневих зв'язків. Висока гідрофільність волокон обумовлює активне проникнення води в пори і капіляри структури картону. При цьому починається набухання волокон, зв'язки між ними слабшають [6].

Рис. 2. Залежність відносного приросту маси зразка від тривалості просочування: 1, 2, 3, 4, 5 – за температури води 13, 20, 30, 40, 60 °С; 6, 7 – за pH розчину лугу 8 і 12 відповідно

Зазвичай, при змочуванні целюлозних волокон водою контакт між ними відбувається насамперед через гідроксильні групи на поверхні волокон. Потім вода проникає через міжміцелярний простір і зв'язується з гідроксильними групами на поверхні міцел, що і спричиняє набухання волокон.

Процес набухання полімеру проходить у дві стадії. На першій стадії поглинається трохи рідини, виділяється тепло (теплота набухання) та відбувається об'ємне стискування. Об'єм набухлого полімеру виявляється меншим, ніж сумарний об'єм полімеру та поглиненої рідини; об'ємне стискування, пояснюється тим, що маленькі молекули розчинника (води або лугу), що проникають у проміжки між макромолекулами, сприяють більшому ущільненню структури. Рідина, що поглинена на першій стадії набухання (з виділенням тепла), витрачається на сольватацію полярних груп полімеру. Енергетично міцно з полімером зв'язується невелика кількість рідини – один моль на один моль полярних груп полімеру.

На другій стадії набухання поглинається багато рідини без виділення тепла. Поглинена рідина ніяк не зв'язується з макромолекулами полімеру, а просто дифундує, всмоктується пористою структурою волокна, яка утворена мікрофібрилами [5].

Слід зазначити, що завдяки особливостям структури комбінованого матеріалу, з якого виробляють асептичне паковання, прямий контакт рідини з картонним шаром відбувається по досить обмеженій площі (лише по периметру досліджених прямокутних зразків), оскільки вся основна поверхня картону вкрита гідрофобними неволокнистими шарами (поліетиленом та фольгою). В цьому випадку рух рідини буде відбуватися як в сильно проклеєному папері (не лише через міжволоконні, але через внутрішньоволоконні пори).

Швидкість просочення волокнистого шару водою (швидкість змочування) залежить не тільки від розмірів та стану внутрішніх вологопровідних шляхів (пор) у ньому, а також і від таких факторів, як температура та pH середовища, площа поверхні зіткнення волокон між собою. Так, збільшення площі зіткнення волокон між собою сприяє більш інтенсивному переходу вологи від одного

волокна до іншого, відповідно, швидшому їх змочуванню [4]. Граничне насичення матеріалу водою завершується за умови гідратації доступних гідроксильних груп [6].

Розшарування досліджених зразків відходів асептичного паковання відбувається за рахунок розсування волокон між собою, що спричинене проникненням води в шар картону [4, 6], а також збільшенням товщини самих волокон в результаті їх набухання.Під час тривалого просочування зразків лугом за pH 12 спостерігалася реакція взаємодії шару алюмінієвої фольги з розчином лугу, що супроводжувалася виділенням водню. Так через 1,5 години вже були помітні перші ознаки взаємодії, а за 5 годин така взаємодія ставала значною, про що свідчило помітне утворення бульбашок газу та зникнення по краях зразків шару алюмінію (рис. 3).

Рис. 3. Зразок асептичного паковання при після витримування в розчині NaOH за pH 12: 1 – ділянка з фольгою; 2 – ділянка без фольги

Як видно з рисунку 3, взаємодія алюмінію не є рівномірною. За pH 8 протягом всього дослідження таких явних проявів реакції не спостерігалось.

Висновки. Таким чином, зважаючи на обмежену площу контакту волокнистого шару відходів асептичного пакування з водою, необхідно попередньо здійснювати їх підготовку до розпускання у гідророзбивачі, забезпечуючи при цьому умови для інтенсивного поглинання води волокнистим шаром, що послабить водневі зв’язки між волокнами. Це, в свою чергу, забезпечить ефективне розволокнення та зменшить кількість волокнистих відходів. Проведені дослідження показали, що найефективнішими умовами для інтенсивного вбирання рідини волокнистим шаром асептичного

пакування є pH 12 за температури 20 °С. Через 45 хв відносний приріст маси складає 17 %. Але перебування зразків у такому концентрованому лузі понад 90 хв призводить до помітної взаємодії з алюмінієвим шаром фольги.

Нагрівання води для попереднього просочення зразків асептичного паковання до 60 °С є менш ефективним з точки зору швидкості поглинання води, але менш ризикованим з точки зору забруднення оборотної води і якості самого волокна, що за високого pH може піддаватися деструкції. Відносного приросту маси 17 % в цьому випадку вдалося досягти лише за 250 хв.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мовчанюк О.М. Перероблення відходів споживання асептичного паковання «Тетра Пак» для виробництва паперу для гофрування. Вісник НТУУ "КПІ" : Серія «Хімічна інженерія, екологія та ресурсозбереження». – 2011. – № 2(8). – С. 102–107.

2. Мовчанюк О.М. Підвищення якості паперу та картону з макулатури шляхом використання волокна з відходів асептичного паковання. Вісник НТУУ "КПІ" : Серія «Хімічна інженерія, екологія та ресурсозбереження». – 2012. – № 1(9). – С. 91–93.

3. Свердлик Г.В., Ковернинский И.Н. Исследование качества тарного картона из отходов производства упаковки «Тетра пак» // Химия растительного сырья. – 2008. – №3. – С. 169–172.

4. Ванчаков М. В., Смолин А. С., Канарский А. В. Интенсификация роспуска макулатуры в воде. Вестник технологического университета. «Химическая технология». Т.20, №16 2017. – С. 27–30.

5. Дулькин Д. А., Южанинова Л. А., Миронова В.Г., Спиридонов В.А.. Научные основы переработки макулатуры. «Лесной журнал». 2005. № 1–2. – С. 105–123.

6. Комиссаренков А.А., Хорьков В.Г. Действие химических реагентов на процесс роспуска макулатурного сырья «Химия растительного сырья» №1. 2010. – С. 177–182.

РОЗРОБКА ВЕБ-ДОДАТКУ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛІКАРІВ ТА ЇХ ПАЦІЄНТІВ

Монич Віталій Вікторович
студент, ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»
Мулеса Оксана Юріївна
доктор технічних наук
професор кафедри програмного забезпечення систем
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Вступ. Важливе місце в роботі медичного закладу відіграє правильна організація роботи з даними. Щоденно у медичні заклади за послугами звертається велика кількість клієнтів. З метою якісного обслуговування, медичні заклади опрацьовують та зберігають особисті дані своїх пацієнтів.

Мета роботи. Дослідження присвячене розробці веб-додатку, який дозволить організувати дані про пацієнтів в єдину систему, покращити організацію робочого дня лікаря і надати можливість пацієнту отримувати інформацію про перебіг свого лікування в онлайн режимі.

Матеріали і методи. Процес розробки додатку складається на наступних етапів:

- аналіз предметного поля, збір початкових даних, постановка вербальних та математичних задач;
- проектування бази даних для роботи додатку;
- визначення основного функціоналу додатку;
- розробка дизайну додатку;
- організація структури додатку.

В якості архітектури додатку було обрано клієнт-серверну систему, яка дозволяє розробляти гнучкі і розподілені додатки, з можливість доповнювати додаток функціоналу. На сьогодні це найпопулярніша архітектура веб-додатків, на якій працює більшість сучасних сайтів. В роботі було використано

трирівневу клієнт-серверну архітектуру [1], яка надає найбільший рівень абстракції додатку розділяючи його на три складові: клієнт, сервер і база даних. Структурно-функціональна схема архітектури наведена на рис. 1, де СУБД – система управління базами даних, а БД – база даних.

Рис. 1. Клієнт-серверна архітектура

Результати та обговорення. Розроблений додаток містить наступні компоненти:

1) В центрі роботи додатку є система управління базами даних, яка зберігає в собі всю інформацію необхідну для його коректного функціонування. Сюди належать відомості про пацієнтів, лікарів, їх консультації, діагнози тощо. В системі реалізовано функціонал для роботи з цими даними.

2) Контролер, який відповідає за роботу всього додатку. Організовує маршрутизацію користувача по сайту, обробляє запити користувача, і взаємодіє з базою даних.

3) Блок фільтрації, який дозволяє знайти конкретного пацієнта в базі даних, і можливість відкрити інформацію про цього пацієнта та історію його лікування.

4) Блок, в якому реалізовано онлайн запис на зустріч з лікарем. Лікар, в свою чергу, може підтвердити або скасувати цю зустріч.

5) Блок додавання, редагування та перегляду даних про пацієнтів в базу даних.

Додаток також містить зручний та зрозумілий інтерфейс, який дозволяє автоматизувати та максимально спростити всі процеси взаємодії пацієнтів та їх лікарів на всіх етапах їх взаємодії.

Висновки. Розроблений додаток може бути використаний в медичних закладах різних профілів та рівнів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Rong, J., & Liyang, L. (2017). Design and Implementation of Management System of Reproductive Medicine Centers. *Computer & Telecommunication*, *1*(11), 70-72.

МЕТОДИКА ПОШУКУ ОСОБЛИВИХ ШЛЯХІВ МЕРЕЖЕВИХ ГРАФІКІВ

Оксанич Ірина Григорівна,
д.т.н., доцент
Тараканова Надія Олександрівна,
Орловський Микола Іванович
магістранти
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

Вступ. У сучасному діловому середовищі актуальність проєктного управління як методу організації та управління виробництвом значно зросла. Це обумовлено об'єктивними тенденціями в глобальній реструктуризації бізнесу. Принцип концентрації виробничо-економічного потенціалу поступився місцем принципу зосередження на розвитку власного потенціалу організації. Перехід до проектних методів управління пов'язаний перш за все з ліквідацією організаційної системи, заснованої на планово-розподільних методах управління, і переходом до ринкових відносин.

Управління проєктами стає особливо актуальним, коли формуються умови для широкого використання методології управління проєктами. Цей метод є ефективним інструментом управління в реальних умовах і в той же час перевіреним інструментом реалізації організаційних проектів необхідної якості, у встановлені терміни, в рамках прийнятого бюджету.

Важливим етапом в реалізації проєктного управління є планування. Планування здійснюється в рамках існуючих обмежень по вартості, термінів, якості продукції і т. і.

При плануванні проєкту вирішують такі завдання як: уточнення і деталізація результатів проєкту, уточнення складу і обсягу робіт, розробка розкладу і бюджету проєкту, уточнення потреби в ресурсах, оцінка і облік ризиків, уточнення порядку взаємодії учасників проєкту, розробка та уточнення

процедур управління проєктом.

Від організації процесу планування безпосередньо залежать основні характеристики виконання проєкту – терміни виконання, запланований бюджет, якість продукту, що випускається.

Таким чином, актуальною є проблема пошуку альтернативних способів проектного управління як методів організації та управління виробництвом.

Мета роботи. Обґрунтування раціональної методики пошуку особливих шляхів мережевого графіка, яка заснована на повному резерві часу роботи, що вказує на скільки можна відстрочити початок або збільшити тривалість роботи без зміни тривалості всього проєкту.

Матеріали та методи. Повний резерв часу роботи може виникнути тільки за рахунок існування іншого більш тривалого шляху, ніж шлях, до складу якого входить розглянута робота.

Це твердження стає очевидним, якщо виявити за рахунок чого у деякої роботи може з'явитися можливість відстрочити початок її виконання або збільшити її тривалість без зміни терміну завершення завершальної події мережевого графіка. Це можна зробити тільки за рахунок того, що цей термін звершення визначається іншим більш тривалим шляхом.

Відоме, що для того, щоб певний шлях мережевого графіка був би критичним, необхідно і достатньо, щоб повні резерви часу всіх робіт, що входять до нього, були б рівні нулю.

Якщо в деяку подію мережевого графіка входить робота з нульовим повним резервом часу, то серед усіх робіт, що виходять з даної події, обов’язково знайдеться хоча б одна, що має також нульовий резерв часу. Тобто роботи з нульовими резервами часу йдуть один за одним безперервно.

Звідси випливає методика пошуку критичного шляху, що наводиться нижче:

1. Перегляд мережевого графіка ведеться від його початкової події до кінцевої.

2. При розгляді початкової події мережевого графіка в якості роботи, що

лежить на критичному шляху, вибирається та, яка має нульовий повний резерв часу. Відповідно до вище зазначеного така робота обов'язково існуватиме.

3. При розгляді робіт, що випливають з події, до якого призвела робота з нульовим повним резервом часу, обирається робота, що також має нульовий повний резерв часу. Така робота обов’язково існує.

4. Якщо серед робіт, що виходять з деякої події, є кілька робіт з нульовими повними резервами часу, то вибирається будь-яка. При цьому, згідно вище викладеного, процес побудови критичного шляху в глухий кут зайти не може і рано чи пізно дійде до завершальної події мережевого графіка.

Реалізація зазначених правил дає шлях, що складається тільки з робіт з нульовими повними резервами часу. Тоді, цей шлях і буде критичним.

Результати та обговорення. З метою перевірки описана методика застосована для мережевого графіка, представленого на малюнку 1. Тут знайдені критичні шляхи виділені жирними стрілками. Як видно, таких шляхів два завдяки тому, що серед робіт, що виходять з події 0 є дві роботи з нульовими повними резервами часу.

Перевірити те, що знайдені шляхи є критичними легко, просумувавши тривалості робіт, що належать їм. Суми виявляться по-перше, рівними між собою, а по-друге, найбільшими серед аналогічних сум інших можливих шляхів.

Якщо зробити розрахунок параметрів заданого мережевого графіка за встановленими правилами, але замінюючи відомі тривалості робіт на ті ж значення з від’ємним знаком (тривалості всіх робіт будуть меншими за нуль), то найкоротший шлях мережного графіка буде підпорядковуватися всім властивостям критичного шляху.

Рис. 1 Приклад мережевого графіка при від'ємних тривалостях робіт

Взагалі кажучи, для знаходження тривалості найкоротшого шляху, необхідної при аналізі оптимальності мережевого графіка за критерієм K_{min}, не обов'язково підсумовувати тривалість усіх робіт, що йому належать. Вона вже відома з розрахованих при тривалості робіт параметрів мережевого графіка і дорівнює, як і для будь-якого критичного шляху, терміну звершення завершальної події. Звичайно, що якщо цей термін здійснення події має від'ємне значення, то для знаходження фактичної тривалості найкоротшого шляху потрібно змінювати це значення на протилежне. Необхідно відзначити, що можна поставити і вирішити загальне завдання пошуку шляху заданої тривалості. Але це завдання принципової важливості при аналізі мережевого графіка не несе. Для аналізу оптимальності мережевого графіка і здійснення його оптимізації досить знати лише, як проходять особливі шляхи і яка їх тривалість

Висновки. Представлені результати можуть бути використані при розробці систем планування та управління для конкретного виробничого об'єкта, що дасть можливість на основі використання сучасної обчислювальної

техніки швидко визначити наслідки різних варіантів керуючих впливів та знаходити найбільш оптимальний з них. Крім того, це дасть можливість керівникам своєчасно отримувати достовірну інформацію про стан виконання робіт, про затримки і можливості прискорення робіт, концентрувати увагу на «критичних» роботах.

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВЕЛИКИХ МІСТ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Оксанич Ірина Григорівна,
д.т.н., доцент
Федорова Ярослава Віталіївна,
магістрантка
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

Вступ. За сучасних умов в Україні назріла проблема професійної зайнятості населення. Це пов'язане з великою кількістю чинників. Насамперед, соціально-політичних, соціально-економічних, навіть певною мірою історичних, оскільки Україна межує з багатьма європейськими країнами.

Крім того, після економічної кризи, яка була 10 років тому, додалася російська агресія, яка викликала нестабільність та проблеми в економіці.

Проблема також полягає у професійно-кваліфікаційному дисбалансі на ринку праці України. У центрах зайнятості таких великих міст, як Київ, Одеса, Харків, Львів до 90% безробітних, які перебувають на обліку, мають вищу освіту. Тобто сьогодні вища освіта не дає гарантій працевлаштування.

Тому основними проблемами професійної зайнятості в Україні є: мала кількість робочих місць, що створюються; низькі темпи розвитку економіки; незбалансована з вимогами ринку праці структура пропозиції робочої сили; високе безробіття серед випускників шкіл, жінок, людей середнього і старшого віку; розрив між профілем освіти та вимогою промисловості.

Важливу роль у вирішенні проблеми професійної зайнятості можуть відіграти інформаційні технології. Це новий сегмент промисловості, який швидко розвивається, і є дуже привабливим для молоді. Крім того, інформаційні ресурси, створені із застосуванням сучасних інформаційних технологій, також забезпечують підтримку молодих людей при виборі та пошуку роботи.

Крім того, інформаційні технології грають велику роль при прогнозуванні та плануванні майбутнього ринку зайнятості у крупних містах. Тому тема дослідження є актуальною.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження проблем професійної зайнятості населення та розробка моделі прийняття рішень щодо професійної зайнятості населення великих міст з використанням нечіткої логіки.

Матеріали та методи. До основних заходів, які сприяють професійній занятості населення, відносяться:

– професійна орієнтація населення, соціальна адаптація та психологічна підтримка безробітних громадян;

– професійна підготовка та перепідготовка безробітних громадян за рахунок бюджетних коштів та працівників організацій за заявками та за рахунок коштів роботодавців;

– створення, збереження та модернізація робочих місць для інвалідів та молоді, сприяння безробітним громадянам у відкритті власного бізнесу (програма самозайнятості);

– організація громадських робіт та реалізація програм тимчасового працевлаштування для безробітних та тих, хто шукає роботу громадян;

– акумулювання у банку даних міської служби зайнятості населення оптимальної кількості вакантних робочих місць, які надаються роботодавцями для працевлаштування громадян;

– перепідготовка затребуваним на ринку праці професіям, спеціальностям з урахуванням інноваційного розвитку. Це комп'ютерна графіка, веб-дизайн, автоматизація та проектування продукції, адміністрування та проектування комп'ютерних мереж за технологією CISCO та інші.

Врахування цих всіх факторів дозволить спрогнозувати та спланувати ринок зайнятості у крупних містах.

Результати та обговорення. Проведений аналіз дозволяє виявити вісім критеріїв, що використовуються для прийняття рішення:

X_1 – розширення державної монополії; X_2 – заходи для стимулювання

самозайнятості; X_3 – заходи з професійної підготовки та перепідготовки; X_4– розвиток науково-технічного прогресу; X_5 – чоловіча стать; X_6 –освіта; X_7–вік; X_8 – розвиток технологій інформування працедавців щодо пропозиції робочої сили, а населення щодо попиту на неї; Y – висновок.

Для формулювання правил визначені можливі значення лінгвістичних змінних X_i, котрі будуть використовуватись для оцінки. У ході дослідження запропоновано використовувати апарат нечіткої логіки для прийняття рішень. Підготовча процедура для даного алгоритму виражається наступними кроками.

Крок 1. Формування критеріїв для прийняття рішень.

Крок 2. Формування шкали лінгвістичних змінних.

Крок 3. Побудова функцій приналежності.

Крок 4. Внесення результатів розрахунків в робочу матрицю значень функції приналежності.

4.1 Введення числових значень всіх критеріїв.

4.2 Фаззифікація: визначення степені істинності всіх лінгвістичних змінних на всіх шкалах.

4.3 Заповнення робочої матриці даними, взятими з проміжних масивів для кожного правила. Робоча матриця формується згідно набору правил.

4.4 З проміжної матриці значення функцій приналежності переносяться в робочу матрицю логічного виводу.

Крок 5. Логічний вивід: для кожного правила знаходимо мінімальне значення проміжного масиву і визначаємо вихідну змінну y_i^*, функція залежності якої максимальна.

Висновки. Запропонована методика оцінки факторів, які сприяють професійній занятості населення, з застосуванням нечіткої логіки та її реалізація у вигляді автоматизованої системи, використання якої дозволить підвищити об’єктивність і оперативність прогнозу щодо зайнятості населення.

УДК 351.862.1

ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стефанович Павло Іванович
викладач
Стефанович Іван Станіславович
старший викладач
Київський національний університет
будівництва і архітектури
м. Київ, Україна
Стефанович Валентин Іванович
Радник асоціації по питанням взаємовідносин з США
Україна

Вступ Національна безпека України - це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз і є необхідною умовою збереження та примноження духовних та матеріальних цінностей.

Національна безпека України досягається шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих доктрин, стратегій, концепцій і програм у політичній, економічній, соціальній, екологічній, науково – технологічній, інформаційній і воєнній сфері.

Мета статті. Довести до читачів основні поняття Національної безпеки України та принципи забезпечення функціонування системи Національної

безпеки України.

Основна частина

Забезпечення національної безпеки здійснюється за умови пріоритетності національних інтересів, необхідності своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз цим інтересам, і ґрунтується на засадах правової демократичної держави.

Суспільні відносини у безпековій сфері регулюються Конституцією України, Законом України "Про основи національної безпеки України" від 19.06. 2003 року, іншими нормативно-правовими актами та визнаними Україною міжнародними договорами та угодами. За останні роки з'явилося чимало праць, пов'язаних з проблемою забезпечення національної безпеки. Розглядаючи це питання виникає проблема розподілу понять "система національної безпеки" та "система забезпечення національної безпеки". В "Концепції (основи державної політики) національної безпеки" від 18.07. 1995 року, та в Законі України "Про основи національної безпеки України" від 19.06. 2003 року відсутнє визначення поняття система національної безпеки. Це призводить до отожнення цього поняття з системою забезпечення національної безпеки. Насправді ці поняття необхідно чітко відмежовувати.

Система національної безпеки – множина потреб, інтересів і цінностей особи, суспільства, держави, загроз та небезпек, внутрішніх і зовнішніх, об`єктивних і суб`єктивних, природних, техногенних та антропогенних чинників, що впливають на стан національної безпеки, умови їх виникнення та розвитку, а також державні та недержавні інституції, об'єднані цілями і завданнями щодо просування потреб нації, національних інтересів і цінностей, які взаємодіють один з одним і здійснюють відповідну діяльність в межах законодавства України.

Відповідно, необхідно виділяти поняття системи забезпечення національної безпеки, яка є спеціальною підсистемою системи національної безпеки і забезпечує функціонування та розвиток останньої.

Систему забезпечення національної безпеки складає створена державою

система як державних, так і недержавних інститутів, які із застосуванням теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-технічних та інших заходів забезпечують розвиток національних інтересів України, добробут народу та ефективне функціонування самої системи забезпечення національної безпеки.

Поняття та структура національної безпеки України. Безпека — це стан, коли кому, чому-небудь ніщо й ніхто не загрожує; водночас це й діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення загрози, здатної втратити їх, знищити матеріальні та духовні цінності, перешкодити їх прогресивному розвитку. Наявність безпеки є необхідною умовою та одним із основних мотивів життєздатності людини, суспільства, держави і світового співтовариства. З виникненням національних держав, перетворенням їх на основний суб'єкт міжнародних відносин, безпека набула характеру національної безпеки. Англійський філософ і політичний мислитель Томас Гобс (1558—1679 рр.) свого часу сказав: національна безпека — не просто центр державницької діяльності, вона — головний сенс існування держави. Без неї, вважав Гобс, узагалі неможлива будь-яка держава. Поняття національної безпеки відображає провідну роль нації — політичної, державно-громадської спільноти — як носія інтересів розвитку суспільства, вказує на те, що національна державність залишається основною формою політичної організації суспільства, а національна держава продовжує відігравати роль важливого суб'єкта міжнародних відносин.

У сучасному взаємопов'язаному, взаємозалежному світі однією з найбільших цінностей стала самостійна державність. XX століття стало тріумфом національних держав. Якщо перед Першою світовою війною у світі було 62 незалежні держави, 1946 р. — 74, то до кінця XX ст. їхня кількість збільшилася більше, ніж утричі, до 193 держав. Національна безпека відображає стан захищеності національних інтересів самостійних держав.

Ігнорування національних держав, їх суверенітету та інтересів — це хибний шлях, що призводить до конфліктів.

У Концепції (Основах державної політики) національної безпеки України, схваленій Верховною Радою України 16 січня 1997 р., це поняття визначено як "стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за яких забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам". Водночас національна безпека є системою оптимізації взаємовідносин між усвідомленими загрозами та ресурсами, що має суспільство для протидії цим загрозам. Загрози для суспільства є завжди, а рівень захищеності від них ніколи не буває максимальним. Тому національна безпека є динамічним засобом досягнення і підтримки балансу між реальними та потенційними загрозами, з одного боку, та здатністю суб'єкта протидіяти їм, з іншого. Національна безпека функціонує через систему різноманітних відносин між особою та суспільством, між громадянином і державою, між суспільством і державою, між різними державами. Тому національна безпека — це стан внутрішніх і міждержавних відносин, який визначає ефективність системи державних, правових і суспільних гарантій прав та свобод людини та громадянина, базових цінностей та інтересів суспільства й суверенної держави від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Основними об'єктами національної безпеки є:

1. Людина і громадянин — їхні конституційні права та свободи; 2. Суспільство — його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси; 3. Держава — її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність; 4. Нація та інші національні спільноти, її самобутність та чинники саморозвитку; 5. Соціальні спільноти, їх функціональні ролі та чинники розвитку; 6. Природа, природне середовище — його безпосередній стан. Суб'єктами національної безпеки є держава, Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів

України, Рада національної безпеки і оборони України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, громадяни, громадські організації та об'єднання. Основним суб'єктом забезпечення національної безпеки є держава. Суб'єкти національної безпеки є суб'єктами політичної, економічної, соціальної, інтелектуальної та інших видів діяльності, на основі яких виникає стан захищеності інтересів громадянина, суспільства, держави.

Принципи забезпечення функціонування системи національної безпеки України:

Детермінованість елементів системи Розгляд системи забезпечення національної безпеки України як системи дає змогу використовувати найбільш загальні закономірності функціонування. Елементи системи забезпечення національної безпеки мають мати причинно-наслідковий зв`язок між собою і системою в цілому. Зміни в якомусь елементі тягнуть за собою зміни в функціонуванні усіх інших.

Динамічність Система забезпечення національної безпеки України підлягає зовнішнім впливам навколишнього середовища і, тому існує необхідність пристосування та функціонування відповідно до нових вимог, щоб уникнути розпаду на окремі елементи. Система забезпечення національної безпеки повинна володіти здатністю долати різні впливи, відповідно реагувати на них.

Централізоване управління Побудова системи забезпечення національної безпеки України повинна здійснюватись і контролюватись лише державою. Необхідна наявність єдиної правової бази, принципів побудови і функціонування та організаційно-управлінських методів.

Взаємозв'язки між елементами та суб'єктами Погодженість та єдність дій суб`єктів системи забезпечення національної безпеки України є неодмінною умовою нормального функціонування системи, засобом підвищення ефективності її функціонування.

Відповідність Система забезпечення національної безпеки України має відповідати реальним та уявним загрозам і небезпекам, впливу зовнішніх та

внутрішніх факторів. Забезпечення національних інтересів особи, суспільства та держави повинно відбуватись засобами та методами, що відповідають цим загрозам.

Законність При цьому під ідеєю законності розуміють ідею доцільності та необхідності такої правомірної поведінки всіх суб'єктів забезпечення національної безпеки, при якій не залишилось місця для безладу, фактично досягається загальність права, дійсна реалізація суб`єктивних прав.

Принцип (ідея) законності являє собою значну цінність. Цей принцип включає в себе ряд досить важливих аспектів. Законність покликана виступати в якості одного з найважливіших методів забезпечення національної безпеки.

Оперативність Цей принцип полягає у необхідності швидко реагувати на порушення національних інтересів у сфері національної безпеки та активно переробляти інформацію, що надходить.

Безперервність Процес забезпечення національної безпеки відбувається постійно і безперервно, навіть за відсутністю реальних загроз та небезпек.

Наукове підтвердження Система забезпечення національної безпеки України має відповідати та враховувати досягнення науково-технічного прогресу, впроваджувати при функціонуванні останні теоретичні та методологічні розробки у сфері національної безпеки.

Підсумовуючи результати проведеного стислого огляду принципів побудови і функціонування системи забезпечення національної безпеки України, можна зробити наступні висновки:

- система забезпечення національної безпеки України розглядається як створена державою система державних і недержавних інститутів, які здійснюють взаємодію між собою, відповідають встановленим критеріям та володіють необхідними науково-обґрунтованими та законодавчо закріпленими засобами і методами забезпечення інтересів особи, суспільства та держави;
- функціонування даної системи має відбуватись відповідно до науково сформованих та визначених цілей, функцій, принципів та методів, об'єднаних цілями забезпечення національної безпеки;

- існує необхідність чіткого законодавчого врегулювання як самих понять "система національної безпеки" та "система забезпечення національної безпеки", так і принципів побудови і функціонування системи забезпечення національної безпеки України;
- побудова системи забезпечення національної безпеки України повинна здійснюватись і контролюватись лише державою на основі розроблених наукових положень та встановлених правових норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06. 1996 р.
2. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19.06. 2003 р.
3. "Концепція (основи державної політики) національної безпеки" від 18.07. 1995 р.
3. В. А. Ліпкан. – Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: монографія. – К.:2003 р.
4. Циганов В. В. – Національна безпека України: посібник. – К.:НАВСУ, 2004.
5. Плішкін В. М. – Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник\ за ред. канд. юр. наук Ю. Ф. Кравченка. – К.:НАВСУ, 1999.
6. Стефанович П.І., Корінний В.І., Стефанович І.С., Гуць В.М. «Цивільний захист», курс лекцій для студентів усіх спеціальностей, Київ, видавництво КНУБА, 2018.
7. Стефанович П.І., Стефанович І.С. «Концепція ООН про сталий розвиток людства як концептуальна основа безпеки життєдіяльності» Збірник наукових праць VII International Scientific and Practical Conference“Priority directions of science and technology development”, 24 Hours of Participation, KYIV, 21-23 March 2021, ISBN 978-966-8219-84-9, P. 405 – 413

СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ВИЯВЛЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ TENSORFLOW API

Ткач Андрій Ігорович,
магістрант
Козуб Юрій Гордійович,
д.т.н., доцент
Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченко
м. Старобільськ, Україна

Вступ. Зараз у додатках Computer Vision спостерігається величезний бум. Застосування комп'ютерного бачення варіюються від розуміння навколишнього середовища в автомобілі, що керує автомобілем, до створення систем бачення на основі розпізнавання обличчя для класних кімнат в галузі освіти. Системи комп'ютерного зору мають справу з великою різноманітністю та об'ємом даних, зокрема зображень або відео. Вони представлені у вигляді бітів і крапель, які важко пояснити машині. В результаті цим системам потрібні складні методи, щоб зрозуміти дані, а потім приймати рішення на основі даних.

Мета роботи – провести дослідження базового алгоритму виявлення об'єктів технологією TensorFlow API на основі моделей навчених на наборі даних COCO, KITTI та розробити нейромережеву систему виявлення об'єктів в режимі реального часу для задач навігації.

Матеріали та методи. Для створення системи нейронних мереж використано різні бібліотеки високорівневої мови програмування Python. Застосовано ключові можливості та особливості відкритої програмної бібліотеки для машинного навчання TensorFlow та бібліотеки комп'ютерного зору OpenCV.

Бібліотека TensorFlow розроблена компанією Google для вирішення завдань побудови та тренування нейронної мережі з метою автоматичного знаходження та класифікації образів, досягаючи якості людського сприйняття. Основний API для роботи з бібліотекою реалізовано для Python.

Бібліотека OpenCV - це open source бібліотека комп'ютерного зору, обробки зображень та чисельних алгоритмів загального призначення з відкритим кодом, яка призначена для аналізу, класифікації та обробки зображень.

Результати та обговорення. Існує велика кількість наборів даних для досліджень з машинного навчання, що орієнтовані, здебільшого, на вирішення задач класифікації та розпізнавання і містять оцифровані зображення, відео, тексти, сигнали, звуки тощо. На даному етапі налічується більш 20 наборів даних зображення для розпізнавання осіб, та більш 40 наборів для виявлення та розпізнавання об'єктів. В нашому дослідженні для створення мережі глибокого навчання при виявленні об’єктів обрано API TensorFlow, що вирішує проблеми виявлення об’єктів шляхом навчання та тестування моделі на наборі даних COCO (Microsoft Common Objects in Context) та наборі даних KITTI.

При створені структури виявлення об’єктів, виконується базовий алгоритм, що складається з трьох кроків:

По-перше, модель або алгоритм глибокого навчання використовується для створення великого набору обмежувальних рамок, що охоплюють повне зображення (тобто компонент локалізації об’єкта).

Далі витягуються візуальні ознаки для кожного з обмежувальних прямокутників. Вони оцінюються, і визначається, які об’єкти присутні в кадрі на основі візуальних ознак, тобто компонента класифікації об’єктів «визначає» спільні ознаки.

На останньому етапі постобробки - квадрати, що перекриваються, об’єднуються в одну обмежувальну рамку та здійснюють не максимальне здавлювання.

За алгоритмом, розробка завантажує модель TensorFlow за допомогою попередньо налаштованих файлів графіків і конфігурацій за підтримкою OpenCV. Після чого завантажує відповідні мітки для моделі і проводиться завантаження відео (input.mp4) та безпосередня обробка. Поки відео проходить ітерації програми (рис.1а), на кожному кадрі виявляються об’єкти, а навколо

кожного виявленого об’єкту малюється прямокутник з відповідною міткою (рис.1б). Потім у вихідне відео проводиться запис міток, обчислюється час обробки, а оброблене відео записується у файл з відповідною назвою (output.mp4).

а) **б)**

Рис. 1. Приклад кадру: а) до обробки; б) після обробки

Оскільки програми обробки зображень часто можуть мати часові обмеження, було проаналізовано час виконання в залежності від використаної платформи. Для вимірювання часу витраченого на обробку відео застосовано timeit.default_timer.

Висновки. В результаті роботи створено систему комп’ютерного зору для задач навігації автономного транспортного засобу. Система виявляє об’єкти що потрапили на шлях руху транспортного засобу.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЮ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНИХ ІГОР

Удовенко Артем Євгенійович,
магістрант
Козуб Галина Олександрівна,
к.т.н., доцент
Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченко
м. Старобільськ, Україна

Вступ. Індустрія відеоігор — це світова багатомільярдна індустрія з мільйонами гравців. Процес розробки відеоігор має важливе значення для подальшого зростання промисловості, а розробники повинні використовувати ефективні інструментарії, які допоможуть їм створити успішні ігри.

В Україні понад 70 компаній, які займаються розробкою саме мобільних ігор. При цьому продукція компаній стає популярною і використовуваною на розвинутих висококонкурентних ринках. За попередніми оцінками, в українській галузі розробки комп'ютерних ігор працює понад 20 000 розробників, причому кілька тисяч із них – у великих міжнародних компаніях-розробниках Ubisoft, Wargaming, Plarium, Gameloft та Playtika, які мають офіси в нашій країні.

Ринок мобільних додатків є дуже специфічним та відрізняється від ринку великих настільних додатків. У зв'язку з простотою створення мобільних застосувань та легкістю входу на ринок, програми створюються у великій кількості. І зволікання у таких проектах просто неприпустимо. Термін розробки мобільного додатка у півроку – це «вічність». За цей час інший розробник (конкурент) може дійти такої ж ідеї та створити подібну програму і раніше вийти на ринок, що буде смертельним для проєкту. Згідно з дослідженням близько 80% розробників розробляють мобільні ігри.

Мета роботи – здійснити аналіз сучасних інструментальних засобів розробки мобільних відеоігор.

Матеріали та методи. Проведено контент-аналіз успішних інструментів розробки мобільних відеоігор. Розглянуто особливості конструкторів відеоігор Unity, Unreal Engine, Godot та Defold, які мають істотний вплив на процес розробки, і дотримуються ітераційних методів гнучкого програмування, виділено їх переваги та недоліки.

Результати та обговорення. Згідно з дослідженням близько 80% розробників відеоігор створюють мобільні ігри. Найпопулярніші платформи для розробок ігор в Україні – Android (82%) та iOS (79%), а інструментом серед українських розробників є платформа Unity (69%).

Unity3D - це міжплатформне середовище для розробки ігор і програм не тільки для мобільних пристроїв, але і для Windows, Linux, консолей PlayStation, Xbox, Nintendo, і для всіляких VR-і AR - пристроїв. Unity, принаймні є приватною розробкою компанії Unity Technologies, але доступна для розробників безкоштовно, хоч і з деякими обмеженнями. В якості мови програмування використовується C#. Від інших систем Unity відрізняє порівняно низький поріг входження: візуальний редактор є простим, зручним інтуїтивно зрозумілим, є вбудований редактор ландшафту. Існує базова фізика, у тому числі симуляція тканини. Проте система має низку недоліків: простота роботи системи багато в чому пояснюється не дуже багатим базовим функціоналом; середовище надає не найкращу графіку.

Unreal Engine - це універсальний кросплатформовий інструмент, що містить кілька вузькоспеціальніших редакторів, освоєння останніх дуже допомагає при розробці, здатний задовольнити найвишуканіші запити. Візуалізація в редакторі є однією з найкращих на ринку, що дозволяє створювати напрочуд красиві сцени. Мовою розробки є C++. До мінусів цього рушія слід віднести те, що сама програма та її ігри займають багато місця. Як правило, за великою кількістю можливостей криється складність розробки, це не обійшло стороною і Unreal Engine. Багато розробників відзначають складність освоєння системи, крім того, робота з деякими елементами також викликає незручності.

Godot є повнофункціональним ігровим рушієм, що має відкритий вихідний код. Основна увага приділяється наявності чудових інструментів та візуально-орієнтованому робочому процесу, який можна експортувати на ПК, мобільні та веб-платформи. Це кросплатформове 2D та 3D ігрове середовище та IDE для розробки ігор. Багато розробників ігор, які випробували Godot, відзначається, що він ідеально підходить для новачків, так як рушій відрізняє простота розробки. Можливість підключення величезної кількості плагінів робить розробку ігор на даному движку не тільки простою, але й дозволяє створювати більш масштабні проекти. Рушій використовує власну мову програмування GDScript, яка дуже схожа на Python, але також можна вибрати C#. Ідеологічно Godot-проєкт є деревоподібною структурою, кожен вузол якої може служити самостійною сценою. Об'єкти можуть спілкуватися між собою за допомогою про сигналів, які можуть містити в собі змінні. Починаючи з версії 3.0 з'явилася можливість використовувати Visual Scripting. Головний недолік рушія - відсутність вбудованого редактора ландшафту (зате є розширений імпорт з Blender), і ще, для розвиненого розробника досить простий, що не дозволяє створювати потужних ігор.

Defold - рушій від шведської команди King, одного з лідерів з продажу мобільних ігор. З'явився у 2011 році. В основному рушій орієнтовано на мобільні та браузерні 2D ігри, але є і функціонал 3D. За можливостями поступається розглянутим раніше рушіям, що пояснює невелику вагу створених додатків, а також високу продуктивність системи. Для розробки на цьому движку потрібно знати мову програмування Lua. До недоліків рушія слід віднести простоту, яка не дозволяє створити дійсно потужних ігор.

Висновки. В результаті роботи, аналіз розглянутих конструкторів показав, що на сьогоднішній день Unity - це найкращий ігровий рушій, що дозволяє розробляти ігри без особливих навичок, його програмна архітектура добре продумана, редактор дозволяє швидко створити об'єкти, розставити та зв'язати їх, створити нехитру сцену, задіяти власний контент.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА ХМАРНОЇ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Узун Дмитро Дмитрович
к.т.н., доцент
Дем'яненко Павло Андрійович
студент
Національний аерокосмічний університет
імені М. Є. Жуковського «ХАІ»
м. Харків, Україна

Вступ. На даний момент IT-ринок випробував безліч методів розробки програмного забезпечення. Все почалося з моделі водоспаду – складного багатоступеневого процесу, який із часом менш відповідав швидко мінливому ринку.

У моделі водоспаду кожен розробник зайнятий власним фрагментом коду. Інтеграція відбувається на завершальному етапі збірки, тоді як виявлення помилок тягне за собою непередбачувану затримку випуску.

Модель водоспаду замінена гнучкими методологіями розвитку, такими як Agile. Завдяки своїй зручності та універсальності він використовується в роздрібній торгівлі, фінансах, IT та не тільки як у малому, так і у великому бізнесі. Однак Agile має ряд недоліків, які особливо виділяються на тлі іншої не менш популярної методології CI / CD – безперервна інтеграція та безперервна доставка. Використання даної технології дозволило більш ретельно контролювати процес розробки програмного забезпечення. Також з'явилася можливість ретельно тестувати код та виявляти помилки на кожному етапі внесення змін до проекту що покращило якість та стабільність продукту.

Мета роботи. Метою роботи є створення та дослідження хмарної серверної інфраструктури для безперервної інтеграції та безперервного доставлення(розгорнення) для контейнеризованих додатків на базі оркестратору Kubernetes.

Матеріали і методи. Для цього дослідження було відібрано 3

найпопулярніших хмарних провайдера, а саме Amazon Web Services, Google Cloud Platform та Microsoft Azure. Головними критеріями відбору було наявність інтегрованого сервісу Kubernetes, якість офіційної документації та ціни на використання цього сервісу.

Amazon Web Services. AWS - один з найпопулярніших хмарних провайдерів. Це досить зріла хмара, використовується дуже великою кількістю компаній для розгортування хмарних інфраструктур, зберігання даних, тощо.

Amazon Elastic Kubernetes Service (Amazon EKS) – це керований сервіс Kubernetes, який дозволяє легко запускати Kubernetes на AWS і в локальному середовищі. Kubernetes – це система з відкритим вихідним кодом для автоматизації розгортання та масштабування контейнерних програм, а також управління ними. Amazon EKS має сертифікат сумісності з Kubernetes, тому існуючі програми, що працюють на відкритій версії Kubernetes, сумісні з Amazon EKS.

Переваги використання Amazon EKS:

- провайдер гарантує високий рівень надійності та високу доступність сервісів;
- повне керування Kubernetes нодами.

Google Cloud Platform. GCP зарекомендовала себе, як стабільна компанія. Виходячи з досвіду праці над контейнеризованими веб-сервісами Gmail та Youtube розробила Kubernetes. GKE дозволяє швидко запускати та працювати з Kubernetes, повністю виключивши необхідність встановлювати, керувати та управляти власними кластерами Kubernetes.

Переваги використання GKE:

- відсутність необхідності встановлювати Kubernetes та конфігурувати його;
- непотрібно платити за механізми керування самим кластером та за master ноди, що значно заощаджує кошти.

Microsoft Azure. Служба Azure Kubernetes (AKS) надає безсерверну платформу Kubernetes з вбудованими можливостями безперервної інтеграції та

безперервного постачання, а також безпекою та управлінням корпоративного рівня.

Переваги використання AKS:

- Ефективне використання ресурсів: повністю керований AKS пропонує просте розвертання та керування контейнерними додатками з ефективним використанням ресурсів
- AKS інтегрується з Azure Active Directory (AD) і пропонує доступ на запит для користувачів, щоб значно знизити загрози та ризики. AKS також повністю відповідає стандартам і нормативним вимогам, таким як System and Organization Controls (SOC), HIPAA, ISO і PCI DSS.

Також для розроблення інфраструктури проекту потрібно вибрати CI інструмент. На даний час існує досить багато інструментів для безперевної інтеграції та безпрерервного доставлення. Найпопулярніщі з них: Jenkins, TeamCity, CircleCI.

Jenkins — програмна система з відкритим вихідним кодом Java, призначена для забезпечення процесу безперервної інтеграції програмного забезпечення. Відгалужена в 2008 році від проекту Hudson, що належить компанії Oracle, основним його автором є - Косуке Кавагуті.

Дозволяє автоматизувати частину процесу розробки програмного забезпечення, у якому обов'язково участь людини, забезпечуючи функції безперервної інтеграції. Працює у сервлет-контейнері, наприклад, Apache Tomcat. Можливості Jenkins можна розширювати за допомогою плагінів.

TeamCity — це сервер керування збіркою та безперервною інтеграцією від JetBrains. Він був вперше випущений 2 жовтня 2006 року і є комерційним програмним забезпеченням і ліцензований за проприетарною ліцензією: доступна ліцензія freemium для до 100 конфігурацій збірок і три безкоштовні ліцензії Build Agent. Проекти з відкритим вихідним кодом можуть вимагати безкоштовну ліцензію.

Примітні особливості:

- Закриті коміти (запобігає розробникам зламати джерела в системі

керування версіями, запускаючи збірку віддалено для локальних змін перед фіксацією)

- Дозволяє виконувати кілька збірок і тестів на різних платформах і середовищах одночасно
- Інтегрований код покриття, перевірка та пошук дублікатів
- Інтеграція з IDE: Eclipse, IntelliJ IDEA, Visual Studio
- Підтримує платформи: Java, .NET і Ruby
- Підтримує системи контролю версій

Пропоновані ними послуги CI можуть розміщуватись у хмарі або на приватному сервері. Завдання CI створюються у чотирьох різних середовищах: образ Docker, віртуальна машина Linux, віртуальна машина Windows або віртуальна машина MacOS. Вони демонструють свою підтримку проектам з відкритим кодом, надаючи організаціям безкоштовні кредити на збірки з відкритим кодом.

Компанія CircleCI, заснована у 2011 році зі штаб-квартирою у Сан-Франциско, Каліфорнія, надає послугу, яка автоматизує етап безперервної інтеграції життєвого циклу розробки програмного забезпечення (SDLC).

Пропоновані ними послуги CI можуть розміщуватись у хмарі або на приватному сервері. Завдання CI створюються у чотирьох різних середовищах: образ Docker, віртуальна машина Linux, віртуальна машина Windows або віртуальна машина MacOS. Вони демонструють свою підтримку проектам з відкритим кодом, надаючи організаціям безкоштовні кредити на збірки з відкритим кодом.

Також для більш комфортного інтегрування змін було обрано безкоштовний інструмент темплаювання Helm-Charts. Helm-Charts, як і маніфести K8S, мають схожий вид, єдина різниця в тому, що змінні у маніфестах K8S вказані прямо у самих маніфестах, тобто це так званий hard-code, а Helm-Chars використовує посилання на ці змінні, а самі змінні знаходяться у ізольованому файлі легкому для редагування.

У даному проекті були проаналізовано 4 види чартів: deployment.yaml,

ingress.yaml, configmap.yaml та service.yaml.

У deployment.yaml потрібно описати версію API, за допомогою якої утиліта Helm-Charts буде зв’язуватися з kubectl та інсталювати оновлення.

Service.yaml – це опис виду сервісу за допомогою якого контейнеризований додаток буде працювати у інтернеті.

У ingress.yaml описується правила роутингу, щоб більш вдало регулювати навантаження між нодами.

Результати та обговорення. У даному дослідженні було проаналізовано деякий стєк технологій, який буде використано для інтегрування, доставки або розгорнення проектів, які використовують технологію контейнеризації.

Таким чином було обрано провайдер GCP з сервісом GKE,оскільки це відносно дешеве рішення, з гарною документацією та відносно низьким порогом входження.

З великого вибору було обрано CircleCI, оскільки це повністю хмарне рішення, яке надає допомогу проектам з відкритим кодом, що являє собою безкоштовне інтегрування і доставка/розгорнення.

Таким чином, поставлена мета досягається вирішенням таких завдань:

– написання коду інфраструктури за допомогою інструменту Terraform до Google Cloud Platform;

– написання коду до CI системи CircleCI;

– написання коду шаблонів для інструмента Helm.

Висновки. За даними дослідження було зроблено чек-ліст для повного виконання поставленої мети. Проаналізовано деякі сервіси найпопулярніших хмарних провайдерів, а саме Amazon Web Services, Google Cloud Platform та Microsoft Azure. Проаналізовано системи безперервної інтеграції та доставки/розгорнення. Також, проаналізовано інструмент темплаювання Kubernetes маніфестів.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ФРЕЙМВОРКІВ

Ференс Дмитро Ярославович
аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Коцовський Олександр Владиславович
учень
СШ І-ІІІ ст. №5 з поглибленим вивченням іноземних мов
м. Ужгород

Вступ. Сучасний етап розвитку науки характеризується широким інтересом дослідників до методів і засобів штучного інтелекту. Однією з найбільш важливих задач штучного інтелекту є задача розробки технологій машинного навчання. Використання методів і засобів машинного навчання є дедалі простішим. Це пов'язане з існуванням їх програмної реалізації у складі сучасних пакетів прикладного програмного забезпечення.

Мета роботи. Дослідити сучасні фреймворки, в яких реалізовані методи і засоби машинного навчання. Виконати комп'ютерні експерименти та проаналізувати їх результати.

Матеріали і методи. У роботі для дослідження ефективності методів машинного навчання використано бібліотеку Scikit-Learn [1, 2]. Середовищем розробки була система Google Colaboratory (Colab).

Для порівняння були обрані наступні моделі та методи:

- *k*-найближчих сусідів;
- машина опорних векторів;
- дерево рішень;
- випадковий ліс;
- ШНМ з одним прихованим шаром.

Результати та обговорення. Для порівняння було використано 3 синтетичні набори даних, які містили 400 елементів кожний. У 1-му

експерименті досліджувалася поведінка алгоритмів класифікації на задачі бінарної класифікації, яка була згенерована з використанням функції make_classification модуля sklearn.datasets. Кожен клас містив один яскраво виражений кластер даних, у деяких експериментах ці кластери були лінійно роздільними, а у інших — ні. У 2-му експерименті використовувався набір, який отримувався із першого набору шляхом додавання адитивного рівномірно розподіленого шуму. У 3-му експерименті використовувався набір даних, згенерований за допомогою функції make_moons, яка повертає два класи, зображення яких має вигляд двох півмісяців, з невеликим шумом. Типовий вигляд розподілу точок у класах та результати навчання у випадку, коли навчальна вибірка складала 60%, а тестова — 40% усіх образів. Результати експериментів, тобто точність класифікації у відсотках, наведені в табл. 1 та на рис. 1.

Таблиця 1.

Результати комп'ютерного експерименту

Набір даних	5-найбл. сусідів	Лінійна SVM	Дерево рішень	Випадковий ліс	БШП
1	96,77	93,92	85,62	86,98	97,83
2	96,62	93,54	85,57	87,00	97,63
3	97,42	93,82	82,94	85,05	97,83
AVG	96,94	93,76	84,71	86,34	97,76

Рис. 1. Результати комп'ютерного експерименту

Висновки. В результаті проведених 500 експериментів чітко видно, що переможцем став багатошаровий перцептрон з одним прихованим шаром.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Жерон О. Прикладное машинное обучение с помощью Scikit-Learn и Tensor-Flow. М.: Вильямс, 2018. 688 с.

2. Рашка С. Python и машинное обучение. М.: ДМК Пресс. 2017. 418 с.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

ANALYTICAL ASPECTS OF THE STUDY OF ALTERNATIVE ELECTRODYNAMICS

Muravyov Volodymyr Mykhailovych,
Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Automation and Computer Integrated Technologies
of the State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv,
Kureev Oleksandr Volodymyrovych,
student majoring in 151
Automation and Computer-Integrated Technologies
of the State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv,

Abstract: In the theory of relativity and quantum electrodynamics, a photon is considered to have zero mass. However, the possibility of a photon to have nonzero mass leads to new equations of electrodynamics, which implies a different from the classical behavior of the electromagnetic field.

Problem statement: The nonzero mass of a photon has indirect experimental confirmation. Therefore, it is expedient to describe the behavior of the electromagnetic field on the basis of the equations of alternative electrodynamics, and to continue experimental research to establish the value of the photon mass.

Abstract: In the theory of relativity and quantum electrodynamics, a photon is considered to have zero mass. However, the possibility of a photon to have nonzero mass leads to new equations of electrodynamics, which implies a different from the classical behavior of the electromagnetic field [1].

Problem statement: The nonzero mass of a photon has indirect experimental confirmation. Therefore, it is expedient to describe the behavior of the

electromagnetic field on the basis of the equations of alternative electrodynamics, and to continue experimental research to establish the value of the photon mass [2].

$$\vec{\nabla} \cdot \vec{E} = 4\pi\rho - (\frac{Mc}{h})^2 V \ , \quad \vec{\nabla} \cdot \vec{B} = \frac{1}{c}\frac{\partial \vec{E}}{\partial t} + \frac{4\pi}{c}\vec{J} - \left(\frac{Mc}{h}\right)^2 \vec{A} \qquad (1)$$

Where $\vec{E}$ - electric field strength, $\vec{B}$ - magnetic induction, ρ - electric charge density, $\vec{J}$ - current density, $\vec{\nabla}$ - nabla operator, $\frac{\partial}{\partial t}$ - derivative in time, M - nonzero mass of the photon, c = 3*10^{8}м/с- became fundamental, h - Planck's constant divided by 2π, V - electric potential, $\vec{A}$ - vector potential of the electromagnetic field [3].

Were it not for the last terms in the right-hand sides of (1), equation (1) would be Maxwell's first and fourth equations. And so they are called Proc equations. From these equations follows a completely unusual behavior of the electromagnetic field: the electric field strength no longer decreases inversely proportional to the square of the distance, but decreases exponentially. Now the lines of force of the electric field can break not on the charge, but at any point in space. The most important assumption of the alternative theory of electromagnetism is the nonzero mass of the photon. Modern experimental studies cannot prove the absence of photon mass. Thus, the study of Jupiter's magnetic field with the help of spacecraft allows us to establish that the mass of the photon does not exceed 8*10^{-52} kg. Further refinement of this value requires studies of the magnetic fields of other stars, even galaxies [4].

Therefore, it seems appropriate to redirect research from those that require long distances (distance from Earth to giant planets) to more "laboratory" (distance 1 m, or several kilometers radius of the underground tunnel of the Large Hadron Collider). It would be useful to involve such a phenomenon as the solitude of a solitary electric charge. Within the framework of Proc's theory, the force of self-action must differ significantly from the self-action of the electron in classical electrodynamics [5].

Conclusions: The assumption of nonzero photon mass leads to new equations of electrodynamics. From these equations, the equations of alternative

electrodynamics follows a new, different from the classical, the behavior of the electromagnetic field and the exponential decrease in electric field strength with distance, the possibility of rupture of electric field lines at any point in space (f not only on charge). Since the assumption of nonzero photon mass has only indirect experimental confirmation, it is necessary to continue experimental studies to establish the photon mass.

Therefore, it is advisable to conduct research at "laboratory" distances (several meters or several kilometers - the radius of the underground tunnel of the Large Hadron Collider).

LIST OF REFERENCES:

1. Храмов Ю.А. Proka, Alexander P.I. Physics: Biographical Handbook / Ed. A.I. Ahchezer. - M., 1983. - p.223- 400p.

2. Fedorchenko AM Theoretical physics. T, 1. Classical mechanics and electrodynamics. - K., 1992. - 535p.

3. Sivukhin DV General course of physics. T. 3. Electricity— M., 1997. - 688p.

4. Sokolovsky Yu.I. The theory of relativity in elementary exposition. - M., 1964. - 200p.

5. Bar’yakhtar VE, Ivanov BA Modern magnetism. The example. - Moscow, 1986. - 176p.

ВРАЩЕНИЯ ВОЛЧКА ЛАГРАНЖА ПОД ДЕЙСТВИЕМ НЕСТАЦИОНАРНЫХ ВОССТАНАВЛИВАЮЩЕГО И ВОЗМУЩАЮЩЕГО МОМЕНТОВ СИЛ

Козаченко Татьяна Александровна
к.ф.-м.н., доцент
Одесская государственная академия
строительства и архитектуры
г. Одесса, Украина

Введение. Вращение твердого тела относительно неподвижной точки вызывает интерес многих исследователей и в наше время. На протяжении многих лет исследованы движения твердого тела при случайных колебаниях точки опоры, при наличии сил сопротивления, дебаланса тяги. Для исследования системы уравнений движения используются различные методы и теории: метод малого параметра Пуакаре, метод инвариантных соотношений, метод усреднения, метод теории возмущений Хори и т.д. Много работ посвящено изучению задачи о вращении твердого тела, близкого к случаю Лагранжа, под действием восстанавливающего момента и возмущающего моментов, некоторые из них представлены в [1-5]. В [1, 3-5] исследование системы уравнений движения проведено с помощью метода усреднения. В аналитическом виде получены решения усредненной системы в первом и втором приближениях. Решены задачи механики и управления вращениями твердого тела, имеющие самостоятельное значение для приложений.

Цель работы. Рассмотрим движения твердого тела, близкие к случаю Лагранжа, под действием восстанавливающего и возмущающего моментов, зависящих от медленного времени $\tau = \varepsilon t$ ($\varepsilon \ll 1$ – малый параметр, t – время). Уравнения движения имеют вид:

$$\begin{aligned}
&A\dot{p} + (C - A)\, qr = k \sin\theta \cos\varphi + M_1, && \dot{\psi} = (p \sin\varphi + q \cos\varphi) \operatorname{cosec}\theta, \\
&A\dot{q} + (A - C)\, pr = -k \sin\theta \sin\varphi + M_2, && \dot{\theta} = p \cos\varphi - q \sin\varphi, \\
&C\dot{r} = M_3, && \dot{\varphi} = r - (p \sin\varphi + q \cos\varphi) \operatorname{ctg}\theta, \\
&M_i = M_i(p, q, r, \psi, \theta, \varphi, \tau), \ \ \tau = \varepsilon t \ (i = 1, 2, 3).
\end{aligned} \tag{1}$$

Здесь p, q, r – проекции вектора угловой скорости тела на главные оси инерции тела; A – экваториальный, C – осевой момент инерции, ($A \neq C$); величины $M_i (i = 1,2,3)$ – проекции вектора возмущающего момента, которые являются 2π – периодическими функциями от углов Эйлера $\psi,\ \theta,\ \varphi$, а также зависят от медленного времени $\tau = \varepsilon t$ ($\varepsilon << 1$ – малый параметр, t – время). Предполагается, что на тело действует восстанавливающий момент $k = k(\tau)$, зависящий от медленного времени и являющийся дифференцируемой функцией. При исследовании системы (1) будем предполагать, что направление угловой скорости тела близко к оси динамической симметрии, угловая скорость достаточно велика, возмущающие моменты малы по сравнению с восстанавливающим моментом. Данные предположения представим в виде неравенств и соотношений [1]:

$$(p^2 + q^2)^{1/2} << r,\ \ C r^2 >> k,\ \ |M_i| << k\ (i = 1,2,3). \tag{2}$$

$$p = \varepsilon P,\ \ q = \varepsilon Q,\ \ k(\tau) = \varepsilon K(\tau),\ \ M_i = \varepsilon^2 M_i^*(P, Q, r, \psi, \theta, \varphi, \tau)\ (i = 1,2,3). \tag{3}$$

Исследуем решение системы (1) с учетом (2), (3) на интервале времени порядка ε^{-1} [1].

Материалы и методы. Для решения поставленной задачи используем методику изложенную в [1]. Систему уравнений (1) с помощью ряда преобразований приведем к виду:

$$\begin{aligned}
\dot{a} &= \varepsilon A^{-1}(M_1^0 \cos\gamma + M_2^0 \sin\gamma) - \varepsilon K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \cos\theta (b - K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \sin\theta \cos\alpha) - \\
&- \varepsilon C^{-1} r_0^{-1} \sin\theta \sin\alpha \frac{dK(\tau)}{d\tau} + \varepsilon^2 K(\tau) C^{-2} r_0^{-2} M_3^0 \sin\theta \sin\alpha + \\
&+ \varepsilon^2 K(\tau) C^{-1} r_0^{-2} \delta \cos\theta (b - 2K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \sin\theta \cos\alpha) + \varepsilon^2 C^{-1} r_0^{-2} \delta \sin\theta \sin\alpha \frac{dK(\tau)}{d\tau}, \\
\dot{b} &= \varepsilon A^{-1}(M_1^0 \sin\gamma - M_2^0 \cos\gamma) + \varepsilon K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \cos\theta\ (a + K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \sin\theta \sin\alpha) + \\
&+ \varepsilon C^{-1} r_0^{-1} \sin\theta \cos\alpha \frac{dK(\tau)}{d\tau} - \varepsilon^2 K(\tau) C^{-2} r_0^{-2} M_3^0 \sin\theta \cos\alpha - \\
&- \varepsilon^2 K(\tau) C^{-1} r_0^{-2} \delta \cos\theta\ (a + 2K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \sin\theta \sin\alpha) - \varepsilon^2 C^{-1} r_0^{-2} \delta \sin\theta \cos\alpha \frac{dK(\tau)}{d\tau}, \\
\dot{\delta} &= \varepsilon C^{-1} M_3^0, \qquad \dot{\theta} = \varepsilon\ (a \cos\alpha + b \sin\alpha),
\end{aligned} \tag{4}$$

$$\dot{\psi} = \varepsilon \operatorname{cosec}\theta\ (a \sin\alpha - b \cos\alpha) + \varepsilon K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} - \varepsilon^2 K(\tau) C^{-1} r_0^{-2} \delta,$$

$$\dot{\alpha} = C A^{-1} r_0 + \varepsilon C A^{-1} \delta - \varepsilon \operatorname{ctg}\theta\ (a \sin\alpha - b \cos\alpha) - \varepsilon K(\tau) C^{-1} r_0^{-1} \cos\theta + \varepsilon^2 K(\tau) C^{-1} r_0^{-2} \delta \cos\theta,$$

$$\dot{\gamma} = n_0 + \varepsilon (C - A) A^{-1} \delta, \quad M_i^0(a, b, \delta, \psi, \theta, \alpha, \gamma, \tau) \equiv M_i^*(P, Q, r, \psi, \theta, \phi, \tau),\ (i = 1,2,3)\ \tau = \varepsilon t.$$

Уравнения для $\dot{a}, \dot{b}, \dot{\delta}, \dot{\alpha}$ получены из (1) в результате преобразований и замены переменных:

$$\begin{aligned} &P = a\cos\gamma + b\sin\gamma + K(\tau)C^{-1}r^{-1}\sin\theta\sin\varphi, \\ &Q = a\sin\gamma - b\cos\gamma + K(\tau)C^{-1}r^{-1}\sin\theta\cos\varphi, \\ &r = r_0 + \varepsilon\delta, \quad \gamma = (C-A)A^{-1}r\,t, \quad \alpha = \gamma + \varphi. \end{aligned} \tag{5}$$

В системе (4): a, b, r, ψ, θ – медленные переменные; γ, α – быстрые переменные. В работах [1, 3, 4] для системы уравнений (4) были получены решения в первом и втором приближениях в результате использования метода усреднения.

В данной работе система (4) решена численно с помощью программного пакета Maple.

Результаты и обсуждение. Исследуем возмущенное движение Лагранжа под действием восстанавливающего момента вида

$$k(\tau) = \varepsilon K(\tau) = \varepsilon(K_0 + \vartheta\sin\sigma\tau), \quad K_0, \vartheta, \sigma - \text{const}, \tag{6}$$

Также учтем влияние внешней среды на движение тела, и рассмотрим случай, когда возмущающие моменты являются линейно-диссипативными:

$$\begin{aligned} &M_1 = -\varepsilon^2 f_1(\tau)\,P, \; M_2 = -\varepsilon^2 f_1(\tau)\,Q, \; M_3 = -\varepsilon^2 f_3(\tau)\,r, \\ &f_1(\tau) = f_1 + \Delta f_1\tau, \quad f_3(\tau) = f_3 + \Delta f_3\tau, \quad f_1, \; f_3, \; \Delta f_1, \; \Delta f_3 - \text{const}. \end{aligned} \tag{7}$$

Здесь $f_1(\tau), f_3(\tau)$ – положительные интегрируемые функции, зависящие от свойств среды. Первые три уравнения система (4) в результате подстановки (6) и (7) примут вид:

$$\begin{aligned} \dot{a} = {} & -\varepsilon A^{-1} f_1(\tau)(a + K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\sin\theta\sin\alpha) - \varepsilon\, K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\cos\theta(b - \\ & -K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\sin\theta\cos\alpha) - \varepsilon\, C^{-1}r_0^{-1}\vartheta\sigma\sin\theta\sin\alpha\sin\sigma\tau + \\ & +\varepsilon^2 A^{-1} f_1(\tau)K(\tau)C^{-1}r_0^{-2}\delta\sin\theta\sin\alpha + \varepsilon^2 K(\tau)C^{-1}r_0^{-2}\delta\cos\theta(b - \\ & -2K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\sin\theta\cos\alpha) + \varepsilon^2 C^{-1}r_0^{-2}\delta\vartheta\sigma\sin\theta\sin\alpha\sin\sigma\tau - \\ & -\varepsilon^2 K(\tau)C^{-2}r_0^{-1} f_3(\tau)\sin\theta\sin\alpha, \\ \dot{b} = {} & -\varepsilon A^{-1} f_1(\tau)(b - K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\sin\theta\cos\alpha) + \varepsilon K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\cos\theta\,(a + \\ & + K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\sin\theta\sin\alpha) + \varepsilon C^{-1}r_0^{-1}\vartheta\sigma\sin\theta\cos\alpha\sin\sigma\tau - \\ & -\varepsilon^2 A^{-1} f_1(\tau)K(\tau)C^{-1}r_0^{-2}\delta\sin\theta\cos\alpha - \varepsilon^2 K(\tau)C^{-1}r_0^{-2}\delta\cos\theta\,(a + \\ & +2K(\tau)C^{-1}r_0^{-1}\sin\theta\sin\alpha) - \varepsilon^2 C^{-1}r_0^{-2}\delta\vartheta\sigma\sin\theta\cos\alpha\sin\sigma\tau + \\ & + \varepsilon^2 K(\tau)C^{-2}r_0^{-1} f_3(\tau)\sin\theta\cos\alpha, \\ \dot{\delta} = {} & -\varepsilon C^{-1} f_3(\tau)r_0 - \varepsilon^2\, C^{-1} f_3(\tau)\delta. \end{aligned} \tag{8}$$

Для численного решения системы (8) использовался метод Рунге-Кутты Фельберга, имеющий пятый порядок точности. Система (8) проинтегрирована при следующих начальных значениях и параметрах.

$$a_0 = 0,45;\ b_0 = 0,95;\ r_0 = \sqrt{3};\ \psi_0 = \frac{\pi}{3};\ \theta_0 = \frac{\pi}{6};\ \alpha_0 = \frac{\pi}{4};\ \gamma_0 = 0;$$
$$A = 1,2;\ C = 1,5;\ K_0 = 7;\ f_1 = 1,25;\ f_3 = \Delta f_1 = \Delta f_3 = 1;\ \varepsilon = 0,1. \qquad (9)$$

На рисунках 1-3 представлены графики переменных a и b, угла нутации θ и величины кинетического момента G в случаях, когда параметры восстанавливающего момента имеют следующие значения: 1) $\vartheta = 5,\ \sigma = 2$; 2) $\vartheta = 7,\ \sigma = 5$.

а **б**

Рис. 1. Графики переменных $a(t), b(t)$:

а) $\vartheta = 5,\ \sigma = 2$, **б)** $\vartheta = 7,\ \sigma = 5$

а **б**

Рис. 2. Графики изменений угла нутации $\theta(t)$:

а) $\vartheta = 5,\ \sigma = 2$, **б)** $\vartheta = 7,\ \sigma = 5$

а **б**

Рис. 3. Величина кинетического момента $G(t)$:

а) $\vartheta = 5,\ \sigma = 2$**, б)** $\vartheta = 7,\ \sigma = 5$

Как видно из рис. 1, частота и амплитуда колебаний восстанавливающего момента влияет на характер колебаний переменных a и b. Графики величин a и b осциллируют и затухают.

При заданных условиях, согласно расчетам, угол нутации стремится к значению 3,1 рад. На промежутке от $[0;65]$ угол нутации возрастает. При сравнении графиков θ на рис. 2а и рис. 2б видно, что увеличение частоты и амплитуды колебаний восстанавливающего момента $k(\varepsilon t)$ приводит к появлению колебаний угла нутации при возрастании.

На рис. 3 представлены графики изменения величины кинетического момента $G(t)$, которая определена по формуле $G = \sqrt{A^2(p^2+q^2)+C^2r^2}$. Значения $p,\ q,\ r$ восстанавливались по формулам (3) и (5). Величина кинетического момента медленно убывает к нулю. Как видно из рис. 3, на характер изменений величины на промежутке $[0;60]$ влияет частота колебаний σ восстанавливающего момента.

Выводы. Рассмотрено движение динамически симметричного твердого тела относительно неподвижной точки под действием восстанавливающего и возмущающего моментов, медленно изменяющихся во времени. Изучена механическая модель, отвечающая случаю движения тела под действием диссипативного момента и восстанавливающего момента вида $k(\tau) = k_0 + \varepsilon\vartheta\sin\sigma\tau$ Исследовано влияние амплитуды и частоты колебаний восстанавливающего момента на характер изменений переменных a и b, угла нутации θ и величины кинетического момента $G(t)$ при определенных

параметрах и начальных условиях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Chernousko, F.L., Akulenko, L.D., Leshchenko, D.D. Evolution of Motions of a Rigid Body About its Center of Mass. Cham: Springer International Publishing, 2017.

2. Aslanov, V. S. Rigid Body Dynamics for Space Applications. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2017.

3. Akulenko, L., Leshchenko, D., Kushpil, T., et al. Problems of evolution of rotations of a rigid body under the action of perturbing moments. Multibody Syst Dyn 2001; 6(1): 3–16.

4. Akulenko, L.D., Kozachenko, T.A., Leshchenko, D.D. Rotations of a rigid body under the action of unsteady restoring and perturbation torques. Mech Solids 2003; 38(2): 1–7.

5. Akulenko, L.D., Zinkevich, Ya.S., Leshchenko, D.D., Kozachenko, T.A. The evolution of motions of a rigid body close to the Lagrange case under the action of an unsteady torque. J Appl Math Mech 2017; 82(2): 79–84.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ РІВНЕНСЬКОЇ ТА БРЕСТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельничук Анатолій Леонідович
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Гнатюк Світлана Сергіївна
студентка
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Карташова Поліна Ігорівна
студентка
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Забезпечення економічного зростання країни прямо залежить від ефективності функціонування її регіональних економік. Як показує світовий досвід,промисловість є одним із драйверів економічного росту. Кожне нове робоче місце в промисловості створює 0,5-2 робочих місця в інших секторах економіки. Виходячи з цього, існують усі підстави першочергово розглядатисаме промисловість регіону, її функціональну та галузеву структуру, аналізувати проблеми що виникають в галузях, виявляти причинно-наслідкові зв’язки цих проблем та знаходити шляхи їх вирішення.

У Рівненській області розташовано 4697 підприємств. З них 3 великих підприємства, 285 середніх та 4409 малих підприємств. Загалом, область відноситься до числа промислово-аграрних регіонів із розвиненою сферою послуг, яка протягом останніх років демонструє найвищу динаміку росту.

Частка області в промисловому комплексі України становить 1,7 %.Рівненщина виділяється виробництвом електроенергії (21,6% загальнодержавного обсягу виробництва електроенергії атомними електростанціями), деревостружкових плит необроблених (40,2 %), високоякісної фанери (64,8 %), цементу (10,8 %), сірників (100 %), продукцією з скла (47,8%)[1].

Щодо Брестської області, то вона має розвинений промисловий комплекс, який представлений близько 250 підприємствами різних галузей, в яких зайнято майже 100 тис.осіб. З урахуванням суб'єктів малого бізнесу кількість промислових підприємств області становить близько 1,8 тисяч. Промисловість забезпечує більше третини валового регіонального продукту і виробляє продукції на суму близько 5,6 млрд. доларів на рік. Сьогодні регіон виробляє понад 10% республіканських обсягів продукції промислового виробництва. Аграрна спеціалізація економіки області впливає і на структуру промисловості, де найбільшу питому вагу займає харчова промисловість[3].

Провідними галузями промисловості областей є:

1.Виробництво та постачання електроенергії та газу. Галузь базується на використанні атомної та гідравлічної енергії. Атомна енергетика Рівненщини має загальнодержавне значення, хоча і представлена лише одним підприємством – Рівненською АЕС. Гідравлічна енергія сьогодні виробляється двома підприємствами —Млинівською ГЕС на р. Іква, та Хрінницькою ГЕС на р.Стир. Важливе місце у складі області посідає дослідне підприємство «Рівнеелектротехнологія», завданням якого є організація, розробка, випробування електроприладів.

В Брестській області діє 7 теплових електростанцій, серед яких і Березовська ГРЕС – теплова електростанція, розташована в місті Білоозірськ, одна з найбільших електростанцій країни. Загальна потужність становить 1095 МВт. Гідравлічна енергія виробляється на Лохозвинській та Мінчеській ГЕС.

2.Паливна промисловість досліджуваних областей здебільшого опирається на використання місцевих покладів торфу. В Рівненської області його загальні запаси становлять близько 143,7 млн.т. Найбільші з

розроблюваних родовищ торфу зосередженні на великих болотних масивах Волинського Полісся – Морочне, Гало, Дубняки, Переброди, Кремінне. Організацію торфорозробок здійснює підприємство «Рівнеторф», якому підпорядковуються три торфобрикетних заводи,що розташовані у смт.Клесів, с.Моквин, смт.Смига. В Брестській області є 534 родовища торфу із загальними запасами 629,2 тис.т. Найбільше з них – Морочне,Вигонощанське. Також на території області виявлені родовища бурого вугілля, нафти та горючих сланців, але здебільшого вони мають місцеве значення.

3.Хімічна промисловість є важливою складовою промисловості Рівненської області. У галузевій структурі переважає основна хімія (97,6% – азотна промисловість). Дану галузь хімічної промисловості представляє ВАТ «Рівнеазот», на якому виробляють мінеральні добрива, аміачну і вапнякову селітру, аміак, азотну кислоту і тд. З інших галузей хімічної промисловості розвивається виробництво пластмас (Здолбунівський і Корецький заводи) і побутова хімія (Рівненський завод «Спектр»).

Хімічна промисловість Брестської області представлена двома виробниками побутової хімії (ВАТ «Бархам», ВАТ «Брестський завод побутової хімії», який з 2018 року перебуває в стадії санації), трьома підприємствами з виробництва лакофарбових виробів (ІООО «Кондор», ИУП «Диском», ВАТ «Доманівський ПТК»), виробником пестицидів ТОВ «Франдеса», виробником пластин монокремнію та іншої хімічної продукції білорусько-американським СП ЗАТ «КАМСИТ»,а також двома виробниками смол з деревної сировини (ЗАТ «Пінськдерев» і ВАТ «Івацевичдрев»). Єдине велике фармацевтичне підприємство - ВАТ «Екзон» (м.Дорогичин)[2].

4.Машинобудівний комплексє однією з наймолодших галузей промисловості на Рівненщині. На території області розвивається електротехнічне машинобудування (ВАТ «Рівненський завод високовольтної апаратури»та ВАТ «Газотрон»). Радіотехнічне машинобудування представлене підприємством «Учприлад» (м.Рівне) та заводомрадіоелектронної апаратури «Ситал» (смт.Володимирець).Наразі швидкими темпами розвивається сільське

машинобудування – ВАТ «Рівненський завод тракторних агрегатів», ВАТ «Рівнесільмаш»(Рівненський район); ПП «ВКО МААНС»(м.Здолбунів). Будівельне та шляхове машинобудування представлене Сарненським заводом мостових технологічних конструкцій, Здолбунівським ВАТ «Укрцемремонт» ВАТ «Здолбунівський ремонтно-механічний завод».

Машинобудуванняі металообробка – другаза значимістю галузь промисловості Брестської області (10,8% обсягу виробництва). На її території діють чотири верстатобудівних підприємства - Барановицький верстато-будівний завод, ВАТ «Барановицький завод автоматичних ліній», ВАТ «Кузлітмаш» і ВАТ «Пінський ОМЗ». Кілька підприємств в Барановичах, Бресті і Кобрині виробляють змінні частини для верстатів і інструменти. 3 підприємства в області – ВАТ«Полесьеелектромаш», Барановицький верстато-будівний завод і ВАТ «Екран» - виробляють електродвигуни та генератори. Виробництво вентиляторів і котлів опалення здійснюється на ВАТ «Брестсельмаш» таВАТ «Теплоприбор». У 2019 холдинг «БелавтоМАЗ» почав складання мікроавтобусів МАЗ-281 і МАЗ-3650на Брестському машино-будівному заводі. Барановицьке ВАТ «Торгмаш» виробляє технологічне обладнання для громадського харчування і харчової промисловості. Підприємства електротехнічної промисловості сконцентровані в Бресті – ВАТ«Цветотрон» (виробник діодів, включаючи світлодіоди, і спеціальної електроніки, входить в холдинг «Інтеграл»), ВАТ «Брестський радіотехнічний завод»,ТОВ «Успіх про».А на ВАТ «Брестський електроламповий завод» ви-робляється 99,9%всіх ламп розжарювання в Республіці Білорусь [2,5].

5.Харчова промисловість зародилась на Рівненщині в середині минулого століття.Саме харчовий комплекс став вирішальним у промисловому виробництві і зберіг лідируючі позиції до сьогодення. Найбільші підприємства: «Рівненська кондитерська фабрика»(м.Рівне), ВАТ«Дубномолоко» (м.Дубно),ТОВ «Птахофабрика Крупець» (с.Крупець) та інші.

В Брестській області найбільшу питому вагу в структурі промисловості займаєхарчова промисловість (47,6%).В області діють великі підприємства

м'ясної(ВАТ "Пінський м’ясокомбінат", ВАТ "Березовський м'ясоконсервний"), молочної (ВАТ"Савушкін продукт", ВАТ «Брестське морозиво») та рибопереробної промисловості (ТОВ «Санта Бремор»), лікеро-горілчаний (ВАТ «Брестський ЛВЗ Белалко») і цукровий (м.Жабинка) заводи [2].

6.Легка промисловість Рівненської області представлена передусім швейною (Рівненська швейна фабрика та ТОВ «Рівненський льонокомбінат», Рівненська державна фабрика нетканих матеріалів) та текстильною промисловостями (Дубенська трикотажна фабрика). У Брестській області , в Барановичах, діє фабрика з випуску бавовняної пряжі, тканин і швейних виробів (БПХО), випускаються килими (ум.Брест), трикотаж (у містах Пінськ та Брест), спортивне взуття (у м.Білоозерськ). А особливістю промисловості Брестської області є наявність найбільшої в країні фабрики іграшок – «Полісся» в м.Кобрине [2,5].

7.Галузь виробництва будівельних матеріалів та скловиробів в Рівненській області базується на місцевій сировині, відповідно її розвиток тісно пов’язаний із розвитком добувної промисловості та тенденціями будівництва області. На Рівненщині знаходиться одне з найбільших в Україні підприємств з виробництва цементу(ПАТ «Волинь-Цемент» (м.Здолбунів)),а також три з десяти найбільших склозаводів України(ПрАТ«Костопільський завод скловиробів», ПрАТ «Рокитнівський скляний завод».

В Брестькій області розвиненевиробництво: щебеню і гранітної крихти (РУПП «Граніт», Микашевичи), керамічної цегли та плиток (ВАТ «Брестський КСМ», ВАТ «Берёзастройматеріали», ВАТ «Горинскій КСМ»), силікатних будівельних блоків та цеглини (ВАТ «Березовський КСИ»; СЗАТ «Кварцмелпром»).

8.Деревообробна промисловість відіграє важливу роль в економіці Рівненської області, оскільки є традиційною для регіону та щорічно демонструє стійкі темпи росту. Основними видами продукції галузі в області є плити деревостружкові, деревина розпиляна та розколота, бруски, фризи та покриття для підлоги, меблі та сірники (ТОВ«БРВ ЛІСТРАНС», ТОВ «ОДЕК»,

Рівненська сірникова фабрика та інші). Щодо Брестської області,то у містах Пінськ, Барановичі, Івацевичі, Брест, Телехани, Косово розташовані підприємства деревообробної промисловості. Найбільші з яких - ЗАТ «Пінськдерев»і ВАТ «Івацевичдрев». Безліч підприємств (ВАТ "Теплоприбор", ТОВ "Вегас", ІООО "БРВ-Брест" і тд) різної форми власності займаються виготовленням меблів. У холдинг «Пінськдерев» входить один з трьох сірникових заводів на території Республіки Білорусь [4,5].

Особливе місце в промисловості Рівненської області займає ДП «Бурштин України». Основними напрямками діяльності якого є: видобуток бурштину, виготовлення ювелірних виробів,сувенірної продукції та ікон. А у Брестській області істотний внесок в промисловий потенціал вносять підприємства вільної економічної зони «Брест», в якій в даний час налічується 75 резидентів. З метою створення нових виробництв, стимулювання інвестиційної активності резидентам ВЕЗ було надано ряд податкових і митних пільг. Це дозволило збільшити частку ВЕЗ «Брест» в обласному промисловому виробництві до 18%, а в експорті – до 29,3%. У ВЕЗ «Брест» випускається більше тисячі найменувань промислової продукції і товарів: електротехнічні вироби, машини та обладнання дорожньої розмітки, фарби і емалі, газові та електроплити, меблі, морепродукти, м'ясні та кондитерські вироби та ін.

Отже, проаналізувавши промисловий розвиток Рівненської та Брестської областей ми помітили як відмінні риси (в Рівненській області провідною галуззю є електроенергетика, а в Брестській – харчова; в Рівненській області машинобудування лише розвивається, а в Брестській стабільно посідає друге місце в загальному об’ємі промислового виробництва і тд.), так і спільні (розвинута легка, хімічна, деревообробна промисловість та виробництво будівельних матеріалів, що розвиваються на основі місцевих ресурів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барда О.В., Токар О.І., Романів О.Я.Суспільно-географічні проблеми розвитку промисловості Рівненської області. *Географія Рівненщини та суміжних областей:* матеріали Всеукр.наук.-практ. конф., 3-4 квіт. 2014 р. Рівне : Рівне. Міжнар. економ-гум. ун-т ім. С.Дем'янчука, 2014. С. 58-68.

2. Офіційний сайт Брестського обласного виконавчого комітету: веб-сайт. URL: http://brest-region.gov.by/index.php (дата звернення: 05.02.2020).

3. Офіційний сайт Національного статистичного комітету Республіки Білорусь: веб-сайт. URL:https://www.belstat.gov.by/ (дата звернення: 01.02.2020).

4. Офіційний сайт Рівненської обласної державної адміністрації : веб-сайт.URL: www.rv.gov.ua/sitenew (дата звернення: 01.02.2020).

5. Соціально-економічне становище Рівненської області у січні 2018 року /Головне управління статистики у Рівненської області.Р.: Вільне слово,2018. URL:http://www.gusrv.gov.ua/publication/2018/publik0118.htm (дата звернення: 05.02.2020).

ARCHITECTURE

УДК692

СТВОРЕННЯ ПАРАМЕТРИЗОВАНОЇ МОДЕЛІ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ МОНОЛІТНИХ РЕЗЕРВУАРІВ У ПРОГРАМНОМУ ПРОДУКТІ REVIT

Демиденко Тетяна Павлівна,
старший викладач
Мандріченко Олена Євгенівна,
старший викладач
Національный університет міського господарства
ім. О. М.Бекетова
м. Харків, Україна

Анотація: В будівельній галузі в усьому світі широко використовують необмежені можливості BIM-технологій не тільки в проектуванні різноманітних по складності будівельних споруд, а й для створення допоміжних об’єктів, без використання яких неможливе будь – яке будівництво.

Залізобетонні резервуари – вмістилище для зберігання рідин. Вони складаються з конструктивних елементів, виготовлених із залізобетону і є одними з найпоширеніших сховищ, що експлуатуються у виробництві, промисловості, сільському та водопровідному господарстві. Це відбувається завдяки їхній відносно невеликій вартості та довговічності. Ці резервуари мають невелику теплопровідність, тому рідкі продукти, що зберігаються в них, випаровуються менше, ніж, припустимо, в металевих [4].

Монолітні роблять переважно прямокутними та розміщують (конструюють) під землею: роблять опалубку, армують, закочують водостійкий бетонний розчин – викладають гідроізоляцію в резервуарі – за допомогою плит із залізобетону ставлять дах.

Ключові слова: резервуар, плита, конструкція, міцність, креслення, тиск, армування, модель, сімейства.

Залізобетонні ємності широко використовуються для потреб будівництва. Їх виконують на різних заводах, і розміри при фактичному замовленні можуть відрізнятися. У зв'язку з цим, знадобилося коригування креслень під конкретне замовлення. Відповідно, сімейства в моделях повністю адаптивні і містять в своїх параметрах поля для введення необхідних розмірів.

Для створення параметризованої моделі резервуару та кришки - плити (рис.рис.1,2) спочатку були зроблені необхідні розрахунки. Було виконано розрахунок конструктивної міцності ємності, виходячи з заданих товщин стін [1, 2, 3]. Запроектовано армування (рис.3). Зроблено монтажне креслення ємності в грунт (рис.4). Для конструкції ємності було використано бетон В30, W6, F100. Такий бетон досить поширено використовується в гідротехнічному будівництві. Стінки було встановлено товщиною 150 мм для збільшення конструктивної міцності, для більш надійного закріплення строповочних петель та для збільшення площі опору плити, на яку спирається в грунті резервуар.

На резервуар впливають як зовнішні, так і внутрішні сили.

Тиск ґрунту залежить від глибини залягання об’єкта, тому епюр сили буде мати такий вигляд:

За епюром можна побачити, як збільшується сила, тому нам потрібне мінімальне значення, воно було прийняте за *1,2кН/м*^{2} та *0.4кН/м*^{2} відповідно для

кутів 30 та 50. Отриманні дані були використовані в подальших програмних розрахунках. Тиск рідини однаковий у всіх напрямках на одній висотній відмітці – 2,75м. Розрахунок плити проводився як балка оперта по контуру. Стіни були розраховані як консольні стойки з вільним кінцем.

Розрахункова модель була створена в програмі Сапфір 2016, розрахунок проводився в ЛіраСАПР. Усі розрахунки було проведено з урахуванням власної ваги та тиску ґрунту. В результаті було використано арматуру 10мм для стінок та днища резервуара. Арматура потрібна для компенсування моментів спрямованих паралельно горизонту, тому її встановили лише в місцях найбільшого зусилля.В створеній моделі резервуар встановлюється на плиту, яку відливають на місці, або транспортують.

Рис.1 - 3D модель резервуара

Рис.2 - 3D модель кришки – плити

Рис.3 - 3D модель армування резервуара

Рис.4 – Монтажне креслення ємності в грунт

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шаповалов А.Н. Инженерные сооружения: учебное пособие / А.Н. Шаповалов. – Х. : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. – с. 25-34.

2. Бабаев В.М. Практичний розрахунок елементів залізобетонних конструкцій за ДБН В.2.6-98:2009 у порівнянні з розрахунками за СниП 2.03.01-84 і EN 1992-1-1(Eurocode 2) / В.М. Бабаев, А.М. Бамбура, О.М. Пустовойтова та ін. – Харків : Золоті сторінки, 208с.

3. СНиП 2.09.03-85. «Проектирование подпорных стен и стен подвалов».

4. https://kladembeton.ru/izdeliya/obshie/emkosti-iz-zhelezobetona.html

КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПАРК СЕМИ СВІТІВ

Євтушенко Ірина Олексіївна
студентка
Каранда Андрій Олександрович
аспірант
Войко Наталія Юріївна
канд. арх, доцент
Київський національний університет
будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. В останні роки парки України практично не розвиваються і перебувають у стадії регресії, в них практично відсутня ідейна спрямованість. Аналізуючи парки різних країн світу, можна побачити, що вони формуються з урахуванням сучасних потреб людини у комфорті, а саме: інтересів відвідувачів, функціональності, високих естетичних якостей й наповнені різноманітними тематичними програмами, що мають відповідну ідейну спрямованість. Ці програми стосуються екологічного виховання населення, пізнавальної тематики з різних напрямків тощо.

У зв'язку з тим, що Україна, сьогодні, прагне увійти до складу європейських країн, необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку світового паркобудування, приділяти увагу проблемам охорони навколишнього природного середовища та біорізноманіття. Ці виклики змушують сучасних архітекторів змінювати своє ставлення до формування паркової мережі міст, переосмислити відношення до міських парків, створювати новітні моделі паркового середовища. Розвиток туризму, який спостерігається в останні роки, змушує їх надавати паркам не лише рекреаційні функції, а й екскурсійні, анімаційні, культурно-пізнавальні та інші. Досвід розвинених країн світу показує, що важливими засадами успішності міських парків є їхня ідейна спрямованість та відповідність певній тематиці, яка пов'язана з відповідними програмами та культурними послугами, що надає парк: ресторани, виставкові павільйони, місця для індивідуального, колективного та сімейного відпочинку.

Мета. Культурно-пізнавальний «Парк семи світів» емоційно психологічного напрямку спрямований на відтворення ідеї різних за психосприйняттям світів з циклу книг «Відьмак». Цей парк надасть можливість людині відчути та зрозуміти проходження різних емоційних світів на собі.

Матеріали та методи. При проектуванні культурно-пізнавального парку застосовані методи аналізу, систематизації та узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду архітектурно-ландшафтного проектування культурно-пізнавальних парків, архітектурно-композиційного аналізу, порівняння, аналізу картографічного матеріалу; проаналізовано результати науково-дослідних і проектних робіт у напрямку створення культуно-пізнавальних парків. При формуванні паркового середовища таких парків здійснювалося моделювання різних варіантів паркових пейзажів відповідно до сюжетних ліній за обраним сценарієм. При цьому враховувалася зміна переживань та поведінки людини під впливом конкретного образного ряду.

Результати та обговорення. Створення цікавої та виразної композиції культурно-пізнавального парку засобами ландшафтної архітектури та дизайну, можливо якщо враховувати ряд аспектів що впливають на емоційно-психологічний стан людини. І одним з найважливіших з цих аспектів є психофізіологічний, пов'язаний із спроможністю простору порушувати, стомлювати, заспокоювати, гнобити, тощо. Психоемоційний вплив на людину, визиває певні відчуття. Пошук нових засобів архітектурно-художньої виразності парків, прагнення до оригінальних рішень, символіки, образності садово-паркового середовища повертає втілення вигаданої історії, з книги «Відьмак», в простір емоційного світу людини, де враховувався особливості психології. Тому головна ідея парку націлена на те, щоб привернути увагу людей до теми емоційних переживань, пов’язаних з відчуттями людини на місці головного герою книги.

Сценарій парку присвячений основному герою книги, Геральду, який полює та заробляє кошти. Сценарій включає сім сюжетних ліній спрямованих на поступове проходження світів, які визивають відповідні переживання.

Перший світ Каєр Морхен відтворений наступним чином: відвідувач потрапляє у цей світ, самісінький, все навколо здається складним і небезпечним. Ламані доріжки, незрозумілі об'єкти, камінь, темний колір, папоротник (страх), тобто залишається наодинці зі своїми думками. Далі слідує другий світ.

Другий світ Білий сад - світ який відкривається для нас коли ми в пошуку істини. Так і головний герой книги потрапляє в цю локацію шукаючи свою вихованку. Безпечне на перший погляд селянське місце з квітучими деревами, за якими відвідувач споглядає очами небезпеки.

Третій світ Велен – це морок, наповнений страхами і переживаннями людини. На кожному кроці, таються чудовиська, що заважають герою піти в кращий світ.

Четвертий світ Новіград – це натовп, столиця світу, як екватор твоїх переживань. Все що нас оточує, все що не дає нам спокійно жити.

Згодом наступні світи – Скеліге – світ холоду і роз'яснення свої думок; Тусент – мальовничий, прекрасний край, перший крок до самопізнання.

І нарешті сьомий світ – це може бути аналогія раю, куди пройшовши всі світові круги, потрапляє герой, після свого життя, або якесь інше місце… У кожної людини цей світ буде індивідуальний, це залежіть від того як вона пройшла віхи свого життя.

Функціональне зонування парку складається із наступних зон: центрального входу; активного відпочинку; тихого відпочинку із штучною. водоймою; амфітеатру- центральної площі; господарської зони; парковки.

Вхідна центральна зона, окрім входу, включає в себе великий веломайданчик. До зони активного відпочинку належать: відкрита галявина та декоративні скелі. Зона тихого відпочинку включає: сад із штучною водоймою. Центральна площа розміщується в північній частині парку і являє собою амфітеатр. Господарська зона, примикає до центральної площі парку та включає громадський туалет, мінікафе, місце для розташування великих контейнерів для сміття. Вона має окремий в'їзд. Буферна зона розміщена по

периметру парку, окрім його північної сторони. Через весь парк проходить велодоріжка. В основі планувальної структури закладений ландшафтний тип планування, використовується геопластика з формуванням природніх форм рельєфу та організація штучної водойми.

Благоустрій парку передбачає:

- оновлення дорожньо-стежкової мережі (велодоріжки), яка проходить по периметру парку та перетинає його по діагоналі;
- встановлення декількох видів лав, які відрізняються за конфігурацією та розмірами;
- створення штучної водойми;
- формування скульптурних композицій та декоративних скель;
- організація систем освітлення та штучного поливу.

При формувані озеленення використовуються наступні прийоми:

- монопосадок та великих масивів з метою створення єдиного композиційного рішення;
- природньої галявини з масивів багаторічних квітів та злаків;
- зелених галявин під газоном, для відпочинку відвідувачів;
- буферної зони, яка переважною більшістю складається із листяних та шпилькових масивів.

Висновок. Отже, однотипні й одноманітні міські парки, що раніше були переважно спрямовані на рекреаційні функції, можна спробувати реорганізувати шляхом наповнення їх ідейною спрямованістю, формуючі оновлене паркове середовище для гармонії душі з природою. Відповідно до обраної ідеї створюється сценарій парку, який включає образний ряд та сюжети, які розкривають визначену тему. Сюжети створюються з урахуванням психоемоційного впливу на відвідувачів та розкриваються у паркових пейзажах за допомогою образного ряду. Прогулюючись таким парком відвідувачі можуть окрім відпочинку на природі познайомитися з сюжетними лініями сценарію та відкрити для себе щось нове: думки, переживання тощо. Таким чином, створення такого архітектурно-ландшафтного середовища спрямовано на

знайомство відвідувачів з новою інформацією, зняття соціальної напруги в суспільстві, та покращення психологічного здоров'я мешканців міст. Надані ідеї, щодо формування проектних пропозицій при створенні культурно-пізнавального парку, дозволять сформувати паркове середовище наповнене ідейним змістом відповідно обраної теми та змінити відношення людини до свого світогляду, який формується протягом життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Шилин В.В. Архітектура і психологія. Короткий конспект лекцій. – Н. Новгород: Нижегород. гос. архит.-строит. ун-т, 2011.
2. Каранда А.О. Історичний досвід формування садів та парків філософської та психоемоційної спрямованості / О.О. Каранда // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. - 2019. - №53. - С. 188-197.
3. Хараборська Ю. О. Типи Методологічних Підходів Дослідження стильових ознак архітектури // Архітектурний Вісник Кнуба. – С. 178. Програма Розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP) за 1994 р.
4. Каранда А.О. Залежність психоемоційного стану людини від природних та штучних чинників / А.О. Каранда // Міжнародна науково-практична конференція «Сучаснві проблеми та перспективні напрямки інноваційного розвитку міста». – 2019. – №1. – С. 35-36.

УДК 72.03:725

АРХИТЕКТУРНО-ДИЗАЙНЕРСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ТЕМЫ ПАРКА-ТЕАТРА В РЕШЕНИИ ОДЕССКИХ СКЛОНОВ

Нестеренко Д.
студентка гр. ДАС-605м
Научные руководители**:**
Тюрикова Е. Н.
канд. пед. н. доцент
Погорелов О. А.
старший преподаватель
Кафедра Дизайна архитектурной среды, АХИ
Одесская государственная академия
строительства и архитектуры. Одесса, Украина

Введение./Introductions. Одесские склоны остаются проблемной территорией города. С одной стороны, они входят в систему зелёных лёгких, являются природным достоянием, с другой стороны – привлекательным местом для застройщиков, местом притяжения жителей города и туристов. Существует противоречие между необходимостью сохранения и восстановления природного баланса, рельефа и растительности и обеспечением комфортного и безопасного досуга людей рядом с местом проживания или в зоне туристических маршрутов.

Цель работы./Aim. Решение этой проблемы проектировщики видят в «окультуривании» зелёных зон, формировании на склонах городских рекреаций, в которых соблюдён баланс между природоохранными мероприятиями, консервацией и восстановлением исторического контекста и корректного внесения общественной функции (прогулочной, рекреационной). Пример решения этих задач наблюдаем в реализации проектов Греческого и Стамбульского парков, муниципальных конкурсах по преобразованию склонов под бульваром Жванецкого (рис. 1) и пр.

Материалы и методы. Однако, образное решение этих объектов

выглядит устаревшим, не учитывает современные тенденции, ограничено материальными ресурсами; контингенту пользователей не предоставлено богатство выбора средовых мизансцен и эмоций. Это делает актуальным поиск средств эмоционального насыщения рекреационных пространств парков на склонах в сфере постановочного и театрального искусства, актуализацию игровых и коммуникативных приёмов средового дизайна.

Особенностью сценарного подхода к проектированию является формирование последовательности действий, средовых мизансцен, смен сцен, декораций и эмоций при восприятии. Театральным приёмом в средовом проектировании является последовательное раскрытие сюжетов, процессуальность и событийность среды. Завязка- действие-кульминация-развязка-новое действие – этапы, которые реализуются в соответствии с средовой драматургией и ориентированы на контингент зрителей и средовых актёров. В роли зрителей и актёров могут выступать одни и те же потребители среды, но в роли средовых актёров могут быть использованы и арт-объекты, включающие людей в систему взаимодействия, средовые инсталляции, технические приёмы свето-дизайна, провокационные элементы, средовые диссонансы, приёмы нацеленного внимания и пр.

Рис. 1. Склон под бульваром Жванецкого

Одним из таких средовых актёров, вовлекающих человека в систему взаимодействия и формирующих средовые переживания, может служить театральная кукла, атрибутика театра кукол.

Проследив историю развития куклы от ее роли религиозного артефакта до объекта эстетического созерцания, можно сделать вывод о ее непрерывном развитии, изменении и переплетении образов, взаимодействии с миром отраженного сознания во все времена, а главное, сосуществовании со своим

подобием и создателем – человеком. Без человека кукла теряет свое смысловое назначение, будь это Древний Египет, «золотой» XIX век или технологическое XXI столетие. Поэтому кукла – уникальное создание, она объединяет людей во времени, может рассказать о целой эпохе, и не только о прогрессе в технике, но и о стремлениях в развитии социума.

Анализ истории и практики кукольного театра показал, что существует три типа кукольных театров:

- ***театр верховых кукол*** (перчаточных), управляемых снизу. Актёры-кукловоды в театрах этого типа обычно скрыты от зрителей ширмой.

- ***театр низовых кукол*** (кукол-марионеток), управляемых сверху с помощью ниток, прутов или проволоками. Актёры-кукловоды в театрах этого типа чаще всего тоже скрыты от зрителей, но не ширмой, а верхней занавеской.

- ***театр кукол срединных*** (не верховых и не низовых) кукол, управляемых на уровне актёров-кукловодов [2].

Многообразие форм представления в кукольном театре определяется разнообразием видов кукол, их систем управления и визуальными характеристиками.

Куклы перчаточного типа (рис. 2). Конструкция перчаточных кукол состоит из головы на пальце и перчатки на руке кукловода.

Рис. 2. Куклы-перчатки

Гапитно-тростевые куклы (рис. 3) – приводится в движение с помощью трости, на которую надета кукла. У таких кукол может быть не одна, а две трости [2].

Рис. 3. Тростевые куклы

Марионетка (рис. 4) – разновидность куклы, которую кукловод приводит в движение при помощи нитей. К рукам, ногам, туловищу и голове куклы крепятся верёвки, продеваемые через отверстия так называемого «креста», посредством которого кукла делает человеческие движения [2].

Рис. 4. Марионетки

Куклы вертепа (рис. 5). Тело куклы насаживается на рукоятку, держа которую кукловод проводит куклу по щели вертепа. Обычно куклы вырезаются из дерева и обшиваются тканью или раскрашиваются [2].

Рис. 5. Сцена вертепа

Мимирующая кукла (рис. 6) – верховая театральная кукла из мягких материалов. Пальцы актера, которые находятся в голове куклы управляют глазами, ртом, носом куклы [2].

Рис. 6. Мимирующая кукла

Куклы театра теней (рис. 7)– плоскостные фигурки. Их показывают на освещенном экране в виде силуэтов [2].

Рис. 7. Театр теней

Ростовые куклы (рис. 8). Кукла надевается на человека. Изготавливается на специальном каркасе и может быть самых разных размеров [2].

Рис. 8. Куклы в рост человека

Национальные традиции театров разных стран и народов показывают, что театры кукол отличаются архитектурой, видами и дизайном кукол, способами постановки и в особенности сюжетом. Все это дает специфический эффект на посетителя, различную эмоциональную нагрузку, индивидуальность, присущую народам. Также усиливает эмоциональное восприятие музыкальное сопровождение.

Результаты и обсуждение. Параметры театров, их стилистика, способ и диапазон воздействия на окружающих, способ взаимодействия с декорациями, светом, пространством, могут задавать выразительные средовые комбинации: от театра теней до оптических иллюзий, от средовых миниатюр до постановочной единицы, в которой посетитель соизмерим с куклой, и сам играет роль «ожившей» куклы. Условность, образная выразительность, игра форм и материалов, размеров и сюжетов, позволяет выстраивать пространственную и смысловую композицию в зависимости от средовых условий, вносить изменения в среду парка-театра, менять ролями посетителей,

окружения и пр.

Деятельность дизайнера сводится к формированию средового сюжета, композиционной линии; оценивании природных возможностей в плане организации средовых декораций и видовых точек, точек и уровней восприятия; организации разных форм взаимодействия посетителей и театральной мизансцены (количественно, процессуально и пр.); прогнозирование эмоций и средств, их стимулирования; отбору и комбинированию материальных носителей средовых эмоций. Образы кукол являются средовыми камертонами, задают эмоциональную установку и определяют способ визуального и тактильного контакта.

Выводы. Тема парка-театра в решении одесских склонов является перспективной, решает задачу эмоционального насыщения среды, разнообразии средовых впечатлений; позволяет решить двуединую задачу: сохранение природной заданности одесских склонов и обеспечить культурный досуг жителей и туристов. Архитектурно-дизайнерские решения мы видим в использовании приёмов средовой сценографии, смене средовых ролей и декораций, в сюжетности и провокативности среды. театральная кукла выступает здесь фактором, провоцирующим эмоции и формы коммуникации.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Политова М. А. История кукол: традиции и современная жизнь/ Политова М. А.// Листая страницы истории – 2014. – с. 72

2. Типы театров кукол и виды кукол – [электронный ресурс] – https://www.kuklaperchatka.ru/kukolnyy-teatr-svoimi-rukami/2016-09-06/istoricheskaya-spravka-tipy-teatrov-kukol-i-vidy-kukol

УДК 72.03:725

АРТ-ДИЗАЙН В АРХИТЕКТУРНОЙ СРЕДЕ

Тюрикова Е. Н.
Научный руководитель
канд. пед. наук, доцент
Недошитко О. М.
Научный руководитель,
старший преподаватель
Ву Мингли
студент группы ДАС 605м,
Кафедра Дизайна архитектурной среды,
АХИ, Одесская государственная академия
строительства и архитектуры
Одесса, Украина

Введение. Сегодня актуальной является тенденция всеобщей дизайнеризации жизни. В связи с этим, многие практики и теоретики считают, что все объекты и явления окружающего мира являются материалами дизайна, что из всего можно сделать что угодно. Дизайн использует художественные и вне художественные средства в формировании образа, заимствует методы разных искусств. Самым близким к искусству является арт-дизайн, где утилитарные задачи уступают художественным. Выявлению средовых возможностей арт-дизайна посвящена эта статья.

Цель работы. Особенностью арт-дизайна многие авторы В. Глазычев, Б. Смирнов, М. Морозова [1-5] называют приоритет эстетического над практичным, направленность на организацию художественного впечатления от объекта, «проектирование эмоций». Существуют концепции, отражающие идеи «эмоционального», «экспериментально-артистического», «концепту- ально-поэтического» дизайнов, которые воплотились в творчестве экспериментальных лабораторий поп и арта (Э. Соттсасс, Г. Пеше, М. Обри, Т. Рибергер и пр.). М. Морозова в своей диссертации кандидата искусствоведения указывает, что «арт-дизайн связан с созданием уникальных

произведений, с проектированием образно-пластической, художественной формы вещи. Суть бинома арт-дизайна - воплощение средствами дизайна задач искусства».

Материалы и методы. Произведения арт-дизайна - экспонаты, созданные фантазией художника, композиции на вольные темы, интерпретации знакомых предметов, смесь средств различных искусств [2]. В произведениях арт-дизайна отражается поиск новых форм, эстетических приоритетов. Они эпатажны и выразительны. Это своего рода эстетический эксперимент, инновация любыми способами. В архитектурной среде арт-дизайн выступает в разных ролях: эстетический камертон, ориентир, средство переключения на эмоциональную установки, участник эстетической коммуникации и средовых диалогов, средство управления вниманием, метод стилеобразования и пр.

Результаты и обсуждение. Для арт-дизайна характерны игровой подход, интрига, сюжетность, метафоричность и неповторимое образное звучание формы.

Рис.1. Эксперименты в формообразовании архитектурных объектов

На рисунке 1 представлены примеры формообразовательных экспериментов в архитектуре зданий и сооружений.

Рис.2. Средовые инсталляции.

Формообразование в интерьере и экстерьере, арт-подходы в формировании малых форм и деталей среды, пространственные реплики и интерпретации картин художников-авангардистов (рис.3-6), светотеневые и колористические эффекты, пространственные иллюзии и эксперименты, использование всевозможных материалов (от мусора до новейших полимеров и бетонокерамики) - неполный перечень арсенала возможностей арт-дизайна в архитектурной среде. Средовые инсталляции, мебель, здания и всё, что угодно, превращается в арт-объект.

Рис.3. Арт-интерьеры и экстерьеры.

Рис.4. Арт-объекты, малые формы и средовые детали.

Рис.5. Арт-мебель.

Рис.6. Пространственные реплики на произведения авангарда.

Выводы: Арт-дизайн относится к художественному явлению, проявляется как разновидность авангарда. Его характерными чертами являются концептуальность, экспериментальность, новизна, эклектичность, эмоциональность, провокативность, коммуникативность. Это новая материальность, вовлекающая потребителя в средовой диалог или интеракцию. В архитектурной среде эти качества раскрываются во взаимодействии с архитектурой и процессом, создают параллельную реальность.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аронов В.Р. Арт-дизайн в новейшем латышском искусстве//Творчество. 1989. - № 9. - С. 10-12.

2. Балла О. Человек и его вещи: к истории бытовой чувственности XX века // Знание-сила. — 2001. № 4. — С. 72-82.

3. Бартлетт Дж, Сюрреалистические вещи: сюрреализм и дизайн // Теория моды: Одежда — Тело Культура. - 2007. — № 5 (зима). - С. 265-269.

4. Медведев В.Ю. Сущность дизайна: уч. пособие / В. Ю. Медведев. – СПГУТД, 2004. – 79с.

5. Дизайн: очерки теории системного проектирования/ Н.П. Валькова, Ю.А. Грабовенко, Е. Н. Лазарев, В. И. Михайленко. – Л.: ЛГУ, 1983.

УДК 72.03:725

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПОЗИЦИИ МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ПЕШЕХОДНОЙ УЛИЦЫ - ОБЩЕСТВЕННОГО ЦЕНТРА

Тюрикова Елена Николаевна
канд. пед. наук, доцент
Титинов Виктор Валентинович
ассистент
Жирова А. П.
студентка гр. ДАС-605м
кафедра
Дизайна архитектурной среды АХИ, ОГАСА,
Одесса, Украина

Введение./Introductions. Для определения особенностей формирования композиции многофункциональной пешеходной улицы было проведено исследование существующих средовых условий Деволановского спуска. Были определены источники образности, колорита и уникальности данной территории, также поставлены задачи композиционного проектирования на Деволановском спуске и предложены решения обустройства территории.

Цель работы./Aim. В туристический центрах исторических городов возникают новые общественные пространства - пешеходные улицы и площади. Эти объекты заставляют перестраивать сложившуюся структуру пешеходно-транспортных связей, перенаправлять потоки посетителей и разных видов транспорта, обеспечить подходы и подъезды к территории с минимальными затратами времени и средств. Кроме этого, новые объекты перестраивают композицию городской среды, входят в неё автономным конгломератом, со своей собственной структурой и художественными особенностями. Актуальным становится решение средовой проблемы - формирование композиции внутри композиции, автономизация композиции пешеходной улицы, поиск средств её выразительности, организация визуальных осей и

точек восприятия, связь композиции и средового сценария, материализация функций улицы в художественных формах.

Композиции пешеходных улиц и общественных пространств посвятили свои работы такие теоретики и практики, как В. Т. Шимко в «Дизайнерское проектирование городской среды», он считает, что основное требование к пространственному формированию пешеходного пространства заключается в сохранении тех его характеристик, которые определяют «человеческий» масштаб окружающей пешеходной среды. Датский архитектор Ян Гейл, в своей работе «Города для людей» отмечает, что любой город создан в первую очередь для людей и их потребностей, а после для машин, а также, что в городе важны не здания, а пространства между ними.

Задачи:

- Анализ теории и практики проектирования пешеходной улицы;
- Выявить средства композиционной выразительности;
- Исследовать существующие средовые условия, ограничения и возможности Деволановского спуска;
- Выявить источники образности и художественные темы;
- Разработать предложения по композиционной организации среды ДС.

Материалы и методы./Materials and methods. Разработано и исследовано способы формирования пешеходной пространственной среды на территории Деволановского спуска (ДС).

Особенностью исследования является изучение и определение решений пешеходного пространства, контрастного по отношению к сложившейся исторической окружающей застройке.

Исследования среды ДС в г. Одессе проводили во время светлого времени суток, когда на территории достигается пик активности, для более наглядного и детального анализа среды. Исследование показали особенности существующей городской среды.

Решению этих задач на примере Деволановского спуска в г. Одессе

подчинено наше исследование.

Анализ существующих средовых условий показал, что ДС представляет собой длинное вытянутое пространство, сформированное подпорными стенками из-за перепадов высот. На территории преобладает ощущение тесноты, оно достигается за счет уменьшенного линейного размера (ширины улицы) с сравнительно повышенной высотой близко окружающей застройки (МБЦ). Застройка и руины нижнего яруса ДС формируют часть границ композиции, застройка верхнего яруса формирует силуэт и очертания плафона. Композиция ДС формируется с помощью художественных компонентов - доминанта, акценты, ориентиры.

Доминанты – господствующие компоненты ансамбля, контрастно отличающие от окружения большинством своих параметров – размерами, формой, цветом. На ДС, явно выраженная и контрастирующая доминанта отсутствует, бывшее здание казино «Кристалл Палас» имеет отличительные черты от всей застройки в виде высоты и габаритов, однако, она выступает скорее, как «временная» доминанта, по сколько имеет полуразрушенное и не пригодное состояние (Рис. 1). Ее разрушение и удаление из структуры ДС способно разрушить представление о данном пространственном комплексе.

Рис.1. Бывшее здание казино «Кристалл Палас»

Акценты – части композиции или элементы, выделяющиеся среди других деталей за счет особого решения отельных изобразительных характеристик. Акцентами ДС можно назвать граффити и стрит-арт на фасаде казино «Кристалл», мосту Строганова и ранее существовавшего завода «Эпсилон» (рис.2). Они являются выделяющимися среди других деталей выразительными элементами. Использование граффити в формировании среды ДС трансформирует и усиливает динамичность среды. В. Т. Шимко пишет: «Но

«мощности» акцентов, в отличии от доминант, хватает только на оформление части пространственной системы, а их исчезновение из композиции может стать нежелательным фактом частичной деградации ансамбля, но не причиной его распада». Таким образом, отказавшись от граффити как от акцентов, ДС может потерять своеобразный колорит и уникальность городского пространства.

Рис.2. Граффити Деволановского спуска

Ориентирами ДС служат мосты Строгонова, Коцебу и Новикова – они элементы, привлекающие взгляд, видимые с больших расстояний, видимые длительное время в процессе передвижения по ДС, а также объекты, формирующие среду (Рис. 3).

Рис.3. Мост Строгонова, Коцебу и Новикова

Композиционная ось ДС – прямая линия, раскрывающая перспективу улицы с соответствующей расстановкой акцентов и доминанты (Рис. 4).

Рис.4. Композиционная ось ДС

Так как ДС вытянутое пространство, особенностью композиции является возможность визуального восприятия сверху (с мостов) (Рис. 5) и снизу, с

разных «стартовых» позиций. Человек может воспринимать окружающую среду, передвигаясь пешком или используя транспортные средства, но лишь при пешеходном, самом естественном виде движения, эта среда может восприниматься полноценно, продолжительно и детально.

Девolановский спуск практически невозможно воспринимать фронтально, из-за ограниченной территории и отсутствия открытых пространств. При восприятии построек с нижней позиции читается только ближний план. Уровень горизонта человеческого зрения и угол восприятия позволяют сконцентрировать внимание на текстурах, фактурах, отделочных материала, деталях, то есть, восприятие фрагментарное. Целостного впечатления от ДС одномоментно получить невозможно, однако, Соответственно можно выделить основные условия восприятия и границы видимости, внутри которых имеет смысл формировать фрагмент композиции ДС: с мостов Строгонова и Коцебу; от нижнего входа с Таможенной площади до моста Новикова; от верхнего входа с моста Коцебу до моста Строгонова.

Рис.5. Вид с мостов Строгонова и Коцебу

Результаты и обсуждение. Задачей композиционного проектирования на ДС является:

- Формирование системы средовых впечатлений, за счёт увеличения видовых точек, уровней и ракурсов восприятия, создания сценария пространственного освоения среды;
- Фрагментное формирование средовой композиции;
- Выделение объединяющего принципа или приёма для «сшивания» фрагментов в единое целое;
- Поиск средств переключения внимания и эмоциональной установки.

Выводы./Conclusions. Решение этих задач выражается в обустройстве пешеходного пространства с помощью создания разноуровневых пространств – для визуального расширения узкой и вытянутой территории; в создании альтернативного движения вдоль Девolановского спуска в виде эстакады с устройством дополнительных входов на территорию с верхнего яруса; организации локальных композиционных и визуальных осей диагонального направления для «скольжения» взгляда пешехода. Создания «постоянной» доминанты в виде арт-центра для функционального обогащения Девolановского спуска и для динамичного характера пространства.

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 373. 14

SYSTEMATIC APPROACH TO THE ORGANIZATION OF STUDENTS INDEPENDENT WORK

Piddubna A. A.
Candidate of medical sciences,
Docent of Endocrinology,
Allergology and Immunology Department,
Higher State Medical Establishment
«Bukovinian State Medical University»
Chernivtsi, Ukraine
Kotsiubynska O. V.
4th year student,
Higher State Medical Establishment
«Bukovinian State Medical University»
Chernivtsi, Ukraine
Makoviichuk K. Y.
3th year student,
Higher State Medical Establishment
«Bukovinian State Medical University»
Chernivtsi, Ukraine

Abstract: The article considers the system of formation of professional competence of university students through the organization of their independent work.

Key words: independent work, students, academic value, educational process, didactic approach

One of the conditions for solving the problem of building a "Europe of knowledge", which is reflected in the ideas of the Bologna Process, is the main

academic value - the quality of higher education. This mainly solves the strengthening of the international competitiveness of the European higher education system. Implementation of the ideas of credit-modular system of organization of the educational process requires significantly new scientific and methodological and didactic approaches to planning and organization of the educational process in general and independent work in particular.

At the heart of new learning technologies is to increase the level of individualization of learning. After all, the assessment of student success in the credit-module system takes into account the quality of all types of his educational, creative, research activities during the semester, year. It includes the student's activity in the classroom, his attitude to the acquisition of knowledge both in the classroom and in extracurricular activities, performing tasks of independent work. In other words, it requires the systematic, consistent and persistent work of each student on himself during his studies at a higher education institution. The pedagogical process should be focused on the help and guidance of the teacher of each discipline, to the formation of competencies of a specialist in this process. Independent work acts as a structure of the educational process that needs to be managed. In this case, it is necessary to ensure in solving the problems of independent work of the organic relationship of its components, such as: planning, organization, management and control. Ensuring these requirements is implemented through the following system of activities:

• organization of professionally oriented independent work during classroom classes;

• educational and methodological support of independent work in extracurricular activities;

• training and retraining of teachers in order to enhance the cognitive activity of students, including the organization of independent work and its role in shaping the professional qualities of the specialist.

Planning of independent work in line with the concept of "teacher-student" is at the level of the discipline, while providing learning conditions in the presence of

direct guidance from the teacher. Within the framework of a specific academic discipline, in accordance with the curriculum and program, the content, tasks, methodical instructions for independent work are formed. The aim is to form students' intellectual skills and personal qualities, elements of mental culture, disclosure of creative abilities of future specialists, skills of scientific and cognitive search, formation of the need for self-improvement in order to rationally use knowledge in future practice.

The basis of the organization and management of independent work of students is to ensure the transparency of educational requirements, which is formed on the basis of guidelines, instructions and didactic materials developed by teachers of higher education institutions and presented in educational complexes to academic disciplines. Of particular importance for students are didactic materials, teaching aids for both classroom and extracurricular activities. Feedback is an important component of self-management. Researchers are clearly aware that at the stage of formation of the competence approach it is necessary to move in higher education from the transfer of information to the management of educational and cognitive activities, the formation of students' motivated needs for independent creative work. Nowadays, students' independent work on the methodological problem has become public. This is confirmed by the requirements for the transition to credit-module training.

Learning is self-education based on independent, creative, professionally oriented work. Management of students' cognitive activity in the whole pedagogical process is highly individualized. This involves both individual rates of assimilation of material and the use of sources, equipping the methodology of cognition, as well as the use of motivational tools for independent cognitive activity of the student as a future specialist. The specific help of the teacher is connected, first of all, with creation of didactic and psychological preconditions for emergence and development at students of need for self-education, aspiration to activity and independence in this process. The teacher creates a learning environment, determines the structure and logic of intellectual relations and communication, offers flexible versions of the

program with a single line of scientific knowledge, which is based on interest in professional activities. The system of organization and management of independent work of students in higher educational institutions is implemented through the latest approaches in learning technologies. Control over the course of independent work is planned by teachers in accordance with the methodological requirements and forms of certification: homework, defense of abstracts, term papers, dissertations, computer testing, inclusion of educational material in the test, exam tickets and more. In methodological terms, the effectiveness of the educational process depends on the competence of the teacher, the activities of teachers and students during classes and productivity of students in extracurricular activities. The system of competency-based approach to the training of high-quality professionals can occur only with qualitative changes in the teaching of fundamental, general professional and special training courses. Equally important are new educational and information technologies that ensure the achievement of the projected result in the changed conditions of the educational process. The concept of "innovation" should be understood not so much as the creation and dissemination of something new, but such changes that are significant and accompanied by changes in both activity and style of thinking. Thus, the thinking of innovation-oriented participants in the learning process should be based on the following key guidelines:

• personal involvement of all participants in the learning process;

• teacher-partner in educational activities;

• the student must experience the learning process as an active participant with the transfer of knowledge, critical thinking, argumentation, etc.

Forming the desire of future professionals for continuous self-education, the ability to constantly update scientific knowledge, the ability to quickly adapt to change and adjust professional activities - this is the task set for life before higher education, and therefore before each of its students and teachers.

Today, both the content and procedural characteristics of the educational process in higher education must meet the paradigm of higher education in Ukraine in accordance with European standards. Modern school pedagogy considers teaching

and education in higher education as a condition for self-realization of the individual in accordance with the chosen specialty.

Conclusions. Innovative imperative priority in self-organization of education in modern education determines the need to take into account that the quality of training is largely determined not by the amount of learning material, but the system of his training, readiness for future practical independent activity. The pedagogical task of optimizing learning outcomes and spending time on it should be professionally focused on independent work with students.

REFERENCES:

1. Bondar V. Didactics: effective technologies of teaching students V.Bondar. – K., 1996.

2. Kozakov V.A. Independent work of students as a didactic problem: a scientific publication / V.A. Kozakov. – K.: HMK BO, 1990. – 62 p.

3. Sigaeva L.Y. Skills and abilities of independent work in the professional development of an adult: teaching method. way. / L.Y. Sigaeva, M.G. Gordienko. – K.: Publishing house “EKMO”, 2007.– P.114-127.

4. Khodorchuk A.Y. New technologies of educational process / A.Y.Khodorchuk // Mandrivets. –№ 3. – 2008.

5. Khodorchuk A.Y. System approach to the organization of independent work of students in accordance with the requirements of the Bologna process / A.Y. Khodorchuk, T.S. Stubaylo // Together in Europe: Regional strategies for the formation of economic knowledge in the context of European integration / science. ed. I.V. Bakushevich, T..Barnat. – Ternopil: TICIT, 2006. – 464 p.

PECULIARITIES OF BIOORGANIC CHEMISTRY TEACHING TO FOREIGN STUDENTS IN MEDICAL UNIVERSITY

Slepets Alina Anatoliivna
PHD in chemistry, assistant professor
Mykhailova Alla Georgievna
Pradyi Tatyana Petrivna
Sanzhur Tatyana Sergiivna
assistant
Bogomolets National University
Kyiv, Ukraine

Introductions Bioorganic chemistry is one of the most important disciplines in the general theoretical training of physicians, is closely related to biochemistry, molecular biology, pharmacology, biophysics and other biomedical disciplines. The ultimate goal of studying the course of bioorganic chemistry is to form knowledge about the patterns of chemical behavior of the main classes of natural organic compounds in relation to their structure, to use this knowledge as a basis for studying the processes occurring in living organisms. Bioorganic chemistry is the basis for further study of biological chemistry and pathological physiology.

Aim. Identify the features of bioorganic chemistry teaching to foreign students in medical higher education institutions.

Materials and methods. Study of the behavior of foreign students during their studies in bioorganic chemistry.

Results and discussion. The discipline "Bioorganic chemistry" was studied at the Faculty of foreign sitizens at the first semester, this a very difficult discipline in addition to the difficulties of mastering. Students also face the problem of adaptation. Peculiarities of foreign students adaptation are determined by a complex of psychophysiological, educational-cognitive, socio-cultural and everyday factors. The structure of relations of all components of the educational process plays an important role in adaptation.

The process of foreign students adaptation to the educational environment of a

higher education institution must be organized, purposeful and comprehensive. Starting their studies at the university, international students face such problems as:

a) insufficient knowledge of the Ukrainian language. As a rule, only in the third year of study students acquire a vocabulary sufficient for active and free communication with teachers and students and for effective learning;

b) often poor training in specialized and special disciplines (biology, physics, chemistry, etc.). This circumstance significantly reduces the possibility of using Ukrainian-speaking foreign students of generally accepted textbooks, manuals used for teaching ukrainian students;

c) lack of skills of independent work. Some students cannot take notes of lectures, work with sources of information, analyze large amounts of information. They do not know how, and sometimes do not want to use the university library;

d) the immaturity of the algorithm for the use of theoretical material in practical classes, presented in lectures and developed independently;

e) a significant difference between the forms and methods of teaching in Ukrainian universities and the relevant elements of higher education in the student's homeland.

The fundamentality of ukrainian medical education makes Ukraine attractive to foreigners from all over the world. In this regard, it becomes important to study the problems of adaptation of foreign students to the educational process in Ukrainian universities.

Teaching in groups of foreign students requires careful organization of the educational process. Teachers must take into account the cultural characteristics, religious beliefs and traditions of foreign students when conducting classes. This is especially important for first-year students, when they need to convey to students the material of the subject using examples that are not always clear to them and available terminology, trying to enrich their professional vocabulary.

The study of bioorganic chemistry according to the university program is provided in the first year of medical higher educational institutions. Teaching is carried out in accordance with the standard program and curriculum, on the basis of

which the work program is developed. The course consists of lecture hours, practical classes and hours for independent extracurricular work of students. The program in bioorganic chemistry for foreign Ukrainian-speaking and Ukrainian students is identical in the number of hours for practical classes, lectures and independent extracurricular work of students. However, the texts of lectures and guidelines for practical classes, which are based on the principle of the European Credit Transfer System (ECTS), were adapted by teachers of the department to the perception of English-speaking and Ukrainian-speaking foreign students. They do not contain complex language appeals, carry scientific information in a concise, concise form.

The practical lesson on bioorganic chemistry consists of two parts. At the beginning of the practical lesson the teacher highlights the relevance of the topic, motivates students to study it. At the second stage there is a practical work.

The course of each lesson is described in detail in the guidelines developed by specialists of the department for foreign students. The main sections of which are:

- ✓ the topic of the lesson,
- ✓ the educational purpose,
- ✓ the list of theoretical questions for independent preparation,
- ✓ the protocol of practical work.

The list of practical works is carried out in accordance with the work program so that the theoretical knowledge of foreign students is directly applied during the practical work, taking into account the geographical origin of students. This construction of practical work, first of all, motivates students to improve the initial skills acquired in secondary education, helps to master modern methods of experimental research, make calculations, discuss results, formulate conclusions. From the first lessons the formation of the dictionary of special terms begins. This facilitates the memorization of basic definitions, helps to better understand the topic, forms the basis for mastering the material of the following sections, allows the use of acquired knowledge in further education and professional activities and contributes to this.

In practical classes on bioorganic chemistry we also use methods typical for language teaching, namely: writing terms and phrases on the board, reading them aloud.

For example, when studying the acidic and basic properties of compounds, students develop the habit of determining the solubility of substances, including drugs, choosing the optimal route of administration, reducing the toxic effects of the drug on the body. The ability to predict the ability of a substance to hydrolyze, acylation, oxidation suggests a path of biotransformation of drugs. When considering the properties of different classes of organic compounds, a chemical explanation of the mechanism of action of some drugs (sulfonamides, oxyquinoline derivatives, etc.), as well as the pharmacological incompatibility of some drugs is given.

In the process of overcoming the language barrier, it is important to have constant feedback between the teacher and the students, which provides the necessary pace of explanation. He is often slower than usual in class with Ukrainian students. The limited practical time requires the teacher to highlight the most important issues on the topic for oral discussion. The basis of the organization and conduct of practical classes with foreigners is the principle of individual approach to each student, which is provided by the use of tasks of different levels of complexity. The effectiveness of practical training largely depends on the level of preparation of students. Therefore, an important part of the educational and methodical work of the department is the organization of self-preparation of students for classes.

Work in small groups, ie groups of six or less students, is widely used to intensify cognitive activity in practical classes, as this form of organizing educational activities creates the best conditions for constant speech interaction of students with the teacher, which is especially important in studying bioorganic chemistry. learning objectives.

The classes use a comprehensive control of knowledge: traditional control through oral examination, assessment of practical work, as well as the ability to analyze research results and draw conclusions, and test control. Wide application of test control in practical and final classes is an important means of improving the

efficiency of the educational process. This is due to both the requirement to increase the objectivity of knowledge assessment and the habit of foreign students to test forms of control. In order to standardize the assessment of students' knowledge, we use at the department test questions, compiled by the type of license exam "Step-1". Among other things, this is a guarantee of positive passing by students of the licensed examination test control "Step 1", introduced in the universities of Ukraine.

Conclusions. Constant work on improving professional skills, the use in the educational process of various time-tested and the latest forms and methods of teaching allows to solve modern problems of training specialists from among foreign citizens.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (HEI) IN MODERN CONDITION

Uskova Larysa,
Ph.D.(Economics), Associate professor,
Chepurna Myroslava,
Ph.D.(Pedagogy), Associate professor,
Head of the department
of foreign languages and international communication,
Koval Svitlana,
Ph.D.(Pedagogy), Associate professor
Cherkasy State Technological University
Cherkasy, Ukraine

Introductions. Distance learning is recognized as one of the priority areas of the modernization program of higher education. In connection with the transition to distance learning, it is important to assess the main opportunities and prospects. However, it should be noted that the issue of education reform has been relevant and necessary for many years. It was the pandemic that catalyzed this problem. The emergence of electronic educational resources and services to provide distance learning has expanded opportunities for basic and additional education, lifelong learning. In the conditions of informatization of society the problem of preparation of youth for use of modern information and communication technologies becomes more and more urgent. The modern system of education in the HEI must become innovative, one that manages, shapes the directions of economic development with advanced training of new generation specialists.

Aim. Modern students can not imagine their lives without smartphones. After all, most of the daily activities are carried out with its use: communication on social networks, searching for the necessary information, etc. Therefore, in addition to traditional teaching methods, it is appropriate to consider the issue of distance learning. Distance learning is one of the innovative technologies.

Materials and methods. Distance learning is a new educational experience

that has appeared in Ukraine recently, but has already managed to gain its place in the pedagogical environment. The need for this method of teaching is due to various factors, among which are the need for interactive interaction between students and teachers in the learning process, giving students the opportunity to work independently on the development of the material.

Any innovation is realized through technology. Thus, innovative technology is a method and process of creating something new or improving existing ones in order to ensure progress and increase efficiency in various spheres of human activity. Then we can conclude that distance learning is a relatively new and improved learning technology.

Among the significant advantages of distance learning there are the following:

-The ability to learn at any time.

-The isolation of students from each other (which is an advantage in epidemics).

-Increasing free time for students.

-The study without leaving the main activity.

-The mobility.

-Passing exams in a calm atmosphere.

-An individual approach.

-The study in a calm environment

Valuable testing of knowledge by teachers.

As you can see, there are significant advantages of this technology, but along with innovation there are a number of disadvantages:

- The need for strong motivation to learn.
- Increased time spent on communication between a teacher and a student.
- The loss of interest in learning.
- The problem of student identification
- The lack of practical skills.
- The development of sociability.

- The possibility of dishonest training control among students.

Results and Discussion. Considering the advantages and disadvantages of distance learning in the study, the following factors can be identified:

When learning foreign languages, it is very important to concentrate and follow the teacher's thoughts. This is most often achieved through visual and auditory contact. This is more difficult to achieve with distance learning, as you have to update the devices for receiving and transmitting sound, and looking at the monitor is more distracting for the student than looking at the board in the classroom. Therefore, the quality of sound and picture is very important in distance learning. If one thing is missing, the efficiency of assimilation of the material will decrease.

In addition to the correct performance of tasks there is an important ability to speak to the audience and explain their thoughts during the task, which forms not only professional skills but also social.

All information that will be offered to the student in the study should contain not only text, but also audio component, and above all, the use of various information platforms for knowledge transfer

Conclusions. Thus, distance learning is a powerful innovative technology that has both advantages and disadvantages. This model of teaching requires from students a great desire to learn and integrity, and from teachers persistence and attentiveness in testing a large amount of work. The biggest advantage of distance education is that it allows students to access numerous learning tools using minimal financial resources. Learning online even becomes more interactive with video conferencing software. This improves the ability to acquire and develop subject knowledge.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Апухтіна Вікторія Валеріївна,
викладач
Дядя Яна Олександрівна,
студент
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Введення. Актуальність теми зумовлюється тим, що за даними Міністерства освіти і науки України в нашій державі склалися такі демографічні показники, які показують нам ситуацію збільшення рівня народжуваності дітей з психофізичними порушеннями. Одна з найбільш поширених груп порушень – затримка психічного розвитку (ЗПР). Внаслідок проведеного за дорученням Міністерства вивчення навчальних досягнень учнів із затримкою психічного розвитку, в середньому близько 30 відсотків учнів у 2016/2017 роках. Ця категорія дітей вже з першого класу входять до групи ризику шкільної дизадаптації. Тому на сьогодні ця тема завжди залишається пріоритетною та особливо актуальною, яка потребує висвітлення особливостей порушень психофізичного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку на основі класифікацій.

Метою роботи є висвітлення особливостей порушень психофізичного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку на основі класифікацій.

Матеріали та методи. На основі проведеного аналізу останніх досліджень та публікацій наукових джерел нами було виділено таких провідних науковців, які займалися дослідженням класифікацій порушень дітей із ЗПР: К. Лебединська, Ю. Дем’янова. За клінічною класифікацією К. Лебединська на основі етіології виділяє ЗПР різного ґенезу: спадковий інфантилізм, ЗПР соматогеннего походження, ЗПР психогенного походження, ЗПР церебрально-органічного походження. Однак, вважаємо за необхідне також звернутись до іншої класифікації ЗПР за Ю.Дем’яновою, оскільки вона характеризує

поєднання ЗПР з іншими коморбідними станами.

Розглядаючи питання затримки психічного розвитку, звернемося до сутності. Затримка психічного розвитку – є однією з найбільш поширених форм психічної патології дитячого віку, що виявляється в порушенні нормального темпу психічного розвитку дитини. Поняттям «діти з затримкою психічного розвитку» описують дітей з мінімальними органічними ушкодженнями або функціональною недостатністю ЦНС, а також, які тривалий час перебувають в умовах соціальної занедбаності. Даний термін є діагнозом, який варифікує фахівець психіатр. Причини її виникнення бувають різними й відображені у підходах до класифікацій видів ЗПР.

Результати та обговорення. Під час аналізу класифікації В. Лебединскої та Ю. Дем'янова ми дійшли таких висновків, що при ЗПР зазвичай є місце нашарування різних симптомів: уповільнення темпу розвитку психічних функцій, стійке недорозвинення та порушення структури психічних функцій. У деяких дітей із ЗПР переважає інтелектуальна недостатність, а у інших емоційно-вольові порушення. Через це особливостями психічного розвитку, необхідна система раннього втручання.

Діти із ЗПР відрізняються своєрідністю мовленнєвого розвитку. Це проявляється як в затримці темпу розвитку окремих сторін мовлення, так і в характері недоліків мовленнєвого розвитку.

Імпресивна сторона мовлення характеризується недостатньою диференційованістю сприйняття звуків мови, інтонації. З боку експресивної сторони мовлення характерним є бідний словниковий запас, порушена звуковимова, присутність порушень будови артикуляційного апарату. Процес розвитку мовлення у дітей в нормі закінчується до старшого дошкільного віку. Через знижену пізнавальну активністю у дітей із ЗПР спостерігається збіднений словниковий запас, що віддзеркалює неточні уявлення про навколишній світ. В мовленні застосовують переважно найпростіші конструкції, що пов'язані з бідністю їх смислових зв'язків.

Характерною є більш пізня поява перших слів і перших фраз.

Відзначається збіднілий словниковий запас як активної, так і пасивної сторін мовлення. Більшість дітей мають порушення звуковимови поліморфного характеру. Таке порушення звуковимови може бути обумовлено загальною млявістю артикуляції – зниженням тонусу артикуляційних м'язів, а також порушенням фонематичного сприйняття і послабленням контролю з боку дитини за артикуляцією звуків, оскільки слухова увага зосереджена на смисловий стороні висловлювання.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що у дітей із ЗПР спостерігається відставання в розвитку уваги, сприйняття, мислення, пам'яті, мовлення, довільної регуляції діяльності та інших функцій. Часто показники актуального рівня розвитку діти із затримкою психічного розвитку виявляються наближеними до розумової відсталості, однак, мають більш потенційні можливості компенсації та вищу навчуваність.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ В САМОСТІЙНІЙ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Бадіца Марина Володимирівна
Кандидат педагогічних наук, доцент
Бесчастна Юлія Миколаївна
студент
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: Досліджено стан організації комунікативної взаємодії дошкільників у самостійній художньо-продуктивній діяльності у сучасному закладі дошкільної освіти за допомогою методів спостереження, експертних оцінок, проективних методик. Презентовано результати впровадженої програми щодо розвитку комунікативної взаємодії, на основі якої розроблено методичні вказівки для студентів, працівників закладів дошкільної освіти. Визначено, науково обґрунтовано й доведено дієвість використання методів покращення комунікативної взаємодії у процесі самостійної художньо-продуктивної діяльності.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, художньо-продуктивна діяльність, комунікативна мовлєнева компетенція, навчально-методичне забезпечення, середній дошкільний вік.

Зважаючи на основні принципи, які характеризують процес розвитку дитини (творчій характер розвитку, сумісну діяльність дитини та вихователя, максимальне використання можливостей провідної діяльності, ампліфікацію (розширення) дитячого розвитку як умови вільного пошуку та знаходження себе у різноманітних формах діяльності, спілкування), особливої уваги потребує процес розвитку комунікативної взаємодії. Особливого значення дослідження даної проблеми набуває стосовно дітей-п'ятирічок дошкільного віку, який характеризується, з одного боку, активним включенням дитини в

групову комунікативну взаємодію з однолітками, з іншого – збагаченням досвіду спілкування з дорослим, що сприяє формуванню комунікативної готовності до навчання у новій українській школі, подальшої її соціалізації. Зважаючи на те, що комунікативна взаємодія (як сумісна дія у грі, спілкуванні, продуктивній діяльності) впливає на інших, змінює їх поведінку, слід шукати різноманітні, ефективні технології та шляхи її розвитку. Це дасть можливість навчити дошкільнят встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими дітьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне, неконфліктне спілкування.

Розвивати комунікативну взаємодію можна у самостійній художньо-продуктивній діяльності, яка є ефективним шляхом всебічного гармонійного розвитку особистості. Художньо-продуктивна діяльність задовольняє гостру потребу дітей у самовираженні, є одним із найбільш улюблених занять дошкільників, викликає високу зацікавленість, відносно невелику стомлюваність, непогану результативність. Ці фактори позитивно впливають на загальний психічний розвиток дитини і разом з тим ця діяльність - є засобом всебічного розвитку дитини.

Для більш глибокого вивчення теми, було проведено дослідження, яке складалося з діагностики рівня комунікативної взаємодії, розробки та впровадження програми щодо його підвищення у процесі художньо-продуктивної діяльності. У основі програми був передовий педагогічний досвід вихователів України, положення державних програм розвитку. Покращення комунікативної взаємодії засобами самостійної художньо-продуктивної діяльності має бути комплексним, базуватися на певній системі, яка б охопила батьків, вихователів, дітей. З цією метою було складено план (опис основних проблем у недостатньому рівні розвитку комунікативної взаємодії, причини, засоби їх вирішення).

Комплексний підхід до організації цієї діяльності полягав у: «відкритті» театрально-музичної студії «Чарівний політ над Дніпропетровщиною», яка була побудована у вигляді гри; організації ілюстративно-предметного середовища

(картин, відео фрагментів з теми); самостійного створення атрибутів для гри, підготовки матеріалів для художньо-продуктивної діяльності (пластиліну, глини, фарб, фломастерів, паперу, парафіну); створення «екіпажів» для польотів; організації музичного супроводу «чарівного польоту» з залученням музичного керівника та підбором відповідних музичних фрагментів; підготовки набору ігор, вправ, технік для розвитку комунікативної взаємодії; пошуку матеріалів найцікавіших місць Дніпропетровщини. У цей комплексний захід, було включено всі види художньо-продуктивної діяльності.

Результати проведеного дослідження, узагальнені у методичних вказівках, можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти (ЗДО) для підвищення рівня комунікативної взаємодії дітей п'ятого року життя шляхом залучення їх у самостійну художньо-практичну діяльність, а також в системі професійної підготовки студентів при викладанні навчальних дисциплін з дошкільної, вікової та педагогічної психології, методики викладання тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анциферова Л.И. Системный подход к изучению и формированию личности. *Проблемы психологии личности*. Москва., 2002.С.140 – 147.

2. Бардашевська Ю.О. Комунікативна взаємодія як базисна складова в системі підготовки майбутніх вчителів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Київ; Вінниця: Планер, 2016. Випуск 45. С. 143 –146

3. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленевої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Издательский Дом «Слово», 2006.175с.

4. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку. *Методичний посібник*. Біла Церква. КВНЗ «Академія неперервної освіти», 2016.113 с.

5. Шелестова Л. В. Пізнання світу та естетичний розвиток старших дошкільників засобами образотворчого мистецтва. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. № 9 – 10. С. 49 – 53.

6. Прайор Карен. Мистецтво виховання та дресирування. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2021. 224 с.

7. Нартова –Бочавер С.К. Введение в психологию развития. Москва: Флинта, 2015.216с.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДИПЛОМАТІВ

Балануца Олександр Олександрович
кандидат економічних наук
Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті

Вступ. Системі професійної підготовки майбутніх дипломатів не вистачає різнорівневості, мобільності, гнучкості, безперервності, наступності, варіативності. При підготовці майбутніх дипломатів і фахівців-міжнародників до роботи за кордоном необхідно акцентувати увагу на їх творчому розвитку, умінню знаходити найраціональніші конструктивні, технологічні, організаційні і економічні рішення, а також добре орієнтуватися у відборі наукової інформації та вирішувати різноманітні, принципово нові завдання [5, с. 23]. Це зумовлює нове бачення цілей професійної підготовки майбутніх дипломатів, зміну її статусу, посилення ролі науково-дослідницької діяльності у системі професійної освіти.

Мета статті – розкрити роль науково-дослідницької діяльності майбутнього дипломата у процесі професійної підготовки.

Методи. При написанні статті були використанні загальнонаукові методи дослідження, емпіричні (опис) та теоретичні (аналіз, узагальнення, пояснення та ін.).

Результати і обговорення. Сутність науково-дослідницької діяльності як специфічного виду людської діяльності, характеризується фактором «відкриття» нового знання, яке виникає на основі колишніх знань і досвіду людини, великої уваги у цьому аспекті надається процесу пізнання, який Ю. Пассов розглядає як «основу, що породжує пізнавальну активність студента і викладача» [4, с. 11].

В Енциклопедії освіти науково-дослідна робота студентів визначається як «важлива складова навчального процесу, органічна складова частина освіти, базовий елемент і рушійна сила її розвитку» [2, с. 554].

Більшість науковців пов'язують термін «науково-дослідна діяльність» із терміном «творчість». Так, В. Лазарєв і Н. Ставринова про зв'язок творчості і дослідницької роботи говорять наступне: творча діяльність переходить у дослідницьку щоразу, коли фахівець, узагальнюючи свій досвід, впроваджуючи досвід своїх колег або нові технології, свідомо використовує такі методи дослідження, які дають можливість отримати об'єктивні дані про результати його творчої роботи [3, с. 51].

Творчість студента є однією із найважливіших умов становлення майбутнього фахівця. Студент високого рівня розвитку творчості відчуває внутрішню потребу у дослідницькій діяльності. Необхідно зазначити, що творчість має в своїй основі два взаємопов'язаних початки: особистісний та діяльнісний, які можуть розвиватися тільки один через одного. Тому творчість може розглядатися як внутрішня сутнісна властивість діяльності особистості, що виявляється як у діяльності взагалі, так і в конкретних формах. Такою конкретною формою діяльності і є дослідницька діяльність людини [1, с. 148].

Для підготовки дипломатів це має принципове значення, оскільки професійна компетентність дипломатів визначається здатністю до вияву творчої активності від задуму, ідеї, плану до конкретного їх втілення у життя. Важливою умовою творчості є сприйняття нових ідей, здатності знаходити і порушувати проблеми, незалежність суджень і водночас уміння поступатися у наукових дискусіях. Отже, для розвитку творчого потенціалу майбутніх дипломатів, необхідно в освітньому процесі використовувати завдання дослідницького характеру, які сприяють розвитку продуктивного мислення і творчої активності, набуттю навичок самостійного пошуку рішень, самоорганізації.

Науково-дослідна робота може здійснюватися в межах студентського наукового товариства, наукового або предметного гуртків, наукового семінару, науково-практичної конференції, магістерського проєкту.

Основними формами науково-дослідної роботи студентів є: діагностика – збір і узагальнення емпіричних даних, які характеризують стан об'єкта, що

вивчається; створення концепції – виклад і обґрунтування власного розуміння проблеми і шляхи її розв'язання; експериментально-дослідна перевірка істинності висунутої гіпотези.

Орієнтація науково-дослідної роботи на особистість студента, поєднання в її змісті диференційованих та індивідуальних завдань, побудованих на принципі альтернативних і варіаційних рішень, є важливою умовою, що забезпечує високий рівень інтересу до науково-дослідної роботи. Поступове поглиблення і ускладнення завдань дає можливість студентам перейти на вищий рівень пізнавальної діяльності [1, с. 149].

Участь у дослідницькій діяльності розвиває у майбутніх дипломатів рефлексія власних життєвих і професійних потреб та інтересів, яка здійснюється у процесі професійно зорієнтованих дослідницьких завдань, що забезпечує об'єктивність та формує критичне і конструктивне ставлення до себе, допомагає усвідомити свою відповідність вимогам професії і науково-дослідній діяльності, коли майбутній дипломат набуває навичок самостійного осмислення, знаходить сенс і шляхи удосконалення себе у цій діяльності. Дослідницька діяльність задовольняє потреби майбутнього дипломата у досягненні успіху, самопізнанні, самореалізації, в розумінні змісту своєї діяльності, у системному баченні своїх перспектив.

Висновки. Отже, науково-дослідницька діяльність майбутнього дипломата є важливою умовою розвитку творчого, ініціативного фахівця з орієнтацією на постійне пізнання, прагнення до визначення сутності будь-якого явища, пошуку найкращих засобів розв'язання професійних проблем, постійного експериментування, самоаналізу і самооцінки. Об'єктивна реальність спонукає приділяти більше уваги розвиткові дослідницьких умінь у майбутніх дипломатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вечірко М. С. Формування готовності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей до професійного самовизначення: Дис. … канд. пед.. наук:

13.00.04. Кіровоград, 2013. 231с.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / Головний редактор В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Лазарев В. С., Ставринова Н. Н. Критерии и уровни готовности будущего педагога к исследовательской деятельности. *Педагогика.* 2006. № 2. С. 51–59.

4. Пассов Е. И. Культуросообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация. *Іноземні мови.* 2002. № 4. С. 3–19.

5. Ціватий В. Г. Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. Вип. 10(1). С. 11–31.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ: ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Бородай Євгенія Сергіївна,
викладач кафедри фізіології та інтродукції рослин,
Харламова Олена Олександрівна,
студентка кафедри фізіології та інтродукції рослин
Скляр Тетяна Володимирівна,
кандидат біологічних наук, доцент
завідувач кафедри мікробіології,
вірусології та біотехнології
Лихолат Юрій Васильович,
доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри фізіології та інтродукції рослин
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ./Introductions. Сучасний світ неможливо уявити без інновацій та модернізації в будь-якій професійній сфері, в тому числі в освітній діяльності [1,2,7]. Впровадження нових технологій в педагогіці особливо актуальне в наш час, так як перед вчителями стає завдання мотивувати учнів до пізнавальної діяльності, до формування активної життєвої позиції та здатності до швидкого прийняття рішень [3,4].

Сьогодні кожен з нас пов'язаний із Інтернет-середовищем та усім, що стосується інформаційних технологій, тому використання інноваційних технологій є необхідною складовою в навчальному процесі. Комп’ютерні технології сприяють інтенсифікації навчально-виховного процесу, формуванню інформаційних, комунікативних та творчих компетентностей, які необхідні кожному для успішної реалізації своїх знань на практиці. Отже інновації в освітньому процесі мають важливе значення для покращення засвоєння навчального матеріалу, так як викликають більшу зацікавленість у учнів, ніж проведення уроків за стандартною методикою [4,5,6].

Мета роботи./Aim. Дослідження сучасних методів викладання із залученням інформаційних технологій.

Матеріали і методи./Materials and methods. Було проаналізовано впровадження та використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі.

Результати та обговорення./Results and discussion. Впровадження сучасних інформаційних технологій (ІКТ) у клас відкриває великі можливості для вдосконалення педагогічних методів. Сучасні інформаційні технології підвищують інтерес до уроку, активізують пізнавальну діяльність та розвивають творчий потенціал учнів.

Комп’ютер, Інтернет та сучасні аудіовізуальні засоби навчання дають змогу максимально індивідуалізувати уроки та зробити навчальний процес творчим та пошуковим. Використання Microsoft Office, Power Point і SMART Board дає змогу вчителям надавати учням цікаві матеріали, які допоможуть їм краще засвоювати навчальні програми. Впровадження в освіту сучасних інформаційних технологій призводить до переходу від старої схеми передачі репродуктивних знань до нової, творчої форми навчання. Оволодіння знаннями та навичками використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та мультимедійних авторських засобів у навчально-виховному процесі необхідне для викладача будь-якої спеціальності. Комп’ютер можна використовувати на всіх етапах навчання: під час підготовки до уроків, у процесі навчання – при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, перевірці.

Кожен вчитель повинен бути готовим використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у своїй професійній діяльності. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освіті забезпечує стабільний зворотний зв'язок під час навчання між учнем і вчителем; зміст діяльності з програмним забезпеченням навчання має відповідати набутим знанням. За допомогою навчального програмного забезпечення необхідно не тільки представляти предмет вивчення, а й

організовувати діяльність учнів з метою його перетворення. Емоційний вплив використання інформаційних технологій у процесі навчання сприяє зосередженню уваги учнів на змісті пропонованого матеріалу, викликає інтерес та формує позитивне емоційне ставлення до сприйняття.

Висновки./Conclusions. Педагогічні інновації, як результат системного наукового пошуку, спрямовані на створення та впровадження нововведень в освітній діяльності та покращення результатів навчально-виховного процесу. Використання інформаційних технологій сприяє розвитку творчого мислення, формуванню пізнавальних інтересів та активізації пізнавальної діяльності учнів в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородай Є. С., Лихолат Ю. В., Лихолат Т. Ю., Альбрехт Ю. І. Заходи профорієнтаційної роботи серед абітурієнтів біологічного профілю. The 2nd International scientific and practical conference“Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects” (August 1-3, 2021) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2021. P 199-202.
2. Бородай Є. С., Кабар А. М., Лихолат Ю. В., Бойко А. П. Формування екологічної культури учнів на базі ботанічного саду ДНУ. The 2nd International scientific and practical conference ―Topical issues of modern science, society and education‖ (September 5-7, 2021) SPC ―Sciconf.com.ua, Kharkiv, Ukraine. 2021. P 302-305.
3. Грицай Н. Б. Методика навчання біології : навчальний посібник / Н. Б. Грицай. – Рівне : ТзОВ «Дока центр», 2016. – 272 с.
4. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Гуревича Р. С. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с.
5. Носенко Т. І. Інформаційні технології навчання: навчальний посібник / Т. І. Носенко//Київський університет ім. Бориса Грінченка. – 2011.
6. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання

у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 38 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 518 с.

7. Харламова О.О., Бородай Є.С., Лихолат Ю.В. Інтерактивні методи навчання – засіб для формування ключових понять на уроках біології. Біологічні, медичні та науково-педагогічні аспекти здоров'я людини. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. Пилипенка С.В. — Полтава: Астрая, 2021. — С. 63-65.

ПРИРОДНИЧО-КРАЄЗНАВЧИЙ КВЕСТ ЯК СПОСІБ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ганус Ольга Вікторівна
магістр кафедри зоології
Ужгородський національний університет
Вантюх Олеся Михайлівна
канд. с-г.н., доцент
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна
Куруц Наталія Василівна
канд. б.н., доцент
Ужгородський національний університет
Ганус Євгенія Олександрівна
уч. вищ. кат., учитель-методист
Лінгвістична гімназія ім.Т. Г. Шевченка
м. Ужгород, Україна

Вступ. Одним із важливих напрямків національної системи виховання є формування екологічної культури, гармонійних відносин людини з природою. Екологічна і демографічна кризові ситуації в Україні засвідчують, що наша молода держава успадкувала тугий вузол екологічних проблем: забруднені промисловими відходами, пестицидами і радіонуклідами повітря, ґрунти, водойми, вирубані ліси, еродовані ґрунти, вичерпні природні ресурси і т.д.

У зв’язку з погіршенням екологічної ситуації педагоги намагаються формувати активну гуманну позицію, відповідальне відношення школярів до природи.

Інноваційна освітня діяльність, що виявляється у внесенні в освітню практику нових ідей, методик, технологій, відмові від навчальних штампів, слугує оновленню змісту сучасної освіти, створює нові педагогічні технології, пропонує нові можливості для творчості вчителя, сприяє підготовці творчо мислячого школяра. Організація інтерактивного навчання в основному передбачає моделювання життєвих ситуацій, ефективно сприяє формуванню

умінь і навичок, виробленню цінностей. Упровадження інтерактивних технологій та методик навчання і виховання сприяє різносторонньому розвитку та зацікавленості не тільки учнів, але й учителів.

Інноваційні форми навчання викликають інтерес в учителів з огляду на те, що спроможні створити оптимальні умови для навчальної діяльності учнів, розвинути інтелектуальні, творчі здібності особистості і, тим самим, підвищити рівень навчальних досягнень з біології.

На основі вивчення наукової літератури ми поставили перед собою за мету визначити актуальність і доцільність використання квест-технологій як способу залучення учнів до природоохоронної діяльності.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Розкрити поняття “квест-технологія”, визначити його структуру та принципи.

2. Порівняти рівні обізнаності учнів щодо екологічної культури та обізнаності у питанні охорони природи перед проходженням квесту і після нього.

3. Дати оцінку отриманим результатам.

Об'єкт дослідження: педагогічна технологія квест як спосіб залучення учнів до природоохоронної діяльності та підвищення зацікавленості предметом Біологія.

Матеріали і методи. Дослідження проводились у першому семестрі 2020/2021 навчального року у Лінгвістичній гімназії ім. Т. Г. Шевченка міста Ужгорода під час проходження педагогічної практики.

У дослідженні вивчали актуальність і доцільність використання квест-технології, для чого попередньо було розроблено для учнів 7 класів анонімне анкетування у Google Формах на природоохоронну тематику 3-х типів — первинне, повторне та діагностичне, і, безпосередньо, сама квест-технологія. Учні виконали анкетування 1-го типу за тиждень до проходження екологічного квесту, 2-го типу — на наступному уроці біології після нього, і анкетування 3-го типу — в кінці семестру. Тест-анкети розроблено з урахуванням вікових

особливостей; складається з 9 питань. Анкетуванням охоплено 39 учнів.

Про зміну рівнів обізнаності з екологічної культури судили з порівняння відповідей первинного, повторного і діагностичного анкетування.

Результати і обговорення Поняття «квест» в педагогічній науці визначається як вид дослідницької діяльності, організований спеціальним чином, для виконання якої учень здійснює пошук інформації за вказаними адресами (в реальності), що включає і пошук цих адрес чи інших об'єктів, людей або завдань.

Освітні квести можуть бути організовані в різних просторах як школи так і поза нею. Наприклад, квести в замкнутому приміщенні, в класі; квести в музеях під відкритим небом, всередині будівель, в парках; квести на місцевості (міське орієнтування — «місто, що біжить»); квести на місцевості з пошуком схованок (геокешинг) і елементами орієнтування (в т.ч. GPS) і краєзнавства; змішані варіанти, в яких поєднується і переміщення учасників, і пошук, і використання інформаційних технологій, і сюжет, і випереджаюче завдання-легенда.

Залежно від сюжету квести можуть бути:

- лінійними, в яких гра побудована по ланцюжку: розгадавши одне завдання, учасники отримують наступне, і так доти, поки не пройдуть весь маршрут;

- штурмовими, де всі гравці отримують основне завдання і перелік точок з підказками, але при цьому самостійно вибирають шляхи вирішення завдань;

- кільцевими, вони представляють собою той же «лінійний» квест, але замкнутий в коло. Команди стартують з різних точок, які будуть для них фінішними.

Структура освітнього квесту може бути наступною: вступ (в якому прописується сюжет, ролі); завдання (етапи, питання, рольові завдання); порядок виконання (бонуси, штрафи); оцінка (підсумки, призи).

Педагогу, що розробляє квест, необхідно визначити: мету і завдання квесту; цільову аудиторію і кількість учасників; сюжет і форму квесту. Також

написати сценарій; визначити необхідний простір і ресурси; визначити кількість помічників, організаторів; назначити дату; продумати, як заінтригувати учасників.

Таким чином, освітній квест як вид інтерактивних технологій дозволяє реалізувати функції:

- освітню — залучення кожної дитини в активний пізнавальний процес (організація індивідуальної та групової діяльності школярів, виявлення умінь і здібностей працювати самостійно за якою-небудь темою);
- розвиваючу — розвиток інтересу до предмета, творчих здібностей, уяви учнів; формування навичок дослідницької діяльності, умінь самостійної роботи з інформацією, розширення кругозору, ерудиції, мотивації;
- виховну — виховання особистої відповідальності за виконання завдання, виховання поваги до культурних традицій, історії, краєзнавства.

Проаналізувавши методичну основу, можна перейти до авторського екологічного квесту “А за деревом дерево…”.

Відповідно до структури освітнього квесту, першим етапом визначено мету і цілі гри, прописано сюжет, обрано локації, пов'язані з природоохоронною діяльністю безпосередньо або опосередковано. Наступним етапом розроблено по 2 завдання до кожної локації — завдання, що приводить учасників до локації і завдання безпосередньо на локації. Ці завдання розроблені у вигляді кросворду, ребусів, “встанови відповідність”, “встанови послідовність”, шифр, тощо. Дата проведення встановлюється з урахуванням декількох факторів. Найоптимальніше проводити такий захід у теплу пору — пізня весна або золота осінь. Крім того, маємо орієнтуватися і на програму. Весна — 6-класники грають (узагальнення пройденого за рік матеріалу), осінь — 7-класники (повторення вивченого у 6 класі). У нашому випадку квест проводився восени, між командами 7 класів.

Цілі гри:

- активізувати розумову діяльність шляхом створення спеціальних умов для виконання завдань, які потребують достатньої свідомості в учнів,

здатності до подолання спеціально створених перешкод;

- поєднати новітні та традиційні дидактичні засоби навчання;
- розвинути універсальні форми розумової діяльності – аналіз, синтез, індукція, порівняння, систематизація тощо.

Локації:

1. Ясен Масарика (на наб. Незалежності, 2)
2. Гінкго білоба на пл. Шандора Петефі
3. Міні-скульптура Міклошу Берчені і Крістіні Чакі (наб. Православна, 4)
4. Ботанічний сад
5. Палісадник хімічного факультету
6. Альпінарій
7. Дендросад Іштвана Лаудона (на території міської дитячої лікарні)
8. Найдовша в Європі Липова алея
9. Лінгвістична гімназія ім. Т. Г. Шевченка.

За результатами первинного опитування встановлено: у 10% опитаних “на слуху” Іштван Лаудон і його діяльність; 10% знають про дендропарк Лаудона і де він знаходиться; 80%, на жаль, не знають.

На момент опитування 15% учнів вважають, що мають високий рівень знань з біології, 57% – достатній і 28% – середній рівень знань.

Приблизно такий же рівень обізнаності учнів з природоохоронної тематики. Це встановлено з відповідей на цю тему.

Також встановлено, що 30% знають про інноваційну технологію квест і брали участь в освітньому квесті; 42% знають про квест і брали участь у розважальному квесті поза школою; 14% знають про інноваційну технологію квест і брали участь в обох видах; 14% знають про квест, але участі не брали. На момент опитування середній бал з біології 9,7.

За відповідями повторного анкетування, проведеного на наступному уроці після квесту, встановлено наступне. 94% опитаних поділились позитивними враженнями від пройденого екологічного квесту. Учні вказали,

що з квесту дізнались багато нового, а саме: про Гінкго білоба в Ужгороді (на Закарпатті); про природоохоронну діяльність подружжя Міклоша Берчені і Крістіни Чакі; про види рослин у ботанічному саду, про діяльність Іштвана Лаудона, його дендропарк; альпінарій. Дізнались про наукове відкриття, яке зробив Іштван Лаудон в Усть-Чорній, про реліктові рослини в Ужгороді, можуть їх назвати. Також їх вразило те, що Ужгородський дендропарк на початку XX ст. був визнаний одним з кращих у Європі; що на Липовій алеї висаджено аж 30 видів лип, а також те, що виду дерев Гінкго білоба, повз які ми проходимо майже щодня, близько 300 млн. років (!). Ми вважаємо, що на цьому етапі визначати середній бал з біології недоцільно, оскільки малий проміжок часу між опитуванням.

У кінці семестру учні виконали діагностичне анкетування на встановлення рівня знань з біології. Враховуючи самооцінювання (суб'єктивно) та оцінки (об'єктивно) з пройдених за цей час тем, виявили наступне: високий рівень знань спостерігається у 16% опитаних, достатній – 61%, 23% – середній.

Середній бал з предмету Біологія серед учнів, які проходили квест, виріс до 10,4. У той час, як в учнів, які участь у квесті не брали, рівень знань та середній бал не змінився.

Аналізуючи власну діяльність, можемо зробити висновок, що використання квесту в освітньому процесі приносить позитивні результати, а саме:

1. Зріс показник достатнього рівня знань учнів на 4%.
2. Зменшився показник середнього рівня знань на 5%.
3. Змінився на краще характер навчальної діяльності учнів
4. Покращились міжособистісні взаємини учнів, які проявились у згуртованості, задоволенні своєю працею, пошуком і його результатом, психологічною сумісністю.

Усе це допомогло довести вплив нововведень на підвищення рівня навчальних досягнень учнів з курсу біології.

І взагалі, на нашу думку, розвиток логічного мислення, пам'яті, уваги,

уяви, спостережливості (те все, що нам дає квест), підвищує загальний рівень розвиненості школяра. Ким би не збирався стати учень, який фах не обрав би, йому потрібно правильно і швидко міркувати, діяти організовано, враховуючи обставини і наявні ресурси. А якщо він ще почне сприймати себе не пасивним спостерігачем, від якого нічого не залежить, а частиною цього дивовижного і прекрасного світу, то вважаємо, що наша місія виконана.

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ З БАТЬКАМИ В ЗДО

Гогола Ірина Олександрівна
асистент кафедри
дошкільної освіти та педагогічних інновацій
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. Сім'я є першим соціальним інститутом, який закладає основу особистісних якостей дітей. У сім'ї діти дошкільного віку здобувають початкові навички спілкування. Також з’являється почуття довіри до навколишнього світу, до близьких людей, а вже на цьому ґрунті з'являються цікавість, допитливість, пізнавальна активність та багато інших особистісних якостей. Сім'я важлива насамперед своїми емоційними, особистісними відносинами, які є найбільш важливими для маленької дитини. Тут дошкільник навчається жити справді соціальним життям, спільним з іншими людьми: ділити горе та радість, співчувати, відчувати єдність з рідними людьми. У той самий час емоційна холодність у ній найнесприятливішим чином позначаються на психічному розвитку дитини та насамперед його творчих здібностях, на ефективності навчання, спілкуванні. Базовий компонент дошкільної освіти вказує на те, що безпосередня участь батьків учнів та вихователів сприяє формуванню особистості дітей дошкільного віку [1].

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати нетрадиційні форми роботи з батьками в ЗДО.

Матеріали і методи. теоретичну основу дослідження склали наукові доробки В. Безпалька, В. Бондаревської, П. Гальперіна, В. Зінченка, Т. Ільїної, О. Леонтьєва, В. Львовського, Ю. Машбиця, Л. Прокопенка, В. Рубцова, Н. Тализіної та інших. Методами дослідження виступили аналіз, синтез як методи опрацювання психолого-педагогічної, науково-методичної та навчальної літератури.

Результати і обговорення Теоретичні засади виховання дитини в сучасній сім'ї обґрунтували Т. Алєксєєнко, О. Докукіна, Т. Кравченко, Т. Куница, Л. Повалій, В. Постовий, М. Стельмахович. Вивченню різних аспектів проблеми взаємодії закладів дошкільної освіти з сім'ями присвячено праці Т. Александрової, Н. Андрєєвої, А. Богуш, Н. Виноградової, В. Іванової, Л. Кларіної, Т. Кулікової, Я. Ковальчук, Н. Лагутіної, М. Машовець, О. Семіної та інших.

Відповідно до Закону «Про освіту» [2] і Типового положення про дошкільний навчальний заклад одним з основних завдань, що стоять перед дитячим садом, є «взаємодія з родиною для забезпечення повноцінного розвитку дитини».

Сьогодні важливим питанням трансформації дошкільної освіти є гуманізація процесу навчання. Метою дошкільного виховання відтепер постає не виховання члена суспільства, а вільний розвиток особистості.

Прикладом ефективної взаємодії батьків та закладу дошкільної освіти (далі ЗДО) може бути створення сімейного клубу.

Сімейний клуб у дитячому садку – це особлива форма роботи з сім'єю, яка дозволяє розкритися кожному учаснику освітніх відносин та оптимізує освітній процес, сприяє вихованню гармонійної та розвиненої особистості у єдності педагоги-батьки-діти. Батьківський (сімейний) клуб включає нетрадиційні напрямки роботи з сім'єю у форматі «вільного простору».

Найбільш продуктивними напрямками роботи клубу є:

Кіноуніверситет чи кінолекторій – ця форма педагогічної взаємодії дозволяє широко використовувати як короткометражні науково-популярні та документальні фільми, так і повнометражні художні. Батьки матимуть змогу проаналізувати фільм разом з вихователем чи психологом ЗДО. Робота кіноуніверситету будується на основі певного навчального плану та відповідної програми. До заняття підбирається тематичний фільм.

Інший варіант проведення кінолекторію: можливе створення фільму про діяльність окремої групи. Фільми монтуються, озвучуються фахівцями та

пропонуються батькам для домашнього перегляду. Використання фільму допомагає батькам побачити своїх дітей у новій, закритій для них обстановці та зробити відповідні висновки.

Школи для батьків - ставлять за мету висвітлювати питання виховання та догляду за дітьми від народження до семи років. Залежно від специфіки місцевих умов, більш актуальними є «Школи молодих батьків», «Школи майбутніх мам та тат», «Університет батька».

Читацькі конференції з книг про виховання - проводяться за книгами та публікаціями сучасних педагогів та психологів. Там можуть виступати соціологи, письменники, поети. Організовуються «Дні казок», обговорення творів дитячих письменників, куди запрошуються батьки разом із дітьми.

Тематичні виставки – пропагують суспільне дошкільне виховання, досвід сімейної педагогіки, розповідають про найкращих вихователів, а також про творчість батьків, вихователів, дітей.

Інформаційні бюлетені – надаються рекомендації: яка іграшка потрібна дитині у віці; як організувати ігровий куточок будинку; які книги потрібні дошкільнику; який одяг та взуття потрібні дитині для певних занять і в різні пори року і т.д.

Дні відкритих дверей у ЗДО – проводяться для того, щоб батьки змогли оцінити потенційний розвиток своїх дітей. Перше відкрите заняття слід проводити на початку року, інше – вже після опанування матеріалу.

Батьківські конференції – теми для конференцій є різноманітними та можуть бути присвячені фізичному, розумовому, естетичному, моральному вихованню дітей, а також тим питанням, які є найбільш актуальними, особливо цікавлять батьків.

Консультації для батьків – до них залучаються не лише педагоги, а й вчителі, лікарі, художники, представники інших професій (залежно від змісту питань, з якими звернулися батьки).

На різних вікових етапах розвитку дітей найбільш ефективними формами співробітництва з батьками є *групові батьківські збори.* Групові – проводяться

один раз в 2-3 місяці. На обговорення виносять 2-3 проблемні питання (одне питання готує вихователь, по іншими можна запропонувати виступити батькам чи комусь із фахівців) [3]. Батьківські збори є більш формальною формою, але якщо урізноманітнити методи проведення (міні-лекція, метод кейсів, мозковий штурм та ін.), батьківські збори стануть більш ефективними та продуктивними.

Тренінгові методи – одна з ефективних форм взаємодії ЗДО з батьками. Прикладом проведення тренінгу є метод «жива» книга. Це метод за якого батьки мають змогу зустрітись з цікавими людьми – психологом, медичним працівником, першим вчителем тощо. Обираються три кімнати, в кожній кімнаті своя «жива» книга. Аудиторія батьків поділяється на 3 групи. Кожна група йде до своєї «живої» книги. Фахівець 10 хвилин розповідає інформацію. 10 хвилин аудиторія батьків задає питання. Через 20 хвилин групи батьків змінюються та йдуть до іншого спеціаліста. Таким чином, протягом години батьки мають змогу отримати актуальну та корисну інформацію.

Бібліотечки для батьків при ЗДО – це корисна інформація для батьків дітей дошкільного віку, а також для батьків дітей, які не відвідують дитячий садок.

Виступи дітей – пісні, танці, читання віршів, ігри-хороводи, інсценування та інших. може бути ілюстрацією до тієї чи іншої теми, освітленої в лекторії тощо. Ціль їх — показати результати виховання.

Виступи освітян – педагоги закладу виступають з доповіддю на різну тематику.

Висновки. Отже, з аналізу наукової літератури можна зробити висновки, що лише при тісній співпраці та систематичній взаємодії, при взаємній довірі та доброзичливості вихователі зможуть активно співпрацювати з батьками. Зміцнення й розвиток форм взаємодії закладів дошкільної освіти та батьків забезпечує сприятливі умови життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості, а застосування різноманітних форм взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками дозволяє удосконалювати ефективність процесу виховання дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/nakaz-33 bazovyykomponent-doshk-osv.pdf.

2. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

3. Керівництво дошкільним навчальним закладом: Інформативно-методичні матеріали на допомогу керівникові дошкільного навчального закладу. Тернопіль: Мандрівець, 2008. С. 134-137.

4. http://www.rokytne-osvita.edukit.kiev.ua/news/id/203.

УДК 37.091.4. 373.3: 001.9

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Денисенко Наталія Григорівна,
доктор педагогічних наук,
декан факультету Початкової освіти та фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Зайчук Катерина Анатоліївна,
Доктор філософії (PhD) в галузі
соціальних та поведінкових наук,
викладач кафедри фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Яцик Тетяна Олегівна,
викладач-спеціаліст другої категорії
циклової комісії шкільної,
дошкільної педагогіки та психології,
методист заочної форми навчання
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Аннотація: Вчительська професія, - це людинознавство, постійне, те, що ніколи не припиняється, проникнення у складний духовний світ людини. Чудова риса – постійно відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення – один із тих коренів, які живлять покликання до педагогічної праці.

Ключові слова: вчитель, педагогічні ідеї, Нова українська школа

Видатний, талановитий педагог, геніальний творець та філософ Василь Олександрович Сухомлинський збагатив теорію та практику педагогічного процесу своїми ідеями, методами, прийомами, які мають велике значення в

період становлення Нової української школи.

Також розвивав теорію і практику формування педагогічного колективу, залишив багату літературно-педагогічну спадщину, характеризуючи найважливіші вимоги до вчителя, писав: «Що значить хороший вчитель? Це, перш за все людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радощі й прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває , що і сам він був дитиною » [6, с. 49].

Василь Олександрович вважав, що вчитель повинен постійно розвиватися. Тому доцільною є друга порада, а саме, завести свою власну бібліотеку. «Раджу Вам, юний друже , щомісяця купувати книжки: з проблем науки, основи якої ви викладаєте; про життя і боротьбу людей, образи яких є прикладом для молоді; про душу людини – особливо дитини, підлітка», – зазначав відомий педагог [3].

Кожен учитель має дбати про свій інтелектуальний розвиток. Він повинен багато читати. Не відразу – після закінчення ВНЗ, учитель буде мати достатній теоретичний і практичний рівень підготовки. Потрібно повсякчас працювати над собою, над своїми знаннями Але навіть ті вчителі, котрі працюють багато років у школі, мають великі життєві й професійні здобутки, повинні постійно удосконалювати свій фаховий рівень. «Небезпека духовного «окостеніння» загрожує такому вчителеві не менше, а іноді навіть більше, ніж молодому педагогові...» [6, с. 51].

Учителю необхідно бути авторитетною людиною в очах колективу. Він повинен бездоганно знати свій предмет, мати щиру душу, поважати особистість учня і згуртовувати дітей заради спільної справи. Всі вчинки: і погані, й хороші – вчитель має справедливо оцінювати.

Великий майстер педагогіки висловив дуже гарну думку, до якої ми, як майбутні вчителі, маємо прислухатися. Він сказав, що кожний рік, який ви працюватимете в школі, повинен збагачувати технологічну лабораторію педагогічної праці. Тобто учителеві необхідно мати великий запас задач,

прикладів як для класного колективу, так і для індивідуальних завдань окремим школярам. Усе це треба з року в рік збирати, комплектуючи за темами, розділами програми. Ці збірники дуже вміло використовуються для індивідуальної роботи з учнями [2].

Щодо особистості вчителя Василь Олександрович виставляв дуже високі вимоги до педагога як керівника і організатора навчально-виховного процесу: «Ми повинні бути для підлітків прикладом багатства духовного життя; лише за цієї умови ми маємо моральне право виховувати». Високі особистісні якості вихователя, його знання і життєвий досвід повинні стати для дітей незаперечним авторитетом. Під авторитетом Василь Олександрович розумів не піднесення, відгородження від дітей ерудицією, вимогами беззаперечного послуху, формальне і авторитарне управління дитиною, а доводив, що без постійного духовного спілкування вчителя і дитини, без взаємного проникнення в світ думок, почуттів, переживань один одного немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної [3, с. 421].

На погляд великого педагога та людина, котра не любить дітей, не має права обирати професію вчителя. Той, хто не любить дітей, повинен залишити школу й здобути іншу спеціальність або ж виховати в собі любов до дитини. «Бо любов до дитини в нашій спеціальності – це плоть і кров вихователя як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [9, с. 292].

«Найважливіше джерело виховання почуттів педагога - це багатогранні емоційні відносини з дітьми в дружному колективі, де вчитель не тільки наставник, а й друг, товариш». Але учитель повинен любити не лише ту дитину, котра добре вчиться й має зразкову поведінку, але й ту дитину, котра частенько пустує в школі. «Любов учителя до дітей народжується в горінні, в боротьбі за людину, нерідко – в муках. Було б наївним уявляти собі справу так, що всі дітки, які приходять до школи, – це красиві троянди; і вчителеві не залишається нічого, як тільки милуватись ними. Є троянди, а є й чортополох»

[9,с. 294].

Вчитель повинен бути справедливим у ставленні до кожного школяра «важко уявити щось інше, що більше спотворює душу дитини, ніж емоційна товстошкірість, породжена несправедливістю. Відчуваючи байдуже ставлення до себе, дитина втрачає чутливість до добра і зла. Вона не може зрозуміти, що в людях, які її оточують, добре і що зле. В її серці поселяються підозра, зневіра в людей, а це – найголовніше джерело озлобленості» [7, с. 167].

Щодо авторитету, то В. О. Сухомлинський зауважував: «Сила, що породжує в класі тишу, в якій діти й особливо підлітки і юнаки прислухаються до кожного слова вчителя, сила, що будить совість, сором учня – це незаперечний авторитет учителя-мислителя, закоханого в свою справу» [3,с.574].

Щоб учитель завжди був людиною з великої букви, державі в XXI столітті необхідно дбати про освіту, про виховання і, звичайно ж, про вчителя. Адже без учителя не буде ні юриста, ні лікаря, ні економіста, ні інженера, ні механізатора.

Також педагог,на думку В. Сухомлинського має бути сердечним,але вимогливим і ніколи не принижувати людську гідність. Педагог не має думати тільки про те, щоб його воля стала законом для школяра, щоб у своїй поведінці він нічим не виразив свого погляду на речі, свого ставлення до розпоряджень учителя. Для засобів покори характерний тон безпосередніх наказів. Найстрашніше й найбільш небажане в цих засобах – знеособлення особистості, приниження людської гідності.

Міркуючи про особистість учителя, В. О. Сухомлинський зауважував: «Ви – один із скульпторів, що творять людину майбутнього. І скульптор особливий, не схожий на інших. Виховання – творення людини – це ваша професія... Пам’ятайте, що кожна ваша помилка може обернутися потворністю людської особистості, болем душі, стражданнями» [8, с. 533].

На нашу думку, учитель дійсно є скульптором людини майбутнього. Цінності, ідеали, які будуть сформовані в дитячі роки, а пізніше будуть

закріплені життєвим досвідом на основі національного та загальнолюдського є важливим елементом при вихованні особистості, адже вчитель виховує громадянина, патріота своєї держави. Учень завжди бере приклад з учителя. Учитель своєю поведінкою, відвертістю, щирістю в розмові запалює в душі вихованця вогник любові.

В. О. Сухомлинський вчить, що педагог, вихователь покликаний відчувати в кожному свого вихованця активну істоту, читати його душу, вгадувати його складний духовний світ, але при цьому - берегти, щадити його недоторканність, вразливість, вразливість його. Він застерігав від нанесення ненавмисних ран і образ, тривог і неспокою і наполягав на повазі особистості вихованця. Але цю свою здатність наставник повинен передати і своєму учневі. Тільки поважаючи гідність іншого, людина може здобути повагу і до себе. Немає більшого зла у людських стосунках, ніж підвищену увагу до своєї персони і байдужість (або - ще гірше - зарозумілість) до оточуючих. «Як важливо, щоб діти навчилися відчувати душевний стан товариша, розпізнавати чуже горе, переживати його, як своє особисте» [4, т. 5, с. 235].

Сухомлинський глибоко вірив, що кожна людина може досягти високої майстерності в тій чи іншій галузі праці і прагнув пробудити у своїх вихованцях творчий початок. «Ні дітей обдарованих і необдарованих, талановитих і звичайних. Розпізнати, виявити, розкрити, виплекати, виплекати в кожному учня його неповторно індивідуальний талант - значить підняти особистість на високий рівень розквіту людської гідності »[4, т. 5., С. 92].

«Життя переконує, що вихованець – дзеркало вихователя. Мистецтво й майстерність виховання полягають у тому, щоб уміти бачити себе в образі вихованця, в тій істоті, що мислить, відчуває, переживає, істоті, яку ми творимо з маленької дитини» [8, с. 559].

Гуманність у вихованні – головний принцип теорії виховання В. Сухомлинського, котрий вимагає від педагогів відмінних знань, умінь, навичок, високої педагогічної майстерності. Такі грані людської душі, як людяність, щирість, сердечність, чуйність, справедливість, чесність, повага до себе й до

думки інших потрібно формувати з раннього дитинства.

В. О. Сухомлинський розвивав теорію і практику формування педагогічного колективу. Будучи сам протягом багатьох років керівником школи, він прийшов до висновку про визначальну роль педагогічного співробітництва в досягненні тих цілей, які стоять перед школою. Досліджуючи вплив педагогічного колективу на колектив вихованців, В. Сухомлинський встановив таку закономірність: чим багатші духовні цінності, накопичені і дбайливо охороняються у педагогічному колективі, тим виразніше колектив вихованців виступає як активна, справжня сила, як учасник виховного процесу, як вихователь. На питання, як же і завдяки чому створюється педагогічний колектив, В. О. Сухомлинський відповідав однозначно - його творять колективна думка, ідея, творчість.

Педагогічна справедливість представляє собою своєрідне мірило об'єктивності вчителя, рівня його моральної вихованості. Василь Олександрович писав: «Справедливість - це основа довіри дитини до вихователя ... щоб стати справедливим, треба знати духовний світ кожної людини».

В.О. Сухомлинський вважав, що «майстер педагогічної справи наскільки добре знає абетку своєї науки, що на уроці, в ході навчального матеріалу, в центрі його уваги не сам зміст того, що вивчається, а учні, їх розумова праця, їхнє мислення, труднощі їх розумової праці ».

Питання про роль і значення педагогічного стилю для формування колективу і особистості не новий, він неодноразово В.Сухомлинського. Особливо серйозній критиці піддавався авторитарний стиль, зловживання вчителів владою. Мудрий педагог писав: «Володарювання над дітьми - одне з найважчих випробувань педагога, один з показників педагогічної культури ... Цінувати довірою, а значить, і беззахисністю дитини - ця педагогічна мудрість має збагатить всю нашу роботу».

Сухомлинський вважав, що перед кожною дитиною, навіть самим посереднім і важким, вчитель повинен відкрити сфери, де він зможе досягти

своєї вершини, сформувати свою людську гідність, свою душу. Тому й створив «Азбуку моралі» щоб навчитися і осягати суть добра і зла, честі і безчестя, справедливості і обману. Ця азбука стала засобом подолання емоційної нерозвиненості. У дитині необхідно відкривати здатність відчувати стан інших, вміння ставити себе на місце іншої людини.

Педагогічна скарбниця В. О. Сухомлинського актуальна й нині. Мудрість Василя Олександровича – приклад для педагогів XXI століття. Рушійною силою в навчально-виховному процесі є учитель – взірець для наслідування. Педагогічна діяльність учителя повинна мати особистісно-зорієнтований напрямок. Школа в XXI столітті має бути школою життєтворчості та самореалізації особистості. Учитель будує суверенну державу та нову школу й повинен виховувати молоде підростаюче покоління з урахуванням історичного досвіду народу, загальнолюдських та національних цінностей.

Професія вчителя — справа тяжка й водночас прекрасна. Йдучи на уроки, учителі сподіваються, що кожен наступний урок буде кращим, ніж попередній, твердо переконані в тому, що «учитель готується до свого найкращого уроку все життя». Кількість вихованців не повинна мати значення для вчителя: в початкових класах їх може бути тридцять, а в старших класах і більше. Важливо те, що кожному треба дати часточку свого серця, для радощів і горя кожного знайти в ньому місце.

Повага до особистості вихованця незалежно від його віку, визнання складності його внутрішнього світу і необхідності відповідального ставлення до долі дитини – переконлива характеристика ідеалу вчителя Сухомлинського.

Отже, в усі часи вчитель був і залишається головною особою в педагогічному процесі. Вдосконалюються технології навчання, активно використовуються мультимедійні засоби, але без учителя, який володіє своєю професією на високому рівні, є майстром своєї справи, неможливо досягти високої якості навчання й виховання. Тому професійні вимоги до особистості вчителя, які сформулював Василь Олександрович Сухомлинський, залишаються актуальними для сучасної школи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посібник. Г.М.Мешко. Київ : Академ. видав., 2010. 200 с.

2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві: книга для вчителя В.О.Сухомлинський. Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.

3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т 2. /В.О.Сухомлинський. Москва: Педагогіка, 1980. 383 с.

4. Сухомлинський В. О. Як любити дітей / В. О. Сухомлинський //Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / ред. кол. : О. Г. Дзеверін, М. М. Грищенко, С. П. Заволока та ін. К. : Рад. школа, 1977. Т. 5. Статті. С. 292- 308.

5. Сухомлинський В. О. Індивідуальний підхід до учнів. Центральний державний архів вищих органів влади у м. Києві (ЦДАВОВ), Ф. 5097,Оп. 1, Спр. 239, арк. 1.

6. Лозовська В. В. Творча реалізація педагогічних ідей В.Сухомлинського В. В. Лозовська // Педагогічна спадщина. 2015. №1,2. С. 26, 27. Режим доступу: http://journal.osnova.com.ua/article/47601

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КРЕАТИВНОЮ ОСВІТНЬОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ СУЧАСНОГО ТИПУ

Кравченко Тетяна Володимирівна,
к.н. з держ.упр., доцент
КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР
м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introductions. Розвиток сучасного постмодерного суспільства спричиняє системні динамічні зміни які вимагають від особистості модифікації існуючих компетентностей із урахуванням нових потреб. Зазначене, в свою чергу, висуває нові вимоги та потребує корегування пріоритетів у існуючій освітній системі та нових поглядів та підходів до створення та управління закладом освіти нового типу. Реформування освіти в Україні зобов'язує до переосмислення науковцями й практиками традиційних підходів до управління закладами освіти на основі нової освітньої парадигми, окресленої в Законі України «Про освіту» та Концепції Нової української школи. Творчий підхід до нових освітніх викликів є головним завданням креативного менеджера. Підтримка керівником закладу освіти творчої активності учасників освітнього процесу на основі обміну інформацією й активного співробітництва всіх учасників освітнього процесу дозволяє сформувати креативну освітню організацію, запобігає проявам нездорової конкуренції та сприяє впровадженню інновацій. Креативний підхід до управління визначається потребами менеджерів освіти у науково-методичній підтримці впровадження нестандартних механізмів здійснення управлінської діяльності в умовах нової парадигми освіти, що зумовлює його особливу роль в процесі трансформаційних змін сучасної школи, формує та удосконалює управлінську компетентність керівника ЗЗСО.

Мета роботи./Aim. Визначення особливостей імплементації принципів і механізмів креативного менеджменту в систему управління закладом освіти в

умовах модернізаційного процесу та дослідження основних принципів й підходів до формування креативної освітньої організації.

Матеріали і методи./Materials and methods. Методологічною основою дослідження є методи емпіричного та порівняльного аналізу. Теоретичне узагальнення для визначення принципів і підходів до формування креативної освітньої організації, ґрунтується на методах логічного узагальнення, системного підходу та аналізу. Методичний підхід був використаний на етапі застосування механізмів креативного менеджменту у площині управління закладом освіти нового типу.

Результати й обговорення./Results and discussion. Реформування освітньої галузі та подальше впровадження Концепції нової української школи є пріоритетним напрямом державної політики української держави в освіті. Одним із важливих концептів змін що відбувається сьогодні в освітній галузі є сприяння розвитку реалізованої особистості яка вільно соціалізується та адаптується до умов постійно змінного зовнішнього середовища. Серед основних положень Концепції нової української школи є формування у здобувачів освіти компетентностей сучасного суспільства – Soft skills. Забезпечення зазначеного положення неможливе без застосування принципів креативного менеджменту в управлінні сучасним закладом освіти та перетворення його на сучасну організацію нового типу.

Вивченню питань креативного менеджменту приділяють увагу вітчизняні та зарубіжні науковці: Башук Т., Божидарнік Т., Василик Н., Окорський В., Валюх А., Свидрук І., Торранс Е., Шеррер І., особливості управління закладом освіти досліджують Мармаза О., Єльнікова Г., Кравченко Т., Грєвцева Є., Рябова З. та інші.

Проте, слід зазначити, що сучасний керівник закладу освіти недостатньо поінформований щодо особливостей та механізмів впровадження у процес управління закладом освіти принципів креативного менеджменту. Розуміння сучасним освітнім менеджером не відповідності традиційних підходів до управління закладами освіти викликам суспільства спонукає до апробації

нестандартних підходів в процесі розв’язання проблем управління Новою українською школою.

В науковій літературі креативність визначається як здатність виробляти унікальні підходи до вирішення проблем та прийняття рішень. У сучасних організаціях креативність є найбільш затребуваною компетентністю. Особливо ціннісними у прийнятті необхідності процесу формування креативної освітньої організації є розуміння важливості двох критичних параметрів креативності які забезпечують її наявність та сприяють її розвитку, а саме: індивідуальна гнучкість/толерантність і бажання ризикувати. Зазначені принципи спонукають сучасну організацію, в цілому, та кожного працівника, зокрема, до постійного саморозвитку, пошуку та критичного перегляду звичних методів та інструментів професійної діяльності. Крім того, креативність передбачає готовність приймати невдачі, як певний досвід який дозволяє удосконалювати професійну майстерність. Фактично менеджмент креативної організації сприймає невдачі як певну форму зворотного зв'язку, що провокує працівників до прийняття нових креативних рішень, тому, у цьому контексті, досвідчений менеджер створює умови для аналізу невдач, створюючи атмосферу підтримки та заохочення. В свою чергу, під креативною організацією розуміють – організацію де постійно продукуються нові знання, що використовуються як продукт, який реалізується у вигляді надання інноваційних послуг, сприяють удосконаленню ефективності діяльності, реалізації стратегічних цілей, підвищенню рівня конкурентоспроможності й сталого розвитку.

Для розуміння важливості створення креативної освітньої організації слід звернути увагу й на співвідношення принципів креативного менеджменту та принципів Концепції нової української школи в наступних аспектах:

- ефективне лідерство як формування сучасного відповідального освітнього менеджера;
- новаторство та орієнтація на ринок як орієнтація на потреби учасників освітнього процесу, суспільства і громади;

- стимулювання експериментів як впровадження інновацій та ефективних освітніх технологій;
- постійне самовдосконалення на основі новітніх знань як навчання упродовж життя, постійний професійний розвиток, самоосвіта;
- готовність до змін і викликів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища – гнучкість та відповідність вимогам сучасного суспільства;
- акцентування на стратегії розвитку як впровадження стратегічного підходу до управління та планування розвитку закладу освіти;
- використання нових ресурсів як розуміння своїх переваг і пошук шляхів забезпечення потреб закладу освіти у розвитку, що дозволяє підвищувати якість освітніх послуг;
- орієнтація на унікальність і оригінальність продукту (послуги) як прагнення до створення освітнього бренду;
- ефективна мотивація реалізації творчого потенціалу як заохочення творчості учасників освітнього процесу як об’єкта управління та індикатора ефективності управління й постійного розвитку освітньої організації.

Сучасні підходи до ефективного управління розвитком організації базуються на інтелектуальній діяльності яка є показником креативної економіки. Основними індикаторами існування креативної освітньої організацію виступають:

- висока роль новітніх освітніх технологій і впровадження інновацій в діяльності учасників освітнього процесу;
- високий рівень адаптації до діяльності в умовах невизначеності та впливу постійно змінного зовнішнього середовища;
- наявність великого обсягу існуючих знань з одночасною потребою у генерації нових знань та саморозвитку;
- використання проєктного мислення, моделювання/креативного бачення та практичної спрямованості як пріоритетних інструментів освітньої діяльності.

Імплементація принципів креативного менеджменту в систему

управління закладом освіти створює умови для ситуації успіху. Креативна освітня організація в першу чергу орієнтована на реалізацію і розвиток творчого потенціалу особистості, підвищення рівня її професійної компетентності, фіксації свідомості на інновації, критичному мисленні та аналізі успішних і проблемних варіантів діяльності. Такий заклад освіти спрямовує та спонукає здобувачів освіти до самостійного пошуку, осмислення своїх можливостей і потенціалу, прикладного використання знань і набутих компетентностей та безперервному саморозвитку.

Висновки./Conclusions. Отже, сьогодні в закладах освіти, як в суспільстві в цілому, зміни являють собою вже не окремий проєкт, а безперервний і такий що постійно прискорюється процес. Пошук креативних рішень становить основну потребу сучасного освітнього менеджменту. Посилення креативності та впровадження інновацій є одними із найбільш актуальних завдань що стоять сьогодні перед закладом освіти, яка знаходиться на шляху реалізації стратегії розвитку. Формування креативної освітньої організації нового типу та імплементація механізмів і принципів креативного менеджменту в управління сучасним закладом освіти дозволить підвищити ефективність управління, покращить якість освітніх послуг та створить умови для формування успішної творчої особистості. Удосконалення механізмів управління закладом освіти на основі принципів креативного менеджменту створює умови для дієвої мотивації та спонукає суб’єктів освітнього процесу до творчої діяльності та інновацій, спрямовують цю діяльність на досягнення особистих й організаційних цілей розвитку, що сприяє підвищенню якості освітніх послуг та конкурентоспроможності фахівця, випускника та закладу освіти в цілому. Зазначене, в свою чергу, сприяє незворотності впровадження основних положень реформи освітньої галузі в Україні та успішній реалізації Концепції нової Української школи.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Кізім Світлана Степанівна
к. п. н., доцент
Куцак Лариса Вікторівна
к. п. н., доцент
Кіреєва Ольга Ігорівна
студентка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Вступ. Аналіз сучасного стану використання ІКТ у освітньому процесі ЗП(ПТ)О засвідчує, що їх використання потребує формування готовності педагогів до практичного залучення ІКТ у свою професійну діяльність. Необхідно визначити й обґрунтувати найдоцільніших шляхи добору електронних засобів і ресурсів, їх систематизації, виявлення їх місця у освітньому процесі, оцінювання можливостей їх реального використання і співвіднесення їх з цілями навчання. Педагоги мають володіти навичками добору й оцінювання якості ЕОР навчального призначення, аналізуючи їх зміст, функціональні можливості для забезпечення якісної підготовки фахівців, їх кросплатформеність, здатність адаптації до вимог конкретного користувача та його фізичних особливостей.

Мета роботи полягає у висвітленні основних підходів до проектування електронних освітніх ресурсів для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Для досягнення мети використано комплекс методів дослідження: теоретичні: вивчення й аналіз психолого-педагогічної та філософської літератури, нормативно-правових документів; узагальнення отриманої інформації з метою визначення методології дослідження з метою виокремлення основних підходів до проектування електронних освітніх ресурсів у

професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників; *емпіричні:* методи збору емпіричного матеріалу (анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ювання) з метою вивчення проблеми проектування електронних освітніх ресурсів у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Результати й обговорення. Зазвичай поняття «проектування» пов'язують із приладо- та машинобудуванням, архітектурою, будівництвом та іншими сферами життєдіяльності, в яких виникає необхідність у створенні моделі чи проекту майбутнього об'єкта, стану, процесу тощо.

За визначенням, поданим в «Енциклопедії освіти», проектною діяльністю вважається конструктивна та продуктивна діяльність особистості, яка має за мету розв'язання життєво значущої проблеми у процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [1, с. 717].

Аналіз науково-педагогічних джерел виявив основні підходи науковців до трактування поняття «проектування», а саме:

– як особливий спосіб організації наукової та практичної діяльності зі створення прототипу, прообразу бажаного об'єкта (І. Єрмаков, О. Купенко, О. Мармаза, К. В. Яресько);

– як компонент життєдіяльності людини, що синтезує в собі елементи пізнавальної, ціннісно орієнтаційної, перетворювальної, ігрової, професійної, комунікативної, навчальної, теоретичної та практичної діяльності (Н. В. Матяш);

– як складний вид теоретичної та практичної діяльності людини, яка повинна мати здатність уявляти образ майбутньої системи, процесу або стану А. Пуліна).

Термін «педагогічне проектування» з'явився у 70-80-х роках минулого століття, коли інженерну та виробничу термінології почали використовувати у педагогіці. Існують різноманітні підходи щодо дефініції даного поняття, без якого неможливо уявити професійну діяльність будь-якого вчителя. За визначенням, поданим вітчизняними та зарубіжними науковцями, «педагогічне проектування» – це практико-орієнтована діяльність, спрямована на

випереджальне відображення педагогічної дійсності, тобто попередню розробку основних елементів педагогічної ситуації, об'єкту чи педагогічного процесу в цілому, що тісно пов'язане з плануванням, педагогічним цілепокладанням, прогнозуванням, розробкою педагогічних теорій, організаційних форм, методів і засобів [1; 2]. У трактуваннях, представлених у наукових літературних джерелах, простежується думка, що педагогічне проектування – це цілеспрямований процес, система взаємопов'язаних видів діяльності або особливий вид поліфункціональної індивідуальної або колективної педагогічної діяльності зі створення образу (або проекту) певного соціально значущого, ефективного інноваційного освітнього об'єкту з метою отримання суб'єктивно чи об'єктивно нового результату.

Проектування ЕОР характеризується спільними та відмінними властивостями у порівнянні з іншими видами проектування. Серед тих, що притаманні будь якому з них, дослідники визначають: спрямованість на створення майбутнього об'єкта; необхідність діяти в умовах неповноти інформації; науково обґрунтоване визначення системи параметрів майбутнього об'єкта в єдності зі способами досягнення мети проектування. Педагогічне проектування, на відміну від інших видів проектування, спрямоване на побудову нових, інноваційних освітніх систем і видів педагогічної діяльності; розуміє цінності педагогічних процесів і явищ [2].

Проектування, об'єктом якого є ЕОР навчального призначення – це комплексне поняття, що охоплює його розроблення та підтримку. Цей процес характеризується визначенням архітектури, вибором компонентів, інтерфейсів, інших характеристик програмної системи та потребує знань з різних галузей: програмування, проектування, управління проектами, інженерії та ін.

Спираючись на зазначене вище, під поняттям «проектування ЕОР навчального призначення» будемо розуміти діяльність зі створення ЕОР, розроблення принципів його функціонування та методичного забезпечення з урахуванням вікових особливостей учнів і змісту навчального матеріалу.

Метою проектування ЕОР навчального призначення є його розроблення,

що задовольняє вимогам сучасної освіти та спрямований на підвищення її ефективності.

До основних функцій педагогічного проектування ЕОР навчального призначення, як одного з видів діяльності вчителя, відносяться:

– прогностична, що полягає у розв'язанні кола питань, пов'язаних із розвитком, вдосконаленням, оновленням освітньої галузі;

– координуюча, тобто подальша координація та впровадження його у навчально-виховний процес;

–контрольно-корегуюча, що включає контроль та внесення змін в ЕОР навчального призначення для максимального задоволення потребам та визначеним вимогам;

– професійного розвитку, яка полягає в удосконаленні професійних навичок вчителів, в тому числі ІК-компетентності, під час педагогічного проектування ЕОР навчального призначення;

– комунікативна, що обумовлена вдосконаленням уміння вчителів спілкуватися та спільно працювати з іншими співучасниками процесу розроблення ЕОР навчального призначення.

В основу розроблення питань педагогічного проектування ЕОР навчального призначення покладено думку О. Спіріна, який уточнює це поняття та зазначає, що технології розробки інформаційних систем і побудови комунікаційних мереж передбачають психолого-педагогічний супровід процесів їх проектування, розроблення, упровадження та підтримки. Він розкриває та деталізує етапи педагогічного проектування, а саме: обґрунтування, опис, моделювання, впровадження [3].

Автори колективної праці зазначають, що не існує універсальної технології створення ЕОР, та розкривають загальні підходи до їх створення, виділивши основні етапи розробки. Перші з них охоплюють розробку змістової частини та можуть містити анотацію; навчальну програму; структурований, представлений з урахуванням ергономічних вимог навчальний матеріал; ілюстрації; глосарій, пов'язаний гіперпосиланнями з основним текстом ЕОР;

список додаткової літератури; методичні рекомендації щодо вивчення курсу з використанням ЕОР; інструкції для педагогів та учнів щодо роботи з ресурсом. Наступні кроки полягають у розробці компонентів, що забезпечують підтримку практичних занять, визначення результативності навчання та містять довідковий матеріал для вчителів і школярів (питання для самоконтролю та самоперевірки; тестові завдання та питання до кожної теми, глави, розділу, курсу; тематичний список рефератів або проектних робіт; список Інтернет-ресурсів, екзаменаційних питань до курсу, матеріалів, що є в медіатеці навчального закладу та ін.). Також виокремлено два основних технологічних етапи створення ЕОР: попередній (підготовка змістового наповнення з урахуванням вимог Державного стандарту країни та методичного забезпечення, необхідного для створення ЕОР) та етап безпосередньої розробки засобу [4,с.19-20].

Враховуючи напрацювання провідних науковців, наведені вище, виокремимо такі технологічні етапи проектування ЕОР навчального призначення:

– підготовка змістового наповнення (теоретичний матеріал та добірка практичних вправ і завдань);

– розроблення та корекція ЕОР навчального призначення з урахуванням вікових особливостей учнів ЗП(ПТ)О та дотриманням принципу особистісного підходу;

– написання методичних рекомендацій з використання ЕОР навчального призначення у освітньому процесі ЗП(ПТ)О;

– тестова апробація ЕОР навчального призначення з попередніми навчальними тренінгами для вчителів та, в разі необхідності, остаточне його доопрацювання;

– впровадження розробленого ЕОР навчального призначення разом з відповідним методичним забезпеченням у освітній процес.

Якісний ЕОР, в тому числі ЕОР навчального призначення для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, має враховувати

специфіку організації освітнього процесу у ЗП(ПТ)О, що вимагає застосування активних методів під час навчальної діяльності, уваги до мотиваційної її складової, забезпечення позитивного психологічного клімату, опори матеріалу на наочність, об'єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів, дотримання здоров'язбережувальних вимог, зв'язку навчального матеріалу з виробничими процесами.

Зазначене вище потребує участі викладачів навчальних дисциплін, які обізнані в питаннях психофізіологічних особливостей учнів, педагогіки та дидактики, у процесі проектування ЕОР навчального призначення. Їхня співпраця із фахівцями-програмістами дозволить наповнити освітньо-інформаційне середовище ЗП(ПТ)О якісними ЕОР з належним науково-методичним забезпеченням, що сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу у ЗП(ПТ)О.

Про недостатню розробленість теоретичних засад оцінювання якості ЕОР зазначає також С. Г. Литвинова. Вона наголошує, що для розроблення критеріїв оцінювання ЕОР необхідно визначити складові структури даного виду ресурсів та їх особливості. На думку автора, ЕОР, залежно від функціонального призначення, містять змістову, програмну та методичну складові, які мають бути стандартизовані, відповідати тенденціям розвитку освіти і науки, традиційним дидактичним вимогам [5].

Інноваційними формами проектування та створення ЕОР навчального призначення, є використанням хмарних технологій, які реалізують навчання у співробітництві і соціальне навчання, масові відкриті навчальні курси, навчання будь-де і будь-коли із використанням мобільних пристроїв, відкрите навчання із використанням вікі, Ютьюб, блогів, віртуальних сайтів, on-line сервіси для освітнього процесу, спілкування, тестування; сховища файлів та спільний доступ; колективна спільна робота; електронна пошта тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

2. Козловська І. М. Інтеграція знань про властивості речовини та будівельних матеріалів учнів професійно-технічних училищ : автореф. дис. ... канд. пед. наук / І. М. Козловська. – К., – 2013. – 22 с.

3. *Спірін О. М.* Компетентнісний підхід у проектуванні професійної підготовки вчителя інформатики // Науковий часопис. Серія 5. Педагогічні науки: реалії і перспективи: Збірник НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2007. – Вип. 7. – С. 150-156.

4. Андрущенко В. Електронна педагогіка : кроки в реалізації проекту / В. Андрущенко // Освіта. – 2007. – № 43 (5269). – С. 2-6

5. Литвинова, С. Г. Понятгя та основш характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища середньої школи [Електронний ресурс] / С. Г. Литвинова // 1нформацшш технологи і засоби навчання: електронне наукове фахове видання – 2014. – № 2 (40). – С. 26-41. – Режим доступу: http://joumal.iitta.gov.ua/index.php/ itlt/artide/view/970/756#.U2aW6IF_vzA

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ковальова Олена Володимирівна
викладач-методист
Бердичівського медичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради
м. Бердичів, Україна

Анотація. Під час пандемії COVID-19 більшість навчальних закладів вибрали не традиційні способи навчання, а онлайн-освіту, щоб захистити своїх співробітників та студентів. Тож професійні медичні навчальні заклади перейшли на дистанційну освіту. Це створило нову проблему не лише для викладачів, але й для студентів, оскільки вони мали швидко адаптуватися до нового способу навчання. Найзначущим, найдієвішим і найефективнішим внутрішнім стимулом є прагнення до пізнання нового, що ґрунтується винятково на інтересі до предмета пізнання.

Ключові слова: активізація, англійська мова, студент, майбутній медичний працівник, онлайн-освіта, дистанційна освіта.

Онлайн-освіта вимагає від викладачів підвищення їхньої компетентності в трьох основних галузях: педагогіці, використанні технологій та наданні якісних знань.

Отже, метою викладачів є активізація навчальної діяльності студентів під час дистанційного навчання.

Раптовий перехід на онлайн був важким для студентів. Освіта такого типу вимагає більш самостійного навчання, що стало складним завданням для багатьох студентів. Майже всі вони повернулися в рідні міста через локдаун. Онлайн-навчання має різні форми. Це можуть бути онлайн-класи, живі веб-симуляції, веб-трансляції та онлайн-чати.

Найважче в умовах пандемії виявилося активізувати роботу студентів на онлайн-заняттях. Для цього знадобилися нові технічні навички та засоби для використання електронних методів. На допомогу викладачу з'являються чати та дискусійні форми на англійській мові, для вдосконалення навичок говоріння. Більш того, під час практичного заняття слід розглядати збереження оцінки для кожного посту. Тобто, творчий та конструктивний пост має підвищити зацікавленість студента у підготовці та вивченні матеріалу. Міні-завдання після кожного практичного заняття збільшують механізм зворотного зв'язку.

Навчальна діяльність також викликає й мотивацію, яка в свою чергу викликана зацікавленим навчанням, де викладач і студенти є партнерами в спілкуванні. Зацікавлене навчання має місце там, де враховуються вікові та психологічні особливості студентів. На I-II курсах – найважливішою є пізнавальна і цілісно-орієнтована діяльність, на III –IV курсах – великого значення набуває комунікативна діяльність.

Для кращого розуміння граматичного та лексичного матеріалу, в Інтернеті є доступні відеоігри. Ці засоби покращують їхній розумовий процес, швидке реагування, вирішення ситуацій та аналіз зроблених помилок. Під час занять зі студентами старших курсів, віртуальні англомовні пацієнти дозволять задавати відкриті питання та дозволять студентам інтерпретувати данні та приймати відповідні рішення.

На додачу, досвід показав, що існує ще декілька мотивацій до активізації знань майбутніх медичних працівників у процесі вивчення іноземної мови:

- використання англомовної стенограми слайдів;
- запис практичних занять з тестуванням;
- розбір інтерактивних клінічних кейсів у невеличких групах.

Висновок. Концепція навчання англійської мови передбачає опору на фундаментальність сучасних дидактичної, психологічної та методичної наук, враховує те, що різні точки зору функціонують на основі взаємодоповнюваності та набувають максимальної ефективності за певних

умов організації навчального процесу. Важливим успіхом вивчення англійської мови є розуміння того, що мова найкраще засвоюється тоді, коли студентам пропонують індивідуальну методичну увагу й участь, які ґрунтуються на аналізі особистісних навчальних потреб і відповідальності, забезпечення навчального процесу видами та типами діяльності, що сприяють використанню мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Alsoufi A, Alsuyihili A, Msherghi A, Elhadi A, Atiyah H, Ashini A, et al. Impact of the COVID-19 pandemic on medical education: Medical students' knowledge, attitudes, and practices regarding electronic learning. PLoS One . 2020;15(11 November):1–20. Available from: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242905

2. Byrnes YM, Civantos AM, Go BC, McWilliams TL, Rajasekaran K. Влияние пандемии COVID-19 на восприятие карьеры студентов-медиков: национальное исследование. Мед Эдук Онлайн. 2020;25(1):1798088. doi:10.1080/10872981.2020.1798088

3. Chinelatto LA, da Costa TR, Medeiros VMB, Boog GHP, Hojaij FC, Tempski PZ и др. Что вы приобретаете и что теряете при COVID-19: восприятие студентов-медиков по поводу их образования. Клиники. 2020;75:1–3.

4. Индия МС. Учебная программа бакалавриата на основе компетенций для индийского выпускника медицинского факультета. 2018.

5. Моди Дж.Н., Гупта., Сингх Т. Медицинское образование, доверенность и оценка на основе компетентности. Индийский педиатр. 2015;52(5):413–420. doi:10.1007/s13312-015-0647-5

6. Роуз С. Медицинское образование студентов в условиях COVID-19. ДЖАМА. 2020;323(21):2131–2132. doi:10.1001/jama.2020.5227

РІВЕНЬ ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИПУСКНОГО КУРСУ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ковтун Алла Олександрівна,
к.б.н., доцент
Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту
м. Дніпро, Україна
Кучерган Єлизавета Валеріївна,
к.пед.н, ст. викладач
Марчик Валентина Іванівна,
к.б.н., доцент
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Введення./Introductions. Нова українська школа, головною метою якої є створення школи, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, ставить нові завдання закладам професійної підготовки педагогічних кадрів. Надзвичайно велика відповідальність за здоров'я молодого покоління покладається на учителів фізичної культури, які здійснюють навчання й виховання в сучасних освітніх закладах. За таких умов виняткового значення набуває підготовка педагогів і вчителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності.

Дослідження здоров'язбережувальних технологій показало, що їх можна розглядати як одну з найперспективніших систем, а застосування в педагогічній роботі підвищить результативність в освітньому процесі, сформує ціннісні орієнтації, спрямовані на збереження здоров'я і гармонійний розвиток вихованців. В роботі майбутнім вчителям фізичної культури рекомендується при плануванні та проведенні уроку спиратися на основні сучасні вимоги до уроку фізичної культури з комплексом здоров'язбережувальних технологій. [3,с. 261]. У вивчені знань студентів з інноваційних технологій навчання

здоров'язбереженню особистості виявлено, що більшості студентів характерна недостатність знань з ортобіотики та вмотивованості на рівень культури здоров'я. Автори зазначають, що необхідно збагатити зміст професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців здоров'язберігаючими технологіями та більше уваги приділяти формуванню культури ведення здорового способу життя [1, с. 29]. Аналіз впровадження здоров'язберігаючих технологій в процес професійно-педагогічної підготовки спеціалістів з фізичної культури та спорту встановив, що суть поняття «здоров'язберігаюча компетентність» учителя фізичної культури досліджена недостатньо, а тому вимагає подальших наукових пошуків. Необхідно ліквідувати суперечність між сучасною вимогою суспільства до здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури і недостатньою теоретико-методологічною і методико-технологічною розробленістю проблеми її формування [2, с. 179].

Мета работи./Aim. Метою дослідження стало виявлення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури випускного курсу до організації здоров'язбережувальної діяльності в освітніх закладах.

Матеиали и методи./Materials and methods. В дослідженні, що було проведено у листопаді 2021 року, взяли участь 48 студентів Криворізького державного педагогічного університету, які навчаються за спеціальністю Середня освіта (Фізична культура). Студентам 4 курсу (досліджувана група) і 1 курсу (контрольна група) була запропонована анкета, в питаннях яких необхідно було зазначити оцінку за п'ятибальною шкалою з обізнаності з професійними функціями вчителя фізичної культури у провадженні здоров'язбережувальної діяльності; знань здоров'язбережувальної діяльності та вмінь організації навчально-виховного середовища у здоров'язбережувальній діяльності. Результати анкетування студентів контрольної групи умовно виконували функцію початкового рівня предмету дослідження.

За результатами отриманих даних було складено характеристику та визначено рівні готовності випускників до професійної діяльності. Високий рівень: студент добре обізнаний, вільно орієнтуватися в технологіях з

впровадження здоров'язбереження; здатний використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Вище за середній рівень: притаманний студентам з яскраво вираженою позитивною мотивацією до здоров'язбережувальної діяльності. Середній рівень: властивий студентам, в яких переважає вагоме усвідомлення цінностей здоров'я та позитивне ставлення до здоров'язбережувальної діяльності. Нижче за середній рівень: відповідає студентам з ситуативними інтересами до здоров'язбережувальної діяльності. Низький рівень: притаманний студентам, які мають понижений інтерес до здоров'язбережувальної діяльності.

Для встановлення подібності або відмінності при порівняні середні показники даних анкетування були перераховані у відсотки. Оскільки вибірки були малочисельними отримані результати не вважаються достовірними, а тільки такими, що освітлюють тенденцію розвитку досліджуваного явища.

Результати и обговорення./Results and discussion.

Рис. 1. Рівень обізнаності з професійними функціями вчителя фізичної культури у провадженні здоров'язбережувальної діяльності.

Аналіз результатів дослідження показав, що показник обізнаності з професійними функціями вчителя фізичної культури у провадженні здоров'язбережувальної діяльності високого рівня обізнаності відповідає більшості студентів випускного курсу, в той час як у студентів 1 курсу тільки п'ятій частині (рис.1).

Самооцінка студентами випускного курсу знань з впровадження здоров'язбережувальної діяльності у всіх випадках відповідає високому і вище

за середній рівням знань, в той час як у більшої половини студентів контрольної групи – середньому і нижче за середній рівням. (рис. 2).

Рис. 2. Рівень знань впровадження здоров'язбережувальної діяльності.

Аналіз самооцінки студентів випускного курсу вмінь організації навчально-виховного середовища у здоров'язбережувальній діяльності показав у всіх респондентів відповідність рівню вищий за середній (рис. 3). На час дослідження сформовані вміння студентів є результатом навчальної діяльності на практичних заняттях, психолого-педагогічної навчальної практики та зі спортивного туризму, а також виробничої практики у дитячому оздоровчому таборі. Половина студентів першокурсників, які складають контрольну групу, зазначили оцінку вмінь організації навчально-виховного середовища у здоров'язбережувальній діяльності на рівнях вище за середній і високий, що може свідчити про отриманий досвід під час навчання в дитячо-юнацьких спортивних школах або спортивних клубах.

Рис. 3. Рівень вмінь організації навчально-виховного середовища у здоров'язбережувальній діяльності.

Кінцевим результатом навчання за освітньо-професійною програмою, за якою більша кількість предметів з циклу професійної підготовки безпосередньо спрямована на формування здоров'язбережувальної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, є набуття у студентів знань, умінь і навичок здоров'язбережувальної діяльності; знань правил профілактики травматизму та надання першої медичної допомоги; вмінь застосовувати на практиці основні знання з фізіології, біомеханіки, морфології, психології, біохімії, теорії фізичного виховання для розвитку фізичних якостей, формування рухових умінь і навичок; готовності до зміцнення особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності та інших чинників здорового способу життя; здатність здійснювати організацію діяльності учнів з використанням різних видів та форм рухової активності.

Висновки./Conclusions. Дослідження за оцінкою студентів/майбутніх учителів фізичної культури випускного курсу визначило їх рівень готовності як високий і вище за середній з обізнаності з професійними функціями вчителя фізичної культури у впровадженні здоров'язбережувальної діяльності та знань з її впровадження і рівень готовності вище за середній у всіх випускників з організації навчально-виховного середовища у здоров'язбережувальній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко Д. Остополець І. Ортобіотика як інноваційна технологія навчання здоров'язбереженню особистості // Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 05 листопада 2021 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2021. С 25–29.

2. Брюханова Т. Впровадження здоров'язберігаючих технологій в процес професійно-педагогічної підготовки спеціалістів з фізичної культури та спорту. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2020, 189: С. 174–179.

3. Суханова Г., Купрєєнко М., Іваненко В. Готовність майбутніх учителів

фізичної культури до використання здов’язбережувальних технологій на уроках фізичної культури // Орликіана-2021: проблеми та перспективи сучасної освіти : матеріали наук.-практ. симп. (13 жовтня 2021 р.). / відповідальний за випуск к.філол.н. Грищенко О. В. Миколаїв, 2021. С. 258–261.

ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Котяш І. С.
аспірантка 3 курсу заочна форма навчання
Уманський державний педагогічний університет
імені П. Тичини
м. Дніпро, Україна

Введення. Питання щодо екологічної ситуації в Україні передбачає екологізацію освітнього процесу, що зможе забезпечити взаємодію людини з природою та навколишнім середовищем, сформує науковий екологічний світогляд та відповідальної природоохоронної поведінки починаючи з початкової ланки освіти.

Метою є формування природничо-екологічної компетентності учнів початкових класів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Матеріали та методи. Під час аналізу науково-педагогічної літератури, аспекти формування природничо-екологічної освіти у молодших школярів зазначаються у працях таких науковців: Т. Байбери, Н. Бібіка, Н. Коваль, В. Онопрієнко, Г. Пустовіта та багатьох інших. Вивчали процес запровадження *компетентнісного* підходу в освітній процес закладів вищої освіти такі науковці: Н. Бібік, О. Пометун, М. Вашуленко, С. Скворцова та інші.

Впровадження Нової української школи відбувається на основі компетентного підходу до навчання молодших школярів з природничих наук, та реалізується через дослідницький, що включає в себе особистісно орієнтовний та діяльнісний підхід та забезпечує розвиток ключових компетенцій:

- здатності до самонавчання;
- навичок орієнтації в інформаційних потоках;
- уміння бачити, усвідомлювати й розв’язувати проблему.

В Державному стандарті початкової освіти (2018) доповнені пріоритети у природничій галузі, а екологічна компетентність визначена, як одна з ключових, що включає усвідомлення основ екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства [2].

Метою природничої освітньої галузі є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі. [2].

Під час вивчення інтегрованого курсу відбувається становлення особистості та розвитку пізнавальної діяльності учнів при вивченні природничої освітньої галузі у процесі засвоєння екологічних та інтегрованих знань щодо природи, цілісної картини природничо-екологічної картини світу, становлення екологічного мислення та творчої самореалізації в різних сферах життєдіяльності.

Згідно навчальному плану Типової освітньої програми під керівництвом О. Савченко інтегрований курс «Я досліджую світ» викладається для кожного класу – 3 години на тиждень, а у Типовій освітній програмі під керівництвом Р. Шияна інтегрований курс «Я досліджую світ» викладається у першому класі – 7, у другому – 8, в третьому та четвертому класі – 7 годин на тиждень. [5].

Змістове наповнення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» містить систему практико-екологічних завдань, завдання природничого змісту, що сприяють розширенню світогляду учнів у системі «людина – природа» та для розвитку критичного мислення школярів. Також використовуються завдання з використанням різноманітних малюнків, схем, хмари слів, що сприяють для розвитку пам’яті, уваги та критичного мисленню. Практична складова включає

завдання природничо-екологічного змісту для забезпечення формування в учнів пізнавальної потреби до вивчення щодо проблем довкілля.

Проведення ранкової зустрічі в інтегрованому курсі можливе за допомогою різноманітних завдань та інтерактивних вправ, засобів навчання природничо-екологічного спрямування для молодших школярів.

Результати. Для формування уявлення щодо екологічного об'єкту потрібно використовувати різноманітні наочні посібники. Така діяльність використовується для конкретно-образного мислення учнів початкових класів. Організовуючи та проводячи дослідження щодо екологічного стану довкілля являється дуже цікавим та привертає увагу учнів.

Для кращого розв'язання природничо-екологічних завдань Нової української школи можливе через ефективність навчальних центрів у класній кімнаті – створення природничо-екологічного осередку, де проводиться різні види діяльності та дослідницька робота. Він містить різні навчальні, демонстраційні і роздаткові матеріали.

Ефективним засобом формування природничо-екологічної компетентності є проєктна діяльність. Виконання проєктів передбачає інтегровану дослідницьку і творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів під керівництвом учителя.

Здобувачі освіти засобами реалізації інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відкривають для себе світ природи, набувають досвіду її дослідження, шукають відповіді на запитання, спостерігають за навколишнім світом, експериментують та створюють навчальні моделі, виявляють допитливість та отримують радість від пізнання природи; опрацьовують та систематизують інформацію природничого змісту, отриману з доступних джерел, та представляють її у різних формах; усвідомлюють розмаїття природи, взаємозв'язки її об'єктів та явищ, пояснюють роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поводяться у навколишньому світі; критично оцінюють факти, поєднують новий досвід з набутим раніше і творчо його використовують для розв'язування проблем природничого характеру.

Висновок. На основі цього, можна зробити висновок, що невід'ємним компонентом в екологічній підготовці особистості молодшого школяра є природничо-екологічна освіченість. Природничо-екологічна компетентність передбачає формування знань в учнів про природу, способів пізнавальної екологічної діяльності та ціннісних орієнтацій в різних сферах життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Початкова школа № 9. 2010. С. 1 - 4.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf (дата звернення: 09.12.2021)
3. Концепція Нової української школи. URL: http: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainskahkolacompressed.pdf (дата звернення: 09.12.2021)
4. Лебеденко Ю. М. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти. Гуманізм та освіта : збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної. конференції. (Вінниця, 19-21 вересня 2006 р.). Вінниця, 2006. С. 93-95.
5. Типові освітні програми для 1-2 класу. URL: http: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy14klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf (дата звернення: 09.12.2021)
6. Чайковська Г. Б. Формування екологічної компетенції в майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*: серія: Педагогіка №3, 2010. С. 54–60.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНЗ ТА ЇХ СИСТЕМ: ОБЕРНЕНІ ЗАДАЧІ

Лимарєва Юлія Миколаївна,
канд. пед. наук, доцент
Воронова Ірина Віталіївна,
магістрант
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна

Вступ./Introductions. Актуальною проблемою навчання вирішенню задач з фізики у сучасних закладах загальної середньої освіти є систематичність використання «типових» задач. Їхньою перевагою є можливість засвоєння певних базових алгоритмів та їх застосування. Між тим, варто звернути увагу на усвідомленні знань з метою їх подальшого різнобічного застосування, коли є необхідність відійти від шаблону. Тому, спираючись на практичний досвід навчання здобувачів освіти вирішенню задач, доцільно акцентувати увагу на обернених задачах та їх використанні у навчальному процесі, що більшою мірою націлені на використання у профільних класах або під час організації індивідуальної роботи здібних учнів у різнорівневих колективах.

Мета роботи./Aim. На прикладі використання обернених задач за темою «Лінзи та їх системи» довести дидактичну необхідність та методичну доцільність використаня таких завдань у навчанні здобувачів освіти з різним рівнем навчальних досягнень.

Матеріали та методи./Materials and methods. Методами у даному дослідженні виступають: вивчення практичного досвіду роботи вчителів фізики в учнівських колективах різних рівнів та спрямування, спостереження та аналіз результатів поточного моніторингу.

Результати та обговорення./Results and discussion. Сучасна середня освіта все більше змінює основну мету навчання особистості. Переорієнтація змісту освіти на всебічний розвиток особистості з метою її функціонування у динамічному суспільстві вимагає від учнів свідомого підходу до набуття,

обробки, систематизації та застосування вхідної інформації. Система отриманих знань при цьому має відображати не окрему навчальну дисципліну, а усвідомлені навички самостійного набуття знань та їх практичного використання.

Зворотні (обернені) задачі у сучасному навчальному процесі з фізики в закладах загальної середньої освіти майже не використовуються або використовуються лише у профільних класах. За своєю суттю та рівнем складності вони націлені переважно на додаткову самостійну роботу учнів за власним бажанням, однак, не виключають можливості бути використаними як обов'язковий елемент навчального процесу (в урочній або позаурочній роботі).

Практика показує те, що вагомий дидактичний внесок таких задач особливо розкривається при вивченні тем, які є, порівняно з іншими, більш математизовані, що значно ускладнює формування у здобувачів освіти стійких навичок оперування навчальним матеріалом. Отже, вони важливі у формуванні цілісного сприйняття, засвоєння та практичного використання знань з окремої теми та фізики в цілому.

Виконання таких завдань вчить відповідальності, виховує силу-волі та допитливість, приборкує непосидючість, привчає до кропіткої праці, розширює знання, формує стійкі навички самоосвітньої діяльності.

Досвід роботи свідчить про те, що «Оптика» піддається вивченню досить складно незважаючи на її яскравість та кольоровість. Авжеж, не дарма існує вислів, що «Світло – найтемніша тема фізики». Обумовлений такий результат її щільним поєднанням з різними розділами математики та необхідністю просторового мислення. Виходячи із цього, для уникнення зазначеної проблеми, є необхідність знайти методи та прийоми вивчення теми засобами конкретного, предметного мислення.

Лінза при вивченні на уроках постає простим, зрозумілим та поширеним у побуті фізичним приладом. Разом із тим, формування навичок побудови зображень у лінзі, а тим більше у системі лінз, не видається простим завданням. Традиційне формування зазначених навичок дослідження зображень у лінзах та

їх системах відбувається завдяки вирішенню задачі типу «Побудувати зображення у лінзі (системі лінз)» або «Встановити яке зображення дає лінза (система лінз)?». Завдяки можливості широкого урізноманітнення систем лінз формування навичок відбувається успішно: алгоритм відпрацьовується до автоматизму.

Якщо ж акцентувати увагу на усвідомленні механізму отримання зображення, то виходить що має так само легко вирішуватися і обернена задача. Однак, цього не відбувається: механічне застосування «зворотного» алгоритму не дає правильного кінцевого результату в більшості випадків. Причиною тому є відсутність чіткого розуміння фізичної суті механізму процесів, що відбуваються при створенні зображення.

Розглянемо на прикладі теми «Дослідження лінз та їх систем» використання обернених задач та можливу доцільність у навчальному процесі. Наприклад, така задача:

На малюнках показано промінь падаючий на лінзу або систему лінз та промінь, що пройшов зазначену систему («результат» роботи лінз).

На основі аналізу поданих малюнків дайте відповіді на запитання:

1. *Якою може бути використана система лінз?*
2. *З яких саме лінз система може складатися, щоб можна отримати зображений результат?*

3. Яка мінімальна кількість лінз (можливо різних типів) може бути використана у досліді?

4. За якої умови використання послідовності лінз різних типів можлива ситуація зображена на малюнку?

5. Якими мають бути характеристики лінз та їх співвідношення у системі для ситуацій зображених на малюнках?

Системою задач передбачено, що впродовж пошуку відповіді:

- *на запитання 1 – 3* будуть встановлені типи лінз та їх послідовність у складі оптичної системи;

- *на запитання 4 – 5* будуть встановлені відносне розташування лінз та співвідношення між їх характеристиками (наприклад: оптична сила, фокусна відстань, відстань між оптичними центрами, радіуси кривизни поверхонь і т. ін.).

Запропоновані задачі передбачають варіативність моделювання підходів до пошуку можливих рішень.

Процес пошуку рішень, в більшості випадків, відбуватися методом «спроб та помилок». Складання системи лінз в ході вирішення задач здійснюється при цьому покроково: розташування однієї лінзи дає підстави зрозуміти яким чином піде промінь після заломлення, що в свою чергу, «натякає» на можливі варіанти використання наступної лінзи, її розташування та / або можливі співвідношення характеристик. Наприклад:

- послідовність лінз (збиральна, розсіювальна, збиральна, …);

- взаємне розташування (фокуси співпадають, фокус однієї співпадає з подвійним фокусом іншої, розміщення не принципове, лінзи по один (або різний) бік від спільного фокусу і т. п.);

- співвідношення характеристик (оптичні сили (або фокуси) рівні, відрізняються в N разів та ін.).

Так, у задачі за малюнком 3 результат можна отримати за допомогою двох збиральних лінз, фокуси яких є рівними та співпадають, а відстань між оптичними центрами дорівнює подвійній фокусній відстані (спільний фокус

знаходиться між лінзами).

Умова 3

Можливий розв’язок 3

У задачі за малюнком 2 результат можна отримати за допомогою збиральної та розсіювальної лінз, фокуси яких співпадають при розташуванні на ГОВ, при цьому фокусні відстані відрізняються вдвічі, а саме ***Fз/Fр=2***.

Умова 2

Можливий розв’язок 2

Шукаючи відповіді на обернені задачі, учні змушені вирішувати значно більшу кількість типових тренувальних завдань, що забезпечує краще розуміння практичності матеріалу. Разом із тим, у такий спосіб, формуються просторове мислення та навички проектної діяльності.

Висновки./Conclusions. Проведене дослідженя дає підстави

стверджувати, що обернені задачі є виправданими з методичної та дидактичної точок зору для використання у навчальному процесі при вивченні лінз та їх систем. Під час планування роботи з оберненими задачами слід враховувати, що вони вимагають більшого часу на виконання, а тому доцільно передбачити необхідність їх розгляду домашнього (індивідуального) завдання з подальшою вибірковою або прискореною перевіркою.

Для вчителя завдання такого типу розкривають можливості:

- урізноманітнювати завдання на основі базового;
- охоплювати увагою значний спектр завдань визначеного рівня складності;
- визначати рівень складності завдань як в умовах внутрішньої так і в умовах зовнішньої диференціації;
- визначати ступінь коректності подання завдань та пояснень;
- гнучкої організації самостійної роботи.

Обернені задачі у викладанні фізики як загальноосвітньої дисципліни є методично та дидактично виправданими в проекції на конкретний колектив або особистість. Максимально доцільними вони є при вивченні складних тем, роботі з графічною інформацією та під час організації індивідуальної роботи. А отже, мають активніше впроваджуватися у сучасний навчальний процес з фізики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барибіна О. В. Проблема практичних методів навчання (за сторінками підручників з педагогіки) / О. В. Барибіна // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. – Харків: ХДПУ ім.. Г. С. Сковороди, 2005. – Вип. 19. – С. 159 – 163.

2. Горденко Т. Елементи технології навчання як дослідження на уроках фізики / Т. Горденко / – Наукові записки. – Випуск 4. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім.. В. Винниченка, 2013. – С. 133 – 138.

3. Загальна фізика у прикладах, запитаннях і відповідях. Оптика :

навчальний посібник / В. Ф. Коваленко, І. М. Халімонова, Н. П. Харченко, В. М. Стецюк. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2012. – 447 с.

4. Загальна фізика. Оптика. Квантова фізика / І.М. Кучерук, В.П. Дущенко // К.: Вища шк., 1991. – 463 с.

5. Ненашев І. Ю. Фізика. Експрес-підготовка / І. Ю. Ненашев. – 7-ме вид., перероб. і доп. – К.: Літера ЛТД, 2015. – 304 с.

6. Савченко В. Ф. Методика навчання фізики в середній школі. (Загальні питання) / В. Ф. Савченко. – Чернігів : РВВ ЧДПУ, 2003. – 100 с.

7. Садовий А. І. Основи фізики з задачами і прикладами їх розв’язування. [Текст]: навч. посібн./ А. І. Садовий, Ю. Г. Лега – Київ: Кондор, 2008. – 382 с.

МОТИВИ ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ КУРСАНТІВ У ЛУГАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІМЕНІ Е. О. ДІДОРЕНКА

Лопатін Володимир Володимирович
Викладач кафедри зі спеціальної фізичної підготовк
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка
Афанасьєва Діана Євгенівна
курсантка 1 курсу факультету
«Право»
Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

Спорт - одне з улюблених занять майже кожної людини. За всієї його величезної соціальної значущості не можна не визнати, що мотивуюча основа занять спортом значною мірою лежить у сфері егоцентризму. Спортивна діяльність людини визначається її мотивами, цілями, інтересами, установками, бажаннями, поглядами, переконаннями та ін.

Фізична підготовка та спорт є одними з головних предметів бойової та професійно-посадової підготовки, важливою та невід'ємною частиною навчання та виховання курсантів. Мета фізичної підготовки полягає у забезпеченні необхідного рівня фізичної підготовки працівників поліції для ефективного виконання поставлених завдань у будь-який час та в будь-яких умовах. Проте сьогодні далеко не всі курсанти крім основних занять з фізичної підготовки займаються у спортивних гуртках та секціях. Така ситуація пояснюється особливостями мотиваційно-потребової сфери майбутніх офіцерів, наявністю чи відсутністю власного професійного плану розвитку тощо. [1]

З метою оптимізації процесу підготовки майбутніх офіцерів поліції було проведено дослідження мотивів зайняття спортом курсантів різних років навчання. У дослідженні використовувалася методика "Мотиви занять спортом" А.В. Шаболтас, яка включала 45 пар суджень. Досліджуваним

пропонувалося вибрати твердження, з якими вони згодні, і оцінити їхню значущість для себе.

Відповіді піддослідних систематизувалися за такими видами мотивів:

- Мотив емоційного задоволення - прагнення, що відображає радість руху та фізичних зусиль;
- Мотив соціального самоствердження – прагнення проявити себе, виявляється у цьому, що заняття спортом і досягнуті у своїй успіхи розглядаються і переживаються з погляду особистого престижу, поваги знайомими, глядачами;
- Мотив фізичного самоствердження – прагнення фізичного розвитку, становлення характеру;
- Соціально-емоційний мотив - прагнення до спортивних подій через їх високу емоційність, неформальність спілкування, соціальну та емоційну розкутість;
- Соціально-моральний мотив – прагнення успіху своєї команди, заради якого треба тренуватися, мати гарний контакт із партнерами, тренером;
- Мотив досягнення успіху у спорті – прагнення до досягнення успіху, покращення особистих спортивних результатів;
- Спортивно-пізнавальний мотив – прагнення до вивчення питань технічної та тактичної підготовки, науково-обґрунтованих принципів тренування;
- Раціонально-вольовий (рекреаційний) мотив - бажання займатися спортом для компенсації дефіциту рухової активності при розумовій (сидячій) роботі;
- Мотив підготовки до професійної діяльності - прагнення займатися спортом для підготовки вимог обраної професійної діяльності;

Цивільно-патріотичний мотив – прагнення спортивного вдосконалення для успішного виступи на змаганнях, підтримки престижу колективу, міста, країни. [2]

Аналіз результатів показав, що у курсантів різних років навчання мотиви

заняття спортом відрізняються за видом і силою виразності. Щодо стабільні позиції щодо всіх досліджуваних мотивів займає протягом усього процесу навчання мотив підготовки до майбутньої професійної діяльності. Такий результат можна пояснити системою професійного відбору, а також виділення високого рівня фізичної підготовки як професійно значущої якості офіцера.

У курсантів, систематично котрі займаються спортом і досягли певних результатів у цьому виді діяльності, найчастіше зустрічаються мотиви фізичного самоствердження, тобто. проявляється бажання розвиватися фізично, загартовувати свій характер, бути активним та здоровим.[3]

Отже, розглядаючи мотивацію як особливий вид поведінки, можна оптимізувати систему підготовки кадрів. Отримані під час проведення дослідження дані можна використовуватиме визначення умов, сприяють формуванню у курсантів позитивної мотивації до зайняттю спортом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юрчишин Ю. В. Стан та особливості мотивації курсантів до рухової активності оздоровчої спрямованості на сучасному етапі реалізації фізичного виховання.

2. Р. Т. Ратушний, А. М. Ковальчук, А. М. Петренко, Ю. С. Баран Фізичне виховання.

3. Сухих В. А. Психофізіологічна підготовка

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА - ОСНОВА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ПЕДАГОГІКИ

Максименко Олена Володимирівна
викладач педагогіки вищої категорії,
викладач-методист,
Комунальний заклад Бахмутський
педагогічний фаховий коледж
м. Бахмут, Україна

На сучасному етапі освітні процес характеризується наявністю протиріч між необхідністю надати майбутнім фахівцям таку якість знань, яка б відповідала сучасним вимогам і неможливістю використовувати традиційні шляхи їх надання, як то збільшення обсягу навчальної інформації на заняттях з фахової підготовки в педагогічному коледжі. Тільки поєднання традиційних і інноваційних технологій, втілення в освітній процес компетентнісного підходу надасть можливість досягти значних результатів у підвищенні якості знань студентів. Саме це сприятиме формуванню як професійної так і загальної компетентності молодих спеціалістів.

Метою роботи є визначення форм і методів впливу високо компетентного педагога-майстра на якість знань студентів педагогічного коледжу, засобів формування професійної компетентності у спеціалістів фахової передвищої освіти в процес викладання педагогіки.

Увесь процес викладання педагогічних дисциплін, від розробки програм, планування, створення навчально-методичного комплексу і до безпосередньої роботи зі студентом, групової чи індивідуальної, а також постійне підвищення педагогічної майстерності самого викладача, сприяє вирішенню цих завдань.

Підвищення кваліфікації й удосконалення професійної компетентності є постійним обов’язком викладача-професіонала, завдяки яким можливий творчий розвиток педагога і поступове зростання його майстерності.

Професійно компетентним педагога робить постійне прагнення до самовдосконалення і самонавчання. Цей процес обов'язковий, невід'ємний від професійної діяльності і складається з таких етапів:

- самоусвідомлення та прийняття рішення здійснювати процес самовдосконалення;
- планування та вироблення програми самовдосконалення;
- безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань, пов'язаних із роботою над самим собою;
- самоконтроль та самокорекція цієї діяльності.

Бездоганне вміння навчати студентів, плекати в них позитивні риси особистості, розвивати їхні творчі здібності та нахили є головним показником професіоналізму викладача. Таким чином, основним результатом освітнього процесу на заняттях з педагогіки стає формування компетентного випускника, який вміє здатного використовувати отримані знання в реальному житті, витримувати конкуренцію на ринку праці. Такого випускника може сформувати високопрофесійний викладач.

Вивчаючи проблему якості знань студентів з педагогіки, слід зазначити високий вплив професійної компетентності і педагогічної майстерності педагога на якість знань студентів**.** Глибокий аналіз ситуації допоміг зрозуміти, що рівень професіоналізму викладача впливає на результат і якість освіти. Визначаючи тактику досягнення мети, а саме – підвищення якості підготовки фахівців, ми ставимо питання «Що необхідно зробити, щоб рівень професійної компетентності педагога постійно підвищувався, щоб викладач був взірцем для студента, його найкращим мотиватором до навчання?»

Викладачем визначений покроковий процес підвищення професійної компетентності і майстерності, до якого віднесені такі види самоосвітньої діяльності:

- навчання на курсах підвищення кваліфікації, участь у вебінарах;
- організація творчих груп, проведення відкритих занять, предметних

тижнів.

- активна участь у роботі циклової комісії, Методичної ради коледжу педрадах, семінарах, науково-практичних конференціях, професійних конкурсах.
- організація дослідницької роботи, проектної діяльності.
- висвітлення ідей впровадження педагогічних інновацій у методичних розробках, рекомендаціях, навчальних посібниках.
- узагальнення і поширення власного досвіду у публікаціях, проведення майстер-класів, творчих звітів, консультацій у коледжі,ЗДО, ЗЗСО.

Також були визначені чинники, що викликають труднощі якісної підготовки студентів при вивченні педагогіки:

- специфіка предмету;
- слабкий контингент студентів;
- відсутність у студентів системи стійкої внутрішньої мотивації до навчання;
- низький рівень студентів в організації самостійної роботи;
- недостатня кількість навчально-методичної літератури;
- небажання студента прагнути до більш високої оцінки, що пояснюється урізанням стипендіального фонду (ставте нижчу, все рівно стипендії не буде);
- не достатній рівень комплексного, диференційованого, гнучкого й оперативного стимулювання до професійної освіти.

Щоб здійснювати якісну підготовку майбутніх фахівців необхідно:

1) проводити систематичний моніторинг якості знань студентів;

2) створити індивідуальну траєкторію професійного зростання кожного викладача, спрогнозувати програму само творення, саморозвитку та самореалізації, що сприятиме підвищенню якості знань;

3) змінити підходи щодо викладання дослідити вплив цих змін на рівень навчальних досягнень студентів, їхній розвиток та відношення до вивчення предмета;

4) робити ретельний відбір змісту теоретичних знань, індивідуалізації і психологізаціїнавчального процесу;

5) дотримання головного принципу ефективного управління: метою управлінської діяльності на кожному рівні управління є створення умов тими, хто управляє, для успішної діяльності тих, ким управляють.

Педагог-майстер повинен, перш за все, дотримуватись таких порад:

1) ретельна підготовка до кожного заняття – перегляд теорії, практичних завдань, ситуацій;

2) обов'язкове створення презентацій і використання лекцій - візуалізацій до кожної теми;

3) перегляд матеріалу в Інтернеті і використання елементів змішаного навчання – вхід в мережу саме на заняттях, безпосередня демонстрація відео, картин, музики - матеріал завжди новий, сучасний, цікавий – тому студенти прийдуть на заняття не тому, що так треба, а тому, що цікаво, сучасно і жваво;

4) велика кількість індивідуальних занять зі студентами, що відстають у навчанні;

5) головна риса - особиста увага студенту, нічого і ніхто не повинен відволікати викладача від викладання.

Запорукою якісного навчання впровадження ігрових інтерактивних технологій, сформованість інформаційної компетентності, про що доповість у своєму виступі.

Використання інноваційних технологій є також дієвим засобом педагога майстра з підвищення якості знань і формування професійної компетенції студентів. Під час вивчення дисципліни використовуються такі технології навчання: особистісно орієнтоване, проблемне, розвивальне, розвитку критичного мислення, проектні, ігрові технології та колективного творчого виховання, цифрові технології. Викладач активно використовує нестандартні форми проведення навчальних занять, а саме: лекцій - візуалізацій, заняття-конференція, ділова гра, круглий стіл, заняття-суд, заняття-звіт, заняття за моделлю «перевернутий клас» та ротаційною моделлю.

Цікавим і дієвим засобом є використання системи перевернутих занять:

студентам дається домашнє завдання – опрацювати лекцію з теми «Робота ЗДО з сім'єю», або «Система освіти». Лекція роздрукована (тим, у кого нема гаджетів), або знята на мобільний телефон чи планшет. Дома – обов'язково робота з зошитом (короткий конспект) і вивчення матеріалу, на занятті ж - обговорення змісту, аналіз.

Активізує інтерес студентів до занять використання форми змішаного навчання: викладач на заняттях пропанує деякі питання, терміни опрацювати в Інтернеті, застосовує групову форму роботи або індивідуальні завдання. Результат – працюють навіть ті, хто не проявляв зацікавленості до навчання. Теми «Основні педагогічні поняття» і «Система педагогічних наук» студенти вчать за методикою змішаного навчання по підгрупам – одні – за підручником, інші – в Інтернеті, потім обмінюємось інформацією – це цікаво, незвично, сучасно. Використовується технологія STEM – освіти: студенти дошкільного відділення створюють фільми – казки з екологічного, валеологічного, морального виховання для проведення занять на педагогічній практиці в дитсадку.

Під час вивчення педагогіки практикуються відео спостереження за освітньою педагогічною діяльністю. Так, на заняттях робиться відеозапис з означеної теми, знятих у ситуаціях імітування. Потім він стає предметом групового обговорення, що розвиває у студентів рефлексію, самооцінку, сприяє зворотному зв'язку між викладачем і студентом.

Під час дистанційного навчання педагог адаптує навчальний матеріал, опанувала системи організує дистанційне навчання, адаптує методику викладання і навчальні комплекси згідно вимог сучасності, опанувала базові платформи Google Класс. На платформі Online Test Pad викладач розробила і активно використовує систему тестових завдань для перевірки знань студентів. На освітній платформі LearningApps розроблений блок завдань для контролю. Це урізноманітнило систему оцінки знань на заняттях з педагогіки.

Викладач веде особистий блог на Національній освітній платформі

«Всеосвіта», де висвічує цікаві фрагменти роботи студентів, їх підготовку і участь у науково-практичних конференціях, дає методичні поради педагогам, рекомендації батькам.

Компетентного педагога-майстра виділяє широкий спектр сучасних методів, які використовуються під час освітнього процесу: метод критичного мислення, пошуково-дослідницький метод, метод кейсів, розмаїття методів інтерактивного навчання.

Таким чином, узагальнення теоретичних надбань та практичного досвіду, постійна робота над розвитком і вдосконаленням своєї професійної компетентності і педагогічної майстерності, опановування новітніх технік і технологій навчання, зміна тактики роботи зі студентами, створення ситуації успіху, вміння не нав'язувати знання, а знаходить шлях до їх активного засвоєння, виклик позитивних емоцій у процесі навчання,формування у студентів навичок самостійної роботи, підвищення мотивації до навчання є дієвим засобом формування конкурентоспроможного сучасного фахівця.

Професія викладача – це щоденне навчання, щохвилинна праця над підвищенням рівня своєї професійної компетентності і тільки справжній, творчий майстер здатний зростити покоління нових педагогів, небайдужих своєї справи, щиро люблячих дітей, високопрофесійних і компетентних вчителів і вихователів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1.Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т. Ю./ Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник.–Х.:Вид-во НФаУ, 2009.– 140 с.

2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч.посіб. Київ: «Академія», 2006.

3. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І.А. Зязюна. Київ, 2004

4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ, 2006.

5. Якса Н. В. Міжкультурна взаємодія суб’єктів освітнього процесу: навч. посіб. Житомир, 2007.

6. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя. Харків: Вид. група «Основа», 2006.

7. Закон України «Про освіту» від 16.07.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

ВЛИЯНИЕ ПЛИОМЕТРИКИ НА РАЗВИТИЕ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Наумец Евгений Александрович
Войтенко Оксана Анатольевна
Пысьменнык Оксана Викторовна
старшие преподаватели
Киевский национальный університет
строительства и архитектуры
г. Киев, Украина

Аннотация: рассмотрены особенности физической подготовки студентов неспортивных вузов. Разработаны и внедрены в тренировочный процесс уникальные комплексы плиометрических упражнений, направленных на развитие взрывной силы, ловкости и скорости перемещения. Дана оценка влияния применяемых средств на уровень физической подготовленности студентов.

Ключевые слова: студенты, плиометрика, плиометрические упражнения, физические качества.

Введение. Система физического воспитания студентов высших учебных заведений представляет собой процесс, в котором тесно взаимосвязаны занятия по профессиональному образованию и физической подготовке. Преподаватели, организующие тренировочный процесс студентов, специализирующихся в игровых видах спорта, испытывают определенные трудности в планировании спортивной подготовки, так как не располагают достаточным бюджетом времени. В области спортивной тренировки студентов вузов технического профиля Украины остаются некоторые неопределенности в теоретическом и методическом плане. Для специалистов, работающих со студенческими командами, крайне мало научно обоснованной методической информации.

На наш взгляд, искать пути в совершенствовании физической подготовки студентов вузов технического профиля Украины, специализирующихся в

спортивных играх, нужно в области применения плиометрических упражнений.

Основополагающие принципы «плиометрики» прослеживаются в ударном методе спортивной тренировки проф. Ю.В. Верхошанского. Разработанные в конце 60-х годов прошлого века прыжковые упражнения, выполняемые в интенсивном режиме, применялась в тренировочном процессе советских легкоатлетов [1]. Плиометрические упражнения направлены на развитие быстроты, силы, мощности и подразделяются на три фазы последовательного воздействия на студента-спортсмена:

1) изометрическую – длина мышцы не изменяется под воздействием внешней силы; 2) концентрическую – укорачивание мышцы; 3) эксцентрическую - удлинение мышцы.

Залогом эффективного выполнения плиометрических упражнений является нахождение в каждой из фаз минимально возможного количества времени. Все движения должны быть быстрыми с максимальным использованием силового потенциала.

В современной практике подавляющее большинство специалистов используют плиометрику для развития прыгучести и скорости перемещения. В Украине наибольшую популярность имеют такие виды спорта, как футбол, баскетбол, хоккей, где основной целью ставят развитие нижних конечностей. Это подтверждается публикациями в данной области зарубежных авторов, например, в работах [2, 3]. В США существует такое понятие, как «Overheadthrowing athlete», определяющее спортсменов, которые выполняют броски спортивного снаряда поверх головы. Игроки в американский футбол и бейсбол относятся к данной группе. Как следствие, за рубежом проблемы, связанные с развитием физических качеств в данных видах спорта обсуждаются довольно активно. Применение плиометрических упражнений для развития мощности броска, например, в бейсболе является одним из методических подходов, применяемых зарубежными специалистами [4, 5]. Исследования доказывают, что использование плиометрики положительно влияет на предупреждение травм, связанных с выполнением броска поверх плеча [6]

В настоящее время плиометрические упражнения подразумевают не только прыжковые и беговые упражнения, но и различные вариации «отжимания», «подтягивания», а также применение медицинболов для развития скоростно-силовых качеств [4].

Гипотеза исследования: на наш взгляд, внедрение комплексов упражнений, состоящих из упражнений с собственной массой тела и медицинболами, с использованием ударного метода, позволит студентам, специализирующимся в игровых видах спорта, эффективно достигать нужных физических кондиций. Преимущество плиометрических тренировок в том, что для успешного развития и совершенствования необходимых физических качеств достаточно применять их до трех раз в неделю, что соответствует количеству тренировочных дней студенческой команды.

Цель исследования: оценить эффективность комплекса плиометрических упражнений на уровень общей и специальной физической подготовленности студентов технических вузов Украины, специализирующихся в игровых видах спорта.

Материалы и методы. Сущность плиометрических тренировок сводится к следующему.

Плиометрика или плиометри — это тренировки, состоящие из прыжковых движений. Плиометрика используется легкоатлетами для улучшения спортивных результатов, которые требуют скорости, быстроты и выносливости. Также применяется боксерами, в паркуре и других направлениях, требующих взрывной силы и большой скорости.

Главное тренируемое качество: взрывная сила или реактивная реакция.

Результаты исследования показали, что плиометрический или взрывной способ выполнения упражнений эффективен для повышения максимальной силы и функциональной способности мышц. Этот метод увеличивает силу, помогая нервной системе «включить» и активизировать тренируемые мышцы.

Плиометрика иногда используется в фитнесе и бодибилдинге, однако эффективность для формирования фигуры оценивается как низкая. Эти

упражнения помогают мышцам развивать наибольшее усилие за наименьший возможный промежуток времени, при этом незначительно влияют на состав тела.

Описание методики. Плиометрика, или изначально "ударный метод" был разработан Юрием Верхошанским для тренировок сборной Советского Союза в конце 1960-х - начале 70-х годов. Наблюдая за механикой прыжков и бега, он обнаружил, что для этих занятий характерно приложение очень большого усилия за короткий отрезок времени (при прыжке контакт с землёй длится 0,2 секунды, при беге - 0,1 секунды), из чего был сделан вывод, что для улучшения показателей нужно развивать способность атлета очень быстро совершать большое усилие. Прыжок в глубину был выбран им как упражнение, лучше всего воспроизводящее этот кратковременный контакт с землёй.

Центральным упражнением ударного метода является прыжок в глубину с определенной высоты (обычно 50-70 см) с немедленным выпрыгиванием вверх. Крайне важно то, что приземление и выпрыгивание производится очень быстро, за 0,1-0,2 секунды.

Механика глубокого прыжка такова: при падении спортсмена с высоты он набирает кинетическую энергию, и при приземлении мышцы бедра и голени выполняют эксцентрическое сокращение для того, чтобы затормозить падение. Эксцентрическое сокращение на мгновение сменяется изометрическим (без движения), которое тут же сменяется концентрическим сокращением, когда спортсмен выпрыгивает вверх.

Техника обычного прыжка не отличается от техники взрывного прыжка. Однако обычные прыжки отличаются от взрывных более долгим контактом с землёй. Так, частой ошибкой новичков при прыжке в глубину является то, что спортсмен слишком глубоко приседает при приземлении, и быстрый переход от эксцентрического к концентрическому сокращению мышц не происходит. Тогда упражнение тренирует не взрывную силу, а просто способность прыгать.

Результаты и обсуждение. Основой тренировки служат всего несколько упражнений, имеющих различные авторские вариации, но по сути одинаковых:

1) Прыжки на ногах (для легкоатлетов); 2) Прыжковые отжимания от пола (трицепсы и грудные - для боксеров и других боевых направлений); 3) Подтягивания на перекладине (мышцы спины); 4) Перекидывание тяжелых предметов друг другу (поясничные мышцы и мышцы кора). Часто в качестве отягощения используется Медбол (тяжелый мяч, заполненный песком).

Продолжительность тренировки. Общая продолжительность тренировки должна составлять 45 минут, из которых 10 минут – обязательная разминка в начале тренировки, и 5 минут – заминка по завершению. В качестве завершения тренировки можно использовать бег (примерно 400 м в среднем темпе). Упражнения выполняются друг за другом в указанном порядке без перерыва. После завершения первого цикла следует двухминутный перерыв, затем цикл повторяется. За время тренировки необходимо пройти цикл дважды. В неделю рекомендуется 2 тренировки.

Как новичкам, так и продвинутым, рекомендуется выполнять каждое из упражнений программы в течение 40-60 секунд. Учитывая, что количество повторений зависит в первую очередь от знания техники, новички смогут выполнить намного меньше повторов.

Взрывные упражнения и гормональная система. На сегодняшний день можно найти лишь небольшое количество исследований, которые говорят о влиянии плиометрики на силу и мощность.

Ученые утверждают, что положительный эффект плиометрических упражнений заключается в секреции анаболических гормонов. В частности, были исследования, которые показали, что выпрыгивания из приседаний стимулируют гормональную систему особенно сильно.

Ученые из университета AUT в Новой Зеландии провели исследовании о влиянии комбинированной тренировки ног на гормональный фон. В исследовании принимали участие 16 регбистов, которые выполняли 1 из 4 кругов упражнений на ноги в перекрестной манере - «мощность-мощность», «мощность-сила», «сила-мощность» и «сила-сила». Каждый из спортсменов выполнил один из таких кругов дважды в течение 4 недель. Таким образом,

спортсмены выполнили по 8 тренировок. Круг на «мощность» состоял из выпрыгиваний со штангой на плечах в трех подходах на 3 повторения с весом в 50% от одноразового максимума. Силовой круг состоял из трех подходов на три повторения в упражнении «приседания на коробку» с максимальным для трех повторений весом. Отдых между подходами составлял 3 минуты. Отдых между кругами 4 минуты. Ученые брали анализы слюны до, во время и сразу после тренировки. Максимальный гормональный отклик вызвала тренировка «сила-мощность» -уровень тестостерона вырос на 13%, уровень кортизола на 27%. Тренировка «мощность-мощность» дала следующие показатели - тестостерон - +10%, кортизол - +29%. Остальные комбинации упражнений не показали значительных изменений. Данное исследование доказывает, что последовательность выполнения упражнений влияет на гормональный фон. Выполнение плиометрических упражнений после тяжелой силовой тренировки вызывает наибольший гормональный выброс в организме.

Плиометрические упражнения и методика. Плиометрические упражнения– это метод тренировки тела, направленный на развитие взрывной силы. Многие используют плиометрику, чтобы улучшить свою "прыгучесть", но плиометрика так же может быть использована и для тренировки мышц верхней части тела. Преимущества плиометрических упражнений активно используются во многих видах спорта, где нужна взрывная сила (лыжи, спринт), а так же там, где нужны активные прыжки (баскетбол, волейбол и т.д.).

С древних времен спортсмены занимались поиском методик, позволяющим им бегать быстрее, прыгать выше и метать дальше. Мощность является важнейшим аспектом, необходимым для достижения указанных целей. Прирост силы может быть трансформирован в мощность только при условии использования специфической тренировки мощности. Вероятно, одной из самых успешных методик тренировки мощности является плиометрическая методика.

Плиометрическая методика подразумевает использование упражнений, в результате которых происходит цикл растяжки-укорочения или

миостатический рефлекс на растяжение. При выполнении данных упражнений нагрузка на мышцы осуществляется во время быстрых эксцентрических сокращений (растяжение), за которыми немедленно следуют концентрические сокращения (укорочение). Результаты исследований показали, что если перед сокращением происходит быстрое растяжение мышцы, то она сокращается с большей скоростью и мощностью (Верхошанский, 1997). Например, за счет понижения центра тяжести для выполнения толчка или замаха клюшкой для гольфа спортсмен быстро растягивает мышцы, что приводит к более мощному их сокращению.

Основой плиометрического действия является рефлекс на растяжение, источником которого служит спинной мозг. Основной целью данного рефлекса является ограничение растяжения мышц для того, чтобы не допустить чрезмерного растяжения. Плиометрическое действие выполняется на основе рефлексного сокращения волокон мышц в результате их быстрого растяжения. Фактически, когда существует вероятность слишком сильного растяжения или надрыва, рецепторы направляют проприоцептивные нервные импульсы в спинной мозг. Затем, данные импульсы возвращаются к рецепторам, в результате чего происходит тормозной эффект, предотвращающий дальнейшее растяжение волокон мышц и инициирующий мощное сокращение мышц.

Таким образом, основой плиометрических упражнений являются сложные нервные механизмы. Происходит адаптация нервной системы спортсмена, что приводит к росту силы и мощности во время спортивной тренировки. На самом деле, как было указано ранее, за счет нервных адаптаций может быть повышена сила мышц без увеличения их размера.

При использовании плиометрической методики происходят мышечные и нервные изменения, которые способствуют выполнению более быстрых и мощных движений. Центральная нервная система управляет уровнем силы, генерируемым мышцами, за счет изменения активности мышечных двигательных единиц; при необходимости воспроизведения более высокого уровня силы задействуется большее количество двигательных единиц, которые

работают быстрее. В данной ситуации улучшение результатов электромиографии, полученных после выполнения тренировочной программы, свидетельствует о трех вещах: произошло задействование большего количества двигательных единиц, двигательные единицы работали с большей скоростью или имела место определенная комбинация указанных реакций. В качестве преимуществ плиометрической тренировки можно выделить повышение активизации быстросокращающихся двигательных единиц и, что еще более важно, увеличение скорости их работы.

Сократительные элементы мышц - это мышечные волокна; тем не менее, также существует так называемый последовательный упругий компонент, который образуется определенными несократительными элементами. При растяжке последовательного упругого компонента во время эксцентрического сокращения мышцы вырабатывается потенциал упругости, механизм которого аналогичен свойствам сжатой пружины. Благодаря этому увеличивается объем энергии, генерируемой мышечными волокнами, и указанная синергия проявляется при выполнении плиометрических действий. Когда происходит быстрая растяжка мышцы, последовательный упругий компонент также растягивается и сохраняет определенную часть силы нагрузки в виде потенциальной энергии упругости. Высвобождение сохраненной энергии упругости происходит во время концентрической фазы сокращения мышц, запускаемого миотатическим рефлексом. Во время плиометрической тренировки более мощное и быстрое сокращение мышцы осуществляется на базе положения предварительной растяжки, при этом, чем быстрее произошла предварительная растяжка, тем мощнее будет концентрическое сокращение. Очень важную роль играет правильная техника. Приземление должно выполняться со слегка подогнутыми коленями для того, чтобы не произошло травмы коленных суставов. Сокращение с укорочением мышцы должно происходить немедленно после завершения фазы предварительной растяжки. Переход от фазы предварительной растяжки должен быть плавным, непрерывным, его следует осуществить как можно быстрее. Более

продолжительное время контакта означает, что спортсмен ощущает утомление, вызванное многократными реактивными тренировками.

Выводы

1. **Результаты плиометрической тренировки приведены ниже:** 1) быстрая мобилизация повышенного уровня иннервации мышц; 2) задействование большинства, если не всех, двигательных единиц и соответствующих мышечных волокон; 3) повышение скорости работы двигательных нейронов; 4) трансформация силы мышц во взрывную мощность; 5) тренировка нервной системы таким образом, чтобы она реагировала на удлинение мышцы с максимальной скоростью, в результате чего развивается способность спортсмена укорачивать (сокращать) мышцу с большой скоростью и максимальной мощностью; 6) повышение взрывной силы с небольшим ростом объема мышц в результате увеличения средней площади поперечного сечения быстросокращающихся волокон, что приводит к повышению результативности на нервно-мышечном уровне; 7) блокировка сухожильного органа Гольджи, которая может привести к повышению напряжения и активизации мышц при приземлении, в результате чего обеспечивается более мощное сокращение мышц. Как следствие, повышается выработка энергии.

2. Спортсмен может прогрессировать быстрее за счет использования плиометрических тренировок с различными уровнями интенсивности, если он обладает многолетним опытом силовых тренировок, который, помимо прочего, поможет предотвратить травмы. Кроме того, с целью разработки силовой базы и развития способностей амортизировать нагрузку плиометрические упражнения следует также внедрять при тренировке детей. Тем не менее, данные упражнения следует выполнять в течение нескольких лет с соблюдением принципа последовательного увеличения нагрузки. В действительности, терпение и качественное планирование повышения нагрузки являются ключевыми элементами данного подхода.

3. Для правильного применения нагрузки во время работы с детьми на протяжении первых нескольких лет, например, с 14 до 16 лет, следует

использовать плиометрические упражнения низкой интенсивности (уровень 5 и 4). По истечении данного периода можно вводить более сложные реактивные прыжки (уровень 3). В течение указанного долгосрочного периода работы с повышением нагрузки тренеры должны учить молодых спортсменов правильному выполнению плиометрических техник, используя скачки и шаги, составляющие тройной прыжок, в качестве основы плиометрической тренировки.

4. Плиометрические упражнения и по сей день являются предметом дискуссий. Первым спорным вопросом является величина силы, которую требуется развить перед тем, как приступить к плиометрическим упражнениям. Некоторые авторы определяют безопасный уровень как возможность выполнять полуприсед с нагрузкой, в два раза превышающей вес тела спортсмена, но данный стандарт может применяться только к плиометрическим упражнениям уровня 1 (т.е. высокой интенсивности). Другие авторы обращают внимание на тип тренировочной поверхности, используемое оборудование и необходимость применения дополнительного веса (например, утяжеленных жилетов или утяжеленных поясов, надеваемых на талию и голеностоп) при выполнении данных упражнений. Если на начальной стадии этапа общей подготовки проблемным вопросом являются травмы, упражнения следует выполнять на мягкой поверхности, например, на траве, мягкой земле или мягком полу. Тем не менее, несмотря на то, что данная мера предосторожности может подойти для новичков или спортсменов, которые только начинают подготовку, в целом, использование мягкой поверхности может ослабить рефлекс растяжения; реактивность нервно-мышечной системы достигается только за счет работы на твердом полу. Таким образом, спортсменам, обладающим большим опытом занятий спортом и/или силовых тренировок, следует использовать твердую поверхность, в особенности начиная с этапа специфической подготовки.

5. При выполнении плиометрических упражнений не следует использовать штанги, гантели или дополнительный вес, накладываемый на

талию или голень спортсмена. Применение дополнительного веса приводит к снижению реактивности нервно-мышечной системы в результате замедления времени сопряжения (переход от эксцентрического действия к концентрическому действию) и, что еще более важно, замедлению непосредственного концентрического действия. Таким образом, несмотря на то, что подобная перегрузка может привести к росту силы, она снижает скорость сокращения и эффект пружины. Если требуется повышение эксцентрической нагрузки, его можно обеспечить за счет прыжков в глубину с высокой тумбочки.

6. Для правильного планирования плиометрических тренировок специалистам следует знать о том, что упражнения различаются с точки зрения уровня интенсивности и классифицируются по различным группам для обеспечения оптимального процесса постепенного увеличения нагрузки. Уровень интенсивности находится в прямой зависимости от высоты или длины выполняемого упражнения. Высокоинтенсивные плиометрические упражнения, такие как прыжки в глубину или спрыгивания с отталкиванием, приводят к большему напряжению в мышцах, в результате чего происходит активизация большего количества двигательных единиц для выполнения действия или сопротивления силе гравитации.

7. При внедрении плиометрических упражнений в программу тренировок должны учитываться следующие факторы: 1) возраст и уровень физического развития спортсмена; 2) навыки и техники, используемые в составе плиометрических упражнений; 3) основные факторы результативности вида спорта; 4) энергоемкость вида спорта; 5) этап тренировок в составе годового плана; 6) необходимость для молодых спортсменов соблюдать методологическое увеличение нагрузки в течение продолжительного периода времени (от двух до четырех лет), начиная с низкой интенсивности упражнений (уровни 5 и 4) и переходя сперва к средней интенсивности (уровень 3), а затем к высокой интенсивности (уровни 2 и 1). Несмотря на то, что выполнять плиометрические упражнения весело и интересно, при этом требуется высокий

уровень концентрации, и они лишь кажутся тяжелыми и сложными. В случае недостаточной дисциплинированности при определении нужного момента для выполнения каждого упражнения может оказаться, что спортсмен выполняет высокоинтенсивные упражнения без должной подготовки. В таких ситуациях причиной травм или чувства физиологического дискомфорта не являются сами плиометрические упражнения, а недостаток знаний у тренера и неправильное применение данных упражнений. Пять уровней интенсивности помогают тренерам разработать план, в состав которого будут входить соответствующие упражнения и будет обеспечиваться правильный, устойчивый и надежный механизм постепенного повышения нагрузки с использованием перерывов на отдых достаточной продолжительности. Для всех пяти уровней интенсивности постепенное увеличение нагрузки обеспечивается в течение продолжительного периода времени. Для эффективной адаптации связок, сухожилий и костей молодого спортсмена необходимо, чтобы упражнения низкой интенсивности присутствовали в программе тренировок в течение двух-четырех лет. За счет этого обеспечивается постепенная подготовка частей тела спортсмена, выполняющих роль амортизаторов - позвоночника и бедер.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Верхошанский Ю.В. Основы специальной силовой подготовки в спорте. 2-е изд., перераб. и доп. М., 1977. 257 с.

2. Адамчик Я.Г. Оценка эффективности разминки с использованием плиометрических упражнений и упражнений с прогрессивным сопротивлением на выбранные биохимические и физиологические параметры нижних конечностей // Теория и практика физической культуры. 2013. № 4. С. 95–99.

3. Струганов С.М., Бакин А.В., Иванов А.К. Повышение физической подготовленности курсантов и слушателей МВД России посредством плиометрических упражнений // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2017. № 4 (71). С. 88–93.

4. Effects of high-volume upper extremity plyometric training on throwing velocity and functional strength ratios of the shoulder rotators in collegiate baseball players / A.B. Carter [et al.] // The Journal of strength & Conditioning research. 2007. T. 21. №. 1. P. 208–215.

5. Tamborra S. Complete conditioning for baseball. Champaign: Human Kinetics, 2007. 272 p.

6. Speed and agility training for baseball/softball / M. Magrini [et al.] // Strength & Conditioning journal. 2018. T. 40. №. 1. P. 68–74.

МЕТОДИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ (ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ)

Павленко Елена Алексеевна,
доктор педагогических наук, доцент,
профессор кафедры социальной работы,
Рыжкова Анастасия Владимировна,
магистрантка, ФМТДР
Днепровский национальный университет
имени Олеся Гончара
г. Днепр, Україна

Вступ./Introductions. Университетское образование имеет все возможности для формирования методической культуры будущего специалиста социальной работы как важной характеристики профессионализма, чтобы в дальнейшем успешно осуществлять методическую деятельность. Для этого необходим механизм обеспечения методического роста каждого студента, которого следует привлечь к активной методической деятельности, помочь достичь положительной динамики роста уровня его методической культуры через реализацию целей и выполнения задач, которые постоянно усложняются и влияют на накопление его методического опыта. Успешность этого процесса обусловлена тем, насколько четко студенты представляют себе конечный продукт методической подготовки посредством положительной динамики роста уровня их методической культуры.

Цель./Aim. Определить и обосновать функциональные компоненты методической деятельности. Показать взаимосвязь, взаимозависимость между успешностью методической деятельности и сформированным высоким уровнем методической культуры специалиста социальной работы.

Материалы и методы./Materials and methods. Методы исследования включают использование методов: анализа, синтеза (при исследовании,

обобщении научных источников); эмпирические методы: наблюдение, анкетирование, экспертный опрос, диагностирование определения уровня сформированности методической культуры будущих специалистов социальной работы и др.

Анализ научной литературы свидетельствует об усиленном внимании исследователей к методической деятельности, методической подготовке будущего специалиста социальной работы, взаимосвязи методической культуры и методической деятельности в условиях университетского образования. Исходными положениями для нас являются работы ученых, которые исследовали проблемы методической деятельности, методической подготовки (Е. Зеер, Н. Истомина, Н. Кузьмина, Т. Матвиенко, Е. Павленко и др.). Взаимосвязь методической культуры и методической деятельности, успешности методической деятельности отражены в работах ученых: Н.Батурина, Т. Бережной, А. Карачевцевцевой, И. Княжевой, Р. Примы, Е. Павленко и др.

Мы определяем «методическую деятельность», как самостоятельный вид профессиональной деятельности, который объединяет в себе разнообразную по видам и содержанию методическую деятельность; направлен на организацию методической работы; разработку методического обеспечения; совершенствование технологии социальной работы (с учетом современных требований науки и практики); повышение уровня собственной квалификации, профессиональной, личностной самоорганизации и самообразования специалиста социальной роботы. По нашему мнению «методическая культура проявляется двойственно: с одной стороны, она является идеальной конструкцией, отражающей представление социального работника об организации и осуществлении методической деятельности, свидетельствует о готовности социального работника к полноценному участию в методической деятельности. Предполагает наличие устойчивых интересов, ценностных ориентаций, методических компетенций в сфере профессиональной деятельности социального работника, а с другой стороны, является мерой и

способом его творческой самореализации в методической деятельности» [1,с.270].

Именно наличие у специалиста социальной работы высокого уровня методической культуры позволит успешно и эффективно осуществлять методическую деятельность. Методическую культуру специалиста социальной работы невозможно сформировать, не включив его в разнообразную по видам и содержанию методическую деятельность. В свою очередь, методическая деятельность выступает как основная форма становления, реализации и развития методической культуры специалиста социальной работы. Любой существенный результат профессиональной методической деятельности оказывает влияние на становление и развитие методической культуры специалиста. В процессе методической деятельности осуществляется обновление ценностей, совершенствование образцов культуры будущего специалиста социальной работы, меняются его качественные и количественные характеристики.

Мы считаем, что методическая культура – это сложное личностное образование, которое является интегрированным показателем и условием эффективной профессиональной методической деятельности, высшей формой активности, самостоятельности, творческой деятельности социального работника в соответствии с общекультурными нормами и ценностями.

Содержанием методической культуры социального работника это система методических знаний и умений, методических компетенций, профессиональных качеств личности, сочетающая в себе функциональные (функции) и структурные компоненты. Методические функции социального работника пронизывают все содержание его методической деятельности и предопределяют специфику структурных компонентов методической культуры. Уровень методической культуры оказывает положительное влияние на реализацию функций социального работника в повышении эффективности методической деятельности. Эти функции взаимообусловлены, взаимодополняемы и определяют профессиональное поведение социального

работника, степень усвоения и качество выполнения операций, действий в ходе осуществления методической деятельности. Функции методической деятельности, которые мы выделили, раскрывают процессуальную сторону методической культуры социального работника. Охарактеризуем выделенные функции. *Образовательная функция* методической деятельности направлена на сознательное овладение будущим специалистом социальной работы теорией, системой профессионально-методических знаний, умений, навыков, социальным опытом в интересах личности и общества; развитие интеллекта и способностей будущего специалиста.

Воспитательная функция отражает область воспитательной профессиональной деятельности будущего социального работника, предусматривает убеждения, мотивы, ценности, нормы поведения в отношении личностного окружения и окружающего социума, связанная с духовным развитием личности.

Развивающая функция методической деятельности состоит в том, что на основе усовершенствования и активизации методических знаний, умений будущего специалиста социальной работы одновременно развиваются его профессиональное мышление, память и речь, психолого-педагогические умения и способности. И это все в комплексе оказывает положительное влияние на организацию методической подготовки будущего социального работника в системе университетского образования.

Формирующая функция осуществляется на основе «биологических и социальных закономерностей становления личности. В основе формирования личности лежат наследственные качества, обуславливающие индивидуальные физические и психические свойства. Дополняют формирующее влияние на личность социальные факторы, условия образовательного окружения, являющиеся основой функционирования личности в методической сфере деятельности» [3, с. 70].

Социокультурная функция методической деятельности специалиста социальной работы включает культурную трансмиссию – механизм,

посредством которого осуществляется передача накопленного опыта и знаний субъектами образования. Она также включает процессы инкультурации (вхождение субъекта образования в культуру своего народа) и социализации (вхождение индивида в общество, в его социальную структуру и структуру личности) и требует от специалиста социальной работы отношения к тому, кого он учит, оказывает помощь, как к субъекту, способному к социокультурному развитию и изменению; предусматривает отношение будущего специалиста социальной работы к образованию, как к социокультурному процессу, движущими силами которого является диалог и сотрудничество участников в достижении целей, их творческого самовыражения.

Ориентационная функция методической деятельности реализуется через определение ценностных ориентаций, позволяет осуществлять ориентировку в мотивационной сфере тех, кого социальный работник обучает и помогает им в поиске необходимых знаний, формировании качеств личности, адекватных путей решения различных профессиональных и жизненных ситуаций.

Организационная функция методической деятельности связана главным образом с привлечением тех, кому специалист социальной работы оказывает помощь, к взаимному сотрудничеству в намеченной работе в достижении определенной цели, вариативности путей выхода из сложной ситуации. Данная функция реализуется через налаживание различных видов деятельности с теми клиентами, которым оказывается помощь, а также позволяет специалисту социальной работы упорядочить собственную деятельность и поведение в процессе непосредственного взаимодействия на основе субъект-субъектного взаимодействия.

Компенсаторно-корректирующая функция предполагает обогащение будущего специалиста социальной работы новыми знаниями и умениями. Роль компенсаторно-корректирующей функции растет в условиях отказа от устаревших стереотипных представлений и устаревших методик, недостатков в деятельности социального работника, не отвечающих современным требованиям образования и потребностям общества.

Восстанавливающая функция методической деятельности состоит в восстановлении знаний и умений, которые могли быть частично забыты или утрачены специалистом социальной работы. «Важна регенерация фундаментальных знаний, что создает условия для эффективной, продуктивной профессиональной деятельности. Восстановление, углубление, систематизация, закрепление, регенерация фундаментальных знаний должны быть отражены в планах и программах методической работы» [2, с. 61].

Прогностическая функция методической деятельности – как особый вид условного предвидения, специальных разработок на перспективу, помогает специалисту социальной работы предусматривать все трудности и осложнения, с которыми он может столкнуться, методически грамотно преодолевать их, способствует осуществлению методической деятельности.

Информационная функция методической деятельности связана со всеми ее функциональными компонентами. Специалист социальной работы должен владеть системой современного психолого-педагогического и методического знания, ориентироваться в разнообразном потоке психолого-педагогической и методической информации, владеть методологией научного познания, уметь пользоваться различными носителями информации и владеть средствами информационных технологий, уверенно работать с информацией для удовлетворения личных и общественных потребностей. Также, чтобы доносить необходимую информацию своим клиентам, необходимо перевести ее на определенный уровень доступности – информация должна быть восприимчивой, понятной. Эффективность во взаимодействии с клиентом увеличивается с предоставлением социальным работником детальной, понятной информации. «Детальность» в данном случае рассматривается как конкретность, глубинность, а не как излишняя детализация. Последняя может вызвать даже некоторые трудности в ходе коммуникации. Следовательно, каждый клиент нуждается в своем уровне детализации. И это, в конечном счете – коммуникативная стратегия и критерий эффективности коммуникации.

Коммуникативная функция методической деятельности способствует

организации общения с участниками процесса взаимодействия, обеспечивает положительную эмоциональную тональность общения, понимание тех, кому специалист социальной работы оказывает помощь, обучает. Даная функция также предусматривает способность устанавливать индивидуальные и групповые контакты, переход от авторитарной и субординационной позиции специалиста социальной работы, к личностному, равноправному сотрудничеству и сотворчеству, гуманизму и демократизму в общении. Помимо указанного, данная функция позволяет не только оперативно и правильно сформировать представление о соответствующей проблеме, но и выбрать партнеров, разработать стратегию и тактику, определить адекватные методы и средства реализации конкретных целей.

Диагностическая функция заключается в мониторинге динамики уровня методической культуры будущего специалиста социальной работы и ее взаимосвязи с методической деятельностью на основе прогностического контроля, что позволяет сравнить усилия и направленность действий в соответствии с его естественными возможностями. Реализация этой функции позволяет комплексно и творчески решать сложные профессиональные задачи, прогнозировать результаты диагностической деятельности, подбирать (разрабатывать) диагностический инструментарий, осуществлять анализ и интерпретацию диагностических данных, проектировать и реализовывать происходящие процессы на основе системной диагностики.

Контрольно-стимулирующая функция состоит в оценке соответствия последствий методической деятельности запланированным задачам и требованиям качества образования. Реализация этой функции направлена на поиск, обработку, анализ и систематизацию информации о состоянии профессиональной деятельности, наличие положительной обратной связи, позволяющей отслеживать личностные изменения будущего специалиста, ориентацию не только на конечный результат, но и на процесс его достижения.

Рефлексивная функция методической деятельности будущего специалиста социальной работы заключается в переосмыслении предыдущего

личностного опыта, оценке причин успехов и неудач, ошибок и трудностей в учебном процессе, внесении изменений в дальнейшую профессиональную деятельность для достижения лучших результатов. Данная функция связанна с оценкой будущим специалистом, как личностных профессиональных качеств, так и своих эмоциональных реакций, когнитивных способностей.

Выводы. Разнообразие функций методической деятельности обуславливает содержание методической культуры будущего специалиста социальной работы, которая представляет собой структурную систему, сочетающую совокупность компонентов и связей между ними. Важной особенностью методической деятельности будущих специалистов социальной работы является активное включение студентов в профессиональную творческую деятельность, методический поиск, который позволяет целенаправленно развивать творческие способности будущего специалиста и обеспечивает достижение определенного уровня формирования его методической культуры.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

1. Павленко Е. Методическая культура как основа успешной профессиональной методической деятельности преподавателя экономики : коллективная монография. Проблемы философии счастья и педагогики успешности в исследованиях ученых славянских стран / под науч. ред. проф. Л. В. Кондрашовой, проф. А. Клим-Климашевской. Седльце : УПХ; Черкассы : ЧНУ имени Богдана Хмельницкого, 2016. Глава 5. С.267-287.

2. Павленко О. О. Теоретико-методологічні засади формування методичної культури викладача економіки в системі університетської освіти : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2016. 551 с.

3. Павленко О. О. Характеристика методичної культури викладача економіки та зміст її компонентів. *Вісник Черкаського національного університету.* Серія «Педагогічні науки». Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2014. № 15(308). С. 67-74.

НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ТУРИЗМУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЗАСОБИ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ ОРГАНІЗОВАНОГО ТА СТИХІЙНОГО ВІДПОЧИНКУ ТУРИСТІВ

Полянський Олександр Сергійович,
д.т.н., професор,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Дідюк Наталя Олександрівна,
старший викладач,
Харківський національний університет радіоелектроніки,
Д'яконов Василь Іванович,
к.т.н, доцент,
Дьяконов Олексій Васильович,
асистент,
Державний біотехнологічний університет,
Пиріжок Віталій Сергійович,
викладач
Харківський машинобудівний коледж,
м. Харків, Україна

Вступ. Екотуризм, або «зелений» туризм, коректно відносити до відповідального або стійкого туризму. Його іноді помилково прирівнюють до природного туризму, але в завдання останнього не входить питання збереження довкілля. У нацпроекті «Екологія» екотуризм вказаний як спосіб збереження біорізноманітності.

Слід також відмітити, що у багатьох регіонах часто проблемою є не розвиток туристичного сектора саме по собі, а відсутність раціонального способу цього розвитку. Можна виділити декілька аспектів впливу туризму на довкілля: на екосистеми і природні ресурси – землю, флору, фауну, повітря, ландшафт та ін.; на будівлі, особливо на пам'ятники архітектури; на місцеві суспільства і народи – їх культуру, цінності, устрій і т.д.; на місцеву регіональну і національну економіку.

Цей вид туризму тісно пов'язаний з низькою вартістю житла і послуг та найменш чутливий до природних ресурсів, оскільки такі туристи не заклопотані

якістю природного довкілля. Через концентрацію масового туризму виникає його додаткова дія на довкілля. Сезонність «дикого» туризму веде до піків в попиті і перевантаженні у використанні місцевих ресурсів та інфраструктури.

Приклади руйнівної активності туристів: збір гербаріїв, збирання квітів, листя, частин рослин, необережне поводження з вогнем, новорічне вирубування ялин і сосен, засмічення лісів, прокладення пішохідних і велосипедних доріжок крізь лісовий масив, організація кемпінгів.

Перенасичення традиційних районів туризму супроводжується їх господарським перетворенням, що посилюється, широким впровадженням об'єктів сервісу та інших елементів туристської інфраструктури. В результаті у туристів зникає почуття спілкування з «дикою природою», тобто вони втрачають найбільш привабливий елемент, заради якого вони вирушають в подорож. Ось чому ефективне освоєння нових районів, де мальовничі ландшафти збереглися у відносній недоторканості, є однією з найбільш значимих проблем розвитку туризму. Треба прагнути не лише створювати матеріальну базу в нових туристських регіонах, але і здійснювати освоєння цих територій на основі наукового розрахунку, враховуючи дії направлені на збереження природних ландшафтів – основного ресурсу туризму, забезпечуючи переробку та утилізацію відходів організованого і стихійного відпочинку туристів.

Мета роботи. Розробка сучасних засобів переробки та утилізації пластмасових виробів та інших відходів організованого та стихійного відпочинку туристів; розробка раціональних режимів обробки неоднорідних за структурою, складом і властивостями композицій шляхом НВЧ діелектричного нагріву.

Матеріали та методи. Фізичне і математичне моделювання впливу режимів НВЧ діелектричного нагріву на кінетику властивостей виробів, а також методи, пов'язані з вивченням складу, структури, механічних, теплофізичних, хімічних і органолептичних властивостей досліджуваних композицій.

Результати та обговорення. Туристична діяльність призводить до різних

негативних наслідків, до небажаних змін природного середовища різних регіонів, до забруднення їх відходами і т.д. Розвиток туризму обертається багатолюдністю, різким збільшенням числа автотуристів. Виникає загроза забруднення повітря і водойм, збільшення шуму, що особливо відчувається у великих містах-курортах. Така дія, передусім, робить масовий неорганізований туризм, інакше що називається «диким», який домінував у минулому, і, очевидно, займатиме головне положення і в майбутньому.

Боротьба із забрудненням у вигляді суміші із рослинних відходів, ПЕТ виробів, поліетилену, пилу шкіри та ін. показав недостатню вивченість особливостей застосування даного методу в обробці складних композицій міських побутових відходів. В межах міської системи побутові відходи мають такий вигляд. Перша група – органічні відходи (деревина, рослини відходи). Особливе місце займають сезонні органічні відходи у вигляді опалого листя. Цей тип відходів має значний ресурсний потенціал. Щорічна кількість цих відходів у межах великих міст оцінюється десятками тисяч тон. Друга – паперові відходи (картонні коробки для харчових продуктів, газетний папір, коробки з гофрованого паперу, поштовий папір, грубий обгортковий папір, журнальний папір); третя – Поліолефіни; четверта – галантерея (текстиль, гума, шкіряні вироби). Аналіз зразків показав, що вуглець є найбільш домінуючим компонентом: 45 % – в папері; 73,9 % – у Поліолефінових відходах; 51 % – у галантерейних. За вуглецем іде кисень: 41 % – у папері; 17,3 % – у галантерейних; 3,98 % – у Поліолефінових. Середній відсоток вмісту сірки і азоту в усіх категоріях нижче 3 %. Поліолефіни мають найвищий вміст вуглецю (73,9 %). Це прекрасний енергетичний потенціал. Поліолефіни – група полімерних матеріалів, що одержують шляхом полімеризації і сополімеризації ненасичених сполук ряду олефінів – етилену, пропілену, бутену, гексену тощо (Рис.1).

Поліолефіни – найбільш великотоннажні полімери, виробництво яких досягає десятків мільйонів тонн (35 % світового обсягу виробництва полімерів). Найважливішими представниками цього класу полімерів є поліетилен.

Поліетилен – високомолекулярний продукт полімеризації етилену $(–CH_2–CH_2–)n$. Має цінний комплекс властивостей – високу міцність, стійкість до дії агресивних середовищ і радіації, особливі діелектричні властивості, працездатний в широкому інтервалі температур (0…+80 °С). Звернемо увагу на фізико-хімічну характеристику основних компонентів складу сміттєзвалищ (Табл. 1). Відходи є дешевим сировинним ресурсом і дозволяють використовувати їх повторно в основному виробництві або у виробництві побічної продукції. Основна перевага полімерної сировини над деревом – його біологічна стійкість: полімери не піддаються руйнуванню мікроорганізмами і можуть тривалий час перебувати у воді без загрози для структури. Ця властивість відкриває широкі перспективи використання полімерів у різних конструкціях, що зазнають значного впливу факторів корозії та гниття. Наведені дані говорять про перспективність використання полімерів.

На підставі даних, наведених у таблиці 1, ми бачимо що поліетилени мають найвищу теплотворну здатність в порівнянні з іншими видами комунальних відходів. Що вказує на можливість використання поліетиленових відходів в якості палива.

Рис.1. Структура відходів полімерної промисловості

Таблиця 1

Фізико-хімічні характеристики поліетиленів в порівнянні з іншими фракціями

Компоненти	Вологість, %	Зольність, %	Теплотворна здатність, МДж/кг
Поліетилен	2	2,64	44,6
Картон	5,83	1,01	16,9
Текстиль	10	21,2	17
Папір	4,56	13,1	14,4
Дерево	67	0.9	8

В даний час існує кілька способів утилізації відходів. Зараз практикується спалювання, оскільки воно є одним з найпростіших. Однак, цей процес продукує продукти отруйних речовин у навколишнє середовище, що у значній мірі впливає на здоров'я людини. Поховання полімерних відходів – це бомба уповільненої дії. При застосуванні цього способу сьогоднішні проблеми позбавлення від відходів ляжуть на плечі майбутніх поколінь. Ще одне рішення для утилізації синтетичних полімерів, особливо термопластів, є переробка. Проте цей метод не завжди є успішним, так як властивості продуктів, що переробляються, особливо механічні, не є такими ж, як вихідних продуктів. Крім того, деякі матеріали, які наявні в даний час на ринку, взагалі ніяк не утилізуються. Ми бачимо актуальності застосування поліетилену в енергетиці. Вирішення зазначеної народногосподарської проблеми можливе шляхом створення інфраструктури підприємств з утилізації полімерних відходів, що включає спеціалізовані підприємства з переробки вторинної полімерної сировини на основі гнучких технологій, а також взаємопов'язану з ними мережу підприємств, що здійснюють збирання вторинної сировини.

Утилізація відходів поліетилену в енергетиці методом спалювання представляє певні труднощі. Поліетилен плавиться, стікає вниз печі, спікається з негорючими компонентами, що перешкоджає доступу кисню, сприяє зменшенню коефіцієнта повноти горіння і збільшення виходу токсичних продуктів горіння.

При використанні поліетилену із сміттєзвалищ ми пропонуємо змішувати

його із щепою рослинних відходів. Співвідношення компонентів має бути: сировина рослинного походження – 80 %, зв'язуюче – 20 % (подрібнений поліетилен– 18 %, шкіряний пил – 2 %). При нагріванні поліетилен розтікається, рівномірно скріплюючи фракції рослинної сировини, забезпечуючи утворення паливного брикета. Було встановлено, що вибрані наповнювачі несхильні до термодеструкції при температурі нижче 220°С. (Рис. 2).

Рис.2. Термогравиметрична класифікація рослинних відходів

Під час дії високої температури на деревину розрізняють: точку спалаху, при якій з'являються короткі загасаючі спалахи горючих газів, що утворюються (220…245°С); точку горіння, при якій виходить постійне полум'я (250…270°С); точку запалення, при якій відбувається самозаймання деревини (320…450°С).

У зв'язку з тим що використовуємо відходи із суміші поліетиленових плівок, марки яких невідомі, отже, невідома їх температура плавлення тому прийняли максимальну температуру плавлення термопласту (для поліетилену – 140 °С,) Поліетилен високої щільності в основному використовуються в якості матриць композиційних матеріалів, так як вони можуть оброблятись нижче температури термічного розкладання рослинного волокна. Висока технологічність дозволяє переробляти поліетилен практично всіма відомими методами переробки термопластів.

Завдання технології виготовлення виробів із термопластичних дерево-полімерних композиційних матеріалів принципово просте – поєднати всі

інгредієнти майбутнього композиту в однорідний матеріал та сформувати з нього виріб необхідної форми. Однак для її реалізації потрібний набір досить складного технологічного обладнання.

Основною проблемою при створенні термопластичних композиційних матеріалів з рослинним наповнювачем є рівномірний розподіл компонентів у матеріалі, тому в технологічних схемах виробництва значна увага приділяється засобам дозування, перемішування та подачі матеріалів в екструдер.

Каркас з щепи рослинних відходів утримує розплавлений поліетилен, що сприяє практично повному згорянню такої суміші. Модифікований поліетиленом матеріал має на 10…15 % вищу теплоту згоряння та рівне не закіптюжене полум'я. В чому відмінність вторинного і первинного поліетилену. Вторинні полімери мають нестабільні властивості: різний ступінь деструкції, нерівномірність усадки при охолодженні. Необхідні дослідження технологічних операцій подрібнення тонкостінних і плівкових виробів, штампованих штучних виробів для обґрунтування технологічних параметрів, що забезпечить зниження енергоємності та матеріаломісткості процесів, удосконалення технічних засобів переробки відходів та контролю параметрів виробів, що випускаються, а також пропозиції щодо формування структури підприємств.

Проведений аналіз матеріалів вітчизняних і закордонних наукових публікацій показує, що найбільшу увагу в розвитку досліджень в області надвисокочастотного діелектричного нагрівання приділяється пошуку принципово нових рішень для застосування мікрохвильових технологій з метою заміщення існуючих технологій термообробки, а також для застосування НВЧ енергії у виробництві нових видів матеріалів. Слід відмітити, що застосування НВЧ технологій дозволяє значно поліпшити якісні показники при виробництві і обробці багатьох видів матеріалів. Ефективність застосування НВЧ технологій оцінюється такими основними критеріями: зменшенням викидів вуглекислого газу в атмосферу в порівнянні з енергетичною ефективністю інших технологій; НВЧ технології як частина концепції

скорочення енергетичних витрат в обробних технологіях; ефективність поєднання НВЧ технологій з іншими видами обробки матеріалів; оцінка витрат на обладнання для реалізації НВЧ процесів; оцінка використання виробничих площ.

В електромагнітному полі надвисокої частоти частина енергії поглинається вірусами, грибами, бактеріями. Живі істоти вміщають до 90 % води і, будучи в мікрохвильовому полі, вбирають енергію значно сильніше, ніж та сировина, в якій вони жили і харчувалися, це і є та гарантія моментального і абсолютного знищення.Частина енергії витрачається на створення умов окислення важких металів, які є у рослинних відходах та переведення їх в неактивну форму; на розкладання складних хімічних речовин на більш прості, які здатні окислюватись і перетворюватись в нешкідливі сполуки.

Встановлено, що обробка продуктів в мікрохвильовому полі суттєво понижує їх мікробіологічне забруднення. Основними недоліками мікрохвильового сушіння вважаються: нерівномірність нагріву продукту та складність контролю кінцевої температури продукту. Мікрохвильове сушіння можна поєднувати з вакуумним сушінням, що покращує тепловий ККД.

Висновки.

1. Встановлено, що між туризмом і довкіллям існує причинно-наслідковий зв’язок, який можна описати моделлю «природа-регіон-економіка». Якість довкілля є необхідною умовою для розвитку туризму, а успішний розвиток може бути забезпечений за умови регулювання потоку туристів і досягши збалансованого співвідношення економіки і екологічного стану регіону.

2. Економічну доцільність сучасних засобів переробки та утилізації пластмасових виробів та інших відходів організованого та стихійного відпочинку туристів визначає розробка раціональних режимів обробки неоднорідних за структурою, складом і властивостями композицій шляхом НВЧ діелектричного нагріву.

УДК 796/835

ТРЕНИРОВОЧНЫЙ ПРОЦЕСС И ИТОГИ ВЫСТУПЛЕНИЯ КИКБОКСЕРОВ НА МЕЖРЕГИОНАЛЬНОМ ТУРНИРЕ «ЗОЛОТАЯ ОСЕНЬ» 2021 ГОДА

Потеряхин А. А.
Аспирант факультета физической культуры
Белгородский государственный
национальный исследовательский университет
Тренер-преподаватель высшей категории по кикбоксингу
МБУДО ДЮСШ №4
г. Белгород, Россия

Аннотация. Целью работы является подготовка кикбоксеров на межрегиональный турнир 2021 года. В качестве гипотезы исследования было выдвинуто предположение о том, что увеличение технической подготовки поможет спортсменам успешно выступить на турнире. Было проведено один учебно-тренировочный сбор и выявлен результат тренировочного процесса.

Ключевые слова: Кикбоксинг, физическая подготовка, международный турнир.

Введение. Современный кикбоксинг представляет собой такой вид спорта, где используется боксерская техника рук и ударная техника ног тхэквондо [6, с. 43; 7, с. 15]. В настоящее время в нем выделяют следующие разделы: поинтфайтинг, лайт-контакт, кик-лайт, фулл-контакт, фулл-контакт с лоу-киком, К-1, музыкальные формы [9, с. 26; 10, с. 34]. В кикбоксинге могут органически сочетаться занятия в группах спортивного мастерства и группах здоровья [5, с. 22]. На уровне спорта высших достижений кикбоксерам необходимо комплексно использовать физическую, технико-тактическую и психологическую подготовку [1, с.4; 2, с. 4; 3, с. 2; 4, с. 6].

Специалисты отмечают, что современный кикбоксинг характеризуется значительной вариативностью действий технико-тактического мастерства и

комплексным развитием основных физических качеств, которые имеют выраженный скоростно-силовой характер [8, с. 10]. Таким образом, исследование физической и технико-тактической подготовки кикбоксеров различной квалификации является актуальной проблемой.

Цель. Подготовка кикбоксеров к межрегиональному турниру 2021 года.

Методы и организация исследования. В исследовании были использованы следующие методы: анализ литературных источников и педагогический эксперимент. Для оценки динамики изменений в процессе педагогического эксперимента было выступление на межрегиональном турнире «Золотая осень» 27-28 ноября 2021 года в г. Орел.

Исследование проводилось на базе СОШ № 21г. Белгород в спортивном зале кикбоксинга. В качестве испытуемых выступали спортсмены МБУДО ДЮСШ №4 г. Белгорода.

Тренировочный процесс проводился один раз за ноябрь 2021 года при подготовке к межрегиональному турниру.

Учебно-тренировочные сборы прошли на техническу подготовку с 15 по 26 ноября 2021 (таблице 1).

Таблица 1

Тренировочный процесс технической подготовки

15.11.21	**16.11.21**	**17.11.21**	**18.11.21**	**19.11.21**	**20.11.21**	**21.11.21**
Статика	Фехтование	Работа на лапах	Фехтование	Статика	Работа на лапах	Выходной
22.11.21	**23.11.21**	**24.11.21**	**25.11.21**	**26.11.21**	**27.11.21**	**28.11.21**
Работа в парах	Руки против ног	Ноги против рук	Работа на лапах	Работа на мешках	Турнира	Турнир

Все упражнения проводились на протяжении одного и того же времени: 2 минуты с 30 сек перерывом.

Результаты и их обсуждение. Результаты выступления кикбоксеров на межрегиональном турнире 27-28 сентября 2021 года в г. Орел представлены в таблице 2:

Таблица 2

Результат международного турнира 24-25 сентября 2021 года

Раздел	Золото	Серебро	Бронза	Всего
Лайт-контакт	5	1	-	6

Таким образом, увеличение технического потенциала кикбоксеров позволило с успехом выступить на межрегиональном турнире 2021 года в г. Орел и завоевать 5 золота и серебро.

Заключение Техническая подготовка в тренировке спортсменов высокого класса имеет приоритетное направление в учебно-тренировочном процессе. Одним из основных, в этой связи, является выявление «проблемных» зон подготовки кикбоксеров и целенаправленное воздействие на них, позволяет не только улучшить его техническое состояние, но и значительно повысить результативность соревновательной деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Ближний бой и физическая подготовка: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 64 с.
2. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Лайт-контакт: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
3. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Поинтфайтинг: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
4. Воронин, И.Ю., Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Техника для начинающих спортсменов: учеб.-метод. пособие [Текст] / Белгород: ООО «Эпицентр», 2018. – 56 с.
5. Воронин, И.Ю. Физическая подготовка кикбоксера в годовом цикле [Текст] / И.Ю. Воронин, А.А. Потеряхин. - Научный журнал «Дискурс» - 2017 - 11 (13). - 21-26 с.
6. Иванов, А.Л Кикбоксинг [Текст] / Киев: Книга-Сервис, Перун, 1995. – 312 с.

7. Клещев, В.Н. Кикбоксинг. Учебник для вузов [Текст] / М.: Академический проект, 2006. –228 с.

8. Потеряхин А.А. Кикбоксинг. Татами–дисциплины: учебно–методическое пособие / А.А. Потеряхин, В.Л. Кондаков, И.Ю. Воронин. – Белгород: ООО «Эпицентр», 2020. – 160 с.

9. Ashley, S. Kickboxing [Текст] / England: Lumina Press, 2011. – 139 p.

10. Falsoni, E. Kickboxing the phenomenology of a sport [Текст] / Milan: miolagrafiche s.r.l., 2011. – 205 p.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФІНАНСИСТІВ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Свириденко Віталія
викладач-методист
Ірпінський фаховий коледж економіки та права

Введение./Introductions. В останні десятиліття у педагогічній практиці широко застосовуються різні педагогічні технології. Очевидно, що оптимізація педагогічного процесу шляхом вдосконалення методів і засобів є необхідною умовою. Інноваційні процеси освіти стали сьогодні невід'ємною частиною суспільного розвитку як головної вимоги часу. У широкому сенсі освіта у своїй основі є інновацією.

Цель работы./Aim. Метою інноваційної діяльності є якісна зміна системи навчання проти традиційної системи. Головною метою інноваційних технологій освіти є підготовка людини до життя в світі, що постійно змінюється.

Материалы и методы./Materials and methods. Розглянемо основні види інновацій у процесі навчання в епоху цифрових технологій.

Насамперед це Internet-підручник. Застосування Internet-підручників досить широке: звичайне та дистанційне навчання, самостійна робота, практичні заняття. Він може стати не просто посібником на один навчальний курс, а постійно розвиватись, допрацюватись навчальним та довідковим середовищем. Забезпечений єдиним інтерфейсом, Internet-підручник має низку переваг в порівнянні з електронним підручником:

- скорочується шлях від автора підручника до студента;
- з'являється можливість оперативно оновлювати зміст підручника;
- скорочуються витрати на виготовлення підручника;
- вирішується проблема ідентичності, тощо

Наступна іновація це створення автоматизованого інформаційного середовища учбового закладу. При створенні інформаційного середовища

бажано реалізувати корпоративне мережеве середовище, до якої будуть підключені навчальний відділи, кафедри (циклові комісії), навчальні класи, автоматизовані робочі місця відділів та інші підрозділи учбового закладу. Це дозволить забезпечити користувачам можливість задоволення їх інформаційних потреб на базі розвинених комунікаційних можливостей робочих місць:

- робота в локальній мережі;
- віддалений доступ до вузівських баз даних;
- доступ до електронної бібліотеки;
- вихід до глобальної мережі.

Ще одна важлива складова інноваційних процесів це шикоре застосування програмно-технічних коплексів при викладанні різних дисциплін, особливо фахового спрямування. Одним із складових елементів професійної компетентності фінансистів є, так звана, інструментальна компетентність, яка проявляється в умінні успішно використовувати для досягнення цілей різні сучасні інструменти, технології та програмно-технічні засоби.

При здобутті фінансової освіти студенти, як правило, вивчають лише окремі програми та додатки MS Office, зокрема, табличний процесор MS Excel, СУБД MS Access, MS PowerPoint та інші. Досить часто майбутні фінансисти у процесі професійного навчання навіть не набувають навичок роботи з надбудовами табличного процесора MS Excel, такими як «Аналіз даних» та «Пошук рішення», що дозволяють, зокрема, реалізувати аналіз статистичних даних щодо діяльності економічних об'єктів та оптимізувати їх. Специфічні ж комп'ютерні програми та сучасні інформаційні системи, актуальні сьогодні для сфери фінансів, на жаль, як правило, залишаються поза освітнім полем.

У цьому сенсі у вигіднішому становищі виявляються студенти, що здобувають освіту в області бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту. Зокрема, це пов'язано з тим, що просуваючи свої програмні продукти на ринок, розробники на певних умовах надають навчальним закладам версії своїх програмних продуктів (1С, Парус, Галактика, MeDoc). Навчальні версії цих програмних продуктів дозволяють студентам не лише ознайомитись із

принципами автоматизації бухгалтерського обліку, а й отримати практичні навички використання інформаційних систем у професійній діяльності.

Значно гірші справи з впровадженням у навчальний процес подібних комп'ютерних програм, спрямованих на інформаційну підтримку фінансової діяльності, зокрема організції виробничої діяльності фінансистів, інвестиційної діяльності, роботи з цінними паперами, автоматизації діяльності страхової компанії, тощо.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Описана вище ситуація призводить до формування суттєвих протиріч між очікуваннями роботодавців щодо високого рівня професійних знань, практичних умінь та навичок випускників навчальних закладів, які здійснюють підготовку фінансистів, та реальними можливостями освітніх установ, фактично нездатних ці очікування забезпечити.

Ці протиріччя, цілком можливо вирішити на державному рівні, наприклад, за рахунок формування систем преференцій вітчизняним софтверним компаніям, які не лише розробляють програми для здійснення інформаційної підтримки практичної роботи фінансистів, а й сприяють їх впровадженню певним чином в навчальний процес. Зокрема, такі компанії могли б надавати учбовим закладам у користування. навчальні версії та мультимедійні навчальні курси, а також підтримувати роботу спеціалізованих web-ресурсів у мережі Internet, як це вже сьогодні робить ООО "Інститут прикладних систем і технологій". За допомогою хмарного сервісу цей розробник софту надає безкоштовний доступ на місяць, за цей час струденти можуть оволодіти навичками роботи з цім ресурсом. Компанія активно співпрацює з учбовими закладами і надає їм методичні матеріали для успішного оволодіння методами роботи з хмарними ресурсами.

Хмарні сервіси дозволять суттево вплинути на вирішення даної проблеми. Відношення представників бізнесу до таких технологій, розуміння їх конкурентної переваги буквально за два-три останні роки докорінно змінилося. На думку провідних фахівців сучасні фінансові організації, озброєні

актуальними знаннями, новими методами та засобами для спільної роботи, більше не обмежуються лише оптимізацією своїх витрат, а навпаки шукають нові шляхи інвестування коштів у заходи та технології, що сприяють отриманню та наданню цінної інформації для розвитку бізнесу

Выводы./Conclusions. Сьогодні вже можна впевнено констатувати, що всі фази становлення ринку хмарних рішень пройдено, перейшовши в область нормальної та повсякденної роботи, що приносить реальну користь. Тепер слід очікувати поступового переходу в так звані «хмари» багатьох послуг, у тому числі у сфері фінансів. З урахуванням сказаного вище, слід зазначити, що такі технології є лише одним із прикладів досить великий і динамічної сукупності різноманітних інновацій, впровадження яких у практику роботи фінансистів визначатиме потребу у формуванні відповідних знань, умінь та навичок у випускників навчальних закладів.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Склярова Юлія Сергіївна
магістрант
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

Введення./Introductions. Професія вчителя музичного мистецтва характеризується різноплановістю і передбачає комплексне поєднання різних видів професійної діяльності, зокрема музично-виконавську діяльність. Досягти високого художнього результату в цій діяльності неможливо без сформованої виконавської культури музиканта. Формування виконавської культури у майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає визначення педагогічних умов, які б забезпечили ефективність цього процесу.

Мета роботи./Aim. Мета роботи – визначити педагогічні умови формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Матеріали і методи./Materials and methods. Теоретичну основу дослідження складають праці, в яких розглядаються: проблема виховання музичної культури майбутнього вчителя музики (Н. Войтлева, Н. Желещікова, Г. Польова та інші вчені); методичні основи творчої діяльності вчителя музики (Ю. Алієв, О. Апраксіна, Л. Арчажникова, Л. Баренбойм, Д. Кабалевський та інші педагоги).

У процесі роботи використано комплекс методів дослідження: аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, узагальнення, систематизація для визначення стану розробленості досліджуваної проблеми, а також визначення педагогічних умов формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки.

Результати й обговорення./Results and discussion. Формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва може бути ефективним лише за певних умов.

У психолого-педагогічній літературі категорія «умови» розглядається як видова пара по відношенню до родових понять «середовище», «обставини», «обстановка». У визначенні педагогічних умов формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва ми будемо спиратися на взаємопов'язану сукупність заходів педагогічного процесу, структура якої, з одного боку, цілісна, з іншого – досить гнучка, динамічна, що враховує розгортання даного процесу в оптимальному режимі на кожному новому етапі.

Для визначення педагогічних умов, що сприяють формуванню виконавської культури беруть за основу такі питання: специфіку музично-виконавської діяльності; суть виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва; особливості процесу формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва буде ефективним, якщо в процесі професійної підготовки забезпечуються такі педагогічні умови: 1) організація музично-виконавської діяльності майбутніх фахівців на основі задачної технології; 2) діалогізація процесу формування виконавської культури; 3) забезпечення рефлексивно-позиційного визначення майбутнього фахівця в музично-виконавській діяльності. Розкриємо суть виділених педагогічних умов.

Перша педагогічна умова – організація музично-виконавської діяльності майбутніх фахівців на основі задачної технології.

У філософії «технологія» визначається як засіб досягнення поставленої мети, як процес перетворення будь-якої діяльності. Технологічність трактується як структурна розчленованість, впорядкованість, доцільна організованість будь-якого процесу діяльності. У сучасній науці педагогічну технологію розуміють як:

– послідовну систему дій педагога, пов'язану з вирішенням педагогічних завдань, або як планомірне та послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу;

– особливого роду програму діяльності викладача, його співпраця з

індивідуумом в певних умовах;

– «цілеспрямовану, найбільш оптимальну послідовність діяльності (впорядковану сукупність дій, операцій і процедур) за реалізацією фахівцем методів (сукупності методів), засобів і прийомів, що забезпечують досягнення прогнозованої мети в роботі зі студентом, групою в певних умовах середовища».

Організація музично-виконавської діяльності майбутніх спеціалістів в педагогічному університеті повинна бути максимально наближена до умов їх майбутньої професійної діяльності.

Домінуюча позиція в формуванні виконавської культури майбутнього фахівця належить задачній технології. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях переконливо доведено, що ефективність навчального процесу досягається певною організацією системи завдань. Це організація навчання у вигляді послідовності завдань, в якій результат попередньої дії (рішення попередньої задачі) стає засобом реалізації наступного (рішення подальшого завдання).

Використовуючи положення про генетичний зв'язок мови та музики, Т.В. Трубіцина виділила етапи музично-виконавської діяльності.

Перший етап – етап *ознайомлення з музичним твором.* Цей етап у студента-першокурсника і у студента-випускника буде принципово різним. Так, для виконавця-початківця наставник (педагог) повинен допомогти вникнути у зміст музичного твору, забезпечити його потрібними орієнтирами. Випускник ВНЗ проникнення у зміст музичного твору здійснює більш самостійно.

Другий етап – *робота з матеріальними предметами,* тобто робота з нотним текстом за інструментом. На цьому етапі надзвичайно важливо, щоб виконавець всі свої дії виконував максимально правильно, так як в процесі їх скорочення дуже важливо зберегти якісну дію.

Третій етап – *«зовнішньомовний»*. Проспівування або сольфеджування нотного тексту. Про користь «проспівування» інструменталістами своїх партій говорили багато відомих педагогів сучасності і минулих часів, радячи вчитися у

співаків. Крім того, це дає можливість краще відчути виконавську інтонацію, ще допомагає кращому запам'ятовуванню і осмисленню. Відбувається подальше узагальнення, автоматизація процесів. Необхідність в орієнтовній основі дії (інструкції) відпадає, так як її роль виконує зовнішня мова учня.

Четвертий етап – етап зовнішньої промови «про себе», в умі так, як воно має звучати насправді.

П'ятий етап – «внутрішньої промови» – згорнуте уявлення всього твору. Зауважимо, що про цей стан кажуть численні висловлювання композиторів (Д. Кабалевський, С. Рахманінов, О. Скрябін, Д. Шостакович і інші композитори) і виконавців (Л. Оборін, Н. Наседкін, Г. Ципін та інші музиканти) про «одномоментне» уявлення цілого твору. У процесі внутрішнього мовлення, узагальнення і згортання дії йде найбільш інтенсивно.

Орієнтовна і виконавча частини музично-виконавської діяльності повинні бути доповнені рефлексивною частиною. В цілому ж логіка рішення кожного завдання (логіка роботи над твором) включає три основних етапи:

1) орієнтовний етап (розробка виконавської концепції);

2) виконавчий етап, який пов'язаний з відпрацюванням технічних деталей, з реалізацією авторського і виконавської задуму, з його сценічно-виконавським втіленням;

3) рефлексивний етап, пов'язаний із аналізом (самоаналізом) дій студента на кожному етапі розв'язання задачі.

У сукупності названі етапи утворюють процесуальну структуру вирішення завдання, тобто своєрідний «цикл» діяльності (В. Беликів, Г. Гранатов, Т. Клімова та інші науковці).

Отже, задачна технологія дозволяє в повній мірі задати предметний зміст майбутньої музично-виконавської діяльності через систему професійно-орієнтованих завдань і проблем з підтримуючими їх алгоритмами виконання конкретних дій (В. Бєліков, Г. Гранатов, І. Карасова, Т. Клімова, Л. Кустов, Н. Яковлєва).

Вищевикладене дозволяє виділити методичні механізми організації

музично-виконавської діяльності майбутніх фахівців на основі задачної технології: а) уявлення навчального матеріалу у вигляді професійно-орієнтованих задач і проблемних ситуацій; б) використовування алгоритмів оволодіння студентами досвідом професійної музично-виконавської діяльності; в) підбір форм і методів навчання в залежності від лідируючого виду діяльності (навчальної, професійної, навчально-професійної).

Друга педагогічна умова – діалогізація процесу формування виконавської культури.

В педагогічних університетах, під час підготовки вчителя музичного мистецтва, близько 40% навчальних занять проходять в індивідуальних класах. Формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва гранично індивідуалізоване. Крім того, особливим суб'єктом спілкування служить музика, що точніше ховається в її інтонаційно-мистецькій природі квазісуб'єкт.

Основними положеннями діалогізації музично-виконавської діяльності є:

1. Діалог – це форма суб'єктної взаємодії, при якій смислові позиції розвиваються різними мовцями (зовнішній діалог) або одним мовцем (внутрішній діалог).

2. Умова діалогу – наявність деяких об'єктивних суджень про предмет діалогу єдності з оцінним особистісним ставленням щодо нього. Встати в діалогічну позицію – це означає, висловити як саму предметну думку, так і ставлення до неї (Г. Абросімова).

3. Діалогізація педагогічного процесу забезпечується установленням педагогічно доцільних взаємин викладача і студента (В. Сластьонін).

Механізм діалогічного типу взаємодії близький до переговорів з метою знаходження спільності поглядів на вирішення проблеми, прийняття єдиного узгодженого рішення і відповідальності кожного за свої дії. Сенс і специфіка музично-педагогічного спілкування під час уроків музики залежить від осягнення художнього «Я» (термін В. Медушевського) музичного твору, у

встановленні із ним духовно-особистісного контакту, діалогу. Отже, діалогізацію музично-виконавської діяльності ми представили у вигляді трьох умовних стадій, з вхідними в них діалогічними різновидами, які ми позначили, як: *«автор - виконавець», «викладач - студент», «слухач - виконавець».* Названі види спілкування сприяють забезпеченню смислової роботи над музичним твором, що веде до ефективного засвоєння музично-виконавських знань, умінь, навичок.

Діалогізація процесу формування виконавської культури майбутніх фахівців гранично важлива, оскільки музично-виконавська діяльність пов'язана з актуалізацією емоційних переживань, коли початково пред'явлена в тексті музичного твору інтелектуальна задача (зрозуміти, осмислити задум композитора) повинна бути трансформована в емоційне завдання (емоційне переживання авторського задуму виконавцем, вираження його емоційного ставлення до твору). Джерелом емоцій є не тільки сама музика, а й музично-виконавська діяльність студента, що в сукупності становить «атмосферу предмета» в класі основного інструменту.

У процесі «проживання-переживання» освоєних виконавцем музичних творів формується своєрідний багаж емоційних станів. Багаторазове «проживання-переживання» послідовно різних емоційних станів сприяє формуванню у майбутніх вчителів музичного мистецтва широкої і різноманітної палітри емоційних переживань, моральних почуттів, емоцій, а в цілому – потреби в музиці, її виконанні, донесенні до слухача не тільки думки і настрою композитора, але і свого власного емоційного стану.

Слід зауважити, що музично-виконавська діяльність має здатність з різною силою актуалізувати емоційні стани людей, оскільки характеризується ефектом публічності. Емоційна сторона ефекту публічності виражається в тому, що сама діяльність протікає на очах у великої кількості людей, які дають всьому, що відбувається (і озвученому музичному твору, і його виконанню) ті чи інші оцінки, емоційно висловлюють своє ставлення до самої музики, а також до результатів зусиль, успіхів та невдач виконавця. Отже, музично-виконавська

діяльність носить змагальний характер, що виступає неодмінною умовою «своєрідного руху життєвої енергії».

Третя педагогічна умова – забезпечення рефлексивно-позиційного визначення майбутнього фахівця в музично-виконавській діяльності.

Особливе значення для формування виконавської культури у майбутнього вчителя музичного мистецтва має рефлексія, оскільки в музично-виконавської діяльності завжди існує відкрита самим майбутнім учителем музичного мистецтва або запозичена нова ідея інтерпретації музичного твору, яка повинна бути осмислена і узагальнена майбутнім учителем у вигляді ідеї. Рефлексія дозволяє студенту співвіднести ту чи іншу ідею (власну або запропоновану викладачем основного інструменту) з безліччю музично-виконавських завдань, визначити цінність музично-виконавської ідеї.

У формуванні виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва важливою є здатність ураховувати і контролювати власні досягнення. Л. Подимова, В. Сластенін відзначають, що велике значення для успішності професійної діяльності має здатність вчителя рефлексувати на кордоні можливостей професійної самореалізації (особистісна рефлексія), при цьому виступаючи не тільки в якості творця, що змінює кордони самореалізації в реальній дії.

Особистісна рефлексія забезпечується осмисленням (самосвідомістю і самопізнанням) учителем різних образів «Я» і побудовою власної «Я-концепції» саморозвитку і самореалізації в професійній діяльності.

Для майбутнього вчителя музичного мистецтва самосвідомість виступає внутрішнім механізмом, завдяки якому він здатний не тільки свідомо сприймати музично-виконавську діяльність, але і самостійно усвідомлювати свої музично-виконавські можливості, здібності, визначати міру і характер власної активності в музично-виконавській діяльності, яка спрямована на осмислення та передачу художнього змісту виконуваного музичного твору.

Висновки./Conclusions. Отже, ми визначили такі педагогічних умови: організація музично-виконавської діяльності майбутніх фахівців на основі

задачної технології; діалогізація процесу формування музично виконавської компетентності; забезпечення рефлексивно-позиційного визначення майбутнього фахівця в музично-виконавській діяльності. Визначені педагогічні умови сприяють ефективності формування виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

ІСТОРІЯ ТАНЦЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПСИХОТЕРАПІЇ

Татарченко Лариса Іллівна
Старший викладач кафедри
фізичного виховання та спорту
Гаврил Марія Василівна
студентка
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Вступ. У сучасному світі існує понад 100 видів танців, більшість з них мають етнічне або народне походження. Незалежно від віку, статі та соціального положення у суспільстві людина танцює протягом усієї історії буття. Головна мета танцю – бути самим собою. Адже перш за все танець покликаний бажанням природного вираження душі, істинної сутності. Таким чином людина висловлює свої думки, почуття, які вона не може проговорити. У цьому випадку ритмічні рухи стають особливою мовою комунікації, внутрішнім покликом та імпульсом. Крім того, такий спосіб висловлення почуттів має чудовий психотерапевтичний ефект, бо під час цього надзвичайного ритуалу людина ніби «витанцьовує» те, що накипіло у душі, тим самим досягаючи внутрішнього очищення. За допомогою рухів, пластика людини ніби промальовує і закріплює свою лінію поведінки, людина стає такою, якою вона хотіла би бути.

Мета роботи. Стаття покликана занурити читача у таїнство танцю.Ми спробуємо зазирнути до минулого і відшукати відповіді на хвилюючі питання. З’ясуємо приблизний період виникнення танцю, його призначення, роль у житті античної людини. До того ж тут буде розглянуто психотерапевтичний ефект ритмічних рухів.

Матеріали та методи. У дослідженні використано компаративний метод як апарат інтерпретації різних аспектів пізнання танцювального образу, його ролі у житті окремої людини. Також використано історичний, культурологічний та психологічний методи в характеристиках танцю як

культурної універсалії, як соціокультурної тріади та способу естетичного самоствердження й самовдосконалення.

Результати та обговорення. Балетмейстер і танцівниця М. Вігман свого часу стверджувала: «Танець – жива мова, яка розповідає про людину, – це художнє послання, що поширюються над прозою реальності для того, щоб вести мову на вищому рівні в образах та алегоріях про найпотаємніші почуття людини та її потребу в спілкуванні. Танець прославляє наше живе тіло і його поетичну правду. Хореографію справедливо вважають специфічним видом поезії, що об’єднує тіло з мовою. Утім, саме тіло і є джерелом мови. Правда ж танцю науково не перевіряється, вона іншого складу, бо кожен самостійно визначає її для себе, як, зрештою, визначаємо й ми значення танцю».

Історія танцю бере початок ще за давніх часів, але, на жаль, мелодії Давньої Греції та Єгипту були втрачені у роках. Взагалі ж опис старовинних танців є темою для нескінченних розмов. Наприклад, окремим двом авторам потрібно було випустити 4 томи, щоб розповісти в них лише про 800 танців. Тому у статті буде розглянуто лише маленьку частину від існуючих досліджень. Танець – один із найдавніших видів мистецтва. Адже безсумнівно, що з того часу, як людина стала людиною, вона почала жестикулювати, змінювати вираз обличчя, рухати руками та ногами. Тепер вже ніхто не може сказати, скільки часу знадобилося на розвиток випадкових рухів у виді мистецтва – мабуть, не менше тисячі.

Як правило, античні танці були пов'язані з виконанням релігійного ритуалу і зародилися задля насолоди богів. Подібний зв'язок танцю та ритуалу існував аж до XVI століття, а в деяких країнах є й досі. У ранніх замальовках танців учасники, тримаючись за руки, рухалися на зразок зірок, навколо вівтаря або людини, що уособлює собою сонце. При цьому вони або дуже повільно або дуже швидко жестикулювали, як того вимагав ритуал.

Танець, музика та поезія були нероздільно пов'язані між собою. Танець – поезія руху, та її взаємозв'язок із музикою – поезією звуків – помічалася людьми за всіх часів. Навіть зараз музичні періоди називаються іменами,

відпочатку символізуючими танець: так, є епоха вальсу, епоха гавота, епоха менуету. Нижченаведений текст про єгипетські танці взято з книги сера Гардинера Вілкінсона «Давній Єгипет» [3].

«Танець, в основному, складався з послідовності фігур, у яких танцюристи повинні були демонструвати найрізноманітніші рухи тіла. Чоловіки та жінки танцювали іноді разом, іноді по черзі, проте перевага найчастіше віддавалася останнім за властиву їм грацію та елегантність. Деякі танцювали під повільну музику, пристосовуючи рухи до її ритму. Інші ж вважали за краще робити швидкі кроки під відповідну мелодію. Чоловіки при цьому танцювали з великим запалом, щойно торкаючись землі. (Манера ця нагадує скоріше європейські танці, аніж східні). У таких випадках музика складалася для небагатьох інструментів: переважно жінки били циліндричними жезлами або час від часу клацали пальцями замість того, щоб бити в цимбали або стукати кастаньєтами».

«Витончені пози і жести створювали захопливу видовищність танцю, але, як і в усіх інших країнах, стиль виконання тут залежав від статусу глядача та майстерності артиста. Танець у будинку священнослужителя відрізнявся від танцю селян».

«Представникам багатих верств населення непристойно було танцювати на публічних чи домашніх святах. А люди нижчих станів завжди брали активну участь у подібних танцювальних зустрічах»

У Греції танець вважався надважливою складовою релігійного обряду; поруч із музикою він сприяв становленню ліричного мистецтва. Терміном «танець» греки називали різноманітні рухи тіла, кінцівок, акробатичні трюки та міміку. Історики вважають, що греки присвячували усі свої танці божествам. У Гомера Аполлон постає як чудовий музикант і танцюрист, тому серед найдавніших танців існує один, присвячений саме цьому грецькому богу. Називається він Гіпорема. Взагалі ж танці еллінів можна умовно поділити на: релігійні танці, гімнастичні, мімічні, театральні танці тощо.

Поширеними були танці на честь Афродіти – покровительки привабливих

та пристойних танцюристів. Розвивалися і протилежні за своїм змістом діонісійські або вакхічні танці. Вони зазвичай закінчувалися торжеством розгулу та непристойності. Пора Епіленського (Epilenios) танцю наступала, коли у всіх садах виноград був зібраний і вичавлений. Тоді ж танцюристи своїми рухами імітували ці процеси. А коли вино було готове і розливалося по чанах, виконувався Антистерій (Anteisterios) і танець, присвячений Бахусу – Вакханалія (Bahilicos), що супроводжувався звуками цимбал і тамбуринів, а закінчувався зазвичай оргіями.

Однією з найцікавіших відзнак танцювального ремесла є його психотерапевтичний ефект. Більшість вчених такі як О.Д Авдєєв, К. Бюхер, К. Закс та інші розглядають танець як суто людське надбання, як особливий соціокультурний феномен. Танець розглядається як засіб виявлення емоцій, як замінник ще ненародженої мови. У першій половині минулого століття за танцем була закріплена експресивна функція як спосіб виявлення емоцій, почуттів, настроїв, релігійних чи навіть суспільних ідей. [3.]

Представником психологічного підходу до танцю був відомий німецький історик культури К. Закс, який у 1937 році у Нью-Йорку видав монографію «Всесвітня історія танцю». Вчений вважав, що через танець можна вивчати людство, а сам танець він визначив через психофізіологічні особливості виконавця: «Танець складається з окремих розрізнених рухів, які перш за все визначені натурою індивідуума та характером його нервових імпульсів».

Виникнення танцю пов’язують із задоволенням людської потреби у спілкуванні, у контакті (з природою, зі світом, іншими людьми та з самим собою). «Танець – це жива мова, якою говорить людина…Танець вимагає спілкування прямого, тому що його носієм і посередником є сама людина, а інструментом вираження – людське тіло», - Мері Вігман. [1.]

Танцювально-рухова терапія(скорочено ТРТ) – це міждисциплінарна сфера, яка існує на стику психотерапії та танцювального мистецтва. Крім того, вона тісно пов’язана з багатьма іншими областями знання. Серед них: анатомія, фізіологія, психофізіологія, нейропсихологія, психологія тощо. Зцілюючий

потенціал танцю, його гармонізуючий вплив на індивідуальну і групову свідомість відомі з давніх часів. Як частина ритуалів танець був одним із мостів між «хаосом та космосом», втіленням єдності і різноманіття відносин між людиною і навколишнім середовищем. У перших людських общинах танець вважався однією з головних складових громадського життя: як індивідуальний спосіб вираження страху, печалі, радості тощо. Танець супроводжував усі ритуали (народження, весілля, смерть і так далі), всі свята, події повсякденного життя (мисливство, рибалка та ін.), військові походи.

Важливим буде згадати австрійського танцівника, хореографа та філософа Рудольфа фон Лабана. Саме він втілював у життя принцип цінності індивідуального вираження в танці. Відмовившись від звичного балетного тренажу, він розробив свій підхід до вчення і постановки рухової техніки, яка дозволяла максимально розкрити індивідуальні особливості вираження кожного танцівника. Крім того, він створив систему запису та опису будь-якого людського руху (як ноти для музики), яка в даний час є теоретичною основою і способом аналізу та діагностики в ТРТ. [4.]

Німецька танцівниця і хореограф Мері Вігман свого часу стала основоположницею танцювального експресіонізму. Її цікавили людські афекти. Емоційне переживання народжувало тілесну форму і визначало якість руху.

Цікавою також є думка Вільгельма Райха та його вчення про м’язово-емоційні блоки. Він одним з перших серед аналітиків звернув увагу не лише на те, що говорить пацієнт, але і на те як він це говорить. Райх вважав, що невиражені емоційні переживання не зникають, а залишаються у м’язах і «застряють» там у вигляді м’язових блоків. Емоції у вигляді м’язових затисків, роками залишаючись в тілі невираженими і неусвідомленими, утворюють м’язовий панцир, або характерний панцир, який відображає способи психологічних захистів. Райх вперше довів, що скутість людини зароджується у самому дитинстві і безпосередньо пов'язана зі страхом бути покараним, незрозумілим, відчуженим, а також з необхідністю постійного придушення людиною своїх сексуальних відчуттів.

Основна ж суть ТРТ полягає у тому, що людині ніхто не показує, як треба рухатися, тут не існує правильних чи помилкових рухів, як у класичному танці. Людина рухається спонтанно, із заплющеними очима, виражаючи те, що її турбує чи спадає на думку. Такі танці можуть проводитись як у групі, і індивідуально. [4.] Танець може бути присвячений проживанню будь-якої емоції чи ситуації. Протанцювати і таким чином виявити можна витіснені частини своєї особистості. Таким чином, людина стає більш цілісною та зрілою, через танець можна зробити крок до нового себе, відшукати раніше невідомі межі власної особистості. [4.]

Зазвичай, танець відбувається під спеціально підібрану музику, це можуть бути класичні твори, інструментальна музика. На сьогоднішній день існує величезний список різноманітних композиційних добірок, які будуть доречними для тієї чи іншої ситуації. Але танець може відбуватися і без музики, в тиші. Такий напрямок у ТРТ називають автентичним рухом. Автентичний рух підходить для роботи з дорослими, можна застосовувати і з підлітками, але не з дітьми. Для дітей найкращою виявиться танцювальна терапія з використанням музики. [7.]

Через танцювальну терапію можна опрацьовувати складні емоції, депресивні стани, тривоги, агресивність. У танці через тіло з нами розмовляє наше несвідоме, витіснені емоції, почуття та фантазії. Через танець людина може виявити та опрацювати те, що вона не може проговорити. [6.]

Велике значення мистецтво танцю відіграє в освітньому процесі студентів. Систематичні заняття фізичними вправами, зокрема танцями створюють великі можливості для формування позитивних рис особистості, розвивають активність і викликають почуття впевненості та бадьорості, вдосконалюють фізичні і психічні якості, а все це сприяє підготовленості студентів до майбутньої життєдіяльності. [5.] Тому подібна фізична активність студентів є однією із передумов здорового способу життя. Танці, на відміну від звичайних фізичних навантажень, створюють певну розслаблену та грайливу атмосферу, яка є вкрай ефективною для залучення молоді до спорту. Такий вид

діяльності майже ідеальний під час навчального процесу, бо дозволяє знизити рівень стресу, внести у життя молодої людини розважальний аспект, та має потужний терапевтичний ефект. [2.]

Висновки. Підсумовуючи усе вище згадане, можна відзначити, що роль танцю у житті кожної людини надважлива. Перш за все, це спосіб пізнання себе та світу, вираження власних емоцій та почуттів, дієвий метод пропрацювання тривоги, підсвідомих страхів та ефективна профілактика поганого настрою. Танцювально-рухова терапія є необхідною складовою для формування цілісної та гармонійної особистості.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бірюкова І.В. Танцевально-двигательная терапия: тело как зеркало души // Информационный бюллетень. - №4.
2. Грибан Г. П. Роль рухової активності в житті студентів / Г. П. Грибан, В. М. Романчук, С. В. Романчук // Спортивна наука України. - Львів: ЛДІФК, 2014.
3. Ендюс Тед Магия Танца: Пер. с англ. М.: «REFL – book», К.: «Ваклер», 1996.
4. Зайцева Т.В. Теория психологического тренинга психологический тренинг как инструментальное действие. – 2002.
5. Опанасюк Ф. Г. Основи розвитку фізичних якостей студентів: навч.-метод. посіб. / Ф. Г. Опанасюк, Г. П. Грибан. - Житомир: Вид-во «Державний агроекологічний університет», 2006.
6. Старк А., Хендрикс К. Танцевально-двигательная терапия. – Ярославль, 1994.
7. Шкурко Т.А. Танцевально-экспрессивный тренинг. – СПБ.: Издательство «Речь», 2003.

ВПЛИВ ТОЧНОСТІ ЗОРОВОМОТОРНОЇ РЕАКЦІЇ НА ПРОСТОРОВО-ТОЧНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РУХІВ СТУДЕНТІВ-БАСКЕТБОЛІСТІВ

Фролова Людмила Сергіївна
к.н. з ф/в і сп., доцент, доцент кафедри
спортивних ігор
Петренко Юрій Олексійович
к.б.н., доцент, доцент кафедри анатомії
фізіології та фізичної реабілітації
Круценко Олексій Станіславович
студент 2 курсу ОС «Магістр»
спеціальність 014.11 – Середня освіта (Фізична культура)
Національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Вступ. Баскетбол є не тільки засобом фізичного виховання студентів, але й способом спортивного удосконалення при підготовці фахівців фізичної культури (Козіна Ж. Л. та інші, 2008). До груп спортивного удосконалення потрапляють не тільки підготовлені у спортивні школі студенти, але й молодь, яка не має спеціалізованої підготовки. Рівень підготовленості студентів різний, тому навчально-тренувальні заняття повинні враховувати ці особливості комплектування групи СПУ. Найбільші проблеми, що виникають при вдосконаленні баскетболістів – це досягнення просторової точності рухів за короткий період часу навчання (Данилов Р. С., 2017). Просторова точність рухів баскетболістів реалізується через технічну підготовленість, особливо через кидок (Лысенко Е., 2010). Як зауважують вчені, точність рухів пов’язана із психофізіологічними функціями спортсмена, зокрема баскетболіста (Бойко Г. Л., Міщук Д. Н., 2019; Вовканич Л. та інші, 2015; Коробейнікова Л.Г., 2014). У процесі гри він повинен за долі секунди сприйняти, обробити інформацію про ігрову ситуацію і прийняти адекватне рішення, яке буде результативним актом. Знання про можливості баскетболіста здійснювати точні

дії дозволяє прогнозувати перспективи вдосконалення студентів і тим самим скорочувати час на зростання їх майстерності. З аналізу літератури стало зрозумілим, що даних про взаємозв'язок зоровомоторної реакції та просторово-точнісних рухів баскетболістів-студентів виявилося недостатньо для того, щоб їх враховувати у процесі підготовки. А це важливо, оскільки такого плану інформація допомогла б при програмуванні спортивного вдосконалення та сприяла б підвищенню результативності їх гри у студентських змаганнях.

Мета роботи. Встановити вплив точності зоровомоторної реакції, зокрема реакції на рухомий об'єкт, на просторово-точнісні характеристики рухів під час виконання кидків студентами-баскетболістами.

Матеріали і методи. Досліджувалися студенти-баскетболісти групи спортивно-педагогічного вдосконалення профільного вузу фізичної культури у кількості 22 осіб. У процесі дослідження проведений аналіз та узагальнення літературних даних, методи математичної статистики (середнє арифметичне значення і середнє квадратичне відхилення, таблиця t-Стьюдента, кореляція). Для визначення просторово-точнісних характеристик рухів використано метод тестування точності кидків, що виконувалися баскетболістами після з різними діями-передумовами (після ведення м'яча, передачі м'яча, обведенні стійок та протидії партнера) рухаючись до щита з правого та лівого боку майданчика. Для дослідження точності зоровомоторної реакції, до якої входить реакція на рухомий об'єкт, використана спеціальна комп'ютерна програма «Снайпер» (Коваленко С. О. та інші, 2017).

Результати і обговорення. Тестування технічної підготовленості студентів-баскетболістів показали, що кидки після протидії суперника були значно точними, ніж точність інших кидків ($p<0.05$). Найнижчий показник точності влучання м'яча в кільце був у другій вправі (кидки після обведення стійок) порівняно з іншими вправами ($p<0.05$). Найвища кількість влучань виявлена при виконанні кидків після ведення м'яча з правого боку майданчика, порівняно з показниками руху з лівого боку ($p<0.05$) та 2 і 3 вправами з обох боків ($p<0.05$). Між показниками точності кидків після ведення та кидків після

передачі партнера відмінностей не виявлено (p>0.05), як статистично не підтверджена різниця показників кидків після обведення стійок та протидії суперника (p>0.05) (табл. 1).

Таблиця 1

Показники точності кидків баскетболістів-студентів з різною передумовою виконання (кількість влучань)

Вправи на точність кидків баскетболістів						
1 вправа (кидки після ведення м'яча)		2 вправа (кидки після обведення стійок)		3 вправа (кидки після передачі партнера)		4 вправа (кидки після протидії суперника)
з лівого боку майданчика	з правого боку майданчика	з лівого боку майданчика	з правого боку майданчика	з лівого боку майданчика	з правого боку майданчика	6.6±0.55
3.9±0.32#	4.1±0.26#	3.1±0.48*#	3.6±0.32*#	3.8±0.37#	3.5±0.29*#	

Примітка: *p<0.05 – порівняно із результатами інших вправ; # p<0.05 – порівняно із 4 вправою

При дослідженні реакції на рухомий об'єкт нами встановлено, що точність реагування баскетболістів-студентів залежить від можливостей сприйняття об'єктів з різних боків екрану, що вказує на наявність зорової асиметрії (табл. 2).

Таблиця 2

Показники точності реакції студентів-баскетболістів на рух об'єктів з різних боків екрану при бінокулярному сприйнятті

Показники	Зони виходу снаряду до мішені			
	верхня зона	нижня зона	ліва зона	права зона
Середня дистанція до мішені (мм)	2.5±0.12	3.00±0.13*#	2.35±0.13*	2.66±0.17*#
Коефіцієнт	1.67±0.55	3.33±1.88*#	1.52±1.18*	1.61±2.15*#

Примітка: *p<0.05 – порівняно із верхньою зоною; # p<0.05 – порівняно із лівою зоною

Виявлено, що найвища точність реакції на рух об'єктів зліва, порівняно із точністю на рух зверху, знизу та справа (p<0.05). Між показниками точності реакції на рух об'єктів зверху та справа різниці не зафіксовано (p>0.05). Отримані дані коефіцієнту вказував на те, що у баскетболістів-студентів

переважають процеси гальмування над процесами збудження.

Кореляційний аналіз показав, що між досліджуваними величинами існує помірна, значна та сильна ступінь залежності (табл. 3).

Таблиця 3

Кореляція точності кидків та реакції на рухомий об'єкт баскетболістів-студентів

	Загальна середня дистанція (В-НЗ)	Середня дистанція (ВЗ)	Середня дистанція (НЗ)	Загальна середня дистанція (Л-ПЗ)	Середня дистанція (ЛЗ)	Середня дистанція (ПЗ)
1 Вправа (Л.Б)	-0.35	0.22	-0.42	-0.23	-0.30	-0.06
1 Вправа (П.Б)	-0.58	0.21	-0.49	-0.19	0.19	-0.32
2 Вправа (Л.Б)	-0.18	0.05	-0.21	-0.42	0.11	0.27
2 Вправа (П.Б)	0.06	-0.45	-0.15	-0.31	-0.08	-0.58
3 Вправа (Л.Б)	0.07	-0.02	0.24	-0.53	-0.85	-0.28
3 Вправа (П.Б)	-0.20	0.15	-0.09	-0.42	-0.73	-0.35
4 Вправа	-0.40	0.27	-0.25	-0.13	-0.35	-0.09

Примітка: Л.Б – виконання вправи з лівого боку майданчика; П.Б. – виконання вправи з правого боку майданчика; В-НЗ – верхня та нижня зони разом; Л-ПЗ – ліва та права зони разом; ВЗ – верхня зона; НЗ – нижня зона; ЛЗ – ліва зона; ПЗ – права зона.

Помірна залежність виявлена між точністю реакції на рух об'єкта знизу-зверху та точністю кидків з обох боків майданчика після обведення стійок (r=-0.42 і r=-0.31). Така ж залежність виявлена і з точністю кидків з правого боку майданчика після передачі (r=-0.42). Виявлена помірна залежність точності реакції на рух об'єкта з верхньої зони та точності кидків з правого боку майданчика після обведення стійок (r=-0.45). Взаємозв'язок помірного ступеня встановлено між точністю реакції при виході рухомого об'єкта з нижньої зони та точністю кидків з обох боків після ведення м'яча (відповідно r=-0.42 і r=-0.49). Взаємозв'язок значної сили встановлено між точністю реакції на рух об'єкта зверху-знизу та точністю кидків з правого боку

після ведення м’яса (r=-0.58), між точністю реакції на рух об’єкта зліва-справа та точністю кидків з лівого боку після передачі партнера (r=-0.53). Між точністю реакції на рух об’єктів зліва та точністю кидків з обох боків майданчика після передачі партнера зафіксована сильна взаємозалежність (відповідно r=-0.85 і r=-0.73).

Отримані у результаті дослідження показники підтверджують дані М. О. Бойко, Д. Н. Міщук (2015) про значення зорово-моторної реакції для точності кидків. Також важливо, що для баскетболістів складні реакції є одним із критерії психофізіологічної готовності забезпечувати результативну гру у змагальній діяльності. Проведенні дослідження підтверджують дані Ю. С. Клименка (2017), що точність кидків може бути під впливом рівня розвитку сенсорних функцій. Наші дані кореляції підтверджують його результати в аспекті можливостей зростання точності рухів баскетболістів в умовах взаємодії з іншими гравця. Проводячи паралель з дослідженнями О. Мітової, О. Івченко (2015) про контроль уваги, можна вказати на підтвердження їх досліджень нашими результатами. Нами отримано нижчу точність кидків при зниженні концентрації уваги, яка розподілялась на дії суперника, порівняно із результатами точності кидків після ведення та передачі. Сумарна точність за вправами 1, 2 і 3, де передуючі дії були пов’язані або з особистими діями гравця, або з допомогою партнера, значно вища показників точності кидків у протидії суперника. Також важливо наголосити, що наші дослідження підтверджують результати досліджень Р. С. Данилова (2017) про значення просторового-часових диференціювань баскетболістів. Наші дослідження показують, що ускладнення умов при допомозі партнерів по команді підвищує точність кидків. Нами виявлено, що при бінокулярному сприйнятті об’єктів не однаково здійснюється реагування на об’єкти, що рухаються з різних боків. Це підтверджує літературні дані про те, що просторова оцінка рухомих предметів неоднакова (Фролова Л., Петренко Ю., 2020), але на думку вчених, це може залежати від периферичного зору спортсменів. Проте ми вважаємо, що це не тільки можливості периферичного

зору, але й наявна у спортсменів зорова асиметрія (Степанов В. С., 2001), яку необхідно враховувати у тренувальному процесі баскетболістів-студентів. Наші дослідження також підтверджують дані Г. М. Арзютова, М. Б. Гуски, М. В. Гуски (2011) щодо взаємозв'язків реакції на просторово-часову орієнтацію спортсменів та рухової точності. Як і у авторів, у нас виявлено варіювання співвідношень між різними показниками, але не ми не встановили закономірностей таких варіювань, єдине що відкривається нам, це те, що точність баскетболістів-студентів буде вища, якщо точність реакції на рух об'єктів з лівої зони екрану буде також вища.

Висновки. Результати дослідження показали, що точність кидків баскетболістів-студентів в різних передумовах виконання відрізняються. Рухаючись до кільця з правого боку майданчика, студенти-баскетболісти були більш точними в кидках, ніж при переміщенні до щита з лівого боку. Вважаємо, що на це може впливати домінування правої руки над лівою. Також встановлено найвища точність реакції на рух об'єктів з лівої зони екрану, а найнижча – на рух об'єкту з верхньої зони. Встановлена висока вірогідність впливу точності реакції при руху об'єкту з лівої зони екрану на точність кидків після передачі партнера, незалежно від напряму переміщення баскетболіста.

УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В НОВИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ. ВНУТРІШНЯ СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Щербина Ліна Миколаївна
студентка магістратури ІІ курсу
Навчально-науковий інститут педагогіки
Комунальний заклад вищої освіти
Дніпровська академія неперервної освіти
Дніпропетровська обласна рада
м. Дніпро, Україна

Вступ/ Introductions У поданій статті розглянуто найважливіші аспекти управлінської діяльності закладом освіти в сучасних соціокультурних умовах, важливість та необхідність ВСЗЯО. Досліджено й узагальнено матеріал різних наукових праць, які присвячені даній темі.

Менеджмент в освіті, правильне ВЗСЯО займає одне з провідних місць, є показником іміджу, високої якості і перспективного розвитку освітнього закладу.

Мета роботи/Aim: дослідити особливості освітнього менеджменту в сучасних соціокультурних умовах; визначити місце ВСЗЯО та вплив її на якість роботи навчального закладу.

Матеріали і методи/ Materials and methods

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Абетка для директора – Київ, Державна служба якості освіти, 2019 – 138-184 с.

2. Лаврук В. Діагностика управлінської компетентності директора школи / Василь Лаврук. – К. : Шкільний світ, 2008. – 128 с.

3. Мозгова Л.А. Модель керівника навчального закладу в сучасному освітньому просторі: управлінський аспект. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3896

4. Який він – сучасний керівник закладу освіти? https://www.pedrada.com.ua/article/2878-yakiy-vn-suchasniy-kervnik-osvti

5. Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора. Київ – 2019 https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/posibniki/abetka%20dlya%20directora.pdf

6. https://www.ukrinform.ru/rubric-society/3146046-mon-razrabotalo-novye-rekomendacii-dla-obespecenia-kacestva-obrazovania-v-skolah.html

7. https://merkushino.uralschool.ru/?section_id=44

Результати і обговорення/Results and discussion

Сучасний заклад освіти – це те освітнє середовище, яке повинно бути безпечним, комфортним і перспективним. У першу чергу все залежить від компетентного керівника-менеджера, його стилю управління і стратегічного альтернативного планування.

Закон України «Про повну загальну освіту», Концепція Нової української школи, Державний стандарт повної загальної середньої освіти, Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» та «Вчитель закладу загальної середньої освіти» – це лише частина нормативної бази, яка регламентує діяльність закладу освіти, головні аспекти управлінської та педагогічної діяльності. Авторитетний управлінець, безперечно, дбає про створення позитивного іміджу ЗЗСО, сприяє якісному підвищенню кваліфікації педагогами, заохочує їх до участі в найрізноманітніших тематичних і фахових конкурсах, сприяє поширенню педагогічного досвіду. Особливу роль у становленні іміджу керівника навчального закладу займає політика методичного центру міста як установи, що формує пріоритети діяльності та здійснює супровід фахового зростання працівників [3]. Проведення самооцінювання відповідно до Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти дає можливість визначити слабкі і сильні сторони закладу, його можливості й загрози. Результат такого аналізу –

забезпечення школи висококваліфікованими і досвідченими педагогічними кадрами, створення факультативів і гуртків такого спрямування, яке цікаве здобувачам освіти. Це впливатиме на підвищення якості навчання та розвитку життєво необхідних компетентностей. Запорука високого рівня освітньої діяльності – висококваліфіковані та відповідальні працівники, насамперед – педагогічні. Саме тому забезпечення закладу освіти кваліфікованими педагогічними та іншими працівниками є найважливішим завданням керівництва.

Необхідною складовою подальшої успішної діяльності освітнього закладу є Стратегія розвитку, яка повинна реалізовуватися через систему планування. Основою такої системи є річний план, розроблений відповідно до Стратегії розвитку та Освітньої програми, що визначає інші напрями діяльності і розвитку закладу освіти [1]. Вирішальний вплив на управлінську діяльність закладу має зорієнтованість на розвиток. Доречними для успішного керівника є вміння організувати робочий процес, компетентність, економічна грамотність, підприємливість, вимогливість, новаторство, стресостійкість, уміння шукати компроміс, виходити із зони комфорту заради самовдосконалення [4].

Висока якість освітньої діяльності неможлива без розуміння шляхів розвитку закладу освіти. Цілі розвитку та основні кроки задля їх досягнення формулюються у Стратегії розвитку, що містить визначення цінностей, які сповідує заклад. Дуже важливо реально оцінити, які ресурси він має для реалізації планів вже зараз, і які ресурси можуть бути принципово доступними. Один із таких важливих ресурсів – кадри, фахівці, які працюють у школі [5].

Психологічний клімат у закладі освіти є визначальним чинником для створення комфортних умов для здобувачів освіти та педагогічних працівників. Адже від того, як саме і наскільки успішно керівництво закладу впливатиме на формування сприятливого психологічного клімату та атмосфери довіри між учасниками освітнього процесу, залежить досягнення мети діяльності ЗЗСО.

Крім того, довіра між учасниками освітнього процесу створює сприятливі умови для конструктивного вирішення можливих конфліктів, які практично

неминучі в реальному шкільному житті. Визначальна умова для створення такої атмосфери – обґрунтованість і відкритість управлінських рішень [5].

Формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в сучасних закладах освіти є одним із важливих управлінських пріоритетів. У школі (ліцеї, коледжі) ВСЗЯО повинна мати як зовнішні стимули, так і внутрішні інструменти. Внутрішня система забезпечення якості освіти – це сукупність організаційних структур, норм і правил, діагностичних та оціночних процедур, що забезпечують на єдиній концептуально-методологічній основі оцінку освітніх досягнень учнів, оцінку ефективності діяльності закладу освіти. Це характеристика системи освіти, що відображає ступінь відповідності реальних досягнутих освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням [5].

Важливо знати, що процеси навчання та управління школою можуть якісно вдосконалюватися самою школою. Для цього треба мати такі орієнтири:

- стратегію забезпечення якості освіти;
- необхідні ресурси для організації навчання,
- інклюзивне освітнє середовище;
- прозору систему оцінки учнів, педагогів та директора;
- механізми забезпечення академічної доброчесності;
- сучасну інформаційну систему керування школою.

Також важливо розвивати партнерство учнів та вчителів, забезпечувати рівність та протидіяти булінгу (травленню), допомагати учням реалізувати індивідуальну освітню траєкторію, створювати для вчителів умови для професійного зростання.

Як відомо, завдяки розвитку внутрішньої системи забезпечення якості освіти та регулярної самооцінки ЗЗСО зможе реалізувати такі важливі аспекти:

- підвищувати якість освітніх послуг та забезпечувати довіру до результатів навчання;

- отримувати постійний зворотний зв'язок від учасників освітнього процесу щодо якості освіти, своєчасно реагувати на ризики;
- постійно вдосконалювати освітнє середовище, систему оцінювання учнів, педагогічну діяльність, управлінські процеси;
- забезпечувати прозорість діяльності школи та готовність до змін на користь учасників освітнього процесу.

ВСЗЯО дозволяє вести моніторинг знань учнів на різних ступенях навчання у ЗЗСО, вчасно виявляти та вирішувати проблеми системи освіти у розрізі предметів, ліцеїв та регіонів [6].

Оцінка якості освіти (система оцінок) – це сукупність оцінок зовнішніми факторами (тобто оцінки споживачів освітніх послуг) та внутрішніх оцінок якості у самій системі освіти.

Для цього варто визначити п'ять елементів системи освіти:

1. Органи управління освітою.
2. Освітні установи.
3. Освітні програми.
4. Навчальні програми.
5. Учні.

Також необхідно визначити чотири суб'єкти (замовників та споживачів освітніх послуг):

1. Особа.
2. Виробництво.
3. Суспільство, держава.
4. Система освіти [7].

Висновки/ Conclusions Сучасний управлінець закладом освіти повинен бути людиною, яка не уникає відповідальності, професійно грамотна та компетентна, самостійно розробляє план вдосконалення закладу, чітко його дотримується. Правильний керівник ставить високі вимоги до колег, але і сам відповідає їм. Він цінує роботу та час працівників, з повагою ставиться до них, готовий вислухати критику та зауваження, прийняти ідеї колег і сприяти їх

реалізації.

Відповідно, ВСЗЯО дає можливість отримати повне уявлення про якість освіти в країні, аналізувати та враховувати вплив різних факторів на результати роботи закладів освіти. Ця система дозволяє навчальним закладам вести самодіагностику та виявляти існуючі проблеми, а батькам отримувати інформацію про якість знань своїх дітей.

Зрозуміло, що оцінка якості освіти включає цілу систему компонентів і вимагає вирішення багатьох проблем: законодавчих, наукових, методичних, організаційних, управлінських тощо.

Отже, управлінська діяльність є важливою складовою успішної діяльності закладу. Керівник повинен обирати такий стиль управління, який би був відкритим для громадськості, підвищував імідж школи, її конкурентноспроможність серед інших освітніх закладів.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ШЛЮБ І МАТЕРИНСТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНІ ФЕНОМЕНИ

Алексеенко Ірина Владиславівна
студентка
Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Харків, Україна

Вступ. У житті кожної людини сім'я займає особливе місце. У сім'ї росте дитина, яка з перших років свого життя засвоює певні норми соціальної взаємодії. У сім'ї регулюються відносини дитини до навколишнього, вона отримує досвід моральності та моральних норм поведінки. Ставши дорослими, діти часто повторюють батьківські сценарії життя. Здійснюючи соціальну функцію, сім'я формує особистість залежно від її культурного, соціального та духовного рівня.

Мета роботи. Розглянути сучасні проблеми сім’ї та материнства.

Матеріали та методи. При написані даної роботи ми спиралися на дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених (Г.Г. Філіппова, С.Ю. Мещерякова, В.О. Абабкова, В.І. Брутман, І.В. Добряков та інші). Були використані методи аналізу та синтезу.

Результати та обговорення. Науковці визначають основою будь-якої сім’ї шлюбні стосунки, у яких людина проявляє себе соціально, матеріально та духовно. Суспільство зацікавлене у стійкості шлюбних відносин, тому воно здійснює зовнішній соціальний контроль за оптимальним функціонуванням шлюбу за допомогою системи громадської думки, соціального впливу на індивіда, процесу виховання. Виділення шлюбу як структурної одиниці відбулося в історичному аспекті порівняно недавно внаслідок серйозних соціально-економічних перетворень сучасного суспільства, які сформували умови для рівноправності (соціального, юридичного, морального) чоловіка та

жінки.

Шлюб – це морально-психологічна готовність подружжя до нової системи обов’язків, розуміння прав членів сім’ї, прагнення до сумісного співробітництва, вміння приймати та поважати звички та характер партнера.

Здатність до шлюбу передбачає декілька характеристик, а саме: здатність піклуватися про інших; здатність співчувати та співпереживати; здатність до кооперації, співробітництва, міжособистісного спілкування; висока етична та психологічна культура, що передбачає вміння бути терпимим і поблажливим, великодушним і добрим, приймати іншу людину з усіма її недоліками, придушувати власний егоїзм.

В сучасних реаліях шлюбні стосунки набули характерних змін, які проявляються в емансипації, економічній свободі та втраті сімейних традицій.

Сучасні кризові явища у житті сім'ї різноманітні. Шлюбні стосунки перестали бути виразом жертовної любові та духовної єдності, майже повністю втратилося уявлення про необхідність довічної вірності подружжя та нерозривності шлюбу. З’явилася тенденція до того, що діти для батьків сприймаються як тяжкий та небажаний тягар. Ці фактори призводять до руйнування традиційної ієрархії сімейних взаємин, втрати родових та сімейних зв'язків між поколіннями. Тому виникають нові альтернативи сімейних відносин.

Цивільний шлюб. Багато хто вважає, що такі стосунки можна охарактеризувати як пробний шлюб або альтернативу традиційному шлюбу. Відносини у незареєстрованих стосунках поділяються на формальні, короткочасні та глибокі, тривалі. У першому випадку спільне життя в пробному шлюбі триває порівняно недовго, шлюб укладається або перериваються стосунки. Однак збільшується кількість випадків спільного проживання, яке відрізняється від шлюбу лише відсутністю правового оформлення, народження дітей у тривалих відносинах часто вітається.

Свідомо бездітний шлюб. Така форма шлюбних стосунків набуває популярності у міській місцевості. На прийняття такого рішення впливає

уявлення подружжя про задоволеність житлово-побутових та матеріальних умов, характер розподілу обов'язків, сумісність рольових позицій подружжя, їхнє ставлення до способу життя, особливості дозвілля, міцність шлюбу, особливості переживання особистістю стадій становлення шлюбно-сімейних відносин.

Повторні шлюби є досить поширеною альтернативою традиційним шлюбно-сімейним відносинам. Як правило, в результаті розлучення дитина залишається з матір'ю та у разі створення нової сім'ї виникає проблема з вітчимом. Вітчими оцінюють себе в ролі батька трохи нижче, ніж кровний батько, вони займають більш пасивну роль стосовно дитини.

Виходячи із вищесказаного ми вважаємо, що «нормальна сім'я» – поняття умовне. Такою сім'єю можна назвати ту, яка створює необхідний добробут, соціальний захист членів сім'ї, створює умови для соціалізації дітей та досягнення ними психологічної зрілості. «Нормальною сім'єю» вважають сім'ю, де відповідальність несуть всі її члени. Якщо відповідальність не несе ніхто – це «псевдосім'я».

Велике значення в психології сім’ї займає феномен материнства, який вивчається у декількох напрямках. По-перше, материнство розглядають як забезпечення умов для розвитку дитини (біологічні теорії), по-друге, материнство вивчають як частину особистісної сфери жінки (соціальні теорії).

Материнство як забезпечення умов для розвитку дитини. В рамках цього напряму індивідуальні особливості матері розглядаються виходячи із завдань виховання дитини. У центрі вивчення знаходяться материнські якості, характеристики материнської поведінки, культурні, соціальні, еволюційні, фізіологічні та психологічні засади материнства. У межах цього напряму виділилося кілька течій дослідження.

Згідно з культурно-історичним напрямом дослідження материнство розглядається як історично обумовлений феномен, який може змінюватися в рамках різних епох. Материнство сприймається як одна з жіночих ролей, але навіть якщо вона і закладена природою, вплив суспільних норм та цінностей є

визначальним у проявах материнського відношення до дитини. Прикладом можуть слугувати випадки дітовбивства для підвищення свого соціального статусу в індійських племенах, а також домінування принципу законнонародженості у певні епохи, коли відмовлялися від незаконнонароджених дітей або навіть убивали їх.

В рамках біологічного підходу до материнства вивчається кількість ресурсних витрат батьків, формування патернів батьківської поведінки, імпринтингу, реакції слідування, батьківських стимулів, що відбилося у розвитку таких психологічних концепцій, як теорія прихильності, теорія соціального навчання та інших. Також дослідження спрямовані на вивчення гормонального впливу на емоційний стан матері (тривожність, депресивність, стресостійкість, дратівливість, динаміка сексуальності тощо). Вони виявили, що гормональний фон здатний визначати ситуативну сприйнятливість, але інтерпретація станів у вагітних та у ранній період материнства залежить від індивідуальних особливостей, соціальної та сімейної ситуації, мотивації. Порівняльно-психологічні дослідження материнства сконцентрувалися на вивченні «материнського інстинкту» шляхом порівняльного аналізу досліджень тварин та людини. Виявлено, що за відсутності «материнського інстинкту» (уподобання) виникає феномен «терпимості один до одного».

В рамках феноменологічного напрямку поширеною є диференціація типів та стилів материнської поведінки, відношення, позицій. Особистісні та поведінкові особливості матері в даному напрямку виділяються та пояснюються залежно від вікових особливостей дитини та періоду материнства.

Материнство як частина особистісної сфери жінки. В рамках цього напряму вивчається ступінь задоволеності жінки своєю материнською роллю, а материнство виступає як стадія особистісної та статевої ідентифікації. В цьому напрямі досліджується материнство як стадія статево та особистісної ідентифікації, тобто аналіз материнства з погляду особистісного розвитку жінки, з особливою увагою до періоду вагітності як критичного в житті жінки, стадії статеворольової ідентифікації, ситуації адаптації, гострого перехідного

періоду, що нерідко супроводжується кризовими переживаннями, в ході яких змінюється свідомість жінок та їх взаємодія зі світом. Девіантне материнство – аналіз таких рис як інфантилізм, підвищена потреба у коханні, егоцентризм, сексуальна нерозбірливість. Сюди включені проблеми, пов'язані з матерями, які відмовляються від своїх дітей і виявляють щодо них насильство або відкриту зневагу, а також проблеми материнсько-дитячих відносин, внаслідок яких відбувається зниження емоційного благополуччя дитини та виявляються відхилення у психічному розвитку в різні періоди дитячого віку.

Також дослідників цікавить, як формується материнське ставлення жінки до народження дитини та після народження. У своєму індивідуальному онтогенезі кожна жінка проходить етапи, де відбувається адаптація до материнської ролі – вагітність, що змінює самосвідомість та формує прийняття нової соціальної ролі, та етап після народження, пов'язаний з прийняттям дитини та формуванням прихильності до неї. Протягом онтогенезу певний вплив на ставлення матері до своєї дитини, прийняття цієї ролі, усвідомлення та пояснення своїх материнських почуттів надає досвід відносин зі своєю матір'ю, з немовлятами, що виникає ще в дитинстві інтерес, подружні та статеві стосунки, а також досвід спілкування з дітьми, що мають особливості розвитку (фізичні, психічні, інтелектуальні, емоційні). Для успішної адаптації ролі матері жінці необхідно пройти кілька етапів індивідуального онтогенезу материнства.

Г.Г. Філіппова розглядає материнство як психологічний феномен, частина особистісної сфери жінки. Саме вона у 90-ті роки ввела термін «психологія материнства», щоб виділити цю сферу дослідження як самостійну. Відповідно до Г.Г. Філіппової материнство має розглядатися з позиції його функцій, з одного боку, і з позиції суб'єкта (як частини особистісної сфери), який ці функції виконує.

Важливим питанням в психології є готовність до материнства. Дослідники вважають, що на формування готовності до материнства впливають біологічні та соціальні чинники. З одного боку, це особистісне новоутворення, у якому відбивається весь досвід взаємовідносин жінки з іншими людьми

(батьками, чоловіками тощо), з іншого боку, це новоутворення має інстинктивну природу.

С.Ю. Мещерякова розглядає психологічну готовність до материнства як специфічне особистісне новоутворення, основою якого є суб'єкт-об'єктна орієнтація до народженої дитини. До групи показників рівня психологічної готовності до материнства С.Ю. Мещерякова відносить:

1) Особливості комунікативного досвіду жінки у її ранньому дитинстві. Основи особистості, відношення до себе та світу в людині закладаються з народження при спілкуванні з близькими людьми, позитивний досвід такого спілкування задає стартові умови для суб'єктного відношення з іншими людьми, у тому числі зі своєю дитиною і навпаки. Про характер раннього комунікативного досвіду можна судити з афективних слідів перших спогадів про себе, стосунків із батьками. Важливе значення мають контакти з однолітками, а також старшими та молодшими дітьми.

2) Ставлення жінки до ненародженої дитини. Бажаність дитини, прояв любові, акти вербальної та уявної зверненості свідчать про сприятливий розвиток майбутнього материнської поведінки.

3) Установка жінки на стратегію виховання дитини. Здатність матері забезпечувати адекватні умови для розвитку дитини, що виявляється у певному типі ставлення матері до дитини. Тип материнського відношення, відповідний готовності чи неготовності до материнства, пов'язаний із цінністю дитини для матері.

Таким чином, у широкому розумінні під готовністю до материнства передбачається насамперед готовність стати матір'ю дитині, що вже з'явилася на світ, тобто займатися її вихованням, доглядом за ним, задоволенням його фізичних, емоційних та психічних потреб.

Висновки. Сучасні шлюбні стосунки набули характерних змін, які проявляються в емансипації, економічній свободі та втраті сімейних традицій. Кризові явища у житті сім'ї різноманітні. Шлюб перестав бути виразом любові та духовної єдності, майже повністю втратилося уявлення про необхідність

довічної вірності подружжя та нерозривності стосунків. З'явилася тенденція до того, що діти для батьків сприймаються як тяжкий та небажаний тягар. Ці фактори призводять до руйнування традиційної ієрархії сімейних взаємин, втрати родових та сімейних зв'язків між поколіннями. Тому виникають нові альтернативи сімейних відносин. Шлюбність і материнство більше не займають провідне місце у житті жінки, через зміну темпу життя, установок та цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дружинин В.Н. Психология семьи/ Дружинин В.Н. - М., 1996. – 428 с.
2. Дубровина И.В. Семья и социализация ребенка // Мир психологии. 1998.
3. Мещерякова С.Ю. Психологическая готовность к материнству // Вопросы психологии. 2002. №5. С. 18–27.
4. Овчарова Р. В. Родительство как психологический феномен: учеб. пособие. М.: Московский психолого-социальный институт. 2006. 496 с. 33
5. Социальная психология: Хрестоматия / Сост. Белинская Е.Д., Тихомандрицкая О.А. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 471 с.
6. Филиппова Г.Г. Психология материнства. М.: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 396 с.
7. Филиппова, Г. Г.(2001) Материнство и основные аспекты его исследования в психологии // Вопросы психологии. № 2. С. 22–37.
8. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебноепособие для вузов. 2-е изд/ Шнейдер Л.Б. - М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006.- 768с.

ОСОБЛИВОСТІ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА

Горянська Анжела Михайлівна,
к. психол. н., доцент
Гаврилюк Катерина Сергіївна,
магістрант,
Ніжинський державний університет імені М. Гоголя
м. Ніжин, Україна

Вступ. Особистість менеджера має дуже велике значення для управлінської діяльності, адже саме його індивідуально-психологічні властивості визначатимуть, як вирішуватимуться задачі, які перед ним поставатимуть, чи проявить він себе відповідальним, ініціативним, самостійним працівником, чи зможе викрутитись із складних та незвичних ситуацій, чи всіх зусиль докладатиме для успіху, чи зуміє зацікавити та організувати інших для спільної роботи на благо загалу.

Мета. Показати важливість самоактуалізації для менеджера та виявити її особливості.

Матеріал. Самоактуалізація передбачає максимальне самовираження особистості, тобто реалізацію власних здібностей і потенціалу, гармонійно впливаючи на формування особистості, сприяючи досягненню власних життєвих цілей. Саме тому посилення уваги до питання самореалізації особистості, на наш погляд, пояснюється розумінням її вирішальної ролі в житті людини.

Аналіз зарубіжної літератури свідчить про те, що проблема самоактуалізації особистості досить глибоко представлена у роботах багатьох авторів, які присвячені аналізу якісних характеристик цього процесу, його змісту та рівнів (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, К. Хорні, Е. Шостром, К.Г. Юнг). Ідеї особистісного зростання в напрямку самоактуалізації знайшли широке відображення в роботах російських (К.А. Абульханова-Славська, Л.І. Анциферова, Б.Г. Ананьєв, О.Г. Асмолов, Б.С. Братусь, Л.О. Коростильова, Б.Ф. Ломов, А.К. Осницький, А.О. Реан) та українських (Г.О. Балл,

З.Г. Кісарчук, С.Д. Максименко, В.О. Моляко, В.О. Татенко, О.М. Ткаченко, Н.В. Чепелєва, О.П. Щотка) вчених.

Процес самоактуалізації передбачає розкриття всіх внутрішніх якостей людини як природної сутності людини та особистісних особливостей.

У «Психологічному словнику» термін «самоактуалізація» трактується як прагнення людини до повного розкриття, реалізації та розвитку особистісних здібностей. Самоактуалізація значною мірою визначає прагнення людини до творчості, спілкування, позитивного саморозвитку. Потреба у самореалізації за слів А. Маслоу та К. Роджерса – це вроджене прагнення людини до вдосконалення і є найвищим і головним чинником, який мотивує людей розвиватися на різних етапах[7, с.101-105].

Серед основних передумов, що сприяють самоактуалізації особистості, К. Роджерс виокремлює такі, вони отримали назву «тріада Роджерса»: 1) безумовне позитивне ставлення і прийняття себе та інших; 2) емпатія та емпатійне розуміння; 3) конгруентність як узгодженість та відсутність «масок» і психологічних захистів [6, с.34-36].

Загалом, самоактуалізація розглядається як внутрішня діяльність особистості, яка полягає у реалізації внутрішніх позитивних і творчих прагнень до зростання, розвитку, розумової зрілості, здібностей. Це процес осмислення власних потенційних можливостей і сенсу, перетворення їх із потенційного стану в стан реальності та втілення в реальні умови навколишньої дійсності.

У сучасній психології самоактуалізацію визначають як найбільш повну та вільну самореалізацію особистістю своїх можливостей.

Самоактуалізація визначається як найбільш повна та вільна самореалізація особистістю своїх можливостей. Самоактуалізація є вродженою схильністю людини безперервно розвивати свій необмежений творчий потенціал у різних сферах життєдіяльності. На думку представників гуманітарних наук психології, самоактуалізація є незамінною якістю особистості та найважливішим механізмом її розвитку.

Самоактуалізація завжди є справжнім актом вираження особистої

діяльності та відповідальності, тобто здатністю робити своєчасний і найкращий життєвий вибір. Реалізація власних ідей і планів відкрила перед людиною нові можливості, вивела особистість на новий рівень розвитку, змінила та змінила її життєвий світ. Самоактуалізація означає максимальне самовираження особистості, тобто реалізацію власних здібностей і потенціалу, гармонійний вплив на формування особистості. У тенденції самоактуалізації дуже важливою є потреба людини як у позитивній увазі з боку інших, так і у позитивному ставленні власне до себе. Потреба в позитивній увазі інших робить людину вразливою до впливу соціального схвалення. Потреба у позитивному самоставленні задовольняється, якщо людина вважає свою поведінку відповідною власній Я-концепції [2,с.186-187].

Теоретичний аналіз проблеми самоактуалізації дозволив нам виділити два основні напрями досліджень цього процесу в зарубіжній психології: психодинамічний і гуманістичний.

Більшість дослідників психодинамічного напряму схиляються до думки, що самоактуалізація – це процес особистісного самовдосконалення, подолання особистістю комплексу неповноцінності, захисних механізмів, прагнення особистісної цілісності й зрілості.

Загалом можна говорити про те, що в класичному й сучасному психоаналізі основний акцент робиться на унікальності та цілісності кожної особистості, яка прагне до самовдосконалення, самоактуалізації.

А. Адлер виділив наступні етапи самоактуалізації, які не заперечують один одного й не мають строгої послідовності, але проходження через які дозволяє людині досягти значних висот в професійному й соціальному розвитку: визнання своєї недосконалості (усвідомлення комплексу неповноцінності); розвиток соціального інтересу; спрямованість бажань на подолання проблем; формування почуття приналежності й співробітництва; відмова від помилкових цінностей; формування не тільки особистісних, але й соціально значущих цілей і цінностей; вибір особистісного розвитку, самоактуалізації як життєвої мети; прийняття творчих, самостійних і

вибіркових рішень на шляху досягнення поставлених цілей [1, с.124].

Е. Еріксон пов'язує поняття самоактуалізації з поняттям ідентичності. Він визначає самоактуалізацію як «подолання меж» своєї ідентичності, справжнє досягнення дійсної індивідуальності й вихід за її межі [3, с. 106-107].

А. Маслоу, який найбільш змістовно висвітлював проблеми особистісного зростання у своїх роботах, визначав самоактуалізацію як передумову життєдіяльності людини на рівні існування, що пов’язана зі змінами, які відбуваються в її особистості, як прогрес особистості, пов’язаний із переходом від невротичних чи інфантильних, «несправжніх» життєвих проблем до справжніх, екзистенціальних, суттєвих проблем індивіда [5].

Аналіз основних робіт із проблеми самоактуалізації особистості в екзистенційно-гуманістичному підході дозволяє узагальнити складові й інтегральні характеристики процесу самоактуалізації особистості:

1) об’єктивний погляд на життя; реалізація творчих здібностей; орієнтація на майбутнє; демократичність; толерантність до інших поглядів; повага до себе та інших; схильність до філософського гумору; низька внутрішня конфліктність; відданість справі; свіжість сприйняття; природність, невимушеність поведінки й внутрішнього життя особистості; здатність любити [5];

2) відкритість новому досвіду; екзістенціальність; почуття суб’єктивної свободи; прагнення автентічності; цілісність особистості; відношення до життя як до процесу; турбота про людей; екологічна свідомість; готовність до ризику; конструктивна соціальна роль [8];

3) розширене «почуття Я»; прийняття себе як особистості; позитивний «образ Я»; стресостійкість, стійкість до фрустрацій; реалістичне сприйняття дійсності; навички вирішення проблем; орієнтація на діяльність; адекватна самооцінка; почуття гумору; цілісний підхід до життя; система сенсових життєвих цінностей [4, с.124];

4) почуття відповідальності; свобода вибору; усвідомлення сенсу свого життя; свідомий контроль над своїм життям; цінності творчості, переживання;

подолання тривоги за себе [9, с. 89];

5) чесність як здатність бути чесним у будь-яких почуттях, якими б вони не були (прозорість, щирість, автентичність); усвідомленість як здатність самостійно формувати свою думку про твори мистецтва, про музику й про все життя (відгук, життєнаповненість, інтерес); воля як вираження свого потенціалу, почуття хазяїна життя (спонтанність, відкритість); довіра – глибока віра в інших і в себе, прагнення встановити зв'язок із життям і справитися з труднощами «тут і тепер» (віра й переконання) (Е. Шостром).

Суть механізму самоактуалізації особистості полягає в здатності особистості внутрішньо приймати, усвідомлювати й оцінювати протиріччя й труднощі, можливості самостійно й продуктивно ухвалювати їх відповідно до своїх загальних цілей і моральних ідеалів.

Процес становлення особистості передбачає наявність у неї певних внутрішніх ресурсів сутнісного самоствердження. Успіх активності особистості залежить від здатності визначатись у своїх внутрішньому та зовнішньому світах, адекватно оцінити свої прагнення можливості з динамікою ситуаційних змін, щоб правильно прийняти рішення і мати можливість нести відповідальність за свій вибір.

Висновок. Самоактуалізація як усвідомлення й розвиток особистістю свого власного потенціалу дозволяє втілення своїх здібностей в особистому й професійному житті, отримувати задоволення від власних досягнень. Самоактуалізація виступає як процес реалізації особистістю свого внутрішнього потенціалу, що дає можливість їй прожити наповнене сенсом життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адлер А. О невротическом характере. СПб.: АСТ, 1997. 388 с.

2. Данилюк І.В., Буркало Н.І. Психологічні особливості самоактуалізації особистості. PSYCHOLOGICAL JOURNAL. 2020. Volume 6. Issue 2. С. 183-192

3. Еріксон Е. Ідентичність: юність і кризи. М.: Прогрес, 1996. 344 с.

4. Карамушка Л.М., Ткалич М.Г. Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності (на матеріалі діяльності комерційних організацій): монографія. Запоріжжя.: Просвіта, 2009. 262 с.

5. Маслоу А. Нові грані людської природи. М.: Сенс, 1999. 425 с.

6. Модернізація професійної підготовки менеджерів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, м. Ніжин 15 лютого 2018 р. / за заг. ред. Ю. Г. Новгородської. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 101 с.

7. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Теоретико-методичні підходи до розвитку менеджерського потенціалу в організації. [Електронний ресурс]. Економічний аналіз. 2014. Т. 15(3). С. 101-105. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_15(3)__16

8. Роджерс К. Клиентцентрированная терапия. М.: «Рефл-бук», 1997. 320 с.

9. Франкл В. Человек в поисках смысла. М.: Прогресс, 1990. 368 с.

УДК 159.9:316.4

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТЕРАПЕВТИЧНОЇ РОБОТИ З КОЛЕКТИВНОЮ ТРАВМОЮ

Ємець Дар'я Олександрівна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
другого року навчання
факультету психології та соціології
Харківського національного університету внутрішніх справ
Харків, Україна

Вступ. На сьогодні питання колективної травми стає все більш актуальним, оскільки останні дослідження впливу травматичного досвіду засвідчують, що негативні наслідки охоплюють не тільки індивідуальний, а й колективний та культурний шари. Зокрема дані аспекти є необхідними для дослідження в Україні, через те, що наше історичне минуле містить в собі велику кількість екологічних катастроф, війн, репресій [1, с. 145]. З урахуванням досліджень у сфері трансгенераційної передачі, стає зрозумілим, що травматичний досвід не минає безслідно та залишає послід як на поколіннях, що безпосередньо були його свідками, так і на декількох наступних поколіннях. Дане дослідження присвячено аналізу сучасних методів терапевтичної роботи з колективними травмами.

Метою дослідження є висвітлення вірогідних шляхів пом'якшення негативного впливу колективних травм на покоління, що з ними стикнулися та їх нащадків. Зокрема надається дихотомічний підхід, що містить в собі роботу з когнітивними та психологічними складовими людського досвіду.

В даній статті дедуктивно рухаючись від конкретних дій до загальної мети – зменшення феномену трансгенераційної передачі, використовуються методи аналізу, синтезу та моделювання. Всередині самої методики залучені наступні технології: колективна інтелектуальна діяльність, соціодрама, наративна терапія.

Результати та обговорення. Явище колективної травми набуває динаміки завдяки трансгенераційному підходу, який досліджує передачу травми від покоління до покоління, не зважаючи на те, була вона вербалізована чи ні. Саме через дану властивість «мовчазної» передачі травми стає необхідною терапевтична робота з суспільством, що зазнало травматичного впливу. Дане дослідження має на меті аналіз методик, що мають тенденцію до зменшення феномену трансгенераційної передачі (деструктивні послання) та покращення процесу міжгенераційної передачі (передача досвіду) [2, с. 47].

Відомо, що не можна звести роботу з травмою тільки до психотерапії чи роботи з історичним знанням, бо властивості системи не зводяться до суми властивостей її компонентів. На процес інтеграції травматичного досвіду поколіннями може впливати як культурний фон, в якому вони зростають, родинні традиції, політичні аспекти й таке інше. Однак в даному дослідженні увага приділяється саме тим аспектам людського життя, які є безпосередньо підконтрольними кожному та можуть бути самоорганізовані суспільством на рівні громади, а не держави.

По-перше, відмінною віхою на шляху до налагодження процесу міжгенераційної передачі є формування «історичної правди». Відповідно до Marianne Wesson, історична правда – це факти, що постулюють про місце, час та подію. Критика даної ідеї загалом базується на герменевтичній неспроможності відділити факти від авторитетної інтерпретації, однак в даному дослідженні під історичною правдою ми розуміємо усталення національної історії в рамках країни [3, с. 331].

Першим етапом у досягненні історичної правди може бути колективна інтелектуальна діяльність (КІТ), що містить в собі взаємодію кола людей між собою у манері діалогу Бома, Більдунгу, занять з експертами тощо. Відомо, що керована інтелектуальна робота в групі може сприяти підвищенню загальної обізнаності та фонового знання, покращенню соціальних навичок учасників та формуванню холістичного знання. Дискретність та роздробленість інформації є однією з головних проблем, що постають перед людиною інформаційного

суспільства [4, с. 507]. Контрастуючи фрагментарність із цілісністю мислення, можна представити дані властивості як дві протилежності на одній шкалі. Уявлення такого роду надає рухливості мисленню загалом, не створюючи категоричну пастку «милення або фрагментарне, або цілісне». Тож, можна припустити, що надаючи необхідного розвитку мисленню, його фрагментарність можна переформувати у цілісність та автономність. Задля більш конкретного розуміння як до цього наблизитися, необхідно додати категорії окремих елементів, зв'язків між ними та сенсів. Фрагментарності мислення властиво автономно оперувати лише окремими елементами, а їх зв'язки та сенси залишаються не усвідомленими, якщо не задані ззовні. Цілісність мислення, своєю чергою, спонукає вбачати зв'язки та співвідношення між елементами інформації, продукувати власні сенси [5, с. 49].

По-друге, власне терапевтичний підхід за даними дослідників у сфері трансгенераційної передачі базується на наративній терапії та соціодрамі. Наративна терапія, своєю чергою, базується на реформуванні персональних історій, які люди створюють щодо власного досвіду, досвіду своєї родини, країни тощо. Наративна терапія — це справді комплексний підхід до допомоги, при якому терапевт і клієнт переписують історію проблеми клієнта. Даний підхід до терапії прагне бути шанобливим, безоцінковим підходом до консультування та громадської роботи, який визначає людей як експертів у власному житті. Він розглядає проблеми як окремі від людей і припускає, що люди мають багато навичок, компетенцій, переконань, цінностей, зобов'язань і здібностей, які допоможуть їм зменшити вплив проблем у їхньому житті [6].

Соціодрама – це застосування методів доктора Дж. Л. Морено для вирішення соціальних і групових проблем. Даний підхід знаходить застосування в освітніх, організаційних та громадських умовах. Передумовою соціодрами є те, що на будь-який ріст і функціонування людини впливають ширші соціальні впливи нашої культури. Людина росте в соціальному полі, яке має значний вплив, що значною мірою знаходиться за межами свідомого. Ці соціальні та культурні сили мають потужний вплив на повсякденні дії вдома, в

групах, на роботі, під час гри, у тиші, на самоті чи у стосунках та у всіх групових ситуаціях. Для вивчення культурних взаємозв'язків соціодраматична процедура ідеально підходить, особливо коли дві культури співіснують у фізичній близькості, а їхні члени відповідно перебувають у безперервному процесі взаємодії та обміну цінностями [7], [8].

Рис. 1 Шляхи зменшення негативного впливу колективної травми

Відповідно, поєднуючи зазначені підходи, можна зробити висновки, що формуючи історичну правду та приділяючи увагу груповій психотерапії, можна значно зменшити негативний вплив травмуючих подій на колективному рівні (див. рис. 1).

Висновки. Стає зрозумілим, що кожна людина протягом життя піддається впливу численних факторів: школа, родина, культура, обрана професія тощо. Однак, виокремлені у дослідженні фактори, а саме інтелектуальна колективна діяльність та групова психотерапія, є підконтрольними кожному та надають можливість виховувати в собі асертивність, тим самим підвищуючи колективний рівень усвідомленості. Наступним практичним кроком, базуючись на результатах дослідження, може бути підвищення кваліфікації терапевтів та освітян, з метою підвищення якості та ефективності зазначених процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історична травма голодомору: проблема, гіпотеза та методологія дослідження. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/irbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ntip_2013_6_16.pdf (дата звернення 05.12.2021).

2. Transgenerational Transmission of Effects of the Holocaust. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4757-5567-1_3 (дата звернення 05.12.2021).

3. Historical Truth, Narrative Truth, and Expert Testimony. URL: https://digitalcommons.law.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3550&context=wlr (дата звернення 07.12.2021).

4. До питання про педагогічний більдунг. Педгогічний більдунг як форма навчання дорослих. URL: https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-7-9.11.21.pdf (дата звернення 06.12.2021).

5. Fragmentation of Thinking Structure's Students to Solving the Problem of Application Definite Integral in Area. URL: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1142229.pdf (дата звертання 07.12.2021).

6. What is narrative therapy? URL: https://theint.co.uk/wp-content/uploads/2019/02/what-is-narrative-therapy.pdf (дата звертання 05.12.2021).

7. Sociodrama. The Australian and Aotearoa New Zealand Psychodrama Association. URL: https://aanzpa.org/about-psychodrama/sociodrama/ (дата звертання 07.12.2021).

8. About sociodrama – how did it start? URL: http://sociodramanetwork.com/about-sociodrama/ (дата звертання 06.12.2021).

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА СПОСОБІВ ЙОГО ПРОФІЛАКТИКИ

Любчук Ольга Костянтинівна
Д-р. наук держ. упр., професор
Васильєв Дмитро Олексійович
магістр
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

Вступ/Introductions. Проблема соціальних і професійних ризиків завжди була актуальною для соціальних робітників. Проникнення в суть соціальних проблем клієнта, особиста незахищеність та інші виробничі фактори чинять негативний вплив на здоров'я фахівця. Однією з формованих професійних компетенцій підготовки бакалавра соціальної роботи є готовність до попередження і профілактики особистої професійної деформації, професійної втоми, професійного «вигорання».

Мета роботи/Aim. Проаналізувати способи профілактики негативного впливу на соціального працівника, а також його професійні якості, які допоможуть попередити можливі професійні деформації.

Матеріали та методи/Materials and methods. У роботі для досягнення поставленої мети було використано наступні методи: теоретичний аналіз, порівняльний аналіз, метод синтезу та узагальнення. У статті були використані праці таких вчених як: С.В. Агуліна [1], І.В. Бурцева [2], О.Б. Кулєва [3], Г.Б. Лєонова [4], Т.І. Рогінська [5].

Результати та обговорення/Results and discussion. До особистісних компетентностей соціальних працівників слід віднести особистісну готовність до профілактики професійного вигорання як його її складову.

До завдань попередження і профілактики входить вивчення і запобігання впливу психотравмуючих факторів, пов'язаних з особливостями професійної діяльності. Компетентність соціального працівника, вміння швидко, ефективно

і без втрат для себе вирішувати проблеми клієнта-фактор професійного самозбереження. Для ефективної роботи закладів соціального захисту населення необхідно знижувати вплив соціальних і професійних ризиків з метою збереження здоров'я співробітників.

Соціальна робота з надання допомоги людям, які потрапили важку життєву ситуацію, має свої особливості, які можна умовно позначити як «виробничі шкідливості»: складність спілкування, монотонність і рутинність запитів і робота з психологічно складними клієнтами. Взаємодія з відчаєм, болем, стражданнями і горем людей, які часто сприймають соціального працівника як представника держави, вимагає від фахівця вольових якостей і постійної напруги. Робота фахівця соціальної сфери відноситься є не дуже престижною і мало оплачуваною, що вимагає високого рівня професійної мотивації, компетентності та психологічної стійкості.

Г. Б. Лєонова вважає, що робота в емоційно навантаженій атмосфері, в екстремальних ситуаціях часто супроводжуються стресом. У соціального працівника при вирішенні складних проблем клієнта часто виникає гострий внутрішній конфлікт між жорсткими вимогами, які накладає на нього відповідальність, і об'єктивною неможливістю виконати їх. Відомо, що стрес як стан психічної напруженості, викликане труднощами, небезпеками, в цілому мобілізує людину на їх подолання. Але, якщо стрес перевищує критичний рівень, то знижуються результати праці, підривається здоров'я людини [4].

У соціальній роботі діяльність фахівця характеризується зростанням значення уваги, активного спостереження, переробки інформації, що надходить і прийняття рішення в умовах гострого дефіциту часу. Праця фахівця завжди пов'язаний з розумово-емоційним напруженням, яке може викликати розвиток нервового перенапруження.

Т.І. Рогінська констатує, що стані психічної напруженості, соціальний працівник відчуває марність своїх зусиль, почуття провини або емоційного шоку. Спостерігаються негативні наслідки для його психічного і душевного здоров'я: - психосоматичні розлади, такі як безсоння, головні болі, коливання

артеріального тиску, порушення травлення; - захоплення психофармакологічними препаратами як гнітючої, так і збудливої дії. У п'ятої частини практичних соціальних працівників спостерігається так званий синдром «жалісливої втоми», який супроводжується депресією, байдужістю. Цей тип хвороби виникає у тих, хто постійно має справу зі стражданнями людей. Відчуває емпатію, співпереживає клієнту соціальний працівник як би приймає на себе його проблеми і особливості особистості, що є безпечним для його психічного здоров'я. Напружена в емоційному плані робота супроводжується величезною витратою психічної енергії, призводить до фізичної втоми і емоційного виснаження [5].

Загалом, професійне вигорання проявляється у наступному: на фізичному рівні у людини присутнє постійне відчуття втоми, слабкість, працездатність падає до мінімуму, а також з’являються різні симптоми фізичних нездужань. У людини з’являються часті головні болі, вона погано спить, втрачає апетит, або навпаки, схильна до переїдання, зловживає заспокійливими або збудливими засобами.

Найбільш схильні до професійного «вигоряння» соціальні працівники, яких можна охарактеризувати, як співчуваючих, гуманних, м'яких, чуйних, ідеалістів, орієнтованих на допомогу іншим і одночасно нестійких, інтравертних, фанатичних.

Таким чином, незважаючи на корисність професії, найчастіше вона коштує соціальним працівникам досить дорого. Вплив не завжди помітно з боку, але справжні проблеми відчує сам фахівець через нетривалий час роботи. Фахівці повинні враховувати, що активна залученість в професійну діяльність нерідко змушує страждати і сім'ю соціального працівника:

- по-перше, вимоги етики не дозволяють соціальному працівникові ділитися з сім'єю проблемами своїх клієнтів, дотримуючись принципу конфіденційності.

Тому сподіватися на психотерапевтичну допомогу, зняття психічної напруги в сім'ї він не може;

- по-друге, робота вимагає великих емоційних витрат, і іноді це значно зменшує емоційну віддачу в сім'ї. Коли на роботі весь день доводиться вислуховувати інших людей і заглиблюватися в їх турботи, ввечері буває важко перейнятися проблемами своєї власної сім'ї. Допомогти соціальному працівникові попередити можливі професійні деформації особистості і вжити необхідних заходів можуть знання про особливості своєї діяльності і психогігієна праці.

Соціальні працівники повинні добре представляти професійні ризики, їх соціально-психологічну та біологічну природу, мати інформацію про способи попередження такого роду захворювань, правильно реагувати на їх наявність.

І. В. Бурцева вважає, що соціальні працівники повинні не тільки піклуватися про здоров'я своїх клієнтів, формувати у них навички здорового способу життя, але не меншу увагу необхідно приділяти і власному здоров'ю. Вона виділяє найважливіші завдання органів управління, у віданні яких знаходяться соціальні служби: не тільки сприяння співробітникам в їх професійному розвитку і просуванні по службі, а й збереження здоров'я, профілактика їх професійних захворювань, проведення консультацій щодо професійних ризиків в соціальній роботі [2].

Тому важливо соціальним працівникам підвищувати свою майстерність і кваліфікацію, соціальну і психологічну культуру, за допомогою самоосвіти в ході практичної діяльності, вивчення і застосування у своїй діяльності інноваційного досвіду роботи фахівців інших установ соціальної сфери. Необхідно використовувати різні форми короткострокового навчання - курси, семінари, програми підвищення кваліфікації, активна участь в соціально-психологічних тренінгах та ін. Індивідуальна пізнавальна мотивація є одним з вирішальних факторів у формуванні професійних компетенцій.

Деформації професійної діяльності і відбуваються порушення психіки, знижують результативність праці в цілому. У зв'язку з цим, з метою профілактики виникнення емоційного «вигоряння» і забезпечення психогігієни соціального працівника в соціальних службах створюються системи

психологічної допомоги самим фахівцям. Важливе значення для професійної діяльності соціального працівника має формування таких психоаналітичних якостей, як самоконтроль, самооцінка, а також стресостійких якостей: фізична тренованість, самонавіювання, вміння перемикатися і управляти своїми емоціями.

Надзвичайно важливим для соціального працівника є навик самовладання, який є показником соціальної та емоційної зрілості особистості. Слід підкреслити, що самовладання - це не стільки якість особистості, скільки процес управління своєю поведінкою в екстремальній ситуації. У зв'язку з тим, що соціальному працівникові часто доводиться бувати саме в таких ситуаціях, йому необхідно спеціально розвивати в собі здібності і навички самовладання. У своїй діяльності соціальні працівники стикаються з найскладнішими сторонами людського життя - старістю, інвалідністю, самотністю, сирітством, немічністю, беззахисністю, хворобами, жорстокістю та ін. Тому, для фахівців соціальної сфери найважливішими особистісними якостями є фізичне і психічне здоров'я, компетентність і професіоналізм. Вимога здоров'я обумовлено тим, що соціальна робота була і залишається однією з важких у фізичному і психологічному відношенні.

Т.І. Рогінська вважає, що головними напрямками запобігання «вигорання» фахівців з соціальної роботи є: розвиток знань, навичок і умінь; поліпшення умов праці і відпочинку; різноманітність змісту праці; розвиток засобів праці; розвиток мотивації професійної діяльності; збільшення розмірів оплати праці; Соціальний захист самих «захисників»; система психологічного розвантаження Для зняття напруги після робочого дня; поліпшення морально-психологічного клімату в колективі [5].

С.В. Агуліна зазначає, що більшість працівників соціальної сфери складають жінки, що володіють більш високим ступенем сприйнятливості, співпереживання, емоційності в порівнянні з чоловіками. Тому вони більшою мірою схильні до професійного «вигоряння». Жінки акумулюють в собі все, що відбувається за робочий день і приносять психологічне напруження в свою

сім'ю. Тому всі соціальні працівники проблему психологічного розвантаження, зняття напруги, вважають дуже значущою і важливою в їх діяльності [1].

О. Б. Кулєва стверджує, що існує чимало конкретних способів профілактики професійного «вигоряння»:

- формування інших інтересів, не пов'язаних з професійною діяльністю;

- внесення різноманітності в свою роботу, створення нових проектів та їх реалізація;

- підтримка свого здоров'я, дотримання режиму сну і харчування, Оволодіння технікою медитації;

- активне соціальне життя; є друзі, які мають інші професії, у взаєминах з ними існує взаєморозуміння;

- формувати здатність до адекватної самооцінки, в якій не обов'язково орієнтуватися на повагу всіх оточуючих;

- відкритість новим знанням, інноваційному досвіду;

- формувати вміння не поспішати, давати собі достатньо часу для досягнення позитивних результатів в роботі і житті;

- брати на себе зобов'язання, попередньо їх обдумавши (наприклад, не брати на себе більшу відповідальність за клієнта, ніж робить він сам);

- читати хорошу літературу для свого задоволення;

- участь у семінарах, конференціях, курсах підвищення кваліфікації, де надається можливість зустрітися з новими людьми та обмінятися досвідом;

- періодична спільна робота з колегами, що відрізняються досвідом професійної діяльності та особистісними якостями;

- наявність хобі, що приносить задоволення [3].

Висновки/Conclusions. Таким чином, щоб уникнути професійного вигоряння, соціальний працівник повинен обов'язково оцінювати своє життя - чи живе він так, як йому хочеться. Якщо існуюче життя не задовольняє, слід вирішити, що потрібно зробити для позитивних змін. Тільки належним чином піклуючись про якість свого життя, можна залишитися ефективним фахівцем соціальної сфери. А в цьому і проявляється рівень сформованості компетенції

готовності до попередження і профілактики особистої професійної деформації, професійної втоми, професійного «вигорання». Уміння справлятися з власними негативними переживаннями, з агресією, почуттям безсилля, дратівливістю, вміння не реагувати емоційно на відкриту провокацію з боку клієнта, не приймати її на свій рахунок - це здібності, що допомагають запобігти «вигорання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агуліна С.В. Технології підготовки бакалавра соціальної роботи в контексті компетентнісного та гендерного підходів. *Навчання та виховання: методики та практика*. 2014. № 13. С. 137-141.

2. Бурцева І.В. Здоровий спосіб життя осіб похилого віку як чинник соціального довголіття.: *Система цінностей сучасного суспільства*. 2012. № 22. С. 281-285.

3. Кулєва О.Б. Саморегуляція у професійній підготовці соціальних працівників. *Вісник психосоціальної та корекційно-реабілітаційної роботи*. - 1996. №1. С. 3-10.

4. Лєонова Г.Б. Основні підходи до вивчення професійного стресу. *Вісник психосоціальної та корекційно-реабілітаційної роботи*. 2001. № 11. С. 2-16.

5. Рогінська Т.І. Синдром вигоряння у соціальних професіях. *Психологічний журнал*. 2002. № 3. С. 85-95.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: ФОРМИ ТА НАПРЯМИ

Любчук Ольга Костянтинівна
д-р держ. упр., професор
Кирпичникова Марія Олександрівна
магістр
Приазовський державний технічний університет
м. Маріуполь, Україна

Вступ./Introductions. Сучасна соціальна робота, як професійна діяльність соціальних працівників має багато психологічних аспектів та особливостей. В процесі становлення соціальної роботи було зрозуміло, що головна її складова - психологічна діяльність соціальних працівників і психологів, психосоціальна робота з індивідом і групою.

Мета роботи./Aim. Виокремити напрями та форми психології у сучасній соціальній роботі.

Матеріали та методи./Materials and methods. Багато підходів в соціальній роботі спираються на певні психологічні концепції. Психоаналіз став основою для діагностичної теорії соціальної роботи, що пізніше визначило метод індивідуальної психосоціальної роботи. Особливе значення для розвитку соціальної роботи набули положення гуманістичної психології (головні з них - про самоактуалізацію А. Маслоу та особистісне зростання К. Роджерса). По-перше, у своїй основі сутність, зміст і методи соціальної роботи визначаються принципом гуманізму і, по-друге, ці положення дозволяють зрозуміти людину як цілісну особистість, що знаходиться у взаємодії зі своїм оточенням [2].

В роботі використовуються теоретичні методи: аналіз, порівняння, систематизація, класифікація науково-психологічних джерел інформації, що дозволило узагальнити та систематизувати погляди вчених на проблему, яка вивчається.

Результати та обговорення./Results and discussion. З початку XX століття розвиток теорії і практики соціальної роботи нерозривно пов'язаний з

психологічною теорією і практикою. Методологічну основу соціальної роботи становлять фундаментальні психологічні вчення про особистість, її структуру; типології та розвиток, теорії темпераменту і характеру, потреби та мотивації поведінки, концепції психології групи та спілкування, конфлікту та девіації. Однак дані психологічні концепції та теорії формувалися і розроблялися їх авторами найчастіше під впливом тих чи інших філософських і соціологічних знань про природу і сутність людини. Слід зазначити, що багато з філософсько-антропологічних і соціологічних ідей самі по собі мають пряме відношення до поведінки особистості і цілком можуть бути використані в практиці соціальної роботи. Серед філософсько-соціологічних знань та ідей найважливіше методологічне значення для практики соціальної роботи мають концепції про сутність і природу людини, про співвідношення соціального і біологічного в людині, про сенс життя, про соціальну діяльність та значущість, взаємодію особистості та суспільства [1].

Особливий взаємозв'язок психології та соціальної роботи простежується і в тому, що обидві наукові галузі знань мають прикладний, тобто практичний характер. Більше того, обидві науки мають спільний об'єкт впливу - особистість. Відомо, що особистість не тільки виступає як об'єкт соціальних відносин, але і є їх суб'єктом. Тому одна з головних цілей і психології, і соціальної роботи полягає в створенні умов для прояву життєвих сил і соціальної суб'єктності, в наданні допомоги людині, яка бажає змінитися, розв'язувати проблеми, що гальмують її розвиток.

Важливість психологічних знань для соціальної роботи посилюється у зв'язку з необхідністю організації робіт превентивного (профілактичного) характеру: з підлітками та молоддю, що відрізняються асоціальною поведінкою (хуліганство, дрібні крадіжки, викрадення автотранспорту, наркотоксикоманія); людьми з суїцидальною поведінкою; особами, схильними до частих «кризових психічних станів» та ін. У цих випадках соціальна підтримка носить переважно характер індивідуальної психосоціальної роботи. У всій цій діяльності соціальному працівнику потрібно знати, які зміни відбуваються в житті

клієнтів, і в сім'ях, де вони живуть, і те, як послабити вплив таких змін. Такі групи потребують соціальної та психологічної підтримки, вираженої в різних формах: матеріальної допомоги, отримання професії, полегшення соціально-психологічної адаптації до нових умов, зняття психічної напруженості та стресу [3].

Соціальному працівнику необхідний певний рівень психологічної грамотності для результативного виконання своїх професійних обов'язків, пов'язаних з організацією і функціонуванням соціальних служб.

Психологічна компетентність соціального працівника являє собою структуровану систему знань про людину як індивіда, суб'єкта праці та особистість, включену в індивідуальну або спільну діяльність, що здійснює різні соціальні взаємодії. Як система, психологічна компетентність охоплює кілька відносно самостійних, але взаємопов'язаних складових. Залежно від обсягу використання психологічних знань, психологічна компетентність соціального працівника розпадається на дві складові: соціально-психологічну і психосоціальну. Соціально-психологічна компетентність на основі соціально-психологічних особливостей різних категорій населення і володіння навичками взаємодії з ними в цілому дозволяє соціальному працівникові вирішувати широкий спектр проблем клієнтів в юридичній, професійній, соціальній сферах його життєдіяльності. Психосоціальна компетентність лежить в основі здатності соціального працівника надавати психологічну допомогу своїм клієнтам, які перебувають у кризових станах у зв'язку з різними соціальними проблемами.

Серед професійних функцій соціальних працівників найважливішими слід вважати надання психологічної підтримки, виконання посередницьких функцій шляхом взаємодії з конкретними фахівцями (психологами, психотерапевтами, психіатрами, педагогами, соціологами, юристами).

І соціальна робота, і психологія мають прикладний характер, а для практики соціальної роботи особливе значення набувають такі напрямки:

1. Психодіагностика - галузь психічного знання, пов'язана з постановкою

психологічного діагнозу (актуальна для соціального прогнозування, консультування та психотерапевтичної допомоги).

2. Психологічне консультування - надання допомоги психічно нормальним людям для досягнення будь-яких цілей, більш ефективної організації поведінки.

Сучасна психологія дає великі можливості використання соціальною роботою різних способів взаємодії з клієнтом: музикотерапія, рольова гра [4].

Поглиблений характер стосовно особистості в цілому носять методи психотерапії. Вони орієнтовані на психологічні перетворення в структурі цілісної особистості. За цією ознакою психологічні методи, застосовувані в соціальній роботі у формі тренінгу, ігор, занурення, відрізняються системністю, силою впливу. Психотерапія - організований вплив на психіку клієнта з метою її відновлення або трансформації. Як правило, вона здійснюється соціальними працівниками за сприяння медиків. Терапевтична технологія має у своєму розпорядженні велику кількість психотехнічних, інструментальних, тренінгових методів впливу [5].

Психологічні методи в соціальній роботі також можна розділити на дві групи: науково-дослідні та практичні. До науково-дослідних методів належить сукупність наукових методів, спрямованих на вивчення впливу соціальних чинників на психічне здоров'я та їх ролі у виникненні, перебігу, прогноз, кінець психічних розладів. В соціальній роботі найчастіше використовують такі психологічні методи: психодіагностика, психологічне консультування, психодрама, психотерапія, соціально-психологічна реабілітація, соціально-психологічний тренінг та аутотренінг, психологічний відбір.

Застосування психологічних методів в соціальній роботі вимагає дотримання ряду умов:

1. Вибір об'єкта досліджень, диференційованого за конкретними ознаками (за професійними, соціальними, регіональними критеріями, за етнокультурними ознаками).

2. Вибір адекватних завданням соціальної психології соціологічних

параметрів. Одними з найбільш значущих є поняття «рівень життя» і «якість життя». Рівень життя являє собою об'єктивний критерій, що показує реальні умови співіснування суспільства та індивіда.

У соціальній роботі використовуються психологічні методи пізнання, прогнозування та регулювання соціальної взаємодії. Вони спрямовані на соціалізацію особистості та вдосконалення соціуму. Психологічні методи регулювання соціальної взаємодії, що застосовуються в соціальній роботі, також заведено ділити на індивідуальні та групові. В соціальній роботі широко застосовується психологічна консультація. За результатами консультативної роботи будуватиметься соціально-психологічна індивідуальна та групова діяльність.

Необхідним методом соціальної роботи є психологічний відбір. Він застосовується для соціально-професійного самовизначення молоді, визначення області перенавчання кадрів, комплектування груп. Суттєві результати в соціальній роботі приносять методи психологічної адаптації. Вони включають клієнтів в соціальну діяльність так, що вони краще усвідомлюють соціальну ситуацію, розвивають самооцінку, пристосовуються до інших умов життєдіяльності. Особливо потребують психологічного базису методи корекції поведінки, мотивації, спілкування, самооцінки: реципієнт усвідомлює недоліки в структурі власної особистості, виробляє нові моделі поведінки, вправляється у їх застосуванні з наступним узагальненням і перенесенням соціально-психологічних утворень в нові умови своєї життєдіяльності.

Можна констатувати, що в соціальній роботі найчастіше використовують психологічні методи діагностики, корекції та розвитку. Фахівець повинен знати та вміти їх використовувати, щоб вміло вирішувати суто психологічні проблеми клієнта.

Висновки./Conclusions. Таким чином, соціальну роботу неможливо уявити без знання основ психології. Серед інших суспільних наук зв'язок соціальної роботи та психології є найбільш значущим. Професіоналізація соціальної роботи пов'язана саме з розумінням психологічних механізмів і

можливих наслідків - як позитивних, так і негативних - дій соціальних працівників, психологів, психіатрів, соціальних педагогів, працівників притулків, пенітенціарних та інших подібних установ соціальної сфери. Теоретичні основи психології виступають в основу соціальної роботи з клієнтом. Основними напрямами психології в соціальній роботі є психокорекція, психодіагностика, психологічна консультація, та основними формами психологічної роботи є індивідуальна та групова.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Звєрєва І.Д. Соціальна робота: навч. Посібник. К.:Наук. світ, 2003. 233с.

2. Теория социальной работы: учеб. пособие. / М.В. Ромм, Е.В. Андриенко, Л.А. Осьмук, И.А. Скалабан и др.; под ред. М.В. Ромма. Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2000. Ч. II. 112 с.

3. Теория социальной работы: учебник / Под ред. Е.И. Холостовой. М.: Юристъ, 1999. 334 с.

4. Сафонова, Л.В. Содержание и методика психосоциальной работы / Л.В. Сафонова. М.: Академия, 2006. 224 с.

5. Технология социальной работы: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Под ред. И.Г. Зайнишева. М., 2000. 240 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

Пелешенко Олена Вікторівна
старший викладач кафедри психології та соціології
Ільченко Орина Вячеславівна
Здобувач вищої освіти другого магістерського
рівня спеціальності «Психологія»
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
м. Сєвєродонецьк, Луганська обл. Україна

Вступ. Емоційне вигорання – це синдром сучасного суспільства. Проблема емоційного вигорання на сьогоднішній день є досить актуальною для кожної людини. Емоційне вигорання – це стан виснаження, який забирає у особистості сили, емоції завдяки цьому виникає втрата радості в житті.

Мета роботи.Зробити теоретико-методологічний аналіз наукової літератури з проблеми вивчення емоційного вигорання як психологічного феномену.

Матеріали та методи. В науковому дослідженні використано комплекс теоретичних методів дослідження:аналіз проблеми дослідження на базі вивчення наукової літератури. Теоретико-методологічну основу дослідження склали: опис феномену емоційного вигорання (Х. Дж. Фрейденберг, К. Маслач, К. В. Пельман і Е. А. Хартман), пропозиція моделей та теорій емоційного вигорання (А. Пайнсон і Е. Айронсон, Д. Дірендонк, В. Шауфелі, Х. Сіксма, Г.Х. Фірт, А. Мімс, І. Ф. Іваничі і Р. Л. Шваб), етапи емоційного вигорання (Дж.Грінберг, А. Бродські, Д. Едельвіч), розробка фаз емоційного вигорання (М. Буріша, Р. Т. Голембієвські, Р. Ф. Мунзенрідера та ін.), розгляд феномену емоційного вигорання у вітчизняній психології (Т. В. Форманюк, В. В. Бойко, В. І. Ковальчук, Н. Є. Водоп’янова, О. С. Старченкова та ін.).

Результати дослідження та обговорення.Зарубіжна література трактує синдром емоційного вигорання терміном burnout (англ.) – згорання, вигорання,

загасання та горіння. Цей термін запропонував американський психолог німецького походження Г. Фрейденбергер (Freudenberger) в 1974 році, для опису деморалізації, розчарування і крайньої втоми, які він спостерігав у працівників психіатричних установ [2].

Детальніше тему синдрому емоційного вигорання розглянула вчена К. Маслач, яка описала термін «burnout» як стан виснаження і знемоги, поєднане з відчуттям власної непотрібності. К 1976 року американський соціальний психолог К. Маслач опублікувала першу статтю на тему синдрому емоційного вигорання в журналі «HumanBehavior», яка в результаті отримала активне обговорення серед людей різних професій [3].

З кожним роком увага вчених до феномену емоційного вигорання збільшувалася, тому випускалась велика кількість статей та досліджень, які були розглянуті з теоретичної точки зору.

У 1982 році зарубіжні вчені К. Маслач, К. В. Пельман і Е. А. Хартман докладно описали феномен емоційного вигорання, за словами авторів, 12 синдром вигорання проявляється в трьох групах переживань (трьохфакторна теорія вигорання):

1. Емоційне виснаження (базовий компонент у розвитку вигорання). Виявляється в емоційному спустошенні особистості через постійний стрес, напругу і втому.

2. Деперсоналізація (міжособистісний компонент вигорання). Виявляється в грубості, черствості, байдужості в спілкуванні з оточуючими людьми, найчастіше виявляється в спілкуванні з колегами.

3. Редукція професійних досягнень. Проявляється у зниженні мотивації у особистості до діяльності (втрата сенсу), яка надалі веде до незадоволення отриманих результатів [2].

Феномен став загальновизнаним, після визначення сутності емоційного вигорання, коли вже були розглянуті основні ознаки емоційного вигорання, вчені К. Маслач і С. Джексон розробили опитувальник «MBI» (MaslachBurnoutInventory) на основі цієї моделі. Перший опитувальник

складався з 22 пунктів і трьох шкал. У вітчизняній літературі ця методика була адаптована Н. Є. Водоп'янової і доповнена математичною моделлю НІПНІ ім.Бехтерева [1].

У 1988 році А. Пайнсом і Е. Айронсоном була запропонована однофакторна модель емоційного вигорання. В ній було сказано, що головна причина емоційного вигорання це виснаження, в поняття вони вклали когнітивне, емоційне і фізичне виснаження. Завдяки цієї моделі вчені знайшли другорядний зв'язок між мотивацією діяльності і незадоволеності кар'єрного росту. У 1994 році вчені Д. Дірендонк, В. Шауфелі, Х. Сіксма, проводили дослідження серед працівників і виявили двухфакторну модель даного феномена, яка ділиться на афективний компонент (емоційне виснаження через скарги на нервову напругу, погане фізичне самопочуття і здоров'я) і інсталяційний компонент (дперсоналізація або ж зміна ставлення до клієнтів, пацієнтам і навіть собі).

Автори чотирьохфакторной моделі емоційного вигорання Г. Х. Фірт, А. Мімс, І. Ф. Іваничі і Р. Л. Шваб виділили емоційне виснаження, редукування персональних досягнень і деперсоналізацію, яка поділяється на два окремих фактори: деперсоналізація, яка пов'язана з роботою і деперсоналізація, пов'язана з реципієнтами (учнями, пацієнтами, клієнтами). Існують моделі, які вивчають «вигорання» з точки зору динаміки протікання процесу. Процесуальні моделі розглядають вигорання як активний процес, який прогресує в часі і має деякі фази.

Дж. Грінберг запропонував розглядати вигорання як п'ятиступінчастий прогресуючий процес, що включає в себе 5 фаз:

1. «Медовий місяць» (працівник любить роботу, працює з ентузіазмом);
2. «Недолік палива» (втома, апатія, проблеми зі сном);
3. хронічні симптоми (хронічна дратівливість, захворювання);
4. криза (хронічні захворювання, незадоволеність собою);
5. «Пробивання стіни» (тобто психологічні, емоційні, фізичні

проблеми в гострій формі, загроза кар'єрі) [1].

А. Бродські (1980), К. Маслач (1986). Д. Едельвіч (1980) так само знаходять в розвитку синдрому емоційного вигорання етапи, які характеризують ступінь його формування.

1. Перша стадія (формується від трьох до п'яти років) – відбувається забування якихось незначних дій, у особистості відбуваються провали в пам'яті.

2. Друга стадія (формується протягом п'яти-п'ятнадцяти років) – характеризується на початку мимовільною відсутністю бажання спілкуватися з оточуючими людьми (в першу чергу колеги, клієнти), явні прояви втоми, відсутність сил і енергії до кінця тижня, головні болі, підвищена дратівливість.

3. Третя стадія (формується до двадцяти років) – повна втрата сенсу до всього (власне саме емоційне вигорання). Особистість виявляє байдужість до всього, починаючи від своєї діяльності, закінчуючи спілкуванням з 14 оточуючими його людьми, людина шукає можливість уникнути соціуму для возз'єднання з природою[5].

У роботах А. Ленглі к трьом проявам емоційного вигорання, по К. Маслач (емоційне виснаження, редукцію особистих досягнень та деперсоналізацію іншого), додає «вітальну нестабільність».

Особливий вплив на вигорання, на думку автора, надає контекст соціально-економічних умов сучасного життя:

1. професійна незатребуваність і безробіття;
2. розбалансованість валюти і її стабільність на ринку валют;
3. зниження рівня життя і невизначеність перспектив [5].

Динамічну модель розробили та представили Б. Перлман та Е. А. Хартпман:

1. З'являються сильні відчуття і переживання стресу та напруги.
2. Стан особистості характеризується реакціями головних трьох класів (афективно-когнітивні, поведінкові, фізіологічні) в індивідуальних варіаціях.
3. Появляється напруга та тревога завдяки: нестачі навичок, знань і

умінь працівника, які необхідні для відповідності статусних і професійних вимог.

Науковці Е. А. Хартман та Б. Перлман визначили зв'язок синдрому емоційного вигорання як з комунікативними, адміністративними та управлінськими особливостями організації, так і зі статусно-рольовими та індивідуальними атестаціями працівників, а також з показниками їх роботи. Науковці представили три напрямка змінних, які впливають на появлення емоційного вигорання в сфері професій типу «особа-особа»: організаційні, особистісні та рольові [4].

1. Особистісні чинники: інтроверсія, реактивність, стать, вік, авторитарність, низька самоповага, трудоголізм, особливості мотивації, ступінь незадоволеності професією і професійним ростом, високий рівень тривожності.

2. Рольові фактори: рольові конфлікти, рольова невизначеність.

3. Організаційні фактори: час, що витрачається на роботу, невизначене (або трудноізмерімое) зміст праці, невизначеність або недолік відповідальності, характер керівництва, що не відповідає змісту роботи.

Також свою модель описав і М. Буріша, він виділив такі фази:

1. Фаза, яка попереджує перші прояви виснаження
2. Зниження власної участі.
3. Емоційні реакції.
4. Деструктивна поведінка.
5. Психосоматичні реакції.
6. Розчарування.

З 2000 року наукові дослідження роблять акцент на фактори формування синдрому емоційного вигорання в професійній діяльності. Дослідження виходять на інший, більш розширений рівень і висловлюється наукова думка про синдром емоційного вигорання організацій. Таким чином, розгляд основних етапів дослідження феномену синдрома емоційного вигорання дозволили простежити, як розширювалася і трансформувалася предметна область його вивчення, статус і перспективи подальшого дослідження: від

фіксації і опису окремих приватних випадків прояву даного феномена, до виявлення його як масового закономірного явища 18 у представників професій, що допомагають, поступового набуття ним статусів екзистенціального і загально-професійного феноменів і розширення сфери його пізнання за межі професійного контексту[5].

Висновки: Синдром емоційного вигорання – це комплекс наслідків тривалого робочого стресу, для якого характерні зниження продуктивності в роботі,почуття емоційної спустошеності, безсоння, підвищена схильність соматичних захворювань. Гнів, страх і розчарування – це найбільш поширені негативні емоції, які супроводжують людину в роботі, тому емоційне вигорання, є патологічним захисним механізмом, що дозволяє на ранніх етапах формування зберегти сили, шляхом придушення або витіснення негативних емоцій. З плином часу негативні емоції накопичуються, що призводить до виснаження адаптаційних ресурсів особистості людини.

Для раннього етапу розвитку синдрому емоційного вигорання характерні: надмірна активність на роботі, відмова від іншої діяльності, переживання своїх розчарувань та невдач, зниження соціальних контактів і відчуття втоми. Емоційне вигорання може вплинути на ефективність як окремого спеціаліста так і всього колективу або ж групи. Відмінні риси особистостей, найбільш схильних до синдрому емоційного вигорання є: переживання з приводу професійної компетентності, бажання строго відповідати професійним вимогою і мати високе почуття обов’язку.

Як було з’ясовано раніше, передумовами до синдрому емоційного вигорання у особистості можуть бути наявність організаційних проблем та особистісні характеристики.

Професійне вигорання поєднує в собі всі класичні прояви депресії, включаючи навіть найглибші (ангедонія, депресивний стан, схильність до суїциду). Синдром емоційного вигорання значно впливає на психологічне та фізичне здоров’я людини. Якщо нічого не робити, то це може привести 30 кожного до зниження інтелектуальних можливостей, загальної негативної

установці на життєві перспективи, до відчуття безглуздості подій. Емоційне вигорання і незадоволеність своєю справою впливають на сімейний відносини, тому зростає кількість сімейних конфліктів, і через це виникає потреба піти на деякий час від соціуму, і це бажання самотності зазвичай реалізується за рахунок сім'ї та друзів. Зміна структури робочого дня кожної особистості збільшує психологічне навантаження, цей фактор може впливати на рівень стресу у учасників процесу, тому такий синдром має місце і потребує ретельного вивчення та дослідження, для виявлення та запобігання подальших проблем з ментальним здоров'ям в умовах сьогодення[2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Водопьянова Н. Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика. / Н. Е. Водопьянова, Е. С. Старченкова. – СПб.: Питер, 2005. – 336 с.
2. Кравченко Ю.Е. Психология эмоции. Классические и современные теории и исследования / Ю.Е. Кравченко. – М.: Форум, 2012. –544 с.
3. Маслач К. Профессиональное выгорание: как люди справляются /Практикум по социальной психологии/ К. Маслач. – СПб.: Питер, 2001. – 432 с.
4. Орел В.Е. Синдром психического выгорания личности / В. Е. Орел. – М. : Ин-т психологии РАН, 2005. – 330 с.
5. Скляр Е.Н. Эмоциональное выгорание в профессиональной деятельности//Скляр Е.Н., Шабарова М.Н. /Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2014. – № 3-1. – С. 113-114

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Пісоцький Вадим Петрович,
к. філософських наук.
Смолінський Костянтин Феліксович,
магістрант
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин

Вступ. Модернізація моделей управління в умовах реформи вищої і середньої освіти, євроінтеграції України, яка відбувається в освітніх організаціях, установах і суспільстві в цілому, супроводжується динамічними змінами в мотиваційній сфері вчителів, викладачів, вихователів, адміністрації, менеджерів з персоналу. Нові виклики в умовах економічної кризи та зростаючої конкуренції вишів у боротьбі за абітурієнта актуалізують дослідження організаційних та соціально-психологічних складових освітнього менеджменту, зокрема формування ціннісно-смислової сфери особистості майбутніх фахівців управлінської ланки. Усвідомлення менеджером значення виконуваної діяльності, її суб'єктивної і соціальної необхідності залежить від мотиваційної спрямованості, яка дозволяє зрозуміти, що для нього є найбільш цінним та визначає сенс діяльності й спілкування. Цінності (ідеї, ідеали, цілі), до яких прагне управлінець, є критерієм його вибору й обґрунтування власних дій і впливів на співробітників. Змістовний бік спрямованості особистості менеджера з персоналу визначає система ціннісних орієнтацій, яка складає основу його відношень інших людей, самого себе, професійної діяльності. Відповідно, успішне реформування системи управління в закладах освіти, розробка ефективних управлінських моделей актуалізують дослідження ціннісно-смислової сфери менеджерів, яка визначає якість «людського капіталу».

Мета роботи: визначити особливості структури ціннісних орієнтацій

майбутніх менеджерів з персоналу освітніх організацій.

Матеріали і методи. У теоретико-методологічному дослідженні використано наступні методи: теоретичний аналіз, синтез, узагальнення, систематизація основних положень психолого-педагогічної науки щодо місця і ролі ціннісно-смислових орієнтацій у структурі спрямованості особистості.

Результати та обговорення. Ціннісно-смислова сфера є стрижневим утворенням у структурі спрямованості особистості, що зумовлює необхідність її дослідження в контексті реальних людських стосунків, у конкретному соціо-культурному середовищі. Особливості структури, функціонування та методи діагностики ціннісно-смислової сфери особистості розкривають у своїх роботах А. Агафонов, Г. Андрєєва, О. Асмолов, Б. Братусь, С. Бубнова, Ф. Василюк, А.Здравомислов, Б. Зейгарник, В. Знаков, В. Карандашев, Дж. Крамбо, Д.Леонтьєв, Б. Ломов, А.Маслоу, Л. Махолік, В. Петровський, М. Рокич, С.Рубінштейн, Е. Субботський, І. Сенін, В. Франкл, В. Чудновський, І.Шапенкова, Ш. Шварц, В. Ядов та ін. Здебільшого під ціннісними орієнтаціями вченими розуміється відображення у свідомості особистості цінностей, які вона визнає як свої стратегічні життєві цілі та загальні світоглядні орієнтири.

За М. Рокичем (1973), система ціннісних орієнтацій визначає змістовий бік спрямованості особистості, утворюючи основу її життєвої концепції та філософії життя, ядро мотивації життєвої активності, світогляду. Вплив ціннісних орієнтацій простежується практично у всіх соціальних феноменах. Вони визначають, як себе поводити, який спосіб життя людина вважає гідним або не вартим того, щоб йому відповідати і до нього прагнути. Рокич виходив з тих положень, що загальна кількість цінностей невелика; всі люди наділені одними й тими ж цінностями, але при цьому одні й ті ж самі цінності мають для різних людей різне значення і сенс. М. Рокич визначає два типи цінностей: термінальні та інструментальні, які вважає керівними принципами життя соціалізованої людини. Термінальні, або цінності-цілі, відображають переконаність суб’єкта в тому, що деяка гранична мета індивідуального

існування (наприклад, щасливе сімейне життя, мир у всьому світі, творчість тощо) з особистої і суспільної точок зору варта того, щоб до неї прагнути. Інструментальні або цінності-засоби – це переконання в тому, що певний спосіб дій, поведінки (наприклад, відповідальність, чесність, раціоналізм, терпимість та ін.) є з особистої і громадської точок зору кращим у будь-яких ситуаціях.

У соціологічній концепції особистості В. Ядова ціннісні орієнтації розглядаються як система диспозицій найвищого рівня. За В. Ядовим, диспозиція – це готовність суб'єкта до певної поведінки в конкретній ситуації. Як зазначає вчений, у простих ситуаціях людина керується елементарними установками; у більш складних, де діють певні правила, її поведінка регулюється установками, які формуються на основі потреби у спілкуванні; а в різних соціальних контактах вчинки особистості визначаються диспозиціями, які визначають загальну спрямованість інтересів особистості в конкретній сфері. Найвищий рівень в ієрархії диспозицій представлений системою ціннісних орієнтацій, яка формується на основі вищих соціальних потреб і цілей людини у відповідності зі стилем її життя, визначаючи пріоритети вибору особистістю конкретних цінностей матеріальної та духовної культури суспільства, з огляду на які вирішуються складні життєві питання [5, с. 155 156].

Смисл, згідно з поглядами Ф. Василюка, включає свідомість і буття, ідеальне та реальне, життєві цінності й можливості їх реалізації. Він є продуктом мотиваційно-ціннісної сфери особистості й розуміється як щось „внутрішнє та суб'єктивне". Процес смислоутворення зумовлює напрямок і стимулює поведінку людини, тобто є функцією мотиву, тоді як система цінностей особистості є критерієм вимірювання його значущості [2, с. 112].

За твердженням Б. Братуся, смисл постає у свідомості людини як те, що безпосередньо відображає та несе у собі її власні життєві відношення. Вчений виокремлює смислові утворення як цілісну динамічну систему, що втілює взаємовідносини, які реалізують смислове ставлення особистості до світу. Вони є основою майбутнього, що опосередковує сьогодення. Усвідомлені та прийняті

людиною загальні смисли її життя автор називає цінностями [1, с. 24].

У сучасних наукових дослідженнях ціннісно-смислова сфера особистості розглядається як функціональна система, яка формує смисли та цілі життєдіяльності й регулює способи їх досягнення. З одного боку, ціннісно-смислові утворення прищеплюються оточенням, з іншого – людина активно створює їх, приймаючи, змінюючи чи відкидаючи цінності та смисли, пропоновані соціумом [4, с. 76]. Ціннісні орієнтації виконують системо-утворювальну та регулятивну функції. Це структурно-функціональний компонент особистості, який пов'язаний з її мотиваційно-потребовою, когнітивною та емоційно-вольовою сферами [6, с. 201].

Ціннісно-смислові орієнтації є вагомим показником рівня особистісного розвитку людини: чим вона керується, на основі чого здійснює життєдіяльність та вчинки, чи є цінністю для неї власне „Я" [3, с. 59].

Отже, ціннісно-смислові орієнтації є системоутворювальним компонентом структури відношень особистості до умов її існування і діяльності. Вони інтегрують суспільне, групове та індивідуальне у свідомості і поведінці суб'єкта, визначають її провідні позиції, надають відповідної спрямованості (ділової, колективістської, гуманістичної, егоїстичної та ін.) вчинкам і діяльності особистості.

Опанування цінностями матеріальної й духовної культури суспільства є тривалим і складним процесом інтеріоризації смислів і значень. Усвідомлення цінностей породжує ціннісні уявлення, на основі яких утворюються ціннісні орієнтації – усвідомлювана частина системи особистісних смислів. Сукупність сформованих цінностей забезпечує відносну стійкість особистості, виражаючись у спрямованості її потреб та інтересів.

Ціннісно-смислові орієнтації займають центральну позицію у структурі особистості управлінця, яка представлена ієрархією термінальних та інструментальних цінностей. Емпіричне дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх менеджерів з персоналу освітніх організацій (20 осіб) за методикою М. Рокича засвідчило, що серед термінальних найвищі ранги отримали цінності

здоров'я, матеріально забезпечене життя, продуктивне життя. Серед термінальних цінностей, розташованих з 4 по 7 ранг, виявилися: *любов, наявність хороших і вірних друзів; розвиток*. Далі розташувались *цікава робота; щасливе сімейне життя, суспільне визнання*. Найнижчі ранги досліджувані визначили таким «абстрактним» термінальним цінностям, як: *життєва мудрість; краса природи і мистецтва; щастя інших*. За цими результатами можемо констатувати, що значна кількість майбутніх фахівців досить прагматично налаштовані, вони надають перевагу конкретним цінностям над абстрактними і більше орієнтовані на забезпечення особистісного і матеріального боку життя. Орієнтації на цінності особистого життя (*кохання, наявність хороших і вірних друзів, свобода, щасливе сімейне життя, розваги*) та цінності професійної реалізації (*активне діяльне життя, цікава робота, суспільне визнання, продуктивне життя, розвиток*) приблизно збалансовані.

Дослідження інструментальних цінностей майбутніх менеджерів показало, що провідними цінностями-засобами досягнення цілей життя є індивідуалістично орієнтовані *високі запити; незалежність; раціоналізм*. Далі перевага віддавалась таким цінностям, як: *акуратність, вихованість, відповідальність*. 7 – 10 ранг ділять *старанність, самоконтроль та сміливість у відстоюванні своєї думки*. Найменш привабливими для майбутніх менеджерів виявилися цінності прийняття інших: *широта поглядів, чуйність та терпимість*. Отже, у структурі інструментальних цінностей досліджуваної вибірки переважають цінності самоствердження та цінності справи, тоді як цінності спілкування дещо поступаються їм рангом, а більша частина групи цінностей прийняття інших взагалі виявились аутсайдерами загального рейтингу. Оскільки дві останніх групи цінностей є значущими для професії менеджера, їх явна недооцінка сигналізує про виражені егоцентричні та егоїстичні тенденції спрямованості особистості. З огляду на те, що ціннісні установки неможливо сформувати без зусиль самого студента, їх потрібно не лише усвідомити, а й здійснити критичний самоаналіз щодо індивідуального

наповнення, реалізації цінностей у реальному житті та продукування смислів з метою самовизначення та самореалізації особистості. Майбутні менеджери мають чітко розуміти сутність обраної ними професії, яка в першу чергу має бути орієнтованою на людину, співробітника; накопичувати і засвоювати знання з психології управління, ділового спілкування, мотивації персоналу, виховувати в собі якості, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Ціннісні орієнтації є центральною ланкою ціннісно-смислового аспекту професійного самовизначення. Зміст готовності майбутніх менеджерів з персоналу освітніх організацій до управлінської діяльності є динамічним структурно-рівневим утворенням, що відображає єдність професійної самосвідомості, мотиваційно-ціннісного та змістовно-процесуального компонентів.

Ціннісні орієнтації чинять значний вплив на спрямованість і зміст соціальної активності особистості, загальний підхід до світу і самого себе, зумовлюють сенс і напрямок діяльності людини, визначають її поведінку та вчинки.

Мотиваційна спрямованість майбутніх менеджерів з персоналу освітніх організацій вирізняється чіткою ієрархією ціннісних орієнтацій на цінності особистого життя, матеріальні блага, професійну і особистісну самореалізацію, самоствердження та цінності справи, які у підсумку зумовлюють узагальнену смислову настанову особистості на позитивну мотивацію праці, на зміст управлінської діяльності, що є результатом усвідомленого вибору професії і розвитку здатності до цього складного і відповідального виду трудової активності. При цьому низькі ранги значної кількості цінностей прийняття інших свідчать про те, що майбутні менеджери схильні орієнтуватися в першу чергу на роботу, а не на людину, співробітника. Відповідно, необхідно актуалізувати гуманістичний та колективістський потенціал їхньої мотиваційної спрямованості, що в підсумку і визначає напрямок роботи над собою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братусь Б. С. Нравственное сознание личности: психологическое исследование. – М. : Знание, 1985. – 64 с.

2. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). – М.: МДУ, 1984. – 240 с.

3. Мірошниченко О. М. Ієрархія ціннісних орієнтацій жінок у професійній діяльності. // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 5. – С. 59–63.

4. Самыкина Н. Ю., Серебрякова М. Е. Динамика ценностно-смысловой сферы личности в процессе наркотизации: монография. – Самара: Универсгрупп, 2007. – 148 с.

5. Ядов В. А. Ценности в кризисном социуме. // Психологический журнал. – 1991. –№6. – С. 154–167.

6. Ящишина Ю. М., Мироненко Є. В. Особливості розвитку ціннісно-смислових орієнтацій майбутніх управлінців // Науковий вісник ДГМА. – 2017. – № 1 (22Е). – С. 211–221.

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ РЕВНОЩІВ

Пріснякова Л. М.
доктор психології, професор
Бандур Яна
магістрант кафедри психології
Дніпровського Гуманітарного університету, Україна

Вступ. Актуальність звернення до аналізу феномена ревнощів визначається, перш за все, її загальнолюдським і культурно-універсальним характером, що обумовлює можливість цілісного розуміння багатогранної і суперечливої природи людини. Ревнощі, незважаючи на безсумнівну значимість, цього почуття в реальному, повсякденному житті людини, а також на очевидний інтерес літератури і мистецтва до цієї теми, знаходиться в числі периферійних проблем. Між тим, цілісний розгляд цього феномена як одного з найбільш характерних онтологічних проявів природи людини дозволяє описати простір моральних відносин у суспільстві та особливості індивідуальної моралі в більш повному і коректному вигляді. Ревнощі, будучи досить багатоликим проявом в системі внутрішнього стану людини, являють собою побоювання втрати любові, дружби, прихильності чи іншого блага, поєднане з прагненням зберегти за собою володіння цим благом, утримати його. Роль ревнощів у соціальних відносинах не може бути визначена однозначно. З одного боку, вона цінна і корисна, оскільки стимулює людську активність, старанність у досягненні поставленої мети. Але з іншого боку, ревнощі, виявляються зовні, можуть породжувати серйозні соціальні конфлікти і навіть призводити до скоєння злочинів. Ревнощі не є лише біологічно обумовленим інстинктивним почуттям. На генезис даного явища впливають соціальні фактори (моральна установка особистості, характер міжособистісних відносин та ін.). Приводом для виникнення ревнощів зазвичай є зрада або нерозділене кохання. Породжується аналізоване почуття абсолютно певними рисами характеру людини (образливість, помисливість, вразливість, підвищена сугестивність,

підозрілість, конфліктність, нестриманість, настороженість і ін.). Роль умов, що сприяють виникненню ревнощів, грають різноманітні чинники, серед яких найбільш важливі: прояв зневаги у взаєминах, постійне вихваляння сторонніх осіб, тимчасова розлука, сексуальна дисгармонія, виховання в дусі недовіри до представників протилежної статі, власні враження від фактів невірності батьків, друзів, невтішні минула репутація партнера та ін. Різко підвищує підозрілість, ускладнюючи відносини партнерів, і систематичне вживання алкоголю, наркотиків. Ревнощі характеризується досить складною психологічною структурою, включаючи в себе не тільки різноманітні емоційні реакції і стани, а й певні прояви в інтелектуальній і вольовій сферах.

Мета. Проаналізувати результати діагностики та виявити вікові, гендерні особливості особистості, що впливають на переживання ревнощів та їх прояви.

Матеріали та методи. В досліджені взяло участь 100 осіб, із них 50 осіб жіночої та 50 осіб чоловічої статі. Для виявлення прояву ревнощів була використана методика «Наскільки ви ревниві».

Результати та обговорення. Результати діагностики за тестом «Наскільки ви ревниві» представлені в таблиці

Таблиця 1.

Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для учасників дослідження

Прояв ревнощів	Дівчата 17-18 років	Жінки 30 років	Жінки 45 років	Хлопці 17-18 років	Чоловіки 30 років	Чоловіки 45 років
Ревниві	22 (74%)	3 (30%)	7 (70%)	20 (66%)	2 (20%)	8 (80%)
Неревниві	4 (13%)	7 (70%)	3 (30%)	4 (14%)	8 (80%)	2 (20%)
Приховані ревнощі	4 (13%)	-	-	6 (20%)	-	-
Усього осіб	30	10	10	30	10	10

Аналіз отриманих результатів дає змогу виявити вікові та статеві прояви ревнощів (дивитися рис.1-2.)

Рисунок 1. Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для учасників дослідження жіночої статі за віковими показниками

Рисунок 2. Розподіл показників за тестом «Наскільки ви ревниві» для учасників дослідження чоловічої статі за віковими показниками

Аналіз отриманих результатів дозволив виявити вікові особливості прояву ревнощів, а також причини їх формування. Співставлення результатів діагностики за тестом «Наскільки ви ревниві» з показниками методики на виявлення рівня самооцінки, на виявлення показників ситуативної та

особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна дозволив виявити наступні особливості:

- У молоді 17-18 років домінує завищена та адекватна самооцінка (відповідно,70%-30%), показник ситуативної тривожності приблизно має однакові значення з особистісною тривожністю.
- У 30-річних чоловіків та жінок домінує адекватна самооцінка та завищена (відповідно, 80%- 20%), показник особистісної тривожності домінує над показниками ситуативної тривожності.
- У 45 річних домінує у чоловіків адекватна самооцінка, а у жінок занижена (по нашій виборці), показник ситуативної тривожності домінує над значеннями особистісної тривожності.
- Це свідчить, що прояви ревнощі пов'язані з особистісними якостями учасників дослідження, такими як тривожність та самооцінка.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє виявити вікові та статеві відмінності в формуванні та прояві ревнощів, а саме:

- 17-18 років – чоловіки виступають за вільну любов, а жінки вибирають шпигунські ревнощі.
- 30 річні чоловіки вибирають образ самовпевненого цінителя прекрасного, а жінкам притаманні підозрілі ревнощі.
- 45 річні чоловіки проявляють ревнощі у вигляді чоловік – власник. у жінок ревнощі на рівні ясновидиці.

ВПЛИВ НАПРЯМКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ТИПОЛОГІЮ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Пріснякова Л. М.
доктор психології, професор
Карасьова Аліна
магістрат кафедри психології
Дніпровський Гуманітарний університет, Україна

Вступ. Актуальність і значимість дослідження проблеми формування психологічних захистів пов'язана і з соціально-економічними, культурними, політичними змінами в суспільстві, які впливають на процес розвитку особистості та її соціалізації. Особливо важливий цей вплив у перехідний період розвитку. Соціальні зміни в державі та сім'ї ведуть до зростання емоційного дискомфорту, внутрішньої напруженості у юнаків, які відчувають як власні труднощі, так і складності близьких дорослих. У зв'язку, з цим зростає інтерес до вивчення формування механізмів психологічних захистів, що сприяють підтриманню стабільності та емоційного прийняття себе і свого оточення.

Мета. З’ясувати особливості психологічного захисту та отримати показники прояву особливостей психологічних механізмів в юнацькому віці.

Матеріали та методики. Для виявлення типології психологічного захисту була взята методика «Типологія психологічного захисту» (Р.Плутчік в адаптації Л.І.Вассермана , О.Ф.Еришева , Е.Б.Клубовой та ін.). В діагностиці прийняло участь 100 осіб – 50 жіночої та 50 осіб чоловічої статі ВНЗ м. Дніпра.

Результати та обговорення. Результати методики по всій вибірці показали, що по всій вибірці домінує такий вид психологічного захисту як регресія.

Таблиця 1.

Результати дослідження (середні значення) за методикою «Типологія психологічного захисту»

Тип психологічного захисту	Стать		Напрямок професійної підготовки		Вік	
	Хлопці	Дівчата	Психологи	Факультет лабораторної діагностики	17-19 річні	20-24 річні
Заперечення	50,3	14,2	49,7	42,9	51,7	42,8
Регресія	70,5	58,9	53,2	56,8	68,8	56,2
Компенсація	38,2	52,1	67,2	60	40,2	53,6

Результати діагностики представлені у графічному вигляді з урахуванням статевих ознак.

Рис.1. Типологія психологічного захисту з гендерною ознакою учасників дослідження.

На підставі отриманих результатів можна зробити висновок про те, що:

-у 40% випробовуваних домінує вид психологічного захисту заперечення. Механізм психологічного захисту, за допомогою якого особистість або заперечує деякі фруструючі обставини, що викликають тривогу обставини, або який-небудь внутрішній імпульс або сторона заперечує саме себе. Як правило, дія цього механізму виявляється в запереченні тих аспектів зовнішньої реальності, які, будучи очевидними для оточуючих, проте не приймаються, не визнаються самою особистістю. Іншими словами, інформація, яка турбує і може привести до конфлікту, не сприймається. Мається на увазі конфлікт, що

виникає при прояві мотивів, суперечать основним установкам особистості, або інформація, яка загрожує її самозбереження, самоповазі або соціальному престижу.

- у 35 % з усієї вибірки характеризуються таким видом психологічного захисту як регресія. У класичних уявленнях регресія розглядається як механізм психологічного захисту, за допомогою якого особистість у своїх поведінкових реакціях прагне уникнути тривоги шляхом переходу на більш ранні стадії розвитку лібідо. При цій формі захисної реакції особистість, піддається дії фруструючих факторів, замінює рішення суб'єктивно більш складних завдань на відносно більш прості і доступні в сформованих ситуаціях. Використання більш простих і звичних поведінкових стереотипів істотно збіднює загальний (потенційно можливий) арсенал переважання конфліктних ситуацій. До цього механізму відноситься і згадувана в літературі захист за типом «реалізація в дії», при якій неусвідомлювані бажання або конфлікти прямо виражаються в діях, що перешкоджають їх усвідомленості. Імпульсивність і слабкість емоційно - вольового контролю, властива психопатичним особистостям, визначаються актуалізацією саме цього механізму захисту на загальному тлі зміни мотиваційно - потребової сфери в бік їх більшої спрощеності та доступності.

- Для 25 % більш притаманна компенсація. Цей механізм психологічного захисту нерідко об'єднують з ідентифікацією. Він проявляється у спробах знайти відповідну заміну реального чи уявного нестачі, дефекту нестерпного почуття іншою якістю, найчастіше за допомогою фантазування або привласнення собі властивостей, достоїнств, цінностей, поведінкових характеристик іншої особистості. Часто це відбувається при необхідності уникнути конфлікту з цією особистістю і підвищення почуття самодостатності. При цьому запозичені цінності, установки або думки приймаються без аналізу і переструктурування і тому не стають частиною самої особистості.

- Наступні види психологічного захисту як витіснення, проекція, заміщення, інтелектуалізація і реактивні освіти не були виявлені в результаті

діагностики.

Таким чином, узагальнюючи всі отримані результати, можна зробити висновок про те , що дівчата:

-17 % показали високі результати за видом психологічного захисту заперечення.

-12 % характеризуються видом психологічного захисту витісненням. З. Фрейд вважав цей механізм (його аналогом служить придушення) головним способом захисту інфантильного «Я», нездатного чинити опір спокусі. Іншими словами, витіснення - механізм захисту, за допомогою якого неприйнятні для особистості імпульси: бажання, думки, почуття, що викликають тривогу,- стають несвідомими. На думку більшості дослідників, цей механізм лежить в основі дії та інших захисних механізмів особистості.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що для психологів:

- У 41% учасників дослідження домінує вид психологічного захисту
- 39 % з усієї вибірки характеризуються таким видом психологічного захисту як компенсація.
- Для 20 % більш притаманне заперечення.
- Такі види психологічного захисту як витіснення, проекція, заміщення, інтелектуалізація і реактивні освіти не були виявлені в результаті діагностики.

У здобувачів вищої освіти факультету лабораторної діагностики:

- у 37% випробовуваних домінує вид психологічного захисту – регресія.
- 37 % з усієї вибірки характеризуються таким видом психологічного захисту як компенсація.
- Для 26 % більш притаманне заперечення.
- Такі види психологічного захисту як витіснення, проекція, заміщення, інтелектуалізація і реактивні освіти не були виявлені в результаті опитування.

ТЕНДЕНЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ВІДНОСИН В СУСПІЛЬСТВІ З ЦИФРОВИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

Прісняковa Л. М.
доктор психології, професор
Коваль-Деянова М. А.
магістрант кафедри психології
Дніпровський Гуманітарний університет, Україна

Сучасне суспільство, переживаючи наслідки глобального поширення масової культури і втрати традиційних духовних і моральних цінностей, встало перед вибором подальшого шляху розвитку. Тема кохання, яка ніколи не втрачала своєї актуальності, тепер набуває особливого значення. Складність і важливість любові продиктовані тим, що в ній сфокусовані в органічному поєднанні фізіологічне і духовне, індивідуальне і соціальне, особисте і загальнолюдське, зрозуміле і незрозуміле, інтимне і загальноприйняте.

Одним з вічних феноменів людських відносин, які виступають в якості потужного психотерапевтичного засобу, є любов. Феномен любові, властивий тільки людині, розуміється як первинно духовний процес, заснований на глибоких переживаннях (свідомих і несвідомих).

Найчастіше, коли йдеться про любов, мають на увазі любов між чоловіком і жінкою. При цьому не менш важливі і інші ситуації любові: любов до дітей або батьків, любов до справи або своїй країни. Але ж і любов між чоловіком і жінкою буває дуже різна: закоханість і зріла любов, любов-пристрасть і любов-звичка, любов споживча і любов яка дає.

Мета дослідження: вивчення особливостей прояву любові і закоханості юнацького віці; отримання кількісних показників, які свідчать про індивідуально типологічні особливості прояву цих почуттів .

Методи та методики дослідження. В дослідженні взяло участь 100 осіб, із яких по 54 особи жіночої статі та 46 осіб чоловічої статі. Вікові особливості учасників дослідження представлені табл.1.

Табл.1

Вікові особливості учасників дослідження

Вікові особливості	Хлопці	Дівчата	Разом по віковій групі
16 - 18	17	18	35
19 - 20	19	18	37
21 - 22	10	18	28
Разом статі	46	54	100

Для виявлення психологічної статі використана методика Сандри Бемм, яка дозволяє співставляти значення результатів по методиці «Почуття або розум» з урахуванням особливостей осіб кожної статевої групи(табл.2).

Табл.2

Розподіл учасників дослідження по психологічній статі

Психологічна стать	Хлопці	дівчата	Разом по статі
Маскулінність	16	18	34
Фемінність	10	11	21
Андрогінність	20	25	45
Разом по статі	46	54	100

Аналіз таблиці свідчить, що домінує андрогініть, що є ознакою сучасного суспільства, тобто поєднання маскулінності та фемінності.

Результати та обговорювання результатів дослідження. Аналіз результатів по методиці «Почуття або розум» дозволяє виявити специфіку відносин та їх емоційний окрас. Один партнер належить до числа людей раціональних, які довіряють лише розуму, постійно аналізують і оцінюють . Інший же навпаки, відноситься до сенсориків - люди, що довіряють насамперед почуттям, інтуїції. "Раціоналісту" здається, що його партнер занадто емоційно збуджений, зовсім не вміє контролювати свої почуття. "Емоціонал" з часом вважає "раціонала" черствим, не здатним зрозуміти всю глибину його переживань. Результати діагностики приведені в таблиці 3.

Табл. 3

Вікові та статеві особливості індивідуальних параметрів учасників дослідження по методиці «Почуття або розум»

Індивідуальні параметри	Жінки			Чоловіки			Разом
	16-18	19-20	21-22	16-18	19-20	21-22	
раціонал	9	8	6	6	5	5	39 (39%)
емоціонал	5	4	4	6	3	2	24 (24%)
гармонія	4	6	8	7	10	2	37 (37%)

Висновки. Аналіз емпіричного дослідження свідчить, що серед учасників дослідження домінують раціонали (39%). Учасники, які мають виражену раціональність за результатами методики вони прагматично підходять до любої проблеми, намагаючись спиратися на тверду логіку і здоровий глузд. Особи що живуть емоціями (24%). Учасники, які мають підвищену емоційність, дещо не вміють контролювати свої емоції у виявленні почуттів. Учасники, які мають гармонійне поєднання афекту та інтелекту (гармонія) (37%). По результатам методики сильні почуття вони вміють відчувати, але і вміють їх контролювати. Ці результати свідчать о тих змінах та тенденціях, які домінують в суспільстві з цифровими технологіями.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ ПЕРІОДІ

Пріснякова Людмила Макарівна
к.п.н.,доцент
Рубан Ірина Анатоліївна
студент
Дніпровський Гуманітарний Університет
м. Дніпро, Україна

Введение./Introductions. Актуальність теми. На сьогодні тема “булінгу” надзвичайно гостра проблема агресивних проявів у міжособистісних стосунках серед підлітків.

Особливо часто спостерігаються прояви систематичних, тривалих проявів агресія одних підлітків до інших учнів, також агресія поступово «включає» весь клас учнів. Актуальність вивчення цього явища в наш час полягає в тому, що по-перше, збільшується кількість зафіксованих випадків агресивної поведінки підлітків. Булінг призводить до ряду освітніх (шкільна дезадаптація, академічна неуспішність), психологічні (психічні розлади, фіксація у свідомості негативне самосприйняття, низька самооцінка, порушення соціалізації, соціальна дезадаптація), медичні (травматизація) наслідки.

Розвиток особистості є безперервним і складним процесом, в якому діє багато факторів. Зокрема, на старт-ап впливає тип сімейного виховання особистість, особливо в період статевого дозрівання. Перехідний вік від дитинства до дорослості проходить не тільки через фізіологічний і статевий розвиток, але гостро стоїть проблема самоствердження і рівноправне та довірливе спілкування, як з однолітками, так і з дорослими. Проблему досліджували переважно західні вчені. В Україні не проводяться систематичні загальнодержавні дослідження цього явища (тільки індивідуально), і тому недостатньо запропонованих форм і методів профілактики і корекції цього явища. Питання булінгу через насильство в школі досліджувалось багатьма вченими: Є. Грибанов, Р. Іванченко, Л. Нечипорук, О. Ожийова,

В. Пономарьов, В. Соловйов, О. Шуміло та ін. Все-таки булінг відносно нова концепція в Україні, залишається малодослідженим напрямом для вітчизняної науки. Важливість і актуальність проблеми привели до вибору теми: «Травматичний вплив булінгу на розвиток особистості учнів старших класів.

Цель работы./Aim. Мета: визначити механізми протидії булінгу.

Завдання:

1. Теоретичний підхід до дослідження на тему булінг;
2. Дати визначення ключових категорій дослідження;
3. Описати особливості булінгу;
4. Профілактична робота з підлітками та рекомендації батькам;
5. Провести емпіричне дослідження для виявлення у підлітків агресії, ворожості, рівень конфліктності;
6. Провести психологічну характеристику цільової групи;
7. Порівняння результатів та аналіз отриманих даних.

Материалы и методы./Materials and methods.Використання методик "Оцінювання агресивності у стосунках" А.Ассінгер, Методика "Особистісна агресивність та конфліктність" Є.П. Ільїн

Результаты и обсуждение./Results and discussion.Результати дослідження Рубан І.А., Прісняковой Л.М.

Таблица 1

Результати за методикою "Оцінювання агресивності у стосунках" А. Ассінгер

№	Стать	Вік	Результати методики
μ	М	17 років	19,1
		16 років	22,2
μ	Ж	17 років	18,1
		16 років	19

Таблица 2

Результати за другою методикою “Особистісна агресивність та конфліктність” Є.П. Ільїн

№	Стать	Вік	Позитивна агресивність	Негативна агресивність	Конфліктність
μ	М	17	8,5	10,6	17
		16	9,2	12,6	19,7
μ	Ж	17	9,2	12,2	17,3
		16	7,9	12,1	16,6

Выводы./Conclusions. За методиками було виявлено, що жінки менш конфліктні коли знаходяться у стосунках, а чоловіки біль конфліктні в стосунках.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ СЕРЕД МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Туриніна Олена Леонтіївна
канд. психол. наук, професор
Чередніченко Катерина Володимирівна
студентка 5 курсу ННІМВСН
Міжрегіональна Академія управління персоналом
м. Київ, Україна

Постановка проблеми. Міжособистісні стосунки базуються на основі ділових і емоційних оцінок, а також переваг щодо вибору партнерів спілкування. Особливо це відбувається в юнацькому віці, де спілкування стає головним джерелом пізнання навколишнього світу, а вміння творчо вирішити проблему, є важливим при соціалізації та адаптації в суспільстві.

Однак, міжособистісні стосунки, є полем постійного зіткнення і узгодженістю інтересів, місцем самоствердження й саме тому міжособистісні конфлікти є одними з первинних та типових форм взаємостосунків людей. У міжособистісній взаємодії часто конфліктні ситуації супроводжуються відчуттям напруги, дискомфорту й зазвичай бувають довготривалими.

Загальна характеристика, структура та функції міжособистісних відносин досліджувались такими вченими як В. Бехтєрєв, О. Лазурський, М. Касаткін, В. Мясищев. Розглядали проблему, яка пов’язана з питанням взаємин у навчальній діяльності Л. Божович, О. Леонтьєв, Л. Славіна. Класифікація міжособистісних стосунків є предметом вивчення М. Обозова, Р. Грановської тощо. А питання міжособистісної взаємодії у педагогічному процесі були розглянуті такими дослідниками як І. Бех, А. Грись, Т. Ротерс, Т. Бутенко, Т. Денищич, О. Касаткіна, Т. Карамушка, О. Корніяка, К. Клімова, Ю. Сербін, О. Смирнова, Н. Чепелєва та інші.

Проблематика конфліктів теж вивчалась багатьма науковцями, які були представниками різних психологічних напрямків як у зарубіжній, так і у

вітчизняній психології. Зокрема, у зарубіжній психології: психоаналітичний підхід (А. Адлер, З. Фрейд, К. Юнг); теорія групової динаміки (К. Левін); поведінковий підхід (А. Бандура, А. Басс); соціометричний підхід (Дж. Морено). Завдяки працям цих вчених у психологічній науці було запроваджено систематичне вивчення конфлікту, як самостійного соціально-психологічного феномену. А в середині XX ст. перед дослідниками постала проблема не лише розробки теоретичних підходів до різного виду конфліктів, а й визначення шляхів та способів їх попередження і вирішення.

Мета статті: висвітлити вплив комунікативних вмінь на міжособистісні конфлікти і визначити шляхи подолання та попередження конфліктних ситуацій у міжособистісній взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Міжособистісний конфлікт, це один з найпоширеніших видів у класифікації конфліктів, який характеризується безпосередністю перебігу. Тобто, цей вид конфлікту відбувається лише в теперішньому часі «віч-на-віч» у відкритій формі. Міжособистісний конфлікт для конфліктуючих сторін являється так званим полігоном перевірки сумісності характерів, темпераменту, рівня інтелекту, проявів здібностей, вольових якостей, комунікативних навичок тощо. Конфлікт може відбуватися як між двома сторонами, так і перейти в груповий.

Таким чином, до міжособистісних конфліктів можна віднести такі моделі конфліктуючих сторін, як особистість-особистість, особистість-група, група-група. Дії конфліктуючих сторін, як правило, спрямовані одна проти одної і способи вирішення конфлікту конфліктуючі сторони теж бачать по-різному та не можуть узгодити деяким компромісним рішенням.

Міжособистісний конфлікт також проявляється високою емоційністю й за обсягом складається з усіх сфер відносин між конфліктуючими сторонами. Навіть, якщо конфлікт розпочався через проблеми в начальному процесі серед навчальної групи, то конфлікт охоплює не лише проблему, яка відноситься виключно до навчального процесу, а й особистісні відносини між конфліктуючими суб’єктами.

А. Д. Атоян стверджує, що подібні конфлікти можуть зіграти подвійну роль, а саме згуртуватись, дати можливість на вільне висловлювання власної думки, вивести з групи конфліктного учасника, більш справедливо визначати постановку завдань та їх виконання, тобто розподіляти обов'язки між учасниками групи, корегувати групові норми, висувати нових лідерів. Проте, міжособистісні конфлікти, можуть і зруйнувати групову згуртованість, порушити внутрішньо системні зв'язки, послабити зовнішній імідж навчальної групи та призвести до того, що відмінники можуть покинути, так зване об'єднання. Ще науковець додає, що більш старші курси, на відміну від першого курсу менше переходять на міжособистісні взаємодії, а тим більше конфлікти. Так як на початку навчання кожен мав змогу певним чином познайомитись з колегами в навчальній групі і сформував на основі своїх цінностей та вподобань рівень симпатії чи антипатії до кожного одногрупника. Тому, чим вищий курс навчання, тим менше контакту з антиподом. Таким чином, автор вважає, що такого роду конфлікти завершуються за умови знаходження взаємоприйнятних рішень проблеми, яка має особистісну значимість для його учасників.[1]

Л. П. Матяш-Заяц засвідчує також про те, що міжособистісні конфлікти в юнацькому віці зумовлені новою соціальною ситуацією розвитку, особливостями відносин з оточуючими, які сформувались на ранніх вікових етапах. Автор додає, що соціальним чинником, який сприяє утворенню міжособистісного конфлікту, як правило, найчастіше виокремлюється низький соціальний статус.[3]

Результати розглянутої проблеми. Здійснивши аналіз літературних джерел, ми провели дослідження між студентами психологами, з метою виявити факт впливу комунікативних вмінь та навичок на міжособистісні конфлікти.

Серед наших респондентів були студенти-психологи першого, другого та п'ятого курсів. Вікова періодизація досліджуваних між студентами-психологами п'ятого курсу була досить різноманітна, тобто віковий період

досліджуваних складав – період від ранньої та пізньої дорослості до періоду зрілості.

У нашому дослідженні застосовувався ряд методів, а саме:

- *теоретичних*: аналіз, систематизація, узагальнення наукової психологічної літератури;
- *емпіричних* – психодіагностичні методики:
  - КОС (Комунікативні та організаторські здібності) за В. В. Синявським та В. А. Федоришиним;
  - тест «Оцінка вмінь говорити і слухати» (У. Маклені);
  - діагностика комунікативного контролю (М. Шнайдер);
  - тест «Тип реагування на конфліктні ситуації» (К. Томас);
  - тест «Оцінка міжособистісних відносин» (Т. Лірі).
- *математично-статистичних* – аналіз результатів обробки даних за допомогою програми Microsoft Office Excel.

Після застосованих методів, були виявлені результати, які вказують на те, що рівень готовності перейти до конфліктної ситуації переважно серед досліджуваних був на високому рівні, в той час як рівень комунікативних та організаторських схильностей, рівень комунікативного контролю та рівень вмінь говорити і слухати був у переважаючої більшості на низькому рівні.

А ще було досліджено, що причини міжособистісних конфліктів між досліджуваними студентами-психологами першого курсу, полягали у прагненні самоствердитись, довести свою унікальність на противагу іншим особистостям серед оточуючих. Між досліджуваними студентами-психологами дійсно був менший рівень здатності до вступу в міжособистісний конфлікт, порівняно зі студентами-першого курсу, так як був яскраво виражений рівень суперництва та високий рівень егоїзму.

А ось студенти-психологи п’ятого курсу були здатні вступити між собою у міжособистісний конфлікт з метою довести свою інтелектуальну унікальність, тобто довести молодшому поколінню і навпаки, що теоретичне надбання не завжди успішно функціонує під час накопичення життєвого досвіду. Проте,

студенти-психологи п’ятого курсу з віковою періодизацією ранньої дорослості у міжособистісному конфлікті заперечують дані висловлювання і намагаються довести протилежну точку зору.

З’ясувавши всі можливі обставини отриманих результатів, було вирішено, що найефективніший спосіб зменшити рівень конфліктності між досліджуваними та посприяти згуртованості і збільшенню рівня комунікативних навичок та комунікативного контролю, це створити програму соціально-психологічного тренінгу.

За основу комплексної соціально-психологічної програми тренінгу на розвиток міжособистісних комунікативних здібностей студентів у вищому навчальному закладі був покладений технологічний підхід Л. Карамушки, який спрямований на розробку і використання спеціальних психологічно-організаційних технологій, згідно з яким тренінг розподілений на модулі, які мають в своєму арсеналі такі компоненти, як діагностичний, інформаційно-змістовий і корекційно-розвиваючий.

- Діагностичний модуль тренінгу – спрямований на перевірку та набуття знань і актуалізації мотиваційно-ціннісного ставлення до міжособистісної комунікації.
- Під час інформаційно-змістового етапу – було проведено інформаційно-аналітичну діяльність, яка відображала уявлення про міжособистісні взаємовідносини та приклади їх впливу на вирішення конфліктних ситуацій.
- При засвоєнні корекційно-розвивального модуля програми акцент змістився з мотиваційно ціннісного компонента на конативно-діяльнісний аспект комунікативних здібностей.[2]

Тренінгова програма складалась з восьми занять по чотири години на день, в яких було застосовано ряд вправ на розвиток комунікативних навичок, організаторських здібностей, розвиток інтуїтивного мислення, комунікативного контролю та розвиток вміння вислухати і делікатно висловити свою точку зору, тим самим посприяти згуртованості групи і зменшити рівень конфліктності.

Зауважимо, що програма тренінгу проходила в онлайн-форматі і виконання завдань більшості вправ, які вимагали спілкування в парах чи у мікрогрупах, були проведені з застосуванням цифрових технологій, тим самим здійснивши адаптацію під нове сучасне покоління.

Як показали повторні дослідження, адаптація під новітні технології не змінила суттєво вплив мети вправи і досліджувані, які брали участь в проходженні тренінгу отримали в більшій мірі успішні результати. Тим самим довівши, що адаптовані вправи є ефективними, сама програма тренінгу теж є ефективною, адже рівень згуртованості збільшився, суттєво збільшились показники комунікативності та організованості, а стали помітно меншими показники, які спонукають до конфліктних проявів, зокрема рівень агресії, суперництва, егоїзму і т. д.

Між учасниками, які не брали участі в програмі тренінгу, а це студенти-психологи п'ятого курсу, окрім того, що рівень суперництва, агресії збільшився, то рівень комунікативності не змінився, а так і залишився на низькому рівні. Також збільшився рівень егоїзму і залишився на низькому рівні комунікативний контроль.

Висновки. Здійснивши теоретичний аналіз літературних джерел та провівши емпіричне дослідження, було з'ясовано, що комунікативні навички суттєво впливають на здатність до вступу у міжособистісні конфлікти. Відсутність комунікативних навичок збільшує ризик зруйнувати навчальну групу та зіпсувати імідж не лише навчального курсу , а й вищому навчальному закладі. Щоб сформувати комунікативні здібності в цілому та покращити рівень згуртованості, варто застосувати соціально-психологічний тренінг. Перспектива на майбутнє дослідження полягає у розширенні вибірки та аспектів для більш детального порівняння і перевірки ефективності методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Атоян А. Д. Конфликтология / А. Д. Атоян. М.:Поли-издат, 2010. – 64 С.

2. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти / Л. М. Карамушка - монографія / К.: Ніка-центр, 2000. - 332 С.

3. Матяш-Заяц Л. П. Стиль спілкування, як чинник міжособистісних конфліктів у ранньому юнацькому віці / Л. П. Матяш-Заяц – зб. наук. пр. Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова // Вип. № 15. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. – 178-183 С.

JOURNALISM

THE PHENOMENON OF "GONZO JOURNALISM"

Tomchakovska Yuliia
candidate of philological sciences
associate professor
Khodieieva Anita
student
National university “Odessa Law Academy”
Odessa, Ukraine

Introduction. At first glance, gonzo journalism seems to be something innovative and unusual, but "gonzo" is a very old direction in journalism, extremely underdeveloped and understudied. Let's understand this concept, because it is obviously an interesting phenomenon of modern journalism.

The term "gonzo" was first used by Boston Globe editor Bill Cardoso. The word has a very interesting etymology: Cardoso claimed that gonzo in Irish circles in South Boston is called a person who will be the last of the whole company to be able to stand on his feet after a night alcohol marathon. And here is another confirmation that the name "gonzo" is very accurate for this direction in journalism: gonzo does not accept censorship, so its text is sometimes illiterate. Phrases are fragmentary and sometimes chaotic, but the thread always stretches through the text.

Results and discussion. «The etymology of the word "gonzo" has a controversial origin. In Irish slang, the word is used to denote a person who is the last to stand on his feet after a storm of merriment. There is information that the term gonzo comes from the French, gonzeau - translated as "shining path". The term "gonzo" refers mainly to the American language, where the current of gonzo journalism was born» [2]

Here is another assumption about the origin of the name: the term "gonzo" may

come from the Italian *gonzagas*, which means "nonsense". "Gonzo" is a style of describing life. It does not matter what event occurs, what it will affect, because the main thing is not the event, but the evolution of the author's perception. The event is only a frame to what is happening, but without it the gonzo is impossible.

«The composition is, above all, the location in the space of the work of the author's meaningful events, situations and people in the nature of their understanding» [3].

But then how does gonzo journalism differ from, say, an essay? Indeed, the format of the essay is close to gonzo journalism, this can only be said by looking at the definition below. «An essay is a prose work of small volume and free composition that interprets a private theme and represents a way to convey individual impressions and considerations associated with it. It is characterized by subjectivity, imagery of thinking, setting on spoken language» [4].

In fact, if you immerse the format of an essay in the field of journalism, it turns out gonzo journalism. The only thing that strongly and clearly distinguishes these two areas is the fact that the essay is not a journalistic genre.

Conclusion. First, in gonzo journalism the author acts as a knowledgeable person who expresses his opinion on a specific situation. There is no claim to objectivity, we see and perceive the situation only through the eyes of the author. This style can be called an "uncensored essay". Secondly, we can see not just a dry report, but a very emotional text. In addition, this feeling is achieved not through a large number of exclamation marks, but through criticism and sarcasm. And as we know, sarcasm and even bullying are very vivid emotions.

The author appropriately uses vivid vocabulary and images that convey a range of feelings and thoughts. The structure of the text is heterogeneous, the story is nonlinear. Undoubtedly, these are elements of gonzo journalism.

This format does have a right to life, although in some respects it does not meet the requirements of modern journalism.

BIBLIOGRAPHY

1. Bazikyan S.A., Filchenkova A.A. "Gonzo journalism in Russia" .The text of a scientific article on the specialty "Media (Media) and Mass Communications", 2015.

2. Kim M.N. Genres of modern journalism SP: Publishing house Mikhailova V.A., 2004.

3. Prokhorov E.P. Introduction to the theory of journalism: A textbook for university students. / E.P. Prokhorov. 7th edition, ed. and ext. M .: Aspect Press, 2009.

4. Vlasova E.G. "Fundamentals of creative activity of the journalist. Artistic and journalistic genres ", 2010.

ФОРМАЛЬНО-ЗМІСТОВА ПАРАДИГМА ФОТОАЛЬБОМУ

Горбань Луїза Валеріївна
студентка 1 курсу
Запорізький національний університет
Запоріжжя, Україна

Вступ. Фотовидання – це результат взаємодії сучасних досягнень фотомистецтва, видавничої справи та поліграфії. Фотоальбоми і фотокниги віддзеркалюють час і розглядаються фотохудожниками і фотопубліцистами як засіб встановлення контакту з читачем. Згідно з ДСТУ 3017:2015 фотоальбом – «це образотворче видання з пояснювальним текстом чи без нього».

Мета роботи дослідити засоби, які репрезентують формально-змістову парадигму фотоальбому як типу видання.

Завданнями дослідження було розробити концепцію фотоальбому; з'ясувати особливості його оформлення; змоделювати власний фотоальбом.

Матеріал і методи. В розробку дизайну фотоальбому входять:

– відбір серії фотографій,

– додавання елементів,

– добірка фонів,

– вибір стилю всього оформлення для того, щоб він виглядав єдиним і закінченим.

Результати і обговорення. Виділяють простий і складний дизайн оформлення фотальбомів. В літературі згадується про такі стилі оформлення:

– класичний – працюючи в цьому стилі, фотограф застосовує для фотовидання тільки серію спеціально відібраних і підготовлених фотографій;

– художній – при використанні цього стилю для оформлення застосовуються додаткові елементи і художні фони.

При оформленні фотоальбому необхідно враховувати те, що стилістичне рішення теж є важливим елементом, тому необхідно обрати відповідний шрифт. Згідно з джерелом, шрифт характеризується такими параметрами:

розміром, стилем, кольором, застосованими до нього ефектами. Не рекомендується поєднувати розбіжність стилів макета і шрифту тексту. В одному виданні не бажане використання двох видів шрифтів: друкованого, статичного типу Courier або Anal; курсивного – типу Annabelle. Але головне правило – текст повинен бути читабельним, адже загалом концепція фотоальбому – це, перш за все, бачення автора-фотохудожника.

Зважаючи на ці рекомендації, текст у фотоальбомі «LUISA GORBAN» розміщували так, щоб не порушити загальну композицію макета та його ритм. Пастельний тон сторінок фотовидання гармонійно поєднується із загальною кольоровою концепцією альбому.

Наступний елемент – це композиція. При верстці розворотів треба пам'ятати, що зображення можна поміщати не тільки на половинці розвороту, але і на всій площі розвороту фотоальбому. Розміщення на весь розворот, зняті ширококутним об'єктивом панорамні фотографії виглядають досить ефектно.

Для підготовки макета фотовидання допускаються файли в форматах TIFF (RGB, без пластів, альфа-каналів, можна з LZW-компресією) і JPEG (RGB). Для назв файлів допускаються символи: цифри, латинські літери, дефіс і символ нижнього підкреслення. Обкладинку потрібно створювати в окремому файлі. Для верстки фотовидання «LUISA GORBAN» використовувалася програма AdobePhotoshop.

Фотографії у фотовиданні, згідно із вимогами, пов'язані між собою і з композицією видання загалом, знімки утворюють пластичний сюжет, що наділяє фотоальбом характером образотворчої розповіді. На обкладинці подана назва видання та елементи, які презентують концепцію видання. На першому розвороті фотоальбому розміщений текст-девіз автора фотоальбому: «У КОЖНІЙ ФОТОГРАФІЇ Є ЧАСТИНА МОЄЇ ДУШІ». На наступних розворотах фотовидання читач знайомиться з жанрами, з якими працює фотографиня, а саме: портретна, рекламна, дитяча, love story, репортажна, еротична і вулична зйомки та натюрморт. Кожний фотожанр розташований на окремій сторінці та презентує змістову модель видання.

Внутрішня структура фотоальбому представлена у двох основних формах: у вигляді послідовної низки фотозображень (текст при цьому займає лише незначне місце) й у вигляді поєднання зображення і тексту (в однаковому співвідношенні). У фотоальбомі «LUISA GORBAN» особливу роль відіграє послідовна низка знімків, які репрезентують певний фотожанр.

Ілюстрації в авторському фотоальбомі відповідають характеру візуальної інформації, вдало поєднані фотозображення і текст, які формують описовий сюжет, відображають порядок їх розташування та зовнішній вигляд, і репрезентують авторський задум.

При оформленні фотоальбому особлива увага була приділена такому зовнішньому елементу блоку, як прямий корінець. Концептуально задум автора відображає і форзац − два чотиристорінкові аркуші паперу, за допомогою яких з'єднується перший аркуш блоку із передньою стороною кришки, а другий поєднує останній аркуш блоку із задньою стороною кришки. Обкладинка складається з твердого ламінованого паперу, що робить її міцною і призначеною для тривалого використання.

До внутрішніх елементів книжкового блоку відносяться основні сторінки. Особливість оформлення внутрішніх елементів альбомного блоку полягає в тому, що всі сторінки виконані з дотриманням такої властивості композиції, як єдність стилю, що сприяє їх гармонійному поєднанню. Зокрема, фотоальбом оформлений у єдиному стильовому дизайні: сторінки блідо-рожевого кольору, чорний текст і кольорові фотографії створюють ефектний контраст, привертаючи увагу до структурних елементів видання. Найбільше значення приділяється смисловим навантаженням. На кожній сторінці фотоальбому головним складником є фотозображення. Оформлення фотографій пов'язане із характером інформації, зображеної на них. Розташовані знімки в прямій послідовності для полегшення перегляду. Текстовий матеріал оформлений одноманітно – однією гарнітурою шрифту.

Також у видавничій практиці важливу роль відіграє розмірна ознака. Формат представленого фотоальбому – 20х30 см, що зумовлено особливостями

роботи над виданням і сприяє розкриттю авторського задуму. Більшість зображень мають вертикальну форму, але є також і горизонтальні фотографії, які відображають формат видання, доповнюють і розкривають образ зображуваного об'єкта, динамізують композицію сторінки.

Фотоальбом «LUISA GORBAN» реалізує функції, властиві фотоальбому: ідеологічну, пізнавальну, естетичну та етичну. Характер інформації у фотовиданні «LUISA GORBAN» відповідає змісту інформації, характерній для фотоальбому загалом. Видання розкривається на 180 градусів, що не псує фото на згині.

Висновки. матеріальна структура й особливості оформлення тексту і зображення у фотоальбомі «LUISA GORBAN» формують формально-змістову парадигму видання і репрезентують його концептуальну модель, а жанрова палітра репрезентує змістову концепцію фотоальбому.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОЗВАЖАЛЬНИХ ПРОГРАМ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ НА ПЛАТФОРМІ YOUTUBE

Івасюк Володимир Михайлович
Студент другого магістерського рівня
вищої освіти Національного університету
«Острозька академія»

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що впродовж останніх років проходить інтенсивний розвиток соціальних мереж у контексті журналістської діяльності, тому необхідний пошук нових підходів для якісного просування контенту сучасних українських телеканалів. Також, якщо розглядати саме розважальну функцію журналістики та її реалізації у вітчизняному телебаченні, то відмова від синтезу теле- та інтернет-журналістики передбачає значні втрати аудиторії, а це може призвести до негативних наслідків у сучасній телеіндустрії. Прослідковуючи історичні процеси інтеграції і розвитку українських телеканалів на даній платформі, ми з'ясовуємо, що одним із основних шляхів реалізації розважальних проєктів на просторах інтернету на сучасному етапі є відеохостинг YouTube, який зараз – одна із найпопулярніших та затребуваних інтернет-платформ не тільки на вітчизняному, а і на світовому рівнях.

Виклад основного тексту За словами Оксани Мороз, журналістки видання УКРАЇНСЬКА ПРАВДА, розвиток українського медіаринку на платформі YouTube стоїть на порозі так званого культурного Ренесансу. Станом на початок 2021 року, вітчизняні канали активно показують тенденцію до зростання впливу в інформаційному просторі та у статистичних показниках, що призводить до впевненого та методичного витіснення проросійської мережі каналів. Остання, мала тенденцію охоплювати значну частину впливу на ринок медіа ще з часів початку російсько-української війни. За останні три місяці перегляди топових українських YouTube-каналів на 30% більші ніж групи

проросійських каналів. Хоча ще рік тому останні були в лідерах.

Встановлення таких категоризованих понять для такого вектору споживання новинних матеріалів, як добре чи погано, є признаками суб'єктивізму, що не є актуальними для жанрових ознак наукової творчості. Ми схильні вважати, що більш об'єктивним твердженням буде те, що такий спосіб подавання та споживання інформації теж має свої наслідки, що цілком зрозуміло із загальних нижче описаних положень. Для певної частини українського населення, споживання новин шляхом засобів всесвітньої павутини, зокрема на крос-медійній платформі YouTube, стало замінником більш традиційних засобів реалізації журналістської діяльності. Іншими словами, розвиток інформаційного простору в просторі Інтернету впливає на зменшення споживання друкованої та телевізійної діяльності журналіста, що призводить до цілком логічного зниження тиражування.

Дійсно, сучасні тренди, що зараз на етапі позитивної динаміки росту, на нашу думку, спричинена факторами успіху, що виникають внаслідок розвитку онлайн-технологій. Варто зауважити, що сама платформа YouTube зазнає докорінної трансформації. Під час її створення та перших років діяльності, її можна було трактувати лише як відеохостинг, а сьогодні це повноцінна соціальна мережа, що робить акцент на візуальному контенті. Із метою глибшого аналізу факторів успіху, нижче наведено перелік переваг, що забезпечують популярність та перевагу діяльності у межах даної платформи:

- Контрольованість реклами є однією із найбільших переваг. Варто розпочати із реклами, що налаштована самим сервісом YouTube. За допомогою штучного інтелекту та просунутих технологій, такий тип реклами підбирається у відповідності із уподобаннями користувача. Так, середньостатистичний глядач має на меті пропустити її чим скоріше, перебуваючи в очікуванні самого відеоролика. Однак, такий спосіб подачі реклами є значно більш задовільним у порівнянні із класичними довготривалими рекламними паузами в умовах телебачення.

- Можливість повторного відтворення вже була частково описана у попередніх розділах, однак є одним із ключових факторів, що забезпечує успіх реалізації будь-якого типу контенту на платформі YouTube. Ера телебачення, коли переглянути фільм чи випуск новин лише у зазначений час, давно минула. Аудиторія більш дбає про свої часові та жанрові уподобання, а отже може не хвилюватись, що пропустить важливі деталі, якщо відволічеться бодай на мить.

- Можливість переглядати X кількість матеріалів за бажанням споживача. Знову ж таки, ми повертаємось до базових аспектів роботи телевізійника. Глядач не мав змоги обирати, що він хоче подивитись наступним та був вимушений споживати контент у тому порядку та об'ємі, що встановлює сам канал. Сьогодні ж ситуація докорінно змінилася, що дозволяє або ж розбивати перегляд одного епізоду шоу-програми на декілька разів, або ж влаштовувати марафонний тип перегляду, коли можна спожити декілька випусків безперервно.

- Можливість самостійно створювати підписки. Одним із найкорисніших інструментів алгоритму YouTube є створення списку рекомендацій та середовища, що базується на попередніх вподобаннях користувача. Як ми вже зазначали, щохвили на веб-сайту завантажують до 300 годин контенту. Цілком закономірно, що в таких умовах просто необхідна можливість додати канал у список уподобань, щоб не втратити його пізніше. У порівнянні із телевізійними пакетами телебачення, що пропонують стандартний набір із мінімум 32 найпоширеніших каналів, підписки можна обмежити кількома тематичними каналами, котрі вам до вподоби.

- Можливість додавати відео в категорію переглянути пізніше. Цей аспект, хоч і випливає з попередніх як наслідок, має неабиякий вплив на комфорт у користуванні сервісом. Штучний інтелект автоматично відскановує об'єм та хронологію переглянутого матеріалу, що дозволяє продовжити перегляд у будь-який зручний час без втрати будь-якого смислового наповнення.

Ми вважаємо, що саме переваги, наведені у переліку, сприяють позитивній тенденції діяльності на платформі YouTube. Так, він не може всеціло замінити телебачення у можливостях сфери реклами та PR, а також, у моменті анонсів. Однак, ця платформа наділяє користувача значно ширшими та якіснішими умовами споживання контенту, що сьогодні займає домінаційну роль.

Висновки: Інтерактивна електронна комунікація, оскільки виробники можуть спілкуватися зі споживачами контенту, і навпаки, зараз набула безпрецедентної популярності завдяки своїм характеристикам, які відрізняють його від класичних медіа, таких як телебачення, новини та радіо. Нові медіа володіють такими характеристиками: комп'ютеризація, мережа, посередництво та віртуалізація інформації. Комп’ютери можуть спочатку розповсюджувати будь-який тип інформації в цифровій формі — текстові, аудіо- або відеозображення. Основна відмінність між ними від традиційних полягає в діалозі. Важливим аспектом, що забезпечує успішну діяльність вже зараз, та втішні прогнози на майбутнє є вплив аудиторії на порядок та сутність контенту. Цільова аудиторія тепер може не лише створювати самостійний контент за обраною тематикою, а й повністю контролювати стрічку інформації, що надходить їм із рекомендацій та підписок. YouTube, що свого часу став соціокультурним феноменом, є значущим інструментом реалізації і пошуку контенту. Вкрай важливим є факт, що в епоху розвитку соціальних мереж та блогів, життєво необхідно мати повноцінне представництво в онлайн-засобах. Варто зауважити, що саме відеохостинг є одним із найбільш відвідуваних сайтів у світі щодня, що підтверджує статистика Alexa Ranking. Так, тенденції 2021 року вказують на те, що нішеву перевагу пробують зайняти канали більш інформаційно-політичного спрямування. У просторі цілковитого суб’єктивізму та свободи від цензурних обмежень, можна транслювати будь-які думки та твердження. Цим самим створюється певна проблематика в інформаційній діяльності на YouTube - певні тепличні умови споживання інформації та, так звані “кролячі нори”. Сутність проблеми зводиться до того, що тепличні умови

споживання соціально важливої інформації не завжди призводять до позитивних наслідків. Певною мірою захиститись від такого впливу та знайти відео-матеріали від перевірених джерел все ще цілком можливо. Однак, це потребує додаткових зусиль та зацікавленості, підготовки у питаннях інформаційної гігієни. Як показують тенденції останніх років, це риси, що не завжди притаманні пересічному користувачу, основна ціль якого, отримати певний спектр емоцій від поціновуваного жанру відеоматеріалів. Такі умови є радше перешкодою для просування якісного інформаційно-політичного контенту, однак мають одну визначальну характеристику, що дозволяє цілком превалювати одному із суміжних завдань журналістики - розважальному контенту. Саме цей жанр журналістської творчості найбільше прижився в умовах новітніх платформ. Реалізація розважальної функції користується найбільшою популярністю. Згідно із численними опитуваннями, понад 30% української аудиторії, що користується послугами сервісу YouTube, переглядають саме розважальний контент, радше ніж науковий, інформаційний, чи розвиваючий. Саме тому, апелюючи до вищезазначених елементів аналізу та узагальнення, ми схильні висунути гіпотезу, що саме пласт розважального контенту триматиме флагманські позиції серед усіх жанрових різновидів сучасного телевізійника. Жанр шоу-програм якомога краще допомагає задовольнити потреби глядачів, а особливо молодої аудиторії віком від 16 до 24 роки. Досвід останніх років вказує на те, що сюжет все таки домінує над якісною картинкою. Остання, в свою чергу, може забезпечити тимчасову популярність відеоролика у короткій перспективі. Однак, для побудови якісних стосунків та чисельної бази користувачів, необхідна плідна праця сценаристів. Саме сюжетна лінія, що стрімко розвивається в жанрі шоу-програм, змушує користувача з нетерпінням чекати нового випуску та залишатись активним поціновувачем діяльності каналу на середній та довготривалій перспективах. Саме такі очікування, цілком закономірно, будують контент-мейкери, адже такі стосунки з аудиторією дозволяють реалізовувати просвітницьку та комерційну функції, а не просто продукувати контент заради контенту.

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Залізняк Ю. Журналістика соціальних мереж: не «Like»-ом єдиним [Електронний ресурс] / Юрій Залізняк // Медіакритика. – 2013. – Режим доступу: http://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analityka/zhurnalistykasotsialnykh-merezh-ne-like-om-yedynym.html

2. Новий канал [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube. com/user/novychannel.

3. Горчиньска О. YouTube – король інтернету. Що і як найбільше дивляться українці [Електронний ресурс] / О. Горчиньска. 2019. Режим доступу: https://ms.detector.media/ web/social/youtube_korol_internetu_scho_i_yak_naybilshe_divlyatsya_ukraintsi/.

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ТЕМАТИКИ НА УКРАЇНСЬКИХ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМАХ

Казімірська Ілона Ігорівна
Студентка другого магістерського рівня
вищої освіти Національного університету
Острозька академія

Однією із ключових функцій сучасної весільної періодики є формування і висвітлення тенденцій та кліше на основі існуючих стереотипів. Весільні видання мають значний вплив на думку та розуміння сучасного весілля. Апелюючи до авторитетного трактування, яке подається на тематичних платформах, людина формує своє загальне бачення, цілісну картинку та робить висновки. Осмислюючи наповнення тематичного ресурсу весільного спрямування у контексті його сприйняття пересічним користувачем, ми повинні розуміти, що одним із догматичних понять виступає тренд - це нестійке і швидкозмінне поняття. Як показує практика, відсутність відповідної систематичної реактуалізації контенту таких ресурсів призводить до помилкового трактування діючого переліку весільних трендів. Саме тому обрана проблематика дослідження є актуальною на даний момент. Під час дослідження було зроблено припущення, що тенденції розвитку сучасного весілля, висвітлені на аналізованих онлайн - платформах, є застарілими та неактуальними.

Метою виконання дослідження є системний аналіз, виявлення помилок та вирішення професійної проблеми, що ґрунтується на комплексному аналізі ринку весільних онлайн – платформ.

Матеріал дослідження: інформація з українських весільних порталів: «YesYes», «Пара молода», «Hot Wedding», «Best Wedding».

Методи дослідження: спостереження, аналіз, синтез, моніторинг, індукція, систематизація, дослідження, порівняння, узагальнення, конкретизація.

Виклад основного матеріалу Одним із ключових базових тезисів даного дослідження є весільне видання - тематичний веб-ресурс чи друкований журнал, який пов'язаний напряму із тематикою весілля. Основна аудиторія, на яку спрямована діяльність таких медіа - молоді пари та весільні підрядники, що намагаються завжди тримати руку на пульсі.

У рамках даного дослідження ми проаналізували контент українських весільних видань у контексті їх сприйняття пересічним читачем.

У процесі нашого дослідження ми виявили, що інформація, котра розміщується на аналізованих ресурсах не завжди є коректною.

Це, як правило, відбувається за декількох причин:

- Відсутність своєчасної реактуалізації контенту;
- Недостатня освіченість автора у даній тематиці;
- Маніпулювання аудиторіальною думкою за рахунок висвітлення суб'єктивних уподобань під виглядом загальноприйнятих трендів.

Перш за все, варто чітко розуміти мету існування подібних видань. Це не лише інформування зацікавленої аудиторії, а й, значною мірою, вплив на її сприйняття актуальних тенденцій весільної тематики.

Одним із аналізованих видань є всеукраїнський весільний портал «Пара молода». Позиціонуючи себе як авторитетне видання весільної тематики, цей веб-ресурс ранжується одним із перших у пошуковій системі Google. На нашу думку, допублікаційний контент-аналіз майбутніх публікацій повинен відповідати таким критеріям, як актуальність та доцільність розміщення інформації. Апелюючи до таких популярних ключових запитів, як «сучасне весілля», «тренди» і т.д., автор подає нам суб'єктивні міркування, які базуються на особистих уподобаннях та згаданих традиціях. Безумовно, такий матеріал має місце бути у тому випадку, коли він виконує функцію інформування зацікавленої аудиторії про традиції предків, однак у розрізі трендовості він має тенденцію до дезінформації читача. Як наслідок - невірне, викривлене сприйняття цілісної картини реалій сучасних весіль.

Варто виділити той факт, що «Пара молода» на своїй платформі пишуть

матеріали, цитуючи всеукраїнський фольклорно-етнографічний часопис за грудень 1996 р. Доцільно висловити гіпотезу, що народиться в голові чи не кожного читача, який зауважить це: чи є ця інформація актуальною у 2021 році?

Розуміння ідеального сучасного весілля для наречених відрізняється не лише від пари до пари, а й у поколіннях. Традиції, що сучасні весільники схильні вважати пережитками минулого, теж були свого часу актуальними. Як наслідок, відмова від певних історичних традицій на користь осучаснення свята – цілком нормальна практика, яка, однак, може викликати непорозуміння із старшими поколіннями.

Тема традицій і звичаїв наскрізною ниткою проходить крізь наше дослідження, оскільки спекуляція на цій сфері є одним із найбільш поширених випадків маніпуляції думкою аудиторії, коли автор подає власні уподобання та переконання під виглядом трендів сучасності.

Веб-ресурс «Пара молода» майорить такими заголовками як: «Давні обряди в сучасному звучанні», «Європейські обряди, які прижились в нас», «Призабуті традиції, які ви можете відновити на своєму весіллі», «Український банкет за старим стилем». Об’єктивно аналізуючи ці тематики на предмет актуальності та доцільності розміщення, ми повертаємось до тези, що була зазначена вище. Популяризація контенту, що має тенденцію спаду у практиці сучасних весільних трендів, прямопропорційна розповсюдженню фейків.

Чому? У зв’язку із тим, що такий формат подачі інформації, хоч і передбачає його полегшене розповсюдження, але імплементує в цілісну картину бачення актуальних реалій хибну інформацію.

Дослідивши дану тему, ми виокремили основні мінуси функціонування весільних онлайн-платформ, до яких віднесли:

1) Деякі сайти мають незручний інтерфейс, що ускладнює роботу з ними;

2) Багатьом сайтам не вистачає посилення безпеки роботи з ними;

3) Необхідність більш детально перевіряти підрядників, щоб уникнути негативних оцінок з боку користувачі, які можуть потрапити на

некомпетентних та недобросовісних спеціалістів;

4) На деяких сайтах матеріал не структуровано відповідно до категорій, що створює почуття хаотичності;

5) Забезпечення авторських прав підрядників;

6) Не знання основ організації весіль деякими працівниками сайту;

7) Статті, що публікуються на сайті не завжди є актуальними, та іноді несуть в собі фейкову інформацію;

8) Деякі онлайн-платформи заповнені російською мовою, а не українською;

9) Не всі сайти можуть забезпечити якісну самопідготовку весілля.

Висновки. Весільна тематика - це культурний феномен, що вже давно тримає впевнені позиції у соціальній сфері України. Цілком закономірно, що явище, яке є невід'ємною частиною життя пересічного громадянина, знайшло своє відображення у діяльності засобів масової інформації. Способи та особливості трансляції таких подій постійно видозмінюється.

Першопочатково, весільна тематика знайшла своє представництво у якості невеликої рубрики місцевих щотижневиків, де молодят вітали із святом. З плином часом та розвитком технологій, рубрика у друкованих виданнях перетворилась на повноцінні глянцеві публікації, насичені графічною складовою. Вже на цьому етапі відбувся процес трансформації тематики весільного спрямування від інформативного до бізнес середовища.

Глянцеві видання, що упродовж багатьох років були головним, визначальним засобом реалізації такого типу матеріалів, почали імплементувати складові рекламної діяльності у свої публікації. Якість зображень, їх роль та вплив на аудиторію дозволяють використовувати глянцеві видання як своєрідну рекламу споріднених із тематикою сервісів та послуг.

Важливим етапом розвитку весільних медіа-ресурсів, як і суспільства в цілому стала модернізація технологій та стрімкий розвиток всесвітньої павутини. Напрямок новітніх сфер медіа змінив сутність інфраструктури бізнесу та вектор розвитку у абсолютно іншому напрямку. Здебільшого, перехід

ресурсів, що спрямовані на молоду аудиторію, до діяльності онлайн - цілком закономірний та органічний процес, в якому довелось адаптуватися до нових стандартів якості, оперативності, та автентичності контенту.

Переважна більшість структури весільних медіа вже давно перейшли до онлайн-платформ із метою забезпечення потреб більш молодої аудиторії. Такий синтез діяльності традиційних друкованих видань і новітніх платформ був радше вимушеною мірою, ніж інноваційним впровадженням. Відсутність процесу модернізації каналу масової інформації або ж його несвоєчасність свідчили б про значні втрати аудиторії та тиражу, що, в свою чергу, ставить під питання саме існування медіа.

На теренах українського медіапростору, що стосується весільного спрямування, можна знайти чисельну кількість ілюстративних прикладів схожого характеру. У межах нашого дослідження, ми вирішили продемонструвати загальну тенденцію, що відображає поточний стан речей. Ми вважаємо, що для таких ресурсів, значущість, авторитетність і ранжування яких є одними із найбільш високих, тенденція висвітлення таких матеріалів є недопустимою. Це спостереження випливає у гіпотезу, що значна кількість матеріалу є або неактуальною, або недостовірною. У контексті весільної тематики, ми спираємось на той факт, що однією із основних функцій таких видань є не лише інформування, а й створення картини сучасного весілля на підставі існуючих трендів, актуальних традицій, і незастарілих кліше.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Портал «Best Wedding». Режим доступу: https://www.best-wedding.com.ua/.

2. Портал «Hot Wedding». Режим доступу: https://hotwed.com.ua/.

3. Портал «Пара Молода». Режим доступу: https://paramoloda.ua/.

4. Портал «Yes Yes». Режим доступу: https://yesyes.ua/.

ART

КАЗАХСКИЕ ТРАДИЦИОННЫЕ ЖАНРЫ В ХОРОВЫХ СЦЕНАХ ОПЕРЫ «КЫЗ ЖИБЕК» Е. БРУСИЛОВСКОГО

Байгулакова Раушан Турашевна
Докторант Азербайджанской Национальной Консерватории
г. Баку, Азербайджан

Введение. Представленная статья посвящена особенностям традиционных казахских фольклорных жанров в хоровых сценах оперы Е.Брусиловского «Кыз Жибек». Раскрывается роль жанров народного искусства в формировании драматургии оперы.

Цель работы. Изучение роли традиционных фольклорных жанров и их преломление в классические музыкальные формы является одним из важных направлений в музыковедческой науке. Казахская опера как жанр имеет свою неповторимую историю, прошедшую сложный путь творческих потерь и достижений. Становление и развитие его наряду с другими видами музыкальных жанров формируется в тенденции к интерпретации казахских традиционных обрядовых, импровизационно-поэтических, словесно-декламационных, песенных и инструментальных жанров устного народного творчества в жанры западно-европейской классической музыки. Наиболее ярко принцип такого синтеза выразилась в интерпретации казахского традиционного инструментального жанра- кюй. Богатый по содержанию и по форме этот жанр традиционной музыки использовался композиторами и такая тенденция аналогична с проявлениями самобытных жанров мугамной оперы и мугамного симфонизма в музыкальной культуре некоторых стран Средней Азии.

Материалы и методы. Метод анализа фольклорного материала, записанного первыми учеными-востоковедами, собирателями устного

народного творчества А.Затаевичем, Е.Брусиловским, В.Виноградовым и другими заложил основы для будущих сравнительно-типологических исследований в музыковедческой науке. Имеются богатейшие материалы исследований А.Затаевича, Е.Брусиловского, включающий свыше тысячи нотных записей, обработок казахской традиционной песенной и инструментальной музыки. Говоря о синтезе традиционного в классических музыкальных формах, можно отметить лаконичное проникновение старинных обрядовых форм и их яркое сценическое воплощение в казахских операх – «Биржан и Сара» М.Тулебаева, «Абай» А.Жубанова, Л.Хамиди. В этих первых казахских операх наиболее яроко раскрываются сцены красочных свадебных традиций – «той бастар» – начало праздника, «беташар» – открывание лица невесты, «жар-жар»- поочередное пение девушек и парней в свадебных обрядах. Музыкальным материалом для опер также явились песни народных композиторов-профессионалов устной традиции, таких как Ыбырай, Мухит, Жаяу Муса (в опере «Кыз Жибек» Е.Брусиловского), песни Биржан-сала (в опере «Биржан-Сара» М.Тулебаева), наследие Ақан сері (в опере «Ақан сері-Ақтоты» С.Мухамеджанова), Иман Жусуп, Мади (в операх «Жалбыр», «Ер Таргын» Е.Брусиловского), инструментальные кюи Даулеткерея (в операх «Камар-Сулу», «Алпамыс» Е.Рахмадиева), Курмангазы (в опере «Курмангазы» Г.Жубановой). Большое значение в формирование особенностей драматургических конструкций имеет традиционное искусство напевной декламации- искусство жырау (жыр), характерный для казахской эпической культуры.

Опере Е.Брусиловского «Кыз Жибек» (1934 г.) суждено было стать одной из величайших жемчужин богатейшего наследия казахского оперного искусства. В чем же секрет неувядающего феномена огромного успеха? Особое отношение зрителей и долгая сценическая жизнь этой романтической легенды приковывает внимание не только с точки зрения ценности содержания ее первоисточника – одноименного лирико-драматического эпоса, которой сегодня уже свыше 500 лет и не только в ярком воплощении в музыкальный

материал самобытного наследия традиционных казахских кюев и песен народных композиторов Ибрая, Жаяу Мусы, Таттимбета, Мади, Мухита, но и во многом с точки зрения истории создания оперы, рожденная великим творческим тандемом чуткого к народному фольклору выдающегося композитора Евгения Брусиловского и письмом величайшего драматурга современности Габита Мусрепова, написавшего либретто к опере. Как отмечает Ж.Ордалиева, сама «устная форма бытования казахского эпоса предопределила наименьшую архаичность языкового материала и более живую, незамкнутую систему всего мира эпоса. Перечисленные особенности казахского эпоса обусловили гибкий характер трансформации его в драматическую форму, и, в свою очередь, успешность сценических интерпретаций его Мусреповым». [4,с.13]

Большое значение в драматургии оперы имеют хоровые сцены. Ансамблевое (хоровое) пение было характерно для казахских обрядовых традиций. Совместное пение группы людей исполнялось в различных бытовых обрядах кочевников, были отмечены многими учеными-этнографами, путешественниками, фольклористами, таких как М.Готовицкий, А.Эйхгорн, Б.Ерзакович. Особенности многоголосного пения впервые были научно обоснованы музыковедом М.Ахметовой в работе «Традиции казахской песенной культуры». Примечательно высказывание выдающегося казахского писателя М.Ауэзова о свадебно-обрядовом групповом пении «Жар-жар»: «Эта песня исполняется двухсторонними хорами - джигитов и девушек, как песенный диалог двух групп молодежи... В отличие от других свадебных песен “жар-жар” имеет установленную музыкальную форму и текст. Оба хора имеют свои напевы - веселой и бодрой песне джигитов отвечает грустный хор девушек…»[1,с.80]

Открывается опера прологом в звучании хора, распевающий вокализ, как раздумье и вступительный рассказ народного поэта-сказителя-жырау, изображая эпическое начало сюжета.

Образ главной героини Жибек построен на песнях Ыбырай Сандыбаева,

Айтбай Габбасова, Мухит Мералиева- восторженная «Гәкку», «Дуние-ай», нежная «Толкыма», энергичная «Раушан». Тема песня «Гәкку» несет важную драматургическую функцию и проходит через всю оперу, варьируясь и видоизменяясь в зависимости развития драматургии сценического действия. Знаменитая песня, олицетворяя прекрасные человеческие чувства любви, верности, преданности, характеризует образ девушки, сравнимой с красотой и грацией белого лебедя.

Одна из ярких сцен в опере- знаменитая танцевально-хоровая сцена- «Шашу» (обряд вручения подарков) во II-м действии оперы, наиболее полно изображающая казахский свадебный обряд, в драматургическом значении является центральной сценой всего светлого положительного- хорошие известия, подготовка к свадьбе, предвосхищение радости, ликование народа. Интонация мелодии хорового звучания построена на главной теме оперы–песни «Гәкку». Композитор, варьируя лейттему в сольных номерах, оркестре и в звучании хора, наполняет ее различными музыкально-выразительными средствами в зависимости от линии сюжета. В танце «Алты қаз» в оркестре слышны взволнованные интонации припева песни «Гәкку». Это драматическая развязка, над смертельно раненым Тулегеном пролетают лебеди, символизирующие Жибек, они спешат донести ей прощальную его песнь.Завершается опера скорбно-печальным звучанием четырехголосного женского хора на теме песни «Гәкку».

Во втором действии, в ауле Тулегена, звучит смешанный хор-славословие и восхваление Хана Базарбая, отца Тулегена, в тональности ми мажор, примечательно что заключительный хор этого же действия-провожание Тулегена- звучит уже в медленном темпе и построен на интонации хора славословия, но уже в ми миноре.

Отмечая национальные жанровые истоки в опере “Кыз Жибек” А.Омарова отмечает: «Прямая связь отдельных сцен данной оперы с айтысом очевидна Преимущественное внимание к сольным номерам, представляющим собой отдельные песенные образцы, и, соответственно, восприятие

разговорных реплик и диалогов как “реликтивного” компонента, оттеснило на второй план анализ крупных самостоятельных сцен, подчиненных айтысу как драматургическому и композиционному принципу. Их наличие представляется неоспоримым при непосредственном восприятии оперы и, наоборот, гипотетическим при визуальном рассмотрении клавира, в котором деление на элементы формы довольно релятивно». [3, с.14]

Результаты и обсуждение. Рассматривая некоторые сцены с точки зрения айтыса, где речевые диалоги между главными героями выступают как словесные состязания, немаловажная роль в этом отводится хору. Хор-как зритель, как соучастник словесных состязаний. Хоровые сцены в опере рассматриваются как часть единого целого и также как самостоятельные номера, сопровождающиеся танцами (еще одно проявление фольклорно-обрядовой традиции) и выполняющие определенные драматургические функции. Хор- выступает в роли народа, определяют группу людей- это подруги Жибек, воины батыра Бекежана, друзья и воины Тулегена, народ в ауле Тулегена, воины и подданные Базарбая. В фактурных возможностях звучания хора, от мелодического октавно- унисонного до простого гомофонно-гармонического изложения прослеживается чуткое и бережное воплощение композитором фольклорных традиций в музыкальное письмо.

Выводы. Характерные для фольклорно-обрядовых церемоний элементы хорового исполнительства в процессе своего развития и преломления в оперный жанр видоизменялся в зависимости от драматургического содержания, композиторского замысла и характеристики образной сферы. Синтез национальных музыкальных традиций с приемами общеевропейского композиторского письма создали возможность развития хорового звучания и совершенствования хоровой фактуры. Хоровые номера в операх в зависимости от драматургической канвы чаще рассматриваются как второстепенные, несущие функцию фоновости. Но в жанре оперы, где синтезируются в едином гармоничном сплаве многие жанровые формы искусства, понятие фоновости приобретает новый подтекст. Как и в любой структуированной форме фон

является неотъемлемой частью целого. В опере «Кыз Жибек» некоторые хоровые номера, даже если не несут в себе драматургическое значение, являются составляющими единой сюжетной линии. «Фоновый хор» изображает, подчеркивает, рисует обстановку действия, место, время действия, социально-бытовую и национально-родовую среду, в которой прибывают главные герои оперы. С его помощью композитор создаёт образную атмосферу разворачивающегося действия, а в финале обобщает символическую значимость всего происходящего. Хор является составляющим звеном оперного спектакля, необходимый для воплощения авторской концепции и служащий целям общей музыкальной драматургии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Ауэзов М. Мысли разных лет. - Алма-Ата: КазГослитиздат, 1961, с.80
2. Кузембаева С.А., Мусагулова Г.Ж, Касимова З.М. Казахские оперы. Алматы: Өнер, 2010.
3. Омарова А.К. Традиции айтыса и казахская опера. Е.Брусиловский “Кыз Жибек”. - Алма-Ата, 1993.
4. Ордалиева Ж.С. Пьеса как источник оперного спектакля (драматургия Г.Мусрепова в казахской опере). Автореферат на соиск.уч.степени канд.искусств., М., 1996.

БАРБЕРІНГ ЯК КУЛЬТУРНИЙ НАПРЯМОК

Костюк Ольга Петрівна
к.філос.н., доцент кафедри дизайну
Кравецький Владислав Святославович
магістрант
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна

Вступ./Introduction. Професія «барбер» у світі стала популярною не дуже давно. Так називають чоловічих перукарів, які працюють в чоловічих перукарнях, відомих як «барбершопи». День за днем таких закладів стає все більше, а їх популярність серед чоловічої аудиторії зростає. Хто же такий майстер-барбер й в чому успіх сучасних барбершопів?

Сильні і брутальні чоловіки – не любителі дамських салонів краси. Но це зовсім не означає, що вони не хочуть виглядати доглянуто. Брутальність може бути затребувана, тільки якщо вона полягає в правильно оформленій щетині, укладці з феном та з використанням професійних косметичних засобів по догляду. Саме для таких клієнтів працюють барбери – професійні чоловічі стилісти-перукарі, а така естетика взаємодії оформилася в цілісний культурний напрямок – барберінг.

Мета роботи./Aim. Дослідити барберінг як культурний напрямок.

Матеріали і методи./Materials and methods. У роботі використані статті про історію барбершопів та барберів, які досліджені на основі розповідей майстрів барберів, етнографічних даних.

Результати та обговорення./Results and discussion. Слово «барбер» нове для нас. Однак це ремесло зародилося ще багато століть тому. Назва професії походить від латинського слова «барба», яке перекладається як борода.

Перші барбери або цирульники з'явилися ще в Стародавньому Єгипті. Вже тоді використовувалися бритви для оформлення бороди і стрижки чоловіків, а перукарські маніпуляції виконували лікарі. Якщо ж говорити про

появу перших чисто чоловічих перукарень або барбершопів то, за одними свідченнями, такі салони з'явилися в 18 столітті в Америці та Європі, за іншими відомостями – барбершопи існували ще в Стародавній Греції. Вже в ті далекі часи чоловіки у таких салонах підрізали бороди, завивали та стригли волосся, вели світські бесіди. Більше того, перші барбери не тільки стежили за стилем клієнтів, але й проводили дрібні медичні процедури та маніпуляції, такі як видалення зубів, постановка банок, а також процедуру кровопускання, що затребувалася на той час. Саме від неї і походить знаменитий символ під назвою «барберпідлога», який і досі часто прикрашає подібні заклади. Барберпол – труба, що обертається, з трьох кольорів, де синій символізує вену, червоний – кров, а білий – стерильність.

Звичайно, сьогодні барбери не ставлять банок і не роблять кровопускання, але, незважаючи на це, в їхньому професійному арсеналі величезна кількість різноманітних послуг:

1) чоловіча стрижка та укладання;
2) стрижка та моделювання бороди та вусів;
3) гоління небезпечною гострою бритвою;
4) камуфлювання сивини і т.д.

Сам барбер завжди виглядає суворо та охайно. Пишна борода, оформлені вуса, татуювання на руках, вільний одяг, правильна стрижка та укладання – класичний сучасний образ барбера. У таких майстрах клієнти-чоловіки бачать «своїх». Сучасний барбер постійно зростає та розвивається на професійній ниві, відвідує різні майстер-класи, курси підвищення кваліфікації, удосконалюється щодня. На окрему увагу заслуговує вміння поводитися з інструментом і володіти техніками стрижки та гоління. Робота професійного барбера виглядає як справжнє мистецтво – захоплює і зачаровує.

Висновки./Conclusions. Барбершоп – чисто чоловіча територія, всі майстри-чоловіки, довкола панує відповідна атмосфера. Тут можна повністю розслабитися, випити склянку віскі, обговорити суто чоловічі інтереси серед близьких за духом людей. Жодних дамських штучок, у барбершопі все

традиційно витримано в характерному строгому стилі, тут немає косих поглядів та правил, як у гламурних жіночих салонах краси. Сьогодні барберінг став цілою культурою. Тепер це не просто салони для чоловіків, а цілий простір для комунікації та дозвілля. Власники барбершопів проводять у закладах тематичні вечори, презентації чоловічих брендів, вечірки та інші заходи. Для багатьох чоловіків сьогодні актуально мати особистого барбера. Для клієнта барбер не просто майстер, а й друг, порадник і навіть особистий психолог, з яким можна поговорити на будь-які теми.

ЛИТЕРАТУРА

1. 100 років чоловічої моди: веб-сайт. URL: https://www.elle.com/beauty/news/a31642/100-years-of-mens-hairstyles/ (дата звернення: 15.05.2021).

2. A short history of the haircut: веб-сайт. URL: https://www.bbc.co.uk/bitesize/articles/zrjnt39 (дата звернення: 20.05.2021).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ У МОНОВИСТАВУ

Тимошенко Костянтин Дмитрович
магістр
Київський національний університет театру
кіно і телебачення імені Івана Карпенка-Карого
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. Вистава класичного жанру так і моно вистава зокрема починається з розробки ідеї майбутньої постановки та звичайно сценарію. Найбільш уживаним є застосування літературних творів та адаптація їх у драматичні. Адаптація будь якого літературного твору, будь то проза, вірш чи оповідання, перш за все має відповідати на питання - що визначає загальні принципи освоєння сценою не призначених для неї текстів? Сьогодні головною творчою проблемою режисури як психологічно-побутового, так і романтичного та драматичного напрямів стає пошук форм і засобів виразності, які могли б мовою сцени глибоко розкрити в постановці зміст твору автора, тобто не проілюструвати авторську ідею, а наново її утвердити засобами сценічного мистецтва. Затвердити образно, театрально. З першого погляду, такий теоретичний вакуум важко пояснити, оскільки інсценування літературного тексту є невід'ємною частиною сучасного театрального процесу. Постановки прозових і — трохи рідше — поетичних творів в останньому столітті увійшли до повсякденної практики більшості європейських театрів, нині існує тенденція до збільшення їхньої кількості. Більш того, з'являються режисери, чиї практики пов'язані виключно з втіленням оповідальних або поетичних текстів. З’ясовуючи основні принципи та закони даного явища, автор намагається дослідити основи процесу створення драматичного твору в основі моновистави.

Ціль роботи./Aim. З’ясувати особливості адаптації літературних текстів різних жанрів (проза, поетика, вірші, романи тощо) у драматичний текст та застосування їх у театральних постановках моно театрів. Проаналізувати стиль

монодрами як основного базису моно театру та основні методи та шляхи інсценування та драматургії, а також, яке загальнотеоретичне знання визначає переваги того чи іншого театрального відтворення літературного тексту.

Матеріали та методи./Materials and methods. Досліджуючи проблематику інсценування прози автор аналізує роботи К, Станіславського, А.Чехова, В. Смотрителя, Ж. Бортник, А. Колосова, Є. Гришковця, О.Свободіна. У роботі автор використовував різні методи дослідження, зокрема: історичний при вивченні питань становлення та історії розвитку моно драматичних методів адаптації літературних текстів, емпіричний метод та метод аналізу наукових досліджень та понять форм інсценування. Автор використав комплекс методів сучасного мистецтвознавства, спрямованих на теоретичне та історико-художнє осмислення основних аспектів діяльності драматичного театру одного актора, його сценічної практики, жанрової специфіки та поетики, також, структурно-типологічний метод — виявлення та осмислення основних модифікацій сценічного та драматичного втілення прози у моно виставу у сучасному театральному процесі, метод жанрового аналізу – з'ясування особливостей жанру драматичного театру одного актора.

Результати та обговорення./Results and discussion. Аналізуючи підготовку моно вистав, спілкуючись з актором та режисером монотеатру «Кут», Володимиром Смотрителем, який намагається винайти свою власну систему створення та підготовки моно вистав, так як є єдиним режисером та актором даного театру, автор з’ясував реальну складність застосування та перевтілення літературних текстів у виставах, тим більш, виставах одного актора. Не завжди ці спроби є вдалими, В. Смотритель в окремих виставах сам є автором сценарію, а у більш складних творах, особливо класичної літератури, запрошує на допомогу драматургів та режисерів, визнаючи складність процесу.

Основною складністю саме моновистави – є наявність лише однієї дійової особи – актора – який повинен втілити увесь твір в одній особі, тому й обрання творів для моно вистав є найскладнішим завданням. Автор вважає, що співвідношення прози та сцени є надзвичайно актуальним феноменом

театрального процесу який забезпечує перетворення реальності уявної (під час читання літературних творів) на реальність видовищну та зриму (перегляд на сцені). Одним із безперечних теоретичних здобутків на цьому шляху можна вважати визнання інсценізації недраматичних текстів повноцінним явищем театрального мистецтва.

Слушним буде також, зауважити, що проблема «романізації» сценічної дії стала актуальною насамперед для монотеатру, оскільки сама сутність літературного твору, його змістовний обсяг та художня структура вимагають вибудовування особливої системи взаємодій, що не укладаються у традиційні форми драматичної та сценічної дії. Саме ці фактори робили сам феномен інсценування та його способів та можливостей дискусійною проблемою протягом усього XX століття.

У суті інсценування лежать об'єктивні відносини театральної мови та часу, рух та шляхи розвитку сценічної форми, зближення та взаємодія мистецтв: вплив на театр процесів, які відбуваються у літературі, кіно, візуальних жанрах.

Аналізуючи можливі способи та методи адаптації літературного тексту, явно можна окреслити основні течії: епізація твору та драматизація прози.

Тобто, з однієї сторони, можна говорити що проза не повинна ставати драмою та у постановках може бути використано твори без так званих інсценувальників, не має необхідності залучати інших осіб, театр та література можуть говорити однією мовою поетичної метафори та сценічної умовності. Переклад прози на мову дії, на думку дослідників, значно збіднює текст: не враховує наративну складову повісті, роману чи оповідання, не передає авторський стиль, а отже, твору, підданому інсценуванню, як правило, не вдається зберегти своє духовне багатство, свою ліричну міць, свій сповідальний вогонь.

З другого боку в рамках ідеї "драматизації прози" закладено принципи перекладу на «мову драми» творів різних літературних жанрів, а отже успішне освоєння прози театром виявляється можливим у разі її перетворення згідно

вимог драми. На підставі сучасних прикладів інсценування, переглянувши значну кількість моновистав, автором зроблено спроби типологізації інсценування, виходячи з методів структурної переробки романів, повістей та оповідань. Тут же аналізуються та узагальнюються ідеї та принципи переходу літератури у драму, вжиті режисерами минулого, зокрема К. Станіславським та ін., що визначили поняття методики інсценування, яка виходить із принципів дієвого аналізу, що «театр, звертаючись до прози, щоразу стоятиме перед новими мистецькими завданнями», бо кожна наступна епоха вимагатиме нової стратегії театрального прочитання прози.

Таким чином, можна стверджувати, що в основі інсценування літературних творів лежав також і репертуарний фактор.

Погодимося, сучасне інсценування заслуговує не лише на аналітичну увагу до мотивів вибору театром саме прози, а й серйозного вивчення принципово нових аспектів самого процесу перекладу оповідальних текстів. Однією із значущих тенденцій сьогодення є використання у монодрамах сучасних українських творів літератури та театри все рідше звертаються до стародавніх закордонних авторів.

Даний факт вніс і низку нових тенденцій у сценічних втіленнях оповідальних текстів та сформував коло проблемних питань, що виникають у режисера, критика та публіки у зв'язку з феноменом інсценування.

Основним завданням є вирішення проблем режисерської інтерпретації тексту. Дана проблема вирішується двома основними шляхами:

Перший можна назвати емпіричним методом, тобто режисери йдуть шляхом значної трансформації тексту, такі спроби передбачають використання фрагментів великих романів або поєднання кількох літературних творів в одному театральному.

Що ж стосується другого шляху, то можемо окреслити його як метод переписування, тобто прямо слідуючи оригіналу тексту не тільки переносити на сцену незмінений текст і структуру твору, надаючи глядачу свободу інтерпретації першоджерела.

Розглядаючи дані методи, автор приходить до висновку, що обидва мають право на існування так як не можна однозначно визначити ідеальну систему адаптації літературного твору для застосування його на театральній сцені. У кожному методі наявні як позитивні, так і негативні моменти, основні підстави даного твердження автор виклав у наступних висновках:

- у емпіричному методі, втрачається самобутність, ідея, яскравість та відчуття автора які він переживав під час написання твору, натомість приходить бачення режисера, а іноді й вихід за межі авторського бачення;
- бачення режисера може змінити суть та мету твору, навіть якщо його основа та структура дотримані та співзвучні з оригіналом; власне внутрішнє сприйняття режисера є унікальним, як і унікальним є світогляд кожної людини, який залежить від багатьох як внутрішніх (характер, мораль, цінності, виховання) так і зовнішніх (суспільство, навчання, релігія) факторів становлення особистості, таким чином часто можна зловити себе на думці, що не впізнаєш той твір який читав, малював образи у своїй голові з тим що побачив на сцені, або у кіно де повсякчас зустрічаються випадки настільки змінених текстів, що дійсно з оригіналом твору важко навіть порівняти, отже нерідко розчарування глядача;
- зміна особливостей авторського стилю, тобто ідея автора може залишитись, але буде втрачено оригінальний неповторний стиль автора;
- позитивним моментом у емпіричному методі є те, що він дає змогу перетворити у слова або дії ті частини твору які є думками автора або героя, його внутрішні переживання та почуття, роздуми. Режисер змінюючи частину твору переводить дані моменти у візуальні засоби, що дає змогу глядачеві їх зрозуміти, для моно вистави це має велике значення з огляду на те, що твір потрібно переробити таким чином, щоб його міг втілити лише один актор;
- вище зазначене відкриває негативний момент у випадку застосування другого методу, тобто залишаючи літературний твір в оригіналі не завжди його в реальності можна відтворити на сцені. Сюди слід віднести не лише сам текст, а також складності що можуть виникнути у сценографії такої

постановки;

- позитивним моментом використання твору максимум в оригіналі є збереження його автентичності у висловах, монологах, особливостях поведінки героя тощо;

- при адаптації літературного тексту шляхом скріптів (залишення оригіналу) на перше місце виходить підготовка актора у якій значна увага має бути приділена саме аналізу та осмисленню тексту;

- важливим є питання про наявність чи відсутність етичних та естетичних підстав для переписування класичного тексту, а значить, проблема руйнування або збереження символічних цінностей, укладених у творі-першоджерелі, як і раніше актуальна не лише як естетичний та методологічний, а й як соціальний феномен;

- однак правильним буде визнати, що емпіричний метод відкриває новий шлях не лише в освоєнні прози, а й у театральному мистецтві як такому.

Висновки./Conclusions. Отже, як ми можемо побачити процес адаптації літературного твору у моновиставах є кропіткий складний процес, який в першу чергу вимагає індивідуалізації кожного твору, де у повній мірі можуть бути використані різноманітні форми та техніки переводу тексту у сценарій.

Таким чином, інсценування набуває актуальності і ставлення до феномену даного процесу зафіксовано на рівні літературних довідників, наукових досліджень та енциклопедій. Питання сценічного втілення оповідальних текстів все частіше стають модною темою для творчих і наукових дискусій, окремі дослідники навіть виявляли в інсценуванні джерело самоствердження театру.

Практика використання назв та термінології у виставах що диференціюють продукти інсценування: «інсценування», «п'єса за мотивами», «п'єса за ідеєю», «п'єса за романом.», «сценічна редакція», «сценічна версія», «театральна фантазія на тему.», «Композиція за розділами роману», «твір на тему» і т.п. (при неодноразових спробах запровадити кількісні стандарти у різноманітних законах і підзаконних актах про авторське право), - насправді,

глибоко довільна і погано піддається аналізу. Але й це не випадково, будь-яка гіпотетична спроба систематизувати створювані сьогодні інсценування наштовхнеться насамперед на відсутність так званої «загальної теорії об'єкта» — цей об'єкт не має ні ознак, ні кордонів, і отже, невідомо, що можна і що не можна вважати інсценуванням.

УДК 391:008

ЕТНІЧНИЙ ВПЛИВ СХІДНОЇ КУЛЬТУРИ НА СУЧАСНУ МОДУ

Шмегельська Юлія Василівна
Кандидат мистецтвознавства
Білоцерківський фаховий коледж сервісу та дизайну
Київський національний університет культури і мистецтв
м. Біла Церква, Україна

Анотація: розглядається проблематика східних впливів на сучасну моду XXI ст. Аналізуються східні впливи в контексті творчості дизайнерів їх звернення до деяких традиційних східних культур, особливостей мистецтва, що проявляються у складних формах зачісок та одягу. Розглядається питання впливу Стародавньої Індії, Китаю та Японії на еволюцію сучасної моди. Узагальнено яскраві приклади традиційних східних зачісок, що були популярним в певний період часу.

Ключові слова: східний вплив, східний стиль, мистецтво, мода, індустрія моди, зачіска, одяг.

Особливості східного стилю розкриваються в матеріалах сучасних досліджень з різних аспектів: структури і специфіки стиля; як фактора індивідуальних проблем, проблем статі; як умови соціальних відносин та взаємодії; соціально-психологічної адаптації та засобів корекції особистісного стилю. У численних дослідженнях східної стилістики конкретизується, насамперед, пошук видів і класифікацій модельностей, відшукування вимірів і змістовних параметрів особистості.

Східні впливи в сучасній моді можемо розглядати в різних контекстах. У період глобалізації йдеться не лише про впливи форм і мотивів східного походження на візуальну складову та конструктивні особливості костюму чи зачіски, але й про чіткі тенденції, що зародилися в країнах Сходу в наш час, і більшою мірою — про економічну складову таких впливів, яка має величезне

значення для розвитку індустрії моди та для більшості брендів, знаменитих дизайнер і провідних перукарів [1].

Питання східних впливів у європейській моді опосередковано висвітлюється у працях і лекціях історика моди О. Васильєва [2], східних впливів у моді XX ст. — у роботі «Moda kobieca XX wieku» польської дослідниці А. Дзєконьскої-Козловскої [3]. Контраверсійна праця професора Колумбійського університету Е. Саїда «Орієнталізм» (1978), що продовжує викликати неоднозначні відгуки через антизахідну позицію, залишається обов'язковою при дослідженнях східних впливів [4].

Мистецтво Сходу вплинуло на культуру та мистецтво Заходу. Східні риси можна помітити в західному театральному мистецтві, у живописі й літературі, а також у предметах прикладного мистецтва та моді. Західних митців приваблює традиційність східної культури, особливе східне сприйняття світу. Мистецтво Сходу за своєю природою багатолике і недосяжне для розуміння західних митців, залишається нерозгаданою загадкою, інтерес до якої згодом тільки підсилюється.

Характерні особливості історичного розвитку східної стилістики в інших країнах яскраво простежується через арт–мистецтво зачіски і макіяжу. Східні речі несуть в собі глибокий зміст, що базується на Східній філософії і зачіска з одягом не є винятком. Тому, насамперед варто звернутися до питання східних впливів у формотворчій і візуальній складовій одягу і зачіски.

Східне мистецтво завжди надихало європейських модельєрів на створення незвичайних моделей. Саме вивчення історичних та етнографічних різновидів східних зачісок, а також дослідження можливостей їх вдосконалення дають нам змогу здобути більш повну картину естетичних та художніх цінностей, що закладені в зачісках народів сходу. Зважаючи на знання щодо особливостей східної стилістики та керуючись сучасними модними тенденціями в дизайні зачісок, стиліст-перукар отримує можливість у створенні оригінальних, неповторних, затребуваних образів.

Культура та мода Сходу завжди приваблювала своєю самобутністю. Для

того, щоб виконати зачіску чи створити цілісний образ потрібно мати певні знання відповідно культури та мистецтва, ці знання дизайнер здобуває досліджуючи та аналізуючи історію минулих століть та сьогодення.

Процес створення зачісок, є невід’ємним з побудовою цілісного образу і про це свідчать історичні надбання. Перукарське мистецтво Індії, Китаю та Японії має свої особливі традиції.

Розглядаючи зачіски давньоіндійського населення, ми прослідковуємо вплив різних факторів, а саме: кліматичні умови, і кастову належність.

Перукарське мистецтво Індії має свої особливі традиції. У жіночих зачісках на скульптурах, рельєфах, а також у описах, які зустрічаються в літературних творах зустрічається повір'я, що в жіночих зачісках живуть боги. Тому часто жінки робили високі зачіски, що нагадували храми. У скульптурних зображеннях волосся в жінок завжди ретельно прибране. Робили зачіски з однієї або декількох кіс. Коси були різноманітні, складного плетіння. Їх зав'язували, укладали або переплітали між собою на голові, в основі для міцності перетягали тонкою чорною ниткою.

Зі стародавніх індійських творів мистецтва, що дійшли до нашого часу, можна дізнатися і про костюми, які відрізнялися витонченістю і простотою. Найпростіші з них були шматки тканини, яким обмотували все тіло. Кольори їх були різними, але переважали світлі тони. Одяг носили, драпіруючи вільними складками. Популярними були кольорові сарі, що слугували не тільки частиною костюма, але і виконувало роль головного убору.

Східні елементи переважно індійського походження поширювалися в моді зламу тисячоліть — це гостроносе взуття без задника, шаровари, шалі, відкритий живіт, пірсинґ, прикраси [6].

Стародавній китайський одяг та зачіски є не менш цікавими. Головною окрасою жінки в Китаї вважалася висока зачіска з набором декоративних елементів. Щоб волосся краще тримало складну форму, його просочували клейкими смолами. Крім того, зачіски китаянок часто доповнювали живі або штучні квіти. У деякі часи зачіски були настільки високими, що їх називали

«квітковими баштами», в роки правління династії Сун вони досягали 70-90 см.

Що стосується одягу, то у стародавньому Китаї люди, в основному, носили туніки. Якщо жінки носили довгі туніки в підлогу, то чоловіки одягали туніки трохи нижче колін. Під час зими, коли ставало дуже холодно, стародавні китайці поверх тунік надягали теплі каптани. Бідні носили конопляний одяг або одяг з китайської кропиви, в той час як багатії одягалися в шовк.

Досліджуючи моду, культуру та зачіски Китаю, ми знаходимо багато спільного з особливостями Японії. Нерідко одяг пристосовували до побутових умов: укорочували, пришивали додаткові застібки тощо. Часто відсутні дані про походження вбрання. Особливо це стосується етнографічних колекцій, більша частина яких складається з подарунків мандрівників, про які відомо лише, від кого й коли надійшла річ та яке її призначення. Іноді походження одягу попросту не визначено (наприклад, китайське це вбрання чи японське).

На основі широкополого халату, запозиченого з Китаю, японці розробили розмаїття видів одягу, різного за призначенням. Типи одягу, що за функцією дорівнюють таким європейським поняттям, як білизна, офіційний одяг, домашній халат, піджак, плащ, пальто крояться за однаковим принципом і вирізняються лише довжиною, якістю тканини, оздобленням та підкладкою [8].

Одяг для японців — регламентована, але й водночас гнучка система. Важливо розуміти практику використання кімоно, яке може бути не тільки формальним чи неформальним, призначеним для чоловіка чи жінки, або дитини. Кімоно може виконувати функцію пересувної перегородки на кшталт ширми, коштовної прикраси для споглядання та навіть... ковдри. У першому випадку не завжди присутні ознаки інтер’єрного кімоно (нерозрізані рукави, цільність площини). Часто використовувалися цілком функціональні речі, але у надто складних техніках та з очевидною перевагою мистецьких завдань [7].

Зачіски Стародавньої Японії вражають своєю оригінальністю і складністю. У японців від природи чорне волосся, колір якого вони ніколи не змінювали. Всі зачіски відрізнялися незвичайною акуратністю виконання. Вражає чистота волосяних бантів в нарядних високих жіночих зачісках.

З часом на противагу складним пучкам, прикрашеним шпильками й гребнями, у моду ввійшло довге розпущене волосся, позбавлене прикрас. Довге розкішне волосся підкреслювало «природність» їхніх власниць [2; 5; 6].

На основі історичних зачісок, сучасні стилісти та модельєри створюють цілі колекції одягу та сучасних зачісок з оригінальною побудовою та складними силуетами.

Не менш цікавими є роботи і майбутніх дизайнерів зачісок. Здобувачі освіти БФКСД та КУК досліджуючи особливості стародавньої моди країн Сходу, виражають своє бачення у авангардних зачісках (рис. 1).

Рис. 1. Авангарді зачіски розроблені на основі зачісок країн Сходу

Сучасна мода вбирає в себе елементи найрізноманітнішого походження, вагому частку яких складають запозичення та інтерпретації традиційних культур. Мистецтву сучасності властива актуалізація культурних традицій, коли модними стають об’єкти та стилістика, час творення і побутування яких давно минув. Постійні стилізації, комбінування і трансформації елементів, запозичили з різних першоджерел, художнє обігрування мотивів традиційних

культур є характерною рисою сучасної моди [1].

Вплив Сходу в сучасній моді — доволі цікаве питання, що не вичерпується інспіраціями та інтерпретаціями костюму та традиційної культури. Трансформацію форм і мотивів східного мистецтва фактично щосезону можна простежити в колекціях одного чи кількох модельєрів, сучасна модна індустрія розвивається і молоді дизайнери зачісок та одягу демонструють свої уміння інтерпретуючи східні мотиви.

З останніх проявів можемо назвати інспіровану турецьким дизайнером Джихан Накар колекцію, що була продемонстрована у Ukrainian Fashion Week. Він привіз до України романтичну колекцію весна-літо 2021. І це також був не просто показ, а шоу, яке приголомшило своє східною пристрастю до пишності.

У колекції Elie Saab осінь-зима 2019/2020 дизайнер Елі Сааб продемонстрував сучасні образи за допомогою символіки країн Східної Азії. На подіумі панували королівські сукні з оксамиту, тюлю та атласу, декоровані довгими шлейфами, урочистими кейпами і різноманітною вишивкою, що підсилює особливості східної культури.

Отже, звернення до традиційних східних культур, їхнього мистецтва, інтерпретації форм і декоративних мотивів Індії, Китаю та Японії характерні для творчості дизайнерів сучасності та знаходять свій вияв у сучасних образах. Таким чином мистецтво Сходу за своєю природою багатолике і багатогранне для розуміння західних митців, залишається нерозгаданою загадкою, інтерес до якої згодом тільки підсилюється, незважаючи на постійні зміни в моді, її характерні особливості. Тому при розробці образів потрібно враховувати сучасну стилістику яка є результатом еволюційного прогресу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Янковська Д. Східні впливи в сучасній моді (кінець XX – початок XXI ст.). Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2013. № 24, С. 222—226.

2. Васильев А. Европейская мода. Три века. — М.: Слово/Slovo, 2006.

— 439 с.

3. Dziekonska-Kozlowska A. Moda kobieca XX wieku. — Warszawa: Arkady, 1964. — 395 с.

4. Саїд Е. Орієнталізм. — К.: Основи, 2001. — 511 с.

5. Николаева Н. С. Утопия Востока в Европе и стиль (шинуазри) // Япония и Европа. Диалог в искусстве. — М.: Изо- бразительное искусство, 1996. — С. 379.

6. Мода и стиль. Современная энциклопедия. — М.: Аванта, 2000.— 480 с.

7. Рибалко С. Японський традиційний костюм: проблеми атрибуції. Вісник ХДАДМ. 2014. № 1, С. 81—84.

8. Yamanaka Norio. The book of kimono / Norio Yamanaka. — Tokyo etc., 1986. — 139 p.

CULTUROLOGY

ГЛОБОЛОКАЛИЗАЦИЯ В ПОЛИТИКЕ РЕГИОНОВ: КОМПАРАТИВНЫЙ И КРИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС (НА ПРИМЕРЕ КАЛИНИНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ)

Бильченко Евгения Витальевна
доктор культурологии, доцент
Институт культурологии
Национальной академии искусств
г. Киев, Украина

Введение. Развитие каждого региона любой страны, включая Российскую Федерацию, зависит от актуальных социокультурных трендов, которые превращают региональную продукцию в общемировой тренд. Кризис проектов классического глобализма и неклассического мультикультурализма как условно альтернативных стратегий развития информационного общества, которые по факту представляют собой эффект «ленты Мёбиуса» (невидимую эквивалентность рынка за видимой эквивалентностью идентичностей [2]), привел к формированию нового проекта в рамках постмодерной политики регионов – *глокализации*, *глоболокализации,* или *глокализма.* Реализация глокализма сталкивается с травматической реальностью гипертрофии экономической системы «плавильного котла» – на макроуровне, сопротивлением национального государства – на мезоуровне, а также инерционными тенденциями в самих регионах – на микроуровне. В идеальной версии данного проекта идет о многоуровневой синергии транснационального мира в целом, межрегиональных блоков этого мира, отдельных национальных государств и локальных регионов внутри государств. Особенно актуален глокализм как проект взаимодействия глобального мира с локальными культурами для гетерогенных регионов, исторически сложившихся на

пересечении Запада и Востока. Их гештальт предполагает диффузию романо-германской, русской, советской и современной культур. Здесь проживают особые субъекты – носители *кросскультурной идентичности*, – инварианты памяти которых впитали в себя языческие (премодерные), христианские (католические, протестантские, православные) и секулярные (модерные) спектры.

К числу таких регионов относится Калининградская область – на протяжении многих столетий значительный цивилизационный центр Восточной Пруссии, историческое развитие которого восходит к этнической архаике языческих племён древних пруссов, захваченных немецким Тевтонским орденом в XIII веке. Даже архитектурный облик Калининградской области своим полифоническим сочетанием традиционного и футуристического начал напоминает ту «прекрасную гибридную энергию», о которой писал теоретик визуальной эстетики новых медиа Л. Манович как об основе фунционирования социальных практик в глобальном мире [6].

Информационная эстетика, преодолевая классический модерн, позволяет каждому региону создавать свой виртуальный имидж, репрезентуя страну на мировой арене в качестве символического товарного знака, что имеет и свои достоинства, и свои недостатки. Слияние экономики, политики, культуры и медиа в дигитальной технологии «универсального захвата» («total capture») предполагает бесконечное расширение сферы медиа в глобальном рынке и сферы самого глобального рынка, что может отрицательно сказаться на интересах национального государства в целом при расширении автономных прав регионов. Конструктивные и деструктивные аспекты глоболокализации регионов в сочетании с инерцией внутри самих регионов демонстрирует ситуация в Калининградской области.

Цель работы – осуществить компаративный анализ конструктивных и деструктивных аспектов глоболокализации как стратегии развития регионов в дискурсе критической теории на примере Калининградской области как пограничного гетерогенного локуса между Западом и Востоком.

Материалы и методы. Осуществляемый нами анализ соотношения традиций и инноваций в развитии Калининградской области опирается на *постсовременные теории глокализма*: как апологетические, так и скептические. Апологеты данного проекта опираются на бизнес-практики японского маркетинга, в частности, на рекомендации руководителя фирмы «Sony» А. Морита по созданию нового сценария «децентрализированного и справедливого» глобального мира, в котором бы гранднарратив модерна дополнялся бы постмодерными «малыми нарративами» [4, с. 5]. Глокализация как неологизм состоит из двух антонимов, наложенных друг на друга: «глобализация» и «локализация». Глокализация предполагает принцип «dochakuka» («делать нечто по-туземному»): адаптацию местных корпораций к мировому рынку посредством креативных менеджеров-меритократов.

Глокалистская апологетика (Р. Робертсон, С. Хантингтон, Дж. Най) вписывается в неклассическую социологию пространства, партикуляристскую региональную стратегию циклизма и диффузионизма, мультикультурную политику идентичностей, постструктуралистскую теорию отличий (Differences) и альтермодерный реформаторский проект трансформизма, или транслокальности, в рамках нового постглобализационного регионализма, предполагающего выход отдельных, горизонтально связанных, резонирующих друг с другом по «эффекту бабочки» пространств (localities), в международный геополитический мир независимо от национальных государств, но в прямой связи с ТНК [1; 5; 7].

Новый регионализм как крайняя форма постколониального либертарианства в скептическом критическом ракурсе [3] представляет собой последнюю (постмодерную) стадию развития глобальной капиталистической системы после биржевых бумов 1990-х годов, которая самовоспроизводится посредством ритуального самоотрицания, апроприируя такие тенденции как: плюрализм, релятивизм и диверсификацию, – включая их контркультурный потенциал в мондиализм, стандартизацию и унификацию, а также используя принцип фрагментации в регионах для ослабления «неугодных»

транснационализму национальных государств. Компаративный анализ апологетики и критики глоболокализации помогает объективно оценить парадоксы инкорпорации глокализма на территории постсоветского пространства в рамках Калининградской области.

Результаты и обсуждения. Первым значительным парадоксом глокализма мы бы назвали *противоречие между виртуальным брендом региона как «туристической витриной» глобального мира и его реальной прибылью*, сохраняющейся без оттока дохода из «периферии» в страны мондиалистического «ядра». С одной стороны, культурологическая сторона вопроса в виде богатейшей истории Калининградского края позволяет создать для него некий «сувенирный продукт»: основанная в 1255 году крепость Кенигсберг благодаря постоянным войнам немцев с поляками и литовцами впитала в себя богатейшие традиции Восточной Европы, обогащенные лютеранством и просветительским рационализмом. В 1544 году в уже светском Прусском герцогстве был основан легендарный Кенигсбергский университет, в котором преподавали И. Кант, К.Г.Я. Якоби, И.Г.Гердер, внедряя в жизнь региона элитарный европейский стандарт западного интеллектуализма. Освободившись от Польши, в результате Семилетней войны, Пруссия присягнула на верность российской императрице Елизавете Петровне, а в 1762 году была возвращена немецкой короне, получив часть польских территорий. Новый виток в истории региона начался после Второй мировой войны, когда на основании решений Ялтинской и Потсдамской конференций с 1945 года треть бывшей Восточной Пруссии стала принадлежать СССР: так была образована Кёнигсбергская область в составе РСФСР, переименованная позднее в Калининградскую, и началась интенсивная *индустриализация края*, деятельность по восстановлению стратегически важных жизненных объектов.

Сформировался *самый западный для Востока и самый восточный для Запада регион РФ,* отделенный от остальной части страны территориями двух иностранных государств и международными морскими водами. Сообщение с «большой» Россией автомобильным и железнодорожным транспортом здесь

возможно только через Литву, Польшу, Беларусь, Украину. Это значительно понижает скорость передвижения индивидов, товаров и услуг, а ведь именно динамика составляет основу парадигмы рынка в его отношении к регионам, рассматриваемым в качестве потенциальных источников сырья. Вопрос заключается в том, насколько заинтересован в таких регионах глобальный рынок, и не будет ли убыточной данная связь для самих регионов? Торможение бизнеса за счет транспортной составляющей особенно сказывается на большинстве предприятий Калининградской области среднего и малого бизнеса, которые заключают контракты с зарубежными фирмами. С точки зрения туризма имеем ряд трудностей: требование загранпаспорта и визы сдерживает поток туристов из России и приграничных стран.

Второй существенный парадокс: насколько постколониальная политика, отвечающая за связь России с ЕС*, соответствует национальным интересам российского государства*, где визовый режим – одинаков для всех, а промышленный комплекс выстроен на высоком уровне, что не позволяет превращать развитые индустриальные регионы в серверные кластеры аграрных и креативных индустрий, несмотря на исключительную эстетику балтийских ландшафтов? Благодаря действиям советских властей финансирование, заселение, индустриальная база, снабжение, образовательный комплекс данного многонационального края были полностью восстановлены. Индустрии Калининградской области – это высокие технологии, а не ресурс для западного «челночного» бизнеса. То же самое касается и граждан края. После распада СССР предстал вопрос о механизмах передвижения жителей Калининградской области в Россию через территорию Литвы, завершившийся требованием загранпаспорта при передвижении граждан России, по сути, внутри страны, но через посредничество. Сложность составляет также попадание жителей Калининградской области в Литву и Польшу после их вступления в Шенгенскую зону, требующую дорогостоящей однократной визы. Таким образом, права жителей Калининградской области существенно дискриминированы и по сравнению с правами граждан Евросоюза, и по

сравнению с правами граждан иных регионов РФ. Предложения стран ЕС относительно безвизового режима выглядят как выгодные для глобализма в аспекте западного мелкого бизнеса «третьей» волны», но не для национальных интересов России в целом. Более выгодным жестом является выдача со стороны ЕС жителям Калининградской области национальных виз.

Выводы. Преодоление инерционных, связанных с трудностями транспортировки товаров и транзита граждан, тенденций в развитии Калининградского региона, а также преодоление отрицательных сторон глоболокальных инноваций, грозящих превратить край в сервисное расширение западного глобального рынка, разрешается, на наш взгляд, комплексно. На микроуровне: посредством урегулирования железнодорожных тарифов при перевозках товаров из Калининградского региона в центр и обратно. На макроуровне: учитывая усиление в данном регионе транскультурных потоков и его непосредственную близость к Европе, одним из инструментов развития Калининградской области является специальный правовой статус особой экономической зоны, действующий до 2045 года на всей территории региона и предполагающей упрощенный порядок налогообложения своих резидентов. Данный режим является позитивной альтернативой западной модели безвиза.

При помощи механизмов умеренной гибридизации режим особой экономической зоны помогает сохранить баланс между центром и периферией, интересами регионов и интересами государства, постмодерной детерриторизацией и модерной территоризацией, локальной и национальной моделями идентичности, диффузностью динамического хаоса глобального рынка и статичной структурой традиционного уклада, способного противопоставить сервисному глокализму автономную модель альтерглобалистического рынка.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Armitage L.R., Nye J.S. CSIS Commission on Smart Power: a smarter, more secure America. URL: https://www.innovations.harvard.edu/csis-commission-

smart-power-smarter-more-secure-america.

2. Badiou A. Logics of Worlds: Being and Event II. London-New York: Bloomsbury Academic, 2019. 640 p.

3. Bauman Z. Liquid modernity. Cambridge, UK: Polity Press; Malden, MA: Blackwell. 2003. 228 p.

4. Reingold E.M., Shimomura M. Made in Japan: Akio Morita and Sony. London: Penguin Group, Penguin Books Ltd, 1986. 352 p.

5. Robertson R., Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. Featherstone, M., Lash, S. and Robertson, R., Eds., Global Modernities, Sage Publications. London, 1995, pp. 25-44.

6. Манович Л. Будущее изображения. URL: http://mediadepo.blogspot.com/2009/04/blog-post_03.html

7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М: ООО «Издательство АСТ», 2003 603 с.

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ У РАДЯНСЬКУ ДОБУ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX)

Водяхін Єгор Владиславович
Здобувач освітньо-наукового ступеня
доктор філософії
Національна академія
керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Вступ Становлення Українського театру в першій третині XX століття пов'язано з тим, що провідні митці того часу переконувалися у можливості повного злиття сцени й залу, акторів та аудиторії, і розуміли, що досягти цього можна лише за умов заздалегідь заданої єдності установок, вірувань та знань; і актор, і глядачі мають бути членами одного і того самого співтовариства, сповідувати одну й ту саму моральну релігію. За такої єдності світорозуміння творчість актора здатна межувати з ясновидінням. І тоді навіть у нереалізованості своїй театр може стати містерією майбутнього дня, що перетворює людину психологічно, зсередини, через творчість душі.

У якийсь дивний спосіб українські митці змогли в театрі – мистецтві максимальної публічності – будувати свою поетику на основі «закритого», не до кінця висловлюваного, але завжди наявного.

Розвиток Українського театру досліджуваного періоду безпосередньо пов'язаний з іменем талановитого Леся Курбаса.

Мета роботи – виявлення особливостей становлення Українського театру як соціокультурного інституту у ранню радянську добу

Методи. Були задіяні такі методи: аналізу термінології і співвідношення понять, порівняльно-аналітичний, періодизації і класифікації, візуально-аналітичний, абстрагування.

Результати дослідження. У 1920 році група акторів на чолі з Курбасом виходить з «коаліційного» театру ім. Т. Шевченка й створює Кийдрамте –

Київський драматичний театр (пізніше він взяв назву – Київський зразковий мандрівний театр).

У Кийдрамте репетирували багато. У вільну годину – слухали лекції про театр, про сучасні напрями в літературі, малярстві, музиці; Курбас увів курс спеціальних студійно-лабораторних етюдів. Незабаром стає очевидним, що художній керівник театру замислив ризиковану річ – спробу постановки Шекспіра. За цих умов було зрозуміло, що така спроба може бути лише «заготовкою» на майбутнє. Намацуванням нової землі. Так починався «Макбет», перший Курбасів «Макбет» (згодом, 1924 р., режисер ще раз повернеться до цієї назви).

В умовах надзвичайних, проте зігрітий моральною підтримкою публіки, Курбас будує сміливі плани постановки Гоголя, нової редакції «Вертепу», Голсуорсі, Шоу, циклу вистав з історії французької революції і, звісно, Шекспіра. Тут же, в Умані, Курбас поставив «революційну картинку» – на натурі, у парку, серед дивовижної природи Софіївки.

Л. Курбас працював одразу ніби на двох поверхах – на сюжетному, дійовому, очевидному, і на іншому, де дія – прихована, панує настрій, де слова як такого не вимагалось. Мандрівка по епохах і стилях – цікаве метонімічне завдання. Це – сюжет про становлення театру національного, модерного, філософського, що увібрав у себе весь світовий театральній досвід (вистави, герої, думки, естетики, етика) [9, с. 49].

У засвоєнні різних театральних систем Курбас був зацікавлено послідовний. Він виховував принципово нового актора. Насамперед той складав іспит на антипровінційність, аби потім почати опановувати курс технічно-віртуозної професійної культури. Актор, як вважав Л.Курбас, повинен бути мислителем.

У 1920 році Курбас розпочинає писати свій режисерський щоденник, намагаючись осмислити своє сьогодні й вчора. Він розпочав його так: «Тут: власні несміливі і сміливі думки, чужі підтвердження раніше вирішених тез, етапи в шуканні режисерського методу, підходу, інтелектуальні помічні

риштування задля того, щоб вповні опанувати матеріал, пізнати його і виявити те прочуття невимірного, яке так мучить... « [9, с. 152].

Курбас – істинний лідер. І театр для нього – лише своєрідна модель великого життя. Курбаса не бентежить власний ідеалізм – політику він сприймає як інструмент перебудови суспільства, перетворення життя і держави за законами мистецтва. Це навіть не ідеалізм. Це щось інше – радше відчуття глибоко прихованого закону, коли і театр, і життя підпорядковуються саморегулятивній логіці, і діалог життя й театру чи життя й мистецтва щоразу в історії має власну мелодію, власну атмосферу, власні правила.

Маятник діалогу «життя – мистецтво» постійно перемикає свої домінанти. В окремі періоди мистецтво максимально живе за рахунок життєподібних формул, а естетика звіряється, співвідноситься з прямими формами життя і якщо відхиляється від них, то одержує статус маргінальної або відкидається суспільним контекстом [15, с. 228].

У більш пізній період Л.Курбас творить не просто театр, а Мистецьке Об’єднання «Березіль» – МОБ. Курбасова театральна держава – велика планета. У березні 1922 р. виникає Перша, власне експериментальна театральна майстерня МОБу (вона нараховувала 250 осіб). Завданням Другої, що її очолив Фауст Лопатинський, стала організація в республіці Дитячого театру. У січні 1923 р. Білоцерківську драмстудію зреорганізовано у Третю майстерню МОБу під орудою Януарія Бортника, Курбасового учня. При ній створено й літературну студію, якою керував професор Борис Якубський (у її складі – понад 70 осіб).

Ця літстудія поклала собі за мету прищепити широким масам розуміння сучасної літератури, розширення поля її дії, пропаганду письменності й створення кадрів перекладачів. У березні 1923 р. відкрили Четверту театральну майстерню – власне театр під керівництвом Курбаса; ця майстерня стала практичною школою для березільської режисури. П’ята майстерня у Борисполі була запланована як лабораторія для діяльності аматорських студій, для пожвавлення студійного життя. У травні 1924 р. в Одесі під орудою

С.Бондарчука й П.Долини створено Шосту майстерню «Березоля». А у вересні того ж року станція сільського театру створює Мокро-Калигірську майстерню «Березоля», до складу якої увійшло понад 200 юнаків та дівчат. З 1923 р. проводилася організаційна робота з відкриття єврейської театральної майстерні згідно з побажаннями групи єврейської робітничої молоді.

У 1924 р. Курбас пробував акцентувати на ньому у, так би мовити, малій методології (як суто технічний прийом включення-виключення з образу), хоча вже давно, ще з Молодого театру, режисер використовував цей прийом як «відсторонюючим» театральну ілюзію у широкому художньому полі. Через свій театральний парламент Курбас створював не лише нового актора, а й нову людину, вводячи в ужиток активні зони сприйняття всіма доступними засобами, зокрема з цим прийомом. Його політичний театр уже тут мимоволі намітив лінію майбутнього перегуку з театром Бертольта Брехта. Внутрішня логіка «епічного театру» розбудовувалась на такому принципі; зруйнувати звичні зв'язки з театром магії та пасивності, ілюзії і, ніби підглядаючи крізь четверту стіну, включити раціо, критичну свідомість.

У сезоні 1925–1926 рр. керівник «Березоля» віддає багато часу теорії, педагогіці, організаційним справам, допомагає ствердитись своїй молодій режисурі, доробляє «Жакерію» за Меріме у постановці Бориса Тягна, який одержує чудовий вишкіл на терені постановки масових сцен, допомагає йому в роботі над центральними характерами. Так само редагує він вигадливу «Шпану» В. Ярошенка в постановці Я. Бортника – веселу комедію з сучасного побуту.

Враження, яке залишає на цей час «Березіль» – суміш захвату й питання. Театр втягує у вир своїх ідей всіх, у кому не згасли тривоги серця й розуму. Серед глядачів «Березоля» поступово виявляються й ті, хто ще недавно його добряче гудив. Наприкінці свого київського періоду – це вже театр, шанований і театралами, і студентською молоддю, і навіть прискіпливими критиками. Серед них ми знаходимо поета Осипа Мандельштама, який ніколи не почувався театралом [14, с. 98].

У 1929-1930 рр. Лесь Курбас «переглядає» головний партійний постулат – про куркуля як ворога радянської влади. Акценти змінюються в такий спосіб, що радянська влада, ідеологія та бюрократія стають ворогом селянина, і він як може боронить власну територію з усіма здобутками й утратами, притаманними його соціальній вдачі. Режисер ніби накладає на себе й на глядача екзистенціальну відповідальність за погляд на події та оцінки. Він демонструє його не в межах соціально-класової логіки: вона лише первісна пізнавальна ознака.

Всією сукупністю засобів режисер провокує сприйняття, розташоване у позитивному спектрі шкали оцінок: він ставить під сумнів саме право судити того, кого не ти визначив у негативні герої. Хистка межа поміж «середняком» та «куркулем», емпірично зрозуміла сучасникові 1929 р., ставила під сумнів усю шкалу оцінок, що її нав'язувала ідеологія «згори». Курбас запропонував інтерпретацію образу Чирви як національно-ідентичного персонажа, відповідального за поняття «господар», «хазяїн на своїй землі», «газда». «Диктатура» Л.Курбаса продовжувала логіку «Народного Малахія» і «Мини Мазайла» як вистав-суб'єктів громадської дії (зайве казати, що це стало можливим саме завдяки їх художній віртуозності). Подальший культурний інтертекст «радянського» життя підтвердив евристичну цінність Курбасового вгадування, його інтуїції і, нарешті, його сміливості [10, с. 107].

Політичний театр, як жоден інший, апелює до пасіонарності з опорою на естетику у формах романтичних архетипів – у поведінці, позі й жесті, у героїці як світовідчутті.

Таким романтичним архетипом були в політичному театрі Курбаса смисли, закріплені за «вічними» сюжетами (людина і природа, людина і машина; людина, що страждає як «месія», – але завжди це виправдано певною вищою метою; терор, який виправдовує пасіонарну тугу народу за царем – вождем – благодійником; жертвоприношення «в ім'я», коли абстракція – ідея, мета, мрія – перемагала конкретне начало життя – людину, дім, тепло, малу батьківщину, родину; порятунок – здобуття спокою після мук, смерть,

божевілля, «втрата свідомості»).

Сакралізація деяких елементів простору у політичному театрі Курбаса мала й той сенс (крім іншого), що виводила на ключові позиції потенції нового міфу. Але поки що політичний театр Курбаса частково користується романтичними кодами минулих культур, зупинившись біля кордону нерадянського міфу – Любов Ярова чи Павлик Морозов не загрожували театрові, а національний романтизм не почувався тут всесильним і тотальним. Радше театр цей тяжів до сакралізації певних опозицій і мотивів, не порушуючи ідей світу як цілісності в собі і в людській особистості, хоча й зробив толерантні «викиди» у бік класової боротьби (цар–мізерія тощо). Стосовно ж власне його естетики, то цей театр став блискучим полігоном експерименту з різноманітними кодами і культурними параболами, метафорами й асоціаціями, жанрами і стилями і досяг у сьогоднішньому – театрального завтра [9, с. 214].

Ще у Молодому театрі Курбас уперше назвав слово, яке пізніше стало в його естетиці ключовим – «перетворення».

Зараз, у «Березолі» він формує абетку цього поняття. І починає з визначення акторської формули «Актор – це людина:

1) що має здатність до тривання в наміченому уявою ритмі;

2) уміння віднаходити й демонструвати в матеріалі – в людині (в собі самому) та в іншому матеріалі театру – символи для передачі зображуваної реальності» [13, с. 603].

На відміну від Станіславського, який наголошує на «перевтіленні», на психологічному уподібненні, і на відміну від Мейєрхольда, котрий відсилає актора до «біомеханіки», Курбас шукає акторську формулу у витоках життя, у витоках енергії як такої – у ритмі як у основі вітальності, у ритмі як у «свідченні» глибинних форм життя органічного і неорганічного.

Політика розділила критиків на два непримиренні табори: «за» і «проти» «Березоля». Один з провідних журналістів професор Туркельтауб назвав «сизифову працю» «Березоля» – подвигом, а виставу «Джіммі Гіґґінс» – «найславетнішим видовищем»; його розчарували «Макбет» і «Машиноборці».

Гнат Хоткевич, чудово сприйнявши «Газ» і «Джіммі», категорично заперечував «Макбета», відсилаючи його до «традицій каратигінського втілення». Йому заперечив завзятий прихильник «Березоля» письменник Олесь Досвітній, який зазначив, що критику цього театру сприймає не інакше, як критику всього революційного мистецтва [9, с. 197].

Свій перший сезон у столиці – 1926–1927 рр. – Курбас відкрив 16 жовтня виставою «Золоте черево» Ф.Кроммелінка (переклад Ірини Стешенко) у власній постановці. (Це була друга після Мейєрхольдівського «Великодушного рогоносця» вистава за п'єсою цього автора в Союзі.) Дебати навколо неї вилились у люте зіткнення позицій: питання, як і куди йти новому українському театрові, обернулося проблемою сучасного реалізму. Ці змагання загострили боротьбу двох тенденцій на українській сцені.

Не вщухали й у «великій столиці» бурхливі суперечки довкола імен Мейерхольда й Таїрова, пошуків Першої студії МХТ та ін. Представлений у Росії чималою кількістю відомих імен, ЛЕФ в Україні був пов'язаний саме з Курбасом, театр якого увібрав у себе розмай сучасних експериментів [9, с. 201].

Висновки. Отже, час Курбаса був сповнений надіями на відродження, відокремлення України від Російської імперії. Він будував театр, який став би храмом не лише для революції в живописі, а також і громадської революції. Курбас мріяв про парламент художників.

Трансцендентна традиція ХХ ст. знайшла власну інтерпретацію в театрі Курбаса 1926–1933 років. Філософський театр Курбаса цього періоду відзначався створенням артистично-творчих моделей, які стали найважливішою цінністю українського Відродження. В них були кориті цінності культури, історична пам’ять з новим «Я», що увійшло до неї, відкриваючи простори всесвіту, універсалій та пангуманізму. В середині 1920-х років про акторів «Березоля» казали, що вони «вже заслуговували Пантеону». Театр Курбаса працював в авангардному режимі.

Сигнальні тропи, ілюзії і ремінісценції у виставах Курбаса

кореспондують з іншими мистецтвами – літературою, живописом, кіно, музикою на умовах принципово нового полілогу. Тепер у своїй мовленнєвій комунікації його театр усе частіше спирається на елементи їхньої поетики кінець XX століття підхопить цей модерний рух.

Звернімо увагу на сам факт цікавого феномену: своїми візіями як модерний театр 1920–1930-х років, так і сучасний театр – у розвиток вищезазначених тенденцій – нерідко доводять свою близькість радше інтелектуальній прозі чи музиці, «чистому» ритуалу чи герметичній споглядальній акції (варіація художнього життя), аніж інституціональним межам театру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Лесь Курбас – Людина театру», міжнародна наукова конференція (2007; Харків). Матеріали міжнародної наукової конференції «Лесь Курбас – Людина театру», 26-27 березня 2007 рік / Ред. кол. В. М. Шейко [та ін.]. – Х. : ХДАК, 2007. – 104 с.
2. «Лесь Курбас і світовий театральний контекст», міжнародний мультимедійний проект. Наукова конференція, присвячена 125-річчю від Дня народження Леся Курбаса (2012; Київ). / Редкол. : Неллі Корнієнко (голова) та ін. – К. : НЦТМ ім. Леся Курбаса, 2012. – 94 с.
3. Гвоздєв О. О. З історії театру і драми / О. О. Гвоздєв. – Л. : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 200 с.
4. Греченко В. А. Історія світової та української культури / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук та ін.. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 464 с.
5. Гундорова Т. І. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Т. І. Гундорова. – Львів : Літопис, 2011. – 297 с.
6. Дергач М. А. Формування особистості засобами театрального мистецтва: історія становлення педагогічної думки та практики : монографія / М. А. Дергач. – Д. : ІМА-прес, 2009. – 408 с.

7. Історія української культури / І. Крип'якевич (ред.). – К. : Либідь, 2012. – 651с.

8. Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / С. М. Клапчук (ред.), Б. І. Білик (упоряд.), В. Ф. Остафійчук (ред.). – К. : Вища школа, 2011. – 607 с.

9. Корнієнко Н. М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього / Н. М. Корнієнко. – К. : Либідь, 2007. – 325 с.

10. Красильникова О. В. Історія українського театру ХХ сторіччя / О. В. Красильникова. – К. : Либідь, 2009. – 208 с.

11. Кульчицький С. В. Історія Національної академії наук України в суспільно-політичному контексті. 1918-1998 / С. В. Кульчицький, Ю. В. Павленко, С. П. Руда та ін. – К.: Фенікс, 2010. – 527 с.

12. Лесь Курбас в контексті світової та вітчизняної культури : матеріали міжнар. наук. конф. до 125-річчя від дня народж. Леся Курбаса, 14-15 берез. 2012 р. / Редкол.: С. А. Бичко та ін.; уклад. і ред. Я. В. Партола. – Х., 2012. – 209 с.

13. Лесь Курбас у театральній діяльності, в оцінках сучасників: документи / упоряд., техн. ред. О. Зінкевич; ред. В. Ревуцький. – Балтимор; Торонто : Українське видавництво «Смолоскип» ім. В.Симоненка, 1989. – 1026с.

14. Лесь Курбас: «Поворот до Європи і до самих себе» : бібліогр. покажч. / Уклад. Оленич Л.; вступ. ст. Веселовська Г. – Т. : Підручники і посібники, 2012. – 288 с.

15. Макарик І. Перетворення Шекспіра. Лесь Курбас, український модернізм і радянська культурна політика 1920-х років / Ірина Макарик ; [пер. з англ. Тараса Цимбала; наук. ред. Миколи Климчука та Ярини Цимбал]. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 351 с.

ПОРІВНЯННЯ ШЛЯХІВ СТАНОВЛЕННЯ КАНІВСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ХОРТИЦЯ»

Пустовалов Василь Сергійович
аспірант
КНУКіМ
м. Київ, Україна

Вступ. Зараз у світі гостро постало питання збереження історико-культурної та природничої спадщини. Над вирішенням цього завдання працюють історико-культурні та природничі заповідники. Слід відмітити, що окрім зазначених також існують установи, яким вдається поєднувати ці два профілі — охорону природи та історико-культурної спадщини. Одним із взірцевих заповідників комплексного напрямку є Національний заповідник «Хортиця». Для кращого розуміння переваг такого комплексного підходу до збереження природничої та культурної складової необхідно порівняти його історію становлення та діяльність з історією й діяльністю одного з найстаріших подібних заповідників — Канівського природного заповідника. Новизна статті полягає у виявленні недоліків та упущень у векторі розвитку природно-заповідного фонду України, зокрема Канівського заповідника.

Метою роботи є оцінка рівня розвитку заповідної справи на прикладі наведених установ з точки зору сучасної концепції розвитку управління заповідниками. Практичне значення статті полягає у визначенні можливостей інтенсифікації та вдосконалення роботи заповідника, зокрема підвищення рівня туристичного потенціалу заповідних установ. Канівський заповідник був заснований 30 липня 1923 р., а Хортицький – значно пізніше, у 1965 р. Обидві установи характеризуються наявністю великої кількості природних та історико-культурних об’єктів, які потребують збереження. Проте сучасний стан справ зумовлений зокрема й історією створення означених заповідників. Якщо початковий етап їх існування в обох випадках характеризувався складністю

природоохоронних та робіт з охорони пам’яток, то в подальшій історії можна знайти відмінності у ставленні до пам’яток історії та культури та їх дослідження.

Матеріали і методи. У дослідженні використовуються історичний підхід, системний підхід та основні акценти виставляються за допомогою методу порівняння. Саме порівняльний метод дає змогу оцінити сильні та слабкі сторони заповідників та перспективи їх подальшого розвитку.

Результати та їх обговорення. За всю історію вивчення канівського регіону можна спостерігати, що найбільші його археологічні дослідження проходили в 50-ті – 70-ті рр. За той час виявлено чимало унікальних об’єктів, які заслуговували на подальшу музеєфікацію. Проте, починаючи з другої половини 1970-х рр. і до сьогодення, археологічні дослідження в Канівському природному заповіднику проводяться лише у форматі навчальної практики студентів Київського національного (раніше державного) університету ім. Т. Г. Шевченка. Обсяги робіт різко скоротилися і мають переважно навчально-обмежене спрямування. Перспективні пам’ятки на території заповідника майже не вивчаються. Головна увага, починаючи з кінця 1970-х рр., зосереджується на природоохоронній діяльності та на дослідженні природничих напрямів. За весь час існування заповідника було музеєфіковано лише декілька ранньослов’янських пам’яток. Знахідки попередніх років частково знайшли своє місце на стендах в експозиції місцевого музею заповідника.

З моменту створення Національного заповідника Хортиця, постало питання систематичного вивчення Хортиці та прилеглих до неї територій як у культурному, так і в природничому значенні. Таким чином результатом напряму стало вивчення козацьких пам’яток в другій половині 60-х – на початку 70-х рр. Саме з цього розпочалось безперервне дослідження археології Хортиці. За роки існування заповідника щорічно проводяться розвідкові археологічні роботи. Завдяки їм відкрито численні пам’ятки від палеоліту до XVIII ст. У природничому вивченні створено науковий опис фауни та флори,

ведеться робота з відновлення ландшафтів Хортиці. Також за часів незалежності поступово виведено з господарчого обігу більшість території Хортиці. Розвивається популярність заповідника, з'являються популяризуючі природничі та історико-культурні публікації. Нажаль, подібної комплексності заходів розвитку бракує Канівському заповіднику.

Висновки. Хортицький заповідник зберігає свою комплексність і постійно вдосконалює форми вивчення та популяризації пам'яток історії та культури та їх музеїв. На прикладі Канівського природного заповідника спостерігаються значні прогалини в системному розвитку організації роботи заповідника. Серед заходів, які було б бажано здійснити,— змінити статус заповідника з природного на комплексний історико-культурний і природний, розробити загальну програму розвитку заповідника з використанням студентської практики, використовуючи для цього статус заповідника як підрозділу КНУ, розробити програму музеєфікації історико-культурних пам'яток заповідника. Зважаючи на сучасні напрацювання, бажано було б також здійснити цифровізацію експозиційної діяльності заповідника.

POLITICAL SCIENCES

THE PROBLEM OF PRESERVING THE NATIONAL IDENTITY OF THE FRENCH REVOLUTION

Basharova Diana Damirovna
second year master's student
L. N. Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan

Introduction. In the modern world, where globalization is developing everywhere, the preservation of national identity is in one of the first places for every state. The European Union is an ideal example of a regional organization that has gone through almost all stages of full integration of countries. That is why for each EU member state the preservation of national identity is an important task. But it is worth highlighting a country like France, because the ethnic composition of this particular country is much more diverse than that of half of the EU members.

It is customary to begin the process of forming a French identity from the era of the Roman Empire, during which the foundations of the French language were laid. The model of state administration of the country was also inherited from the time of Roman rule. The state is indivisible and united, and the citizens of such a state are equal regardless of skin color, religion and origin - this is what has always been the main principle of the French.

The second striking event in French history that influenced the formation of French identity is the Great French Revolution. The Declaration of the Rights of Man and Citizen proclaimed the renunciation of racial, religious and ethnic differences to determine French citizenship. The revolutionaries of this time officially declared that any foreigner who would be subject to oppression based on religious or ethnic grounds, had the right to obtain French citizenship [1].

It is also worth noting the influence of the French Revolution on the influence of religion on society. The main figures of that time considered the elimination of the influence of the church on the public life of the French as the main and paramount task. So, in 1905, the church was separated from the state, and later laws and regulations were issued prohibiting the wearing of symbols of belonging to a particular religion in public [2].

As for France at the present stage of development, Islam is the second religion in the country by religion. This fact has a great influence on the integration of immigrants into French society, since initially the state adhered to the principle of assimilation, that is, all students, regardless of ethnicity, were trained using the same materials, where the first lines were that “we all we are the descendants of the galas” [3].

Aim. Consideration of the problem of preserving the national identity of French youth at the present time. It can be noted that the EU countries do not focus on the number of refugees and their impact on the economic aspect of states, they are most worried about the fact that immigrants bring their ideology with them, in particular the idea of radical Islam.

Materials and methods. Using the analysis of the main events in the history of France, the article describes the formation of French identity, its principles and priorities. The ethno-demographic dynamics of society and sociological polls, revealing the rules of life of the French, were also considered.

Results and discussion. According to scientists, one of the reasons for the rapid growth in the number of immigrants in the country is that Muslim families often have more children than non-Muslim families. And also, the right to allow family reunification on the territory of the French Republic has its influence [2].

The French state has always considered immigrants as future French and believed that they were all ready to enter French society. The second generation of immigrants from the Maghreb were ready for integration, but at the same time an economic crisis struck. According to the study, 10.3% of French people who have never worked are immigrants and foreigners [4]. Hence, their closure in enclaves and

the rejection of any European values occurred. From that moment on, a certain isolation of immigrants began to be observed. In such gated communities, the standard of living is often below average, while the crime rate is high.

In these conditions, the state was forced to change its immigration policy. In 2003, the Supreme Council for the Integration of Migrants prepared a report stating that migrants are not required to culturally assimilate, it is enough to recognize political integration, expressed in the obligation to respect the laws of France. New citizens retain the right to adhere to their own culture. The only condition is its ability to combine with the French and form a mutually enriching symbiosis. The submission of a residence permit after a 10-year illegal stay in the country was also canceled, the admissibility of a measure to expel a migrant from the country was introduced, measures were taken to combat "spontaneous" migration in favor of "selective", the item "competence and talents" was introduced, applied to foreigners "capable of participating in a meaningful and lasting manner in the economic, scientific, cultural and sporting development" of the French Republic.

Already in 2007, France created the Ministry of Immigration, Integration, National Identity and Co-Development, which cooperates with the governments of the countries from which the main flows of migrants originate. With regard to the main route of migration - family reunification, there have also been great changes. For those arriving in France along this line, a measure was introduced to assess the degree of knowledge of the French language and the values of the French Republic. Now, if the stay concerns children, then even a measure of verification of kinship (DNA test) is allowed, and the parents conclude an agreement with the state "to monitor the integration of children by virtue of the receiving contract and integration for the family." Parents are informed about their rights and obligations in France, and in case of non-compliance with the clauses of the contract, measures are taken up to transferring the upbringing of children to a third party by the decision of the judge. Based on the 1958 Constitution of France, as amended on 23 July 2008, in Article 2 the motto of the Republic is named “Freedom. Equality. Brotherhood " [5]. Based on this motto and the principle of equality of citizens before the law, the state ignores

foreign origin in relations with immigrants. According to official figures, 5% of French citizens between the ages of 18 and 50 have dual citizenship [6].

Against the background of these trends, the results of surveys conducted by the Institute for Migration Policy are noteworthy. According to their results, it was revealed that 51% of immigrants consider France as their homeland, but of them only 25% feel that they belong to the French nation [7].

Be that as it may, the destructive factor in the formation of French national identity is the effect of the mass and the refusal of the Muslim population from the call for assimilation, which until then was in first place in France.

With this, undoubtedly, one-sided explanation of the reasons for the growth of the Muslim population, one more important detail falls out of sight - the catastrophic drop in the birth rate among the indigenous European population, the crisis of the family as a social institution, the spread of same-sex marriages, etc.

Conclusion. In my opinion, the idea of "bilateral" tolerance is quite acceptable in our time, this term means the fulfillment of such obligatory conditions as: the sharing of values common to all citizens (freedom of the individual, the secular nature of public life, solidarity, equality of life in society and the family, and etc.) and fulfillment of their civic duties.

The experts also introduced the concept of "Euroislam", which combines Islamic values and principles with elements of Western culture, such as human rights, rule of law, democracy, gender equality [8]. The authors of this concept, famous scientists and publicists of Arab origin T. Ramadan and B. Tibi argue that it is Euro-Islam that will help Muslims integrate painlessly into the European community.

Based on this, perhaps, they believe, Muslims living in Western Europe should revise the fundamental Muslim religious sources and interpret them in a new way, based on the European context.

RESOURCES

1. Франция. В поисках новых путей / под ред. Ю.И. Рубинского. М., 2007.

2. Юрченко В.М., ОлейникВ.И. (2014). Религия и политика: исламизм в светском государстве (на материалах Западной Европы) // Вестник Российской нации. № 6.

3. Cornuau F., Dunezat X. L'immigration en France: concepts, contours et politiques. Espace, populations, sociétés (2), 331-352: http://eps.revues.org/3330.

4. Tableaux de l'économie française, 2015.

5. Конституция Франции. [Электронный ресурс]. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur

6. Прокофьев В. Право крови и почвы // Российская газета 31.03.2014, №72 (6344).

7. Simon P. (2016). French National Identity and Integration: Who Belongs to the National Community? // Institut National d'études démographique.

8. Садыхова А.А. 2010. Евроислам: миф или реальность? // Управленческое консультирование. № 1. С. 90-98.

CHINESE FOREIGN POLICY IN THE AFRICAN REGION

Naumova Natalya Hrihorivna
2nd year student, Zaporizhzhia National University
Abdel Razek Daniil Shawkiyovych
Ph. D. In Philology, Associate Professor
Zaporizhzhia National University

Introduction. In the 19th century, the African continent attracted the attention of the whole world due to the discovery there of large deposits of gold and diamonds. Since then, the African region has become an important source of precious materials for the entire world. Though Africa is famous not only for its large deposits of minerals, but also for cheap labor force, undeveloped industry and relatively free space for economic maneuver. Someone had to take this place of economic hegemon in the region. China could not miss this chance.

Aim. The aim of the work is to highlight the role of China in the economic development of the African region, the influence of China on the policy of African countries and the increasing absorption by China of the economies of its African partners.

Materials and methods. China's foreign policy and its economic aspects in terms of Africa, information on Chinese economic expansion and the role of PRC in economies of African countries, positive impact on infrastructure, education and the general standard of living of the African partner countries of the PRC have been already studied. Also the topics about the relationship between China and specific countries of the African region and the problem of Chinese hegemony in this region have been superficially covered. Statistical data on the topic were used for a more detailed consideration of the problem.

Among the methods, that were used for the research, one of the main ones is the method of generalization. It made possible to form a vision about the discussed problem. The analysis enabled to find the needed information. The synthesis method made it possible to combine all the found information to create a clear picture of the

situation described in the topic.

Results and discussion. The economic system of China now is one of the biggest and strongest in the world. Economic invasions of this country on other continents played a huge role in China's development not only in the economic, but also in the political sense.

The first attempt of economic invasion was made in Middle East region in 2010s, but with the outbreak of the war in Syria everything changed. The government of PRC has understood, that they should find more stabilized region but with equally compliant countries, that will be ready to let Chinese investors and groups in and work for them. So, the view of Chinese politicians was on Africa.

In November 2006, Beijing hosted a three-day summit on trade and investment, dedicated to the 50th anniversary of China's diplomatic relations with African countries, which was attended by more than 40 heads of states of the African continent. Since 2000, trade between the PRC and African countries has grown fivefold and reached $ 50 billion in 2006. Within the framework of the summit, contracts were signed totaling $ 1.9 billion (total Chinese investments in African countries at the beginning of 2006 amounted to more than $ 6 billion). Beijing has also announced many other social projects on the African continent.

Since 2010, China has been investing enormous amount of money to promote its new projects and support those, that are already active. Now there are more than 10 000 groups in many African countries and the Chinese are not going to stop. They are ready to build infrastructure (they already built more than 5 000 km of railroads and highways), to teach African people and to buy all the goods (materials, vehicles, hire professionals etc.). Africa is essential for China, because this region is potentially not disclosed. Also the more influence China has in the world, the better they feel themselves.

In 2007 China even made a Chinese-African fund of development to make the cooperation easier and simpler.

This way some of African countries are tightly tied to PRC. Now Chinese government is interested in cooperation with African countries such as: Morocco,

Algeria, Angola, South Africa, Zanzibar, Ethiopia, Congo, Egypt, Nigeria, Sudan and Senegal.

Considering the most significant Chinese partners in Africa, we can highlight 3 main countries: Congo, Nigeria and Sudan.

Congo exported nearly $ 1.7 billion worth of goods to PRC in 2006, accounting for almost 70% of the country's total exports. According to this indicator, Congo is ahead of all other African countries.

In October 2006, a contract was signed between the Chinese company CCESS and the government of Nigeria for the modernization of Nigeria's railway networks. The cost of the 20-year contract is about $ 8 billion.

Sudan is the largest African exporter to PRC, in 2006 its exports amounted to almost 4.5 billion dollars (which amounted to almost 60% of the country's total exports).

Despite all the difficulties that China is experiencing on the international political arena, it will not give away its place of economic hegemon in the African region, that cannot outrage investors from all over the world (for example, from Europe), who also see great prospects in the development of Africa (especially the countries of its northern coast).

Conclusions. In conclusion, this study has given the basic understanding of the topic of Chinese economic influence in the African region, the goals of economic expansion, the actions and consequences of these actions by the Chinese government, and the importance of studying such actions made by PRC in the international arena. I would like to add that the process of the Chinese economic breakthrough in the African region does not stop at all, but it seems to be just the beginning of those large-scale plans that China has planned to implement in the territory we have agreed on above.

REFERENCES

1. Ветер дует из Поднебесной. Чем объясняется китайский интерес в регионе? *RG.RU.* URL: https://rg.ru/2019/10/22/chem-obiasniaetsia-kitajskij-interes-

v-afrike.html (date of application: 04.12.2021).

2. Китай крепко держит Африку. *Эксперт.* URL: https://expert.ru/2016/05/18/drakon-krepko-derzhit-afriku/?ny (date of application: 04.12.2021).

3. Томберг Р. И. Китайская «Экспансия» как ресурсная составляющая международных конфликтов в Африке. *Вестник МГИМО Университета.* URL: https://cyberleninka.ru/article/n/kitayskaya-ekspansiya-kak-resursnaya-sostavlyayuschaya-mezhdunarodnyh-konfliktov-v-afrike/viewer (date of application: 04.12.2021).

4. China Financial Stability Report 2017. *People's bank of China.* URL: http://www.pbc.gov.cn/eportal/fileDir/english/resource/cms/2018/11/2018111217233241155.pdf#pdfjs.action=download (date of application: 04.12.2021).

УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ФОРМАЛЬНИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Лугченко Мая Анатоліївна
студент
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Вступ./Introductions. Політичний устрій країни – складе явище. Це не просто механізм, в якому законодавчі органи, виконавча влада та суди працюють в унісон заради процвітаючого майбутнього. В ньому присутні ще малопомітні, але не менш впливові неформальні інститути, які можуть як підтримувати, так і протидіяти більш звичними для широкого загалу формальним інститутам.

Мета./Aim. Визначити зміст понять формальних і неформальних політичних інститутів, а також показати модель їх взаємодії на прикладі українських реалій.

Матеріали і методи./Materials and methods. Американські політологи Роберт Аксельрод и Деніел МакАдамс вважають, що неформальні інститути підсилюють, доповнюють, укріплюють та пристосовують формальні. Наприклад, з виникненням приватної власності держава у своєму законодавстві вимушена більше враховувати інтереси людей, адже вони зацікавленні в збереженні та гарантії недоторканості свого майна та багатства. Крім того, існування інституту приватної власності є визначальним у демократичному суспільстві [Axelrod].

Угорський соціолог Йожеф Бєроч вважає, що неформальні інститути підривають діяльність формальних, і як приклад приводить корупцію або клієнтелізм, в результаті яких вибудовується своєрідна ієрархія в доступі до економічних благ, та формування політичних відносин.

Проблема взаємодії формальних та неформальних інститутів в умовах

перехідних постсоціалістичних суспільств, т. з. «дефектних» або неліберальних демократіях, є предметом багатьох досліджень, зокрема у В.Меркель, А.Круассан, М.Макфол, Е. Мачкув, А.Мельвиль, Ю.Мацієвського Україна належить до таких держав, тому вивчення визначенної проблеми залишається актуальною.

Результати і обговорення./Results and discussion. Політичний інститут – це, свого роду, будь-яка форма обмеження, яка формує взаємодію людей. Він виникає тоді, коли індивіди починають продуктивно взаємодіяти один з одним в різних сферах суспільно-політичного життя, напрацьовуючи певні норми взаємовідносин. В результаті взаємодії обов'язково будуть виникати суперечки і розбіжності, які і покликані вирішувати політичні інститути. Відомий американський політолог Самюель Хантінгтон зазначав, що при повній відсутності соціальних конфліктів політичні інститути не потрібні, а при повній відсутності суспільної гармонії вони неможливі [Huntington].

Американський економіст Дуглас Норт дав визначення поняттю «інститут», на яке необхідно звернути увагу. Він зазначив, що інститути – це правила гри в суспільстві, створені людиною обмежувальні рамки, які організовують взаємовідносини між людьми. Це означає, що вони задають структуру спонукальних мотивів взаємодії в усіх сферах людського життя. Саме інституційні зміни визначають напрямок розвитку суспільства в часі, а це значить, що вони є ключем до розуміння історичних змін.

Термін «політичні інститути» має два значення. У вузькому змісті це певна організація діяльності в сфері політики, яка втілює в собі норми і правові рамки поведінки людей. У широкому – це стабільний набір правил і норм, який регулює політичну діяльність; має певну структуру і виконує ряд функцій в політичній системі. У сучасному суспільстві функціонують формальні і неформальні політичні інститути. Зробимо спробу охарактеризувати ці різновиди, відштовхуючись від визначення Дугласа Норта [Nort].

Формальні інститути – документально зафіксовані і затверджені на законодавчому рівні «правила гри», яких дотримується уряд. До них

традиційно відносяться інститути глави держави, парламентаризму, виконавчої влади та політичних партій.

Неформальні інститути – це невидимі «правила гри», які не закріплені законодавчо, але мають значний вплив на політичний курс. Сюди відносяться звичаї, суспільні норми або принципи організації культурного життя суспільства.

Дослідники виокремлюють ряд причин, за яких виникають неформальні політичні інститути.

По-перше, формальні інститути регулюють суспільно-політичне життя в недостатньо повному об'ємі. Вони задають лише загальні параметри поведінки, але не в змозі врахувати всі аспекти.

По-друге, неформальні інститути – це резервний варіант для досягнення цілей, яких не завжди можна досягти через формальні процедури.

По-третє, рушійним фактором створення неформальних інститутів є прагнення до цілей, які не вважаються суспільно прийнятними.

Помилково вважати, що неформальні політичні інститути суцільно характеризуються з негативної точки зору. Вони дають змогу адаптуватися до мінливих політичних умов, екзогенних та ендогенних змін. Крім того, вони дають можливість застосування варіативного підходу в застосуванні санкцій – комусь досить суворого попередження, а когось доводиться виключати з групи. Проте, як результат, виникають і недоліки – неоднозначно трактуються правила, знижується ефективність санкцій, виникає дискримінація правил.

У політичній літературі відсутній будь-який консенсус із приводу питання співвідношення формальних і неформальних інститутів. Деякі характеризують їх з позитивної точки зору, деякі – з негативної. Гретхен Хельмке та Стівен Левицький схиляються до думки, що існують чотири різних типи взаємодії між формальними і неформальними інститутами. Вони виділили чотири типи неформальних інститутів:

- доповнюючі – заповнюють прогалини офіційних інститутів та підвищують їх ефективність. Це – шаблони проведення бюрократичних

процедур.

- акомодаційні – створюють мотиви для поведінки, яка змінює наслідки дотримання формальних правил без їх прямого порушення. Так «блат» дає можливість досягати цілей через особисті зв'язки. Він не є протизаконним, але дозволяє обходити формальні процедури.
- конкурентні – виконання одних правил передбачає порушення інших. Це – клієнтелізм, патримоніалізм, кланова політика, корупція.
- заміщаючі виникають там, де державні структури слабкі або страждають від нестачі повноважень. Відтак неформальні інститути прагнуть до результатів, сумісних з формальними правилами і процедурами [Helmke, Levitsky].

Незважаючи на те, що протягом своєї історії Україна докорінно змінювала свої форми правління і ідеологічні концепції, певні форми взаємодії прослідковуються протягом років і навіть століть. Так, основним гравцем на полі інституційного дизайну виступають політичні еліти.

Вивчаючи систему правління середньовічної Русі, американський історик-славіст Е. Кінан зазначав, що система управління мала неформальний характер, зв'язок між реальною владою і формальним статусом була відсутня або була неочевидна – взаємозв'язки формувалися на основі особистих симпатій [Keenan].

Значно пізніше, у період СРСР, виникає поняття «блат». До речі, дане слово не має еквіваленту в жодній іншій мові. Блат передбачав використання особистих зв'язків для отримання дефіцитних товарів і послуг в обхід формальних процедур. Виник він як природна реакція на недоліки планової економіки. Повертаючись до типології Хельмке-Левицького, висловлю припущення, що в радянський період блат відносився до доповнюючого неформального інституту, адже він нівелював прогалини дефіцитної економіки внутрішнього споживання і жорстку систему партійного контролю.

В сучасній Україні блат в типології Хельмке-Левицького перемістився в акомодаційний тип неформальних політичних інститутів. Зараз він відіграє

негативну роль і підриває основи чесної і справедливої конкуренції та зловживає суспільним благом. Мається на увазі блат при призначенні державних службовців. Прикладом, на думку автора, є ситуація, яка склалася в 2020 році навколо виборів в Київраду. У 2019 році збанкротувала державна корпорація «Укрбуд», яка в той час будувала більше 20 багатоповерхівок в столиці. Дана ситуація значно вдарила по рейтингам діючого мера В. Кличка – майже 30 тисяч інвесторів заявили про порушення права на приватну власність. Стан справ врятував І. Кушнір – голова будівельної компанії «Київміськбуд», яка взялася добудовувати незавершені об'єкти будівництва. Згодом син І. Кушніра, не будучи політично активний до цього часу, став депутатом Київради від партії «Удар» В. Кличка.

Розпад СРСР проходив під гаслами потрійного переходу: в політичній сфері від автократії до демократії, в економічній – від планової економіки до ринкової, в ідеологічній від імперської парадигми до національної держави. Проте, цей перехід не зачепив основ суспільного і політичного устрою і неформальних практик взаємодії. Політичні еліти конвертували політичні ресурси в економічні і навпаки.

Формально сучасна Україна має повний набір політичних інститутів, які дозволяють вважати її державою демократичного типу. Ми маємо президента, парламент, багатопартійність, систему місцевого самоврядування, суди, в тому числі Конституційний. Проте, українському політичному життю характерна клановість – конкуруючий тип неформальних інститутів за типологією Хельмке-Левицького.

Історія та сучасність української державності показує, що кланом у нас виступає фінансово-політична група, яка сформована за принципом земляцтва. В останні роки існування СРСР майже половина представників виконавчої влади на Україні були родом з Дніпропетровська. В цьому ж місті на початку своєї кар'єри працював Л.І.Брежнєв. Яскравий приклад панування дніпропетровського клану в незалежній Україні – це президенство Л.Д. Кучми, до близького оточення якого входили П.І. Лазаренко, І.В. Коломойський,

В.М.Пінчук, Ю.В. Тимошенко. Конкурентом цього клану був донецький, який чотири рази ставав правлячим. Відомі представники донецького клану – Ю.Л.Звягільський, В.В. Рибак, М.Я. Азаров, В.Ф. Янукович, В.С. Бойко, Р.Л.Ахметов, Б.В. Колесніков – впливали, або досі впливають на політичне життя в країні.

Американський професор політології Арнольд Хайденхаймер у своїй книзі «Політична корупція. Поняття та суть» зазначає, що існує принаймні одна форма правління, де політичної корупції не зустрічається. Це абсолютна монархія [Helmke, Levitsky]. Україна – не монархія, а значить цей різновид конкурентного типу неформальних інститутів її не оминув. Передумови для її виникнення закладені в базових основах виборчої системи, адже українські політичні партії та їх виборчі кампанії фінансуються приватними особами. Всі політичні партії мають як мінімум одного спонсора-мільярдера та велику кількість меценатів з капіталом понад 100 млн доларів. Наприклад, «Європейська солідарність» – одна з найбагатших політсил України. Хоча її основними меценатами зазначаються звичайні українці, її лідер – П.А.Порошенко володіє капіталом в 1,4 млрд доларів.

Посилення впливу бізнесу на політику є світовою тенденцією. Однак, вона сприймається з пересторогою. Для її обмеження в демократичних країнах вживаються засоби законодавчого характеру. Одним із таких засобів є запобігання конфлікту інтересів – ситуації, за якої приватний інтерес посадової особи може вплинути на його безсторонність у процесі здійснення службових повноважень.

В Україні же нормою є протилежний підхід, коли депутатський мандат розглядається як законний засіб реалізації особистих (групових) інтересів. Ця ситуація показує як неформальні інститути підривають формальні. Відстоювання політичними силами інтересів олігархічного меншості підриває віру виборців у ефективність законодавчої влади країни. Цілком можливо, що це було одним із факторів низької явки на останніх виборах до місцевих органів самоврядування.

Висновки./Conclusions. Хоча нідерландські економісти М. Каррі та А.Турік вважають, що як формальні так і неформальні політичні інститути, а також взаємодія між ними важливі для функціонування країни в цілому, адже вони визначають стимули для людей перетворювати свої амбіції на дії [Hodgson]. Українська практика показує, що заміщення неформальними інститутами формальних призводить до ослаблення останніх. В такому випадку неформальні інститути виконують підривну роль щодо формальних. Даний процес веде до ерозії державних інститутів і послаблює стійкість до різного роду ризиків в політичній системі. Розширення неформальних інститутів веде за собою падіння ефективності держуправління, знижує рівень прозорості та підконтрольності держави перед суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. с. 17.
2. Axelrod R. The Evolution of Cooperation. [Електронний ресурс]:https://ee.stanford.edu/~hellman/Breakthrough/book/pdfs/axelrod.pdf
3. Keenan E. Muscovite Political Folkways. [Електронний ресурс]: https://docs.google.com/file/d/0BwfD7z5bwAuGakpXUGtjT0tvX0E/edit
4. Helmke G., Levitsky S. Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda [Електронний ресурс]: https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/883_informal-institutions.pdf
5. Hodgson G. M. What Are Institutions? [Електронний ресурс]: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00213624.2006.11506879
6. Huntington S. P. Political Order in Changing Societies. Yale University Press, 1968. P. 9.

PHILOLOGICAL SCIENCES

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОГРАФІКИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Михайленко Вікторія Василівна
кандидат філологічних наук
старший викладач
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна

Вступ. Потреби новітнього українського освітнього процесу зосереджують увагу вчителя літератури на подальшому вдосконаленні системи вивчення дисципліни, пошуку різноманітних інноваційних шляхів формування й розвитку особистості. Вчителеві варто пам’ятати, що сучасні учні не просто слухачі навчального матеріалу, вони активні учасники навчального процесу, котрі прагнуть вигадувати, фантазувати, приймати рішення, аналізувати, критично мислити.

Проблеми ефективного використання наочності на заняттях із літератури порушено в працях Т. Бабійчук, О. Бандури, В. Волинського, Н. Волошиної, С. Жили, А. Коржупової, Л. Кулінської та ін.

Мета – розробити та проаналізувати методику використання інфографіки під час вивчення художнього твору на уроках зарубіжної літератури.

Матеріали і методи. Здебільшого терміном «інфографіка» позначають поєднання дизайну та інформації, проте основна мета її – інформування. Найчастіше цей інструмент виступає як доповнення до текстового матеріалу, що охоплює тему в повному обсязі або містить деякі пояснення [1]. В. Тулупов, визначаючи інфографіку, говорить, що це карти, таблиці, схеми, а її мета – наочно ілюструвати публікацію [4]. Частина фахівців визначають інфографіку

як повноправний засіб візуальної комунікації [2]. Аналізуючи визначення фахівців, можна зробити висновок, що інфографіка широко застосовується у різних царинах проте, застосування її на уроках літератури набуває особливого змісту. Інфографіка є універсальним засобом поширення концептуальної інформації.

Серед основних функцій, що виконує інфографіка, дослідники називають такі:

– інформування;

– привернення уваги та підвищення інтересу до теми;

– полегшення сприйняття інформації (особливо перевантаженої статистичними даними);

– краще її розуміння;

– лаконічне поєднання великих обсягів інформації, чисел та візуального ряду; негайне і всеосяжне читання; підсилення довіри до повідомлюваного тощо [1].

Результати і обговорення. Практика засвідчує: створити якісну інфографіку непросто, однак наведемо алгоритм її складання:

1. Визначте тему, мету (Що це буде? Навіщо це потрібно?).
2. Перегляньте роботи (інфографіки) із запропонованої теми.
3. Визначте контент (Які асоціації виникають із запропонованою темою? Підберіть графічні зображення, таблиці, схеми).
4. Зберіть усю інформацію, яку маєте намір відобразити в інфографіці.
5. Попрацюйте над чернеткою інфографіки.

Переваги використання інфографіки:

– можливість подавати великий обсяг інформації в зручному форматі;

– спроможність сфокусувати увагу учнів на важливому;

– легкість сприйняття інформації учнями;

– візуально привабливий засіб комунікації;

– мотивація учнів аналізувати інформацію (карти, схеми, таблиці, колажі);

– можливість об’єднувати в ціле текст, зображення, елементи дизайну.

Варто зазначити, що використання інфографіки можливе на всіх етапах вивчення художнього тексту. Подам кілька прикладів використання інфографіки за різними темами.

На етапі читання «Синій птах» М. Метерлінка (рис. 1) наведена нижче інфографіка допоможе учням проаналізувати хід подій, встановити в тексті причинно-наслідкові зв’язки.

Рис.1 «Синій птах» М. Метерлінк

Завдання і запитання до інфографіки (Рис. 1)

1. *Які у вас виникли асоціації?*
2. *Проаналізуйте, усі символи інфографіки.*
3. *Наведіть цитати з твору, які відповідають поданим картинкам.*
4. *З’ясуйте основний конфлікт драми.*

Образ пана Журдена представлено в наступній інтерпретації («Міщанин-шляхтич» Ж. Б. Мольєр) (рис. 2)

Рис. 2 «Міщанин-шляхтич» Ж. Б. Мольєр

Аналізуючи образ пана Журдена, можна використати таку систему завдань і запитань:

1. *Розгляньте і проаналізуйте інфографіку до теми. Поміркуйте, чому самі ці символи зображено? Про що це свідчить?Наведіть цитати з тексту.*
2. *Розшифруйте символіку таких зображень. Аргументуйте.*
3. *Поясніть значення цифр, які зображено. Чому?*
4. *Чи додали б Ви ще якісь символи? Які й чому?*

Подана інфографіка сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку творчої уяви, мислення.

Висновки. Отже, інфографіка – це графічне представлення матеріалу в узагальненому вигляді. Вона дозволяє у стислій формі візуально донести до учнів складну інформацію, подати певні відомості в такому вигляді, коли для сприйняття вистачає декількох секунд. Серед основних функцій інфографіки: інформування; привернення уваги та підвищення інтересу до теми; полегшення сприйняття інформації; краще її розуміння; поєднання великих обсягів інформації та візуального ряду тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гольцова К. Інфографіка як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=2771. (дата звернення: 24.11.2021)

2. Гризун Л. Інфографіка як інструмент сучасної освіти. http://www.kpi.kharkov.ua (дата звернення: 01. 12 .2021)

3. Тулупов В. Дизайн периодических зданий СПб: Издво Михайлова, 2008. 224 с.

4. Швед О. Інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvnz_2014_30_29. (дата звернення: 28.11.2021)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОМОВИ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Федик Наталія Ігорівна
студентка
Тернопільський національний
педагогічний університет
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Стан сучасного суспільства характеризується інтенсивним розвитком мовленнєвих комунікацій. Публічне мовлення посідає важливе місце в суспільному, а також професійному житті кожної людини. Його вже розглядають не як витончену словесність, а як ефективний засіб для досягнення цілей.

Публічний виступ для сучасного світу став засобом впливу й потужною рушійною силою у формуванні й розвитку суспільно-громадської думки, об’єктом дослідження у різних наукових сферах пізнання. Тому актуальність дослідження політичної промови як засобу мовленнєвого впливу на співрозмовника стала очевидною у сучасній лінгвістиці.

Проблему аналізу лінгвістичного контексту суспільної думки та суспільно-політичних промов досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема, Т. А. ван Дейк, Р. Барт, М. Фуко, Ю. Хабермас, а також М. В. Ільїна, Г. Г. Почепцов та інші.

Мета роботи полягає в дослідженні суспільно-політичних промов як складової політичного дискурсу.

Матеріали та методи. Досягнення мети дослідження уможливило використання загальнотеоретичних методів наукового пізнання: аналізу, синтезу, конкретизації, узагальнення наукової літератури.

Завдання. З'ясувати сутність поняття «політичний дискурс», визначити домінантні характеристики політичного дискурсу, дослідити суспільно-політичні промови як складову політичного дискурсу.

Результати та обговорення. Поняття публічного мовлення загалом розглядається у межах політичного дискурсу. Поняття дискурсу розуміється дослідниками як складна єдність мовної практики та позамовних чинників, необхідних для адекватного сприйняття тексту. Згідно з «Лінгвістичним енциклопедичним словником» поняття «дискурс» трактується як «зв'язна мова в сукупності із екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими) чинниками; текст, як цілеспрямована соціальна дія і компонент, який бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах)» [1, с. 45]. Дискурс також тлумачиться як, мова, занурена в життя та у соціальний контекст.

М.Я. Блох визначає поняття політичного дискурсу як тематично певний текст, задуманий і передбачуваний, цілісний і завершений, що розглядається в ситуації спілкування, в якій він розгортається [2, с. 5–10]. Політичний дискурс можна віднести до особливого типу спілкування, для якого характерний високий ступінь маніпулятивного. Основним завданням політичного дискурсу, відповідно і метою висловлювання кожного політичного діяча є переконання слухача в правильності своїх суджень. Таким чином, аргументація стає одним з ключових важелів впливу в політичній стратегії.

Домінантними характеристиками політичного дискурсу виступають:

- ✓ тематика тексту, його визначеність темою, пов'язаною з реаліями політичної галузі;
- ✓ твердження інтересів суб'єктів політики, боротьба за політичну владу як основна інтенція політичного дискурсу, переважно в інституціональному контексті;
- ✓ наявність комунікативної ситуації (ситуації спілкування), в якій проявляються особливості жанру політичного дискурсу.

Для політичних текстів важливою є мета повідомлення і лінгвістичні засоби її вираження. Політична комунікація тлумачиться як повідомлення, що мають на меті вплинути на розподіл та використання влади у суспільстві, особливо якщо ці повідомлення виходять з офіційних урядових інституцій.

Широкий підхід до аналізу політичної комунікації у політичній лінгвістиці представлений, зокрема, точкою зору Є. І. Шейгал, яка включає в неї «суб'єкта, адресата, будь-які мовні утворення, зміст яких належить до сфери політики» [5, с. 57].

Градація жанрів політичного дискурсу здійснюється залежно від предметного типу змісту політичного тексту, що визначається, в свою чергу цільовим змістом висловлювання як чинником регулювання мовного спілкування. Предметний тип змісту тексту і цільовий зміст висловлювання знаходяться в прямому взаємозв'язку з типом політичної діяльності, що в свою чергу відображається в комунікації. Особливості жанру політичного дискурсу проявляються в комунікативній ситуації, при цьому інтереси суб'єктів політики в процесі політичної діяльності є визначальними для мовної взаємодії.

Особлива мова, що використовується при написанні політичних текстів, вимагає постійного вивчення й опису для того, щоб виробити своєрідну модель політичного тексту, якусь константу. Політичний текст, що складається з комунікативних актів, є актуалізацією політичного дискурсу. Крім політичних текстів, політичний дискурс містить у собі й інтертекстуальні зв'язки, контекст, учасників ситуації, їхнє знання про світ і багато чого іншого.

Інтерес до аналізу суспільно-політичних текстів обумовлений кількома чинниками: по-перше, внутрішніми проблемами лінгвістичної теорії; по-друге, цей аналіз потрібен для суто практичних цілей; для вивчення політичного мислення суспільства і моніторингу різноманітних тенденцій у сфері громадської свідомості; спроби звільнити політичну комунікацію від маніпуляції громадською свідомістю.

Суспільно-політичній промові як складнику політичного дискурсу загалом притаманна двоякість. Це означає, що, з одного боку, в текстах такого типу здійснюється мовне спілкування в умовах заданої, а тому частково підготовленої комунікації. З іншого боку, тексти суспільно-політичної публічної промови розраховані на експромт і остаточно створюються в процесі проголошення [3, с. 38–39].

Суспільно-політичне красномовство — це виступ оратора, що виражає інтереси тієї чи іншої партії (політичної сили) або роз'яснює якусь суспільно-політичну ситуацію. Політичне красномовство диференціюється на такі основні жанри: політична промова, доповідь, виступ, огляд, бесіда. Вони різняться більшим чи меншим обсягом та вагомістю змісту.

Характерним аспектом суспільно-політичного тексту є те, що він не лише містить інформацію про події чи проблеми, а й виконує інші функції. Суспільно-політичний текст – це, перш за все, вираження певної точки зору. Він покликаний створити настрій, спростувати ті чи інші погляди, зміцнити прихильність до будь-яких принципів, зламати упередження. Інакше кажучи, суспільно-політичний текст призначається для агітаційно-пропагандистського впливу на аудиторію [4, с. 36].

Як зазначає А. В. Федоров, суспільно-політичній літературі притаманна полемічність та пристрасність тону. Специфіка такого стилю полягає у злитті елементів наукової мови та засобів емоційності та образності [4, с. 54].

Василькова Н. Н. наголошує, що сучасний суспільно-політичний дискурс характеризується використанням агональних комунікативних стратегій та тактик. У політичній мовній взаємодії противники не дбають про дотримання правил аргументативного переконання. Такі агональні стратегії, як самоствердження, конструювання образу ворога, дискредитація опонента, які з використанням мовних прийомів, властивих еристиці, стали невід'ємною частиною сучасного політичного дискурсу [3, с. 38].

Висновки. Отже, поняття публічного мовлення загалом розглядається у межах політичного дискурсу. Характерним аспектом суспільно-політичного тексту є те, що він не лише містить інформацію про події чи проблеми, а й виконує інші функції. Суспільно-політичний текст, як складова політичного дискурсу – це, перш за все, вираження певної точки зору. Він покликаний створити настрій, спростувати ті чи інші погляди, зміцнити прихильність до будь-яких принципів, зламати упередження. Інакше кажучи, суспільно-політичний текст призначається для агітаційно-пропагандистського впливу на

аудиторію. Такий вплив може здійснюватися лише завдяки використанню певних мовних засобів. Суспільно-політичні промови є складовою політичного дискурсу, а тому володіють притаманними йому характеристиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс. Лінгва. енциклоп. словник. Москва : Рад. енциклопедії., 1990. С. 136–137.
2. Блох М.Я. Язык, культура и проблема регуляции речевого общения. Язык. Культура. Речевое общение, 2013. № 2. С. 5–9
3. Василькова Н.Н. Политический дискурс: коммуникативные стратегии регулирования. URL: https://madipi.ru/images/ discourse-pi/32-33/articles/03_38-43.pdf
4. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. М.: Высш. шк., 1968. 256 с.
5. Шейгал Е.И. Политический скандал как нарратив. Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты: Сб. науч. тр. ВГПУ; СГУ. Волгоград: Перемена, 1998. С. 55–68.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Щербина Ліна Миколаївна
Першотравенський ліцей № 4
Першотравенська міська рада
м. Першотравенськ, Україна

Вступ/ Introductions Незважаючи на виклики освітнього часу, педагогічна проблема «Технологія особистісно зорієнтованого навчання» (ОЗОН) є однією із актуальних сучасних освітніх траєкторій. Виховуючи особистість майбутнього, кожен учитель-новатор повинен пам'ятати про особистісне зростання учнів та надання їм індивідуальної освітньої траєкторії.

Важливим для кожного педагога є «Професійний стандарт вчителя». Незважаючи на вік вихованців треба бути для них не лише вчителем, а й порадником, другом, наставником. Обов'язково робити акцент на мотивації, забезпечувати учням ситуації успіху, дотримуватись принципів співпраці та конструктивності, гуманізму та діалогічної взаємодії. Важливо враховувати особистісні, індивідуальні, творчі та креативні здібності учнів; бути «навчителем»-новатором, аби зацікавити і спонукати їх до діяльності заради спільної мети – успіху; виховувати позитивну «Я-концепцію» особистості.

Мета роботи/ Aim: на основі вивченого теоретичного матеріалу, проведених досліджень методичних посібників, напрацьованого практичного досвіду довести сучасним педагогам важливість особистісно зорієнтованого навчання (ОЗОНу) для виховання компетентної та конкурентно спроможної людини майбутнього.

Матеріали і методи/ Materials and methods

1. Сергієнко А. А. Організація групової навчальної діяльності школярів у процесі вивчення української літератури (9-11 класи). 2009. 21 с. URL:
http://library.univer.kharkov.ua/OpacUnicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:

559846/Source:default

2. Сергієнко А. А. Формування національно-соціальних компетентностей школярів на уроках української літератури. Науковий журнал / МОН України. 2015. № 6 (50). С. 24-32. URL: http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/2076

3. Фасоля А. М. Азбука особистісно-зорієнтованого навчання. Журнал «Українська мова й література в середніх школах». 2004. С. 62-67 с. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?user=XEwWf1UAAAAJ&hl=uk

4. Кондратець І., Красуцька І., Гаврилюк О. Окрилення ОЗОНОМ: книга пам’яті А. М. Фасолі. Житомир: Рута, 2019. 660 с.

5. Криворотенко О. Г. Вчимося розуміти текст: методичний інструментарій учителя-словесника. Дніпро: Акцент ПП, 2019. 161 с.

6. Фасоля А. М. Формування суб'єктності учня-читача в умовах особистісно зорієнтованого навчання: посібник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 194 с.

7. Фасоля А. М. Формування духовного світу особистості у процесі вивчення літератури (9-11 класи): тексти. Часопис Інституту педагогіки АПН України. 2000. С. 162-177.

8. Федяй Г., Фасоля А. Особистісно зорієнтований урок літератури: з досвіду роботи. Київ: Шкільний світ, 2005. 128 с.

Результати і обговорення/Results and discussion

ОЗОНні уроки, безперечно, відрізняються від традиційних, тому я планую їх, опираючись на суб’єктний досвід школяра. На такому уроці учням даю реальну змогу вибору завдань. І, відповідно, діти вчаться самостійно здобувати знання, що і є діяльнісною основою ОЗОНного уроку.

У структурі варто виділяти ось такі важливі етапи: мотиваційний, цілевизначення і планування, опрацювання навчального матеріалу, рефлексія та оцінювання.

Створюю свій ОЗОНний урок так, щоб врахувати важливі аспекти:

- Стиль спілкування: лише педагогіка співробітництва.

- Діяльнісна основа: самостійно, в парах чи групах (учнів навчаю здобувати знання самостійно, застосовувати їх на практиці).
- Оволодіння навичками: цілевизначення, планування, організація, рефлексія, оцінка.
- Психофізіологічні особливості учнів.
- Створення ситуації вибору.
- Активні й інтерактивні технології навчання.

Упроваджуючи вже два роки названу технологію, можу впевнено сказати, що ці прийоми і методи сприяють формуванню позитивної «Я-концепції» особистості: реклама, меми, хештеги, мовно-музичний редактор, віртуальні екскурсії, гра «Хто я?» лепбук, подвійний щоденник, фішбоун, аплікація, вишивка, колаж, поробка «Родинне дерево», ілюстрація, портрет, печворк, скрайбінг, вправа «Фейк чи правда», «хмарини слів», «осучаснення образу», презентація, буктрейлер, відеоурок, QR-код, передбачення, декламація.

Створюючи спільні проєкти, учні навчаються диференційовано підходити до виконання завдань; для роботи у групах об’єднуються не за принципом «вигоди», а заради спільного результату й успіху. Під час захисту проєкту діти показують знання з різних предметів: української літератури, історії, географії, біології, української мови, мистецтва, народознавства. Учні обов’язково аргументовано представляють свої роботи, доводячи, чому обрали саме таку форму проєкту і як він пов’язаний із вивченим матеріалом чи прочитаним текстом. Застосовуючи індивідуальні здібності, школярі розвивають навички аналізу, порівняння, медіаграмотності, згідно з проєктом «Вивчай і розрізняй» та програмою від ЮНІСЕФ; удосконалюють вміння парної і групової співпраці.

Ґрунтовний акцент роблю на інтегративний підхід, наголошуючи про міжпредметні зв’язки, адже задля розвитку всіх життєво необхідних компетентностей та здобуття суб’єктного досвіду школяра актуальним стало прагнення розглядати не окремі об'єкти, явища життя, а їхній хоча б мінімальний зв’язок. Тому інтеграція є одним із дієвих дидактичних засобів для створення в учнів цілісної картини світу.

На сучасному етапі оновлення освіти, цікавими є сумісні уроки, адже співучителювання розкриває ширші можливості в опануванні матеріалом чи дослідженні зовсім невідомого, цікавого і повчального. Вивчаємо українську мову і літературу не як окремі об'єкти, явища, а у зв’язку з іншими навчальними предметами чи видами мистецтва. З участю різних учителів-предметників чи інших спеціалістів можна провести «нові» уроки, заняття-дискусії, заходи; навчити дітей «ніби проживати» матеріал. Наприклад, можна не лише прочитати літературний твір, а й визначити тісні зв’язки з історією, фізикою, географією, психологією, мистецтвом.

Саме така інтеграція є частиною розвивального та проблемного навчання. Вона сприяє особистісному самовираженню, розвитку словесної творчості, активізації пізнавальної діяльності учнів; формує їхню мовленнєву культуру. Діти вчаться спостерігати, синтезувати, аналізувати й узагальнювати. Виховують навички стресостійкості. Прагнуть застосовувати здобуті на уроках знання, навички у практичному житті, творчо сприймати ситуації, реалізовувати креативний потенціал.

Важливо виховати в дітях вміння висловлювати власну думку, якщо навіть вона не схожа на іншу. Хочу, щоб вони були компетентними і комунікабельними. Наголошую своїм вихованцям про поставлені цілі, планування діяльності, навчаю аналізувати й аргументувати, відрефлексовувати, робити самооцінку.

Висновки/ Conclusions

Таким чином, впроваджуючи технологію особистісно зорієнтованого навчання, інтегративний підхід, поступово можна досягти таких результатів:

- підвищення мотивації навчання, розвитку мовлення учнів;
- розвиток потенціалу учнів;
- спонукання до активного пізнання дійсності, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей;
- зняття перевантаження за умови зміни різних видів діяльності;
- збагачення світогляду;

- виховання всебічно розвиненої особистості;
- можливість для творчості, самовираження, самореалізації.

Отже, технологія ОЗОНу спрямовує учнів на опанування тем з української мови і літератури в широкому контексті діяльнісного, проблемного, особистісно зорієнтованого навчання, бо візуалізація й інтеграція є частиною розвивального та проблемного навчання, сприяє індивідуальному підходу, розвитку словесної творчості, активізації пізнавальної діяльності учнів, формуванню їхньої мовленнєвої культури та морально-етичного виховання.

Дана технологія, безперечно, є дієвою та результативною, впливає на позитивну динаміку активності й успішності учнів.

Свій практичний досвід узагальнила й представила на різних заходах:

- Методично-практична розробка «Інтегроване навчання у процесі вивчення української мови і літератури» (Фестиваль педагогічних ідей «EDU_FEST Dnipro-2020», І місце, м. Дніпро).
- Виступ спікера «ОЗОН в сучасні освіті: мода чи панацея?» (Всеукраїнська школа майстерності «Педагогічний стартап-2021», м. Київ).
- Лектор курсів «Забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» (м. Дніпро, 2021 р.).
- Публікація на Шкільному порталі.
- Представлення ідей впровадження ОЗОНу на конкурсі професійної майстерності «Учитель року-2021» (переможець обласного етапу, фіналістка – Всеукраїнського).

ЛЕКСИКО - СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ США УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВ Б. ОБАМИ ТА Д. ТРАМПА)

Юхимець Світлана Юріївна
к.пед.н., доцент кафедри «Філологія»
Одеського Національного Морського Університету
м. Одеса, Україна
Головекно Дмитро Павлович
студент
Одеського Національного Морського Університету
м. Одеса, Україна

Вступ. Сучасні перекладознавчі студіювання характеризуються направленністю до когнітивних, соціокультурних ідеологічних аспектів у перекладі, які певною мірою впливають на результат і на процес перекладацької діяльності. Переклад в політичній сфері перш за все має бути засобом задоволення потреб комунікантів (одержувачів перекладу), отже ідеологія, відтворена у перекладі на мовному рівні, допомагає зрозуміти відносини між владою і мовою. Основним орієнтиром у перекладі політичної промови є спосіб передачі інформації і процес спілкування політичного діяча, а мова виступає потужним інструментом у формуванні думок, позицій, особливо якщо розглядати її у галузі політики. Перекладачі у цій сфері грають одну з провідних ролей та виступають в якості інтерпретатора, який трансформує мову оригіналу в мову перекладу. Більше того, під час опрацювання саме політичних промов зазвичай зосереджуються на маніпуляційних тактиках які не є постійними чи обов'язковими. Від якості перекладу та ступеню його адекватності залежить сприйняття суспільством інформації, отже якою б не була видатною промова політика, вона не набуде тієї насиченості без якісного перекладу.

Актуальність. Політична промова – як інструмент відіграє велику роль у формуванні іміджу та портрету політика, де переклад є невід'ємною частиною

міжнародної комунікації, і саме тому, у сучасному світі, політика та політична наука викликає великий інтерес та увагу до себе не тільки серед політологів та науковців споріднених до політичної науки, але і насамперед серед перекладачів та лінгвістів, які відіграють важливі комунікативні ролі між самим політиком та світовою спільнотою. У світовому перекладознавстві вивчення особливостей перекладу політичного дискурсу типологічно різними мовами найчастіше зосереджується навколо визначення особливостей відтворення маніпуляційних стратегій і тактик, але коло питань, пов'язаних із лексико-стилістичною складовою, принципами досягнення адекватності та виявленням специфічних рис у межах політичного дискурсу є недостатньо дослідженою і обумовлює актуальність обраної теми.

Метою роботи є вивчення специфіки перекладу промов англомовного політичного дискурсу з оглядом на його лексико- стилістичні особливості.

Матеріали та методи. Дослідження базувалося на промовах Б. Обами та Д. Трампа, розміщенних в мережі Інтернет. При дослідженні були використані наступні методи обробки матеріалу: контент-аналіз, порівняльний аналіз (порівняння виступів на двух мовах), вибірка промов.

Результати і обговорення. На сьогоднішній день вивчення ораторського мистецтва – дуже популярно серед політиків. Правильна поставлена, логічно вибудована та виразна промова політика, може завоювати мільйони прихильників та допомогти політику досягти однієї з найголовніших цілей – отримати та зберегти свою владу. Один з найяскравіших прикладів таких політиків можна вважати колишнього президента США Б. Обаму.

Для початку аналізу особливостей лексичних та стилістичних трансформацій при перекладі на українську мову промов 44-го президента США , треба розпочати з його інавгураційної промови 2009 року, яка на нашу думку найбільш яскраво відображає, які прийоми використовує політик у своїх й подальших промовах. Транскрипт виступу англійською мовою розміщено на сайті Білого Дому [1]. Український переклад був взятий з книги Е. Прутніка «Інавгураційні промови Президентів США» [3; 329-334].

Інавгураційна промова 2009 р. Б. Обами наповнена дуже емоційними метафоричними виразами. Перекладач у цих ситуаціях зберігає усю насиченість та образність фрази, але за допомогою прийому додавання прикрашає метафору. Наприклад речення: *«Yet, every so often, the oath is taken amidst gathering clouds and raging storms.»* було перекладено враховуючи використану образність *«Однак доволі часто ця присяга звучала на фоні зловісних темних хмар та шалених буревіїв.»*. Також речення зазнало трансформації у вигляді логічного розвитку. «*every so often - доволі часто», «is taken amidst - звучала на фоні».*

У своїх промовах, зокрема і на інавгураційній, президент неодноразово використовував займенник 1-ї особи множини "*we*", щоб підкреслити єдність американського народу та майбутнього президента з ним. Часте використання займенника «*ми*» створює відчуття приналежності слухача до спікера.

«We remain the most prosperous, powerful nation on Earth.» - «Ми залишаємося найзаможнішою і найпотужнішою країною на Землі.» Для розширення контексту був використаний прийом генералізації та слово «*nation – нація*» перекладено як «*країна*», що дозволило на українському перекладі обійти слово «*нація*», яке на мові перекладу має дуже вузьке вживання.

Один з примітних стилістичних прийомів, який застосовується 44-им президентом США є використання анафор. Примітно, що перекладач зберігає структуру речень англійської мови, що містять анафору на мову перекладу. Розглянемо наступний уривок: «*Our nation is at war... Our economy is badly weakened... Our health care is too costly…*»

У цьому уривку Б. Обама акцентує увагу всі перелічені проблеми, а саме «війна», «погана економіка», «медицина», є спільною проблемою, вирішення якою також потребує спільних зусиль. Присвійний займенник «*our - наш*» допомагає Бараку Обамі бути «своїм», серед народу у даній ситуації.

«Наша країна перебуває в стані війни... Наша економіка дуже серйозно послаблена... Наша медицина надто дорога…». При перекладі застосувався такий прийом як додавання: «*nation is at war - країна перебуває в стані війни»,*

«economy is badly weakened - економіка дуже серйозно послаблена» та слово «badly – погано» при логічному розвитку набуло значення «*серйозно»,* а *«health care» - «медицина».*

Для Америки, як і для всього світу трагедія 11 вересня є надзвичайно вразливою темою. Кожен рік Президент Америки разом із мільйонами людей по всьому світу вшановують пам'ять загиблих у теракті. У 2015 році Б. Обама виступив із промовою у Національному музеї пам'яті трагедії 11 вересня.

«We look into the faces of nearly 3,000 innocent souls – men and women and children of every race, every creed, and every corner of the world. We can touch their names and hear their voices and glimpse the small items that speak to the beauty of their lives. A wedding ring. A dusty helmet. A shining badge.» [5] - *«Ми вдивляємося в обличчя близько 3 000 ні в чому не винних душ – чоловіків, жінок і дітей різних рас, різних віросповідань і з різних куточків світу. Ми можемо доторкнутися до їхніх імен, почути їхні голоси і побачити маленькі предмети, які розповідають про красу їхнього життя. Обручка. Запилюжений шолом. Блискучий жетон»* [5].

Ця промова видалась надзвичайно зворушливою. Зробили її такою використані стилістичні прийоми, такі як: епітет (*innocent souls - ні в чому не винних душ; beauty of their lives - красу їхнього життя)*, метафора (*touch their names - доторкнутися до їхніх імен; items that speak - предмети, які розповідають)*, перелічення, де кожен наступний є контрастним антонімом попереднього (*A wedding ring. A dusty helmet. A shining badge - Обручка. Запилюжений шолом. Блискучий жетон)*. Перекладач намагається передати усю образність та щирість промови. Робить він це за допомогою таких перекладацьких трансформацій: антонімічний переклад (*innocent souls - ні в чому не винних душ)*, логічний розвиток (*every race / creed / corner of the world – різних рас / віросповідань / куточків світу*; *A wedding ring – Обручка)*.

Великі оратори зачаровували публіку своїми виступами, вселяючи безмежну довіру й надію. Яскравим прикладом такого політика є колишній Президент Америки, Дональд Трамп. Сорок п'ятого президента США навряд

чи можна назвати звичайною людиною. Його манера поведінки, відвертий стиль спілкування та спосіб життя точно не залишиться поза увагою.

Ще за довго до його політичної діяльності, Д. Трамп давав безліч інтерв'ю, де висловлював свою позицію з різних питань, так як був вже відомою людиною. Але жоден виступ не може зрівнятися з інавгураційною промовою, яка є невід'ємною частиною складання присяги Президента в Америці. Текст промови подано американською медіа-організацією Politico[2]. Переклад звернення розміщено на інформаційному ресурсі СЬОГОДНІ [4].

Починає Трамп свою промову з наступних слів: «*We, the citizens of America, are now joined in a great national effort to rebuild our country and restore its promise for all of our people.*» - «*Ми громадяни Америки. Зараз ми об'єдналися і зробили роботу з відбудови та відновлення її сили для всіх людей*». Вже з першого речення перекладач застосовує граматичні трансформації та членує перші дві думки в окремі речення. Трансформацій зазнає слово «*promise - обіцянка*», яке при перекладі набуває значення «*сила*». Перекладач цілісно перетворює друге речення. Але, ця трансформація ніскільки не змінює контекст речення, а навпаки, робить його доступним для українських слухачів. Метафора «*to rebuild our country»,* зазнає деякі зміни та об'єднується із фразою «*and restore its promise» - «з відбудови та відновлення її сили».*

Так само, як і попередник, Трамп в своїй промові часто використовує різноманітні повтори конструкцій зі знаменником «*we*». *«We will face challenges, we will confront hardships, but we will get the job done» - «Ми будемо стикатися з викликами, з тяжбою. Але ми все зробимо»*. У фразі використовуються анафора та синтаксичний паралелізм. Фраза, «*we will confront hardships»,* була перекладена «*з тяжбою»*, в якості продовження попередньої думки, що свідчить про цілісне перетворення словосполучення. А фраза «*but we will get the job done»,* була виділена в окреме речення.

Анафоричний повтор словосполучення «*we will*» наголошує на важливості всіх громадян Америки до майбутніх змін. Слід зазначити, що займенник «*ми*» зустрічається у промові 45 разів, тоді як займенник «*я*»

використовується лише у трьох випадках.

«I will fight for you with every breath in my body, and I will never, ever let you down». – «Я буду боротися за вас кожним м'язом свого тіла і ніколи не підведу вас». Як бачимо, навіть у випадках коли займенник «*я*» використовувався, Трамп наголошував саме на своїй відданості народу та готовність до самопожертви заради американського суспільства. Також для експресивності свого виразу, промовцем була використана метафора «*every breath in my body - кожним м'язом»* та фразеологізм «*let somebody down - підвести».*

Трамп став одним із перших, хто почав використовувати додаткові майданчики, окрім ЗМІ, для висловлювання своїх думок. Твіттер був одним із головних його засобів комунікації з громадськістю. Хоча пост в соціальній мережі не може вважатися політичною промовою, як за своїм статусом так і за формою, але за впливом на політичну ситуацію нічим не поступається від офіційної заяви. Матеріал взятий з сайту Радіо Свобода [6].

Фігура північнокорейського лідера не залишає байдужим Трампа протягом усього його каденції. Трамп не жалкує метафор, часто негативної конотації, для того щоб звернутись до Кім Чин Ина. *«Will someone from his depleted and food starved regime please inform him that I too have a Nuclear Button, but it is a much bigger & more powerful one than his, and my Button works!» - «Будь ласка, хтось із його зубожілого та зголоднілого режиму, проінформуйте його, що у мене теж є ядерна кнопка, вона значно більша, ніж його, і моя кнопка – працює»*. Трамп намагається налякати Ким Чин Ина за допомогою метафори «*have a Nuclear Button, but it is a much bigger»,* де під «кнопкою» розуміється кількість ядерної зброї, та роботоспроможність. Акцентуючи увагу на скрутному становищі північнокорейського народу Трамп використовує ще одну метафору «*depleted and food starved regime».* Перекладач застосував трансформацію опущення, *«зубожілого та зголоднілого режиму»*.

Висновки. Виконяння завдань данного дослідження з питань відтворення лексико-стилістичних особливостей політичного дискурсу у перекладі з англійської на українську мову дало змогу дійти таких висновків: Політична

промова є емоційно насиченим та стилістично забарвленим видом виступу, у якому перед перекладачем постає завдання відтворити прагматичний заряд комунікативної та експресивної функції. Було визначено, що кожен з розглянутих виступів містив в собі такі стилістичні прийоми, як метафора, епітет, анафора, паралелізм та ін. Виокремлюючи промови 44го Президента зазначаємо, що вони є чітко сформовані, та мають свою унікальну образність. Відзначаємо вміння вдало поєднувати елементи формального та неформального стилю спілкування залежно від ситуації. До неформального стилю відносимо почуття гумору, який Б. Обама вміло використовує для завоювання та підтримки аудиторії. Промови Д. Трампа відрізняються простими словами, короткими фразами, та маніпулятивними прийомами. Досягнення адекватності перекладу в межах політичного дискурсу цільовою мовою досягається за рахунок поєднання наступних перекладацьких прийомів: лексичні (логічний розвиток, конкретизація/генералізація, цілісне перетворення) лексико-граматичні (додавання/опущення, антонімічний переклад), граматичні (перестановка, об'єднання/членування речень). Необхідність застосування трансформацій обумовлюється асиметрією між співвідносними засобами експресії у системах мови оригіналу та мови перекладу, що пояснюється не тільки розбіжностями у структурах тексту оригіналу та тексту перекладу, але й розходженням між двома мовними картинами світу, уособленими автором і перекладачем. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розгляді стратегій і тактик відтворення експресивного змісту повідомлення, методів і прийомів адекватного відтворення мовою перекладу прагматичного потенціалу текстів політичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інавгураційна промова Б. Обами, січень 2009 р.// The White House [Електронний/ресурс].Режим.доступу:.https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president barack-obamas inaugural-address

2. Інавгураційна промова Д.Трампа, січень 2017 р.// Politico.

[Електронний.ресурс]Режим.доступу:.https://www.politico.com/story/2017/01/full-text-donald-trump-inauguration-speech-transcript-233907

3. Інавгураційні промови президентів США / за ред. Е. Прутнік, В. Тейлор. Х.: Фоліо, 2009. С. 329-334

4. Сьогодні : Повна промова Дональда Трампа на інавгурації: текст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:.https://ukr.segodnya.ua/world/polnaya-rech-donalda-trampa-na-inauguraciitekst-790326.html

5. Хащовий В. Барак Обама біля мікрофона [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studway.com.ua/barak-obama/

6. Якщо завтра війна – 7 «апокаліптичних» твітів Дональда Трампа [Електронний.ресурс].Режим.доступу:https://www.radiosvoboda.org/a/29159747

PHILOSOPHICAL SCIENCES

THE MADNESS OF POWER: CANCER RELAPSE OF THE FASCIST REGIME OF TODAY IN ITS POST-PHILOSOPHICAL COMPREHENSION

Kyrychenko Mykhailo Serhiyovych
Candidate of Philosophy, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kiev, Ukraine

Introduction. / Introductions. In today's world, we are dealing with a paradigm shift and transformation. As a result, in the observation of research in relation to modernity, we can conclude that we are not just dealing with traditional modernity, postmodern or post-postmodern, but today we are dealing with a mixed paradigm that manifests itself in different directions, in different spheres and with different types of application, with a mixed methodology.

Until recently, it was clear to us that there was a transition from modernity to postmodernity and from postmodernity to post-modernity, to a certain indefinite philosophy, an indefinite methodological paradigm, but rather it was called in philosophical and scientific circles a strange philosophy.

And, although something strange appeared in philosophy, in the world we dealt mainly with fairly familiar and self-evident artifacts.

But, recent times and today have shown us that not only philosophy, but also the surrounding reality, which is rapidly changing its usual appearance, can be strange, and these changes in everyday life, habituality are implemented and set at a radically fast pace, which, to put it mildly, not quite are consistent with the internal capabilities of a person in the awareness of the ongoing transformations.

Today we are dealing with a radical substitution of the standard, stereotypical narratives of everyday life.

Therefore, the intellectual elite faces challenges not only of rethinking, but also of action, transformation in relation to what is happening.

The purpose of the work. / Aim. Our goal is to show through the prism of historical and philosophical studies (M. Foucault, J. Baudrillard, S. Zhizhek, B. Groys, D. Agamben) and modern practices - the consequences of the implementation of concepts aimed at criticizing the power of existing political systems as well as various dispositives in the context of modern unfolding psychiatrically obvious deviations and their perception as a diagnosis of uncritical thinking of digital natives (B. Groys), Neanderthals of the modern world.

Materials and methods. / Materials and methods. On the one hand, we use materials and methods that are characteristic of strange philosophies, so designated by B. Woodard. These philosophies imply some kind of inhuman perspective for humanity. Martin Heidegger is called among the founders of such prospects, while the modern representatives of the thinking of the prospects of mankind in the inhumanist perspective are representatives of speculative realism, object-oriented ontology, flat ontologies, dark ecology, dark vitalism. Among the representatives of these directions are widely known - Graham Harman, Quentin Meillassoux, Ben Woodard, Timothy Morton, Eugene Tucker, etc. This concerns the forerunners of the ongoing transformation of the surrounding reality and you and me.

These philosophers came up with a proposal for new methodologies for understanding the surrounding reality, which should have been opposed to the previous anthropocentric, anthropological and anthropocene prevailing ideas about the world and man.

As it turned out, in its implementation, this philosophical path is capable of leading humanity to recurrent forms of fascism in its worst manifestations. Apparently this is due to the fact that Nietzsche was understood, as they say, by many - incorrectly, and, thus, Nietzsche was declared the ideologist of National Socialism and other misanthropic misanthropic ideology.

On the other hand, we have a classic modern tradition of systematic systematic criticism of the system.

The methodology of this tradition is based on the way out of all possible restrictions, which are placed by the system as unpatched holes through which human creativity breaks through, for example, in art. This is a methodology for criticizing all kinds of dispositives - sexuality, medical, economic, biological, and so on (M. Foucault). This is a criticism of the system, which “would have to be approached from behind and presented with a child” (J. Deleuze).

The teachings of these philosophers could not be eventually revised and leveled, and, apparently, now the time has come for their actualization in their opposition from the past to the future, which is our present.

Results and discussion. Giorgio Agamben, a modern dissident intellectual who initially opposed himself to the world imposed tendencies of our time, reiterated his almost ancient concept of naked life.

The concept of naked life implies the substitution of a physical body for a person. Disposal of physical bodies presupposes a state of emergency in which any human qualities and abilities, characteristics of a person, defined as a rational being, capable of acting and taking responsibility for his life, are leveled.

Today, institutions, that is, something beyond the limits of human essence, are trying to take responsibility for the lives of people who are now declared naked life, physical bodies.

Even Ivan Illich warned that institutions cannot solve human problems, institutions can only multiply problems and lead them into remote corners, make a person's problems permanent indecision and permanent pseudo care, which, on the contrary, aggravates problems. As Baudrillard said, the state fight against terrorism turns into terrorism against its own people. Today the world struggle for the "public good" is turning into fascism against humanity.

Violation of human rights and freedoms and legal nihilism on a global scale creates a planetary catastrophe; in a negative sense - the transformation of people into things that can not only be controlled, but disposed of as you like.

Thus, we seem to see a twisted embodiment of strange philosophies. But, instead of complacently and cordially accepting things and giving them more rights,

the rights are taken away from those who at one time deprived things of their legal status - that is, this is the Anthropocene, on the contrary, the aggravated Anthropocene.

Thus, humanity did not give rights to things, but took the rights from themselves, that is, there was an equalization with things through its limited understanding of things. Naturally, we understand things here in the broad sense of the word, not only as things, but also as actors, that is, keeping in mind the tradition started by Bruno Latour, and, despite the discussion around the question, what should be considered actors. Thus, the dark ecology of Timothy Morton appears in a perverse light. Instead of being sympathetic to everything, as suggested by Morton, today we are being offered an ominous attitude towards humanity. And, from this ominous understanding of man, out of nowhere, we should have a benevolent attitude towards things, that is, an ecological consciousness from the reduced to primitive attitude of man to man, which is the result of a consumerist, hateful attitude towards things and nature. Hatred and misanthropy are offered as a new ideology of attitude to any phenomenon.

Again, solutions are proposed at the institutional level - to algorithmize, in the inhuman, in the bad sense of the word, antihuman, in the bad sense of the word; change the order of things; change the order of life; transform society, turn it into a total colony, a total concentration camp, thereby realizing all the worst scenarios of the utopias of J. Orwell, Zamyatin, O. Huxley. In the words of Clifford Simak, “humanity that is moving towards the goal” and at the same time does not see obstacles in the form of itself, planning its own destruction, perhaps for the sake of preserving the planet, as if it were some kind of sect of the “church of euthanasia” calling for suicide and voluntary withdrawal from life for the sake of some psychopathically invented goals.

It is a kind of guiding force, accustomed to treating people like commodities, obsolete or no longer needed. In the words of Erich Fromm, this is a destructive force of a necrophilic nature, expressed in an attraction to a decaying dead body. And he himself who is attracted to a dead body, whose desire is mortification, is dead to

himself and is a living dead in the eyes of others.

This is the image of Hitler, who subdued the ordinary people, who organized the order of "banality of evil", as Hannah Arendt wrote about it. When everyone obeys monstrous orders, when there is an organized procedure for sending children in echelons to concentration camps, the order, in particular, organized by Eichmann, who was sentenced to death in Jerusalem, and justifying his actions by conscientious service to his state, conscientious service to a certain ideology and Hitler.

This is where the Foukian madness of power, the necrophilic disposition of power, manifests itself. Power, turning, moving from symbolic to physical violence, according to Bourdieu, turning into the misanthropic bacchanalia of the "Alien", which has an otherworldly logic of inexplicable cruelty, representing a realized suspicion, according to Boris Groys.

Conclusions. / Conclusions. This is our kind of anti-philosophical (B. Groys) summary (a kind of Manifesto), annihilating the eyewitness pseudo-human slogans under which the world "elite" is marching in its fascist march.

This is the circumcision of the recurrence of the cancerous tumor of fascism.

This is the answer to the insane format of the existence and implementation of today's power. This is a rethinking of the inhuman perspective of humanity.

This is the renewal of a serious attitude towards post-philosophical tendencies in philosophy. This is a summarized philosophical study of certain situations concretized in what is happening, the generalized experience of which gives us the opportunity to assess the degree of madness, in the bad sense of the word, imposed decisions on a global scale.

НООСФЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОМПЛЕКС З РОЗВИТКУ ТВОРЧО-ПРОДУКТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ, ПІЗНАВАЛЬНИХ СИЛ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ДІЯЛЬНОСТЕЙ В СИСТЕМІ НООНАУКОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Капіца Володимир Федорович
д.філос.н., професор
Криворізький національний університет
Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introductions. Одна з головних особливостей ноосферно-наукових досліджень полягає в тому, що вони потребують філософської розробки як базисних теоретико-методологічних засад, так і відповідних практичних інструментів з втілення теоретичних конструктів в конкретні ноосферні технології. На цих підставах автором і здійснювались ноосферно-наукові розробки з ноосферно-технологічного моделювання ноонаукових процесів у логістично-дискурсивних формах їх імпрінтінгу [1, с.465, 488], надання їм раціональної форми ноонаукових стандартів [2], ноосферних технологій і Ноо-проектів («Ноосферополіс»), «стандартизованих ноосферних програм», «НТК ноосферних технологій» та інші [3, с.606,617,629]. Були здійсненні практичні розробки з розвитку *«ебілітивного виробництва»* креативних сил і творчо-продуктивних здібностей суб'єктів, «*праксіологічного виробництва*» діяльнісних праксісів з метою професійно-творчої самореалізації [3, с.854], «*енактивного виробництва*» творчо-пізнавальних сил, *«інноваційного виробництва»* ноосферних знань в науковій реальності «епістемологічного реалогнозіса» [4, с.472, 629]. Результати цих досліджень і лягли в основу розвитку «*ноосферного виробництва*», одне з яких і набуло конкретної форми Ноосферно-наукового технологічного комплексу (НооНТК).

Мета дослідження./Aim. Це представлення результатів ноосферно-наукових досліджень у базисних положеннях ноо-науки з їх втіленням в конструктах ноосферно-технологічного комплекса з ноонаукового виробництва

творчо-продуктивних здібностей, сил і діяльностей креативних суб'єктів.

Матеріали і методи./ Materials and methods. Розробка ноосферних технологій стає практично можливою в системі ноонаукового виробництва, що складається з трьох головних творчо-продуктивних сил – номентальні здібності креативних суб'єктів («ебілітивна сила»), їх творчо-пізнавальні дії («енактивна сила») і діяльнісні праксиси з втілення отриманих ноо-знань («праксіологічна сила»). Їх сумісна дія синтезується в якості «ноосферного фактора» в процесі функціонування НооНТК.

Основні методи. До них відносяться методи світоглядно-методологічної рефлексії і креативного синтезу, епістемологічного конструктивізму і пізнавально-предметних дій, методи інноваційного форсайта та афферентивного випередження, методи бінарно-ціннісних опозицій, номонологічного прогнозіса інновацій та ноосферно-технологічного моделювання і НТ-програмування.

Основний контент. Наукова новизна представлена запровадженням нового типу суспільного виробництва в якості ноосферно-наукового НН-виробництва в його комплексно-технологічній репрезентації. Це потребує розробки принципово нової «фундаментальної моделі людини», в котрій знімається «дуалізм суб'єкта і об'єкта» та здійснюється «універсально-еволюційний перехід» до стратегії «саморозвиткового об'єкта», який «системно організується» в безпосередній єдності з суб'єктом (В.С.Стьопін) [5, с.292-293]. В інноваційних «епістемологічних горізонтах» необхідно перейти від «еволюційного знання» та «еволюційної епістемології» до «теорій конструктивізму» з новим «концептуальним порядком розуму», в якому духоментальна складова розуму безпосередньо взаємодіє з дійсністю (І.В. Чернікова) [6, с.139-140]. Конкретно, – це «принципи епістемологічного конструктивізму», коли наукове пізнання здійснюється як «пізнання через дію» (enacting), «дієво-пізнавальну активність» (enactment), «конструювання дійсності» як «пізнавальної реальності», що розвивається на основі «енактивних технологій» (Е.Н.Князева) [7, с.11,34-35]. Це потребує домінантної

«орієнтації на максимальне розкриття людського потенціалу», починаючи від першоджерел «творчої інтенції людини» до їх втілення в конкретних «результатах процесу самоорганізації» на основі «багатомодельного підходу» (В.В.Ільїн) [8,с.22-23,25]. Авторська концепція антропогенного розвитку творчо-продуктивних сил людини і виходить з їх визначальної цілісності, комплексності та суб'єк-об'єктної «S-O єдності» в процесах діяльнісно-творчої самореалізації [9, с.334,379]. Становлення НооНТК проходить п'ять основних етапів (ступенів, рівнів), а досягнуті рівні фіксуються за сформованою здатністю до креативного синтезу та дії ноосферного фактора в процесах синергетичного саморозвитку творчо-продуктивних сил (їх самоорганізації, самораціоналізації, самореалізації) у їх сукупній дії як інтегрованої «креативної синергії» творчих суб'єктів.

1. Перший рівень розвитку НооНТК предстає в якості *первинного організаційного сімплекса.* Цей симплекс розвивається у напрямі функціональної самоорганізації, рухаючись від творчо-ментальної здібності (ТМЗ) до її «ментальної розгортки» (одиничне – загальне) в якості творчо-ментальної продуктивної сили (ТМПС). Вона формується в бінарній опозиції *«ментальна інтроспективність (МІ) – комунікативна інтерактивність (КІ)»* і складає перший компонент діючих сил: ТМЗ (МІ→КІ). Другий компонент – сили «пізнавальної дії», що розвивається в енактивній бінарності «намір→дія» і розгортається в пізнавальних актах *«пізнавальна інтенція (ПІ)→ енактивна реалізація (ЕР)».* Імпрінт творчо-енактивної сили: ТЕС(ПІ→ЕР). Третій компонент – це творчо-продуктивна діяльність (ТПД), що організується і розвивається в 4-х основних діяльнісних праксісах [3, с.753,760] а саме: (1) характер розподілу-об'єднання діяльностей – це *функціональна самоорганізація* (ФСО); (2) спосіб обміну діяльностями – це регламентивно-функціональний обмін (РФО) на основі монопрофесійної регламентації; (3) діяльнісно-виробничі відносини, що предстають у вигляді *організаційно-операційних відносин* (ООВ); (4) тип креативної самоорганізації, який предстає у функціоналі *організаційної функціонально-творчої самореалізації (О-ФТСР).*

Імпрінтний запис: ТПД (ФСО+РФО+ООВ+О-ФТСР). Загальний імпрінт дії всіх трьох творчо-продуктивних сил (ТПС): ТМПС(МІ→КІ)➡ТЕС(ПІ→ЕР)➡ ІНЗ-1 (інноваційно-наукове знання 1-го рівня) ➡ТНС(ФСО+РФО+ООВ)➡ О-ФТСР. Дія ноосферного фактора представлена у сукупній синергії всіх трьох творчо-продуктивних сил, що синергетично генерують інноваційно-наукове знання ІНЗ-1 та втілюють його в організаційній О-ФТСР творчих суб'єктів.

2. Другий рівень розвитку НооНТК, на якому він предстає в якості *творчо-раціоналізованого комплексу*. Подібне зростання забезпечується на основі ціннісної детермінації креативних суб'єктів за інформаційно-семантичним стандартом раціональності ІССР [2, с.204]. Розгортка творчо-ментальної здібноті (ТМЗ) представлена у відповідній бінарності «*ціннісна самодетермінація (ЦСД) – смислоціннісне самовизначення (СЦС)»* і в якості першого компонента НооНТК-2 фігурує як творчо-ментальна продуктивна сила (ТМПС). Імпрінтний запис: ТМЗ (ЦСД-СЦС)➡ТМПС (ЦСД→СЦС). Другий компонент – це сила пізнавальної дії (СПД) з вироблення інноваційно-наукових знань 2-го рівня СПД (ІНЗ-2). В якості пізнавально-енактивної сили вона предстає в динамічній бінарності *«варіативна операційність (ВД)→енактивна самораціоналізація (ЕСР)».* Відповідний імпрінт: СПД (ВО→ЕСР). Третій компонент має «тетрадну» гносеометрику у складі чотирьох параметрів діяльнісних праксисів. А саме – це творчо-продуктивна діяльність 2-го рівня (ТПД-2) в розгортці: (1) *поліфункціональна, комплексна самораціоналізація (КСР);* (2) *технологічно-комплексне партнерство (ТКП*); (3) *раціонально-технологічні відносини (РТВ):* (4) *технологічна партнерсько-творча самореалізація Т-ПТСР.* Імпрінтний запис: ТПД-2 (КСР+ТКП+РТВ+Т-ПТСР). Загальний імпрінт задіяння всіх трьох «силових компонентів НооНТК: ТМПС(ЦСД→СЦС)➡СПД(ВО→ЕСР)➡ІНЗ-2➡ТПД-2 (КСР+ТКП+РТВ)➡ Т-ПТСР. Дія ноосферного фактора представлена у сукупності всіх трьох «силових компонентів», що синергетично генерують інноваційно-наукове знання другого рівня ІНЗ-2 і забезпечують його втілення на основі технологічної Т-ПТСР творчих суб'єктів шляхом креативного синтеза.

3. Третій рівень розвитку НооНТК. Це рівень *професійного саморозвитку креативних суб'єктів.* Перший компонент (творчо-ментальна продуктивна сила – ТМПС) предстає в динамічній бінарності «*когнітизація смислозначень* (КСЗ)→*екстенційна проективність* (ЕП)» з переходом внутрішньої «когнітивної інтенції» в зовнішню «когнітивну екстенцію». Імпрінт: ТМПС (КСЗ→ЕП). Другий компонент – це сила пізнавальної дії (СПД), що представлена в бінарності: «*семантична рекурсія (СР) смислозначень →енактивний саморозвитк (ЕСР)».*Імпрінт: СПД(СР→ЕСР). Третій компонент представлений «тетрадою» діяльнісних праксисів, в творчо-продуктивній діяльності (ТПД-3), а саме: системно-структурний характер професійного саморозвитку (ПСР), обмін цілісними діяльностями (ОЦД), творчо діяльнісні відносини (ТДВ), професійна діяльнісно-творча самореалізація (П-ДТСР). Імпрінт: СПД-5(ПСР+ОЦД+ТДВ+П-ДТСР).Загальний імпрінт: ТМПС-3➡СПД-3➡ІНЗ-3➡ТПД-3➡П=ДТСР. Синергоефект в дії ноосферного фактора має інтегрований професійно-діяльнісний характер, коли досягається суб'єкт-об'єктне «S-O з'єднання» творчих сил креативних суб'єктів з професійним об'єктом у їх творчо-діяльнісної самореалізації.

4. Четвертий рівень розвитку НооНТК. Це рівень *автентичної творчо-продуктивної самореалізації* креативних суб'єктів. Творчо-ментальна продуктивна сила (ТМПС) має бінарність: *«критична веріфікація (КВ)→трансформативна реконструкція (ТР)»* з імпрінтним записом ТМПС (КВ-ТР). Це перший компонент. Другий компонент – «сила пізнавальної дії» (СПД), що представлена в бінарності: «*програмуюча екстенція (ПЕ)→енактивна самореалізація (ЕСР)* і має імпрінтний запис СПД (ПЕ→ЕСР). Третій компонент – це творчо-продуктивна діяльність 4-го рівня (ТПД-4), що приймає характер *системно-інтегрованої діяльності* (СІД), має обмін інтегрованими функціоналами і структурами ІФС), системно-реалізаційні відносини (СРВ) і автентичну професійно-творчу самореалізаію (А-ПТСР). Імпрінт: ТПД-4(СІД+ІФС+СРВ+А-ПТСР). Загальний імпрінт: ТМРС-4➡СПД-4➡ІНЗ-4➡ТПД-4➡А-ПТСР. Синергоефект пов'язаний з

інтеграцією всіх ідентифікованих професійно-творчих сил характеристик в автентичній А-ПТСР, що призводить до креативного синтезу (за стандартом ТКСР–трансформативно-реконструктивної раціональності) [2, с.338].

5. На пятому рівні розвиток НооНТК приймає інформаційний характер і він стає *інформаційно-ресурсним комплексом*. Розвиток творчих здібностей, пізнавальних сил і діяльностей здійснюється за стандартом інформаційно-креативної раціональності СІКР [2, с.675]. Креативний синтез здійснюється на інформаційно-синергетичній основі, піднімаючись у 4-й і 5-й онтовимір (R=4-5).Творчо-ментальна здібність як продуктивна сила ТМПС має бінарну динаміку «*інформаційний креативний синтез (ІКС) → інноваційно-аферентивний прогнозіс (ІАП)»* та імпрінтний запис: ТМПС (ІКС→ІАП). Сила пізнавальної дії (СПД) предстає в бінарній динамиці «*інформаційний інноваційний форсайт (ПФ)→енактивна футуроскопічна екстарналізація (ЕФЕ)»* з відповідним імпрінтом СПД (ІІФ→ЕФЕ). А третій компонент має представленість в якості інформаційної творчо-продуктивної діяльності (ІТПД) в тетрадній гносеометриці: (1) *інформаційно-програмоване опредмечення (ІПО)* за характером діяльності; (2) *інформаційно-семантичний обмін (ІСО)* інформаційними продуктами; (3) *інформаційно-програмовані відносини (ІПВ)* за ІТ-програмами; (4) *інформаційно-технологічна творчо-діяльнісна самореалізація (ІТ-ТДСР)* за своїм креативним культуротипом. Імпрінтний запис: ІТПД (ІПО+ІСО+ІПВ+ІТ-ТДСР). Загальний імпрінт: ТМПС-5➡СПД-5➡ІНЗ-5➡ІТПД-5➡ІТ-ТДСР. Синергетичний ефект фіксується за кожною складовою з перетворенням інформаційних продуктивних сил на *ноосферні продуктивні сили* (НПС) 6-го рівня розвитку НооНТК. Перша НПС – це номентальна творчо-продуктивна сила (НМ/ТПС) в бінарності *«ноосферно-ментальний реальнісний локус (НМРЛ)→ ноосферно-реальнісна візуалізація (НРВ)»,* що предстає як здібність до номентального креативного синтезу в режимі НМКС (НМРЛ→НРВ). Друга ноосферна продуктивна сила (НПС) – це ноосферна сила пізнавальної дії (НСПД) в бінарності «*ноосферні пізнавальні конструкти (НПК)→ ноосферні технології (НТ) енактивно-футуроспективних*

інновацій (НТ/ЕФІ)». Ця ноосферно продуктивна сила забезпечує *енактивно-пізнавальний креативний синтез* (ЕПКС) в режимі ЕПКС (НПК)→НТ/ЕФІ). Тоді ноосферна творчо-продуктивна діяльність НТПД приймає характер творчо-діяльнісного ноосферного синтезу (ТДНС), ноосферно-технологічного обміну (НТО), форми ноосферно-номонологічних відносин (ННВ), спрямованих на ноосферно-номонологічну творчо-діяльнісну самореалізацію (НН-ТДСР). Сумісна дія всіх складових ПТПД забезпечує їх ноосферно-діяльнісний синтез (НДС) в холономно-цілісній єдності суб'єкта і об'єкта «S-O НДС» в режимі суб'єкт-об'єктного синтезисного «злиття»: SO/НДС [ТДНС+НТО+ННВ+НН-ТДСР] з виходом у більш високий онто-реальнісний вимір R=5. Дія ноосферного фактора регулюється у напрямі загального ноосферогенезиса науки і суспільства.

Результати та обговорення./Results and discussion. Це розроблена ноосферна технологія створення ноосферно-наукового технологічного комплекса з виробництва творчо-продуктивних здібностей, пізнавальних сил і діяльнісних праксисів на основі розвитку антропогенних сил, що дозволяє суттєво пришвидчити-інтенсифікувати всі сфери людської життєдіяльності.

Обговорення показало, що тема дослідження та отримані результати відкривають значний ноосферно-технологічний ресурс для подальшого розвитку науки і суспільства. Дослідження необхідно продовжити і концентрувати навколо інноваційних Програм ноосферного розвитку і НооПроектів загальносуспільного і конкретного призначення.

Висновки./Conclusions. Отриманні результати наукових досліджень мають суттєву наукову новизну і практичне значення в тому, що: (1) відкривають ноосферно-технологічний напрям наукових досліджень, (2) вирішують проблему модернізації суспільного виробництва на засадах соціальної екології і збереження природних ресурсів, (3) практично показують необмеженість зростання людських духовно-творчих, пізнавальних і діяльнісно-продуктивних сил в їх ноосферному розвитку і реалізації в системі ноосферно-гуманізованого виробництва.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Капіца В.Ф. Філософія науки та ноосферно-наукові інновації в мисленні і пізнанні. Книга 1. – Кривий Ріг: Видав.центр, 2016. – 623с.

2. Капіца В.Ф. Філософія науки як ноосфера інноваційного мислення і ноо-пізнання. Книга 2. – Кривий Ріг: Видав.центр, 2018. – 797с

3. Капіца В.Ф. Філософія і методологія ноо-науки: дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-праксіси в проектних ноо-інноваціях. Книга 4. – Кривий Ріг: Видав.центр, 2019. – 939с.

4. Капіца В.Ф. Філософія науки: інноваційна методологія та епістемологія ноосферного зросту знань. Книга 3. – Кривий Ріг: Видав.центр, 2018. – 731с.

5. Степин В.С. Теоретическое знание. – М.: Мысль, 1999. – 502с.

6. Черникова И.В. Постнеклассическая наука и философия процесса. – Томск: Том.гос.ун-т, 2007. – 252 с.

7. Князева Е.Н. Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии. – М.: Центр гуманит.инициатив. – 2014. – 352с.

8. Ильин В.В. Философия. – М.: Акад.проект. 1999. – 592с.

9. Капіца В.Ф. Філософія науки та інновацій. – Кривий Ріг: Видав.центр, 2020. – 429с.

СУЧАСНИЙ АНГЛІЙСЬКИЙ СЛЕНГ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ (ФЕЙСБУК, ТВІТЕР, ІНСТАГРАМ, ЮТУБ)

Лобань Альона Федорівна
студентка
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький, Україна

Анотація: розуміння мови оригіналу від самих носіїв мови є дійсно міжнародною проблемою для нашого народу. Основна функція мови – спілкування, воно може бути реалізоване не лише офіційною літературною мовою, а й за допомогою розмовних форм мовлення, однією з них є сленг.

Ключові слова: сленг, англіцизми, соціальні мережі, семантика, неформальна мова, сучасний молодіжний сленг, світогляд, молодь.

Об'єктом дослідження є сучасний молодіжний сленг англіської та української мови.

Предмет дослідження: характеристика англійського сленгу як спосіб самовираження та відображення світогляду молоді у соціальних мережах.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у вивченні функціонального і словотвірного характеру англійської сленгової лексики в соціальних мережах.

Згідно з метою даного дослідження, визначені основні завдання дослідження:

1. Виникнення сучасного англійського сленгу, як лінгвістичного явища, його особливості та функції
2. З'ясувати роль і застосування сленгізмів у найбільших соціальних мережах світу.
3. Способи утворення англійського сленгу.

4. Аналіз особливостей та труднощів при перекладі інтернет-сленгу.

Матеріалом дослідження були такі словники сленгізмів: Короткий словник жарґонної лексики української мови, Dictionary of American Slang; Онлайн словник українського сленгу, Oxford Dictionary of Modern Slang; Urban Dictionary — сучасний американський онлайн словник сленгу, The Canting Academy — один з перших сленгових словників світу. За допомогою цих словників складено словничок сучасного англійського сленгу серед молоді.

Методи дослідження. Завдання досліджуваної роботи виконувались за допомогою таких методів:

1. Метод аналізу (аналізування тематики дослідження);

2. Метод синтезу (використовувався для об'єднання окремих частин, які вже були досконало перевіреними завдяки іншим концепціям, для формування нових знань, а також для вивчення різноманітних ресурсних Інтернет-матеріалів, щоб отримати уявлення про сленгізми та їх використання);

3. Метод індукції та дедукції. Цей метод використовується для підтвердження фактів та висновків про саме дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі сучасних сленгізмів у соціальних мережах. Такі одиниці мови використовують щодня мільйонна аудиторією по всьому світі; виникнення нових слів нестандартної лексики та їх походження, які мовні характеристики сленгових слів у соціальних мережах.

Сленг – це швидкорозповсюджене явище, яке виникає в нашій мові вже не одне століття. Він має зовсім непостійний характер, а саме при зміні одного слова на інше, багатовживані слова забуваються і замість них виникають нові. Тому з часом ми спостерігаємо перехід сленгових одиниць вже у щоденну, звичну нормативну лексику. Однією з важливих ознак сленгових виразів є вживання в реальному спілкуванні.

Молодіжний сленг бере свій початок з різноманітних соціальних груп - приватних підприємців, ремісників, студентів, військових, інтернет – користувачів. Тобто – сленг, як емоційно забарвлена молодіжна мова заниженого повсякденного стилю, яка поширена серед людей соціальних

верств та певних вікових груп (найчастіше це молодь, учні чи студенти ВУЗів, люди до 30-ти років) [1].

Як елемент діалогу, сленгові вирази виконуть певні функції. Наприклад : оціночну, пейоративну, експресивну евфемістичну.

«Соціальна мережа – вважається одним із найпоширенішим інформаційно-комунікативним середовищем спілкування, а комунікація в той же час є основним засобом, який використовують для створення і розвитку веб-контенту в мережі Інтернет» [2]. Соціальні мережі мають незвичайно високий рівень. Абревіатури та скорочення стали лідерами серед молодої аудиторії. Завдяки таким спрощеним прийомам молодь економить свій час і швидко обмінюються меседжами.

Велика кількість американських телевізійних шоу, публічних і відомих блогів, популярних відео роликів та музики має великий вплив на культуру як українську, так і американську. Саме тому, ми спостерігаємо як англійська мова, офіційна та неофіційна, розмовна та письмова, на сьогоднішній час зазнає великих змін.

Закономірний вплив іншомовних слів іноземних мов, являє собою поповнення лексикології сленговими виразами шляхом запозичень. В українському мовленні ми бачимо постійне зростання запозичень англіцизмів, які при вживанні у нашій мові вважається сленгом. В той час як в англійській мові вживається у повсякденному спілкуванні [1].

Граматично правильне написання вже не використовується в повсякденній комунікації онлайн, для того, щоб скоротити кількість знаків і пришвидшити написання тексту. Голосні букви зникають і замість них використовуються абревіатури, а також вирази замінюються іншими буквами (інколи цифрами), а пунктуація взагалі неважлива (наприклад – рофл, ЛОЛ, спс, 2morrow, BTW, 4U, хайп, epic fail) [3].

Можна також зазначити, що найбільш численним класом став процес переосмислення лексико - семантичних одиниць:

- to hang out - тусуватися , бродити;

- artsy – крутий, із пафосом;
- ink – тату, малюнок на тілі;
- hmm - роздумувати про щось,думати;
- stay kind - побажання - Будьте здорові!;
- no kidding - давай без жартів;
- to hook up – обійматись (обіймашки);
- tune in – для прослуховування, вмикайте вже;
- catch you later – пізніше спишемося;

У детальнішому вивченні лінгвістики, можна підкреслити три основні функції сленгових слів: когнітивна, номінативна, комунікативна [1].

Сленгізми містять в собі безліч лінгвістичних словотворів, які просто дивують своєю важливістю та різним емоційним забарвленням. Більшість сленгових виразів, вигадані в англійському мовленні, стали затребуваними в інших країнах.

Підсумовуючи можна сказати, що онлайн мережа має величезний вплив на звучання сучасної мови. Якщо аналізувати суттєві зміни у лексиці, їх можна трактувати як концептуальні переваги виникнення сучасної комунікації в соціальних мережах [4]. Адже, зміни, що відбуваються в глобальній мережі Інтернет, стосуються лексики, семантики, морфології, синтаксису та словотворення.

Це своєрідна лексика, не схожа на будь-яку іншу, яка допомагає молоді абстрагуватися від дорослого світосприйняття і побудувати особистий, зі своїми правилами вживання. Такий швидкий розвиток сленгізмів у глобальних соцмережах провокує великі зміни в культурі мови, особливо у сучасному спілкуванні молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранник О.Ю. Молодіжний сленг – цікавий лінгвістичний феномен / *Науковий вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Серія «Філологія»*. – 2014. – № 10.

2. Виноградова Т.Ю. Специфіка спілкування в Інтернеті. Лінгвокультурологічний аспект . 2014. № 11. – С. 63–67.

3. Дзюбіна О.І. Емоційно-оцінний компонент в тематичних групах неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook. *Класифікація, структура та функціонування Інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook* / // *Наук. вісник СХЄНУ ім. Лесі Українки. Сер.: філологічні науки (мовознавство).* – 2015.

4. Ковальчук О.С. Комп'ютерний сленг як форма молодіжного спілкування // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія».* – 2014. – Вип. 46. – С. 97–99.

ECONOMIC SCIENCES

DIGITAL TRANSFORMATIONS AND TRENDS IN CUSTOMER EXPERIENCE

Feshchenko Kateryna,
student
Ivanova Olena
Ph.D. (Economics), Assistant Professor
Kyiv National University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine

Introduction. Nowadays entrepreneurs around the world are facing increased challenges in how they do business. Many firms had to switch to online presence due to COVID-19 and antiepidemiological restrictions. Companies have to provide outstanding customer satisfaction, as a vital competitive advantage, due to the constant growth of e-commerce and the development of technology. In fast-changing market conditions, relying only on advertisements to gain recognition among consumers is simply not enough. When commercials along are no longer effective, customer experience is one of the methods that is becoming increasingly used in driving consumers closer to brands. Moreover, customer-to-customer interactions through social media create significant challenges and opportunities for firms [1].

This article aims to examine current trends, strengths, and weaknesses of implementation of the customer experience strategy among Ukrainian companies and to observe innovations and digital transformations in service design.

Materials and methods. This paper critically gains and processes the scientific literature related to the topic, outlines the Fozzy Group activity using the comparison and analysis method.

Results and discussion. The customer experience phenomena are not a new 21st-century breakthrough concept. Pioneering consumer researchers have been

investigating products and services consumption for over two and a half decades [2]. There are multiple definitions of customer experience in the literature. In general, scholars and practitioners have come to agree that customer experience is a multidimensional construct focusing on a customer's cognitive, emotional, behavioral, sensorial, and social responses to a firm's offerings during the customer's entire purchase journey [1]. It addresses the tactile, emotional, and sensorial states of consciousness across each consumer touchpoint. Moreover, customer experience strategy provides a unique differentiation point to help brands increase the value, drive consumer choice, and – in the long run – gain loyalty.

Basically, end-users behave the same way over the world. Of course, there are different categories of customers, but in general, the modern consumer is no longer striving for gaining material wealth, but seeking the depth and significance of experiences. There are plenty of technologies created to enhance user satisfaction: 3D printing, artificial intelligence (AI), near-field communication (NFC), lockers, mobile computing, augmented/virtual reality, crowdsourcing, robots, drones, digital signage, speech/image recognition, metaverse experience.

Ukrainian companies step-by-step successfully implemented several of these technologies. We would consider the main examples and trends in the user experience field in Ukraine. The first is that the difference between online and physical retailing is vanishing. So, advanced technologies are merging online content with touch-and-feel information in the physical world, creating an omnichannel environment [3].

Fozzy Group, as one of the leading Ukrainian retailers, had already built strength in data collection and has developed an omnichannel marketing strategy to meet customers' expectations and provide the highest possible standards. The loyalty program "Vlasny Rakhunok" is already used by more than 14 million guests of "Silpo". So, the company gains transaction data and with the marketing process automation can propose relevant propositions, personal bonuses, the unique tone of voice of messages at the right time and place for each customer [5]. Personalization of goods and services is the second widespread trend in service customization. Fozzy

Group is on the way to implementing the “Segment of One” strategy that refers to tracking the activity and preferences of a single potential customer, then tailoring products or ads for that individual according to their behaviors [6].

The other trends in customer experience innovation in Ukraine:

- creating a positive impression and emotions from the environment of a store through its design, as well as the assortment and presentation of the goods;
- additional services offered in the store: food court, postal services, banking services, children's playrooms;
- creating a personalized and interactive customer journey in the store from entering it until the moment of checkout;
- self-checkout counters and more.

All these trends lead to the need to collect, accumulate and process Big Data. Accordingly, almost every device in a store should have the ability to collect and transmit information to a single network or/and database, as well as be able to be remotely managed.

However, there are common weaknesses of the user experience innovation implementation:

- misunderstanding of appropriate metrics for measurement of customer satisfaction;
- disability to effectively manage the information flow;
- lack of funds for research and creating value proposition;
- possible security threats;
- low employee motivation to achieve superior customer service.

Conclusions and prospects of further research. The paper provides the link between business appreciation by customers and its ability to provide better customer experience by using digital tools and engaging in current customer experience trends. The main trends and weaknesses in service innovations among Ukrainian companies were examined too. Customer experience in Ukraine is still in its nascent stage. And firms are yet to realize their full potential as critical brand differentiators. Delivering a “perfect customer experience” requires a deep knowledge of customer needs. This

can only be achieved when it becomes a top priority and a company's work processes, systems, and structure change to improve it. One of the most efficient tools that can help accomplish customer needs is the implementation of relevant information technology systems and successful omnichannel management. Further works are required for deeper research to eliminate weaknesses and find out the ways to enhance customer experience innovations in Ukraine for different markets.

REFERENCES

1. Katherine N. Lemon & Peter C. Verhoef (2016), "Understanding Customer Experience Throughout the Customer Journey". URL: https://doi.org/10.1509/jm.15.0420

2. P. Payne, A. Towards (2007), "The 'perfect' customer experience", Journal of Brand Management 15, 89–101 (2007). URL: https://doi.org/10.1057/palgrave.bm.2550120

3. Erik Brynjolfsson, Yu Jeffrey Hu, Mohammad S. Rahman (2013), "Competing in the Age of Omnichannel Retailing" MIT Sloan Management Review. URL: https://www.researchgate.net/profile/Arun-Deshmukh-3/post/Can_anyone_refer_the_authors_who_first_introduced_the_term_omnichannel_And_the_term_omniconsumer/attachment/59d63af5c49f478072ea6f11/AS%3A2737368659107 84%401442275362279/download/Omnichannel_Retailing_MIT_2013.pdf

4. David R. Bell, Santiago Gallino and Antonio Moreno (2014), "How to Win in an Omnichannel World", MIT Sloan Management Review. URL: https://courses.helsinki.fi/sites/default/files/course-material/4482621/17.3_MIT2014%20Bell.pdf

5. CT Cloud, Fozzy Group "Про SAP Marketing Cloud и как он нам помагает". URL: https://assets.dm.ux.sap.com/webinars/ua-cx-retail-school-3/pdfs/cxschool3fozzygroupv2.pdf

6. Bryan Dollery (2016), "The Segment of One". URL: https://www.luxusworldwide.com/blog/the-segment-of-one

UDC 343.2

SUBJECT AND SUBJECTIVE PART OF THE CRIME

Lekiashvili Darejan
Doctor of Low (Ph. D), Professor
Datuashvili Petre
Doctor of Low (Ph. D), Professor
The University MIillennium
Tbilisi, Georgia

Abstract. In this article, the authors consider the subject and the subjective part of the crime. The authors believe that it is of great importance for his qualification, which is the subject of, for example, the abuse of official position, which is typical for most official crimes. The authors believe that the subject of this type of crime is a person who has committed a socially dangerous act (crime) and is capable, in accordance with the criminal legislation, of being criminally liable for him.

Keywords: the subject of the crime, the subjective part of the crime, abuse of position.

Introduction To establish the presence of corpus delicti in the committed act and, accordingly, the possibility of bringing to criminal liability, it is necessary to find out whether the person who committed this act possesses the signs established by law.

Discussion

Such signs provided for in all ***corpus delicti*** are:

1) animality - means that the subject of a crime can only be a person - a living being with consciousness and will.

2) sanity is a state of mind in which a person, at the moment of committing a socially dangerous act, can know his actions and control them. The specified state of mind is associated with the ability of a person to bear responsibility for criminal acts in the manner prescribed by law.

3) criminal-legal delinquency is the ability of a person to realize the social danger of his actions (inaction), as well as to bear responsibility for the crime.

The subject of abuse of official powers is a special - an official. In the footnote to Art. The Criminal Code of Georgia (Article 285, Paragraph 1) defines the notion of an official: In municipal institutions, state corporations, state companies, state and municipal unitary enterprises, joint-stock companies, the controlling stake of which belongs to the state, Georgian entities or municipalities, as well as to the Georgian Armed Forces and other military formations. In paragraphs 3-7 of resolving the Plenum of the Supreme Court of October 16, 2019, the content of this definition is disclosed. Representatives of the government should have the rights and responsibilities to exercise the functions of the legislative, executive, or judicial branches, as well as other powers based on the content of the note to Article 318 of the Criminal Code of Georgia. Persons of law enforcement or regulatory bodies who have administrative powers conferred on them under the law or may make binding decisions on citizens, organizations, institutions, regardless of their departmental ownership and form of ownership. Resolution No. 19 of the Plenum of the Supreme Court of October 16, 2019 "On Judicial Practice in Cases of Abuse of Official Powers and Abuse of Official Powers" describes the functions of an official. Organizational and administrative functions should be understood as the authority to manage the workforce of a state body, state or municipal institution, or individual employee under their official authority.

Administrative and economic functions should include the authority of an official to manage and dispose of assets and (or) cash on the balance sheets and (or) bank accounts of organizations, institutions, military units, and units, as well as to perform other activities. (E.g. payroll, bonus calculations). Monitoring the movement of tangible assets, determining the procedure for their storage, accounting, and cost control).

The same document defines the performance of official functions through special powers as the authority of a person to perform the representative, administrative, and/or economic functions assigned to him by law, other regulatory

legal acts, by order of a superior official or government. Or official (e.g. jury functions).The functions of an official by special authority can be carried out for a certain time or once, and can also be combined with the main work. When temporarily performing the functions of an official or when performing them under special authority, a subject can be recognized as an official only during the period of performance of the functions assigned to him. When the legislator speaks about the use of powers contrary to the interests of the service, in this case, it means a subject functioning within the boundaries of its own competence.

Here it should be justified that this activity is contrary to the official interests 17, namely: the goals and objectives for which the body works, the interests of the state administration apparatus, and the government. Thus, when characterizing the subject of abuse of office, one should take into account the fact that the subject of this type of crime is an official who performs the functions of a representative of the government and has the administrative capacity to resolve important issues for citizens and organizations.

In addition, it is necessary to distinguish between what functions this person performs: organizational and administrative, or administrative and economic. Therefore, in order to avoid problems, law enforcement officers must clearly understand the subject of this type of crime, that the official is the primary condition of the subject, and also distinguish between the functions that the official performs.

The question of the subjective side of abuse of office is one of the little-known criminal laws. And therefore, when analyzing the subjective side, law enforcement officers have difficulties. To begin with, let us dwell in more detail on the features of this element of the composition of official abuse. First, let's pay attention to the expanded definition so that the subjective side of a crime is all mental activity that begins and accompanies the commission of a crime, in which intellectual, volitional and emotional components (moments) find their expression in different proportions. and the decision to commit a crime is made in conditions where a person could realize the real nature and social danger of his actions (inaction) or control them.

The subjective side of a crime is established on the basis of all the

circumstances of the commission of a crime, characterizing, first of all, a specific act (action or inaction), the method and place of its commission, and personality characteristics. the culprit, his intellectual, volitional, and emotional properties to the extent that they were manifested in this act. On the subjective side, abuse of office is a willful crime.

Intention can be either direct or indirect. By constructing the objective side, this crime is material, it is necessary to take into account the psychological attitude of a person not only to the commission of an act (action or inaction) but also to socially dangerous ones. the consequences that happened. If the perpetrator really acts only with direct intent (as evidenced by a legally motivated motive - selfish or other personal interest), then the act qualifies as a significant violation, with direct and/or indirectly dangerous consequences for citizens, organizations, public, and/or state interests. It follows that the main indicator of the subjective side of the crime is the motive - selfish or other personal interest. Let's take a closer look at these types of interests. Selfish interest in clause 16 of the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of October 16, 2019 No. 19 "On judicial practice in cases of abuse of office and abuse of office" is defined as the desire of an official to commit illegal acts. get for yourself or others

Conclusion Thus, by self-interest, we mean the extraction of intangible benefits. Based on the foregoing, it can be concluded that the motive for committing an offense is considered an integral sign of the subjective side of abuse of office.

The subjective side of the crime is characterized by willful guilt in the form of direct or indirect intent. The subject understands that he is exercising his official powers against the interests of the service and considers the inevitability of the consequences as a violation of the rights and legitimate interests of citizens, organizations, society, or the state and consciously wants these consequences or is indifferent to them.

Consequently, when analyzing this side of a crime, law enforcement officers should be guided by the fact that the subjective side has its key characteristics - these are motive, direct and indirect intent, selfish and personal interest.

An analysis of the features characterizing the purpose and subjective aspects of this corpus delicti suggests that the following combination is necessary for the onset of criminal liability:

- The presence of an act,
- The use by an official of his official powers against the interests,
- Service, mercenary, or other personal interest of an official in the event of a violation of obligations, the onset of harmful consequences, the establishment of a causal link between the committed act and the harm caused.

REFERENCES:

1. Criminal Code of Georgia, https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=237
2. Law of Georgia of May 5, 2000, №292 - SSM I, №18, 15.05.2000, Article 45
3. Law of Georgia of December 29, 2006, №4213 - SSM I, №1, 03.01.2007, Article 16
4. Law of Georgia of October 23, 2008, №403 - SSM I, №29, 04.11.2008, Article 176
5. Law of Georgia of October 28, 2011, № 5170 - website, 11.11.2011.

CIRCULAR ECONOMY IN UKRAINE AND PECULIARITIES OF ITS FINANCING

Ragulina Nadiia Viktorivna
PhD in Economics
Associate Professor of the Department
of Ecology and Environmental Economics
Llc technical university
"Metinvest polytechnics"

Introductions. In fact, there is no system for the complex processing of industrial waste with the subsequent use of the resulting raw materials in various sectors of the economy in Ukraine. At the same time, the most developed countries are successfully adopting a circular economy now. Because, in this way, two problems are solved: the harmful effect of toxic waste on the environment is significantly reduced and thanks to the use of processed products a considerable economic effect is achieved.

The implementation of the principles of a circular economy is an evolutionary process in which various stakeholders should be involved: the state represented by the government, business representatives and civil society.

Aim. To research the concept of a circular economy in Ukraine and the specifics of its financing.

Materials and methods. The question of the formation of a circular economy has been studied by many foreign and domestic scholars. In Ukraine, O. Alimov, V. Geets, M. Voynarenko, I. Epifanova, A. Chukhno paid attention to the issues of industrial modernization and innovative development. Among the foreign scientists who has considered the essence, basic principles of the circular economy model and directions for improving waste management, we can name H. Nguyen, M. Zils, M. Stachti. N. Gakhovych, L. Deineko, O. Tsyplitska, M. Shapovalova, L. Shinkaruk and others paid a lot of attention to the formation of the model of circular economy in industry.

Results and discussion. The essence of circular economy is that not only the products are valuable, but also the materials from which they are made. Accordingly, the idea combines two cycles of production and consumption, like biological systems. The first is for "biological" resources, that is, those that can be decomposed by living organisms. The second one is for "technical" ones, unsuitable for decomposition [1].

A circular economy is replacing the traditional linear concept of the economy. In the linear model, products are produced, used, and disposed of (take-make-dispose). And the circular approach is based on the principle of three "R" [2]:

- Reduce: reduce resource use and prioritize renewable materials;
- Reuse: make the most of the products;
- Recycle: recover by-products and waste for further use in the economy [2].

Many countries of the world have already embarked on the path to a circular economy. Thus, the EU has adopted an Action Plan for a Circular Economy.

And within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the EU, our country has undertaken obligations to harmonize national legislation with European.

This contributed to the adoption of the National Waste Management Strategy in 2017, which envisages, in particular, the introduction of the principles of a circular economy [2].

In the circular model, used materials and waste become the raw material for the economy again. This solves the problem of scarcity of natural resources, high prices for raw materials and reduces dependence on imported materials. This fact has become especially relevant in the era of the 2020-20221 pandemic and closed borders. Traditional supply chains are under threat and for many entrepreneurs it has become a serious test or even a reason for stopping.

Circular economy strategies can help avoid the negative effects of isolation, as within this concept, supply chains and distribution channels are often geographically closer to the place of production.

In practice, the transition to a circular economy is a long and laborious process. According to The Circularity Gap report, which is presented annually at the World

Economic Forum in Davos, only 9% of materials in the world economy are reused [3]. However, many entrepreneurs are still involved in the transformation of the economic model. With the transition to a circular economy model, not only the cost of raw materials is reduced, but new sales markets appear, dialogue with customers improves, their loyalty increases, new products are developed, a competitive business model is created, brand reputation improves, the company prepares for the challenges that will bring it future trends.

Within the framework of the circular economy, many business models are proposed for enterprises and organizations:

- production of products from bio- or renewable materials;
- the use of bio- or renewable materials instead of non-renewable resources;
- reuse of products after the end of their service life to create new products;
- development of the product-as-a-service model (for example, ride sharing - car rides)
- offering customers products on the basis of a subscription or payment for the time of use instead of purchasing (for example: renting coffee machines, clothes, water filters or even board games), etc. [3].

Regarding the peculiarities of financing a circular economy, despite the fact that the main elements of the system for financing circular projects (sources of funds, mechanisms for their accumulation, control and repayment) are based on the same principles with investment projects, the applied methods and criteria for evaluating the effectiveness of investments do not fully consider their specifics.

There is no consensus as to what should be the algorithm for classifying an asset as a “circular”, how the socio-economic and environmental effect should be assessed, etc. That is why a number of financial organizations have developed guidelines for financing a circular economy [4], within the framework of which highlighted the following approaches to classifying projects as circular:

- projects in the field of resource efficiency are classified as circular only if resource efficiency is achieved through the transition to a closed cycle of material movement. Measures to replace equipment with a more resource-efficient, but

retaining the linear nature of material flow are not considered to be related to the circular economy;

- projects for the use of biomass and biofuels can be classified as circular under the following conditions: if they are part of a larger value chain and imply a shortening of the material cycle in the case when biomass arises from a sustainable, renewable source and is non-utilizable and non-hazardous;

- projects of a social nature, as well as the recovery of fuels from separately collected waste can be considered as circular;

- projects related to improving the use of landfills for waste, as well as waste incineration, are not considered circular, but relate to the traditional economy;

- Renewable energy projects, for example, based on the use of energy from the sun, wind, water which are not circular [4].

Circular economy projects can be grouped into three groups, each of which has specific funding features.

State support for the circular economy plays a decisive role in creating a system for long-term financing of circular projects, which can be implemented, among other things, with the help of special state financial institutions.

Thus, the European Investment Bank joining forces with the European Commission is the main partner for investments in circular economy projects in the EU, providing financing and providing advice [5]. The European Investment Bank has a range of financial products and instruments that are well adapted to support the transition to a circular economy, varying according to the size of the project, maturity, type of organizer, position in the value chain, etc. For more traditional and large-scale projects of the circular economy, the European Investment Bank offers medium-term and long-term direct loans with fixed or variable interest rates with a minimum amount of more than 10 million euros; for small ones - indirect through lines of credit to local banks and other intermediaries. The Bank has already incorporated environmental and social impacts into its assessments and understands the long-term benefits of developing towards a circular economy and applying innovative circular business models. Given the characteristics and risk profiles of

many types of circular projects, the Bank launches thematic operations. One recent example is the Circular Bioeconomy thematic investment platform, initiated and coordinated by EIB Innovation Finance Advisory [5].

Conclusions. Raising the issue of the circular economy in Ukraine, first of all, we are talking about improving the environmental situation in the country and gradually reducing the number of landfills. Now in Ukraine, millions of tons of household waste are generated annually, only a tiny percentage of this amount is sorted. And as for plastic waste, you can find it everywhere: on land, in the sea, and even deep in the ocean floor. The pollution of the planet with plastic waste is turning into a real environmental disaster.

In the future, the new approach will allow both to reduce the toxic effect on nature, and to improve the health of Ukrainians, and to make Ukraine more attractive for tourists. Of course, we are talking about the country's energy security, if national producers independently obtain "clean" energy from renewable resources and organic waste, from biogas to "green" hydrogen. Now we need a unified state program to stimulate the transition to the principles of a circular economy, low-carbon development and recycling of waste. For this, it is also necessary to develop and adopt a number of regulatory legal acts that will stimulate these areas. At the same time, some Ukrainian companies are already showing a practical example of the circular economy in their activities.

REFERENCES:

1. Burmistrov V.A., Ismadieva B.A., Maksimov I.A. Analysis of the status of the transition of developed countries to the principles of a circular economy. *Standards and quality*, 2018, Vol. 8, pp. 40–43.

2. Circularity Capital LLP (2019) Circularity Capital closed debut fund at £60m hard-cap, Edinburgh, available at: https://circularitycapital.com/news/2019/1/8/circularity-capital-closes-debut-fund-at-60-million-hard-cap

3. The Circularity Gap report is launched by Circle Economy during the

World Economic Forum annual meeting 2019 in Davos, 2019, Switzerland

4. Circle Economy Finance Guidelines, 2018, available at: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Circular%20Economy%20Finance%20Guidelines.pdf

5. Acsinte, S., Verbeek, A. Access-to-finance conditions for Projects supporting Circular, 2015.

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PRACTICE OF LOGISTICS MANAGEMENT

Ripnyi Vladyslav Viacheslavovich
Koryakina Sofia Mikhailovna
Koryakina Anastasia Mikhailovna
Chupakhin Artem Borisovich
Student of Kharkiv National University
of Radio Electronics
Kharkov, Ukraine

Introductions. Modern information technology, which means everything a set of methods of information processing in the framework of the justification of the adopted management decisions aimed at meeting certain dependent requirements from the practice of their processing and operating conditions. It's about restructuring the business based on the logistics approach, ie the introduction of modern logistics management in business practice, which increases the organizational and economic stability of the company in the market. The thesis, "What exactly is the information component ensures the triumph of logistics as a new one economic ideology of business process management". This is happening optimization of internal and external material flows, as well as related to the information and financial flows and business processes.

Aim. To analysis the changes that occur in practice and forms use of information technologies of logistics management and corporate structures of the logistics services market.

Materials and methods. Indeed, today the study of logistics problems management is carried out based on various methodological and theoretical approaches based on classical and modern theories of management. However, on the modern stage of achieving competitive and strategic innovative positioning of logistics operators in the open economy is associated not so much with the study of labour process and time, as with information technology. Information flows add essential elements uncertainty in the coordination of management decision-making

practices that also determines the relevance of the presented work.

Results and discussion. Because the basis of logistics management the company has the idea of continuous monitoring of all logistics chain, so much the importance of using modern logistics information flows as organized within a modular traffic information system information on logistics operations and cross-functional connections, repeatedly is growing. The chain of flow "receipt of orders-processing-transportation distribution-inventory management" forms a database that serves as an information support data distribution operations: order, inventory and warehousing economy, accounting for receivables and planned needs distribution.

Building a logistics information system in the company begins with study of the current system of material flow accounting, to create "Photos" of the process, the definition of "bottlenecks" in the system of accounting and control. A single logistics information system allows, first, to interfere creation of excess stocks of products; secondly - to eliminate such a shortcoming as lack of readiness for deliveries; third adhere to the life cycle products, which depends on the level of stock in the distribution network; fourth, to make the right decisions quickly, to change the policy quickly companies and be prepared for any changes in the market situation.

Today, modern information technology has changed the sequence of interaction material and information flows, and there are three versions interaction.

I. Information flow is ahead of material, ie from information flow receives information about the achievements of material flows.

II. Information accompanies the flow of material, moves simultaneously with them, ie through this flow comes information about quantitative and qualitative parameters material flows, which allows you to accurately and quickly assess their condition and make the necessary regulatory decisions.

III. The flow of information lags behind material flows, the information is used only to evaluate the results. Ambiguity in the interpretation of the concept of "supply chain management" since this term is often used as a synonym for logistics or "Integrated logistics". However, now his perception is moving to the side advanced understanding of Supply Chain Management (SCM) as a new concept business [1].

The organizational structure of the logistics information system is formed from three subsystems:

1) management of order procedures;

2) support for logistics solutions and

3) development of source forms and reports [2].

These interdependent subsystems carry out information and computer support for all functions of logistics management and communication with micro-and macro logistics external environment. Logistics manager "scans" micro-and macro-environment of the firm in four ways: a) side research-based on general analysis of information in conditions where there is none a specific goal; b) direct research, when information about the external and the internal environment of the firm is actively analyzed in advance formulated purpose; c) informal research on limited and unstructured data; d) formal research using pre-arranged plan, procedures and methods of information processing and analysis. The choice of one or another way of organizing the information system provision depends on the size of the firm, the structure of business processes and availability of free funds. The information system must be integrated as well the basis for building such a logistics information system should be the following principles are laid down.

First, the completeness and suitability of the information for the user.

Secondly, accuracy is information about the level of stocks in the distribution network in modern logistics systems.

Third, timeliness - logistical information should come in time management system - "just in time" ("just in time") on the basis EDI / EDIFACT standards.

Fourth, orientation is information in logistical information the system should be aimed at identifying "bottlenecks", reserves saving resources, additional opportunities to improve product quality, service, reduction of logistics costs, etc.

Fifth, flexibility is information circulating in logistics the information system must be tailored to the specific users (company staff, logistics intermediaries and end-users consumers).

Sixth, clarity is the appropriate data format used in computer and

telecommunication networks of logistics information systems.

Information systems in logistics, like other systems feedback, in addition to structure, is characterized by such quantitative indicators, such as the "magnitude of the delay" (occurs in different places of the regulated material flow) and "degree of amplification" [3, C. 320].

The task of ensuring prompt and adequate response to variables conditions for the functioning of logistics infrastructure in modern conditions solved in two ways. The first way is to use structural methods of providing relevant and adequate information and related the transition from functional to the system approach.

The system approach (the second way) involves the creation of information systems that focus on the production and marketing process as a whole.

A positive synergistic effect occurs if timely fulfilment of their obligations by all suppliers does not lead only until the timely fulfilment of obligations to deliver products to the consumer, but also to improve technological discipline and quality of final products, and 365 also to reduce the level of required inventories and reduce production and marketing costs.

A negative synergistic effect occurs, for example, if non - performance by two or most suppliers of their obligations under the resulting losses are much greater than the total shortages.

Integration of processes in the logistics chain is based on four levels of information support:

1) maintenance of agreements (performance of logistics functions and operations);

2) management control;

3) analysis of decisions;

4) strategic planning.

The information system mustn't just provide reports, and was able to forecast needs, applications and orders in advance anticipate a possible shortage of stocks.

The role of the factor in assessing the relative profitability of consumers is growing products, the potential of individual market segments or prospects from joint

activities (alliances) with partners [4].

Conclusions. In modern logistics, information is one of the key factors of maintaining competitiveness, and today for this it was not easy to have a logistics information system. Ineffectively organized logistics information system information is easily accessible, accurate and timely, it responds quickly to failures, is flexible and provides information to easy to use (visual) form. This determines the structure information system and its decomposition into subsystems that form local and international "information megacontours".

REFERENCES

1. Unfolding the New Era of Business Collaboration. The 7-th International Congress on Logistics an SCM Systems 2012. Seoul, Korea. URL: http://www.kscm.org/ICLS2012/ (дата звернення: 09.10.2021)
2. Automated Logistics Systems has been moving heavy and oversized loads for over 15 years. URL: http://www.automatedlogistics.com/international.htm (дата звернення: 21.11.2021)
3. M. Minkov. Cultural Differences in a Globalizing World. - Sidney, Emerald Group Publishing Limited, 2011 C. 320
4. State-on-the-art logistics technology. Logistics systems international. URL: http://www.lsi.net.au (дата звернення: 02.11.2021)

УДК 658.7

OPTIMIZATION OF WAREHOUSE LOGISTICS PROCESSES AT THE ENTERPRISE

Bolikhov Pavel Vladimirovich
Voronova Yelizaveta Mikhailovna
Associate proffesor
Kharkiv National Automobile and Highway University
Kharkiv, Ukraine

Introductions. The article considers the essence of warehousing logistics and defines this concept. The main problems of warehousing logistics processes at a modern enterprise are analyzed and measures for their optimization are identified.

Aim. The purpose of the article is to analyze the main problems of warehousing logistics in a modern enterprise and the formation of a set of measures to improve it. The main objectives of the article are the analysis and systematization of the main components of the logistics process in the warehouse, identifying the shortcomings of warehousing logistics, as well as finding ways to improve it.

Currently, the effective functioning of the enterprise directly depends on the quality of the warehouse and logistics processes on it. Thus, the search for solutions to optimize warehousing logistics processes at the enterprise is relevant at the present stage.

Material and methods. Warehouses are the main divisions of warehousing. They are designed for the accumulation and storage of inventories, acquisition of trade range of goods and constitute the main complex of buildings of wholesale trade, as well as a significant part of the material and technical base of retail trade. In addition, warehouses can function as independent structures (organizations) that perform the full range of trade and technological operations related to the receipt, storage and release of goods to wholesale buyers.

Modern large warehouse is a complex technical structure, which consists of numerous interdependent elements, has a structure and performs a number of

functions for the conversion of material flows, as well as the accumulation, processing and distribution of goods between consumers, ie is a system. At the same time, due to the variety of parameters, technological solutions, equipment designs and characteristics of various nomenclature, processed cargoes are classified as complex systems. That is, on the other hand, the warehouse is only an element of the logistics chain (higher level system), which forms the basic and technical requirements for the warehouse system, sets goals and criteria for its optimal functioning, dictates the conditions of cargo processing. Therefore, the warehouse should not be considered in isolation, but as an integrated part of the logistics chain.

Results and dicsuccion. Warehouse management is often seen as routine work, which consists in the daily repetition of the same operations. However, the role of the warehouse must be taken into account when making strategic business decisions. Only in this case, warehousing will be able to fully participate in the management of supply chains. The main functions of the composition include the following:

- transformation of the product range into consumer in accordance with demand creating the necessary range to fulfill customer orders. This function acquires special value in distributive logistics where the trade range includes the huge list of the goods of various manufacturers differing functionally, on constructiveness, the size, color, etc. Creating the right range in the warehouse contributes to the effective execution of consumer orders and more frequent deliveries and to the extent required by the customer;

- warehousing and storage allows to equalize the temporary difference between production and consumption and makes it possible to carry out continuous production and supply on the basis of inventories. Storage of goods in the distribution system is also necessary in connection with the seasonal consumption of some goods;

- unitization and transportation of goods. Many consumers order from warehouses "less than a car" or "less than a trailer", which significantly increases the costs associated with the delivery of such goods. To reduce transport costs, the warehouse can perform the function of combining (uniting) small consignments for

several customers until the vehicle is fully loaded.

The works of many foreign and domestic scientists-logisticians are devoted to the question of warehousing and warehousing: Volgina V.V [1], Gadzhinsky A.M [2], Demidova L.A [3], Manzhosova G.P [4], Tyransky I.P [5], Tyurina N.M [6].

Таблица 1

Approaches to the interpretation of the concept of "warehouse"

Authors	Interpretation
A.M. Gadzhinsky [2]	Warehouses – buildings, constructions and various devices which are intended for reception, placement and storage, partial processing and packing of the goods which have arrived to them, their preparation for consumption and realization of consumption.
L.A. Demidov [3]	Warehouse – a building, structure, device, open area, designed for placement, storage, retrieval, assembly and shipment of any product.
V.V Volgin [1]	A warehouse is a building, structure, device designed to receive, place and store various tangible assets, prepare them for industrial consumption and uninterrupted supply to consumers.
N.M Tyurina [6]	Warehouse – a place of storage, placement, storage of goods. It is usually created in a separate room, which is protected and fireproof.
G.P. Manzhosov [4]	A warehouse is a non-residential premises intended for storage of raw materials, products, goods and other goods, which ensures compliance with the necessary storage conditions and is equipped with storage equipment and structures and structures convenient for unloading.

Conclusion. Thus, we can conclude that a high result can be achieved by solving only a few tasks performed step by step: determining the number of required warehouses, choosing a company to rent and organizing their own storage, selecting the optimal location, organizing an efficient warehousing system, business analysis.

REFERENCES:

1. Волгин В. В. Склад: логистика, управление, анализ / В. В. Волгин. 10-е издательство, перераб. и доп. М. : Издательство: торговая корпорация «Дашков и К », 2017. 736 с.

2. Гаджинский А.М. Логистика / А.М. Гаджинский. М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2019. 484 с.

3. Демидов Л. А. Принятие решений в условиях неопределенности / Л. А. Демидов, В. В. Кираковский, А. Н. Пылькин. Издательство: Горячая Линия, Телеком. 2018. 284 с.

4. Манжосов Г. П. Современный склад. Организация и технология / Г. П. Манжосов. М: КИА центр, 2015. 224 с.

5. Тиранський І. П. Складське підприємство у сучасних умовах / І. П. Тиранський, О. Б. Гірна, М. О. Довба // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2019. № 446. С. 95-96.

6. Тюріна Н. М. Логістика [Текст]: Навч. посіб. / Н. М.Тюріна, І. В. Гой, І. В. Бабій. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 392 с.

УДК: 504.5(477.64)

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН

Варламова Аліна
м. Запоріжжя та області
студентка 3 курсу ЕПфК ЗНУ
Мордвінова І. О.
Наук. Кер.

Анотація. В роботі досліджені причини екологічного стану в Запоріжжі. Відокремлено фактори, які впливають на стан довкілля. Проведено аналіз забруднюючих речовин та визначено і вплив на навколишнє середовище. Робота направлена на розробку шляхів запобігання екологічній кризі, щоб зробити регіон інвестиційно привабливим.. Визначено шляхи поліпшення стану довкілля за рахунок більш ековідповідальної діяльності людини .

Ключові слова: забруднення, економічний потенціал, обсяг забруднення, альтернативні види ресурсів, рівень забруднення.

Запорізька область є бюджетоутворювальною це обумовлено тим, що в нашому регіоні є велика кількість промислових підприємств. В результаті своєї діяльності вони вносять негативний вплив на навколишнє середовище. Однак не тільки діяльність підприємства області, а й людини не є соціально відповідальними, тому ми можемо стати свідками екологічної кризи нашого міста та області. Отже, щоб завадити цьому підприємці та мешканці Запоріжжя повинні змінити своє ставлення до даної проблеми.

Причини погіршення екологічного стану міста:

1. Викиди шкідливих речовин суб’єктами господарювання;
2. Відсутність нових технологій та контролю за очисними спорудами;
3. Не розуміння важливості цього питання;
4. Відсутність оновлених правдивих даних відкритих для вільного користування;

5. Нестача кваліфікованих фахівців;

6. Відсутність технологій, які зменшують кількість та якість забруднювальних речовин у довкіллі та мінімізують економічні ризики для підприємств.

Запоріжжя за промисловим потенціалом входить в першу п'ятірку, що зумовлює дуже високий рівень забруднення. Згідно з даними міністерства енергетики та захисту довкілля України кожного року у довкілля потрапляє 350 т шкідливих речовин, тільки у нашому регіоні, до складу яких можна включити наступні:

- 230 т – стаціонарні джерела;
- 120 т – забруднення транспортними викидами.

Щодня у довкілля Запорізької області викидається 631 т шкідливих речовин. При таких обсягах забруднення темпи зростання складатимуть 2 - 2,5% на рік у порівнянні з попереднім періодом, що може призвести до глобальної екологічної кризи. Проводячи аналіз забруднення необхідно зазначити, що 60 - 70% шкідливих речовин – це результат промислової діяльності області. Решта забруднення – це результат від власних потреб людини.

Таблиця 1

Кількість забруднень за джерелами викидів

Назва підприємства:	**Кількість викидів:**
1. ВП Запорізька ТЕС ПАТ «ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО»	98,059 тис. т (проти 105,238 тис. т у 2017 р. та 91,303 тис. т у 2016 р.);
2. ПАТ «Запоріжсталь»	52,294 тис. т (проти 50,834 тис. т у 2017 р. та 50,719 тис. т у 2016 р.);
3. АТ «Запорізький завод феросплавів»	7,512 тис. т (проти 7,656 тис. т у 2017 р. та 8,588 тис. т у 2016 р.);
4. ПАТ «Запорізький абразивний комбінат»	2,488 тис. т. (проти 1,974 тис. т у 2017 р. та 1,766 тис. т у 2016 р.);
5. ПрАТ «Запоріжкокс»	1,803 тис. т (проти 1,946 тис. т у 2017 р. та 1,98 тис. т у 2016 р.);
6. ПАТ «Український графіт»	1,426 тис. т (проти 1,254 тис. т у 2017 р. та 1,082 тис. т у 2016 р.);

7. ТОВ «Запорізький 8. титано-магнієвий комбінат»	0,816 тис. т. (проти 0,92 тис. т у 2017 р. та 0,971 тис. т у 2016 р.);
9. АТ «Мотор Січ»	0,575 тис. т (проти 0,707 тис. т у 2017 р. та 0,86 тис. т у 2016 р.).

Таблицю побудовано за даними джерела [5]

Автомобільний транспорт також є джерелом небезпечних хімічних забруднень атмосферного повітря, водоймищ, сільськогосподарських зон, а також шуму та вібрації, що може впливати на стан здоров'я населення.

Вирішити цю проблему можливо через запровадження екологічно чистого транспорту та застосування альтернативних типів палива, наприклад, водню.

Основна перевага водню як палива у тому, що транспорт працює майже безшумно, а з вихлопної труби замість двоокису вуглецю й інших речовин, що забруднюють навколишнє середовище, виходить водяна пара без жодних домішок. Автомобіль при використанні 1 т бензину знешкоджує 15 т повітря, зокрема, 5,5 т кисню та викидається у навколишнє середовище 200 кг окису вуглецю. Автотранспорт також спричиняє негативний вплив шумовим забрудненням на центральних магістралях. За результатами акустичних вимірів та соціологічних досліджень, головним джерелом даного типу забруднення у місті є транспортні засоби. Рівні шумового забруднення має негативний вплив на здоров'я і самопочуття населення, у тому числі збільшувати кількість серцево-судинних захворювань. Слід зазначити, що результати діяльності людини мають наслідки не тільки для стану повітря, а й забруднюють воду. В науковій літературі їх класифікують наступним чином:

Механічне забруднення – це збільшення водонерозчинних домішок, які впливають на якість води та мають негативний вплив на флору і фауну річок, а також зменшують кількість «голубої» води.

Хімічне забруднення води – обумовлено різними шкідливими домішками неорганічного (кислоти, луги, мінеральні солі) і органічного походження (нафта і нафтопродукти, пестициди та ін.). Шкідливість цих речовин залежить від рівня їх концентрації. В деяких регіонах концентрація речовин перевершує всі

припустимі межі.

Біологічне забруднення водойм полягає в наявності у воді різних мікроорганізмів – бактерій, вірусів, спор грибків, яєць хробаків та ін. Цей вид забруднення залежить від якості стоків, а отже від ступеня використання очисних споруд. Теплове забруднення води обумовлюється спуском у водойми підігрітих вод зі ставків – охолоджувачів АЕС, від ТЕС та промислові підприємства.

Найбільшими забруднювачами водних ресурсів в області є підприємства чорної та кольорової металургії. Загальний рівень забруднення складає 60% загального водоскиду по області. Однак використання теплої води для побутових потреб дозволило б знизити вплив на довкілля та отримати додаткові прибутки від надання послуг населенню.

Забруднене повітря сприяє виникненню та посилюванню таких станів, як гострі та хронічні неспецифічні захворювання верхніх дихальних шляхів: хронічний бронхіт, емфізема легенів, бронхіальна астма і т.д. Займаючи перше місце у структурі первинної захворюваності серед всіх груп населення, клас «Хвороби органів дихання» складає проблему профілактики по захворюваності у нашому місті.

Шляхи поліпшення становища:

1. заміна старих технологій очищення на сучасні;

2.раціональне використання вичерпних природних ресурсів на виробництві;

3. регулярна перевірка наявності та правильного використання очисних споруд;

4. запровадити ефективне адміністрування за порушення екологічного стану в області;

5. збільшити та зацікавити незалежних експертів;

6. моніторинг кількості шкідливих речовин у повітрі, воді та ґрунті.

7. внести пропозицію, щодо механізму відновлення знешкоджених природних територій;

8. збільшити кількість зелених зон в місті та області, забезпечити нагляд, а також захист природних «скарбів».

Ми хочемо наголосити на значущості зелених територій для промислового міста такого, як Запоріжжя:

1. дерева – екологічний фільтр;

2. вони регулюють температурний режим;

3. поглинають до 25% звукової енергії;

4. регулюють водний баланс;

5. зменшують ризик екологічних криз;

6.збільшення кількості природних зон відпочинку буде сприяти екотуризму та залученню додаткових інвестицій і т. д.

Отже, на сьогодні екологічний стан області та м. Запоріжжя є доволі складним, проте якщо застосувати перелічений вище комплекс заходів ситуація значно поліпшиться.

ЛІТЕРАТУРА

1. http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/734-ekologichni-umovi-zaporizkoji-oblasti - забруднення
2. https://zp.gov.ua/uk/page/ekologichni-povidomlennya - штрафи
3. https://school-2.com/theory/ecology/human_and_nature/2.php - заводи
4. https://zp-fakty.net.ua/society/zaporizki-pidprimstva--naybilshimi-zabrudnyuvachami-dovkillya - забруднювачі
5. https://www.zoda.gov.ua/news/45643/strategichniy-analiz.html - велика табл
6. https://hmarochos.kiev.ua/2017/07/20/legeni-megapolisiv-chomu-mistam-potribni-zeleni-nasadzhennya/#:~:text=%D0%91%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B5%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%20%E2%80%94%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B0%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0&text=%D0%9F%D0%B5%D1%

80%D1%88%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B2%D1%81%D0%B5%2C%20%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C,%D0%BC%D0%B5%D1%88%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2%20%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%84%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%BD%D1%96%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F. – дерева

7. http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/publish/article?art_id=245408189 –

8. http://www.oblses.zp.ua/comment.php?n_id=1925

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Васьківська Катерина Володимирівна,
д. е. н., професор кафедри
публічного адміністрування та управління бізнесом
Львівський національний університет
імені Івана Франка
Католицький університет Любельський Івана Павла II
Люблін, Польща
Васьківський Юрій Петрович,
к.філол.н., доцент кафедри
теорії та практики журналістики,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів, Україна
Галімук Юлія Олександрівна,
головний експерт відділу ринків
Антимонопольний комітет України
м. Київ, Україна

Вступ. Пріоритетним завданням державного управління і одним із ключових питань у процесі становлення нової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні, є регулювання соціально-економічного розвитку територій, що забезпечує цілісність та стабільність в державі. Тому необхідний пошук розвитку і впровадження в практику нових механізмів державного регулювання соціально-економічного розвитку територій, застосування нових методів управління розвитком територій. Необхідність модернізації економіки України сьогодні потребує пошуку нових форм регіонального соціально-економічного розвитку, з врахуванням економічної, соціальної, культурної, екологічної специфіки окремих територій, забезпечення економічного зростання з покращенням якості життя людей.

Мета дослідження полягає у вивченні процесу модернізації державного управління розвитку територій з урахуванням змін і вимог часу.

Матеріали і методи дослідження. Загальні проблеми модернізації державного управління розвитку територій достатньо інформативно опрацювали вчені-економісти: Грицяк І.А., Лебединський Ю.П., Куйбіда В.С. та інші. Незважаючи на значний науковий доробок українських учених, фрагментарність теоретичних і практичних питань зумовлює необхідність продовження комплексного дослідження процесу модернізації державного управління розвитку територій. Дослідження проведено із застосуванням системного підходу до вивчення процесу модернізації державного управління розвитку територій, з використанням методів досліджень: системно-структурного, абстрактно-логічний, порівняльний тощо, що дали можливість виявити особливість соціально-економічного розвитку територій в сучасних умовах.

Результати дослідження. Модернізація територіальної організації влади – це реалізація сукупності заходів, що базуються на використанні сучасних теорій, концепцій, підходів, принципів, технологій та інструментів публічного управління і спрямовані на зміну функціональних відносин між різними рівнями публічного управління для забезпечення територіального соціально-економічного розвитку, у тому числі, територіального [4]. Рушійні сили модернізації включають інновації, конкуренцію, адаптацію, обмін, національні інтереси та ринковий попит тощо. Основним джерелом модернізації є: інновації; конкуренція стимулює модернізацію; адаптація є саморегулюючим механізмом модернізації; обмін сприяє модернізації; ринковий попит стимулює інновації продукту [4]. Відповідні трансформаційні процеси вимагають наукового переосмислення форми і сутності державного управління, вироблення інноваційних підходів до державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів України.

Для забезпечення ефективного державного управління розвитком територій, для вирішення стратегічних завдань необхідна розробка довгострокового плану дій, котрий має погоджувати різні елементи державної економічної та соціальної політики з ресурсними і фінансовими можливостями

території [1]. Відповідно до сучасних реалій розвитку територій доцільним є створення таких оптимальних умов, які б надавали територіям можливість розкрити свій власний потенціал і ефективно скористатися конкурентними перевагами території, обґрунтування заходів спрямованих на недопущення поглиблення територіальних диспропорцій та зміцнення структурних компонентів механізму державного управління розвитку територій з урахуванням змін та відповідності вимогам часу.

Для запобігання зростанню диспропорцій, котрі гальмують соціально-економічний розвиток територій, необхідно забезпечити виконання наступних завдань: підвищення узгодженості політики стимулювання розвитку підприємництва і підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій, зокрема, надання державної підтримки тим підприємствам, які впливають на зростання дохідної частини місцевих бюджетів територій, сприяють розвитку об’єктів соціальної інфраструктури, створюють нові робочі місця, формують дієві стимули для активізації економічно активної частини населення території та формування інвестиційної привабливості території [2]; запровадження і використання різноманітних механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку кластерів, механізмів державно-приватного партнерства тощо, утворення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві ресурси, забезпечують потреби внутрішнього ринку; розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку в складі місцевого бюджету; надання цільової фінансової підтримки розвитку малих міст шляхом передбачення в державному бюджеті субвенції з державного бюджету безпосередньо міським бюджетам малих міст; відновлення економічного зростання території та забезпечення її сталого розвитку. Створення умов для продуктивної праці населення, передбачає: створення сприятливої кон'юнктури на регіональних ринках праці, пом'якшення регіональної диференціації у сфері зайнятості населення, досягнення зростання зайнятості населення та зниження безробіття населення; підвищення обізнаності населення з питань організації та

проведення підприємницької діяльності; запровадження програм навчання і профорієнтації спрямованих на вироблення гнучких та загально(необхідних навичок, які створюють базу для перепрофілювання та переорієнтації трудових кадрів залежно від змін на ринку праці певного регіону; проведення аналізу попиту щодо необхідних компетенцій і кваліфікацій працівників у певних сегментах регіональних та місцевих ринків праці; розроблення програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів відповідно до потреб регіональних ринків праці; раціоналізація структури зайнятості населення на базі поліпшення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності; організація міжрегіональних та внутрішньо-регіональних трудових міграцій (насамперед маятникових) для розширення можливостей зайнятості населення праценадлишкових територій; розвиток у регіонах соціального діалогу та колективно–договірного регулювання трудових відносин [3, с. 65].

Таким чином, головними державними механізмами регулювання розвитку територій мають стати: реалізація програмно–стратегічних документів розвитку територій; удосконалення міжбюджетних відносин; посилення інвестиційної політики і її територіальна диференціація; розвиток підприємництва та формування ринку праці на локальному рівні. Послідовна підтримка функціонування цих механізмів дасть змогу зменшити поглиблення територіальних диспропорцій і поетапно розв'язати складні міжрегіональні соціально-економічні проблеми розвитку територій. Державне регулювання розвитку територій повинно здійснюватися системою спеціально організованих заходів політичного, правового, соціального, економічного, екологічного характеру. Пошуком оптимальної форми політичної системи в демократичній державі виступає децентралізоване управління, де формуються муніципальні системи в тісному взаємозв’язку з громадянським суспільством.

Тому стратегічно визначеним вектором сучасної державної політики України слугує децентралізація влади, яка виступає однією із складових майже всіх галузевих реформ і є передумовою модернізаційних перетворень системи державного управління соціально-економічним розвитком регіонів та місцевого

самоврядування. За роки Незалежності в Україні зроблені перші кроки для демократичної децентралізації у плані створення правової основи для процесу децентралізації.

В Україні децентралізація влади пов'язана з такими проблемами, як делегування повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування та правових гарантій діяльності органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій і вирішення спорів між ними. Для прозорої і ефективної діяльності органів публічної влади є залучення громадськості до процесу прийняття рішень. Закритість влади від громадськості, при прийнятті управлінських рішень, є основним гальмівним фактором на шляху до демократичних перетворень в Україні. Демократичність держави забезпечує високий рівень розвитку громадянського суспільства, що охоплює всі сфери життєдіяльності. Основним критерієм демократії в Україні є здійснення публічної влади безпосередньо народом у своїх інтересах через органи державної влади і місцевого самоврядування. До процесів політичного управління має бути залучений кожен громадянин, система державних інститутів, поставлена під контроль громадян, громадські організації для спільного відкритого обговорення при прийнятті управлінських рішень та створення, формування і функціонування позитивного іміджу управління і забезпечення високого рівня життя населення і добробуту громадян. Налагодження ефективної взаємодії між публічною владою та суспільством, вдосконалення дієвих механізмів цього процесу сприятиме поліпшенню процесу спілкування і обміну соціальної інформації при прийнятті державних рішень та стабільності політичної і соціально-економічної системи країни й збалансованої державної політики [4]. Співробітництво об'єднаних територіальних громад являє собою нову форму політики місцевого і регіонального розвитку, яке набуває поширення упродовж останніх років в Україні. Його поява насамперед пов'язана з тим, що місцеве самоврядування в Україні сьогодні має низку різного роду проблем, можливі варіанти вирішення яких пропонує саме співробітництво територіальних громад. Співробітництво

публічної влади і громадськості має досить великий потенціал, використання якого може бути корисним для забезпечення сталого розвитку територіальних громад, незалежно від того, громади є великими чи малими. Основними завданнями співробітництва територіальних громад є підвищення якості послуг та розвиток інфраструктури, а також підвищення ефективності діяльності відповідних органів місцевого самоврядування. З урахуванням зазначеного більш конкретно основні повноваження об'єднаної територіальної громади можуть бути представлені наступним чином: планування розвитку громади та формування бюджету; економічний розвиток, залучення інвестицій, розвиток підприємств; управління земельними ресурсами, надання дозволів на будівництво, прийняття будівель в експлуатацію; розвиток місцевої інфраструктури, утримання та будівництво доріг, водо-, газопостачання і водовідведення та благоустрій території; надання житлово-комунальних послуг (теплопостачання і водовідведення, управління відходами, утримання об'єктів комунальної власності); утримання вулиць та доріг на території громади; організація пасажирських перевезень на території громади; громадська безпека силами муніципальної поліції; соціальна допомога через територіальні центри (в громадах); адміністративні послуги через центри їх надання (в громадах); управління школами та дитсадками; первинна медична допомога; утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків; виплата пенсій, субсидій, забезпечення пільгами; контроль санітарного та епізоотичного стану; казначейське обслуговування; реєстрація актів цивільного стану.

Розширення повноважень органів місцевого самоврядування спроможних громад, а також фінансове заохочення процесів добровільного об'єднання громад створило нормативно-правове підґрунтя для стрімкої динаміки формування об'єднаних територіальних громад.

Висновок. Модернізація територіальної організації влади повинна ґрунтуватися на використанні сучасних теорій, концепцій, підходів, принципів, технологій та інструментів публічного управління для забезпечення

територіального соціально-економічного розвитку. Системна модернізація державного управління розвитку територій охоплює всі сфери суспільного життя, де основним завданням державної політики є створення політико-правових умов для повноправної участі громадянського суспільства у творенні політики, вирішенні соціально-економічних, екологічних, культурних та управлінських проблем сталого розвитку територій відповідно до вимог ринку і часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васьківська К.В., Лозінська Л. Д., Галімук Ю. О. Економічний потенціал підприємства в умовах змін: суть та характерні особливості. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7858 (дата звернення: 05.11.2021).

2.Васьківський Ю.П. Реклама в інтернет-медіях (на прикладі: 1plus1.ua, zaxid.net, zakarpattya.net.ua). Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1484 (дата звернення: 21.11.2021).

3. Куйбіда В.С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування. моногр. /за ред. Ю.П. Лебединського. К. : МАУП, 2004. 432 с.

4. Реформа публічного управління в Україні : виклики, стратегії, майбутнє: Монографія / НАДУ при Президентові України; відп. ред. І. А. Грицяк. К. : “К.І.С.”, 2009. 240 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Верескун Михайло Вікторович
д.е.н., професор
Міхно Олександр Русланович
магістрант
Приазовський державний технічний університет
м. Маріуполь, Україна

Вступ/Introductions. Необхідність якомога більш точного визначення положення підприємства відносно конкурентів вимагає постійного удосконалення способів і методів оцінки рівня його конкурентоспроможності. Нагальна необхідність такої оцінки обумовлена також тим, що її результати є відправним пунктом для розробки заходів, спрямованих на підвищення рівня ефективності функціонування всіх ланок організаційно-економічного механізму підприємства.

Мета роботи./Aim. Дослідження рівня конкурентоспроможності промислового підприємства і розробка рекомендацій щодо напрямків його підвищення.

Материалы и методы./Materials and methods. Для досягенння мети дослідження в роботі використовувалися наступні методи: аналізу та сінтезу, економіко-математичний метод, метод SWOT-аналізу, а також спеціальні методи оціник рівня конкурентоспроможності підприємства та його продукції – метод оцінки рівня конкурентоспроможності, заснований на теорії ефективної конкуренції та інтегральний метод оціник рівня конкурентоспроможності продукції.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні данні Державної служби статистики України, аналітичні матеріали звітності промислових підприємств, результати власних досліджень авторів.

Результати та обговорення/Results and discussion. В роботі розглянуті питання щодо оцінки рівня конкурентоспроможності промислового підприємства на прикладі ПрАТ «Азовсталь». Для цього на першому етапі була дана коротка техніко-економічна характеристика підприємства шляхом аналізу динаміки основних техніко економічних показників, що характеризують роботу підприємства за період 2018-2020 рр. Виявлено, що за цей період робота підприємства може бути охарактеризована, як нестабільна. Так, у 2019 р. порівняно із 2018 р. основні техніко-економічні показники, що характеризують роботу підприємства, погіршились. Обсяги реалізації продукції знизились, витрати, навпаки, зросли. Що призвело до збитків від реалізації основної продукції на суму 6 645 млн. грн. При цьому сума чистих збитків склала 5 671 млн. грн. Натомість у 2020 р. ситуація виправилась і завдяки суттєвому зниженню собівартості реалізованої продукції (-27,07%) та витрат на 1 грн. реалізованої продукції (-17,36%), підприємство спромоглося отримати прибуток від реалізації продукції у розмірі 3 932 млн. грн. При цьому чистий прибуток підприємства за результатами роботи у 2020 р. склав 420 млн. грн.

На другому етапі була проведена оцінка рівня інтенсивності конкуренції в металургійній галузі, а також оцінені рівень конкурентоспроможності продукції підприємства та підприємства в цілому. Для оцінки рівня інтенсивності конкуренції в роботі були розраховані: індекс концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс Холла-Тайдмана, індекс ентропії, показник дисперсії ринкових часток. Отримані результати дозволили зробити висновок про те, що металургійна галузь України є центрованою, а підприємства певним чином залежать одне від одного. Рівень конкуренції середній, концентрація ринку помірна.

Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства проводилась за допомогою метода, заснованого на теорії ефективної конкуренції. Оцінка рівня конкурентоспроможності проводилась по чотирьом групам показників: ефективності виробничої діяльності, фінансового стану підприємства, ефективності організації збуту та просування товару та якості продукції. Аналіз

показав, що протягом розглянутого періоду конкурентоспроможність підприємства зросла. Це зростання було обумовлене, насамперед, покращенням фінансового стану підприємства та підвищенням ефективності організації збуту та просування товару при незмінних значеннях показників, що характеризують ефективність виробничої діяльності та якості продукції.

На наступному етапі дослідження було проведене стратегічне планування конкурентоспроможності промислового підприємства та визначені шляхи підвищення рівня його конкурентоспроможності. Для цього були використані метод SWOT-аналізу та матриця стратегічних альтернатив. Визначено, що ПрАТ «Азовсталь» доцільно використовувати стратегії удосконалення діяльності підприємства та стратегії диверсифікації, оскільки підприємство намагається не тільки залишитись конкурентоспроможним на старих ринках із традиційними товарами, а й виходити на нові ринки з новими товарами. Основними інструментами реалізації названих стратегій є: модернізація діючих потужностей, розроблення і впровадження новітніх ресурсо- та енергозберігаючих промислових технологій, утилізація відходів промислового виробництва, розроблення нових засобів ефективного використання енергетичного господарства, розроблення систем автоматичного управління технологіями, створення систем ефективного управління якістю продукції.

Висновки/Conclusions. Результати проведеного аналізу дозволяють зробити наступні висновки. Протягом розглянутого періоду рівень конкурентоспромомжності ПрАТ «Азовсталь» конкурентоспроможність підприємства зросла, проте її рівень залишається на середньому рівні. Визначено, що для підвищення рівня конкурентоспроможності та покращення своїх позицій на ринку ПрАТ «Азовсталь» доцільно використовувати стратегію удосконалення діяльності підприємства та стратегію диверсифікації. В процесі дослідження визначені найбільш ефективні інструменти реалізації названих стратегій, основними серед яких є: модернізація діючих потужностей та розроблення і впровадження новітніх ресурсо- та енергозберігаючих промислових технологій, а також розроблення систем автоматичного

управління технологіями.

Отримані результати можуть стати основою для подальших досліджень і розробок в даній області. Зокрема, в якості можливого напрямку майбутніх досліджень можна виділити алгоритмізацію та автоматизацію процесу оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства різними методами, що дозволить біль швидко реагувати на навіть незначні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

УДК 316.455

МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТНОЇ СИТУАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЯХ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТОМ

Гудзь Марина Вікторівна
д.е.н., професор
Потапова Анастасія Олегівна
магістр
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

Вступ: Актуальність дослідження полягає в тому що сьогодні управління конфліктами - це складний процес, що включає конкретні види дій. При конфліктних ситуаціях неможливо продуктивно виконувати роботу колективу, виконати завдання, що стоять перед ним. Щоб вирішення конфлікту було здійснено, потрібно знати причину трудових конфліктів та шлях їх вирішення.

Дослідженню проблем сутності, генезису та врегулюванню організаційних конфліктів присвячені праці вітчизняних вчених: Калінкіна І. В., Большакова А.Г., Несмелова М.Ю., Начаєва В. М., Гришина Н. В., Ложкіна Г. В., Балабанова Л.В., Савельєва К.В., Голобородько Г.П., Щербак О.Г., Карташева Я.П. та інших, які сформували ряд підходів до вирішення конфліктних ситуацій. Однак необхідно зазначити, що в їх роботах недостатньо вивченим є ряд питань, пов’язаних з аналізом природи, причин прояву та вирішення конфліктів, а також їх завчасним попередженням на сучасних підприємствах.

Мета роботи: визначення методів регулювання конфліктної ситуації в організаціях в процесі управління конфліктом. Для досягнення поставленої в роботі мети було використано такі методи дослідження: систематизації, теоретичного узагальнення та системного аналізу.

Результати дослідження: Конфлікт виникає тільки там, де два чи більше суб’єктів не тільки усвідомлюють розбіжність інтересів, але й активно

протидіють один одному. Об’єктивно наявна розбіжність цілей та інтересів, узята сама по собі, так само, як і усвідомлення такої протилежності окремими індивідами чи групами, ще не створюють реальних умов для розгортання конфлікту. Передумовою для розгортання конфлікту є створення в соціальній системі або в виробничому колективі потенціалу напруженості. Переростання потенціалу напруженості в реальну, тобто відкрито виявлену напруженість, що матеріалізується в соціальних очікуваннях, позиціях індивідів чи груп, у їхніх конкретних соціальних діях, означає, що сформувався суб’єкт конфліктної дії, здатний ініціювати конфліктну ситуацію.

Аналізуючи конфлікт, можна виділити основні етапи управління конфліктом. В першу чергу, проводиться діагностика конфліктів, описується наявні прояви конфлікту, визначається рівня розвитку конфліктів, виявляється причини конфлікту та її природа, вимірюється поширення конфлікту, визначається зона поширення конфлікту. Тобто суб'єктивно оцінюють та враховують складові протистояння: зміст конфлікту, стан учасників конфлікту, цільові та тактичні дії, можливі наслідки. На етапі діагностики виявляють суб'єктивні та об'єктивні причини конфліктів. Потім розробляється стратегії вирішення, а також технології для вибору адекватних заходів, що регулюють вплив на конкретний захід. Стратегії щодо різних ситуацій та видів конфліктів обирають відповідно до конкретної ситуації. Останнім етапом управління конфліктом є гнучка реалізація обраної моделі процесів, тобто здійснюється пряма практична дія щодо вирішення конфліктів.

Отже, управління конфліктом є цілеспрямований, обумовлений об'єктивними законами вплив на його динаміку, щоб розвинути чи зруйнувати соціальну систему до якої він належить [1]. Це складний процес, що включає конкретні види дій: профілактика і запобігання конфлікту; діагностика та корекція поведінки учасників конфлікту; прогноз розвитку конфлікту та оцінка його функціональної доцільності; вирішення конфлікту.

Процес вирішення конфліктів здійснюється з використанням різних технологій. Технологія - це система способів, методів, підходів та численними

тактичними прийомами, моделями цілеспрямованої ігрової діяльності.

Виділяють такі технології регулювання конфлікту, як:

1. Інформаційна :ліквідація дефіциту інформації, усунення чуток.

2. Комунікативна : організація спілкування.

3. Соціально-психологічна: робота з неформальними лідерами, зміцнення соціально-психологічного клімату.

4. Організаційна :вирішення кадрових питань, ефективна мотивація, зміна умов взаємодії співробітників [1].

Найчастіше у практиці використовуються соціально-психологічні технології управління конфліктами. Це аргументується тим, що працювати з лідерами окремих груп легше, ніж з усім колективом чи конфліктною групою. Друге місце посідає організаційний метод. Але покарання частіше застосовується, ніж стимулювання.

Усвідомлення причин конфлікту, твереза критична їх оцінка, як правило, дають можливість виробити певні заходи з попередження подібних конфліктних ситуацій і вирішення тих, які вже виникли. Передбачення конфлікту - це важливий момент в управлінні організацією. Передбачення конфлікту можна відобразити у вигляді трьох поетапних процедур: ретроперспектива – вивчення типових подій та ситуацій у минулому та комплекс аспектів, що зумовили цей конфлікт; діагнозу – опис, роз'яснення стану конфлікту та складання його базової теоретичної моделі; проекції – вибудовування з урахуванням діагнозу можливих варіантів розвитку конфлікту, очікуваного часу їх виконання та розрахунку можливих наслідків [2].

На передбаченні конфліктів ґрунтується їх попередження. Після придбання інформації про причини ймовірного небажаного конфлікту рекомендується розпочати інтенсивну активність з ліквідації дій всього комплексу факторів, що його визначають.

Аналізуючи конфліктні взаємодії, можна використовувати широкий спектр рекомендацій для управління гостро-конфліктними обставинами. Відштовхуватись необхідно від наступних рекомендацій: прийняти існування

конфлікту, а також існування суперечливих цілей, методів дій та встановити об'єкт та суб'єкт конфлікту; з'ясувати ймовірності переговорів, та їх раціональність і визначитися з їх формами та реалізацією; затвердити процедури переговорів, визначити місця їх проведення; обміркувати методи рішення; отримати погодження на запропонований метод розв'язання проблеми; вжити заходи щодо впровадження обраного рішення.

Розглянемо основні методи регулювання конфліктної ситуації в організаціях. Перший метод – стимулювання конфлікту. Стимулювання конфлікту є видом діяльності суб'єкта контролю, спрямованого на провокацію, виклик конфліктів. Стимулювання виправдане щодо конструктивних конфліктів. Засоби для стимулювання конфлікту можна використовувати по різному, наприклад: винести проблемне питання для розгляду на засіданні, нараді; критикувати на засіданні ситуацію, що склалася; виступати з критичними матеріалами у засобах масової інформації тощо. При стимулюванні будь-якого конфлікту керівництво має бути готовим до конструктивної роботи з ним. Це необхідна умова управління конфліктами, порушення якого зазвичай тягне за собою сумнівні наслідки [3]. Навіть в організації з ефективним управлінням конфлікти не можуть бути усунені, але вони можуть бути організовані таким чином, щоб максимально збільшити загальний успіх сторін, що конфліктують.

Інші ефективні методи контролю конфліктної ситуації: придушення і відстрочка. Технологія придушення конфлікту використовується стосовно конфліктів у необоротно руйнівній фазі та до безпредметних конфліктів. Передбачені такі дії: цілеспрямовано і поетапно зменшити кількість конфліктуючих; виробити систему правил і норм, що впорядковують взаємовідносини між потенційно конфліктними людьми; формувати та постійно підтримувати умови, що ускладнюють або перешкоджають безпосередній взаємодії між потенційно конфліктними між собою людьми. Ще один метод регулювання конфліктної ситуації в організаціях - це метод відстрочення. У технології відстрочення передбачено тимчасові заходи, які

допомагають лише зменшити конфлікт, а потім, коли умови дозріють, домогтися його подолання. На практиці використовуються різні способи управління конфліктами, кожен з яких має різну ефективність.

Висновки: Отже, управління конфліктами є одним з напрямків діяльності кожної організації. В умовах нестабільності економіки, політичної та соціальної ситуації, а нині й в умовах пандемії COVID-19 тривожність керуючої, особливо керованої, системи організації зростає. Як наслідок, зростає кількість конфліктів. Для вирішування будь-якої конфліктної ситуації, потрібно дотримуватись технологій управління. В процесі дослідження встановлено, що найбільш поширеними є наступні методи запобігання конфліктів, які варто використовувати в сучасної організації: метод стимулювання, метод придушення і метод відстрочення конфлікту. У їхній основі лежить мета створення сприятливих умов всередині колективу і формування таким чином позитивного мікроклімату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біловодська О.А, Кириченко Т.В. Управління конфліктами в системі управління людським потенціалом підприємств. Економіка і суспільство. Випуск 10, 2017 С.177-182

2. Боковець В.В., Соколовська В.В. Управління конфліктними ситуаціями в роботі з персоналом. Ефективна економіка. 2020. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/

3. Сазонова Т.О., Шульженко І.В., Хавронюк В.Ю.Управління конфліктами як важливий елемент організаційної культури сучасної організації. Економіка та управління підприємствами. Випуск 47. 2020, с.101-105

УДК 005.95/96:004

МОЖЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ АВТОМАТИЗАЦІЇ HR - ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Гудзь Марина Вікторівна,
д.е.н., професор,
Подоляк Сергій Миколайович,
магістр
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

Вступ: Актуальність дослідження полягає в тому що ринок праці динамічно розвивається, тому у HR-службі сучасних підприємств з'являються нові виклики. Якщо раніше виробництво передбачало наявність людської, переважно фізичної праці, то зараз багато процесів автоматизовано. В умовах глобальної автоматизації процесів, автоматизація HR-процесів здобула окрему нішу. На ринку є достатньо великий перелік рішень по автоматизації HR процесів, до таких рішень належить: 1С, SAP, PeopleForce, WebSoft HCM, Matrix, Workday. Дослідження й аналіз Автоматизації HR бізнес-процесів є актуальним. Даній темі присвячено роботи таких вчених: В. Василівої, В. Жуковської , В. Куйбіди, Н. Нагибіної та інших.

Мета роботи: визначення можливостей та наслідків автоматизації HR-процесів в сучасних організаціях. Для досягнення поставленої в роботі мети було використано такі методи дослідження: соціологічних опитувань, систематизації, теоретичного узагальнення, структурно-логічного аналізу.

Результати дослідження: Цифрова трансформація стає природним етапом розвитку управління HR-процесами. Автоматизація HR бізнес-процесів дуже поширена у світовій HR практиці, проте вона лише почала торкатися локальних процесів HR-відділу. За даними ASUG, American SAP User Group, HR-спеціаліст у середньому 5-10% робочого часу витрачає на стратегії та аналітику, 20-30% — на пошук і адаптацію талантів, 60-80% — на

адміністрування та операційні завдання. [1]. Замість того щоб розвивати людський капітал і попереджати ризики, пов’язані з нестачею кадрів чи навичок, HR-службі доводиться займатися документацією: оформлювати людей на роботу, заповнювати трудові книжки, переводити на іншу посаду, писати щомісячні звіти. Тому протягом останніх 10 років топ-менеджери світових компаній все частіше впроваджують IT технології у систему управління персоналом. Автоматизація HR-процесів мінімізує витрати зусиль і часу на виконання шаблонних, одноманітних дій.

Автоматизація HR-процесів — це можливість на 70-90% позбавитися від рутини, будь це заповнення таблиць про кандидатів, ручна розсилка запрошень на проходження опитувань та багато іншого. Все це не позбавляє роботи HR-спеціалістів, а тільки робить її менш монотонною, та дозволяє сконцентруватися на вирішенні складних робочих завдань.

З липня до серпня 2019 року міжнародна рекрутингова компанія Hays провела «Дослідження IT-технологій у сфері HR». У ньому взяли участь 487 міжнародних компаній. Дослідження показало, які галузі HR найбільше потребують автоматизації. За даними досліджень, більшість опитаних компаній активно впроваджують автоматизацію різних блоків HR та близько 80% опитаних компаній задоволені наявними системами. П'ята частина респондентів — близько 18% — не хочуть нічого змінювати в поточних процесах, 7% компаній зупиняє закон про персональні дані, і лише 1% компаній вважають, що автоматизація не потрібна взагалі (рис.1.) [2].

На практиці автоматизація HR процесів розподіляється і впроваджуються по блокам, тому і рівень автоматизації різних процесів може бути різною, згідно з дослідженням маємо наступний розподіл пріоритетів в автоматизації.

Рис.1 Дослідження готовності впровадження бізнесом IT-технологій у сфері HR

Дослідження показало, які галузі HR найбільше потребують автоматизації. На думку респондентів, топ-3 основних областей HR, у яких сьогодні треба впроваджувати автоматизацію, — це кадровий облік та адміністрування їх відзначили 72% опитаних, облік робочого часу - 66% та HR-аналітика 61% [2].

Варто також акцентувати увагу на можливостях, які надає цифрова трансформація HR-служби: застосування інтегрованих мобільних додатків й автоматизація HR-процесів; застосування VR-технологій; цифрова інтеграція з хмарними системами; HR-аналітика та Big Data; штучний інтелект. Завдяки хмарному розміщенню інформації, кожен працівник в будь-який час може дізнатися свої показники, щоб проаналізувати свої сильні і слабкі сторони. Це дає змогу зорієнтуватись з подальшими кроками навчання. При роботі автоматизованих систем в напрямку роботи з персоналом накопичується великий об'єм даних, і після автоматичного структурування, керівнику буде видно поведінку працівників, як вони працюють і що їм потрібно для вдосконалення своїх компетенцій. Таким чином, завдяки спільній цифровій платформі працівники можуть відстежувати та управляти інформацією в режимі реального часу. Ця ж інформація доступна менеджерам, які завжди можуть отримати до неї доступ. Робочі процеси стають прозорішими і зрозумілішими. Співробітники можуть відслідковувати свої успіхи та підходити до побудови своєї кар'єри стратегічно. Ці можливості є невід'ємними чинниками «розумного» підприємства [3]. Отже, досвід проведення провідними компаніями Автоматизація HR-процесів показує свою ефективність.

Висновки: використання автоматизованих HR процесів сприяє новим можливостям розвитку управління персоналом. Внаслідок впровадження Автоматизації HR процесів в організації підвищується контроль над персоналом, зменшуються витрати, підвищується поінформованість персоналу, зростає залученість персоналу до корпоративної культури компанії. Все це сприяє підвищенню компетенцій працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вікторія Кріхно. Магія даних : три причини впровадити аналітику в HR. Про HR, 22.11.2018 http://www.management.com.ua/notes/hr-analytics.html?print

2. Automation in HR: the real situation and the main barriers https://www.haystechnology.com/

3. Данилевич Н., Рудакова С., Щетініна Л., Касяненко Я. Діджіталізація HR-процесів у сучасних реаліях. Галицький економічний вісник, № 3 (64) 2020.С.147-156

SWOT-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ АГРОБІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Єфремова Наталія Олександрівна
к.е.н., доцент
Демчук Валерія Олександрівна
здобувач другого магістерського рівня вищої освіти
Державний біотехнологічний університе
м. Харків, Україна

Вступ. Сучасному етапу розвитку агробізнесу в Україні притаманна нестабільність умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, що зумовлюється значними змінами у зовнішніх факторах і посиленням впливу цих чинників на внутрішнє середовище підприємств. У зв'язку з цим економічно ефективна діяльність і подальший розвиток підприємств неможливі без розробки та реалізації стратегічного планування агробізнесової діяльності, що має вирішувати завдання забезпечення майбутньої життєдіяльності суб'єктів підприємницької діяльності за рахунок постійного дотримання балансу ресурсного потенціалу підприємств з зовнішнім середовищем. Вищезазначене переконливо свідчить про актуальність здійснення стратегічного планування та управління підприємствами України й зумовлює необхідність вивчення теорії та практики даних процесів.

Мета роботи. Мета роботи полягає в вивченні етапів SWOT-аналізу, дослідженні внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства задля здійснення SWOT-аналізу, розробці стратегії подальшої діяльності підприємства на основі здійсненого SWOT-аналізу.

Матеріали і методи. Проблеми SWOT-аналізу і стратегічного аналізу широко досліджувалися багатьма вітчизняними і закордонними вченими.

Результати і обговорення. SWOT-аналіз передбачає вивчення сильних, слабких сторін, можливостей та загроз, а також встановлення зв'язків між ними, які можуть бути використані для формування подальшої стратегії

соціально-економічного розвитку. SWOT-аналіз представляє собою баланс активів (сильних внутрішніх сторін і зовнішніх можливостей) і пасивів (слабких внутрішніх сторін і зовнішніх загроз).

SWOT-аналіз є одним з перших етапів стратегічного планування. Ідея SWOT-аналізу полягає у розвитку сильних сторін підприємства відповідно до його обмежених можливостей, а також у тому, щоб перетворити слабкі сторони у силу і загрози - у можливості.

На першому етапі SWOT-аналізу глибоко вивчаються сили - конкурентні переваги підприємства по таких напрямках:

-ціна товарів підприємства;

-прогресивність технологій, що застосовуються у підприємстві і тих, що існують на ринку;

-кваліфікація кадрів;

-вартість ресурсів, застосовуваних підприємством;

-основні виробничі фонди, їхній термін служби;

-географічне розташування фірми;

-інфраструктура;

-система менеджменту;

-сила конкуренції на «вході» і «виході» системи менеджменту.

Для другого етапу SWOT-аналізу характерним є вивчення слабостей підприємства, що починається з аналізу конкурентоспроможності товарів конкурентів. Будується дерево показників конкурентоспроможності: на нульовому рівні – комплексний показник конкурентоспроможності конкретного товару; на першому рівні – корисний ефект (інтегральний показник якості), сукупні витрати, умови застосування товару; на другому рівні – конкретні показники і т.д. Розраховуються показники відповідно до побудованого дерева. Збираються або прогнозуються аналогічні показники по конкуруючих товарах. Визначаються слабості по вивчених на першому етапі конкурентним перевагам.

Третій етап SWOT-аналізу передбачає вивчення факторів

макросередовища підприємства (політичні, економічні, технологічні, ринкові й ін.) з метою прогнозування стратегічних і тактичних загроз фірмі і своєчасного запобігання збитків від них.

Аналіз макросередовища – це вивчення впливу економіки, правового регулювання та управління, політичних процесів, природного середовища і ресурсів, соціальної і культурної складової суспільства, науково-технічного і технологічного розвитку, а також інфраструктури. Безпосереднє макросередовище аналізується, як правило, за такими компонентами, як покупці, постачальники, конкуренти, ринок робочої сили.

Аналіз макросередовища суб'єкта підприємницької діяльності неможливий, якщо не мати уявлення про те, яку участь у виробничій діяльності сільськогосподарського підприємства бере держава. Тут маються на увазі такі явища, як державні закупівлі, державна підтримка сільського господарства у цілому і підприємств окремо, інвестиції, контроль за цінами на техніку, видатки держави на соціальну інфраструктуру села та багато іншого.

Без уявлення про все це, а також без вирішення цих питань на рівні області, регіону, доволі складно науково обґрунтовано вирішити питання стратегічного управління.

На четвертому етапі дослідник вивчає та узгоджує між собою стратегічні і тактичні можливості суб'єкта підприємницької діяльності (капітал, активи тощо), що необхідні для запобігання загроз, зменшення слабостей і зростання сили.

На останньому, п'ятому етапі, SWOT-аналізу погоджуються сили з можливостями для формування проекту окремих розділів стратегії підприємства.

На основі теоретичної частини матеріалу проведемо SWOT-аналіз підприємницької діяльності ТОВ АФ «Надія» Чугуївського району Харківської області (табл.).

Таблиця 1.

Складна матриця SWOT-аналізу в ТОВ АФ «Надія»

	Можливості	Загрози
Складові SWOT-аналізу	Близьке розташування до районного центру. Розміщення на рівнині, на якій переважають чорноземи. Підвищення якості продукції.Підвищення конкурентоспроможності продукції та вихід на нові ринки або збільшення вже існуючої власної частки на ринку. Більш активна діяльність на ринку, товарній біржі, пошук нових ринків збуту і споживачів.	Політична нестабільність у країні. Економічна криза, яка проявляється у високих темпах інфляції, надмірному зростанні курсу валют, відмові банківських установ у наданні кредиту. Низька конкурентоспро-можність тваринництва перед закордонними виробниками, особливо у виробництві м'яса ВРХ. Нестабільні погодні умови.
Сильні сторони	СіМ	СіЗ
Налагоджені зв'язки з оптовими покупцями продукції та постачальниками насіння, добрив. Рентабельність виробництва. Високий рівень кваліфікації управлінського персоналу. Забезпеченість власними органічними добривами завдяки існуванню в підприємстві галузі тваринництва. Наявність власної кормобази. Постійне оновлення МТП.	Розвиток галузі тваринництва. Підтримка іміджу виробника натуральної та якісної продукції	Подальше пристосування до зовнішніх неконтрольованих чинників задля досягнення основної мети діяльності підприємства – отримання високих прибутків та показників рентабельності
Слабкі сторони	СЛіМ	СЛіЗ
Збитковість виробництва м'яса ВРХ. Низька питома вага посівних площ у площі ріллі.Значні площі під соняшником.Значне зростання собівартості продукції. Випередження темпів зростання оплати праці над темпами продуктивності праці. Низька частка оплати праці в структурі собівартості продукції. МТП не до повністю оновлений.	Зниження собівартості продукції за рахунок дотримання агротехнології. Збільшення питомої ваги посівних площ у структурі ріллі	Модернізація галузі тваринництва

Висновки. Таким чином, СВОТ-аналіз показав досить значну кількість сильних сторін підприємства і можливостей, що дало можливість запропонувати стратегічні напрямки його розвитку.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЕФЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄС В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Кім Тетяна Іванівна,
к.е.н., доцент,
Демиденко Руслана Анатоліївни,
студентка магістратури
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Сьогодні міжнародна наукова, владна, підприємницька та громадська спільноти активізували дискусії з питань формування четвертої промислової революції та розвитку циркулярної економіки. Глобалізація світового господарства з посиленням конкуренції на світових ринках обумовлює послаблення соціальних орієнтирів економічного розвитку, а сучасні революційно-технологічні тенденції посилюють соціальні ризики безробіття, бідності, маргіналізації та поглиблення нерівності практично в кожній країні світу.

Президент Всесвітнього економічного форуму Клаус Шваб – автор численних публікацій про четверту промислову революцію, лідер експертного впливу, висловлюючи думки про широкі можливості людства, вважає ці ризики виправданими задля загального прогресу кардинальної зміни людства [1]. Дії державного керівництва багатьох країн світу, незалежно від рівня розвитку, демонструють готовність посилити ліберальність економічної політики та послабити соціальний захист заради підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Нова промислова стратегія Європи та План дій циркулярної економіки, представлені Європейською Комісією в березні 2020 р., а також тенденції співробітництва регіональних, урядових, наукових, ділових та громадських установ і організацій, як на національному, так і на міжнародному рівнях,

демонструють досвід, що заслуговує на увагу.

Мета роботи полягає в оцінці інституційних передумов трансформації європейської промисловості та розвитку циркулярної економіки на основі Індустрії 4.0.

Матеріали і методи. Вивчення наукових публікацій з проблем розвитку Індустрії 4.0 та циркулярної економіки, ресурсів офіційного сайту ЄС. Основним методом є вивчення та аналіз публікацій, порівняльний аналіз статистичних даних, узагальнення актуальних тенденцій та загальна оцінка результатів і перспектив розвитку циркулярної економіки в країнах ЄС.

Результати і обговорення. За даними Євростат, у 2018 р. обсяг виробленої продукції «зеленої» економіки склав 756 млрд. євро, обсяг валової доданої вартості 307 млрд. євро. Внесок екологічної економіки у ВВП ЄС у 2018 р. дорівнював 2,3 %, що порівняно з аналогічною часткою в 1,6 % у 2000 р. є зростанням майже на 70%, тобто з темпом майже 4 % на рік. Зайнятість в цій сфері виросла з 3,1 млн. до 4,4 млн. осіб, тобто майже на 42 %, тобто приблизно 2,3 % на рік. У 2018 р. частка зайнятих в циркулярній економіці приблизно дорівнювала 12-13 % у зайнятості в сфері промисловості ЄС. Найбільші темпи зростання ВДС пов’язані з розвитком енерго-, водопостачання, каналізації, утилізації та переробки сміття, зайнятість найбільше зростала в зеленій енергетиці – у 2,8 рази з 2000 р. по 2018 р. Рівень циркулярності матеріальних ресурсів у ЄС дорівнює 12 %, що вище ніж у світі (8,3 %) [2; 3].

Отже, статистика свідчить про більш високі темпи зростання циркулярної економіки порівняно з темпами економіки в цілому та більш швидке зростання ВДС циркулярної економіки зростав порівняно із зайнятістю в цій сфері.

Нова промислова стратегія для Європи [4] містить напрямки вдосконалення політики ЄС у створенні кліматично нейтральної, цифрової та конкурентоспроможної промисловості. В документі охарактеризовано європейську промисловість як «двигун» економіки та фактор стабільності суспільства, а завдяки відкритості до інновацій має бути лідером змін

європейської економіки в епоху четвертої промислової революції. Вказується, що новий спосіб ведення промисловості в Європі потребує трансформації традиційної лінійної економіки у економіку замкнутого циклу. Також наголошується на тому, що подвійний перехід промисловості – до кліматично-нейтральної та цифрової – відбувається в умовах геополітичної трансформації з посиленням глобальної конкуренції на світових ринках. Отже сутність нового способу промислового виробництва у ЄС полягає у спроможності промисловості здійснити подвійний перехід з підвищенням її конкурентоспроможності.

Цей перехід спирається на соціальні ринкові традиції та має відображати базові цінності ЄС. Сильними сторонами Європи у соціальному аспекті є інклюзивний спосіб життя, що забезпечений досягнутим рівнем та якістю життя, інноваційність, креативність, різноманіття талантів; в економічному аспекті – конкуренція, відкритість ринків, сильний єдиний ринок ЄС; в науково-технологічному аспекті – потужна сфера НДДКР, технології світового рівня, «зелені» патенти, в аспекті підприємницької ініціативи – високий рівень підприємницької активності, особливо у секторі МСП з діючими на світових ринках «приховані чемпіони». Глобальна конкурентна перевага європейської економіки полягає у виробництві товарів і послуг з високою доданою вартістю. Орієнтирами промислового виробництва є високі соціальні, трудові та екологічні стандарти. Соціальна справедливість у подвійному переході продовжує бути пріоритетом [4].

Завдяки розвитку циркулярної економіки спостерігаються зміни у економіці і суспільстві, що підвищують ефективність використання створених цінностей або подовжують життєвий цикл продуктів на основі впровадження нових бізнес-моделей, або повертають відпрацьовані продукти до наступного циклу переробки зі створенням нового дизайну чи застосуванням для виробництва зовсім іншої продукції.

Таким чином, відбувається перехід від продуктів до послуг з використання продуктів, від одноосібного володіння до сумісного

використання майнових цінностей (автівок, житла, приладдя). Перехід від виробництва, що чинить негативний тиск на довкілля, до більш екологічного виробництва замкненого циклу. Згідно із Європейською зеленою угодою [5] до 2050 р. Європа має стати першим екологічно нейтральним континентом.

Засобом цієї стратегії є цифровізація, для розвитку якої є такі сильні передумови, як: міцна промислова база виробництва, високоякісні дослідження, кваліфікована робоча сила, екосистема для стартапів, розвинена інфраструктура, лідерство у використанні промислових даних. Необхідно прискорити інвестування у дослідження та впровадження технологій штучного інтелекту, 5G, аналіз даних та метаданих, хмарні технології. **Фундаментальними елементами трансформації європейської промисловості визначені наступні:**

- створення правової визначеності для промисловості у межах єдиного ринку на основі цифровізації;
- захист рівних умов гри у всьому світі, що обумовлене поширенням протекціоністської практики у світовій торгівлі;
- всебічна підтримка переходу промисловості до кліматично нейтральної;
- створення більш замкнутої економіки [4].

Впровадження принципів циркулярної економіки у всіх секторах та галузях спроможне створити 700 тис. нових робочих місць у ЄС до 2030 р. План дій по циркулярній економіці [6] передбачає створення нової політичної структури для сприяння виробництву екологічно чистої продукції, підвищенню його конкурентоспроможності. Пріоритетними є групи продуктів з високим рівнем впливу на довкілля – батареї, електронні пристрої, акумулятори, текстиль. План дій включає сприяння розширенню прав споживачів з отримання інформації щодо більш екологічних товарів та гарантій відшкодування збитку.

В стратегії вказується, що задля лідерства у подвійному переході слід «інтегрувати дух промислових інновацій», тобто концентрувати зусилля на

промислових інноваціях. Досвід минулих та ймовірність можливих невдач в процесі інвестування в передові дослідження і проривні інновації вказують на необхідність зміни менталітету від звичного сприйняття низьких ризиків до терпимості до невдач [4]. Отже вдосконалення законодавства та стратегії має на меті сприяння промисловим інноваціям, що має спиратися державно-приватному партнерстві, широкому залученню до вирішення інноваційних завдань представників сектору малого та середнього підприємництва.

Важливу роль в розвитку екологічної економіки відіграє кваліфікація и перепідготовка кадрів. Протягом 5 років 120 млн. європейців мають підвищити свою кваліфікацію або пройти перекваліфіцію. Перехід до низьковуглецевої економіки до 2030 року створить більш як 1 млн. робочих місць, а вже зараз в Європі є 1 млн. вакансій для фахівців з цифрових технологій. Це є причиною відтермінування інвестицій у 70% компаній [4]. Отже Європі слід більше інвестувати в навички та навчання протягом життя, що потребує спільних зусиль з боку усіх стейкхолдерів. Новий «Пакт про навички» [7] націлений на сприяння підвищенню кваліфікації та перепідготовці на основі державних та приватних інвестицій в людський капітал, зокрема для секторів з високим потенціалом зростання і розвитку.

Цікавим, на наш погляд, є напрямок сприяння гендерному балансу в європейській промисловості шляхом привернення уваги жінок до науки, технологій, інженерії, математики, залучення їх до технологій і цифровізації.

Підвищенню конкурентоспроможності промисловості Європи мають сприяти програми і фонди ЄС: Horizon Europe, Програма цифрової Європи, Програма єдиного ринку, Інноваційний фонд, InvestEU, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд оборони і Космічна програма ЄС, а також усі європейські структурні та Інвестиційні фонди. Слід посилити активність приватних інвесторів шляхом об’єднання коштів ЄС з державними фондами країн-членів та інших інституційних інвесторів. Цінним інструментом об’єднання фінансових ресурсів, оперативних дій і залучення важливих стейкхолдерів для масштабних технологічних проектів є Стратегічний форум

важливих проектів спільного європейського інтересу (IPCEI) [4].

Важливе значення приділяєється укріпленню промислової та стратегічної автономії Європи завдяки підвищенню можливостей самозабезпечення продуктами харчування, інфраструктурними елементами, матеріалами, зокрема завдяки розвитку виробництва нових матеріалів в циркулярній економіці та іншим заходам зниження залежності від зовнішніх джерел.

Головним інструментом реалізації нової промислової стратегії Європи є партнерський підхід до управління, зокрема в частині створення промислових екосистем [8], що включають усіх учасників виробничо-збутового ланцюжка – від науковців і дослідників до стартапів до великих компаній.

Висновки. Європейський союз як традиційний світовий лідер промислового виробництва в умовах четвертої промислової революції задіює свій найбільший стратегічний ресурс для створення конкурентоспроможної кліматично нейтральної цифрової промисловості - згуртованість зусиль на усіх рівнях – наднаціональному, національному, локальному та особистісному. У інноваційно-технологічний процес залучені освітні, науково-дослідницькі, виробничі, підприємницькі, політичні, фінансові, громадські кола. Система моніторингу прогресу розвитку конкурентоспроможної кліматично нейтральної та цифрової промисловості і циркулярної економіки, створена Європейською комісією, є відкритою, прозорою, такою, що постійно вдосконалюється. Не дивлячись на виклики перед ЄС з боку великих країн, що мають переваги у розвитку людського капіталу (США), інвестиційних ресурсах (США і Китай), у Європи є цінність, яка прямо не вимірюється грошовими одиницями або відсотками, але є великою перевагою – це відкритість і готовність до творчої співпраці, згуртованість заради здійснення суспільно важливої ідеї. Це і є найбільший соціальний ефект, що прокладає шлях до економічного успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schwab K. Shaping the Future of the Fourth Industrial Revolution. A Guide to Building a Better World [Electronic document] / Klaus Schwab, Nicholas Davis. Currensy New York, 2018. 378 с. Way of access: https://www.pearl-hifi.com/11_Spirited_Growth/10_Health_Neg/09_Facism/Schwab_and_the_The_Fourth_Industrial_Revolution/Schwab_Shaping_the_Future_of_the_Fourth_Industrial_Revolution.pdf.

2. Environmental economy – statistics on employment and growth [Electronic resource] / Way of access: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_economy_%E2%80%93_statistics_on_employment_and_growth#Employment.2C_production_and_value_added_in_the_environmental_economy

3. Gross value added in environmental goods and services sector [Electronic resource] / Way of access: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_12_61/default/table?lang=en

4. A New Industrial Strategy for Europe COM/2020/102 final [Electronic resource] / Way of access: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1593086905382&uri=CELEX%3A52020DC0102

5. A European Green Deal [Electronic resource] / Way of access: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

6. Circular Economy Action Plan for cleaner and competitive Europe [Electronic document] / European Union 2020. #EUGreenDeal Way of access: https://ec.europa.eu/environment/pdf/circular-economy/new_circular_economy_action_plan.pdf

7. The Pact for Skills: mobilising all partners to invest in skills [Electronic resource] / Way of access: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2059

8. Солдак М.О. Промислові екосистеми і технологічний розвиток / М.О. Солдак // Економіка промисловості. – 2019. - № 4 (88). – с.75-91.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРТИЦИПАТОРНОГО БЮДЖЕТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Коваленко Юлія Михайлівна
д.е.н., професор
Завадко Андрій В`ячеславович
Студент групи ФМД-21-1
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

Вступ. У нинішніх умовах реформування економіки України та вдосконалення процесів демократизації одним з ключових завдань є ефективне використання бюджетних фінансових ресурсів з урахуванням інтересів усього суспільства. І, як наслідок, виникає нагальна необхідність залучення сучасних механізмів управління грошовими фінансовими ресурсами держави та адаптації різних органів місцевого самоврядування до рівня управління на європейських демократичних засадах. Один із інструментів активізації діяльності місцевих громад – партиципаторне бюджетування, що у підсумку дозволить трансформувати державну бюджетну політику та бюджету політику місцевих органів влади.

Мета. Метою роботи є вивчення теоретичних засад партиципаторного бюджету, а також аналіз європейського досвіду використання інструментарію громадського бюджетування та висвітлення перших кроків України щодо залучення населення до суспільного життя.

Матеріали і методи. Багато вітчизняних і зарубіжних науковців присвятили свої наукові праці вивченню і розгляду громадського бюджету, серед яких можна назвати напрацювання Н. Саніславчук і А. Мовчанюк. Серед зарубіжних науковців зокрема Р. Аберс та Л. Авріцер вивчали вплив партиципаторного бюджету на урядове асигнування грошей і розподіл фінансових ресурсів. Нагальні вимоги розв’язання наукових і практичних питань подальшого розвитку бюджетної системи, що визначається різними

інституційними процесами, обумовили вибір теми роботи. В основу дослідження покладено загальнонаукові методи пізнання: системний; наукової абстракції, аналізу та синтезу, індукції та дедукції; системно-структурний метод; екстраполяції; метод логічного узагальнення.

Результати та обговорення. Українське суспільство мало змогу переконатися, що нинішні пропоновані реформи залишаються суперечливими і незавершеними без відповідної синергії громади і місцевого самоврядування у вирішенні соціально-економічних, фінансових, культурних та інших питань. Партиципаторний бюджет (від англ. participate – брати участь) – це інноваційний механізм участі громадян, що полягає у прийнятті рішень, де метою є залучення домогосподарств до спільного управління громадою та оптимального розподілення коштів міського бюджету, та сприяє розвитку культури самого самоврядування [1].

Процес парципаторного бюджетування засновано на принципах і цінностях, що забезпечують розвиток територіальних громад завдяки відкритому і сучасному способу мислення. Серед них:

1. «Виконання результатів процедури в обов`язковому порядку;
2. Прозорість та відкритість процедури;
3. Відкритий та інклюзивний процес;
4. Забезпечення проведення дебатів за участі мешканців;
5. Підтримка активності населення;
6. Стратегічне мислення» [2, с.7].

Уперше практика запровадження громадського бюджету була закладена у 1989 р. у місті Порту-Алегрі, після чого вона набула поширення та різноманітних форм і моделей, що продовжують втілюватись на арені світу. Нині управління містом виділяє на місцеві ініціативи понад 20 % міського бюджету [3]. Для цього громадяни мають право проголосувати за ініціативи, які важливі для реалізації проектів. Проекти-переможці потенційно отримають фінансування за рахунок бюджетних коштів.

Починаючи з 2017 р. партиципаторні бюджети застосовуються і на

загальнодержавному рівні, зокрема Португалія є першою країною з такою практикою. Португальці систематично розробляють інвестиційні проекти у таких сферах, як освіта, культура, наука, сільське господарство, юриспруденція. Наступними кроками запропоновані ідеї розміщуються у мережі Інтернет, і через голосування вирішується, які саме втілюватимуться у життя. Всі громадяни, які старші за 18 років, мають право на два голоси – для національного та місцевого рівнів. Для прикладу, за 2016-2019 рр. також шотландський уряд інвестував понад 5 млн фунтів стерлінгів в ініціативи, метою яких було підтримання впровадження та розвитку партиципаторного бюджету в країні. Кошти спрямовувались на створення необхідних навчальних курсів, заснованих на аналізі міжнародної практики, а також збільшення фінансування місцевих громад [3].

Україна робить лише перші кроки щодо запровадження європейського досвіду такого бюджетування. Адже, навіть в нашому законодавстві про «бюджет місцевого самоврядування» не йде мова про залучення громад до міських ініціатив. Але вже з 2016 р. було розроблене хмарне рішення для громадських бюджетів – «Громадський проект». Сьогодні цю систему активно використовують такі українські міста, як Київ, Дніпро, Львів, Суми, Кривій Ріг та ін. Не залишилось поза увагою і місто Ірпінь Київської області. Кожен громадянин України, віком від 16 років та який проживає, працює або навчається на території м. Ірпінь, може бути автором проєктів і має право голосувати за подані проєкти. У 2021 р. передбачено виділення 3 млн грн на реалізацію ідей населення, та за цей період Ірпінською міською територіальною громадою було розглянуто 50 проєктів, із яких 13 – це сфера освіти, а 37 стосувалися благоустрою територій [4]. Сподіватимемось, що реалізація партиципаторного бюджету сприятиме активізації інвестиційних процесів та реалізації необхідних для громади проєктів розвитку [5]. При цьому варто зважати і на реалізацію в Україні комплементарної моделі фінансового сектору, що передбачає різні форми фінансування економічних процесів, зокрема новітніх [6, с. 42]

Висновки. Таким чином, із зарубіжного досвіду бачим, що концепція партиципаторного бюджету дозволяє залучити громадян із будь-яким досвідом, аби вони долучалися до покращення умов проживання. Бюджет участі є дієвим інструментарієм розподілу бюджетного кошторису, який в більшості країн ефективно функціонує вже сьогодні на місцевому рівні, на базі застосування на загальнодержавному. В межах нашої країни громадський бюджет має бути не одноразовою подією, а мати постійну основу та бути частиною нормального циклу роботи органів місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетна бухгалтерія, 2017/№31. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2017/
2. Партиципаторний бюджет місцевих громад: зарубіжний досвід nf національні особливості реалізації. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/
3. Слободян Р. Міжнародний досвід запровадження партиципаторного бюджету на загальнонаціональному рівні та на рівні штатів і провінцій. URL: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/
4. Ірпінська міська рада. URL: https://imr.gov.ua/gromadskij-byudzhet-irpin:
5. Пересада А. А. Інвестування: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2001. 257 с.
6. Коваленко Ю. М. Формування комплементарної моделі фінансового сектору економіки. Вісник НБУ. 2012. № 7. С. 42 – 47.
7. Детермінанти розвитку публічного управління та адміністрування в Україні: кол. монографія / за заг. ред. Н. С. Орлової. К.: ВД «Освіта України», 2020. 262 с.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Корчинська Олександра Остапівна,
к.е.н., доцент
Андреєва Анастасія Олександрівна,
студент
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Вступ. Проблеми сучасної енергетики в Україні не є секретом навіть для звичайних споживачів. Це і зношеність активів компаній операторів систем розподілу (далі – ОСР), і застарілі підходи до тарифоутворення, і застарілі підходи до управління компанією. Оскільки компанії ОСР є природними монополіями відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції», то, відповідно, їх діяльність регулюється з боку держави. Регулюючим органом є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. На даний час в Україні існує багато приладів для контролю якості електроенергії (наприклад, «Ресурс UF2» [1], UNIGOR-330 [2], Omix-3 [3], PE-01 «Меридіан» [4]), які різняться як за точністю вимірювань та кількістю вимірюваних параметрів, так і за ціною, яка коливається у межах від 1 780 грн. до 44 220 грн. Деякі прилади вимірюють параметри мережі та розраховують показники якості за ГОСТ 13109-97, а в деяких приладах (наприклад, у PE-01 «Меридіан») також виконується контроль за поточними показниками по відношенню до нормативних, з формуванням даних про відповідність або невідповідність вимогам ДСТУ поточних показників.

Мета роботи. Дослідити окремі аспекти організації роботи підприємств енергетичної сфери, а також управління бізнес процесами, які пов'язані з управлінням якості напруги.

Матеріали і методи роботи. В рамках дослідження були застосовані такі методи наукового дослідження: порівняльний (під час аналізу існуючих у світі

програмних продуктів), емпіричний, метод систематизації, методи дедукції та узагальнення.

Результати дослідження. В першу чергу, процесний підхід в управлінні компанією спрямований на бізнес процеси, кінцевою ціллю яких є створення продуктів чи послуг для клієнта, а не на структуру компанії.

Основними маркерами переходу на процесну організацію є скорочення кількості рівнів прийняття рішень в компанії, делегування повноважень і відповідальності, автоматизація виконання бізнес процесів.

М. Хаммер и Дж. Лампі визначають бізнес процес, як «сукупність різних видів діяльності, в рамках якої на вході використовуються ресурси, в результаті діяльності створюється продукт, що становить цінність для клієнта».

В свою чергу, бізнес процес можна визначити як послідовність дій по перетворенню інформації і прийняттю рішень для реалізації послуги. В нашому випадку послугою є надання якісної напруги до кінцевого клієнта, а послідовністю дій буде автоматизована робота програми ACDC.

В результаті впровадження процесного управління виникають такі характерні наслідки: регламентація бізнес процесів (фіксується оптимальний, цільовий стан процесу, можливі точки прийняття рішень для делегування), зміна принципів формування підрозділів на формування більш крос функціональних команд, наприклад в складі аналітика, конструктора, юриста і т.і.

Плюсами процесного підходу є:

- Орієнтованість керівників і персоналу на результат
- Розвантаження керівників від операційних питань за рахунок делегування
- Керівники сфокусовані на стратегічних питаннях і підвищенні ефективності процесів
- Розвиток системи передачі знань серед працівників, і як результат зменшення впливу плинності персоналу на показники компанії
- Підвищена операційна ефективність загалом

Ключовими моментами для впровадження процесного підходу є:

- Створення мережі бізнес процесів
- Визначення володарів процесу
- Опис (моделювання) бізнес процесів
- Регламентація бізнес процесів
- Аудит бізнес процесів

Ключовими етапами реорганізації можна визначити наступні:

- Підготовчий
- Моделювання і аналіз бізнес процесів AS IS
- Моделювання бізнес процесів TO BE
- Розробка і впровадження необхідних змін

Детально описаний процесний підхід в міжнародних стандартах ISO серії 9000, які можна розглядати як «покрокову інструкцію» для побудови ефективної системи менеджменту на підприємстві.

Також в впровадженні процесного підходу стане в допомозі знання в такий сфері, як ощадливе виробництво, kiaze, lean.

Це методологія, можна сказати навіть філософія виробництва, яка була винайдена в компанії Тойота. В впровадженні процесного підходу допоможе такий інструменти ощадливого виробництва, як карта потоку створення цінності – як інструмент опису бізнес процесу.

В цілому, управління на основі процесів дозволить підвищити ефективність горизонтальних зв'язків між підрозділами. Технологія опису бізнес-процесу робить усі операції компанії прозорими та зрозумілими, дозволяє аналізувати операції та знаходити в них проблеми, що призводять до збоїв. Як наслідок, процесний підхід значно спрощує адаптацію нових співробітників та знижує залежність роботи компанії від людського фактору.

Важливо, що процесна система полегшує управління операційними витратами. Таким чином, багато проблем сучасного менеджменту може вирішити використання процесно-орієнтованого підходу та інструментів управління бізнес-процесами. Дана технологія на сьогоднішній момент є дуже

популярною, оскільки вона дозволяє навести лад у компанії та закласти механізм покращення процесів.

Природа виникнення коливання напруги є закономірним фізичним явищем, при якому при проходженні електричного струму через опір, значення напруги змінюється в меншу сторону. Схематично це виглядає наступним чином:

$$\rho_1 < \rho_2 \qquad \Delta U_1 < \Delta U_2$$

де р – опір, ΔU – падіння напруги

Рис. 1. Природа виникнення коливання напруги

Теоретичні заходи для управління даним показником доволі стандартні, і включають в себе два основні підходи – це зменшення власне опору лінії, тобто скорочення протяжності ліній електропередачі за рахунок збільшення кількості джерел живлення (трансформаторних підстанцій), або ж встановлення спеціальних пристроїв для компенсації падіння напруги – вольтододавальних трансформаторів або фейз-балансерів.

Ці заходи є дієвими в теорії, на практиці ж беручи до уваги умови сучасної енергетики в Україні, застосування їх неможливе в повній мірі через наявні обмеження в фінансуванні.

Враховуючи велику протяжність українських мереж, зношеність мереж в ОСР України на 70% і більше, зростаючі темпи споживання електроенергії (в середньому корисний відпуск збільшується на 7-10% в рік), ми отримуємо ситуацію, коли «старіння» мереж випереджає темпами можливість їх оновлення і реконструкції.

Якщо подивитись на питання коливання напруги з точки зору виробничих показників компанії, то на сьогоднішній день цій проблематиці приділяється дуже мало значення. В усіх ОСР України так історично склалося, що основним показником є показник безперебійності електропостачання SAIDI, який показую середній час відключення на одного клієнта.

Також в структурах управління компаній відсутні окремі підрозділи, в чиї обов’язки входять питання якості напруги, відсутні бізнес процеси, які враховують вплив коливання напруги на основні показники компаній ОСР.

Способом здійснення державного енергетичного нагляду в електроенергетиці є проведення центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики, відповідних обстежень, перевірок, оглядів щодо обладнання електричних мереж учасників ринку електричної енергії (крім споживачів) у порядку, визначеному Законом України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності".

Висновки. Як результат, маємо наступні проблемні зони в процесі управління якістю напруги: Процес має пост-реагуючий характер, коли проблема з поганою напругою у клієнтів вирішується вже після звернення клієнта з відповідною скаргою до компанії.

Ручний і довготривалий процес проведення необхідних розрахунків для визначення заходів по усуненню проблем з напругою. Великий вплив людського фактору – відсутність програмного забезпечення для пріоритизації заходів реагування та усунення проблеми неналежної якості напруги.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кушнір Леся Павлівна
кандидат економічних наук
доцент, завідувач кафедри історії України
економічної теорії та туризму
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького
м. Львів

Туристичні підприємства повинні розвивати систему інтернет-маркетингу за складовими комплексу маркетингу, акцентуючи на розвитку туристичного продукту, який має бути комплексним, кожен його компонент повинен містити інформаційний та комунікаційний супровід як важливу невід'ємну складову, забезпечувати динамічне впровадження інноваційних технологій, бути орієнтованим на теперішні та майбутні запити споживачів. Для цього необхідно забезпечити належну персоніфікацію споживачів з використанням відповідних інструментів інтернет-маркетингу (Big Data, сфокусовані на споживачах та їхніх потребах, преференціях, створення відповідних платформ для комунікації), якісний доступ до інтернет-мережі через співпрацю з відповідними суб'єктами логістики та лідерами ринку інтернет-комунікації, актуалізацію механізмів самообслуговування і впливу споживачів на формування туристичного продукту. Усі складові комплексу маркетингу формують туристичний процес, який туристичне підприємство повинно розглядати як циклічний і постійно триваючий, в якому необхідно з використанням інтернет-засобів забезпечувати вдосконалення продукту, ціноутворення, відчуття належності, партнерства, суспільного блага з відповідною швидкістю реалізації цих процесів та персоніфікацією і стимулюванням учасників туристичного процесу через різні інструменти інтернет-маркетингу. Констатуємо, що в сучасних умовах туристичний продукт

не може сприйматися виокремлено як окрема послуга (наприклад, відпочинок у Карпатах чи у визначеному готелі в Туреччині), а охоплює весь спектр послуг, які забезпечує туроператор та турагент під час задоволення потреб споживачів з використанням інтернет-комунікації. Зокрема, належне інформування, інформаційний супровід, комунікаційна підтримка важливі для споживачів, починаючи від підбору туру до повернення, післяпродажного обслуговування, тоді як для туристичних підприємств важливий весь туристичний процес: від ідеї туристичного продукту чи формування потреби на нього до отримання оцінки з рекомендаціями, побажаннями та налагодження постійних зв'язків зі споживачами. [1] Це слід ураховувати в стратегіях інтернет-маркетингу, вдосконалюючи кожен етап просування на ринку комплексного туристичного продукту та отримуючи зворотну реакцію на нього, перетворюючи продукт не лише на завершений спожитий етап окремої цінності, а формуючи перманентну цінність туристичних продуктів саме завдяки системі інтернет-маркетингу. Наприклад, для споживача важливим є як споживання туристичного продукту, так і спогади про позитивні емоції, які він отримав під час туру, які йому туристичне підприємство надасть кілька років після споживання завдяки збереженим у цифрових архівах фото, відео, відгукам, інформацією про відвідані локації і події. Таким чином туристичні підприємства можуть продовжити життєвий цикл туристичного продукту та створити привід для тривалої комунікації зі споживачами й додаткового просування інших туристичних продуктів. Фактично можемо говорити про трансформацію маркетингової концепції туристичного продукту під впливом цифровізації економіки, за якої окрему важливу роль відведено комунікації, найістотніша частка якої припадає саме на комунікації в інтернет-мережі через різні типи маркетингових інструментів та засобів. Візуалізація маркетингової концепції туристичного продукту базована на орієнтації на потреби, які він задовольнятиме і може змінюватися залежно від виду туристичного продукту за цільовим призначенням. Наприклад, залежно від мети маркетингова концепція туристичного продукту формується та візуалізується окремо для різних сфер

туризму і типів туристичних продуктів. Відповідно уявлення про туристичний продукт, невід'ємною складовою якого є комплексність та інтернет-комунікація, – це вимога сучасності, без урахування якої забезпечити ефективне позиціонування туристичного підприємства на ринку неможливо .

Сучасний туристичний продукт завдяки інтернет-маркетинговим технологіям повинен забезпечувати вимоги щодо інноваційності та бути клієнтоорієнтованим. Саме тому комунікаційний інтернет-супровід цього процесу зі створенням навіть окремих туристичних інтернет-продуктів на сьогодні є пріоритетним напрямом переосмислення та переформатування інтернет-стратегій туристичних підприємств. Одним із перспективних напрямів розвитку виїзного туризму в Україні є освіта за кордоном. Зокрема, для освітніх продуктів за кордоном переважно єдиним джерелом інформації, поширення, комунікації є інтернет-мережа, і часто навіть зміст самого продукту неможливий без інтернет-технологій. Зокрема, пандемія COVID-19 змусила більшість населення світу адаптуватися та навчитися користуватися технологіями інтернет-освіти, а значна кількість освітніх продуктів на сьогодні існує лише в онлайн-форматі, більшість туристичних освітніх продуктів промотується винятково з використанням інструментів онлайн-маркетингу без можливості для потенційних здобувачів освіти приїхати і фізично ознайомитися зі закладами освіти та інфраструктурою освітнього туристичного продукту через карантинні обмеження [2]. Також, купуючи освітній туристичний продукт, споживач автоматично очікує, що такі супровідні послуги, як мовні послуги, страхування, проїзд, забезпечення проживання, харчування чи інші складові, йому забезпечить туристичне підприємство. Уже сьогодні, розвиваючи перспективи цього сегмента ринку, туроператори розробляють різні за масштабами туристичні продукти: екскурсії з майстер-класами; пленери; навчальні табори; короткотермінове навчання, навчання за програмами обміну; подвійні дипломи; навчання на визначених освітніх програмах; стажування; тематичні конференції; освітні виставки та ярмарки тощо, і всі ці складові містять дедалі зростаючу частку інтернет- комунікації з

різними учасниками туристичного процесу.

Важливим напрямом розвитку системи інтернет-маркетингу туристичних підприємств є формування перспективних цільових аудиторій споживачів, а тому вже сьогодні маркетингові стратегії повинні фокусуватися на молоді, яка завдяки пандемії COVID-19, більшій схильності до інновацій, дистанційному навчанню якісніше та безбар'єрніше використовує інноваційні інструменти інтернет-маркетингу. [3] Тому туристичним підприємствам, які орієнтуються на тривалу присутність на ринку, слід розвивати сегмент майбутніх цільових споживачів, популяризуючи власні продукти та сервіси в ігрових, інформаційних, мережевих формах, «готуючи» цей сегмент до майбутнього споживання, формуючи таким чином стереотипи та пріоритети через просвітництво та виховання діджитальних компетенцій у туризмі, у тому числі через розвиток компетенцій користування пропонованими туристичним підприємствами сервісами: інтернет-магазинами, чат-ботами, мобільними додатками, порівняторами, системами замовлень та оплати тощо. Розробляючи стратегію розвитку системи інтернет-маркетингу, слід перефокусовувати системи інтернет-маркетингу туристичних засобів е-комерції на m-комерцію і розвивати відповідний інструментарій з орієнтиром на майбутніх споживачів.

Отже, пріоритетними напрямами розвитку системи інтернет-маркетингу туристичних підприємств на вітчизняному ринку на теперішньому етапі мають стати: розвиток інноваційних туристичних продуктів; комплексна та постійна інтеграція інноваційних технологічних розробок у ланцюг доданої вартості; переорієнтація з е-комерції на m-комерцію, зокрема на сьогодні розвиток інтернет-засобів та продуктів, орієнтованих на використання як мобільних телефонів, так і персональних комп'ютерів, з акцентом на майбутній розвиток засобів, пов'язаних із мобільними телефонами; розвиток власних онлайн-платформ та/чи використання створених і пропонованих світовими та регіональним провайдерами – лідерами ринку; розвиток контекстної та таргетованої інтернет-реклами; забезпечення розвитку інфраструктури та швидкості е-маркетингу та m-маркетингу; удосконалення інструментів

месенджер-маркетингу та промоції в соцмережах; формування бізнес-метрик; запровадження омніканальності комунікації; розвиток компетенцій та досвідченості споживачів; побудова спільнот учасників туристичного процесу; чіткі KPI для системи інтернет-маркетингу тощо. Кожен із напрямів потребує розробки окремих підсистем маркетингової інтернет-стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руденко М. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 61-65.
2. Савчук В. П. Как измерить эффективность маркетинга, или «финансы маркетинга». URL: http://s-p.com.ua/biblio/?cat=2&bid=41.
3. Садова Н. В. Вплив цифровізації на розвиток туристичної індустрії. Ефективна економіка. 2019. № 9. doi: 10.32702/2307-2105-2019.9.43.
4. Птащенко О. В. Використання інструментів інтернет-маркетингу у бізнес-діяльності. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної комунікації. 2016. № 21(10). С. 76-79.
5. Гарафонова О. І. Використання інтернет-маркетингу у маркетинговій діяльності підприємства. Херсон, 2014. 288 с. 66

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Лищенко Олена Германівна
к.е.н., доц.
Національний університет
«Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя
Савченко Галина Олександрівна
магістрант
Національний університет
«Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя

Ключові слова: бухгалтерський облік, видатки, метод, КЕКВ, центр відповідальності.

Введення. В сучасних умовах постійних змін бюджетного законодавства та необхідності приведення обліку в державній установі відповідно до міжнародних стандартів виникає багато невирішених проблем, які ставлять нові завдання для наукових досліджень у даній сфері. На даний час в Україні триває реформування системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності, яке враховує вимоги, що ставлять перед нашою країною міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, у більшості це стосується державного сектору. Для ефективного функціонування державних установ та виконання покладних на них функцій та завдань, в процесі їх діяльності здійснюються видатки на їх утримання. Це досягається шляхом запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, розроблених на основі МСБОДС, так як співпраця України з міжнародними організаціями потребують відкритості та прозорості інформації з економічних питань, з питань бухгалтерського обліку доходів і видатків, відповідності міжнародним стандартам (IPSAS).

Ціль роботи. Розглянути теоретичні питання обліку видатків бюджетної установи. Запропонувати шляхи щодо їх удосконалення.

Матеріали та методи. Значну увагу дослідженню актуальних питань обліку видатків бюджетних установ приділяли вітчизняні вчені та практики Атамас П.Й. [1], Свірко С.В., Джога Р.Т. [3] та інші. Їх праці дають теоретичне підгрунтя вивчення проблем обліку видатків.

Основа напрямку розвитку бухгалтерського обліку бюджетної установи– це його модернізація і перехід на методологічні засади, сформовані на основі міжнародних стандартів.

Розглянемо детальніше методи обліку в державному секторі:

1) касовий метод – реєстрація всіх подій в обліку за рухом грошових коштів, такий метод використовується в обліку надходжень і вибуття грошових коштів на рахунках;

2) метод нарахування – визнання всіх операцій у момент їх виникнення та списання активів на витрати протягом усього терміну корисної служби;

3) модифікований касовий метод – реєстрація не тільки операцій за рухом грошових коштів, але й додаткових активів і зобов'язань;

4) модифікований метод нарахування – нарахування та визнання доходів і витрат як активів і зобов'язань під час операції.

Перехід на метод нарахування в обліку державних установ забезпечив відображення всіх прийнятих зобов'язань. Метод нарахування дає можливість нейтрально оцінювати фінансовий результат діяльності бюджетних установ, оптимізувати облік витрат на послуги, що надаються. Проте одним з недоліків є невідповідність методу нарахування через зіставлення касових доходів та нарахованому у звітному періоді видатків. Через певні неточності в обліку спотворюються показники фінансових результатів. Тому в установі штучно виникає прибуток через: недовиконання цільових програм; або придбання матеріальних цінностей, що не встигли витратити до кінця року; або коштів отриманих більше, ніж витрачено [2].

Облік видатків є одним з основних напрямків бухгалтерського обліку бюджетних установ. Основним завдання бюджетних установ щодо кінцевого результату (звітного періоду) діяльності — виконання кошторису доходів і

видатків — яке визначає, по суті, другу назву обліку бюджетних установ, а саме облік виконання кошторису доходів і видатків, це твердження є безсумнівним, тому організація обліку видатків є однією з пріоритетних.

Ряд підстатей видатків кошторису, наприклад видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, відрядження, капітальний ремонт будівель та споруд, визначаються за єдиною для всіх установ методикою. Так видатки за КЕКВ 2240 «Оплата послуг (крім комунальних)», 2250 «Видатки на відрядження», 2270 «Оплата комунальних послуг та енергоносіїв» планується на рівні видатків попереднього року [4].

Найважливішим у кошторисних розрахунках є визначення суми витрат за КЕКВ 2111 «Заробітна плата». У більшості бюджетних установ ці витрати складають основну частину видатків, а їх розрахунок є найбільш складною і трудомісткою частиною роботи зі складання кошторису.

Ефективність виконання кошторису бюджетної установи залежить від правильності його складання, та ефективності діяльності, раціонального використання бюджетних коштів. Контроль за правильністю складання кошторису видатків є передумовою забезпечення дисципліни витрачання бюджетних коштів, підвищення ефективності використання державних ресурсів. Перевірка дотримання законодавства при складанні і виконанні кошторису є одним з найважливіших контрольних заходів. Зокрема, відхилення між показниками затверджених асигнувань, фактичних видатків та касових видатків може свідчити про необґрунтовано проведені розрахунки необхідних асигнувань, що є підставою для ретельної перевірки розрахунків за певними кодами економічної класифікації [5].

Формування центрів відповідальності в бюджетних установах це можливість для отримання своєчасної, повної, деталізованої інформації щодо поточного стану виконання показників кошторису, можливість підвищення якості аналітичної інформації щодо доходів і видатків установи, що в свою чергу оптимізує процес формування видаткових показників кошторису.

Результати. Отже, можна стверджувати, що облік витрат бюджетної установи є одним із найскладнішим, адже основним його завданням є забезпечення контролю над цільовим витрачанням коштів, відповідно до затвердженого кошторису бюджетної установи, та потребує впровадження центрів відповідальності, що дасть змогу використовувати достовірні та обґрунтовані статистичні дані для детального розрахунку витрат за кожним окремим джерелом видатків в розрізі КЕКВ, що в подальшому попереджає неефективне та нецільове використання бюджетних коштів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атамас П.Й. Облік у бюджетних установах.4-те вид. перероб та змін. Навч. посіб.- К,учбова література, 2016-312 с.

2.Зубілевич С. Я. Нові стандарти бухгалтерського обліку у державному секторі України: проблеми запровадження. / С. Я. Зубілевич //Вісник НУВГП. Економіка : зб. наук.праць. Рівне : НУВГП, - 2016. - № 2(74). - С. 61–72.

3. Свірко С. В.Організація управлінського обліку в бюджетних установах: етап постановки та його складові *Фінанси, облік і аудит.* 2014. Випуск 2 (24) .С.17-24.

4. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов та ін.; К. КНЕУ, 2004. 864 с. URL:http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/9714/fedosov_budget_man.pdf

5. Фальченко О.О., Чумак В.М. Актуальні питання формування та використання кошторисів бюджетних установ. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»(економічні науки).* 2017. № 24(1246).С. 7-10 . Бібліогр. 3 назв. ISSN 2519-4461.

ВІРТУАЛЬНІ ПОДОРОЖІ СУЧАСНОСТІ

Любчук Ольга Констянтинівна
д. наук з державного управління,професор
Каранда Микита Олександрович
студент
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

Вступ./Introductions. У часи обмежень переміщень між країнами, які обумовлени карантинами, кризами, санкціями, незмінним залишається бажання людей подорожувати. В силу вищезгаданних причин,можлиівсть виїхати з країни, можливо навіть з міста,вважається більш утрудненої, і потребує більше часу для організації туристічних турів. Для багатьох людей, в силу економичної кризи, втрати роботи, зниження матеріального статусу, або погіршення здоров'я,стає неможливим подорожувати. І тут на допомогу приходять віртуальні подорожі. Тому,з'ясування сутності та видів віртуальніх турів,їх особливостей,організацій для сучасних туристів є актуально затребуванним.

Мета роботи./Aim. Метою роботи стало ознайомлення з можливостями віртуальними подорожами задовольноти потреби сучасних туристів в їх бажанні подорожувати.

Матеріали та методи./Materials and methods. Вивченням данної проблеми займалися наступні науковці: Є. У Александрова [1] , Г. Н Кутепова [3] та ін. Методом дослідження досягнення поставленної мети стали теоритичний,порівняльний та системний аналіз.

Результати і обговорення./Results and discussion. На основі проведенного дослідження було з'ясовано, що віртуальним туром важають динамічний рух від однієї точки до іншої з можливістю огляду фотографій на 360 градусів. Створені такі віртуальні подорожі з панорамних фотографій місцевості. З цих фотографій також може бути створений віртуальний тур [2]. Віртуальні тури можуть включати так само віртуальні екскурсії, що робить

вивчення нових місць через Інтернет куди цікавіше. Особливість подібних турів полягає в тому, що людина, перебуваючи вдома, може познайомитися з будь-яким відомим місцем, що знаходиться навіть в іншій частині планети. При цьому, людина, при перегляді віртуальних екскурсій, відчуває сильний ефект занурення - за допомогою нових технологій і своєї комп'ютерної мишки (або екрана телефону - дивлячись, що віддає перевагу той чи іншій людині). Також, віртуальні екскурсії можуть застосовуватися вчителями у школах як навчальний процес [1]. На уроках літератури, історії, вчитель у всій красі може показати учням якесь історично важливе місце. Завдяки такому незвичайному підходу, діти можуть швидше засвоювати навчальний матеріал, і, відповідно, бути продуктивнішим. Інтерактивні віртуальні екскурсії представляють новий якісний етап у застосуванні комп'ютерних технологій у підготовці фахівців для туристичної галузі. Так само підходить для навчальних та пізнавальних цілей. [3]

Створюються віртуальні тури шляхом фотографування тієї чи іншої місцевості на камеру – 360 градусів та використовують ці фотографії у програмах, наприклад –Panotour. Проте, це в кращому разі, але -3D екскурсію можна створити і на основі звичайних фотографій, зроблених навіть на телефон. Варто згадати, що перша віртуальна екскурсія була 3D-реконструкцією виду Замку Дадлі у 1550 році, у Великій Британії, створеної у 1994 році [2]. Загалом, віртуальним турам налічується понад 20 років. Враховуючи рівень розвитку технологій тих часів, подібні проекти створювалися довго, були ресурсозатратними, і в результаті хоч і випускалися якісними, проте для очей багатьох людей подібні реконструкції місцевості здаються застарілими. Проте не варто применшувати цю колосальну роботу та її внесок у розвиток віртуальних подорожей, 3D проектування території та розвиток віртуальної реальності.

За більш ніж 20 років технології розвивалися і зараз віртуальні тури та ексурсії доступні на окулярах віртуальної реальності. До речі, за допомогою програми Pano2VR можна розробити VR-тур самостійно. Популярністю в наш

час користуються й ординарні віртуальні екскурсії, і не просто так. Важливу роль відіграє ціновий діапазон та доступність. Також варто відзначити, що існують платні та безкоштовні віртуальні тури. Також за багато років було створено безліч вже популярних віртуальних екскурсій історично відомих місць. Також, Інтерактивні карти Google теж можуть відноситися до віртуальних подорожей.

Не можна сказати точно, чи зможуть замінити віртуальні подорожі звичайні, хоч і ґрунт для цього вже існує. Незважаючи на це, людина все одно бажатиме виїхати зі свого міста на відпочинок в інше місто або навіть країну, отримати враження, які віртуально отримати неможливо, не кажучи вже про досвід подорожей, який багато вчить і загартує характер. Людина бажатиме викупатися в морі, засмагати під спекотним сонцем, і в цьому йому віртуальні подорожі так само не допоможуть. Однак для цілей виключно пізнавальних, ознайомчих, – віртуальні подорожі – це відмінний та бюджетний варіант, що підходить для безлічі людей.

Результатом є досвід. Знання чогось через Інтернет також є пізнанням. Навіть не отримуючи так багато вражень, як від реальної подорожі, людина все одно ознайомлюється з різними місцями в комфортній, домашній обстановці, при цьому витрачаючи мінімум, а найчастіше і зовсім не витрачаючи жодної копійки.

Висновки./Conclusions. Віртуальні подорожі це зручний, безпечний і безкоштовний (найчастіше) спосіб пізнання та ознайомлення з різними містами, пам'ятними місцями, країнами. Ця технологія все ще розвивається, а це означає, що в недалекому майбутньому на нас чекає ще більший функціонал, підвищення рівня якості. Також вже існуючі технології віртуальної реальності вже допомагають учням у деяких школах у навчанні, сильніше затягуючи у навчальний процес.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.

1. Александрова Є. У. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм організації навчального процесу на уроці літератури**.** *Література у шкільництві*. 2010. № 10. С. 22–24.

2. Історія виникнення та розвиток віртуальних турів. [Чинний від 16.08.2016]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://blog.flexyheat.ru/istoriya-vozniknoveniya-i-razvitie-virtualnyx-turov/

3. Кутепова Г. Н. Інноваційні комп'ютерні технології в туризмі: віртуальні інтерактивні екскурсії. *Інновації та інвестиції*. - 2012. № 1. С. 19-21

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Любчук Ольга Костянтинівна
д-р наук держ. упр., професор
Ярченко Юлія Віталіївна
к. і. н., доцент
Терстуях Валерія Ігорівна
Терстуях Владислава Ігорівна
студентки
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Маріуполь, Україна

Вступ/Introductions. Цифрова епоха змінює підхід до ведення туристичного бізнесу, а також вимоги до використовуваних інформаційних технологій: систем управління маркетингом, продажами і сервісом; телефонії і мессенджерам; систем документообігу й управління персоналом; облікових систем і безлічі інших корпоративних додатків. Тому, з'ясування нових тенденцій в міжнародному туризмі на основі інноваційних технологій є затребуваним та актульним.

Мета роботи/Aim. Визначити нові тренди міжнародного туризму на основі інноваційних технологій в умовах цифровізації суспільства та економіки.

Матеріали та методи/Materials and methods. У роботі для досягнення поставленої мети було використано наступні методи: теоретичний аналіз, порівняльний аналіз, метод синтезу та узагальнення. У статті були використані праці таких вчених як: З.А. Атаманчук [1]; Ю.В.Вакуліна, В.В Філатов [2]; С.Ю. Василець, І.М. Медвідь, В.Ф. Доценко [3]; М.С. Візерська [4] та ін.

Результати та обговорення/Results and discussion. На сьогоднішній день в туристичній індустрії широкого використання набули інноваційні технології – програми електронного бронювання та складання турів. Поява нової програми даного виду дозволила не тільки здешевити засоби зв'язку, але

й дала можливість працювати всім учасникам туристичного ринку як єдиного офісу. Робота з такими програмами дозволяє підприємству отримувати оперативну та достовірну інформацію про ціни і кількість вільних місць у будь-який момент часу, а також мати можливість стежити за проходженням замовлення на всіх етапах його здійснення [2].

Інновація виступає як фактор зміни, як результат діяльності, втілений у новий чи удосконалений продукт, технологічні процеси, нові послуги і нові підходи до задоволення соціальних потреб [6].

Використання нових технологій у розвитку виробництва або в управлінні підприємством дозволяє значно покращити його діяльність за рахунок передового досвіду, методів управління або наукових знань. Перевага в актуальності надається інформаційним технологіям, оскільки їх використання є необхідною умовою функціонування будь якого сучасного засобу розміщення або підприємства харчування, забезпечуючи точність, оперативність, високу швидкість обробки та передачі інформації [7].

Світова туристична організація (ЮНВТО) оцінила великі перспективи просування туристичного продукту за допомогою Інтернет-технологій, що знайшло вираз у виданні ґрунтовної праці «Маркетинг туристичних напрямків в режимі он-лайн. Стратегії інформаційної ери»… Турист купує тільки право на авіаквиток, номер в готелі, харчування та програмне забезпечення в майбутньому [10].

Інтернет-технології надають можливості туристичним підприємствам доносити інформацію і пропозицію продукту до великої кількості людей у всьому світі за порівняно невелику ціну; надавати інформацію вищої якості, ніж з традиційних друкованих джерел; забезпечувати споживачам легший і простіший спосіб бронювання продукту [5].

Існують різні системи бронювання, вони відрізняються одна від одної набором пропонованих послуг і технологією своєї роботи: глобальні та спеціалізовані. Глобальні системи мають універсальний профіль та поєднують у собі бронювання авіаквитків, місць в готелі, квитків на інші види транспорту,

квитків на культурні заходи. Найбільшими системами на сьогодні є: Amadeus, Galileo, Sabre, Worldspan. Спеціалізовані модулі бронювання мають вузький напрямок, такий як бронювання місць в готелі або квитків на транспорт, квитків на культурні заходи [4].

У сучасних умовах туристичні фірми можуть використовувати Інтернет такими способами: створити веб-сторінку, на якій розмістити інформацію про фірму і її послуги; розмістити на сайтах рекламу; приймати участь в групах з обміну новинами; спілкуватися за допомогою електронної пошти; створити віртуальний тур [8].

Комунікаційні технології – комплекс програм електронного листування (Microsoft Outlook, Gmail.com, mail.ru, i.ua), відео зв’язку (skype), файлообмінники (ex.ua, fs.to, Google Drive), які дозволяють через мережу Інтернет обмінюватися інформацією, здійснювати телефонний і відео-зв’язок, влаштовувати теле-мости, конференції та наради. Новим кроком у розвитку даного виду технології стало широке розповсюдження мобільних додатків, що називають «мессенджерами»: viber, what’s up, telegram. Їх поява пов’язана з популяризацією і здешевленням смартфонів та послуг мобільного Інтернету. Дані додатки дозволяють безкоштовно здійснювати дзвінки за кордон та обмінюватися короткими текстовими повідомленнями.

Оскільки турфірми беруть учать в конкурентній боротьбі, однією з їхніх можливих переваг є якість інформації. Туристи обиратимуть приймаючі центри переважно на основі отриманої ними інформації. Щоб забезпечити її кращу якість, підприємства повинні підготувати більш атрактивний інформаційний пакет, ніж конкуренти. Одне з ключових завдань – це створення бази даних мультимедійної інформації за туристичними напрямками для просування в режимі он-лайн. Така інформація має бути ґрунтовною, міститися в електронному форматі, а також регулярно перевірятися та оновлюватися [11].

Такі великі готельні мережі, як Hyatt, Starwood, Marriott визнали зростаючу перевагу споживачів, які використовують мобільні додатки для обміну повідомленнями, тавпровадили своїх чат ботів в якості каналів зв'язку

зіслужбою обслуговування клієнтів. Застосування такої технології дозволяє опрацьовувати до 90% запитів безвтручання персоналу готелю і суттєво заощаджувати [12].

Віртуальний консьєрж Edward з'явився в 12 готелях готельної мережі Radisson Blu у Великобританії. Він майже повністю розвантажив співробітників, в обов'язки яких входило листування з гостями. Edward може розповісти про послуги готелю, допомогти замовити обслуговування номеру, надати рекомендації туристущодо вибору закладу ресторанного господарства та прийняти від клієнта скаргу [3].

Досить актуальним є пошук нових прогресивних технологій та впровадження їх у закладах ресторанного господарства при готелях. Перспективними є інтерактивні технології, оскільки їх особливості застосування передусім полягають у відсутності необхідності очікування офіціанта для оформлення замовлення, виключаючи помилки. Для цього на сенсорних панелях розміщується меню закладу з простою навігацією, що дозволяє не тільки отримати повну інформацію про страву,а також внести уточнення щодо її приготування, яке передається на виробництво. До використання також доступні сервіси погоди, соціальних мереж та ігор, кнопка виклику офіціанта і можливість розрахунку безконтактним способом [7].

Серед учасників світового туристичного ринку найбільш гнучкими є авіакомпанії. Вони першими спостерігають вигоди залучення інновацій в бізнесі, в основному в сфері міжнародних розрахунків. Наприклад, авіакомпанія Lufthansa вже налаштована на використання у своїй роботі технологій BlockChain. Інформація про маршрути, подорожуючих та бронювання квитків допоможе вибудувати більш ефективну маркетингову політику. Віртуальна реальність змінює спосіб онлайн-шопінгу подорожуючих. Marriott, Best Western, Kayak, Carlson Rezidor та інші оператори вже використовують ці технології. Окрім існуючих роботів-співробітників деяких потужних аеропортів світу, роботи починають працювати також в готелях. Robotic Process Automation (RPA) допоможе підприємствам виконувати

адміністративні задачі більш якісно і дешево [1].

Як показує практика, сфера туризму є інформаційно-насиченою, оскільки характеризується різноманітністю та складністю ділових взаємозв'язків із партнерами (з туризмом пов'язано понад 60 видів економічної діяльності), індивідуалізацією та пріоритетністю ексклюзивності туристичних послуг, динамічністю бізнеспроцесів, потребою в постійному технологічному удосконаленні та високою конкуренцією. Тому, для нинішнього розвитку туристичної діяльності необхідно впроваджувати сучасні ІТ-технології, які забезпечують інформатизацію та швидкий обмін даними, інтеграцію та взаємозв'язок усіх учасників туристичного ринку, можливість урахування індивідуальних особливостей кожного клієнта у процесі задоволення його потреб, підвищення швидкості обслуговування, оперативний зворотний зв'язок, підвищення ефективності діяльності туристичних підприємств [9].

Висновки/Conclusions. Таким чином, для нинішнього розвитку туристичної діяльності характерними є нові тренди – впровадження інновацій в тому числі ІТ-технології, які забезпечують інформатизацію та швидкий обмін даними, інтеграцію та взаємозв'язок усіх учасників туристичного ринку, можливість урахування індивідуальних особливостей кожного клієнта у процесі задоволення його потреб, підвищення швидкості обслуговування, оперативний зворотний зв'язок, підвищення ефективності діяльності туристичних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук З.А. Перспективи розвитку міжнародного туризму в умовах цифровізації економіки. Сучасні проблеми розвитку туризму в Україні: міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16-17 трав. 2019 р.). Львів: ЛІЕТ, 2019. С. 111–119.

2. Вакуліна Ю.В., Філатов В.В. Використання новітніх технологій у туризмі: матеріали VI міжнародної ювілейної до 55-річчя ЧДТУ науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в

україні: проблеми розвитку та регулювання» (м. Черкаси, 26 – 27 бер. 2015 р.). Черкаси, 2015. С. 328–331.

3. Василець С.Ю., Медвідь І.М., Доценко В.Ф., Перспективи впровадження технології «chatbot» в закладах готельного господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26947/1/Chatbot.pdf

4. Візерська М.С. Застосування новітніх технологій в туризмі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/29976/1/zastosyvannia%20novitnih%20tehnologiy%20v%20turizmi_vizerska.pdf

5. Герасименко В. Інтернет як засіб просування туристичних послуг / Віктор Герасименко, Ірина Давиденко // *Маркетинг в Україні*. 2009. № 2. С. 41–46.

6. Гуцол. А. Інновації в готельно-ресторанному сервісі та туризмі: навчально-методичний посібник / укл. А. Гуцол. – Северодонецьк : ПП «Поліграф-Сервіс», 2021. – 354 с.

7. Доценко В. Ф., Шидловська О. Б., Медвідь І. М., Бєдусенко Л. С. Інформаційні технології в готельній індустрії україни: реалії та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/30812/5/hotel-10.pdf

8. Кучеренко К. В. Розвиток інформаційних технологій та їх запровадження у діяльність підприємств туристичної сфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/rozvitokinformatsiynih-tehnologiy-ta-yih-zaprovadzhennya-u-diyalnist-pidpriemstv-turistichnoyi-sferi.

9. Маховка В.М. Інтерактивні та smart-технології в туризмі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/3196/1/Маховка.pdf

10. Смирнов І. Г. Новітні інформаційні технології в туристичному маркетингу / І. Г. Смирнов // *Географія та туризм*. 2010. Вип. 3. С. 10–21.

11. Скарга О.О. Інтернет-технології як засіб просування туристичних

послуг. Актуальні проблеми науки та освіти: збірник матеріалів XXIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів. (м. Маріуполь, 5 лют. 2021 р.). Маріуполь, 2021. С. 32–34.

12. Chatbots for hotels: How can you best use them today? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mediaconcepts.com /resources/chatbots_for_hotels.html

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ З УРАХУВАННЯМ ТЕНДЕНЦІЙ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Мартинюк Уляна Андріївна
к. с./г. н., старший викладач
кафедри історії України,
економічної теорії та туризму
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С. З. Гжицького

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій різко змінив поведінку споживачів не лише на ринку туристичних послуг, а й загалом, особливо з настанням карантинних обмежень, коли споживачі вимушено перейшли на користування практично винятково онлайн-послугами. Цифрова трансформація змінила спосіб пошуку споживачами потрібних їм продуктів і послуг, отримання інформації, оцінки альтернатив та прийняття рішень про придбання. Поширення генерованого споживачем контенту (англ. – User Generated Content), особливо у формі оглядів чи блогів, ще більше сприяло цьому процесу. Такий тип інструментарію інтернет-маркетингу характеризується транслюванням досвіду споживання туристичної послуги від третьої особи, коли користувачі такого контенту покладаються на оцінку та аналіз інших при порівнянні товарів і послуг. Зростання обсягів і популярності цифрового інструменту «генерованого споживачем контенту» протягом карантинного періоду перетворило його на одне з основних джерел інформації «з вуст в уста» онлайн (англ. – electronic Word of Mouth, e-WoM), частково зменшуючи інформаційну асиметрію для потенційних споживачів.

Вплив інформації в Інтернет на поведінку споживачів є більш актуальним для інформування про послуги, ніж про товари, через їх нематеріальну природу, тому особливо активно використовується на ринку туристичних послуг. Відповідно до досліджень, саме послуги з туризму та гостинності, досвід яких найчастіше передбачає суб’єктивні оцінки та суттєво впливає на

оцінку якості послуг, особливо зазнають впливу e-WOM (53 % онлайн-покупок в Європейському Союзі включають подорожі та відпочинок) [2]. Споживачі туристичних послуг для прийняття рішень про придбання послуги все активніше використовують вебсайти, на яких розміщуються такі огляди, оскільки туристичні підприємства в сучасних умовах використовують вебтехнології як частину своєї бізнес-стратегії. Інтернет використовується як маркетинговий канал розповсюдження інформації набагато частіше, ніж як інструмент вивчення потреб та очікувань споживачів. Технології комунікації та взаємодії в мережі

Інтернет дозволяють споживачам туристичних послуг обирати спосіб отримання, реагування та обміну інформацією, змінюючи, зокрема, і власний спосіб взаємодії з туристичними підприємствами. Інтернет як сховище інформації та взаємообміну інформацією наповнюється користувачами, тому вимагає постійної трансформації туристичними підприємствами для керування відносинами зі споживачами туристичних послуг. Останні дослідження показали, що поширення контенту, генерованого споживачем, є більш потужним інструментом, ніж корпоративні комунікації, у впливі на рішення споживачів, а передавання інформації «з уст в уста» онлайн (e-WoM) визнано одним із найдієвіших способів впливу на прийняття рішень про придбання товару чи послуги [2].

Цей неформальний тип спілкування в Інтернет є особливо впливовим інструментом інтернет-маркетингу, оскільки пропонує більшу зручність, анонімність, спілкування «багатьох з багатьма» і відсутність обмежень часу та простору. Вплив e-WoM особливо помітний, коли йдеться про товари й послуги з туризму та гостинності. Аналізуючи поведінку споживачів туристичних послуг, науковці підкреслюють [3], що огляди в мережі Інтернет вважаються найважливішими формами впливу у сфері електронних послуг з бронювання готелів і придбання відпочинкових турів. Поширенню e-WoM сприяло зростання кількості та підвищення якості вебсайтів (вебсторінки готелів і готельних мереж, туристичних агенцій та вебсайти оглядів готелів

відвідувачами). Поява таких нових платформ спілкування в Інтернет, як мережі соціальних медіа Facebook, Twitter, YouTube і Flickr, ще більше сприяла збільшенню потужності інтернет-маркетингу та вебмережі загалом. Результати декількох досліджень з виявлення чинників, які спонукають споживачів туристичних послуг залишати відгуки чи готувати і розміщувати огляди в мережі Інтернет та створювати вебсторінку, показали, що спеціально створені маркетологами сайти зазвичай використовуються для власних інтересів, забезпечуючи оптимізацію планування туристичної діяльності, можливість подання огляду туристичних напрямів і супутніх послуг. І навпаки, особисті канали комунікації в Інтернет споживачів туристичних послуг, як правило, використовуються для інших цільово спрямованих інтересів, таких як адвокація, допомога іншим споживачам або туристичним підприємствам та отримання соціальних вигод. E-WoM виступає важливим чинником, що впливає на процес прийняття рішень споживачем туристичного продукту, зокрема про покупку в мережі Інтернет, лояльність до туристичної мережі чи підприємства [3], сприйняття товару/послуги, обізнаність про бренд та рівень ризику. Відгуки, опубліковані відомими туристичними інтернет-спільнотами та блогерами, впливають на ставлення споживачів до готелю чи туристичного підприємства, придбання продукту чи формування іміджу. Загалом суб’єкти туристичної діяльності, обираючи управлінські рішення при зміні політики діяльності, реагуванні на внутрішні чи зовнішні виклики, враховують такі ключові аспекти онлайн маркетингу, як 1) оцінка впливу онлайн-відгуків на купівельну поведінку споживачів та 2) розуміння того, як представники сфери туризму і гостинності повинні управляти онлайн-відгуками.

Результати досліджень підтверджують важливість приділення значної уваги онлайн-блогінгу для управління розвитком туристичного підприємства, аналізу впливу використання маркетингових інструментів на придбання турів, користування послугами транспортування, відпочинку та загалом на дохід туристичних підприємств, спричинений, зокрема, опосередкованим впливом онлайн-оглядів. Використання інструментів інтернет-маркетингу та, особливо,

управління онлайн-відгуками і веденням блогів має вирішальне значення для підвищення конкурентоспроможності туристичних підприємств: воно є результатом інтегрованого процесу, в якому інформація та взаємодія учасників ринку туристичних послуг є драйверами та мотиваторами. Як мотиватор e-WoM стимулює керівників туристичних підприємств брати участь у наповненні інтернет- майданчиків та генеруванні інформації. Такою інформацією можна керувати, щоб визначити сильні та слабкі сторони туристичного продукту, елементи послуг, які споживачі вважають більш доречними, конкурентні переваги, які необхідно посилити, аби підвищити якість послуги та вирівняти свою онлайн-пропозицію відносно конкурентів.

Розглядаючи систему інтернет-маркетингу на туристичному підприємстві, також зазначимо, що вона формується кількома підсистемами, які дають змогу органічно поєднати різні функціональні напрями: 1) інформаційну систему маркетингу (поєднання процедур і структур для збору, обробки, аналізу інформації – внутрішньої (туристичного підприємства, оператора чи агента) та зовнішньої (стан ринку туристичних послуг, чинники впливу на нього)); 2) систему засобів маркетингу (комплекс методів і способів вирішення конкретних завдань у сфері. Коригування програми інтернет-маркетингу на основі здійсненого аналізу туризму і досягнення поставлених туристичним підприємством цілей); 3) систему управління маркетингом (із взаємозалежними елементами планування, реалізації, мотивації та контролю).

У підсумку аналізування теоретико-методологічних засад формування системи інтернет-маркетингу туристичних підприємств є підстави для її авторського трактування як сукупності взаємопов’язаних елементів, які взаємодіють у межах маркетингової політики підприємства з метою зростання конкурентоспроможності туристичних продуктів та підприємства загалом, покращання їх асортименту та якості, нарощування обсягів продажу туристичних продуктів із застосуванням потенціалу сучасного цифрового та інформаційно- комунікаційного інструментарію. Елементами системи інтернет-маркетингу підприємств туризму є: суб’єкти, процеси, концепції, інститути,

учасники ринку, чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, підсистеми управління інтернет-маркетингом, маркетинговою діяльністю та цифрових комунікацій. Формування такої системи передбачає інклюзію та розвиток усіх її необхідних елементів і налагодження зв'язків між ними, наділення кожного елемента необхідними компетенціями та ресурсним забезпеченням, спрямування мотивації на досягнення спільної інтегрованої мети та завдань максимізації ефектів та ефективності цифрових комунікацій підприємства з: по-перше, споживачами; по-друге, іншими суб'єктами зовнішнього середовища. Такими цільовими орієнтирами передовсім є маркетингові завдання щодо покращання позиціонування туристичних продуктів підприємства на ринку, більш якісного дослідження ринку, ефективізації реклами та стимулювання просування послуг, задоволення потреб споживачів у якісних туристичних продуктах і послугах за доступною ціною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Плескач В. Л. Технології електронного бізнесу : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 223 с.

2. Плотников В. А. Цифровизация производства: теоретическая сущность и перспективы развития в экономике. Известия Санкт- Петербургского экономического университета. 2018. № 4 (112). С. 16-24.

3. Птащенко О. В. Розвиток моделей комунікації в мережі Інтернет. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної комунікації. 2015. № 19(8). С. 39-41.

4. Равікович І. Оцінка ефективності впровадження інструментів інтернет-маркетингу в діяльності торгового підприємства. Економіка: реалії часу. 2015. № 5 (21). С. 161-166. URL: http://economics.opu.ua/files/archive/ 2015/n5.html.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Найденко Олексій Євгенович
к.е.н., доцент
Харківський національний університет
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

Вступ. Податок на доходи фізичних осіб в податкових надходженнях Зведеного бюджету України сьогодні займає друге місце. При цьому зростає не тільки сума податкових надходжень, але й питома вага надходжень податку на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету. За підсумками 2020 року такий показник складав 21,4 % (табл. 1).

Таблиця 1

Надходження податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України за 2014-2020 роки, складено за [1]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Податок на доходи фізичних осіб, млн. грн.	75 203,0	99 983,2	138 781,8	185 686,1	229 900,60	275 458,50	295 107,30
Питома вага, %	16,5	15,3	17,7	18,3	19,4	21,4	21,4

Основною причиною зростання податкових надходжень є збільшення розміру мінімальної заробітної плати в Україні. Але при цьому порівняно з країнами ЄС за цим показником Україна залишається однією з самих бідних країн Європи. Важливим питанням оподаткування фізичних осіб є пошук шляхів удосконалення справляння цього податку.

Мета роботи. Мета роботи полягає в обґрунтуванні шляхів детінізації економіки шляхом удосконалення порядку оподаткування доходів фізичних осіб.

Матеріали та методи. Інформаційною базою дослідження стали інформаційні бюлетені щодо індивідуального прибуткового оподаткування в країнах ЄС.

Основними методами дослідження виступили аналіз та синтез.

Результати й обговорення. За офіційними даними Міністерства економіки України рівень тіньової економіки у першому кварталі 2021 року становив 30 % [2]. В країнах ЄС рівень тіньової економіки знаходиться на рівні 8,2 – 30,6 % [3]. Дослідження Ф. Шнайдера [4] доказує, що одним із важливих причин зростання тіньовій економіки є високий податковий тягар.

За даними Міністерства фінансів України номінальне податкове навантаження за 2020 рік склало 27,1 %, а реальне податкове навантаження – 29,8 % [1]. В період економічної та політичної кризи в Україні 2014-2016 років податкове навантаження досягало 30 % від ВВП.

Основними проблемами в оподаткуванні фізичних осіб в Україні є:

1. Неефективне виконання державою контрольних функцій.

Прикладом такого є продаж тютюнових виробів без марок акцизного податку. Такий продаж здійснюється вже не перший рік і станом на 1 жовтня 2021 року питома вага тіньового ринку сигарет становила 15,9 % [5].

В Україні створено багато органів, які мають боротися з корупцією як з однією з причин існування тіньової економіки. При цьому надходження до бюджету від виявлених фактів корупційних дій – відносно невелика. Так за 2020 рік за даними Національного агентства з питань запобігання корупції сума штрафів за корупційними статтями склала лише 4 831 745 грн. [6].

2. Невисокі розміри відповідальності за відображення недостовірних даних в електронних деклараціях.

В деклараціях, які подаються представниками влади виявляються значні помилки. Але при цьому розмір відповідальності за такі помилки незначний. Так, згідно статті 366^2 Кримінального кодексу України [7] розмір кримінальної відповідальності за такі порушення становить від 42 500 грн. до 85 000 грн. Окрім того, за даними звіту Національного агентства з питань запобігання корупції за 2020 рік в електронних деклараціях було виявлено невідповідностей на 497 млн. грн. При цьому штрафи було застосовано до 4 582 осіб. Середній розмір штрафу на одну особу у 2020 році становив 1 055 грн. [6]

3. Неефективний контроль за витратами платників податків.

В Україні сьогодні відсутній механізм контролю за витратами платників податків.

4. Не виконання державою принципу соціальної справедливості оподаткування, регламентованого Податкового кодексом України (п. 4.1.6).

В Україні і досі застосовується показник неоподатковуваного мінімуму доходів громадян у розмірі 17 грн., який був встановлено ще у 90-х роках 20-го сторіччя.

5. Відсутність прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб.

На відміну від більшості країн ЄС Україна не застосовує диференціацію ставок податку на доходи фізичних осіб.

6. Недієва система моніторингу осіб, які користуються пільгами.

В Україні значна кількість пільг надається необґрунтовано, що призводить до значних втрат бюджету.

7. Відсутність стимулів у платників податків щодо виконання податкового обов'язку.

Більшість громадян України не зацікавлені у відображенні реальних доходів.

8. Неефективний механізм нарахування єдиного соціального внеску.

Існуюча практика спонукає значну кількість платників податків сплачувати нелегальні доходи, які не будуть оподатковуватися.

9. Відсутність реального контролю іноземних доходів громадян.

Значні суми іноземних доходів громадян знаходяться у «тіні». За даними НБУ українські громадяни переказали в Україну більше 12 млрд. грн. в 2020 році [8]. Держава має контролювати такі доходи та зіставляти їх з податками, які б мали такі особи сплатити на території України згідно умов міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування.

Висновки. Для вирішення таких проблем пропонується:

1. Посилити боротьбу контролюючих органів щодо виявлення фактів порушень податкового та митного законодавства.

2. Збільшити в десять разів відповідальність за наведення недостовірних даних в електронних деклараціях.

3. Слід запровадити механізм контролю витрат осіб на придбання рухомого та нерухомого майна за вартістю, яка буде перевищувати граничну межу встановлену державою. Такий механізм має бути рівним для всіх осіб, незалежно від соціального статусу та положення.

4. Показник неоподатковуваного мінімуму доходів громадян безумовно має бути впроваджений в практику оподаткування, причому він має застосовуватися в річному вимірі, як це робиться в країнах ЄС. За основу такого показника можуть бути покладені показника прожиткового мінімуму для працездатних осіб або мінімальна заробітна плата. Такий підхід має дозволити знизити податкове навантаження на малозабезпечені верстви населення та забезпечити реалізацію принципу соціальної справедливості.

5. Для стимулювання не приховування великих доходів фізичних осіб можна розглядати можливість запровадження прогресивно-регресивної ставки податку на доходи фізичних осіб, коли при зростанні доходу до певного граничного рівня ставка податку буде зростати, а після досягнення такого граничного рівня – буде знижуватися.

6. При застосуванні пільги держава має враховувати: сімейний стан особи, яка претендує на пільгу; рівень доходу такої особи та членів її родини за наявності; рівень працездатності такої особи та членів її родини за наявності.

Пільга для фізичних осіб може носити постійний характер для фізичних осіб, які за станом здоров’я не в змозі в повній мірі забезпечити власне існування (непрацездатні особи). Але при цьому має враховуватися фінансовий стан його сім’ї, бо можливо рівень сімейного доходу буде достатнім.

Держава має визначити чіткий перелік осіб, які будуть користуватися пільгами незалежно від рівня доходу (наприклад, Герої України, учасники Другої Світової війни, інваліди тощо). Також має встановлено граничний рівень доходу, при досягненні якого особи, які користуються пільгою буде втрачати право на пільгу. Застосування пільг для юридичних осіб здебільшого

спрямовано на підтримку їх економічної діяльності. При цьому нажаль деякі галузі економіки не розвиваються навіть за допомогою надання їм податкових преференцій (наприклад, галузь літакобудування). Для юридичних осіб застосування пільги має носити виключно тимчасовий характер та певну кінцеву мету, яку мають досягти особи, якім вона надавалася. В основному це покращення показників діяльності (обсяг виробництва, фінансовий результат, рентабельність, зниження собівартості продукції тощо).

Найбільш важким для держави має стати процес моніторингу фізичних осіб, які претендують на пільгу або вже її застосовують. Соціальні служби мають здійснювати постійні візити до таких осіб та фіксувати інформацію задля прийняття обґрунтованого рішення щодо надання або відміни дії пільги.

7. Вагомим стимулом для сплати податків має стати розуміння платників податків, що виконання податкового обов'язку допоможе їм в майбутньому. Такий принцип реалізується в більшості розвинутих країн та дозволяє фізичним особам отримувати пенсійні виплати, які забезпечують їм гідні умови життя.

8. Нарахування єдиного соціального внеску має здійснюватися на суму нарахованої заробітної плати, а не на суму мінімальної заробітної плати, у випадку якщо сума нарахованої заробітної плати є нижчою за суму мінімальної заробітної плати.

9. Державною податковою службою України має здійснюватися координація діяльності з Державною прикордонною службою, Державною митною службою та контролюючими органами інших країн щодо отриманих доходів громадянами України на території інших країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджет України. Статистичний збірник Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik

2. Тіньова економіка. Загальні тенденції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-

4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki

3. The shadow economy in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feelingeurope.eu/Pages/Shadow_Economy_in_Europe.pdf

4. Schneider F. The Shadow Economy in Europe, 2013. URL: http://www.iberglobal.com/files/2015/Shadow_Economy_Europe.pdf

5. Тютюн у тіні: чому рекордно зросла нелегальна торгівля сигаретами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/projects/ni-kontrabandi/2021/10/5/678402/

6. Звіт антикорупційної діяльності НАЗК. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf

7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3155

8. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_m.pdf?fbclid=IwAR350ai-WtCW6OJlLyjiFBAbAHT9Vmzp8-s0KLezGxM5EgHb4idZiWLlP1o

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

Підгурська Віта Петрівна,
магістрант,
Сус Леся Валеріївна,
науковий керівник, к. е. н.
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна

Вступ. Кредитування є важливим видом діяльності банків, так як від результатів кредитування залежить фінансовий стан банку. Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів. Обсяг кредитного портфеля оцінюється за збалансованою вартістю всіх кредитів банку [3]. Оцінка кредитного портфеля потрібна для мінімізації ризику дефолту за кредитами, а це може призвести до банкрутства.

Метою роботи є аналіз процесу кредитування бізнесу.

Матеріали і методи. Питання динаміки та особливостей кредитування бізнесу були об’єктом дослідження багатьох науковців і аналітиків, а саме: І. Бєлова [1], В. Большунова [1], О. Дзюбіна, О. Іршак, П. Круш, Н. Мороз, А. Олійник, Л. Рябушка [1] та ін. Але в Україні динаміка кредитування бізнесу постійно змінюється, а ці зміни є актуальними для дослідження науковців.

Результати і обговорення. За останні п’ять років гострою залишається проблема забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, у тому числі й банківського кредитування. Банківські кредити, відповідно до класифікації НБУ, надані нефінансовим корпораціям, є найбільшою частиною кредитного портфеля банківської системи України. Протягом 2019-2020 рр. спостерігалося скорочення обсягів корпоративного кредитування.

Також можна констатувати, що сума працюючих в економіці України кредитів теж зменшилась. Якщо питома вага корпоративних кредитів в загальному кредитному портфелі у 2018 р. становила 81,3%, у 2019 р. – 78,2%, у 2020 р. – 78,3%, то у 2021 р. – 76,4% (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка кредитного портфеля банківської системи України в 2018-2020 рр.

Показники	2018	2019	2020	Вересень 2021, %	Зміна 2021/2018	
					+/-	%
Обсяги, млн грн						
Кредитний портфель в цілому, млрд. грн	1073,13	971,87	948,38	1017,65	-55,47	
в. т. ч. суб'єкти господарювання	859,74	744,65	724,15	746,73	-113,01	
домашні господарства	201,10	212,52	206,47	240,35	+39,24	
Структура, %						
Кредитний портфель в цілому,%	100	100	100	100	х	х
в.т. ч. суб'єкти господарювання	81,3	78,2	78,3	76,4	-4,9	93,9
домашні господарства	18,7	21,8	21,7	23,6	+4,9	1,26 рази

Джерело: складено на основі даних НБУ

На нашу думку, зменшення кількості кредитів юридичним особам пов'язано з тим, що банки уникають кредитування «проблемних» підприємств. Також зростання кредитних ризиків, пов'язаних із карантинними обмеженнями, змушує банків посилювати вимоги до позичальників, а це, в свою чергу, зменшує частку отриманих кредитів. Перешкодою для корпоративного кредитування є підприємства, що працюють в «тіні», так як надання кредитів передбачає всебічний аналіз балансових та фінансових показників. Таким чином, існування «тіньової» економіки є чинником, що перешкоджає розвитку корпоративного кредитування.

Найбільше знизилося кредитування добувної (-31%), переробної промисловості(-16%), будівництва (-18%), транспорту (-21%) [4]. Це є вагомим ризиком для економіки країни, адже саме ці галузі створюють робочі місця. Доцільно буде розглянути кредитний портфель банків у розрізі видів економічної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги кредитів нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності станом на вересень 2021, млн грн

Види економічної діяльності	У тому числі за строками			Усього
	до 1 року	від 1 до 5 років	Більше 5 років	
Усього	405,41	249,13	92,17	746,72
Сільське господарство	38,19	37,10	4,06	79,36
Переробна промисловість	68,71	65,05	9,20	142,97
Будівництво	13,75	6,24	5,17	25,17
Торгівля	225,70	43,84	13,08	282,63
Транспорт	9,14	19,05	2,33	30,53
Інші	49,90	77,83	58,30	186,04

Джерело: побудовано за даними НБУ [2].

З рис.1випливає, що оптова та роздрібна торгівля займає найбільшу частку обсягів кредитування (37,9 %). Це зумовлено специфічною діяльністю торгівлі і, як наслідок, постійною потребою в обігових коштах.

Рис. 1. Структура за видами економічної діяльності станом на вересень 2021, %.

Розподіл корпоративних кредитів за строками свідчить про недоступність довгострокових ресурсів для більшості позичальників (рис. 2–3).

Рис. 2. Комерційні кредити за строками погашення

Джерело: складено за даними НБУ

Частка короткострокових до 1 року збільшилась, а довгострокових зменшилась. Відсоток короткострокових кредитів протягом 2018-2021 років збільшився від 42 до 54 %, середньострокових майже не змінився – від 34 до 33%, а відсоток довгострокових значно зменшився – з 22 до 12%.

Рис. 3. Кредити за строками станом на вересень 2021 р.

Джерело: складено на основі даних НБУ

Висновки. Динаміка розміру кредитного портфеля є майже нейтральною протягом останніх п’яти років із тенденцією скорочення частки корпоративних кредитів і зростання частки кредитів домашнім господарствам. Дані НБУ щодо непрацюючих кредитів свідчать про скорочення їх обсягів у портфелях банків, зокрема в державних банках, унаслідок списань. Тому скорочення валового

кредитного портфеля банків відбувається за рахунок погашення або списання непрацюючих кредитів. На тлі пандемії COVID-19, незважаючи на здешевлення кредитів, попит бізнесу і населення на позики знижувався, що призвело до зменшення кредитного портфеля банків. Ключовою причиною цього є формування банками резервів та погіршення споживчих настроїв, а динаміка видачі нових кредитів є надто слабкою. Якщо економіка зростатиме в майбутньому, то якість кредитного портфеля поліпшуватиметься.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Большунов В. В., Рябушка Л. Б., Бєлова І. В. Аналіз проблем кредитування бізнесу в Україні. Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. 2019. № 4. С. 62-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2019_4_10.

2. Дані статистики фінансового сектора НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#2fs(дата звернення 10.11.2020 р.).

3. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О. Примостка. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.

4. Фурман В. Чи стане 2020 роком кредитування економіки: https://www.epravda.com.ua/columns/2020/03/10/657884/

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НОВИХ КОНЦЕПЦІЙ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА РИНКУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ, ЩО БАЗУЮТЬСЯ НА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТАХ СЕРІЇ ISO 9000

Русавська Валентина Андріївна
к.іст.н., професор
Таран Марина Дмитрівна
магістрантка
Київський національний університет
культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. Наразі, на світовому ринку товарів та послуг спостерігається тенденція дотримання країнами-виробниками вектору інтеграції в світові та, зокрема, європейські структури, що у свою чергу потребує розробки та освоєння операторами ринку новітніх технологій виробництва якісної продукції та послуг, ефективної організації сервісно-виробничої діяльності та формування дієвої системи управління якістю продукції та послуг, що стає можливим завдяки дотриманню вимог, що встановлюються міжнародними стандартами в сфері якості серії ISO, детермінантою чого також виступає і встановлення пріоритетних орієнтирів стосовно максимального задоволення потреб споживачів, що на сьогодні є визначальним фактором рівня вимог щодо якості продукції та послуг на світовому ринку товарів та послуг.

Пріоритет розвитку сучасних країн у напрямку євроінтеграції для закладів ресторанного бізнесу надає нові можливості - розширюються ринки послуг, відбуваються зміни в конкурентному середовищі, як наслідок, вітчизняні підприємства, як оператори ринку товарів та послуг, повинні враховувати нові стандарти, що охоплюють вимоги не тільки до якості продукції та послуг, а також до якості менеджменту, маркетингу та інших систем управління. Результати таких рішень мають вагомий вплив на успіх національної економіки, конкурентоспроможності ресторанних продуктів та

послуг.

Ціль роботи./Aim. Метою даного дослідження є аналіз становлення та розвитку сучасної концепції забезечення якості на базі міжнародних стандартів серії ISO, що є ефективним інструментом для забезпечення управління якістю сервісно-виробничої діяльності операторів ринку товарів та послуг в усьому світі.

Матеріали та методи./Materials and methods. При проведенні даного аналізу використовувались загальнонаукові методи: аналізу, логічного узагальнення та синтезу. Інформаційну базу склали матеріали міжнанородних стандартів серії ISO 9000, наукові напрацювання вітчизняних науковців О. Давидової, М. Пархоменко, В. Русавської.

Результати та обговорення./Results and discussion. Забезпечення якості на базі стандартів ISO 9000 розпочалося в кінці 80-х рр. XX ст., з 90-х рр. XX ст. створюються галузеві версії міжнародних стандартів у сфері якості. Згідно з новою методологією на підприємствах створюються результативні та ефективні системи управління якістю, що відповідають положенням вище зазначених міжнародних стандартів та виступають своєрідною гарантією максимального задоволення існуючих вимог споживачів.

Стандарти ISO серії 9000 орієнтовані на допомогу підприємствам та організаціям в застосуванні систем управління якості, що були б результативними. У 1987 р. було прийнято та введено в дію стандарти ISO 9000, у поєднанні з ухваленим раніше термінологічним стандартом ISO 8402 було сформовано комплекс міжнародної документації щодо питань якості, який охоплював усі можливі сфери використання та став основоположним. У 1994 р. було прийнято другу версію даних стандартів, у якій прослідковувався прогрес щодо управління якістю та 7-ми річний досвід застосування на практиці першої версії стандартів.

Стандарти серії 9000 стали визнаними та поширеними у всьому світі адже вони: мають положення щодо концепцій внутрішнього управління якістю, що були перевірені часом та містять моделі зовнішнього забезпечення управління

якістю; не зважаючи на зростаючі вимоги міжнародного управління якістю, здатні їх задовольнити та є популярним універсальним інструментом для проведення оцінки систем якості іншою стороною.

Вже у 1998 р. більше ніж у 90 країнах світу, зокрема і в Україні, стандарти ISO 9000 були впроваджені та прийняті як національні. Саме завдяки поступовому формуванню комплексу міжнародних документів щодо якості, вибудовувався підхід щодо розробки і провадження цілісної, ефективної системи управління якістю. Нова версія міжнародних стандартів ISO 9000:2000 була схвалена та введена в дію в грудні 2000 р., вона поєднала в собі низку стандартів, деякі з стандартів було перетворено на довідники, технічні звіти, методичні брошури, або скасовано [1, с.200].

Стає зрозуміло, що в сучасних умовах господарювання набуває широкого використання такий дійовий економічний інструмент, як система якості, яка відповідає міжнародним вимогам, що відображені у міжнародних та європейських стандартах з якості та сертифікації. Ефективність цього інструменту підвищується за рахунок прийняття відповідного законодавства у багатьох країнах світу, яке встановлює суворі вимоги щодо безпечності продукції для здоров’я людини, захисту інтересів споживачів та охорони навколишнього середовища [2].

Також слід зазначити, що наразі існує об’єктивна необхідність у розробленні, обґрунтуванні та впровадженні методологічного підходу щодо стратегічного управління якістю, що буде враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти і включає певний ряд управлінських заходів із визначенням подальших напрямків щодо зростання якості. Розробка відповідної концептуальної моделі стратегічного управління якістю передбачає аналіз міжнародних програм стимулювання процесів зростання якості, нормативно-правового забезпечення та державного регулювання управління якістю на території України [3, с.119]. Можна ствердити, що таке гостре відчуття операторами ринку товарів та послуг необхідності створення методологічного підходу для управління якістю на підприємствах стверджує необхідність

використання уніфікованих вимог та принципів, що представлені в міжнародних стандартах серії ISO та охоплюють питання забезпечення якості на підприємствах.

Щодо використання міжнародних стандартів з якості в Україні, то вже з 1 листопада 2001 року впроваджені та затверджені як національні низка ключових міжнародних стандартів. Так, основні положення системи управління якістю, термінологічний апарат, ідентифікація понять у сфері якості викладені у ДСТУ ISO 9000–2015 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів». Вимоги до системи управління якістю, для підприємств, що здійснюють постачання продукції і мають на меті продемонструвати свою здатність постачати продукцію, що здатна задовольнити потреби споживачів і відповідає як споживацьким вимогам так і обов'язковим містяться в ДСТУ ISO 9001–2015 «Системи управління якістю. Вимоги». У свою чергу, рекомендації, щодо ефективності і результативності управління якістю викладено в ДСТУ ISO 9004–2001 «Системи управління якістю. Настанови щодо поліпшення діяльності». Основною метою цих стандартів є поліпшення всієї діяльності організації та задоволення споживачів і інших зацікавлених сторін [1, с.203].

Вище зазначені стандарти у комплексі складають серію стандартів на системи управління якістю, що є узгодженими між собою та гуртуються на 7 принципах управління якістю, що викладені у ДСТУ ISO 9000:2015 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів», вони сприяють покращенню результатів діяльності підприємств (див. табл.1).

Таблиця 1

Принципи управління якістю *складено авторами на основі [4].

№	Принцип	Характеристика
1	Орієнтація на замовника	залежність підприємства від замовників; забезпечення розуміння поточних та майбутніх потреб споживачів; виконання вимог споживачів та прагнення перевершити їх очікування; успішність підприємства залежить від обсягів реалізації виготовленої продукції або наданих послуг; пріоритетом підприємства є інтереси та очікування споживачів; весь персонал підприємства повинен знати та розуміти потреби й очікування споживачів; проведення оцінки задоволеності споживачів; розробка корегувальних дій для застосування у необхідних випадках

2	Лідерство	встановлення керівниками єдності мети та векторів діяльності підприємства; створення та підтримка середовища на підприємстві, в якому працівники будуть повністю залучені до робочого процесу; керівники повинні на особистому прикладі демонструвати прагнення до якості; керівники повинні створювати на підприємстві атмосферу довіри і роботи без страху; керівництво має заохочувати людей до роботи, підтримувати з ними відкриті взаємовідносини; керівництво повинно формувати фахівців та приділяти увагу навчанню працівників; керівництво повинно у повній мірі забезпечити необхідними ресурсами вирішення завдань стосовно якості на підприємстві
3	Задіяність персоналу	основу підприємства становлять працівники всіх рівнів; використання здібностей працівників, як найціннішої частини організації, на користь підприємства шляхом повного залучення працівників до робочого процесу; система якості та її механізми повинні спонукати працівників до прагнення поліпшення якості результатів діяльності підприємства та брати на себе відповідальність щодо вирішення проблем стосовно якості; працівники повинні презентувати підприємство у найкращому світлі для споживачів та всіх зацікавлених сторін
4	Процесний підхід	здійснюючи управління діяльністю підприємства та пов'язаними з нею ресурсами як процесом можливо досягти більш ефективних результатів; кожен процес розглядається як система; процеси мають визначені параметри; діяльність підприємства виступає в якості комплексу безперервних дій; за кожен процес на підприємстві несе відповідальність визначена особа
5	Поліпшення	постійне поліпшення виступає незмінною метою підприємств; орієнтація на досягнення відсутності дефектів, що спонукає підприємство до постійного вдосконалення та покращення; зміна свідомості працівників та формування в них прагнення до постійного покращення продукції, процесів, системи; досягнення цілей за допомогою невеликих але постійних кроків у напрямку удосконалення; створення атмосфери визначення працівників задля стимулювання покращення у системі
6	Прийняття рішень на підставі фактичних даних	прийняття ефективних рішень спираючись на проведення аналізу даних та інформації; здійснення вимірювання та накопичення вірогідних та точних даних щодо завдань, що ставляться на підприємстві; необхідно дотримуватися балансу аргументів, що сформульовані виходячи з аналізу фактів, досвіду та інтуїції
7	Керування взаємо-відносинами	підприємство та постачальники взаємозалежні; підтримка взаємовигідних відносин сприяють здатності обох сторін створювати цінності; необхідна постійна тісна взаємодія с постачальниками (їх ідентифікація, організація чітких зв'язків, обмін інформацією стосовно майбутніх планів, сумісна робота для розуміння потреб споживачів); система якості повинна містити механізми, що спонукатимуть до визнання досягнень та покращення постачальників

Таким чином, можна ствердити, що комплекс семи принципів управління якістю, що включає орієнтацію на замовника, лідерство, задіяність персоналу, процесний підхід, поліпшення, прийняття рішень на підставі фактичних даних, керування взаємовідносинами, є підґрунтям для стандартів ISO «сімейства»

9000, адже завдяки вдалому запровадженню на підприємствах зазначених вище принципів управління якістю, можливо досягнути таких переваг як зростання стабільності підприємств, збільшення прибутку, створення цінностей.

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи результати проведеного аналізу, можна ствердити, що застосування методологічного підходу до управління якістю, що ґрунтується на вимогах міжнародних стандартів серії ISO 9000, зокрема в закладах ресторанного бізнесу, сприятиме ефективному управлінню якістю продукції та послуг, що є одним з ключових векторів діяльності операторів ринку товарів та послуг. Досвід міжнародних підприємств свідчить, що для створення системи якості на підприємстві найбільш ефективним шляхом є застосування нових концепцій управління якістю, що базуються на базуються на стандартах ISO 9000. При цьому, вище зазначені стандарти є універсальними та набули поширення в усіх галузях виробництва і сфери послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидова О.Ю. Управління якістю продукції та послуг у готельно-ресторанному господарстві: навч. посібник / О. Ю. Давидова, І. М. Писаревський, Р. С. Ладиженська; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2012. –468 с.

2. Пархоменко М. М. Міжнародний досвід забезпечення якості продукції / М. М. Пархоменко // Форум права. - 2010. - № 3. - С. 344-350. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

3. Русавська В. А. Категорія «якість» в контексті функціонування підприємств готельно-ресторанного бізнесу» / В.А. Русавська // Ресторанний і готельний колсалтинг. Інновації: науковий збірник Випуск 2, Нац. Ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ Київ, 2018. 162 с. – С. 114-126

4. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. ДСТУ ISO 9000:2015. (ISO 9000:2015, IDT). Чинний від 2015-12-21. Вид. офіц. URL: https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Терентьєва Олена Володимирівна
кандидат економічних наук
доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

Вступ. Туристичний бізнес – це одна із сфер економіки, що швидко розвивається і є важливою складовою інноваційного розвитку нашої держави в майбутньому. У сучасних умовах особливого значення набувають дослідження у сфері підвищення ефективності функціонування підприємств туристичного бізнесу та управління ними.

За статистичними показниками Всесвітньої організації туризму «на туризм припадає 10% валового світового продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 5% усіх податкових надходжень. На сучасному етапі розвитку туристичної діяльності істотне значення має створення й ефективне використання системи інноваційного менеджменту» [4].

Проте вітчизняний туризм займає незначне місце на світовому ринку. За показником вкладу туризму у ВВП Україна знаходиться на 95-му місці в світі. Це критично низько, враховуючи потенціал країни й кількість туристичних об’єктів на її території [5, с. 131]. За даними Світового банку Україна входить у групу з 27 країн з низьким і нижче середнього рівнем доходу, 5-9% ВВП яких залежить від сфери туризму та подорожей [3].

У зв'язку з цим перед українськими туристичними підприємствами постає проблема пошуку таких інструментів системи управління, які дозволили б зміцнити ринкові позиції й сприяти подальшому розвитку всієї сфери туристичного бізнесу держави.

Метою є дослідження тенденції розвитку туризму в України та надання пропозицій щодо стимулювання туристичних підприємств у майбутньому.

Матеріали і методи. Для дослідження використовувались методи спостереження, порівняння, аналізу та синтезу та матеріали досліджень Світового банку та Національної туристичної організації України.

Результати і обговорення. Пандемія COVID 19 суттєво вплинула на результати діяльності всіх підприємств, а найбільше постраждав туристичний бізнес як України, так і всього світу не лише з точки зору доходів, а й зайнятості. За даними Всесвітньої туристичної організації туристичний потік у 2020 впав на 72% та відкинув галузь на рівень дев'яностих років. В Україні цей стан дещо нівелювали відкриті та відносно доступні Туреччина та Єгипет, але за підсумками року обсяг продажів впав на 60-70% [1].

Через пандемію в Україні у 2020 році зріс внутрішній туризм, проте така ситуація на думку експертів галузі короткотривала через: обмеження на закордонні подорожі, поганий сервіс, низьку якість послуг, високі ціни, слабку туристичну інфраструктуру, оскільки налагодження ситуації та відкриття кордонів сприятимуть підвищенню потоку виїзного туризму українців.

У 2019 році Національною туристичною організацією України за підтримки Європейського банку реконструкції і розвитку було підготовлено "Дорожню карту конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні", яка є важливим документом у формуванні стратегії розвитку підприємств туристичної сфери в період подолання наслідків пандемії [2].

Управління туристичними підприємствами в сучасних умовах має базуватися на таких принципах, як: стійкість до потрясінь, адаптивність, трансформаційність, творчий підхід та інноваційність, диверсифікованість, сучасний соціальний маркетинг, прогнозування.

Для зменшення негативного впливу сучасної кризи необхідна синергія між всіма зацікавленими сторонами сфери туризму. Тенденції розвитку туризму після пандемії будуть змінюватися, тому в першу чергу треба буде поновлювати довіру потенційних туристів, а це потребує взаємодії та підтримки всіх учасників туристичного бізнесу. Крім того, туристичний бізнес залежить від сезонних факторів, вплив яких необхідно враховувати при

розробці стратегії діяльності.

Для зниження впливу негативних факторів на діяльність туристичних підприємств необхідно орієнтуватися на такі напрямки, попит на які буде зростати, тобто розвиток культурно-історичного, міського, ділового, подієвого, соціального, гастрономічного, лікувального, екотуризму тощо.

З проблемою сезонності перед туристськими підприємствами виникає необхідність вироблення політики, спрямованої на зменшення сезонних спадів. Шляхами подолання проблеми сезонності у туризмі в сучасних умовах є:

1. застосування диференціації цін у різні сезони;

2. розроблення та просування нових туристичних послуг, не схильних до сезонних коливань;

3. залучення туристів у міжсезоння (заходи: ярмарки, національні свята тощо);

4. реклама нових видів туризму;

5. підвищення рівня сервісу;

6. використання нових наукових розробок і досягнень техніки (інформаційні термінали для туристів);

7. стимулювання програм оновлення та реконструкції існуючої туристичної інфраструктури.

Туристичним підприємствам України слід надавати особливої уваги формуванню інформаційного поля через цільові інформаційні системи та компанії, які мають високу репутацію на міжнародному ринку. Постійно практикувати виставки-презентації та інші заходи щодо формування привабливого іміджу. Сучасний туристський продукт має бути орієнтований як на диверсифікацію, так і на відповідність тенденціям розвитку туристських потреб.

Швидкі зміни у виробництві та споживанні туристичних послуг, підвищення конкурентоспроможності та поява нових туристичних напрямків, разом із усіма наслідками розвитку інформаційних технологій викликають

потребу в нових підходах до впровадження сучасних стратегій та інструментів управління для забезпечення ефективного сталого розвитку на рівні всіх туристичних напрямків.

Висновки. Майбутній розвиток туристичної сфери має базуватися на залученні всіх стейкхолдерів та постійному аналізі впливових чинників, впровадження необхідних профілактичних та/або коригуючих заходів, коли це необхідно. Туристичні підприємства повинні підтримувати високий рівень задоволеності туристів та забезпечувати приємний досвід, підвищуючи поінформованість споживачів щодо питань стійкості та гарантій та просуваючи серед них практику сталого туризму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічна правда. (2021). https://www.epravda.com.ua/news/2021/01/15/670037/ (дата звернення 25.11.2021)
2. Національна туристична організація України. URL: https://ntoukraine.org (дата звернення 25.11.2021).
3. Світовий банк. Поновлення конкурентоспроможності туризму. https://documents1.worldbank.org/curated/en/739101597266369210/pdf/Rebuilding-Tourism-Competitiveness-Tourism-Response-Recovery-and-Resilience-to-the-COVID-19-Crisis.pdf (дата звернення 24.11.2021).
4. Управління інноваційною діяльністю підприємств туристичного бізнесу. (2020). URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/57_2020/21.pdf. (дата звернення 24.11.2021).
5. Шамара І.М., Гапоненко Г.І., Кривулькіна Д.І. (2020). Проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку України в контексті загальносвітових тенденцій. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*,11. 128-139.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК ПЕРМАНЕНТНИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ

Ткаченко А. А.
к.е.н., доцент
Бобокало А. Ю.
студентка
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Вступ. На сьогоднішній день, однією із конститутивних задач в сучасних умовах ведення бізнесу є досягнення фінансової безпеки. Не дивлячись на те, що кожна з цих категорій складає фінансову рівновагу, фінансову незалежність як прогноз платоспроможності в довгостроковому періоді можна проаналізувати за допомогою показників саме фінансової стійкості.

Мета робити. Дослідження фінансової стійкості як перманентного фактора забезпечення фінансово-економічної безпеки вітчизняних підприємств в період пандемії.

Матеріали та методи. Фінансова стійкість – це здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику [1, с. 107]. Чинники, які безпосередньо впливають на фінансову стійкість підприємства мають широкий класифікаційний ряд, але саме чинники впливу за місцем впливу формують фінансову політику підприємства [2] (табл.1). Узагальнюючим показником, що характеризує економічну ефективність господарювання підприємства є показник рентабельності, який характеризує потенціал підприємства у діловому співробітництві, будучи гарантом ефективної реалізації економічних інтересів всіх учасників господарської діяльності як самого підприємства, так і його партнерів. Аналіз рентабельності дозволяє підприємству виявити багато тенденцій розвитку,

резерви зростання прибутку, вказує керівництву підприємства шляхи подальшого успішного втримування фінансово-економічної безпеки підприємства, особливо в умовах пандемії COVID-19.

Таблиця 1

Чинники впливу на фінансову стійкість компанії за місцем виникнення

Зовнішні	Внутрішні
Економічні: – спад обсягу національного доходу; – ріст інфляції; – нестабільність податкової системи; – зниження доходів населення; – ріст безробіття	Операційні: – неефективний маркетинг; – неефективна структура витрат; – неефективний виробничий менеджмент; – низький рівень кваліфікації персоналу
Ринкові: – мала конкуренція на ринку; – зниження попиту; – нестабільність валютного курсу	Інвестиційні: – перевитрати інвестиційних ресурсів; – недосягнення запланованих доходів по реалізованих проектах; – неефективний інвестиційний менеджмент
Інші: – політична нестабільність; – стихійні лиха; – негативні демографічні тенденції; – пандемія	Фінансові: – неефективна фінансова стратегія; – неефективна структура активів; – висока вартість капіталу; – неефективний фінансовий менеджмент; – надмірна частка позикового капіталу

Джерело: складено автором на основі даних [2] та власних досліджень

Результати дослідження. Встановлено, що на перші два квартали більшість вітчизняних підприємств постраждали в 2020 році, про це свідчить рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності та всієї діяльності, показники яких менші на 4,9 % і 15% , та 8,6% і 16,1% в порівнянні з 2019 та 2021 роками, що зумовлює збільшення рівня фінансово-економічної небезпеки (табл. 2).

Таблиця 2

Рентабельність операційної діяльності вітчизняних підприємств за січень-червень 2019 -2021 років

Показник	**2019**	**2020**	**2021**
Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності, %	7,0	2,1	17,1
Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності, %	5,2	-3,3	12,8

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [3]

Висновки. Пандемія коронавірусної хвороби стала новим фактором фінансового ризику та втрати фінансово-економічної безпеки більшості вітчизняних підприємств. Ризик-менеджмент повинен бути оснащений новими, швидкими підходами, що забезпечують фінансово-економічну безпеку підприємства та вирішують визначені організаційні завдання. На сьогоднішній день, розроблено велике число методик поглибленого аналізу, експрес-аналізу, заснованого на використанні абсолютних і відносних показників. Однак, в умовах пандемії COVID-19 важливі не тільки методи боротьби з фінансово-економічними ризиками, які вибирають вітчизняні підприємства, але і швидка чіткість в прийнятті необхідних управлінських рішень. Тому необхідно максимально цифровізувати управління фінансово-економічними ризиками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2016. 430 с.

2. Киш Л. М. Фінансова стійкість компанії в сучасних умовах. *Причорноморські економічні студії.* 2018. № 36, ч. 2. С. 75-80.

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 10.11.2021 р.)

УДК 336.64

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ: НАРАТИВИ УПРАВЛІННЯ

Ткаченко Ірина Петрівна
к. е. н., доцент
Кравченко Роман Анатолійович
магістрант
Шенцов Євген Валентинович
магістрант
Економіко-технологічний інститут
імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна

Аннотація: В статті розглянуто питання необхідності розроблення підходів до імплементації інноваційних технологій на підприємстві. Досліджено розробку стратегічних планів розвитку, механізм управління інноваційною системою та виявлення конкурентних переваг реально діючого підприємства.

Ключові слова: Інноваційний процес, інноваційний потенціал, інноваційні технології, інноваційний менеджмент, моніторинг, конкурентні переваги, механізм.

Вступ. Дослідження сучасних особливостей інноваційного розвитку підприємств та розроблення на цій основі пропозицій щодо вирішення задачі інноваційного розвитку та впровадження інноваційних технологій на підприємстві сьогодні набувають особливої актуальності.

Мета роботи визначення основних завдань розроблення та впровадження інноваційних технологій на підприємстві з метою досягнення високого рівня конкурентоспроможності та сталого розвитку.

Матеріали та методи. Запорукою розвитку та процвітання будь якого підприємства і країни в цілому є безперервне здійснення інноваційної

діяльності. Інновації пов’язані насамперед з якісними змінами, спрямованими на розробку, або вдосконалення нового товару, технології, процесу тощо. В той же час інновації виводять з рівноваги усю економічну систему. Інноваційна діяльність, у будь яких її проявах, характеризується як діяльність підвищеного рівня ризику і вимагає ефективного управління, координації та контролю.

Проблеми управління інноваційною діяльністю розглядаються у працях вітчизняних і зарубіжних економістів: А. А. Бєляєва, О. В. Василенко, А.В.Гринькова, С. Д. Ільєнкової, Н. В. Краснокутської, А. Кульмана, Р.А.Фатхутдінова. Проблеми функціонування та розвитку промисловості України, зокрема машинобудівної галузі досліджували такі відомі українські вченіекономісти як: О. І. Амоша, В. М. Геєць, В. Л. Дикань, Ю. В.Кіндзерський, І. Піддубний, Л. Є. Довгань, О. В. Латишева, М. Рахман, А. Я. Сохнич, І.О.Іртишева та ін. Однак фахівці та дослідники у своїх працях недостатньо уваги зосереджують на теоретичних та прикладних проблемах управління впровадженням інноваційних технологій на підприємстві.

Результати та обговорення. Управлінська діяльність яка пов’язує у собі економічні, правові, мотиваційні та організаційні засоби, методи та форми управління задля забезпечення найкращих економічних результатів господарської діяльності визначає основи основ інноваційного менеджменту підприємства. Основою ж інноваційного менеджменту має стати орієнтованість на динаміку та зміни середовища функціонування, широке використання інтелектуального капіталу, адаптивність та гнучкість.

Управління інноваційним процесом завершується упровадженням нового – в той момент, коли новація успішно пройшла період апробації і починає повноцінно використовуватися в операційній діяльності підприємства. У зв'язку з тим, що інновації є досить ризикованим та трудомістким видом діяльності, для їх здійснення необхідна побудова ефективної системи управління, а також залучення значних фінансових ресурсів, результатом чого має стати зміна системних властивостей підприємства щодо його здатність створювати нові споживчі цінності та підвищувати свою

конкурентоспроможність.

Слід зазначити, що сучасний економічний розвиток України неможливий без першочергового відродження машинобудівного комплексу, завданням якого є випуск машин та обладнання високотехнологічного рівня, які повинні забезпечити підвищення продуктивності праці, зниження матеріалоємності та енергоємності, сприяти поліпшенню якості продукції.

Однак частка вітчизняних машинобудівних підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, сьогодні незначна і недостатня для формування конкурентоспроможності як машинобудівної гаузі, так і промисловості вцілому.

Результати аналізу статичних спостережень щодо кількості інноваційних розробок, впроваджених вітчизняними підприємствами машинобудівної галузі, дозволяють визначити лідером підприємства з виробництва машин і устаткування. У той же час викликає занепокоєння той факт, що потреби в інноваціях на більшості із машинобудівних підприємств задовольняються за рахунок імпорту технологій, устаткування, а не шляхом створення власних інноваційних розробок.

Інвестиційна спроможність машинобудівних підприємств зумовлюється насамперед низьким рівнем їх фінансового потенціалу, що й пояснює негативний вплив на рівень інноваційної активності машинобудівних підприємств України та зниження обсягів виробництва інноваційної продукції.

Подальший розвиток промислових підприємств неможливий без підвищення рівня інвестування. Знос обладнання в машинобудуванні за приблизними оцінками становить не менше 70%. Через брак інвестиційних коштів повільно вирішуються проблеми відновлення виробничого потенціалу машинобудівних підприємств з залученням інноваційних технологій і реалізації наукових розробок, зміни та покращення структури товарного виробництва і розвитку наукоємного виробництва, забезпечення конкурентоспроможності продукції. В Україні більшість підприємств машинобудування у 2019-2020 роках проходить через період скорочення виробництва [1, с 231]. Для

успішного і тривалого використання технологічних інновацій на промислових підприємствах вони повинні впроваджувати поступово, проходити певні етапи становлення [2, с 231].

Одним з найбільш дієвих механізмів управління впровадження технологічних інновацій на промисловому підприємстві є трансфер технологій, який передбачає комерціалізацію наукових розробок та поширення новітніх технологій.

Про ефективність впровадження технологічної інновації свідчить її рівень новизни, виробничої перспективності та ймовірності комерційного успіху, таку оцінку можна здійснювати за допомогою показників: приріст доходу за рахунок нової продукції, приріст продуктивності праці, приріст фондоозброєності праці, приріст фондовіддачі, частка економії від впровадження технологічних інновацій, приріст рентабельності виробництва, рентабельність інвестицій [3].

Сьогодні в машинобудуванні склалася така ситуація, за якої підприємства, що мають потребу в новітніх технологіях, вимагають впровадження сучасного устаткування. Важливо залучати інвестиції в новітні технології обмірковано та постійно контролювати виконання інноваційних рішень. Використання маркетингу в інноваційній діяльності підприємства має бути спрямоване на поліпшення конкурентних позицій підприємства на ринку. Розмір ефекту від реалізації інновацій досягається шляхом забезпечення оперативності вибору перспективних ідей.

Стратегією сучасного підприємства є подальше технічне переозброєння з використанням сучасних технічних засобів та технологій з метою виробництва високоякісної, конкурентоспроможної продукції з високою додатковою вартістю, розширення асортаменту, захисту навколишнього середовища, економії матеріально-сировинних та паливно-енергетичних ресурсів.

При розробці стратегічних планів розвитку та виявлення конкурентних переваг необхідно продиться всебічний аналіз ситуації, що склалася. Одним із основних методів є SWOT – аналіз, приклад застосування якого представлено на прикладі конкретного підприємства.

Таблиця 1

Матриця SWOT-аналізу АТ «Гідросила МЗТГ»

Сильні сторони (S)	**Слабкі сторони (W)**
Широкий товарний портфель Повний цикл виробництва Відомість бренду «Гідросила» Широка логістична мережа та сервісних центрів в Україні Інвестиційно-іноваціна діяльність підприємства Наявність власного конструкторського бюро та дільниці дослідних робіт	Відсутність на глобальному рівні поставок на комплектацію Плинність кадрів Низьке знання потреб глобальних виробників машин, потенціних клієнтів підприємства Рівень якості продукції іноді не відповідає вимогам зарубіжних виробників
Можливості (O)	**Загрози (T)**
Відсутність мит з ЄС Зростання потреби в продукції підприємства на ринках Південної Азії Співпраця з науковими та консалтинговими установами Зміцнення конкурентних позицій Ослаблення національної валюти	Недостатня кількість кваліфікованих кадрів та їх трудова міграція Цінова конкуренція з боку китайських виробників. Створення зарубіжними конкурентами нових продуктів з розширеними функціональними можливостями і кращими споживчими властивостями.

Джерело: сформовано авторами

Методологія SWOT-аналізу передбачає спочатку виявлення сильних та слабких сторін, а потім встановлення ліній зв’язку між ними, які в подальшому можуть бути використані для формування варіантів розвитку.

Отже, аналізуючи SWOT – аналіз АТ «Гідросила МЗТГ» спостерігаємо закономірність розвитку інноваціної діяльності підприємства, оскільки конкуренція на ринку зростає і вироблені підприємством товари можуть втратити актуальність у найближчому майбутньому. Саме інновації є основним чинником вдалої виробничої діяльності АТ «Гідросила МЗТГ», бо з кожним разом зростає потреба зацікавити споживача, у тому числі при впровадженні зовнішньоекономічної діяльності.

Слід відмітити, що інвестиціно-інноваційна діяльність АТ «Гідросила МЗТГ» супроводжується численними ризиками, включаючи вплив змін ринкових цін на сировину та матеріали. Крім того, діяльність підприємства має сезонний характер, та залежить від погодних умов, що впливають на виробничий процес. У таблиці 2 систематизовано основні фінансові ризики,

притаманні діяльності АТ «Гідросила МЗТГ».

Таблиця 2

Вплив фінансових ризиків на діяльність АТ «Гідросила МЗТГ»

Вид фінансового ризику	Ступінь впливу на діяльність підприємства
1. Валютний ризик	Значний
2. Кредитний ризик	Припустимий рівень; в майбутньому можливе посилення впливу на діяльність підприємства
3. Податковий ризик	Значний
4. Ризик незбалансованої ліквідності	Значний
5. Інфляційний ризик	Носить постійний характер, не має особливостей
6. Ціновий ризик	Значний

Джерело: сформовано на основі даних підприємства

Таким чином, АТ «Гідросила МЗТГ» наражається на операційний валютний ризик, який і є основним в його зовнішньоекономічній діяльності. При управлінні валютними ризиками керівництво АТ «Гідросила МЗТГ» використовує такі методи, як управління активами і пасивами та у виключних випадках – хеджування. Водночас хеджування має широкі перспективи в управлінні валютними ризиками і керівництву АТ «Гідросила МЗТГ» доцільно більше уваги приділяти саме цьому напрямку ризик-менеджменту.

Серед джерел фінансування капітальних інвестицій ключовим за обсягом залишаються власні кошти підприємств. Підприємство здійснює заходи з управління капіталом, спрямовані на зростання рентабельності капіталу, за рахунок оптимізації структури заборгованості та власного капіталу, таким чином, щоб забезпечити безперервність своєї діяльності. Механізми управління впровадженням технологічних інновацій на промисловому підприємстві повинні забезпечувати зростання ефективності етапу комерціалізації нововведення, дозволити ще на етапі відбору інноваційних проектів до впровадження оцінити прогнозний рівень ефекту як у вартісному вимірі, так й з позиції часу, протягом якого нова технологія буде залишатися конкурентоспроможною.

Отже, на основі узагальнення отриманих даних щодо передумов і результатів функціонування підприємств машинобудування, доцільно окреслити основні проблеми та перспективи інноваційних систем АТ

«Гідросила МЗТГ» (табл. 3), визначивши чинники позитивного та негативного впливу на інноваційні системи. Розвиток АТ «Гідросила МЗТГ» може відбуватися винятково на інноваційно-інвестиційній основі завдяки забезпеченню розроблення власних технологій або за ефективного використання запозичених технологій.

В таблиці 4 узагальнено проблеми формування інноваційного потенціалу АТ «Гідросила МЗТГ» та шляхи їх вирішення.

В умовах, в яких працює АТ «Гідросила МЗТГ», варто поєднати два процеси – з одного боку, доцільно максимально використовувати наявний, частково адаптований до ринкових умов технологічний потенціал з одночасним інвестуванням у розроблення нових і модернізацією тих видів продукції, які виробляються, з метою поліпшення їхніх споживчих властивостей і техніко-економічних параметрів, з іншого, варто розширювати прогресивну технологічну базу через вже розроблені й частково впроваджені у виробництво наукомісткі ресурсоощадні технології, для яких не потрібне створення нової виробничої бази. В інноваційній сфері існує достатня кількість розробок, готових до впровадження у виробництво й спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності виробництва шляхом поліпшення його ресурсозберігаючих характеристик.

Таблиця 3

Проблеми та перспективи розвитку інноваційної системи АТ «Гідросила МЗТГ»

	Наявний стан	**Майбутній стан**
Чинники позитивного впливу	1.Традиції та досвід виробництва АТ «Гідросила МЗТГ». 2. Випуск унікальної продукцію, не лише для внутрішнього, а й для зовнішнього ринку. 3. Наявність в Україні галузевих науково-дослідних установ, де працюють висококваліфіковані фахівці.	1.Покращення інноваційної привабливості підприємства з метою залучення нових клієнтів та інвесторів. 2. Налагодження співпраці з іншими підприємствами в інноваційній сфері. 3. Використання відкритого підходу щодо створення інноваційної продукції. 4. Можливості розширення географії експорту інноваційної продукції у країни Азії, Африки та Південної Америки

Чинники негативного впливу	1.Інноваційна продукція, що випускається, є переважно новою для підприємства, а не для ринку. 2. Не використовуються зовнішні НДР та інш ізовнішні знання. 3. Експорт переважно в країни СНД. 4. Продукція переважно є неконкурентоспроможною порівняно з продукцією розвинених країн. 5. Зношеність та ресурсоємність виробничих потужностей. 6. Відсутність портфеля перспективних розробок продукції машинобудування для запровадження у виробництво.	1.Залежність від політичної ситуації в країні (особливо стосовно експорту в країни СНД). 2. Постійно зростаючі обсяги імпорту продукції, у тому числі й інноваційної. 3. Зменшення кількості поданих заявок та зареєстрованих охоронних документів на винаходи та корисні моделі в машинобудуванні. 4. Відсутність належної уваги з боку держави щодо інноваційного розвитку машинобудування. 5. Поглиблення економічної кризи як в середині країни, так і в усьому світі

Джерело: сформовано автором

А отже, АТ «Гідросила МЗТГ» варто розширювати прогресивну технологічну базу через вже розроблені й частково впроваджені у виробництво наукомісткі ресурсоощадні технології, для яких не потрібне створення нової виробничої бази. Пріоритетним для АТ «Гідросила МЗТГ» повинно стати удосконалення виробничого апарату на основі використання інноваційних технологій і реалізації наявних наукових розробок, підвищення рівня продуктивності основного капіталу та розширення структури товарного виробництва.

Таблиця 4

Проблеми формування інноваційного потенціалу АТ «Гідросила МЗТГ» та шляхи їх вирішення

Проблеми формування інноваційного потенціалу	Шляхи вирішення наведених проблем
Невизначений попит на інновації та високий рівень ризику при їх впровадженні	Розробка сучасних методів управління інноваційним потенціалом підприємства, до яких віднесено адаптивне, яке дозволяє забезпечити інформаційно-аналітичну підтримку прийняття управлінських рішень щодо напрямів активізації інноваційної діяльності, формування інноваційного потенціалу та ефективного використання наявних інноваційних ресурсів з урахуванням змін внутрішніх і зовнішніх умов функціонування та адекватної реакції підприємства на потенційні ризики
Велика конкуренція на ринку, що ускладнює вихід вітчизняних машинобудівних підприємств на нові ринки	Впровадженні нових технологій, освоєння виробництва нових видів продукції, розширення ринків збуту, підвищення кваліфікації персоналу, ефективне використання інноваційного потенціалу та підвищення його рівня за рахунок використання сучасних методів управління

Джерело: сформовано автором

Розглядаючи систему інноваційної діяльності необхідно також врахувати фактори зовнішнього та внутрішнього середовища АТ «Гідросила МЗТГ»». Перебуваючи в тісній взаємодії з зовнішнім середовищем, підприємство відчуває з її боку численні прямі та опосередкованя впливи. Внутрішнє середовище інноваційної системи багато в чому визначає стан її елементів, види і форми управління процесами, впливає на ефективність системи в цілому. Основними факторами варто вважати психологічний клімат організації, інфраструктуру, рівень кваліфікації персоналу, стан науково-технічного потенціалу тощо.

Отже, для прийняття адекватних управлінських рішень щодо стратегії і тактики інноваційного розвитку АТ «Гідросила МЗТГ» необхідно аналізувати фактори макро- і мікроекономічного середовищ, які впливають на діяльність підприємства у певні проміжки часу. Управління стратегією інноваційного розвитку АТ «Гідросила МЗТГ» має складатися з таких етапів:

– з’ясування ринкових проблем і ринкових можливостей та чітке визначення рівня їх важливості;

– розробка альтернативних сценаріїв імовірного вирішення проблеми і використання всіх можливостей;

– порівняльний аналіз сценаріїв вирішення проблем та реалізації можливостей;

– реалізація обраного курсу та його коригування в процесі практичного впровадження.

Основою ефективних управлінських рішень послуговує аналіз виробничих можливостей підприємства, кваліфікація, освіта і досвід працівників, а також достовірна інформація про кон’юнктуру ринку. Одним з головних напрямів удосконалення виробничо-господарської діяльності підприємств у ринкових умовах є створення ефективної системи підтримки управлінських рішень щодо одночасного виробництва базової та нової продукції.Основну ланку інноваційного процесу в частині виробництва можна подати як набір ресурсів, застосування яких у досліджуваний конкретний

період часу є оптимальним для створення нової продукції на підприємстві за обраним варіантом критерію ефективності, тобто сценарієм випуску, що існує в момент дослідження на підприємстві для досягнення можливих позитивних результатів його діяльності.

Механізм управління інноваційною системою АТ «Гідросила МЗТГ» можна визначити як взаємопов'язану сукупність економічних відносин, принципів, методів і форм організації інноваційної системи підприємства з залученням партнерів, що сприятиме підвищенню рівня інноваційної привабливості підприємства, покращення інвестиційного потенціалу та забезпечить економічно-організаційний баланс інноваційного розвитку.

Висновки. Отже, однією з визначальних характеристик сучасного стану розвитку світової економіки є інноваційність. Інновації – діяльність пов'язана з якісними змінами, спрямованими на розробку, або вдосконалення нового товару, технології, процесу тощо. Використання керівництвом АТ «Гідросила МЗТГ» розглянутих системних підходів, принципів, форм і методів організації, аналізу, планування, мотивації та контролю інновацій дозволить підвищити ефективність управління інноваційною діяльністю підприємства, проаналізувати ситуацію, що склалася і дати науково-обгрунтовану оцінку прийнятим управлінським рішенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ходирєва О. Сучасний стан та проблеми розвитку машинобудівних підприємств України. Економічний аналіз. 2021 рік. Том 31. №1.URL: https://doi.org/10.35774/econa2021.01.227.

2. Христенко О.В. Управління впровадженням інноваційних технологій на будівельних підприємствах. Економіка і регіон №6. ПолтНТУ. 2017. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/ 236632.pdf

3. Черкасова Т.І., Тітова С.Ю. «Механізм управління впровадженням технологічних інновацій на промисловому підприємстві». URL: http://ukr.vipreshebnik.ru/innov-men/4463-mekhanizm-upravlinnya

vprovadzhennyam-tekhnologichnikh-innovatsij

4. Ткаченко І.П., Кравченко Р.А., Шенцов Є.В. Впровадження інноваційних технологій: дослідження потенціалу та адаптивних механізмів управління на підприємстві. URL:https://sci-conf.com.ua/iv-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-1-3-dekabrya-2021-goda-vankuver-kanada-arhiv/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=MATERIALY_VANKUVER_NEW&utm_content=810829148

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ, ЯКІ ОДЕРЖАЛИ ПРИБУТОК ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фатюха Наталія Георгіївна
к.е.н., доцент
Прищепа Вікторія Іванівна
магістрантка
Національний університет
«Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

Анотація: Розглянуто застосування методів статистики у теорії й практиці управління фінансово-господарською діяльністю підприємств Запорізької області, зокрема використання лінійного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень та квадратичного коефіцієнта абсолютних структурних зрушень дає змогу оцінити інтенсивність структурних зрушень окремих видів економічної діяльності у структурі загального обсягу фінансових результатів підприємств, які одержали прибуток Запорізької області.

Ключові слова: фінансовий результат, види економічної діяльності, структура, лінійний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, квадратичний коефіцієнт абсолютних структурних зрушень, Запорізька область.

Мета роботи: дослідити структурні зрушення фінансових результатів підприємств, які одержали прибуток за видами економічної діяльності Запорізької області у 2016 та 2020 роках.

Матеріали і методи: інформаційною базою слугують статистичні щорічники Запорізької області. Використано статистичні методи: метод статистичних групувань і таблиць, методи аналізу за допомогою узагальнюючих показників: структури, коефіцієнтів структурних зрушень.

Результати і обговорення. Дослідимо структуру фінансових результатів

підприємств, які одержали прибуток за видами економічної діяльності Запорізької області у 2016 та 2020 роках (табл. 1).

В 2016 році найбільша питома вага прибуткових підприємств Запорізької області припадає на такі види діяльності: промисловість, сільське, лісове та рибне господарство, оптову та роздрібну торгівлю; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, відповідно 67,5%, 20,7%, 5,9. Найменша питома вага в структурі прибуткових підприємств області припадає на такі види діяльності: тимчасове розміщування й організація харчування та охорона здоров'я та надання соціальної допомоги по 0,1% відповідно, а за мистецтво, спорт, розваги та відпочинок та надання інших видів послуг маємо дуже малі значення. Зниження фінансових результатів підприємств Запорізької області, які одержали прибуток у 2020 році є передусім наслідком негативних зрушень в діяльності підприємств промисловості, яка є пріоритетною галуззю для Запорізької області.

Таблиця 1

Структура і структурні зрушення фінансових результатів підприємств, які одержали прибуток Запорізької області за видами економічної діяльності (Розраховано за даними [1, с.315; 2, с.330])

Вид економічної діяльності	Фінансові результати, млн. грн.		Показники структури, %		Показники структурних зрушень		$(d_{j1}-d_{j0})^2$	$(d_{j1}-d_{j0})^2/d_{j0}$
	2016	2020	2016 d_{j0}	2020 d_{j1}	Абсолютні, п.п., $(d_{j1}-d_{j0})$	Відносні, %, (d_{j1}/d_{j0})		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сільське, лісове та рибне господарство	4658,2	4868,3	20,7	24,6	3,8	1,2	14,4	0,70
Промисловість	15172,4	10636,5	67,5	53,7	-13,8	0,8	190,44	2,82
Будівництво	129,6	407,2	0,6	2,1	1,5	3,6	2,25	3,90
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1316,3	1646,3	5,9	8,3	2,5	1,4	6,25	1,07

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	429,9	176,6	1,9	0,9	-1,0	0,5	1	0,52
Тимчасове розміщування й організація харчування	22,5	31,3	0,1	0,2	0,1	1,6	0,01	0,10
Інформація та телекомунікації	43	108,1	0,2	0,5	0,4	2,9	0,16	0,84
Фінансова та страхова діяльність	214,3	284,7	1,0	1,4	0,5	1,5	0,25	0,26
Операції з нерухомим майном	196,7	330,1	0,9	1,7	0,8	1,9	0,64	0,73
Професійна, наукова та технічна діяльність	177,8	440,7	0,8	2,2	1,4	2,8	1,96	2,48
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	70,8	172,2	0,3	0,9	0,6	2,8	0,36	1,14
Освіта	2,7	13	0,0	0,1	0,1	5,5	0,01	0,83
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	23,5	682,2	0,1	3,4	3,3	32,9	10,89	104,13
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3,8	к	0,0	к	к	к	к	к
Надання інших видів послуг	9,6	к	0,0	к	к	к	к	к
Всього, млн.грн.	22471	19810,8	100	100	0	х	228,7	119,52

Наведені дані таблиці 1 демонструють, що питома вага фінансових результатів прибуткових підприємств сільського, лісового та рибного господарства збільшилась на 3,8 п.п., або на 1,2% в 2020 році в порівнянні з 2016 роком. Також наростили обсяги підприємства будівництва, оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, професійної, наукової та технічної діяльності, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги відповідно на 1,5 п.п. (на 3,6%), на 2,5 п.п. (на1,4%), 1,4 п.п. (на 2,8%), на 3,3 п.п. (на 32,9%). Підприємства промисловості навпаки знизили на 13,8 п.п., або на 0,8%, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності на 1 п.п. (на 0,5%). Для узагальнюючої характеристики зміни питомої ваги окремих груп за видами економічної

діяльності у структурі загального обсягу фінансових результатів підприємств, які одержали прибуток за досліджуваний період обчислимо за даними табл. 1 зведені абсолютний і відносний квадратичні коефіцієнти структурних зрушень за формулами [3, с. 46]:

$$\sigma_a = \sqrt{\frac{\sum (d_{s1} - d_{s0})^2}{n}}, \qquad (1)$$

де n – кількість складових

$$\sigma_{\hat{a}} = \sqrt{\sum \frac{(d_{j1} - d_{j0})^2}{d_{j0}}}. \qquad (2)$$

Розрахуємо абсолютний і відносний коефіцієнти структурних зрушень:

$$\sigma_a = \sqrt{\frac{228{,}7}{15}} = 3{,}9\ п.п.,$$

$$\sigma_в = \sqrt{119{,}5} = 10{,}9\ \text{в.п}.$$

Лінійний коефіцієнт абсолютних структурних загального обсягу фінансових результатів підприємств Запорізької області, які одержали прибуток у 2020 році відрізняється від 2016 року в середньому на 3,9 в.п. або на 10,9 в.п.

Висновки. За проведеними розрахунками можна зробити висновок про зміни у структурному відношенні за досліджуваний період, а саме частка структурних компонентів за видами економічної діяльності у загальному обсязі фінансових результатів підприємств Запорізької області, які одержали прибуток, протягом 2016-2020 роки зазнала значних змін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Запорізька область за 2020 рік. Статистичний щорічник. за ред. М. Шийко. Запоріжжя: Головне управління статистики у Запорізькій об. 2021.348 с.

2. Запорізька область за 2019 рік. Статистичний щорічник. / за ред. М. Шийко. Запоріжжя.: Головне управління статистики у Запорізькій області, 2020. 363 с.

3. Статистика: навч. пос. / Штангрет А. М., Копилюк О. І. – Київ: Центр навч. літ-ри, 2005. – 232 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Ходаківська Ольга Василівна
д.е.н., професор, член-кореспондент НААН
заступник директора з науково-проєктної роботи
Пугачов Микола Іванович
д.е.н., професор, академік НААН
заступник директора з наукової роботи
Шпикуляк Олександр Григорович
д.е.н., професор, член-кореспондент НААН
учений секретар
Крушельницький Микола Володимирович
к.е.н., старший науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

Вступ. Пандемія COVID-19 призвела до серйозних проблем зі здоров'ям людей у всьому світі. Карантинні обмеження, що запроваджені з метою протидії коронавірусу, діятимуть ще протягом тривалого часу і ймовірніше за все матимуть вплив на різні сфери суспільного життя. Карантинні заходи неминуче спричиняють економічні потрясіння та додаткові соціальні витрати, які впливають на функціонування сільськогосподарських та продовольчих систем у всьому світі.

Вже сьогодні відчутні наслідки прямого та непрямого впливу пандемії на аграрний сектор. Зокрема, варто відмітити, що величезне зниження попиту на послуги ресторанного та комерційного харчування в поєднанні з обмеженнями щодо робочої сили, переробних потужностей призвело до того, що фермери відчули труднощі зі збутом своєї продукції. Крім того, карантинні заходи серйозно впливають на доступність робочої сили під час ключових етапів сезонного виробництва сільськогосподарської продукції (весняний посів культур, збір урожаю зернових, фруктів та овочів). У міру розвитку кризи ці

впливи, ймовірно, можуть стати більш широкими та глибокими в аграрному секторі, що обумовлює необхідність пошуку й обґрунтування заходів з підтримки фермерів та інших господарюючих суб'єктів.

Мета – висвітлити методологічні засади оцінювання впливу карантинних заходів на функціонування аграрного сектору в розрізі найбільш значущих складових.

Методика дослідження. Основою дослідження слугували загальнонаукові та економічні методи пізнання, публікації українських учених щодо оцінювання впливу карантинних заходів, пов'язаних із поширенням пандемії COVID-19 на функціонування аграрного сектору, результати власних досліджень, отриманих в попередні періоди. Окремі прийоми абстрактно-логічного інструментарію дозволили виокремити найбільш значущі складові оцінки впливу карантинних обмежень, сформулювати наукові підходи до оцінювання та запропонувати проміжні й прикінцеві висновки.

У статті представлено результати дослідження, отримані в процесі виконання проєкту «Оцінювання впливу карантинних заходів, пов'язаних з COVID-19 для аграрного сектору й продовольчої безпеки держави та розроблення алгоритму дій щодо мінімізації негативних наслідків» №2020.01/0313 конкурсу «Наука для безпеки людини та суспільства» за рахунок грантової підтримки Національного фонду досліджень України.

Результати та обговорення. На наш погляд, вивчення і моніторинг наслідків впливу карантинних заходів на функціонування аграрного сектору має здійснюватися в розрізі наступних складових:

1) *Продовольча безпека*. Вплив карантину на продовольчу безпеку одразу викликав занепокоєння ще на початку пандемії. Як свідчать результати дослідження Х. Бене та інших вчених [1], доступність продовольства значно знизилася в рамках продовольчої безпеки людей під час пандемії. Зокрема, на доступність продуктів харчування серйозно вплинуло зниження купівельної спроможності більшості домогосподарств у країнах із низьким і середнім рівнем доходу. Додамо, що такі країни в більшості є аграрно орієнтованими, а

це означає, що навіть незначні проблеми в аграрному секторі матимуть сильний вплив на стан всієї економіки країни. Україна також належить до числа таких країн, адже за підсумками 2020 року, найбільша частка в структурі українського експорту – майже 45% – належить аграрній продукції. Близько 29% валютних надходжень дало сільське господарство. У галузі створено близько 12% ВВП. А якщо брати з харчовою промисловістю, то ця цифра буде наближатися до 20% ВВП [2].

Зниження продовольчої безпеки під дією карантинних заходів виникло через:

– втрату доходу працівниками, які повністю або частково звільнені, що впливає на їхню здатність купувати продукти харчування;

– накази залишатися вдома та обмежений фізичний доступ до продовольчих ринків та/або діяльності сільського населення;

– закриття або зменшення спроможності установ, які підтримують системи соціального забезпечення продовольства, таких як резервні бази продуктів харчування та програми шкільного харчування;

– порушення ринку, такі як проблеми зі здатністю супермаркетів швидко поповнювати запаси з централізованих систем розподілу через безпрецедентний попит (наприклад, панічні покупки на початку карантину) на основні харчові продукти першої необхідності.

– втрату об’ємів продажу свіжих овочів, фруктів і молока у зв’язку з неможливістю фермерів або підприємців транспортувати їх з місця виробництва до місцевих ринків або супермаркетів у сусідніх містах [3].

Необхідно постійно здійснювати моніторинг вище перелічених кризових явищ, щоб оцінити як ці потрясіння вплинуть на весь аграрний сектор, наскільки тривалим буде цей вплив, і які наслідки це може мати в довгостроковій перспективі [4].

2) *Доступність робочої сили*. Друга проблема, що виникає в умовах дії карантинних обмежень, стосується доступності робочої сили в агропродовольчому секторі. У багатьох країнах раптово обмежили роботу через

карантинні заходи. Були введені суттєві обмеження на міжнародне переміщення сезонних робітників, які мають вирішальне значення для сільськогосподарського виробництва в деяких секторах з високою трудомісткістю ручної праці (наприклад, збір фруктів і овочів в країнах ЄС). Часові рамки потреб у робочій силі часто є негнучкими для сезонного виробництва. Вирішення цієї нестачі робочої сили та створення безпечних для працівників та їх оточення умов праці має вирішальне значення для забезпечення майбутніх сезонів сільськогосподарського виробництва та уникнення катастрофічних наслідків для майбутньої продовольчої безпеки та постачання продуктів харчування.

Якщо COVID-19 не буде стримано, то це означає, що вільне та безпечне пересування працівників агропродовольчої промисловості не буде досяжним у доступному для огляду майбутньому, а тому вже зараз варто думати над питанням, як аграрний сектор впорається з цією втратою? Які додаткові надзвичайні заходи можуть бути реалізовані під час карантину?

3) *Стійкість фермерських господарств*. Третє питання, яке викликає занепокоєння, – стійкість фермерських господарств в умовах затяжної пандемії COVID-19. Оцінювання впливу карантинних заходів в аспекті розвитку фермерських господарств має допомогти знайти відповіді на наступні запитання: Чим визначається стійкість таких суб'єктів? Чи малі фермерські господарства, які в основному використовують сімейну працю і тому менш залежні від зовнішньої праці, є більш стійкі, ніж великі ферми, які залежать від зовнішньої праці? Які технологічні заходи можна було б застосувати, щоб зменшити залежність від людської праці та підвищити ефективність у сільському господарстві? Яка роль державної аграрної політики у підвищенні стійкості фермерських господарств?

4) *Міжгосподарські зв'язки суб'єктів аграрного сектора* на національному та міжнародному рівні. Україна вже понад десятиліття посідає лідируючі позиції на світових сировинних аграрних ринках. Наприклад, наша країна є другим після США найбільшим постачальником кукурудзи у світі. Так,

це сировина. Але переробити весь її урожай – 30-35 млн т щорічно – нам не вдасться [2]. Це обумовлює розвиток міжгосподарських відносин на міжнародному рівні, стимулює залучення іноземних інвестицій, кооперацію та технологічну інтеграцію.

Пандемія COVID-19 впливає на міжнародні відносини і в агропродовольчому секторі. Переймаючись питаннями продовольчої безпеки у мовах карантину, окремі країни вводять експортні обмеження, які загалом обмежують глобальну торгівлю агропродовольчими товарами та доступ до ринку. Як наслідок, порушується глобальний ланцюг поставок сільськогосподарської сировини через кризу. Це може негативно вплинути на продуктивність підприємств з переробки сільськогосподарської сировини, як в поточному, так і майбутньому сезонах. Раптовість і серйозність цих технологічних зупинок виробництва залишає мало можливостей для визначення відповідних вітчизняних замінників у короткостроковій перспективі, проте може призвести до меншої залежності від глобальних ланцюжків вартості агропродовольчих товарів у майбутньому. У зв’язку з цим, важливо оцінити внутрішні резерви сільськогосподарської сировини, якщо терміни і обсяги міжнародних поставок будуть порушені чи обмежені.

5) До *інших важливих питань*, що підлягають вивченню, варто віднести:

– зміни ринкових цін і відносна вартість сільськогосподарської продукції залежно від прийнятих сценаріїв управління сільським господарством в умовах карантину;

– нова конкуренція за критичні ресурси, особливо за воду, через збільшення уваги до систем охорони здоров'я та санітарії;

– вплив ланцюга поставок і переробки на кормозабезпеченість тваринництва;

– економічна нерівність та відносна стійкість різних груп сільськогосподарських товаровиробників, а також інших господарських суб’єктів, розвиток яких залежить від отриманого доходу та стабільності в сільському господарстві.

Ці питання є важливими для забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств. Як зазначає К.О. Утенкова, запорукою успішного функціонування аграрного підприємства в умовах мінливого середовища є ефективне управління власною економічною безпекою. Відтак важливим є розуміння ключових факторів, що мають вплив на економічну безпеку [5, с. 152].

Висновки. Безпосередній вплив пандемії на сільське господарство в усьому світі вимагає всебічного оцінювання його наслідків як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Науковці повинні відстежувати несподівані ризики, слабкі сторони та системні зрушення в аграрному секторі, які породжують карантинні заходи, щоб зрозуміти короткострокові наслідки, а також визначити ті тенденції, які можуть бути довготривалими або постійними.

Встановлено, що при оцінюванні впливу карантинних заходів на функціонування аграрного сектору необхідно враховувати такі важливі складові як: продовольча безпека, доступність робочої сили, стійкість фермерських господарств, міжгосподарські зв'язки суб'єктів аграрного сектора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Béné, C., Bakker, D., Chavarro, M. J., Even, B., Melo, J., & Sonneveld, A. (2021). Global assessment of the impacts of COVID-19 on food security. *Global Food Security*, Volume 31, 100575. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211912421000833

2. Квітка Г. Науковці: ми справді велика аграрна держава. *Голос України*, 27 травня 2021. URL: http://www.golos.com.ua/article/346504

3. Ходаківська О.В., Пугачов М.І., Патика Н.І., Шпикуляк О.Г., Могильний О.М., Тулуш Л.Д. Вплив COVID-19 на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави. *Економіка АПК.* 2020. №12. С. 6-21.

4. Ходаківська О.В., Тулуш Л.Д., Пугачов М.І., Крушельницький М. В. Методологічні підходи до оцінювання впливу карантинних заходів, пов'язаних із поширенням COVID-19, на фінансову складову аграрної економіки.

Економіка та держава. 2021. № 9. С. 45-51.

5. Утенкова К. О. Експертна оцінка як метод визначення впливу окремих чинників на стан економічної безпеки аграрних підприємств. *Облік і фінанси*. 2020. № 2(88). С. 151-157. DOI https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-151-157.

LEGAL SCIENCES

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЕЛЕМЕНТІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ КИРГИЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Гапонов Андрій В'ячеславович
аспірант кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету
м. Маріуполь, Україна

Вступ. Наразі для національного законодавства залишаються актуальними спосіб нормативного врегулювання окремих аспектів функціонування судової гілки влади. При цьому, вбачається доцільним дослідження іноземного досвіду правового регулювання окремих аспектів функціонування судової системи зарубіжних країн, зокрема системи судів, інстанційної компетенції судів, а також вимог до кандидатів на посади суддів.

Мета роботи. Метою дослідження є висвітлення особливостей адміністративно-правового статусу окремих елементів судової системи Киргизької Республіки.

Матеріали та методи. Окремими аспектами нормативного регулювання судової влади у країнах пострадянського простору, зокрема країн центральної Азії, переймаються вчені-правознавці, серед яких С.В. Глущенко, А.А. Маткасимов, Р.Р. Абдирасулов, Х.М. Гафуров, Х.М. Мирзамонзода.

Результати та обговорення. Відповідно до ст. 94 Конституції Киргизької Республіки (надалі – КР), правосуддя в Киргизькій Республіці здійснюється тільки судом. Судова влада здійснюється за допомогою конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного та інших форм судочинства, передбачених законом.

Судова система Киргизької Республіки встановлюється Конституцією і законами; складається з Конституційного суду, Верховного суду та місцевих судів. Судді незалежні і підкоряються тільки Конституції і законам.

Суддя забезпечується відповідно до його статусу соціальними, матеріальними та іншими гарантіями його незалежності.

Згідно зі ст. 3 Закону КР «Про Верховний суд Киргизької Республіки та місцеві суди», Верховний суд і місцеві суди становлять єдину систему судів, які здійснюють правосуддя у цивільних, кримінальних, адміністративних, економічних та інших передбачених законами справах.

Відповідно до ст. 25 вищевказаного закону, Систему місцевих судів складають:

- суди першої інстанції (районні суди, районні суди в місті, міські суди, міжрайонні суди);

- суди другої інстанції (обласні суди, Бішкекський міський суд).

Суд другої інстанції:

- здійснює перегляд судових актів судів першої інстанції, що не набрали законної сили, в апеляційному порядку;

- здійснює перегляд судових актів судів першої інстанції, що набрали законної сили, в касаційному порядку;

- переглядає за нововиявленими обставинами прийняті ним судові акти у випадках, передбачених процесуальними законами;

- веде діловодство, вивчає та узагальнює судову практику, веде облік руху справ і термінів їх розгляду в суді, забезпечує зберігання судових матеріалів, веде судову статистику;

- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства Киргизької Республіки.

Для розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних, економічних та інших справ у суді другої інстанції утворюються відповідні судові колегії.

Персональний склад судових колегій обирається на зборах суддів суду другої інстанції з урахуванням спеціалізації.

Голова суду другої інстанції у необхідних випадках має право залучати суддів однієї судової колегії для розгляду справ в іншій судовій колегії.

Заступники голів судів другої інстанції є за посадою головами судових колегій. Справи в судових колегіях суду другої інстанції розглядаються у складі трьох суддів в порядку і відповідно до процесуальних законів.

Судова колегія здійснює:

- в якості апеляційної інстанції судових актів судів першої інстанції, що не набрали законної сили;

- в якості касаційної інстанції - судових актів судів першої інстанції, що набрали законної сили.

Відповідно до Глави 4 Конституційного Закону КР «Про статус суддів Киргизької Республіки», суддею місцевого суду може бути громадянин Киргизької Республіки не молодше 30 років і не старше 65 років, який має вищу юридичну освіту за спеціальністю «Юриспруденція» або вищу освіту за напрямом підготовки «Юриспруденція» з присвоєнням академічного ступеня «магістр» за наявності академічної ступеня «бакалавр» за відповідним напрямом і стаж роботи з юридичної професії не менше п'яти років.

Суддями місцевих судів не можуть бути особи:

- які мають судимість, в тому числі погашену або зняту;

- раніше звільнені з посади судді Киргизької Республіки в зв'язку з небездоганною поведінкою;

- звільнені з правоохоронних органів у зв'язку з дискредитацією звання співробітника правоохоронного органу або позбавлені ліцензії на право заняття адвокатською діяльністю з підстав, передбачених абзацами восьмим і дев'ятим статті 10 Закону Киргизької Республіки «Про адвокатську діяльність»;

- підозрювані або обвинувачені у вчиненні злочину або щодо якої кримінальне переслідування припинено за нереабілітучих підстав;

- мають громадянство іноземної держави.

Висновки. Досвід нормативного регулювання окремих аспектів адміністративно-правового статусу судової системи та її функціонування

Киргизької Республіки є схожим до національного законодавства України, водночас має свої відмінності та особливості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2015. 37 с.

2. Маткасымов А.А. Организация судебной власти в Кыргызской Республике : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11. Москва : Акад. Управл. МВД России, 2006. 27 с.

3. Абдырасулов Р. Судебная система Киргизской Республики. *Экономика, социология и право*. № 12. 2016. С. 96-98.

4. Гафуров Х.М. Судебная система Республики Таджикистан: сравнительно-правовой анализ : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11. Москва : Московс. Госуд. Юридич. Академия, 2006. 32 с.

5. Мирзамонзода Х.М. Конституционно-правовые основы организации и деятельности судебной власти в Таджикистане: проблемы теории, законодательной регламентации и практики : автореф. дис. … канд. юрид. наук :12.00.02. Душанбе : Таджикский нац. университет, 2021. 64 с.

6. О Конституции Кыргызской Республики : Закон Кыргызской Республики от 05.05.2021 № 59. *Эркин-Тоо*. № 41 (3220). 05.05.2021.

7. О Верховном суде Кыргызской Республики и местных судах: Закон Кыргызской Республики № 153 от 18.07.2003. *Эркин-Тоо*. № 55. 25.07.2003.

УДК 346.32

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОГОВІРНИХ ОРЕНДНИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Григорчук М. В.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Університет економіки та права «КРОК»
Ткачук І. М.
здобувач ступеня вищої освіти
“магістр”, Університет «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна

Вступ. Стаття присвячена дослідженню проблемних питань стосовно розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в Україні. Досліджено, що ефективне функціонування земельного ринку наразі зазнає перешкод у зв’язку з недосконалістю системи, прогалинами чинного законодавства, незавершеністю процесу трансформації господарсько-правових відносин власності на землю тощо. Акцентовано, що на території України тривають зміни з приводу реформування відносин щодо земельних ресурсів, однак залишається кризовий стан ситуації у зазначеній сфері, який перешкоджає розвитку продуктивних сил та формуванню сільськогосподарських угідь. Встановлено, що договірні орендні земельні відносини являють собою сукупність складних та багатогранних явищ та прогресивної форми господарювання.

Також автором здійснено порівняльний аналіз таких категорій, як оренда землі та емфітевзис з метою визначення наявних переваг. З’ясовано, що механізм договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів потребує подальших досліджень та дієвих змін, незважаючи на існуючу кількість законодавчих актів у цій сфері. Крім того, на підставі проведеного дослідження та сформованих висновків, автором запропоновано найважливіші, на його думку, кроки для досягнення позитивних результатів реформування та

подальшого розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів.

Ключові слова: оренда, договір, орендні відносини, емфітемзис, ринок землі.

Метя роботи. Метою та завданням даної статті є дослідження стану договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в Україні та розробка практичних рекомендацій щодо подальшого розвитку.

Матеріали і методи. Ускладнення процесу управління земельними ресурсами, яке відбулося внаслідок реформування відносин щодо земельних ресурсів та росту кількості агроформувань, спричинило порушення системи землеустрою. Всупереч головному завданню земельної реформи незалежної України, а саме передачі земель у володіння ефективних землевласників з метою сталого соціоекологічного економічного розвитку сільських територій, основна мета вектору розвитку та вдосконалення не досягнута.

Дослідженню цієї теми присвятили свій доробок Андрійчук В.Г., Гайдуцький П.І., Лукінов І.І., Новаковський Л.Я., Юрчишин В.В. та ін.

Результати і обговорення. Згідно зі ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується [1]

Питання реалізації права власності стосовно земельних ресурсів за останні роки активних трансформацій та реформування незалежної України залишаються не вирішеними та потребують нового дієвого механізму регулювання. Ефективне функціонування земельного ринку наразі зазнає перешкод у зв’язку з недосконалістю системи, прогалинами чинного законодавства, незавершеністю процесу трансформації господарсько-правових відносин власності на землю, невизначеності моделі використання земель аграрного призначення [2]. З часів проголошення незалежності України тривають зміни з приводу реформування відносин щодо земельних ресурсів, однак варто констатувати наявний кризовий стан ситуації у зазначеній сфері, що за своєю суттю перешкоджає розвитку продуктивних сил та формуванню

стійкого землекористування [3]. Разом з цим, слід також зазначити ту обставину, що зазначена земельна реформа у позитивному значенні являється початком змін у структурі земельної власності шляхом передачі сільськогосподарських угідь з державної, колективної власності через процес паювання у приватну власність.

До законодавчого регулювання договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів слід віднести положення Закону України «Про оренду землі» [4] та Земельний Кодекс [5]. Разом з тим, слід відмітити, що у 2015 році, в умовах трансформації національного законодавства в рамках європейської інтеграції, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» [6]. Зі змісту вищевказаного Закону можна зазначити певні позитивні зміни, які можуть мати результативні наслідки у зазначеній сфері, а саме: вносить зміни до низки нормативно-правових актів щодо регулювання правовідносин у сфері оренди сільськогосподарських земель. Таким чином, національне законодавство України в окремих сферах, зокрема щодо спрощення процедури оренди земельних ділянок, узгоджено з законодавством Європейського Союзу, що вже являється неабияким показником ефективного реформування [7].

Досліджуючи проблемні питання договірних орендних відносин з приводу земельних ресурсів, можна зробити висновок стосовно неоднозначності сприйняття науковцями орендне землекористування з причини виснаження орендованої землі, втрати нею родючості тощо.

У наукових дослідженнях прослідковується тенденція розгляду суті терміну «оренда землі», однак єдиного підходу допоки не має. Здебільшого зазначений термін тлумачать в якості заснованого на договорі строкового платного володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької діяльності [8].

Наявність трьох складових, а саме: земельної ділянки, платності, строку ті цілі оренди, забезпечує основні умови оренди земельних ресурсів, які, крім

того, чітко визначені такими законодавчими актами, як ЦК України [9], Земельним Кодексом України [5] та Законом України «Про оренду землі» [4]. Зокрема, зазначеними правовими актами встановлений перелік істотних умов договору оренди землі. До таких обов'язкових елементів договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів слід віднести: 1) строк дії договору; 2) об'єкт; та 3) орендна плата. При цьому, зазначений перелік елементів не є вичерпним і за досягнення згоди між сторонами у такому договорі можуть зазначатися й інші умови, які не суперечать вимогам чинного законодавства України. Неабияке значення в контексті договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів займає суборенда землі. Однак, відмінність її від оренди землі полягає у тому, що вона являється за своєю суттю так званою орендою в оренді. Особливості суборенди зазначені в окремій статті вищевказаного Закону України «Про оренду землі» [4].

Варто зауважити, що при дослідженні проблемних питань договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів часто зустрічаються термінологічні конструкції щодо ринку орендних земельних ресурсів [10].

Так, внаслідок розпаювання 85% землі набуло статусу приватної власності. За наявними статистичними даними, в Україні середній розмір розпайованого земельного ресурсу становить 4 га. Загальна кількість таких сільськогосподарських угідь становить приблизно 27,5 млн, з яких близько 63% здається в оренду [11]. Такі земельні ресурси у більшості випадків передані в оренду за договором або не використовуються чи використовуються без земельного оформлення.

В умовах сучасного реформування нашої держави емфітевзис набуває широкого поширення у користуванні землями аграрного призначення [12].

Ще одним проблемним питанням розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів виступає невиправдана тривалість мораторію на продаж земельних часток (паїв) селянами, які отримали їх будучи членами реформованих колективних підприємств, набули політико-економічної гостроти [13].

Звідси випливає, що вдосконалення договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів в умовах трансформації національного законодавства та євроінтеграції являється як політичним, так і економічним питанням, яке стосується не лише власників земельних ділянок та майбутніх покупців, але без перебільшення зачіпає інтереси всього суспільства в цілому.

Висновки. Вважаємо, що до основних напрямків вдосконалення розвитку договірних орендних відносин щодо земельних ресурсів слід віднести формування комплексного системно-правового регулювання шляхом прийняття довгострокової урядової програми розвитку орендних відносин в аграрному секторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 // Відомості Верховної Ради України), 1996, № 30. Ст. 13-14.

2. Давиденко Н.М. Оцінка інвестиційної привабливості регіону в умовах сучасних викликів. Економічний форум. Вип. 2. 2017. С. 86-93.

3. Гуторов О.І. Орендні відносини – як гнучкий інструмент землегосподарювання в період становлення ринку землі в Україні. *ВСНАУ. Серія «Економіка і менеджмент».* Вип. 4 (71), 2017. С. 81-85.

4. Про оренду землі: Закон України від 06 жовтня 1998 року № 161-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text (дата звернення: 01.12.2021)

5. Земельний кодекс: Закон, Кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2768-14 (дата звернення 30.11.2021).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12 лютого 2015 року № 191-VIII URL: http://www.kmu.gov.ua/ control/ uk/ publish/ article?art_id=247948390& (дата звернення: 01.12.2021)

7. Гуторов А.О., Грошев С.В. Розвиток земельних орендних відносин в

аграрному секторі економіки . Агросвіт. Вип. №17, 2018. С. 3-11.

8. Даугуль В., Алексенко А. Актуальні питання використання земель аграрного призначення органами місцевого самоврядування. Х. : *Фактор*, 2018. 176 с.

9. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення 30.11.2021).

10. Мельник Л. Ю., Васильєв С. В., Речка К. М. Теоретичні і практичні засади ринку земель. *Агросвіт*. № 8. 2017. С. 3-11.

11. Аналіз регуляторного впливу проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань консолідації земель». Держгеокадастр. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12.pdf (дата звернення 02.12.2021).

12. Могильний О. М. Державне регулювання орендних відносин щодо земельних ресурсів: політекономічний підхід. URL: http://www.economy. nayka. com. ua/ pdf/5_2018/10.pdf

13. Тимошенко М.М. Передумови та шляхи удосконалення відносин щодо земельних ресурсів в контексті сталого соціально-економічного розвитку сільських територій. ВІСНИК ЖДТУ. 2019. № 1 (87) С. 36-41.

АНАЛІЗ НЕДОСКОНАЛОСТЕЙ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, МОЖЛИВОСТІ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ОХОРОНИ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Дементьєва Анна Олегівна
студентка
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Праця – діяльність, зусилля, напруження, напрямленні для задоволення власних потреб. З точки зору фізіології- це витрати людським організмом енергії, як фізичної, так і розумової. В процесі цієї діяльності людина піддається різним шкідливим факторам, що негативно впливають на здоров'я. Питання створення безпечних і нешкідливих умов праці постають у людства безперервно з моменту його виникнення. Проблеми негативного впливу на працівників з кожним роком стають все більш актуальними.

Незадовільний стан охорони праці негативно відбивається на економіці України — в середньому кожен рік загальна сума витрат на фінансування відшкодування заподіяної шкоди потерпілим на підприємстві та інших виплат, пов'язаних з незадовільними умовами праці, становить понад 1 млрд. грн.

З метою стабілізації цих витрат 29 вересня1999 р. в Україні був прийнятий Закон "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності". Цим Законом визначені правові основи та економічний механізм загальнообов'язкового соціального страхування громадян від нещасного випадку при втраті працездатності повної, часткової або тимчасової.

Все змінюється, і тому завжди треба передивлятися умови праці, відстежувати зміни в діяльності, вносити корективи при зміненні впливу на організм. Відбувається процес модернізації, стає більше можливостей, нової техніки, нових технологій, нових програм – і за всім цим потрібно постійно

стежити, щоб праця була більш продуктивною та безпечною. В конституції України, а саме в статті № 3, вказано, що людина та її здоров'я це найбільша цінність держави. Україна приділяє певну увагу питанням безпечної праці, але в порівнянні з країнами Європи показник травматизму та смертності України вдвічі більший. За даними Міжнародного бюро праці в світі на кожні 100 000 працівників припадає близько 6-7 нещасних випадків з летальним кінцем. На 1 тон вугілля, видобутого в Україні, припадає близько 5-6 смертельних випадків. Наприклад, У США цей показник майже у 100 разів нижчий. В Україні щоденно травмується 160 осіб, в середньому близько 20 осіб стають інвалідами, а смертельні випадки трапляються з періодичністю 6-7 осіб на добу. Станом на нинішній день в Україні близько 38% від загальних захворювань людей пов'язані з дією шкідливих і небезпечних факторів, які впливають на людину в процесі її діяльності.

Основними причинами нещасних випадків, що трапляються в Україні є:

- незадовільна підготовка працівників і роботодавців з питань охорони праці;
- відсутність належного контролю за станом безпеки та виконанням встановлених норм на робочих місцях;
- недостатнє забезпечення робітників засобами індивідуального захисту;
- повільне впровадження заходів та засобів колективної безпеки на підприємствах;
- спрацьованість знарядь виробництва
- робота на несправному обладнанні або на обладнанні без засобів захисту
- відсутність інструкцій з охорони праці

На рис.1 « Причини нещасних випадків в Україні » зображена діаграма, яка демонструє, що травматизм має велику кількість причин

Рис 1. Причини нещасних випадків в Україні

Щоб травматизм, та кількість нещасних випадків значно зменшилися необхідно проаналізувати дану діаграму, та зробити висновок щодо покращення умов праці та щодо заохочення працівників виконувати свою роботу безпечно. Для цього потрібно здійснювати необхідний контроль, втрачати якнайменше часу на впровадження заходів колективної безпеки, проводити якісне навчання працівників, приділяти значну увагу засобам індивідуального захисту, а також мотивувати працівників виконувати свою роботу безпечно. Так як найефективнішим способом впливу є візуалізація, то треба заохочувати людей до відповідального ставлення до своєї роботи методом впливу через засоби масової інформації. Щоб працівники розуміли, що кожна думка має місце для існування, треба через соціальні мережі впливати на їх критичне мислення. Тобто можливо через конфліктні, спірні ситуації з'ясовувати, що саме потрібно робітникам, та які саме проблеми їх турбують. Таким чином проблеми, котрі не видно на перший погляд стануть більш зрозумілими, та з часом такі проблеми вирішяться.

ПРО БЕЗПЕКУ ПРИ ЗАТРИМАННІ ПРАВОПОРУШНИКА

Дроздовська Юлія Віталіївна
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Журавель Олександр Анатолійович
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Постановка проблеми. Сучасний стан захисту прав, свобод і законних інтересів громадян від протиправних посягань характеризується як незадовільний. Питання самозахисту громадян від протиправних посягань потребують поглибленого вивчення, особливо в частині характеристики умов правомірності застосування вогнепальної зброї у разі затримання правопорушника. Застосування вогнепальної зброї працівниками правоохоронних органів свідчить про недостатній рівень їхньої професійної та психологічної підготовки, незнання тактики і застосування прийомів під час затримання та перевищення повноважень в умовах необхідної оборони та крайньої необхідності.

Дослідження. Сучасна криміногенна ситуація, що наявна в Україні є загрозливою, ризиковою і небезпечною не лише для її державних інститутів, але й для всього населення країни. Про неефективність державної політики у соціальних і гуманітарних сферах мова йшла у Законі України “Про основи національної безпеки” від 19 червня 2003 року [2]. Про те, що змін на краще не відбувається, свідчать праці, наукові повідомлення практичних працівників і вчених. Сутність суспільної безпеки залежить від стану суспільного середовища, за якого відсутні загрози і небезпека.

Чинне законодавство України за останні роки передбачило правові норми, дотримання яких покликано суттєво зменшити загальний рівень злочинності та окремі його види. Водночас правовий нігілізм населення, недостатня ефективність діяльності правоохоронних органів, які перебувають у

стані постійних “реформ”, “сприяють” зростанню кількості правопорушень та підвищенню їх суспільної небезпеки. Відтік примусовий і добровільний професіоналів із цих органів створюють загрози і небезпеку для населення України. Громадяни України в окремих випадках протидіють правопорушникам на “свій розсуд”, ризикуючи своїм здоров’ям та життям.

Різноманітність ситуацій, у яких відбувається затримання озброєного правопорушника, свідчить не лише про суспільну небезпеку вчинених особою протиправних дій [18, с. 12], але й про самостійність прийняття рішення щодо застосування вогнепальної зброї особою, яка затримує правопорушника, про доцільні і послідовні варіанти її дій та професійну майстерність. Предметом тактики застосування вогнепальної зброї є всебічні і міцні знання, практичні навички та уміння працівника правоохоронного органу провести комплексні дії зі затримання правопорушника [19, с. 185–187]. Доцільно запропонувати таке визначення тактики застосування вогнепальної зброї – це сукупність передбачених чинним законодавством правил, прийомів і засобів найбільш ефективних і оптимальних під час затримання правопорушника, для усунення реальної небезпеки та припинення протиправних дій.

Висновок. Низька ефективність охоронної функції держави призвела до зростання злочинності у суспільно найнебезпечніших формах. Загроза, ризик і недостатня особиста безпека громадян та працівників правоохоронних органів була і залишається однією з багатьох негативних проблем в українському суспільстві. Помітне значне поширення застосування вогнепальної зброї правопорушниками, що заподіює шкоду життю, здоров’ю громадян. Дії працівників сучасних правоохоронних органів не завжди є своєчасними і відповідними, особливо під час застосування вогнепальної зброї, що призводить до порушення умов правомірності застосування зброї. В окремих випадках працівники правоохоронних органів у разі використання вогнепальної зброї не володіють тактикою і прийомами її застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАННОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баганець О. Чому правоохоронна система в Україні стала безпорадною, а злочинність динамічно захоплює регіони / О. Баганець // Юридичний вісник України. – 2016. – 21–27 жовтня. – № 42 (1110). – С. 10–11.

2. Беззубов Д. О. Суспільна безпека (організаційно-правові засади) : монографія / Д. О. Беззубов . – К. : МП “Леся”, 2013. – 452 с.

3. Тацишин І. Б. Адміністративне право України : навч. посіб. / І. Б. Тацишин. – Львів : Новий світ-2000, 2011. – 307 с.

4. Параниця С. П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами : автореф. дис. … канд. юрид. наук / С. П. Параниця ; Ірпінь : Національний ун-т держав. податкової служби України, 2009. – 21 с.

5. Конституція України: чинне законодавство станом по 10 серпня 2015 р.; Офіц. текст. – К. : Алерта, 2015. – 80 с.

6. Закон України “Про національну поліцію”. – С. : ТОВ “ВВП НОТІС”, 2016. – 84 с.

7. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 13 червня 2013 року (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 212 с. – (Кодекси України).

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УХВАЛЕННЯ ВИПРАВДУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Коваль Ольга Миколаївна
к.ю.н., доцент
Ресницька Таїсія Вячеславівна
студентка групи БП 2-18
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. Актуальність обраної тематики обумовлена тим, що в Україні та інших країнах світу кримінальний процес стрімко розвивається та вдосконалюється. Проте проблеми, що існували роками (зокрема, низький відсоток виправдувальних рішень) нікуди не зникають. Саме тому необхідно орієнтуватися на досвід іноземного та міжнародного судочинства, аналізувати його та формувати власні правові позиції.

Мета роботи: розкрити позиції іноземного досвіду з питання виправдувальних рішень у кримінальному провадженні.

Матеріали і методи. Загальні методи: порівняння та аналізу і синтезу.

Результати дослідження. Виправдання це повернення особи, що піддавалася кримінальному переслідуванню у попереднє соціальне становище, з повним поновленням її прав та статусу. Це як механізм виправлення помилки, що сталася на якійсь із стадій кримінального провадження, так і торжество справедливості й гуманізму [1]. Незважаючи на це відсоток виправдання порівняно з обвинувальними вироками (обвинувальними рішенням загалом) дуже низький. І це загальносвітове явище. Розглянемо наступну статистику. Кількість виправдувальних вердиктів у Японії налічує менше 0,1% за даними Мін'юсту Японії. У високорозвинених країнах, таких як Франція - 3%, Фінляндія - менше 2%, Португалія - 0, 6%, Бельгія - 0, 3%. Це інформація від статистичної служби ЄС. У колишніх країнах соціалістичного кластера Чехії - 0, 3%, в Угорщині - 0, 2% [2]. Чи пов'язана кількість виправдувальних рішень

(вироків та вердиктів) із чесністю правової системи? Чи, можливо це результат виправлення помилок, що були допущені на стадії досудового розслідування?

Порівняємо країни-сусіди США та Канаду. У США працює дворівнева система судочинства. Якщо брати тих, хто підозрюється у регіональних правопорушеннях тут кримінальне провадження закриваються у 9% справ. У судах штатів кількість виправдань вища. У Каліфорнії це 15% від усіх справ. У Канаді ситуація інша. Якщо справа дійшла до суду, відсоток виправдувальних вироків становить – 0,7% (менше одного відсотка!). У названих країнах виправдувальні вердикти – це не лише виправдувальні рішення в суді, а й ті рішення, коли справи припинено чи закрито на досудовому розслідуванні, а також ті, за якими особи проголошені винними, але звільнені від відбування покарання. В Україні систематизація ведеться інакше. Окремо рахуються виправдувальні вироки, окремо – особи, щодо яких справи закриті за будь-якими виправдувальними підставами, окремо – особи, що були звільнені від покарання.

У різних державах правові системи різняться. Є країни, де передають до суду практично всі справи – і в результаті конкурентного судочинства вже суддя ідентифікує, чи винен підозрюваний. Є ті, де перед судом здійснюються серйозні аналітичні розрахунки. І тоді у судді єдина мета: перевірити, чи не помилилися слідство із прокуратурою під час досудового розслідування.

В Україні справа спочатку скрупульозно розслідується. Потім надходить до суду. Суддя аналізує масштаб і злісність правопорушення, тоді призначає покарання за злочин. Це означає, що справи, за якими в Америці виносять виправдувальні вердикти, в Україні не доходять до суду взагалі (або не мають дійти до судового розгляду за логікою законодавця)! Такі справи закривають на ранніх стадіях кримінального провадження. Тобто більшість виправдувальних рішень в Україні ухвалюється не судом, а слідством та прокуратурою.

Висновки. Отже, ми зрозуміли актуальність обраної теми, яка зумовлена тим, що в Україні та в інших країнах світу кримінальний процес історично відрізняється. Тому варто звертати увагу на специфіку правового регулювання

кожної конкретної країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваль, О. М. "Деякі особливості взаємозв'язку принципу презумпції невинуватості та права особи на виправдання у кримінальному процесі." Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки.2014, Випуск (2014): 6-1.
2. Conviction rate. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Conviction_rate. (Дата звернення 30.11.2021)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. // Голос України. - 2012. - 19 травня (№ 90–91).
4. Зейкан Я.П. Захист у кримінальній справі: наук.–практ. коментар. - 4-те вид. - К.: КНТ, 2009. - 600 с
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Іванов проти України» [Електронний ресурс] - Режим доступу :http://zakon.nau.ua /doc/?uid=1079.5320.0 9.
6. Кримінальний процес : підруч. / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. - К. : Центр учбової літератури, 2013. - 544 с. 2. 10.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. - Т. 1. - 768 с.
8. Коваль О. Роль презумпції невинуватості для виправдання особи. Історія та теорія держави та права, 2013. С.77-79.
9. Коваль О. Прав на реабилитацию в уголовном процессе Украины. Аграрное и земельное право, 2013. С. 107-113.
10. Criminal appeal vs criminal revision: what's the difference and how do they work? URL: https://www.tembusulaw.com/insights/criminal-defence/criminal-appeal-vs-criminal-revision-whats-the-difference-and-how-do-they-work/ (Дата звернення 30.11.2021).